SVMMA

CASVVM CONSCIENTIÆ,

SIVE DE

INSTRVCTIONE SACERDOTVM, LIBRI SEPTEM:

ITEM

De peccatis Liber vnus, cum Bullæ Cœnæ Domini dilucidatione,

AVTHORE

REVEREND. ET ILLVSTR. D. FRANCISCO TOLETO, S. Romanæ Ecclesiæ Cardinale.

Opus cùm omnibus, tùm Ecclesiasticis perutile; nunc primùm in Germania excusum, & à mendis quibus abundabat, propemodum innumeris, ad benè scriptum Exemplar adeò diligenter emendatum: vt, si integritas spectetur, hæc verè prima Editio censeri debeat.

Carmelitarum Sentinensium

COLONIAE AGRIPPINAE
Sumptibus Lamberti Rasfeldt.
ANNO MDXCIX.

REVERENDIS, NOBILIBVS, RELIGIOSIS ATQVE VENERANDIS DOMINIS ECCLESIAE

Monasteriensis in VVestphalia Archidiaconis, Patronis, Mecœnatibusq; optimis, Lambertus Rasfeldt Typographus, S.

T fieri non poteſt, quin abeant ſæpiſſimè de via, atque in labyrinthos ſemet inextricabiles implicēt, qui capti oculis, iter aggrediuntur: &, ſi ducere præterea alios velint, quin ſocios quoque in eaſdem aberrationes compellant: ita ſanè, quibus eſt negotium in Eccleſia concreditum, vt gregem populi Chriſtiani, paſcendo pia inſtitutione, docendo ſacram legem, condiendo ſale ſapientiæ, ſuppeditandis diuinis ſacramentis perducant in cœlũ, ſi & ipſi craſſa ignorantię nocte obuoluti, neq; videant, neq; intelligant, qua ratione parare viam domini poſſint, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius in remiſſionem peccatorum, neceſſe prorſus eſt, vt vel millies iidem offendant; & ſimul in quamplurimos noxiarum opinionum flagitiorumq; laqueos vulgus inducāt. Nam ſi lumina populi (paſtores) tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Hinc aũt exiſtere conſueuit, abuſio ſacramentorũ, cenſurarum Eccleſiaſticarũ contemptus, Dei mandatorum præuaricatio: &, verbo vno, peccandi incredibilis licentia. quæ, cùm iam inueterauerunt, vix poſſunt vllo ſtudio ac labore corrigi; ſucceditque plerumque deteſtabilis Atheiſmi barathrum, & vulgus pedetentim ad antiquum infidelitatis chaos turpiſsimè relabitur. Dein verò immitti cœlitùs ab irato Deo ſolent aſperrima in ſummos infimosq; flagella, quibus ſacerdotum ac populi delicta, impietatemq; acerbè plectat. Propterea enim, inquit Dominus, captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam, & nobiles *Iſaia 5.*

† 2 eius

eius interierūt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animā suam, & aperuit os suū absq; vllo termino: & descendent fortes eius, & populus eius & sublimes gloriosiq; eius ad eum. Et hanc quidē calamitatem animaduerterunt iampridē non pauci, optaruntq; exstare librum, qui & Pastoralis sciētiæ officiiq; partes breuiter, perspicuè, accurateq; complecteretur, & tolerabili pretio comparari, hoc tractu, facilè posset ab vniuersis. Nec tamen adhuc fuit satis in promptu eiusmodi opus. nam, qui exierunt scriptores de hoc argumento, multi profectò & eruditi, vel prolixiores ęquo, vel breuiores obscurioresq; videbātur: aut, si erāt idonei, haberi ab omnibus cōmodè non poterant. Quare, cùm Serenis. ac Reuerendis. Ernestus Coloniensis Elector, & inclytæ Monasteriensis Ecclesiæ Administrator, dominus meus clementiss. suo me nomine Typographum publicū voluerit esse in hac clarissima VVestphalorum Metropoli, perq; Reuerendum & nobile Capitulum Ecclesiæ cathedralis, dominosque Prouinciæ Gubernatores, annis superioribus, huc me euocarit ex Vbiorum Colonia; vt procudendis diuulgandisq; optimis Auctoribus, ciuitati huic & Diœcesi quammaximè prodessem: circumspiciendum mihi omnibus modis putaui, vt librum aliquando oportunum inuenirem, curatoribus animarum Pastoribusq; cumprimis necessarium; cæteris autem Ecclesiasticis, imò laicis quoque, longè vtilissimum: in quo, de officio ac potestate sacerdotum, de sacris censuris, de sacramentis, de præceptis Dei & Ecclesię, de iure contractuum & commerciorum humanorum, deque peccatorum natura, grauitate, varietate, diligenter ac compendiosè ageretur. Et ecce, inuenta tandem est in hoc genere, perdocta & insignis lucubratio Reuerendiss. & Illustriss. Francisci Toleti S.R.E. Cardinalis, viri deque Theologia, deque Ecclesia pręclarè meriti; quam ille multis ab hinc annis scriptam, viuus quidem presserat, post mortem verò piè obitam expresserat Gallus Typographus; sed adeò deformatam, fortè ob vitium perperam transcripti exemplaris,

vt si

vt si Auctor vidisset Editionem, partum exstitisse suum pernegaturus fuisset. Neque enim interpunctionibus tantùm ineptis scatebat, verumetiam, sic erant confusæ ac deprauatæ libri sententiæ, vt crebrò sensum expiscari Lector neutiquã posset, alicubi verò deficerẽt aut malè redundarent periodi, interdum quoq; (quod fieri potuit per festinationem operarum in deproperanda Editione) ab Auctoris mente ac iudicio, periculosè admodum discederetur. Ergo adlaboraui cum fide, vt sacra hæc, adeoque passim expetita lucubratio, ad benè accurateque exscriptum librum, quem nactus sum Monasterij, diù ac sedulò collatus correctusque, sumptu meo & Ioannis Gymnici in vsum præcipuè huius Dioeceseos excuderetur Coloniæ, quod prælum meum Reuerendi ac eruditi Doctoris Ioannis Pistorij Nidani opusculis duobus perquam fructuosis, Duce errantium, ac Notis veræ Ecclesiæ fuisset hoc tempore præoccupatum, ne videlicet per longiorem dilationem detrimenta succrescerent; vtque esset ad manum copia exemplorum huiusce Instructionis Sacerdotum, quæ iam pecunia haud magna, & sine labore magno coëmi possent Monasterij. Hanc porrò Editionem nouam, &, si integritas spectetur, primam, egregij operis, vestro in nomine Reuerendi, Nobiles, Religiosi atque Venerandi Domini Archidiaconi emittere volui, vt haberetis certum ac probatæ fidei Auctorem, quem, vestris Pastoribus, ad functiones rectè peragendas planè necessarium, diligenter ac sæpè commendaretis; vestrasque curas per hanc ipsam occasionem leuaretis. Nec enim nesciebam, ad Vos, tamquam oculos Episcopi, pertinere aduigilationem, vt officium Pastorale, singulari diligentia constantiaque ab animarum curatoribus exerceatur: neve in Sacramentis perperam administrandis, vel per languidam præceptorum diuinorum obseruationem, intermissionemque veteris & sacræ disciplinæ, quid committatur à Sacerdotibus aut populo, quod cœleste Numen, magis etiam exacerbare in nos iure meritoque possit. Spero autem futurum omninò, vt præscriptione

& auctoritate nominis vestri præmunitus hic labor, ac commendatus, libentioribus animis accipiatur per Diœcesin: vtque separatim Pastores & subiecti huius amplissimi nobilissimique Episcopatus intelligant, salutem publicam priuatamque omnium vobis cordi esse. Valete in Domino. Monasterij VVestphal. ex nostro Typographeo, pridie Nonas Octobr. Anno à partu virginis, millesimo vndesexcentesimo.

DD. VV.

Humilimus cliens

Lambertus Rasfeldt.

EGo infrà ſcriptus doctor Theologus, necnon Christianiſsimi Regis prædicator, perlegi hanc Summā caſuum conſcientiæ, ſeu Inſtructionem Sacerdotis Reuerendiſsimi patris, ac Illuſtriſsimi domini Franciſci Toleti Cordubenſis, olim Eccleſiæ Romanæ Cardinalis, in qua multa præclara, ſcituq; digniſsima, omnibuſque conſcientiarum miniſtris valdè neceſſaria inueni, quampluri maque alia multa ac varia eruditione plena, quæ omnibus Theologis magno vſui eſſe poſſunt, proindeque dignam iudico, quæ pro communi vtilitate in lucem detur, Lugduni 10. Decembr. 1598.

Fr. Suarez à S. Maria.

ILLVSTRISSIMI *D. Franciſci Toleti S. R. E. Cardinalis, viri de vtraque Philoſophia optimè meriti liber, cui Inſtructionem Sacerdotis nomen dedit, tam ſalutari & Orthodoxa doctrina refertus eſt, tantamque inter id genus libros laudem obtinet, vt ſempiterna memoria dignum, ſummaque cum vtilitate typis excudi, & tutò ab omnibus legi poſſe cenſuerim. Lugduni apud S. Auguſtinum, Kalendis Ianuarij, anno* 1599.

Ego F. I. Comes, D. Theologus.

DE Instructione Sacerdotis opus, ab Illustrissimo Cardinali Toleto collectum, tanta ac tam pia eruditione refertum comperi, vt meo iudicio dignum sit ab omnibus approbari & in lucem emitti, teste signo meo manuali. Datum Lugduni in monasterio Athanatensi, die 3. Ianuarij anni 1599.

F. Antonius Regnier, D. Theologus Parisiensis.

PERMISSIO.

NOS *Antonius Emanael Chalonius, in Præfectura Lugdunensi Regius Consiliarius, ac Illustrissimi domini Archiepiscopi Lugdunensis Galliarum Primatis Officialis & Vicarius, Clarissimi viri Francisci Toleti S. R. E. Cardinalis dignissimi, librum Instructionis Sacerdotis, nostro & grauium Theologorum iudicio, sana salutarique doctrina refertum, in lucem edendi facultatem concedimus. Lugduni 18. Kal. Ianuarij, 1599.*

CHALON.

INDEX

INDEX CAPITVM,

QVAE HOC CODICE

CONTINENTVR.

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

LIBER II.

LIBER III.

LIBER IIII.

LIBER V.

Cap.

Cap.

LIBER

LIBER VI.

De præceptis Ecclesiæ.

LIBER VII.

De Matrimonio.

Tractatus De septem Peccatis mortalibus.

FINIS.

I

or
gri
fit
De
fon
sex

po
ius
der
pu
mu
tio

De
dia
lis
lac
tar
ex

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS LIBER PRIMVS.

Quid ſit Sacerdos, quare ſic dicatur?

CAPVT I.

PVS, Diuino fauore, inſtituimus, ad Sacerdotem, erga ea quæ ſui ſunt muneris inſtituendum. Non quidem dico, quæ dici de hoc poterant diſputando, aut varias omnium opiniones diſcutiendo, ſed quæ præcipua ſunt, ordinatè, dilucidè, breuiterque proponendo. Congruum igitur eſt, vt à definitione exordiamur, ac quid ſit Sacerdos, deſcribamus. Eſt autem Sacerdos, Vir, Dei veri cultui, authoritate Diuina, determinatis perſonis conceſſa, firmiter deputatus. In qua deſcriptione ſex ſunt partes.

Prima eſt; *Vir*: non enim fœminæ Sacerdotes eſſe poſſunt, ſed tantùm maſculi; ad denotandam officij huius perfectionem & dignitatem. Similiter etiam ob eãdem cauſam nec pueri, quia ad officium hoc, maturo opus eſt iudicio. Debet igitur Sacerdos annum vigeſimumquartum ſuperare, quamuis Pontificia diſpenſatione, poſſit minoris ætatis Sacerdos fieri.

Secunda pars eſt; *cultui Dei deputatus*: Maximè autem Dei cultus in ſacrificio conſiſtit, & oblatione, & quotidianis laudibus ac precibus pro populo fundendis. Talis eſt diuinus cultus: qui eſt etiam actus religionis, & latriæ ſoli DEO debitæ. Cultus, reuerentia quædam eſt tam interior, quàm exterior, Deo exhibita ob ipſius excellentiam. Hic maximè conſiſtit in ſacrificio, quo

recognoſcit eius dominium ſuper omnia: in laudibus quotidianis, quibus eius recognoſcitur bonitas: in ſacrorum adminiſtratione, in qua recognoſcitur eſſe Saluator & Redemptor. Tali cultui fuit conueniens aliquos peculiariter dedicare, tum vt iudicaretur quàm perfectus debeat eſſe, tum vt etiam perfectè exhiberetur. Vnde fit, quòd nulla creatura Sacerdotes habeat ſibi miniſtros. Habent quidem Reges & Principes, œconomos, cubicularios, villicos, iudices, & alios huiuſmodi: ſolus Deus Sacerdotes habet. Vnde ſibi Sacerdotes facere, ac ſacrificium, precesq́; ab eis petere, eſt ſe Deum facere.

Tertia pars eſt, *Veri Dei*, ad excludendos Sacerdotes Ethnicorum, qui ſunt quidem cultui Dei deputati, ſed non veri Dei, imò falſi, quem ignorantes homines idololatrantes, vt Deum recipiunt. Dæmon enim illo inordinato diuinitatis appetitu Sacerdotes ſibi vſurpat, ac templa & ſacrificia, quæ ſolius ſunt veri Dei. Tales igitur nomine tantùm, non re, ſunt Sacerdotes, nec ſunt tēpla, nec ſacrificia vera.

Quarta particula eſt, *Diuina authoritate*; quia nullus propria ſua authoritate ac placito ſe Sacerdotem creat. Rurſus, nec authoritate Reipublicæ creatur; non enim habent Reſpublicæ authoritatem creandi vnum Sacerdotem, ſicut habent creandi Regem, Ducem, aut Principem: ſed opus eſt diuina authoritate.

Quinta pars eſt, *Determinatis perſonis conceſſa*; non enim iſta authoritas reſidet in communitate aliqua, cui Dominus eam conceſſerit, ſed perſonis tantùm in particulari, ſcilicet Epiſcopis. Primò quidem fuit in Chriſto Domino, à quo in Apoſtolos deriuata eſt, ab Apoſtolis verò in Epiſcopos, in quibus modò de iure diuino reſidet iſta poteſtas creandi Sacerdotes.

Sexta pars eſt, *firmiter, ſeu immobiliter*; non enim Sacerdos eſt ad tempus, ſicut duces, milites, cubicularij, & alij huiuſmodi, ſed in perpetuum, ita vt retrocedere per nullam poſſit authoritatem. Talis eſt igitur Sacerdos: non quidem omnis, ſed Euangelicus. Fuerunt enim

enim in statu omni, Sacerdotes veri Dei. nam in lege naturæ, non defuit Sacerdotium, & sacrificium, seu oblatio. Fuit enim Melchisedech Sacerdos Dei altissimi. Similiter in lege scripta Sacerdotes fuerunt. nam Aaron Sacerdos fuit, & eius filius Eleazar, & reliqui ex illius Tribu Leuitica. His tamen non conueniunt omnes simul conditiones positæ in descriptione, vt paulò inferiùs dicemus; sed solis Sacerdotibus noui Testamenti, qui Euangelici dicuntur. In qua quidem descriptione, sunt omnes quatuor causæ. Est enim materialis, puta, Vir; & formalis, putà, firmiter deputatus; talis enim deputatio, quæ vt dicemus per impressionem characteris fit, est velut forma. Authoritas, determinatæ personæ concessa, est efficiens; Dei veri cultus, finis Sacerdotij est. Vnde incipiant Sacerdotes considerare, an tanto fini eorum vita & actio respondeat. Nomen autem Sacerdotis, non alienum à re ipsa est. Vt enim author est Isidorus lib. 7. etymol. 12. Sacerdos quasi sacra dans, seu sacrificans dictus est, vt nomen ab officio, & fine sumatur.

Dictus est etiam Clericus, vt idem author dicit, à κλῆρος græcè, quod latinè sors dicitur. Et hoc propter duo: Primò, quia Matthias qui primus ab Apostolis Sacerdos est creatus, sorte electus est, vt habetur Act. 1. Secundò, quia in sortem Domini vocatus est.

Dicitur etiam Presbyter, id est senior, ob iudicij maturitatem, quæ necessaria ad id muneris est, & ob aliorum reuerentiam, quæ eis debetur. Sacerdos enim Domini magno ab omnibus honore afficiendus est, atque in magno fuit tempore nascentis Ecclesiæ habitus. vtinam modò haberetur? Sunt igitur nomina ista tria, non naturæ, sed officij. Sicut Angelus nomen est officij ab eo quod nunciat quæ Deus præcipit, sic etiam Sacerdos & Clericus, ob scientiam. Presbyter verò, potius est dignitatis, & reuerentiæ nomen.

In quibus differat Sacerdos Euangelicus ab alijs.

CAPVT II.

SACERDOTES habuit Dominus in omni ſtatu, & tempore, tam naturæ, quàm legis & gratiæ. Tamen Sacerdotes gratiæ & Euangelij, perfectiores multò aliis omnibus ſunt, quorum perfectio, ex his, in quibus ab illis differunt, nota fiet. Differunt ergo;

Primò, ex parte cauſæ efficientis. Sacerdotes enim in lege naturæ creabantur poteſtate reipublicæ ciuilis: vt enim reſpublica habebat poteſtatem creandi hos iudices, illos duces, iſtos alterius muneris, ſic etiam habuit poteſtatem Sacerdotes creãdi. Adueniente antem lege, Dominus abſtulit hanc poteſtatem cuidam populo, quem ſuum elegit, ſcilicet Iudęorum, & ipſe ſibi elegit, præcipiendo, vt inter duodecim tribus, ex vna ſcilicet Leuitica, Sacerdotes aſſumerent; & ſic in hac Tribu reſidebat iſta poteſtas, quę iam diuina erat. Hi ſacerdotes adhuc non aſſumebantur ex quauis familia huius Tribus, ſed tantùm ex familia Aaron. Ex reliquis verò familiis ſumebantur tantum Leuitæ, & reliqui templi miniſtri. Acquirebãt autem filij Sacerdotum (eo ipſo quòd filij Sacerdotum erant) ius ad Sacerdotium; quamuis per olei aſperſionem, non vnctionem. Vnctio enim erat ſummi Sacerdotis. Poteſtas ergo, ſeu authoritas creandi Sacerdotes, fuit per generationem deriuata ab Aaron, quem creauit Sacerdotem Moyſes, authoritate diuina. At authoritas creandi Euangelicos Sacerdotes, diuina eſt, non vtcumque; ſed deriuata à Chriſto Domino in Apoſtolos, & per hos in Epiſcopos, qui non per generationem, ſed per diuinam conſecrationem, ex quauis familia Chriſtianorum poſſunt in Sacerdotẽ eligere.

Differunt ſecundò, ex parte ipſius inſtitutionis; non enim in naturæ ſtatu, aut legis, per inſtitutionem, Sacerdos ſanctificabatur: nec recipiebat gratiam ex vi ipſius conſecrationis & inſtitutionis. At verò Euangelicus Sacerdos, gratiam recipit per ipſam inſtitutionem,

quã

quæ vnum eſt ex ſeptem Sacramentis, gratiam ex opere operato conferentibus. nec ſolùm gratiam recipit, ſed ſignum quoddam ſpirituale, quo inſignitur interius, quod character dicitur: quod quidem eſt & ſignum, & poteſtas mirabilis, vt dicemus pòſt. Quo quidem charactere carebant illi Sacerdotes.

Differunt tertiò, in poteſtate conficiendi corpus & ſanguinem Chriſti. poſſunt enim Euangelij Sacerdotes vinum in Chriſti ſanguinem, panem in corpus conuertere. Quam poteſtatem nec Angeli habent, nec vllus Sacerdos alius habuit, in quo vincit noſtrum ſacerdotium illud Aaronis & Melchiſedech ſupra modum.

Differunt quartò, in ſacrificio quod offertur. Illi panem & vinum, aut alia Deo offerebant; at noſter Sacerdos, Chriſtum dominum Dei filium Patri offert, quo nihil poteſt eſſe acceptius, nihil dignius. Quod Sacrificium prophetauit Dauid Pſalm. 49. *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo oſtendam illi ſalutare Dei.*

Differunt quintò, in poteſtate mirabili abſoluendi à peccatis. nullus alius Sacerdos ad hanc aſcendit dignitatem, vt vel vnum veniale peccatum poſſet dimittere. Imò Iudæi hoc, vt Deo ſoli conueniens, Chriſto opponebant, Marc. 2. quòd peccata dimitteret, & verum dicebant. Chriſtus enim homo erat, & Deus, quia Deus erat, peccata dimittebat. Vnde ante eius aduentum, nulli eſt conceſſa tanta poteſtas, donec Deus homo fieret, ac per hoc natura humana, ita ſublimis remaneret, vt poteſtas hæc communicaretur, quam nullus ante ſortitus erat. Quod cognoſcentes Sacerdotum Principes, Iudæ pœnitenti, & peccatum confitenti non dimiſerunt, ſed dixerunt, *tu videris*, Matth. 27. quaſi ſe poteſtate dimittendi peccata carere oſtendentes.

Differunt etiam ſextò, ratione ſtatus; Illi quippè coniugati erant, vxoreſque ducebant etiam poſt Sacerdotium; at Euangelicus Sacerdos, in ſtatu continentiæ eſt, qui longè perfectior eſt, quàm cõiugatorum ſtatus.

Si qui autem olim coniugati fuerunt in primitiua ecclesia, id non fuit post Sacerdotium. Similiter etiam nondum Ecclesia in sua tota perfectione erat, vt modò. Hoc autem non absq; causa maximè rationabili.

Primò quidem, ad denotandam Sacerdotij huius excellentiam. Vt enim superat longè omnia officia & munera ciuilia; ita debuit ad statum hominum perfectissimum reduci, qualis est continentium.

Secundò, ad exprimendam puritatem, & munditiá Sacrificij, in hoc Sacerdotio oblati. Vt enim est Angelorum, ac beatorum cibus, ita per manus puras & angelicas tractari debuit.

Tertiò, ad ostensionem obseruantiæ erga hoc munus. Debet enim totus homo vacare officio isti, neq; alienis implicari negotiis, quia magna sunt quæ tractat.

Quartò, ad similitudinem subeundam cum capite. Fuit enim primus Sacerdos Christus Dominus, qui continens fuit. Debuerunt ergo tali Sacerdotio fungentes, ipsum imitari. Multæ etiam aliæ sunt causæ, quas libés prætermitto.

De gemina Sacerdotis potestate: & de duplici claue.

CAPVT III.

DVPLEX in Sacerdotio est potestas; & potestas ordinis, & potestas iurisdictionis.

Potestas ordinis est, potestas conficiendi Christi corpus, & conferendi etiam Sacramenta alia.

Potestas verò iurisdictionis, est potestas excommunicandi, absoluendi ab excommunicatione, dispensandi, conferendi indulgentias, leges Ecclesiasticas concedendi, &c. Quæ quidem potestas duplex, respicit duplex Christi corpus. Est enim corpus Domini verum: est etiam misticum, quod est fidelium congregatio. Prior potestas ordinatur ad verum Christi corpus, nam est transsubstantiandi panem in Christi verum corpus: posterior potestas est ad corpus mysticum, scilicet in

cet in ordinationem, regimen, & vtilitatem fidelium.

Eſt autem differentia inter vtramque poteſtatem. Ordinis enim poteſtas, in omni eſt Sacerdote, nec ab eo auferri poteſt. Iuriſdictionis autem poteſtas, eſt tantùm in primo Sacerdote, in aliis autem, prout à ſummo delegati.

Vnde fit, vt poteſtas iuriſdictionis ſit duplex, & Ordinaria, & Delegata.

Ordinaria eſt in eo, cui ex ſuo officio incumbit, vt excommunicatio eſt ordinaria Epiſcopi, indulgentiæ diſpenſatio Papæ.

Delegata eſt, cui non ex officio, ſed ex commiſſione ſuperioris competit, vt ſi Pontifex concedit Epiſcopo poteſtatem diſpenſandi in voto, vel alia quæ ſunt illius propria. Plena enim iuriſdictionis poteſtas, eſt ſummi Pontificis ordinaria, quamuis etiam Epiſcopis, Parochis, & aliis multis inſit aliqua poteſtas ordinaria iuriſdictionis, vt poſt dicemus. Simplex tamē Sacerdos ordinis poteſtatem habet ordinariam, iuriſdictionis verò delegatam. Ex hoc ſequitur vnum, quòd cùm ad abſoluendum à peccatis opus ſit aliqua iuriſdictione, dici ſolet poteſtas abſoluēdi, poteſtas iuriſdictionis, ſed reuerà non eſt, ſed poteſtas ordinis; ad cuius exercitium eſt neceſſaria iuriſdictio aliqua, ſicut ad calefaciendū, neceſſaria eſt approximatio ignis ad paſſum. Hæc autem poteſtas ordinis, eſt qualitas quędam impreſſa animæ, per quam homo poteſt conficere Chriſti corpus, & à peccatis abſoluere, quæ dicitur character, qui impreſſus fuit in ipſa ſacramentali Sacerdotis inſtitutionę. Quæ quidē poteſtas ſpiritualis dicitur, non ſolùm quia in anima eſt ſpirituali: ſed etiā quia ad finem ſpiritualē, ſcilicet ſalutem animarum: atq; etiam quia efficit effectū ſpiritualem, cauſando gratiā per remiſſionem peccatorum. Ob idq; Euangelicum Sacerdotium, ſpirituale dicitur ſimpliciter, quoad effectum ſcilicet, & quoad finem. Antiquū verò ſolum erat quoad finem, quia ordinabatur in bonum ſpirituale, tamen illud non efficiebat ſicut noſtrum. Hæc eſt igitur duplex poteſtas Sa-

cerdotalis. Nec putes, vt aliqui putant, has duas potestates esse duas claues quas Dominus Petro, & successoribus dedit. Potestas enim conficiendi corpus Christi, nõ dicitur clauis.

Sed vna clauis est illa potestas absoluendi à peccatis, quę dicitur clauis iurisdictionis, quia ad ipsius exercitium, necessaria est iurisdictio.

Altera clauis est potestas interrogandi, & examinandi ipsum de peccatis eius. Ita Magister 4. sent. dist. 13. Habet enim hanc potestatem confessarius in pœnitentem, sicut habet iudex in reum, ita vt possit obligare respondentem ad manifestandum. Talis dicitur clauis scientiæ. Possumus ergo has claues potestati iudicis ciuilis comparare. Hic enim habet potestatem examinandi reum, & etiam ferendi sententiã. Sic Sacerdos in confessione examinandi habet potestatem per clauem sciẽtiæ: iudicandi verò per clauem iurisdictionis, quia non exercetur sine iurisdictione.

Dicuntur autem claues, per metaphoram, Vt enim aperitur per claues ianua, vt possit domus ingressus patere, sic per has potestates, remouentur impedimenta quæ homini prohibebant ingressum regni cœlorum, scilicet peccata ipsa quibus homo ligatus est.

De Sacerdotis officio, & impedimentis officiorum.

CAPVT IIII.

SACERDOTIS officium triplex est.

Primum, diuinum officium celebrare. Hoc autem consistit in duobus; Vnum est horas Canonicas persoluere, septies in die Dominum laudando. Alterum est, Deo sacrificare hostiam viuam & placentem, quod fit Missam celebrando, quod totum ad contemplationem pertinet.

Secundum est, sacramenta administrare, proximo Eucharistiam conferendo, confessiones audiendo, cæteraq; prout ad ipsum pertinent exercendo.

Tertium

Tertium est, populum instituere, quod fit, per conciones, exhortationes, lectiones, admonitiones, & alia huiusmodi. Quamuis autem ista sint sacerdotis officia, non tamen ita sunt intelligenda, vt quilibet Sacerdos ad omnia teneatur. Non enim sic est, sed primum officium commune est omnibus: reliqua verò, quæ ad praxim accedunt, non nisi ijs, quibus ex officio incumbit, quæ omnia suis in locis declarabuntur.

Ex his sequuntur duo.

Alterum est, Sacerdotium esse statum perfectissimũ, in se complectens vitam actiuam, & simul contemplatiuam. Ob id montibus comparantur. Vt enim montes suscipiunt pluuias, & vallibus inferioribus communicant, suscipiunt primos solis radios, & per reflexionem ima loca illuminant: sic Sacerdos, primò per cõtemplationem ad Deum conuersus, illuminatur diuino lumine scientiæ, ac gratiæ copiam suscipit, & pòst populo communicat, concione, admonitione, exhortatione, sacramentorum administratione.

Alterum est, quòd perfectissima debeat esse vita Sacerdotis, quæ alijs futura est exemplo. Quanta puritas eius, qui cum Deo debet conuersari? quãta scientia qui alios debet instruere? quanta prudentia, qui alios debet gubernare? Vtinam omnes Sacerdotes suo statui respon derent, absque dubio sæcularium vitæ omninò laudabiles essent: peccata nostra fecerunt, vt tam perfectus Sacerdotij status, impedimentis non careat, quibus ab officio suo Sacerdos prohibeatur. Quę impedimenta multa sunt, puta, excommunicatio, suspensio, interdictum, irregularitas, depositio, degradatio, peccatum mortale, iurisdictionis defectus. Horum aliqua prohibent omninò vsum, aliqua tãtùm bonum vsum. De quorum singulis tractare oportet, antequàm ad explicanda ipsa officia Sacerdotis in particulari veniamus. Sunt & ista necessaria ad intelligentiam multorum dicendorum. Primùm igitur ab ipsa excommunicatione exordium sumamus.

Quid excommunicatio, quæ eius ſint ſpecies.

CAP. V.

EXCOMMVNICATIO eſt Eccleſiaſtica cenſura, qua homo è fidelium communione ſeparatur.

Tria ſunt fidelium communia bona, quibus per Eccleſiæ poteſtatem priuari poteſt.

Primum eſt, iſta exterior conuerſatio, quæ in mutuo colloquio, & conuictu conſiſtit.

Secundum eſt, Sacramentorum participatio. omnes enim fideles communem habẽt vſum & fructum Sacramentorum.

Tertium eſt, orationes & ſuffragia Eccleſiæ. nam Eccleſia pro omnibus fidelibus communes fundit preces, & ſacrificia celebrat.

Cùm fidelis aliquis inobediens eſt Eccleſiæ, in eius correctionem, ſolet ipſa hanc pœnam infligere, putà, eum ad tempus aliquod, donec corrigatur, aliquo horum, aut omnibus ſimul priuare bonis, vt confuſus reſipiſcat. Et talis pœna excommunicatio dicitur, quaſi à communi bono ſeparatio. Et attende priorem definitionis partem. non enim eſt poteſtatis ſæcularis excommunicare, ſed Eccleſiæ, aut cui Eccleſia communicat & committit. Notandum autem, vt dixi, tria eſſe communia bona, quibus priuari homo poteſt. Sunt enim alia communia bona fidelium, ſed talibus priuari non poteſt per excommunicationem. Eſt enim fides, charitas, gratia, virtutes, quæ omnia poteſt homo, etiam manens excommunicatus, habere. Similiter ſunt participationes bonorum operum, quæ iuſti inter ſe participant, iuxta illud Dauid, *Particeps ſum omnium timentium te*: &, ſi excommunicatus ſit in gratia, probabile eſt, his non priuari. Priuatio ergo illorum eſt quæ diximus. Hinc ſequitur, quòd excommunicatio, non eſt malum culpæ aliquod, ſed ſolùm pœna inflicta pro culpa. Vnde, maius malum eſt, vnum veniale peccatum, quàm ipſa excõmunicatio, ſi ſola per ſe conſideretur, quamuis quoad ſuos

effectus,

effectus ſit maius malum, quia maioribus priuat bonis, vt dicemus. Non tamen malum hoc infligitur, niſi propter bonum.

Excommunicatio hæc in duas diuiditur ſpecies, in maiorem, & minorem.

Maior excommunicatio eſt, quæ illis tribus bonis priuat.

Minor verò, quæ vno tantùm, ſcilicet participatione Sacramentorum. Non enim poteſt aliquis ad ſuſceptionem Sacramentorum accedere, niſi ſit excommunicatione minori carens. Vnde maior excommunicatio ita ſe habet ad minorem, quod eam includit, & adhuc pluribus priuat bonis. propter quod dicitur ſimpliciter excommunicatio, & ſolet verbo Græco exprimi, ſcilicet *Anathema.* Homo enim excommunicatione maiori irretitus, dicitur Anathema, quaſi ſeorſum poſitus & ſeparatus à communione fidelium, quantum ſeparari per poteſtatem Eccleſiaſticam poteſt. Eſt enim Anathema, quod etiam pro ipſa excommunicatione maiori ſumitur, velut ſententia capitalis Eccleſiaſtica.

RVRSVS excommunicatio vtraque duplex eſt, à iure, & ab homine.

Excommunicatio à iure, eſt quæ incurritur, per ipſum ius, Canonem ſcilicet, ſtatutum, vel conſtitutionem aliquam prolatam. Vt cùm dicit ius, *Percuſſor Clerici ſit excommunicatus*, ſi quis percutiat, ſtatim excommunicationem à iure incurrit. Hæc autem non incurritur, niſi ius loquatur per verbum præteriti, ſcilicet, ſit excommunicatus: aut per futurum, addendo, *ipſo facto*, ſcilicet, *ipſo facto excommunicetur*, aut, *excommunicabitur.*

Cùm enim non ſic loquitur, ſed dicit, *excommunicetur*, vel, *ſub pœna excommunicationis*, aut, *excommunicabitur*, tunc non incurritur, donec iudex ſententiam ferat excommunicationis, quæ dicitur ab homine. quoties enim excommunicatio eſt per iudicis ſententiam, excommunicatio ab homine dicitur.

Tunc verò dicitur excommunicatio à iure commi-

natoria, quando non ſtatim incurritur. cùm verò ipſo facto incurritur, eſt latæ ſententiæ.

Sicut etiam in excommunicatione ab homine reperitur comminatoria, cùm iudex dicit, ſe aliquid præcipere ſub pœna excommunicationis, nec addit, latæ ſententię, vel ipſo facto, tunc comminatoria eſt. Cùm verò de facto aliquem excõmunicat, eſt ab homine latæ ſententiæ. Duplex ergo eſt excommunicatio à iure, ſcilicet comminatoria, & latæ ſententiæ. duplex pariter excommunicatio ab homine ſicut à iure.

De cauſis excommunicationis Maioris.

CAP. VI.

QVATVOR in excommunicatione cauſæ ſunt, ſicut in rebus accidit naturalibus.

Prima eſt efficiẽs, ſcilicet qui excommunicat. Non autem quilibet poteſt excommunicare, ſed aliqua ſunt neceſſaria.

Primò quidem non poteſt fœmina, cap. noua. de pœnit. & remiſſio. aut laicus excommunicare Can. benè quidem. 96. d. niſi priuilegio Apoſtolico, cap. ad hoc, adiuncta gloſſ. d. 32. Fœmina poteſt ex Papæ commiſſione, Anto. 3. par. titu. 25. cap. 75. Panorm. c. decernimus. de iudic.

Secundò, nec ſimplex Sacerdos niſi ex delegatione, ſed eſt neceſſaria iuriſdictio exterior propter quod nec Parochus, nec Rector Eccleſiæ poteſt excommunicare, quia non habent iuriſdictionem in exteriori foro. Glo. c. Tranſmiſſam. de elect. ſed tãtùm in interiori. poſſent tamen ſi eſſet antiqua conſuetudo.

Poteſt ergo excommunicare habens poteſtatem eccleſiaſticam iuriſdictionis in foro exteriori non impeditam. Iuriſdictio autẽ debet eſſe aut propria, vt c. trãſmiſſa; aut ſaltem delegata. Glo. c. excommunicantis, de offic. leg. aut ex conſuetudine, vt habetur c. cùm contingat. de for. compet. & peccat mortaliter excommuni-

cans sine authoritate, quia vsurpat iudicium. S.Thom.2.2.q.60.car.6.

Qui autem suspensi vel excommunicati sunt, si publici sint, non possunt excommunicare, si verò occulti, possunt. Ita tenent Innoc.cap.si verè.de senten.excommun.& Panor.c.ab excommunicara,de rescript. & Nauar.cap.27.nu.7.contra Duas gloss.24.quæst.1.c.in summa audiuimus.& contra Ange.in verbo,excommunicatio,3.§.2.

Possunt ergo excommunicare Papa, Concilium generale,Episcopus,Concilium prouinciale,Abbates,Archipresbyteri,Archidiaconi,Generales ordinum,Priores, Guardiani,& denique habentes iurisdictionem exteriorem,tamen cum discrimine.

Primò Papa,Conciliumque generale,potest per sententiam excommunicare, & similiter concedendo, aut condendo leges obligantes sub excommunicatione. Episcopi Concilium prouinciale, per sententiam, sed non per leges,sed per statuta quædam particularia. Reliqui inferiores,per sententiam, & per aliquas ordinationes.

Secundò, Papa, Concilium generale possunt excommunicare quemcunque, cuiuscunq; diœcesis; at reliqui non nisi suæ diœcesis.

Tertiò,Papa,Concilium generale, possunt excõmunicare, ita vt non possint suspendi à sua iurisdictione, at reliqui suspendi possunt. Qui autem suspensi vel excommunicati sunt, si publici sunt non possunt excommunicare, vt dictum est suprà. Hæc est igitur causa excommunicationis efficiens.

Materialis verò duplex est,remota & propinqua.Remota, est subiectum ipsum quod excommunicatur, propinqua est causa in subiecto, propter quam excommunicatur.

Remota ergo causa, vel, qui potest excommunicari, est rationalis creatura, determinata, baptizata,viua,inferior,subdita.

Dicitur primò *creatura rationalis*: nec enim aues, locustæ,

stæ, aut reliqua alia excommunicari possunt. Dicitur *determinata*, quia tota ciuitas, aut collegium simul excommunicari non possunt per sententiam, nisi in particulari singuli distinguantur. quamuis per ius possit vniuersalis excommunicatio ferri. sed tunc non incurritur nisi singillatim, dum singuli ius transgrediuntur, c. Romana. de sent. excom. in 6. nisi determinentur noxij esse in communi. *Baptizata*, quia neque Turcæ, nec infideles alij excommunicari possunt, similiter neque Angelus, cùm Ecclesiæ membra non sint. *Inferior*, quia nullus seipsum potest excommunicare, quamuis condat vniuersalem ordinationem, vt, si Episcopus excommunicet omnes furantes, si ipse furetur non incurrit. G.S.Tho. 4.d. 13.q. 2. art. 2. nisi denunciauerit illam excommunicationem, vt latam à superiori. Similiter nullus potest superiorẽ excommunicare, vnde Papa à nullo excommunicari potest, c. cuncta per mundum. 9.q.3. nisi in casu hæresis, Can. si Papa, dist. 40. à tota Ecclesia, ipsius vicem gerente Cõcilio. *Subdita*, id est, eius subiecta iurisdictioni. nec enim monachi possunt ab ordinario Episcopo excommunicari, qui priuilegio Apostolico exempti sunt ab eius iurisdictione. *Viua*, quoniam mortuus propter nullum peccatum in vita commissum potest excommunicari, licèt excommunicatio facta in vita duret post mortem. Potest quidem excommunicatio à iure cõtracta in vita, declarari post mortem, vt in defunctis hæreticis. Hi igitur sunt qui excommunicari possunt.

Superest materialis propinqua, propter quid excommunicari possunt.

Nullus autem excommunicari potest, nisi propter mortale peccatum. 11. quæst. 3. Can. nemo. Can. nullus. & iudex alia de causa excommunicans, peccat mortaliter, & excommunicatio est nulla. Vnde fit, vt qui certus est, se non peccasse mortaliter, certus sit etiam non incurrisse excommunicationem, quamuis cùm scandalum aliorum sequitur, teneatur, coram ipsis seruare excommunicationem, etsi reuerà non sit excommunicatus.

Hinc

Hinc multorum casuum solutio patet.

Primò, cùm fertur excommunicatio in eos qui furantur aliquid: puta vuas ex vineis, vel aliquid simile, cùm furtum est minimè quantitatis, quod non ligantur excommunicatione: secùs si multi surripuerint, ita vt totum simul sit maxima quantitas, vt ipsa in vno efficeret mortale, tunc quilibet tenetur sub mortali, & excommunicatione restituere. Soto libr. 4. senten. d. 22. q. 1. artic. 2.

Secundò, cùm fertur excommunicatio in eum, qui aliquid surripuit, nisi restituat, cùm qui surripuit, iustè surripuit ab altero, quia ei nolebat soluere debitum, nõ ligatur excommunicatione.

Tertiò, cùm fieret excommunicatio in debitorem nisi soluat, & ipse non potest, non ligatur, debet tamen soluere vt potest, saltem in parte, & si non, cùm primum potest, aliter ligatur. Multi sunt casus huiusmodi, qui ex hoc soluuntur, quod excommunicatio nõ potest ferri nisi ob mortale.

Ex hoc sequitur, quod cùm ius præcipit aliquid sub anathemate, tunc obligat ad mortale, nisi fiat, licèt aliàs non esset mortale, nisi præciperetur. Similiter cùm præcipit idem ordinarius, nisi vbi esset abusus, vt esse solet abusus, vt pro re minima soleat excommunicatio ferri.

Rursus, non propter quodcunque peccatum, excommunicatio ferri potest, nisi sit cum contumacia, quia nõ vult homo parere Ecclesiæ, seu iudici.

Vnde fit, vt propter nullum peccatum præteritum, quantumcunque enorme, si homo paratus est obedire, possit excommunicari, & qui id facit, peccat mortaliter, & excommunicatio est nulla, quia deest admonitio, vt dicemus, 11. quæst. 3. Can. nullus, & Soto 4. d. 22. quæst. 1. artic. 2. Can. Caiet. id docet & Ang. verb. excom. 1. 11. 22.

Pro futuro verò potest, quia dum præcipitur, ne faciat sub excommunicatione, si ille faciat, iam est inobediens, & contumax.

Rursus tertiò, nec etiam participantes quocunq; modo peccato excommunicationis, ligantur per eam, sed illi qui sunt causa principalis illius actus. Verbi gratia, fertur excõmunicatio in eum qui surripuit aliquid, nisi restituat, tunc non excommunicatur dans consilium, fauorem, vel aliquo modo iuuans, nisi exprimatur in sententia; & adiutores nó incurrunt, nisi sequatur effectus particularis.

Rursus etiam non ligatur, nisi actio ipsa in quam fertur excommunicatio, sit consumata. Vnde qui tentauit surripere, & non consumauit, non ligatur per sententiam iuris, si prohiberetur furtum sub excommunicatione. Hoc denique seruãdum est, quod debet esse actio perfecta, & agens principale, in omnibus his excõmunicationibus, siue à iure, siue ab homine, nisi fiat horum mentio expressa, à iure, vel ab homine.

De alijs duabus causis maioris excommunicationis.

CAP. VII.

CONSEQVENTER de formali & finali causa agendum est. Et quidem in iure non est forma vlla necessaria determinata excõmunicationis: sufficiunt verba exprimẽtia ipsam separationem, vt, excõmunico, vel, separo te, vel anathematizo. In iure ponitur, ipso facto excõmunicetur, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, de quo diximus superiùs, & ostendimus quando incurrantur, & quando sint cõminatoriæ. Quamuis autem ista sit forma, sunt tamen aliquæ circunstantiæ quæ ad formam pertinere videntur, quasi dispositiones vel conditiones.

Primò est necessaria trina monitio, cap. sacro. ext. de senten. excommun. & c. constitutionem, de senten. excom. in 6. vel vna pro tribus cum interuallis, antequàm excommunicetur homo, vt, si vellet resipiscere. Qui autem excommunicat absque trina admonitione, nisi aliqua

aliqua maximi momenti vrgeat necessitas, mortaliter peccat, c. constitutionem, de excom. in 6. licèt excommunicatio teneat, si tamen absque vlla monitione, tunc etiam excommunicatio nulla est. Hoc intellige in excommunicatione ab homine. Nam à iure, non est necessaria alia admonitione, quàm ipsius iuris propalatio, & manifesta prohibitio. Vnde fit, vt qui excommunicant participantes cum excommunicato, c. statuimus, de senten. excom. in 6. nulla eis facta admonitione peccent mortaliter; & excommunicatio nulla sit. Debet enim esse excommunicatio admonita, scripta, intenta, & cognita.

Est etiam secundò necessaria intentio iudicis, quamuis etiam proferatur excommunicatio exterior, si iudex non intendebat excommunicare, sed solùm terrere. Panor. c. ex parte, de offic. ord. Silu. in verbo excom. 2. casu 14. & Ang. verb. excommunicatio. 3. §. 16. excommunicatio iure nulla est.

Est etiam tertiò necessaria intentio partis, ibidem Silu. ver. excom. 2. casu 11. & Ange. versi. excom. 3. § 16. vt qui petit à iudice excommunicari eos, qui ipsi non restituunt cùm possint, si, qui petit, non intendit nisi terrere, quamuis iudex intendat excommunicare, nulla est excommunicatio iure, sed solùm in exteriori foro. Ange. verb. excom. 3. §. 16.

Est quartò necessaria scientia & notitia excommunicantis, nam ignorata non ligat. In cuius gratiam nota, quod duplex est ignorantia, altera crassa & vincibilis, altera inuincibilis. Crassa est, cum quis ignorat quod tenebatur, & poterat scire. Inuincibilis, cùm ignorat, Quod neque poterat scire, vel non tenebatur scire. Nunc loquimur de inuincibili, nam crassa non excusat. Ignorantia inuincibilis, dicitur probabilis à Iuristis.

Duplex est ergo ignorantia inuincibilis, facti, & iuris.

Ignorantia iuris est, cùm nescit quis aliquid esse prohibitum, scilicet excommunicatum esse percussorem clerici.

Facti est, cùm, ſcito iure, ignorat clericum eſſe quem percuſſit.

Rurſus ignorantia iuris eſt duplex, aut iuris communis, quod omnibus eſt propoſitum: aut particularis, ſcilicet ſtatutorum, ordinationum particularium ab ordinarijs poſitorum.

Ignorantiam facti inuincibilem, ſemper ab excommunicatione excuſare omnes, docet c. ſi verò, den ſent. excommun.

Ignorantiam etiam ſimilem iuris particularis excuſare omnes conueniunt: Cap. vt animarum, de conſtitu. in 6. Conueniunt etiam, quod quando quid prohibetur ſub excommunicatione, & alias non erat peccatum, ignorantia excuſat, vt c. non magnoperè, & ſuper ſpecula ne clerici, vel mona. Prohibetur enim Sacerdotibus audire per duos menſes ius ciuile vel medicinam. Hac diſtinctione vtitur Adria. Etiam idem docent de ignorantia ſententiæ iudicis latæ, in eos, qui aliquid comiſerunt. De ignorantia tamen iuris communis diſcordia eſt. Quidam non excuſare dicunt, Sot. 4. diſt. 6. quæſt. 3. Adria. quæſt. 3. de clauibus. Gloſſ. c. à nobis, 2. de ſentent. excom. Ioan. Andr. de conſtit. & vt animarum. Barto. l. cunctos populos. C. de ſum. Trin. Quidam cum diſtinctione loquuntur. Probabilius nobis videtur, vt excuſet. Vnde fit, vt quando quid prohibetur ſub excommunicatione, & aliàs peccatum erat, vt qui inuincibiliter ignorant caſus in cœna Domini quamuis peccant, quia opera peccata ſunt, tamen ab excommunicatione liberi ſunt. Ita Nauar. c. de his qui ſunt extra excommunicationem, & Soto 4. diſt. 22. quæſt. 1. art. 2. Panorm. c. à nobis. de ſentent. excom. & Anton. 3. par. quæſt. 25. cap. 33. verb. excom. 2. §. 3. Innoc. c. ſi verò. de ſent. excom. Ang. 20.

Rurſus 4. etiam eſt neceſſarium, vt fiat excommunicatio in ſcriptis, & contineat cauſam excommunicantis, quia non eſt inobedientia contra Eccleſiam, quæ requiritur ad excommunicationem, & iudex qui verbo excommunicat niſi ſit Epiſcopus vel monachus,

(Ang.

(Ang. excommunic. 2. §. 1.) per mensem est suspensus ab ingressu Ecclesiæ, & participatione diuinorum officiorum. Et qui intra ipsum mensem exerceret officium ordinis, fieret irregularis, c. cùm medicinalis, de sentent. excommunicat. lib. 6. Idem etiam de eo (cap. sacro. de sentent. excommunicat. apud Gregor.) qui absque admonitione trina, excommunicat, per mensem est suspensus ab ingressu Ecclesiæ solùm, quamuis excommunicatio absque scripto teneat. Hæc sunt igitur circa formam. Finis manifestus est, est enim in correptionem eius qui excommunicatur, vt resipiscat, & à malo homo conuertatur. Non enim Ecclesia vult mortem peccatoris spiritualem, sicut neque Deus.

De iniusta & iusta excommunicatione.

CAPVT VIII.

EX his quæ dicta sunt in capite præcedenti, facilè est quosdam excommunicationis modos, seu qualitates cognoscere, scilicet si est excommunicatio iusta, iniusta, valida, nulla.

Iusta est, quæ omnibus vestitur circumstantijs & causis, quæ necessariæ sunt, vt prædictum est. Iniusta fit ex defectu alicuius, quod si essentiale est, facit, vt non sit excommunicatio, si verò non, excommunicatio valet, sed iniusta dicitur. Vt autem hoc planum fiat, aduerte, quòd tripliciter excommunicatio potest dici iniusta.

Vno, ex parte ipsius excommunicationis.

Altero, ex parte excommunicantis.

Tertiò, ex parte ipsius excommunicati. Et adhuc, omnibus istis modis dupliciter; aut ex defectu alicuius essentialiter requisiti, & tunc excommunicatio est nulla: aut alicuius requisiti, sed non essentialiter, & tunc est iniusta & valida. Gloss. c. statuimus. de sent. excom. in 6. ponit casus in quibus est nulla.

Ex parte ergo excommunicationis, accidit primò, cùm deficit trina monitio, si est ab homine, & tunc est iniusta, sed valida. Si verò desit prorsus admonitio, est iniusta & nulla.

Secundò, si non sit propter mortale, sed de re bona, vel de re mala, sed minima, & tunc dicitur nulla, & errorem continere intolerabilem, c. venerabilibus, de sent. excom. in 6. §. fin.

Tertiò, si non fiat in scriptis, est iniusta, sed valida. Quæ autem his modis nulla est & in foro exteriori nulla est, nec debet obseruari, nisi esset scandalum eorum qui nullitatem non cognoscunt.

Ex parte etiam excommunicantis, iniusta accidit.

Primò, si mala intentione, & odio excommunicet: tunc etiam iniusta, sed valida, si cætera adsint.

Secundò, si erat publicè suspensus, aut excommunicatus, can. Audiuimus. 24. quæst. 1. est nulla. Si verò non publicè, est iniusta, sed valida per ea quæ diximus, cap. 8. contra duas Gloss.

Tertiò si excommunicauit eos, qui ipsius iurisdictionis non sunt, c. nullus, de Parochis: vel aliquo priuilegio sunt exempti. c. quando, de priuilegijs, tunc nulla est. Et his etiam modis est in foro exteriori nulla, & nec est vitanda, nisi vt diximus ob scandalum, non tamen inducit irregularitatem. Ex parte verò excommunicati.

Primò, cùm in tempore à iure requisito appellauit, cap. per tuas, de senten. excommunic. & c. ad præsentiam, de appella. & adhuc excommunicatur, tunc est nulla.

Secundò, cùm verè non peccauit mortaliter, tamen conuincitur per testes, contumaciæ & peccati, tunc probabilius est, nullam esse in foro interiori, tamen validam in exteriori, & obseruandam donec veritas nota fiat. Et hæc inducit irregularitatem.

De effe-

De effectibus excommunicationis maioris validæ.

CAPVT IX.

MVLTA sunt mala, quæ excommunicatio maior secum fert, vt meritò timenda ab omnibus censeatur.

Priuat ergo primò hominem à communibus suffragijs & orationibus ecclesiæ. Vnde non licet pro ipso publicas orationes fundere, vt celebrare Missam: licebit tamen oratione priuata pro eo orare, imò in canone Missæ poterit quis recordari ipsius, & Deo commendare, non tamen per aliquam Ecclesiæ orationem in Missa probatam.

Secundò priuat hominem actiua & passiua sacramentorum communione, ita vt suscipiens quodcunque sacramentum, peccet mortaliter, &, si est sacramentum confessionis, est irritum & iterandum. Si autem est ordinis, manet irregularis, c. 1. de eo qui furti. ordin. suscipit, quamuis suscipiat characterem. Qui verò confert Sacramenta, peccat etiam mortaliter, & fit irregularis: & si est confessionis, non tenet, si nominatim excommunicatus, &, si percussor publicus clerici. Non solùm autem de collatione Sacramenti, sed si exercet actum proprium ordinis, quando, & quomodo sæcularis non potest exercere, contrahit irregularitatem: secùs, non. Verbi gratia, si baptizat solenniter, est irregularis, si verò non cum solennitate, non est irregularis: licèt peccat, quia non potest conferri talis baptismus à sæculari. Similiter, si dicit epistolam cum manipulo, est irregularis, secùs, non: quia à sæculari dici potest. Similiter, si exerceat actus ordinum minorum cum solennitate, quomodo à sæculari non possunt exerceri: aliter, non est irregularis, quamuis peccet. Vnde non est irregularis cantando in choro, quia sæcularis potest id facere, peccat tamen mortaliter. Peccat etiam mortaliter audiendo Sacrum, Diuina officia, & si adest of-

ficijs publicis Ecclesiæ, non tamen inde irregularitas contrahitur. Concionem poteſt audire, & per templum tranſire, dummodò non ſiſtat ad audiendum officia: Et ſi ordinem habet, recitare tenetur horas, ſed ſolus, aliter peccat. Innoc. c. nuper. de ſent. excom. dicit, quod poſſumus orare in templo, in quo adeſt excommunicatus, ſi à nobis eſt ſeparatus, vt non videatur nobiſcum orare.

Priuatur etiam tertiò, à communione fidelium, quantum ad ea quæ hoc communi carmine explicantur,

Os, orare, vale, communio, menſa negatur,

quæ quidem ſic debent intelligi. Per (os) prohibetur à colloquutione, amplexu, c. fin. de ſent. excom. miſſione, vel receptione bonorum. Per (orare) prohibetur conuentus cum illo in ſacro audiendo, in cantando cum illo in choro, & adeſſe officijs diuinis, recitare cum eo, communes fundere preces. Non eſt vitandus nominatim excommunicatus, niſi denuntiatus ſit. Dubitandum autem eſt de notorio excommunicato, licèt non nominato, nec clerici percuſſore, an vitandus ſit Nauar. ſum. cap. 27. num. 35. ita putat, & de pœnitent. d. 6. c. laboret. §. 16. & citat bullam Concil. Baſil. ſeſſ. 21. quæ ita habet, ſed Anton. 3. part. 26. cap. 3. negat, & aliter legit bullam: non enim excipit niſi duos illos dictos, & ita facta fuit in Concilio Conſtantienſi. Ita tenet communis opinio. Vnde dictam bullam non eſſe legendam vt legit Nauar. ſed Antonin. Per (communio) contractus huiuſmodi intelliguntur. Per (vale) ſalutationes vel ore, vel ſigno, vel humilitate aliqua. (Menſa) prohibetur, ne ſimiliter in vna menſa, aut vno lecto cum illo ſimus. In vna tamen domo poteſt cum excommunicato habitari. Innocent. c. nuper. de ſentent. excommunicat. & Anton. 3. part. titul. 24. cap. 2. Imò, in vno cubiculo, dum reliqua obſeruentur. In his omnibus, non eſt æqua prohibitio, nam per, orare, prohibetur ſub peccato mortali, tam ex parte communicati, quàm eorum qui cum ipſo communicant, reliqua verò, ſolùm ſub veniali. Tab. verbo excommunicat. 8. §. 9. Thomas in 4. diſtinct. 18. quæſtion. 3. Hoſtien. in ſumma, de ſen-

sententent.excommunicationis.§.fina. Nauar.cap.27.§.88. Sil.excommunicat. 5. §. 3. nisi adsit contemptus excommunicationis, & nisi adsit præceptum seu prohibitio præcipientis, nisi adsit & participatio in crimine excommunicationis,puta,cùm consultat, vel iuuat, vel aliquid facit circa excommunicati crimen. In his enim participare, esset mortale, secùs, veniale est,quamuis semper sit grauius peccatum ex parte excommunicati. Circa hanc tamen prohibitionem excommunicationis,nota.

Primò, quòd longè alia ratio est, ex parte excommunicatorum, quàm ex parte communicantium cum ipsis. Dupliciter enim potest quis esse excommunicatus,aut nominatim aut non nominatim, sed vniuersaliter & in communi: quamuis ex his tenetur obseruare prædicta,& peccat non separando se, vt diximus,nisi sit occultus, & non potest absque graui scandalo (ita dicit Fumus verb.excommun.§.9.) & nota sui, se separare, aliter tenetur. At verò communicantes, non tenentur fugere, & separare se à quolibet excommunicato: sed tantùm à duobus, à nominatim excommunicato, specialiter denunciato,siue publicato,& à manifesto clerici percussore.Nauar.c.de excom. min. Hoc enim priuilegium fuit indultum à Concilio Constantien. fidelibus. Omnes ergo securè possumus tractare in omnibus cum excommunicato,dum non sit ex illis duobus:exceptis his quæ ad Ecclesiam pertinent: qualia sunt sacramenta.Non enim eis possumus Sacramenta ministrare, nec celebrare pro ipsis.Possumus tamen ab eis recipere Sacramenta, licèt ipsi mortaliter peccent conferendo, vt probabilius puto.Sot.4.d.22.q.art.4.putat,quòd tunc excommunicati non peccent,nobis tractando,& dando Sacramenta.Sed oppositum tenet Nauar. & ego ita credo. Peccant namque, quia priuilegium in nullo fauet excommunicatis, sed participantibus, vnde absolutio illorum valida est, sed peccant mortaliter, & contrahunt irregularitatem.

Nota secundò, quod adhunc cum istis est limitatio:

non enim in vniuersum prohibitio fit, sed excipiuntur casus contenti hoc carmine, *Vtile*, *lex*, *humile*, *res ignorata*, *necesse*. Per *Vtile* intellige, cùm admonetur ne maneat in peccato, vt quærat absolutionem, aliquid denique attinens ad spiritualem salutem, neuter tunc peccat. Per *legem*, intellige, eam, quæ est inter maritum & vxorem, neuter peccat, Per *humile*, conuersationem seruorum, filiorum, famularum, quos anteà excommunicatus habuit, secùs, non licèt. Per *rem ignoratam*, intellige ignorantiam. qui enim ignorat excommunicatum esse, non peccat, siue sit excommunicatus, siue qui cum eo tractat. Per *necesse*, intellige, cùm aliqua grauis necessitas occurrit, videlicet consilij, vel refugij, vel alterius, tunc licet conuersari. Similiter, cum mortis periculo, non tenetur aliquis excommunicatum vitare, nisi esset in fidei, vel Ecclesiæ contemptum. Nauar. cap. 27 num. 36. Tamen si quis, vt alij intelligerent se non esse excommunicatum, cùm tamen esset, cogeret sub pœna mortis Sacerdotem coram se celebrare, posset Sacerdos id facere. Ita Soto dist. 22. quæst. 1. art. 4. Vide igitur, qualiter iste tertius excommunicationis maioris effectus intelligi debeat.

Quartus effectus est, quod priuat electione, tam actiua, quàm passiua, vt non possit eligi in dignitatem ecclesiasticam, nec sæcularem: nec eligere, nec possit beneficium conferre, nec recipere, nec habiti beneficij reditus recipere, donec absoluatur, secùs, mortaliter peccat, & collatio vel receptio nulla est: neque ingredi religionem, nisi prius absoluatur. Tenet tamen, si fiat.

Quintus est, quòd omni actu iuridico priuat, nec enim potest vllam exercere iurisdictionem, nec alios excommunicare, nec in alios sententiam ferre, aliter peccat mortaliter, & actus nulli sunt; nisi secreti, & tolerati sint c. ad probandum: de sent. & re iudi. Nec potest alios accusare in iudicio, nec testis esse.

Sextus est, quòd durat post mortem, vt mortuus in excommunicatione sit priuatus ecclesiastica sepultura, c. sa-

c. sacris, de sepult. & est exhumandus à loco sacro. Priuatur etiam à mortuorum officio, & aliorum comitatu, ac si viuus esset, nisi prius absoluatur.

De eo qui potest absoluere à Maiori.

CAPVT X.

DVO sunt necessaria in omni eo qui debet absoluere ab excommunicatione, Ordo, & Libertas. Ordo quidem, vt sit saltem primæ tonsuræ. Non enim laicus potest absoluere, sicut nec excommunicare, nisi ex priuilegio Papali. Libertas autem, vt non habeat impedimentum publicæ excommunicationis, sicut nec poterat excommunicare talis, ita nec absoluere. Similiter nec publicè suspensus. Quamuis autem ista duo sint semper necessaria, non tamen sufficiunt. Ob id distinctione opus est.

Est enim duplex excommunicatio; à iure, & ab homine.

Rursus à iure duplex. Quædam reseruata certæ personæ: quædam non reseruata.

Ab homine etiam duplex, quædam nominata incussa alicui: quædam generaliter tantùm.

Adhuc ista generalis, quædam reseruata, qualis est in Bulla cœnæ, quædam non. Iuxta hæc oportet respondere. Ante omnia in mortis articulo, potest quilibet Sacerdos, etiam simplex. ab omni excommunicatione cuiuscunque modi absoluere: sumendo tamen cautionem ab excommunicato, se impleturum pòst, si vixerit, ad quæ tenetur. quæ cautio sit, vel per fideiussores, vel per iuramenta, vel per satisfactionem ipsam. Quòd si nihil horum potest haberi, absoluat. Quòd si ille vixerit, tunc tenetur remouere causam excommunicationis, & comparere coram eo, qui absoluere ex officio poterat. Aliter, statim ligatur eadem excommunicatione, c. eos, de sent. excommun. in 6. Eodem modo ligatur ille, qui absoluitur à Papa cum remissione ad ordinarium, qui .i per se, vel procuratores secundùm Caiet. ver. excom. c.

 c, non

69. non comparet, incurrit excommunicationem.

Extra casum mortis, Dicó primò, ab excommunicatione à iure non reseruata (c. nuper, de sent. excom.) absoluere potest ordinarius, tam Episcopus, quàm Parochus: Innoc. Hostiens. in d. c. nuper. qui dicunt, quòd etiam à Sacerdote simplici potenti absoluere à mortali, potest absolui à dicta excommunicatione. Idem Siluest. verbo excommunicatio, numer. 2. Nauarr. cap. 27. num. 39.

Secundò, à reseruata à iure potest absoluere illa persona cui reseruatur. Ita dicunt omnes, vel superior eius, vel delegatus, seu vicarius eius. Sunt enim quædam Episcopo quædam Papæ reseruatæ. At quæ superiori reseruantur, non potest inferior absoluere.

Tertiò, si sunt ab homine generaliter positæ, nec reseruatæ, potest absoluere, is qui potest absoluere à iure non reseruata: Ioan. Imola super c. graue, de præben. & ibidem Ioan. Andr. & Cardin. Verbi gratia, excommunicat Episcopus lusores alearum, vel adulteros; aliquis lusit, vel adulterauit, incurrit excommunicationem, ab ista potest absolui à Parocho. Idem dicit de ordinarijs in religiosorum conuentibus, & similiter de alijs huiusmodi, dummodò sit satis facta pars, quando pro parte imponitur excommunicatio. Quòd si reseruata est, vt Bulla cœnæ, tunc non potest, sed est sicut reseruata à iure. Similiter si Episcopus sic excommunicaret, sibi reseruando.

Quartò, si est ab homine nominatim posita; tunc ille idem qui imposuit, vel eius successor, aut delegatus absoluit, vel superior, c. pastoralis, de offic. delegat. §. præterea, cognita causa per appellationem, vel Papa, satisfacta parte.

Non semper tamen potest qui excommunicauit absoluere, sed aliqui casus excipiuntur.

Primò, cùm inferior excommunicauit, & sententia excommunicatis confirmata est à superiori, scilicet à Papa, tunc absolutio est superioris glos. c. ex frequentibus, de instit. quæ communiter recipitur.

Secun-

Secundò, cùm delegatus alicuius superioris excommunicauit, & excommunicatus mansit per annum, tunc absolutio petenda est à superiori, siue à Papa, siue ab Episcopo, vel eo cuius est delegatus, c. quærenti, de offic. deleg. quod quidam de delegato Papæ, sed Panorm. ibi cum communi, de alio quouis delegato intelligunt.

Tertiò, cùm Episcopus excommunicat incendiarios. nam est ius, vt excommunicentur ab Ecclesia. Cùm igitur Episcopus excommunicat, non possunt nisi à Papa absolui, c. tua, de sent. excom.

Quartò, cùm aliquis excommunicat vt executor alterius, non vt habens iurisdictionem, qui non cognita causa excommunicat tunc absolutio est illius, cuius est executor, c. fin. §. fin. de offic. deleg Hi igitur sunt qui ab excommunicationis nexu possunt absoluere. Ex quibus sequitur, magnum discrimen esse inter excommunicationem à iure & ab homine.

Differunt enim primò, quia ab excommunicatione potest absoluere ordinarius, nisi ipso iure sit reseruata: ab homine verò nominata est, ille qui incussit excommunicationem.

Secundò ab homine, indiget admonitione aliqua, à iure nulla.

Tertiò, ab homine cessat cum morte iudicis, vel ablatione ab offi. Glo. c. à nobis de sent. excom. & Anton. 3 part. tit. 24. cap. 74. textus l. fin. ff. de pœnis, vt qui excommunicat lusores omnes alearum, si moritur, iam non ligat excommunicatio, sed qui excommunicati priùs erant, ligati manent, donec absoluantur. Vnde bulla cœnæ (ita Nau. ca. 29. nu. 54. & Soto dist. 22. quæst. 1. art. 3.) quæ ab homine est, non ligat sede vacante.

De forma absolutionis non est certa regula præscripta, sed potest dici, Restituo te in communionem fidelium, vel, absoluo te ab excommunicationequam incurristi, vel simile. Et nota, quòd sicut possunt plures excommunicationes vni incuti. 3. quæstion. 4. can. Engeltrudam, ita potest ab vna, non ab altera absolui. Potest etiam absolui à iudice, vel per commissio-

missionem à Sacerdote, & sic licet in confessione, vel extrà. S. Thom. 4. distin. 18. Anton. 3. p. tit. 24. c. 77. & potest inuitus aliquis absolui. Tab. ver. absol. 2. §. fin. S. Thom. 4. dist. 18. quæst. 7. art. 5. Silu. verb. absoluti. 3. §. 4. dub. 6. Sicut etiam potuit inuitus excommunicari. Potest etiam absque iuramento. Potest absolui etiam cum iuramento. Cùm delictum est nimis graue, tunc iurare debet, se debere cauere in posterum à peccato, & obedientissimum ecclesiæ. Hîc vnum superest, scilicet, scire, quæ excommunicationes Episcopo, quæ Papæ reseruentur. Sed quia hoc prolixum est, & absque arte, reseruo in materiam de peccatis. Illic enim dum singula peccata discussero, quæ sub excommunicatione prohibita sunt, & qualis sit excommunicatio, ostendam.

De minori, & ipsius effectibus, ac differentijs à maiori.

CAPVT XI.

MINOR excommunicatio duo facit.

Primò priuat passiua Sacrorum communione, c. statuimus, & c. constitutionem, de senten. excommunicat. in 6. ita vt, qui aliquod sacramentum accipit peccat mortaliter. Non tamen fit irregularis, c. si celebrat, de cleric. excommunicat. Qui verò confert, nec irregularitatem contrahit, nec peccat, nisi sit tale sacramentum, vt eius collatio includat communionem passiuam, vt qui confert Eucharistiam celebrando, & ordinat celebrando, tunc peccat mortaliter, non quia confert, sed quia recipit Et de his loquitur c. si celebrat: quamuis securiùs sit, quòd in alijs etiam propter indecentiam venialiter peccat. Et ita videtur illud caput dicere. Cui consentiunt Maior. 4. dist. 18. quæst. 2. & Adri. 4. m. de clauibus. quæst. 3. Tamen Nauar. tenet, non peccare. num. 24.

Secundò, Minor excommunicatio priuat passiua beneficij collatione. Priuat enim electione passiua, c. si celebrat. Vnde est inhabilis ad quodcunque Ecclesiasticum

cum beneficium, vt ibi dicit Innoc. & Armil. verb. excom. §. 5. Non potest recipere nec receptio tenet, de cleric. excommun. & mortaliter peccat. Cæteris non priuat. Vnde fit, vt in multis differat à maiori.

Primò, in illis casibus, quibus maior sola priuat, vt diximus in cap. præcedenti.

Secundò, quia maior excommunicatio transit quodammodò in alios, dum omnis qui cum excommunicato loquitur, c. nuper, de sent. excommunica. si sit ex illis duabus speciebus prædictis, incurrit minorem. Et hic est modus qui communis est, incurrendi minorem istam. At minor nullo transit in alios, gloss. c. excellentissimus. 11. quæst. 3. Aliquando etiam maior efficit maiorem.

Primò, cùm participat quis cum excommunicato nominato, in eodem crimine excommunicationis. Soto arg. 4. de omni excommunicato hoc intelligit, non tamen de illis duobus, vt qui excommunicatus est propter adulterium, si quis illum iuuat, vel in simili adulterio ipsi cooperatur, posteà eandem excommunicationem incurrit, c. nuper, de sent. excom.

Secundò, Si quis clericus recipit ad officia diuina excommunicatum à Papa tunc incurrit, c. significauit, de sent. excom. eandem maiorem, nec ab alio, quàm à Papa absolui potest.

Tertiò, si communicat cum debitè excommunicato: c. constitutionem, & statuimus, de sent. excommun. in 6. Et intellige, vt ibi habetur, vt debitè excommunicentur participantes, & esse prius admonendos trina admonitione cum suis interuallis. Extra hos casus, minor incurritur.

Differunt tertiò, minor potest absolui à quolibet sacerdote simplici, qui potest absoluere à mortali, c. nuper, de sent. excom. & à quouis laico Sacerdote, etiam non approbato, si pœnitens solùm habet veniale, Nauar. c. 27. nu. 39. maior non, nisi à iudice, vel ordinario, vt dictum est superiùs, cap. Dei.

Differunt quartò, quia maior non nisi per mortale incur-

incurritur, minor etiam propter veniale, vt qui conuersatur in quatuor ſupradictis caſibus cum maiori excommunicato, in illis venialiter quidem peccat, & minorem incurrit.

Differunt quintò, Maior incurritur hominis, vel iuris ſententia: at minor per ius, ſcilicet ſola excommunicati participatione, quamuis etiam illis modis incurri poſſit, rariſſimè tamen; nec eſt propriè excommunicatio. Ob id non eſt opus referre caſus.

De ſuſpenſione, Quid ſit, & eius ſpeciebus.

CAPVT XII.

SVSPENSIO eſt eccleſiaſtica cenſura, qua aliquis ab vſu Eccleſiaſtici officij ſeu beneficij prohibetur. Declarantur partes definitionis.

Prima, *Eccleſiaſtica cenſura*, id eſt pœna illata ab Eccleſia. Vnde peccatum mortale, quamuis prohibeat ne indignè poſſit quis ad ſacramentum accedere, non eſt ſuſpenſio: contra Summiſtas, & multos Canoniſtas: cùm non ſit cenſura.

Secunda, *Qua prohibetur aliquis ab vſu officij, ſeu beneficij.* Dupliciter enim poteſt aliquis ab his prohiberi: vno modo ab ipſomet officio & beneficio, & tunc funditùs priuatur, & talis non eſt ſuſpenſio, ſed depoſitio, ſeu degradatio, vt poſteà dicetur. Altero modo ab executione ſola eorum, talis eſt ſuſpenſio. Per officium autem duo intelligimus, & ordinem, & iuriſdictionem. Cùm enim quis ab vſu ordinis ſui prohibetur, aut ab vſu iuriſdictionis ſuæ, ſuſpenſus dicitur. Per beneficium intelligimus dignitatem Eccleſiaſticam, vt beneficium, canonicatum, & ſimilia. His annectuntur ea quæ adipſum pertinent.

Tertiò, (*Eccleſiaſtici*) quia cùm aliquis prohibetur ſeu priuatur vſu aliorum quæ Eccleſiaſtica non ſunt, non dicitur ſuſpenſio, prout ad præſens ſpectat. Vnde fit, quòd iſta cenſura ſit ſolùm contra perſonas Eccleſiaſticas, quæ talia habent officia & beneficia.

Huius

Huius suspensionis tres sunt species.
Prima est ab officio, & à beneficio simul priuatio.
Secunda est, ab officio tantùm, aut eius parte. Quæ quidem multiplex solet esse. nam aliquando est ab ordine solo, & toto: aliquando à parte, vt ab vsu ordinis sacerdotalis, vel ab vsu diaconatus, vel subdiaconatus, vel ab aliquo ab ipsum pertinente, vt ab actu prædicationis, aliquando à iurisdictione sola, & hæc vel tota, vel parte: aliquando est ab officio in toto.
Tertia species est à beneficio in totum, vel ab aliquo ad ipsum pertinente, vt ab ingressu Ecclesiæ.
Circa quas species id aduertendum est.
Primò, quòd qui in maiori ordine suspenditur, non consequenter in minori suspensus est, vt qui à Sacerdotio suspensus est, non ob id à diaconatu & inferioribus suspenditur: è contra tamen fit, qui in minori est suspensus, & in maiori suspenditur. Ang. suspensio. 3. §. 3. & Silvest. ver. suspensio. §. 5.
Secundò notandum est, quòd qui ab ordine suspensus est, non ob id à iurisdictione suspenditur, nec è contrà, quia ista non sunt colligata inter se, c. aqua, de consecr. Eccles. vel alta. Nec qui à iurisdictione, & ordine suspenditur, suspenditur à beneficio nisi quantum ad ea quæ in beneficio pertinent ad ordinem. Vnde priuatur illis reditibus, qui dantur propter vsum ordinis. Nec è contra, suspensus à beneficio, suspensus est in ordine, aut iuirsdictione.
Diuiditur secundò suspensio, in suspensionem à iure, & ab homine, sicut diuidebatur excommunicatio.
Diuiditur etiam tertiò quoad tempus. Nam quædam est ab officio & beneficio in totum, vel in partem, quoad certum tempus, aut in partem in perpetuum: sed nunquam fit suspensio à toto, vel beneficio, vel ordine, vel iurisdictione in perpetuum, quia iam talis non suspensio, sed depositio potiùs esset.

De cau-

De causis suspensionis.

CAPVT XIII.

QVATVOR esse causas suspensionis, sicut in excommunicatione certum est.

Prima est efficiens, scilicet, qui potest suspendere: & hæc est, omnis ille qui potest excommunicare. Siluest. verb. suspensio, §. 2. & Ang. suspen. 2. §. 3. de quo suprà dictum est.

Materialis remota est, is qui suspendi potest, & talis ex præcedenti definitione nota est. Non enim est omnis qui excommunicari potest, sed est solùm persona Ecclesiastica. Est autem hoc priuilegium, vt nullus Episcopus incurrat suspensionem à iure, nisi specialiter ipsius mentio fiat, quod in excommunicatione non fit, c. quia periculosum, de sent. excom. in 6 non valere de excommunicatione dicit Glos. Nam hæc censura solos respicit clericos.

Materialis autem propinqua, est peccatum. Non enim absque peccato, quis suspendi potest. Hoc autem frequentius est mortale: Aret. c. cùm non ab homine, de iudic. Caiet. verb. suspensio. 2, Nauar. cap. 27. num. 159. tenet, quòd potest tamen pro veniali, aliqua leuis suspensio imponi. Non est autem sicut in excommunicatione, in qua non imponebatur excommunicatio, nisi propter mortale cum contumacia & inobedientia: at in suspensione non sic. Aliquando quidem imponitur suspensio ob contumaciam, aliquando verò ob peccatum solùm, in pœnam illius. Vnde fit non semper opus sit admonitione in suspensione, sed solùm, quando propter contumaciam est. Innoc. c 1. de excessibus Prælat. Panorm. cum communi c. reprehensibilis, de appellat. tunc non est necessaria admonitio, vt in excommunicatione: tamen vtroque modo in scriptis est ponenda suspensio, c. cùm medicinalis, de sent. excom. in 6. Intelligo hæc de ea quæ ab homine est: Multa sunt peccata in particulari, propter quæ in iure suspensiones sunt impositæ, de quibus dicemus paulò inferius.

Forma

Forma autem ſuſpenſionis non eſt determinata iure, ſed multis modis poteſt eſſe, quibus exprimatur ille a-ctus ſuſpenſionis in particulari, vt, *Suſpendo te à beneficio, vel ab ordine, vel ob hoc, aut illo*. In iure dicitur, *ſit ſuſpenſus*. Vbi aduertendum eſt, quòd aliquando eſt ſuſpenſio ipſo facto, cùm verbum dicitur, ſuſpendimus, vel ſit ſuſpenſus. Aliquando eſt comminatio, vt cùm dicitur, ſuſpendatur, vel ſuſpendendus eſt, ex cuius inconſideratione (inter quos eſt Silu. verbo ſuſpen. §.6. not.2.) multi Summiſtæ docent clericum ſponte offerentem duellum, vel oblatum recipientem, eſſe ſuſpenſum; quod probant ex cap.1. de cler. pugn. in duel. Quæ tamen ſuſpenſio nulla eſt profectò, quia in cap. non dicitur eſſe ſuſpenſum, ſed eſſe deponendum, ſiue victor, ſiue victus extiterit; niſi Epiſcopus eius cum illo miſericorditer duxerit diſpenſandum, dum non ſit factum homicidium, vel membrorum diminutio: Nunc autem poſt Concilium Tridentinum, non ſolùm clerici, ſed laici, excommunicationem incurrunt ipſo facto, vt habet ſeſſ.25. cap.19. de quo tamen inferiùs dicemus.

Finis ſuſpenſionis notus eſt, non enim ſuſpenſio imponitur niſi aut in correctionem perſonæ, cùm contumacia intercedit, & eſt ab homine: aut in bonum Eccleſiæ, cùm à iure eſt: aut cùm ab homine vt pœna quædam infligitur. Hæ igitur ſunt in generali, & aliquæ etiam in particulari, ſuſpenſionis cauſæ.

De effectibus ſuſpenſionis.

CAPVT XIV.

ALIQVI ſunt effectus ſuſpenſionis.

Omnium primus eſt: Suſpenſus exercens id, in quo quidem eſt ſuſpenſus, peccat, ſi faciat ea in quibus non eſt ſuſpenſus. Peccat ergo qui ſuſpenſus ab ordine aliquo, actum illius exercet. Peccat qui ſuſpenſus ab officio, ſeu iuriſdictione excommunicat, vel alium exercet talis officij actum, & qui ſuſpenſus ab in-

greſ-

gressu Ecclesiæ, ingreditur, aut adest diuinis officijs, & qui suspensus à prædicatione, prædicat. Tamen prædicans non fit irregularis. Armil. ver. suspensio. §. 15. Nau. cap. 27. num. 162. similiter de alijs.

Secundus effectus est, Suspensus ab ordine aliquo, si exercet actum illius, quomodo sæcularis non potest, non solùm peccat, sed etiam fit irregularis, cap. cùm æterni. de sent. & re iudicata, in 6. Secùs, neque peccat, nec irregularitatem contrahit. Verbi gratia, si baptizat solenniter vt Sacerdos, irregularis fit, & mortaliter peccat, si suspensus est à Sacerdotio: non tamen si baptizat particulariter, vt laicus. Hostiens. cap. 1. de sent. excommun. qui communiter recipitur. Idem dicas de quolibet alio ordine. Hinc fit, quòd qui suspensus est à prædicandi actu si prædicat mortaliter peccat, non tamen irregularitatem contrahit. Ita Nau. cap. 27. num. 161. quia non est actus vlli ordini appropriatus. Similiter suspensus ab ingressu Ecclesiæ, vel à participatione passiua sacramentorum, vel alijs quæ non sunt ordinis, peccat quidem mortaliter, sed non contrahit irregularitatem: ca. si celebrat, de cler. excommun.

Tertius est, denuntiatus suspensus priuatur communione aliorum in eo, in quo est suspensus, extrauag. ad euitandа, ex Concil. Constantiens. ita vt mortaliter peccet, qui in tali actu cum eo communicat, id est, mortaliter peccat, qui recipit sacramenta à suspenso denuntiato nominatim & cognito, si is sit suspensus è collatione sacramentorum. Peccat etiam mortaliter, qui audit sacrum à suspenso ab ordine, & qui inducit etiam ipsum ad talem actum. Quòd si actus suspensionis non pertinet ad diuina, id est, ordinem aliquem, non est mortale sed veniale, ex parte participantis.

Quartus effectus Suspensus ab officio, non potest eligere, nec eligi in beneficium aliquod. ca. cùm dilectus, de consuetud. adiuncta Gloss. Nec potest excommunicare, nec conferre beneficium, cap. qui diuersitatem, de concess. præben. Suspensus tamen à beneficio, potest eligere, c. cùm in cunctis. §. fin. de elect. & eligi, quia hoc

est

est officij, tamen non potest recipere reditus beneficij, nisi ad modicam pensionem, si est ita pauper vt non habeat vnde viuere possit. Ita dicunt Panorm. & Felin. c. Apostolicæ, de exceptionibus.

Quibus casibus incurratur suspensio.

CAPVT XV.

MVLTI sunt in iure casus, quibus suspensio incurritur ipso facto. Solùm tamen eos qui magis in vsu sunt proponemus.

Primus, Clericus notorius fornicarius, aut concubinarius, c. nullus, d. 32. c. sciscitantibus, 15. q. 8. & cap. sunt quidem, d. 31. suspenditur ab officio, & beneficio, adeò vt si celebret, vel actum sui ordinis exerceat, fiat irregularis, cum quo solus Papa dispensat.

In huius declarationem, Nota primò, quòd probabilius est, quòd propter hæc duo crimina solùm suspenditur, quia capita non explicant alia. Ita habet Siluest. verb. clericus, 2, §. 5. & summa Rosella. Allegat. Siluest. pro se Panorm. quamuis aliqui velint idem esse de quouis alio peccato graui.

Nota secundò, quòd per notorium fornicarium, & concubinarium (Voco fornicarium, qui non habet certam fœminam, sed vagatur hinc inde. Voco concubinarium, qui addictus est cuidam deputatæ, vt vxori coniunx.) per notorium, inquam, non intelligas eum qui de tali crimine, per testes conuinci potest, sed eum qui coram iudice fassus est crimen tale, vel à iudice de tali crimine damnatus est: vel qui ita publicè adhæret concubinæ, vt coniugatus vxori, nutriens filios, & conueniens abique occultatione: vel qui à maiori parte vici, vel Parochiæ, vel Congregationis cum qua tractat, pro tali cognitus est, iste dicitur notorius.

Nota tertiò, quòd iste ita est suspensus, vt si pœniteat, & se separet, & confiteatur, & post hæc celebret, peccat mortaliter: tamen non fiat irregularis. Si tamen

absque pœnitentiam audeat, vltra peccatum mort contrahit irregularitatem, à solo Papa dispensabile Si tamen post pœnitentiam, & dispensationem à spensione (quam Episcopus potest dare) celebret, peccat, nec irregularis est. Ista tria dicit Nauar.ca.25.n 76. per extrauag. cùm ex sacrorum Pij II. cuius memi Nauar. ca. 27. nu. 155. & Silu. verb. irregularitas. §. 12. suspensio prædicta non tenet ante sententiam. Nam q.3. can. suscitantibus, videntur derogari canones qui & statutum, vt non sit suspensus ante Episcopi se tentiam. Et ita Sot. 4. d. 1. q. 5. art. 6. dicit non esse in co suetudine, illos suspendi ipso facto. Iam Concil. Tri sess. 25. c. 14. de refor. declarauit hoc; statuens, illos e suspendendos, non tamen suspensos ipso facto.

Suspenditur per annum à collatione ordinum, Ep scopus ordinans non suum, sine licentia proprij Episc pi illius. Et tunc intra illum annum possunt ordinan illius Episcopi, sine eius licentia ire ad alienum vic num, postquam ipsorum suspensio fuerit manifest Hæc suspensio habetur cap. eos, de temporibus ordin. 6. & qui sic ordinantur, suspensi sunt ab ordine.

Si autem aliquis Episcopus Italus ordinet Tran montanum, sine licentia Papæ, vel sine licentia sui Epi scopi, continenti causam cur sic ad alium remittat, mu ctandus est pœna: sed ordinatus manet suspensus, ab que spe dispensationis quæ debet à Papa specialiter ha beri: cap. sæpè, de temp. ord. in 6. Multę alię sunt suspen siones sed quæ sequentur sufficient.

Suspenduntur 3. qui absque licentia vel legitima ęta te, aut extra tempus, ordinantur. Est autem talis suspen sio, vt si postea actum ordinis illius exerceat, sit irregu laris. Quod intelligendum est, si ex malitia faciat, se cùs si ignoranter, & simplicitate aliqua fecit, putans sic se posse ordinari. Affectata ignorantia non excusat, vt d. c. eos de temp. ordin. in 6. &, vt notatur c. 7. sup. de ex commun.

Suspenditur qui suscipit ordinem cum pacto facto cum Episcopo, vel cum præsentante ad ordines, quòd non

inquietabit eos circa prouiſionem. (Tenetur enim Epiſcopus, & præſentans, alere eos quos ordinant, vel ordinare faciunt ſine patrimonio vel beneficio.) Tunc ſic ordinatus, ſuſpenſus eſt ab ordine ſuſcepto; Epiſcopus verò per triennium, ab ordinum executione. Habetur hoc ca. penult. de Simon. Nauar. ca. 27. nu. 158. idem dicit de his qui ordinantur cum patrimonio ficto, putà facto cum obligatione redonandi illi per quam datum fuit patrimonium, ſed non credo hoc, quia can. non loquitur de his, & pœnæ ſunt limitandæ.

In Clementina Quoniam, de vita & honeſtate Clericorum, quatuor genera perſonarum ſuſpenduntur, 1. habentes beneficium aliquod ſine Sacerdotio, 2. clerici non Sacerdotes, etiam non habentes beneficium, & publicè deferentes tonſuram clericalem, 3. Sacerdotes cum beneficio aliquo 4. Sacerdotes ſine beneficio & religione. Omnes hi ſuſpenduntur. Cauſa autem eſt, ſi ferant veſtes virgatas, ſeu partitias, id eſt, diuerſi coloris. Suſpenſio hæc eſt, primi per ſex menſes, à perceptione fructuum. 2. per ſex menſes fiunt inhabiles ad recipiendum beneficium. 3 per annum à perceptione fructuum ſuſpenduntur. 4. per annum inhabiles ad beneficium fiunt. Quando verò eſt aliqua cauſa rationabilis, ferendi tales veſtes, non eſt ſuſpenſio. Gloſſa ibi dicit, licere per mortis timorem, puta cùm per terram hæreticorum fit tranſitus, & vult Sacerdos occultari. Cardinal. ibi q. 3. dicit etiam licere ob ſolennitatem feſti, vt in Vniuerſitate, cùm faciunt doctoratus, conſtitut. & ca. non ſolùm de regulari. in 6.

Suſpenduntur mendicantes, ab admittendo aliquem ad profeſſionem, ſi faciunt illum ante annum profiteri, aut ad id admittant: & ibi ſub excommunicatione præcipitur eis, ne id faciant. Suſpenduntur iudices, non tamen Epiſcopi vel Religioſi, qui excõmunicant aliquem abſque ſcripto, vel expreſſione cauſæ: vel vt dent copiam ſententiæ requiſiti, & nolunt dare. Eſt autem ſuſpenſio ab ingreſſu Eccleſiæ, & officio diuino per menſem, adeò vt, ſi intra ipſum celebrent, vel actum ordinis

 exer-

exerceant, contrahunt irregularitatem, quam solus Papa dispensat, vt habetur cap. ad medicinales. libr. 6. de sentent. excommunic. Suspenduntur autem tantum ab ingressu Ecclesiæ per mensem, qui absque debita admonitione excommunicant. cap. sacro. de sent. excomm. in decretalibus 69.

Suspenduntur etiam Iudices non Episcopi, qui in iudicio contra iustitiam, & conscientiam suam odio, vel amore, vel præmio aliquem damnant: vt, si debes mihi centum, & conuenio te coram iudice ecclesiastico, tunc præmio corrumpis iudicem, vt quamuis videat iustitiam meam, tamen contra me iudicet; & iudex est suspensus ab officio per annum, adeo vt, si intra illum se ingerat diuinis officijs, incidat in irregularitatem, à qua non nisi à Papa dispensari potest, hæc suspensio, habetur ca. 1. de sent. & re iud. in 6. c. fin. de offic. iud. delega.

Suspenditur per annum ab officio iudex conseruator, qui se immiscet in his, quæ non sunt sui officij. Is enim solùm debet partem tueri ab iniurijs, & violentijs, & his manifestis. si defendere vult ab immanifestis, aut aliquid per hoc facere, pœnam prædictam incurrit.

Suspenduntur ab officijs & beneficijs, capitula, conuentus, collegia, & singulæ personæ earundem, quæ mortuo Prælato, bona ipsius dimissa vel tempore vacationis obuenientia quę erant in vtilitatem Ecclesiarum expendenda, vel in futurum seruanda, occupant, surripiunt, & inter se diuidunt. Suspenduntur tales donec restituant. Habetur hæc suspensio in cap. quia sæpè, de elect. in 6.

Suspenduntur etiam Episcopi, superiores etiam & inferiores Prælati, qui vacantibus dignitatibus Ecclesiarum, ad se aliquo modo pertinentium, vsurpant sibi bona, vel dimissa à mortuis, vel obuenientia tempore vacante, & non seruant futuro successori, vel in vtilitatem præcedentium expendunt. Hoc autem est, nisi habeant speciale Priuilegium, oppositum faciendi, vel iam per consuetudinem id vendicauerunt. Suspenduntur

autem sic Episcopi quidem & superiores ab ingressi Ecclesiæ, inferiores Prælati ab officio & beneficio, donec restituant. Habetur suspensio, cap. præsenti, de offic. ordin. in 6.

De eo qui potest absoluere à suspensione.

CAPVT XVI.

SVSPENSIO vel ab homine, vel à iure, siue communi siue particulari, posita esse potest. Si ab homine sit ab eodem, vel successore, vel superiori auferri debet? Si à iure sit, vel certum determinat tempus vel non si sic, tunc tollitur de se, impleto tempore. Ante id tempus non potest tolli, nisi à conditione canonis. Similiter, si ponitur, donec aliquid fiat, isto facto etiam statim aufertur suspensio, quamuis sit ab homine. Si tamen non habet certum tempus, & reseruata sit, potest ab ea soluere is, cui reseruatur, vel vicem eius habens. Si verò non sit reseruata, etiam si ab homine sit, probabile est posse in omnibus absoluere Episcopum, vel eius vicem gerentem, siue talis sit inflicta propter contumaciam, siue propter pœnam. Forma autem absolutionis non est determinata. Communiter solet esse, *Absoluo te à vinculo suspensionis quam incurristi, propter hoc restituo te pristinæ executioni quam antè habebas.*

Ex his omnibus aliquæ sequuntur differentiæ, inter excommunicationem, & suspensionem.

Primò, communicatio nunquam tollitur, nisi per absolutionem: at suspensio non semper indiget, nam vt diximus, quæ ad tempus ponitur, vel aliquo implendo tempore transacto, vel facto impleto, absque vlla absolutione aufertur.

Secundò, Excommunicatus non potest recipere vllum Sacramentum, quin priùs absoluatur ab excommunicatione: at suspensus potest, suspensione manente.

Tertiò, in suspensionibus generalibus positis à iure

non includuntur Episcopi, nisi exprimantur; in excommunicatione verò sic, licet non exprimantur.

Quartò, suspensio in pœnitentiam peccati potest imponi: excommunicatio verò non, nisi sit inobedientia & contumacia.

De degradatione, & depositione.

CAPVT XVII.

DEGRADATIO vnum est ex impedimentis à suo officio Sacerdotem retrahentibus. Sic autem describi potest: Degradatio est, suscepti ordinis, quantum ab Ecclesia auferri potest, ablatio.

In qua definitione tres sunt partes.

Prima est, (*ablatio ordinis*,) nam à clerico possunt auferri, ordo, officium, iurisdictio & beneficium. Similiter horum vsus, non tamen omnis oblatio degradatio est, sed ablatio in communi horum singulorum, depositio est. vt, deponitur à beneficio, à quo aufertur beneficium; deponitur ab officio ille, à quo aufertur iurisdictio: deponitur ab ordine, à quo ordo aufertur. Ablatio vsus horum, suspensio est, at ablatio ordinis, dicitur propriè degradatio, vt degradatio sit quædam ab ordine depositio. Quamuis aliqui soleant ablationem vsus, perpetuam ordinis dicere depositionem: sed potius suspensio dici debet. Nam depositio est propriè cùm aufertur ordo, & talis degradatio est.

Altera particula est, (*Suscepti:*) quia duplex est ablatio: Altera futuri, cùm prohibetur ne ordo detur, & hoc potius irregularitas dicitur quædam. Altera est, cùm datus ordo aufertur, & hæc est degradatio.

Tertia particula est (*quantum auferri potest ab Ecclesia*,) nam Ecclesia non potest auferre characterem ordinis semel impositum, qui indelibilis est; potest tamen auferre totum vsum illius legitimum, & priuilegium clericale, vt in exteriori foro pro laico reputetur, ac si non [illegible]t clericus.

Dixi

Dixi (*legitimum*) quia non poteſt etiam omnem vſum auferre. nam Sacerdos degradatus poteſt conſecrare, (Sot. tom. tertio, pag. 9. 33. art. 8.) & Epiſcopus degradatus ordinare. Ricard. 4. diſtinct. 39. & Silueſt. verb. degradatio. §. 9. tamen grauiſſimè peccarent id facientes: & ſuſcipientes, cognoſcentes id, peccarent grauiter, ſi ſuſcipiant Sacramenta, & quamuis ordinem recipiunt, tamen ſuſpenſi manent. Hæc igitur eſt degradatio. Ex quo ſequitur, quòd ſi degradatio eſt ordinis ablatio, vt priuilegium clericale auferatur à degradato; ſequitur, inquam, quòd degradatus priuabitur omni officio, & beneficio Eccleſiaſtico. Nam hæc in ordine fundantur. Degradatio ergo omnibus his priuat, ſed conſequenter, quia ordine priuat Eccleſiaſtico, cui alia innituntur. Ex his ſolent aliqui dicere, cùm aliquis priuatur ordinis vſu in perpetuum, dicitur depoſitus, tamen manet cum clericali priuilegio; ſi tamen hoc aufertur, degradatio eſt, & benè dicunt. Nam auferre priuilegium, eſt ordinem auferre vt poteſt, à quo tamen ordo non auferatur, non propriè depoſitus, verùm ab vſu ordinis depoſitus, aut ſuſpenſus dici debet. Vnde, ex his ſequitur, quòd degradatus non tenetur recitare horas canonicas (vt ego puto, licet alij omnes Summiſtæ dicant, quòd ſic) quia iſta recitatio non eſt de iure diuino, ſed à Papa. Cumque talis degradatus, ſit extra forum Papæ, non videtur teneri ampliùs. Pro contraria opinione, iſti ſolùm fundantur in cap. dolentes, de celebrat. miſſæ, vbi Papa præcipit omnibus ordinatis recitare, ſed hoc cap. non loquitur niſi de his qui vſum clericalem tenent, quamuis ſecuriùs ſit, recitare. Ita Armil. verb. degradatio, quòd tenetur recitare, & Silueſter ibidem, §. 10. & non debent dicere, Dominus vobiſcum, vel alias ſolennitates.

Huius degradationis duæ ſunt ſpecies. Altera verbalis, altera actualis.

Verbalis eſt, cùm tantum verbo fit, cuius hæc eſt forma, vt habetur cap. degradatio, de pœnis in 6. *Authoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & no-*

ſtra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, & ſpoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Quæ verba ab Epiſcopo, cuius eſt ſolùm degradare, proferuntur.

Actualis eſt, cùm hoc idem quod verbo exprimitur, reipſa exercetur: nam degradatus, veſtitur veſtibus & ornamentis, quibus fuit ordinatus, & tunc paulatim incipit denudari ab vltimis veſtibus cum oportunis verbis, vt cum degradatur Sacerdos, & aufertur planeta, dicitur, *Auferimus tibi veſtem ſacerdotalem, & te honore ſacerdotali priuamus.* Similiter in alijs: Et vltimò raditur caput, vt nullum coronæ maneat veſtigium: Hæc omnia habentur in prędicto capite Degradatio. Eſt autem aliqua differentia, intęr has duaș degradationes, vltra hanc prædictam.

Prima eſt, quòd degradatus actualiter, in totum relinquitur foro ſæculari exteriori, ita vt ipſum percutiens non incurrat excommunicationem, contra clerici percuſſorem latam. At degradatus verbaliter tantùm, quamuis relinquatur foro exteriori, vt à iudice ſæculari iudicari poſſit, tamen non adeò, vt percuſſor eius, euadat excommunicationis ſententiam, vt communis opinio tenet. Iſta differentia eſt Gloſſ. cap. degradatio, & Silueſt. ibid. §. 8. notat in tab. d. & habetur 15.q.7.can. fœlix. Quòd ſi eſt incorrigibilis adhuc, perdit priuilegium hoc.

Secunda eſt, Verbalis non fit niſi ab Epiſcopo cum aliorum conuentu. Vt enim habet Gloſſ. cap. degradatio. Concilium Tridentinum, ſeſſ. 13. cap. 4. ſtatuit, vt Epiſcopus per ſe, vel per vicarium in ſpiritualibus generalem, poſſit degradare clericum & Sacerdotem verbaliter, in caſibus, in quibus ſecundum ius degradatur, & per ſe poſſit etiam actualiter. Quòd ſi numerus Epiſcoporum requiſitus deſideretur, abſque illis procedere licet, modò totidem ſint Abbates, vſum mytræ & baculi ex priuilegio Papæ habentes. Quòd ſi non ſunt in diœceſi, aut commodè non poſſunt conuenire, ſint loco eorum perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitu-

ſtitu-

stitutæ, ætate graues, & iuris scientia commendabiles. Ad degradationem Episcopi debent cum Metropolitano conuenire duodecim Episcopi, quorum maior pars conueniat in sententia. Ad degradandum Sacerdotem debent cum ordinario conuenire alij sex Episcopi. Ad diaconum, vel subdiaconum, alij tres. Ad clericum autem inferiorum ordinarium, sufficit proprius Episcopus (eodem cap. degradatio) cum conuentu Capituli, vel aliquorum tenentium locum Capituli, nisi esset consuetudo quod solus Episcopus faceret, vt dicit Siluester, verbo degradatio, §. primo. Cùm tamen propter hæresim Sacerdos est degradandus: sufficit Episcopus cum Abbatibus, & iuris doctis, capit. quoniam, de hæretic. in 6. at in actuali, non est opus illo conuentu, qua iam præcessit verbalis, sed sufficit Episcopus ordinarius, absque alijs Episcopis, Tabien. & Armil verb. degradatio. quia actualis est exequutio quædam verbalis.

Tertia est, Tradendus curiæ sæculari actualiter, & non tamen verbaliter degradatus, (traditur autem per declarationem) cùm præsente Iudice sæculari, declarat Episcopus illum esse illius curiæ. At verbaliter tantum degradatus non traditur. Solet autem tradi, tribus causis: Aut propter hæresis pertinaciam, cap. ad abolendum, de hæretic. Aut quia falsarius fuit literarum Apostolicarum, cap. ad falsariorum, de crimin. falsi; Aut propter calumniam, quam quis parauit suo Episcopo: Aut quia contumeliam intulit, aut inobedientes fuit, vt habetur 11. quæst. 1. cap. si quis Sacerdotum. Hoc intelligunt Doctores, cùm incorrigibilis manet, nec pœnitere vult, vt habet Siluest. verb. degradat. Hæ sunt potissimæ causæ, propter quas canones iubent degradatum tradi curiæ sæculari: quamuis etiam propter parricidium, vel quid simile (quamuis non propter simplex homicidium) licet Papa semel tradit curiæ sæculari, Sacerdotem, qui Sacristam Papæ occidit, vt surriperet ea, quæ Sacristæ erant. Vide Siluest. verbo degradatio.

Degradatum solus Papa potest in suum statum restitue-

ſtituere, 2. quæſtion. 6. canon. ideo. Gloſſ. tamen ibi dicit hoc intelligi de actualiter degradato, nam verbaliter poteſt Epiſcopus. Panorm. Archidia. cap. at ſi clerici. de iudic. Diffusè hoc tractat & Speculat. qui dicit, quòd in actuali poteſt Epiſcopus, quando iure reſtitutio eſt requiſita, puta, quòd pòſt, apparet falſitas teſtium. Vide de his Panorm. cap. allegato, §. de Adulterijs. Hæc de degradatione ſufficant, quia non eſt nimis in vſu.

De interdicto, quid ſit, & quæ ipſius ſpecies.

CAPVT XVIII.

INTERDICTVM, eſt Eccleſiaſtica cenſura, Sacramentorum vſum, diuina officia, & ſepulturam Eccleſiaſticam, (ſecundum ſeipſam) prohibens.

Tres ſunt partes in deſcriptione.

Iſta prima eſt communis cum alijs cenſuris, id eſt, excommunicatione, & ſuſpenſione. ſcilicet, (*cenſura Eccleſiaſtica.*) Eſt enim interdictum, pœna fori, non ſæcularis, ſed Eccleſiaſtici.

Altera pars eſt, in qua tria exprimuntur, in quorum priuatione, interdictum conſiſtit. Interdictum enim priuat vſu Sacramentorum. Non enim ſtante interdicto, Sacramenta, ſaltem aliqua, miniſtrari poſſunt. Priuat etiam diuinis officijs, quæ in Eccleſijs exercentur: priuat Eccleſiaſtica ſepultura, quæ, omnia paulò poſt declarabuntur.

Tertia pars eſt, *ſecundum ſeipſam*. In hac enim parte, differt interdictum à ſuſpenſione, & excommunicatione. In cuius gratiam nota, quòd iſta quæ diximus, ſcilicet Sacramenta, diuina officia, & ſepultura, poſſunt tripliciter conſiderari. Vno ſecundum ſeipſa, vt ſunt quædam bona Eccleſiæ: aut ſecundò vt pertinent ad fidelium cômunionem, & participationem communem: nam omnes

nes fideles in his communicant: aut tertiò, vt ſunt actus alicuius ordinis vel officij, vel ad eos reducuntur. Cùm igitur tripliciter conſiderari poſſint, fit vt tripliciter poſſint ab Eccleſia inhiberi.

Vno modo ſecundum ſe, quia Eccleſia tollit iſta bona ab homine, vel à loco aliquo in quo exercentur.

Altero modo, vt ſunt fidelium communiones, quia Eccleſia aliquem eijciens à conuentu fidelium, aufert conſequenter iſta.

Aut tertiò, vt ſunt actus officij, quia Eccleſia impediens officij alicui, impedit quo minùs poſſit exercere vſum Sacramentorum, & diuina officia. Hoc tertio modo pertinent ad ſuſpenſionem, ſecundò ad excommunicationem: primò verò ad interdictum. Ob id ponitur illa particula, *ſecundum ſe ipſa*. Vnde fit vnum quòd cùm in excommunicatione iſta priuentur titulo communionis, plura etiam priuentur, quia plura ſunt ſub communione, ſcilicet ſuffragia Eccleſiæ, conuentus fidelium, & alia. Cùm autem in ſuſpenſione priuentur titulo actus officij, vel ordinis, non priuantur, niſi vt actiones ſunt, non vt receptiones: quia ſic non ſunt officij. Vnde ſuſpenſus ab ordine & officio, licet non poſſit exercere & miniſtrare Sacramenta, poteſt tamen recipere. At, quia interdicto iſta ſimiliter prohibentur, tam actio, quàm paſſio horum eſt prohibita, vt declarabitur inferius. Hæc igitur eſt natura interdicti, & eius propria definitio. Huius ſpecies multæ ſunt.

Primò diuiditur in tres. Eſt interdictum locale, & perſonale, & miſtum, ex vtraque horum, cap. Alma mater. de ſent. excommun. in 6.

Locale eſt, cùm locus ipſe interdicitur, ne in eo exerceantur vſus Sacramentorum, nec diuina officia, nec in eo detur ſepultura ſicut ante fiebat.

Perſonale eſt, cùm non locus, ſed perſona ipſa interdicitur, ne illi iſta concedantur.

Miſtum eſt, quod ex vtroque compoſitum, vt cùm per-

persona interdicitur, & locus vbi illa fuerit, quocunque perrexerit. Secum enim fert interdictum loci, & hoc vocant ob id Canonistæ interdictum deambulatorium. Est autem notandum vnum circa has tres species, cùm interdicitur locus, non intelligitur interdici persona. Verbi gratia, si ista Ecclesia, vel ciuitas est interdicta, non debent in ea Sacramenta exerceri, nec diuina officia publicè, nec patet vlli in ea sepultura, tamen personæ non interdicuntur. Possunt enim ad aliam Ecclesiam, vel ciuitatem commeare, & ibi omnibus his frui, dum non sit is, cuius causa interdictum est positum. Talis enim non potest, vt habetur cap. si scientia. de sentent. excommunicat. in 6. Etiam clerici Ecclesiæ interdictæ possunt in alia non interdicta celebrare, dummodo etiam non sit is cuius causa interdicta est Ecclesia.

Rursus, cùm interdicitur persona tantùm, non intelligitur interdictus locus, vt, si homines Tiburtini interdicantur, Ecclesiæ non interdicuntur, sed possunt ista omnia exercere publicè peregrini clerici, & sæculares possunt vti & frui, non tamen tales interdicti.

Rursus secundò subdiuiditur vnumquodque eorum. Nam locale, quoddam est generale, quoddam speciale. Locale generale est, cùm interdicitur tota prouincia, vel totum regnum, vel tota ciuitas, vel totum castellum. Particulare, cùm alicuius ciuitatis vna vel plures ecclesiæ, non omnes. Intelligo per ecclesiam etiam loca priuata, in quibus celebrari potest, vt interdictum generale sit, cùm totus locus interdicitur, in quo celebrari potest: & per ciuitates intelliguntur etiam suburbia, sicut per Ecclesiam etiam capellæ continuatæ, & cæmeteria cum ipsa, cap. si ciuitas. de sent. excommunic. in 6. Cùm Episcopus ponit generale loci interdictum, potest quis celebrare in loco particulari, in quo celebrandi est facultas, non data ab Episcopo, sed à superiori ita Nauar. num. 170.

Rursus personale in generale & particulare diuidi-

tur. Generale cum omnes habitatores ciuitatis alicuius, vel regni, vel castelli interdicuntur. Particulare, cùm aliquis, aut vna tantum persona interdicitur. Vbi nota, quòd aliquando interdicitur clerus solus, aliquando populus: & per clerum etiam religiosi, & religiosæ intelliguntur. Cùm autem interdictus est clerus, cap. si sententia, de sentent. excommunicat. in 6. tunc non est interdictus populus, sed possunt alienos conuocare clericos, qui in Ecclesijs celebrent publicè, & administrent alia diuina. Similiter cùm interdictus est populus solùm, non est interdictus clerus, sed possunt celebrare diuina, ad quæ non potest admitti populus.

Rursus tertiò interdictum duplex est, & à iure, & ab homine, sicut in ipsa excommunicatione & suspensione fit.

De causis interdicti.

CAPVT XIX.

SICVT in excommunicatione & suspensione quatuor causæ erant, ita etiam & in interdicto sunt.

Causa efficiens, scilicet quæ interdicere potest. Est is, qui etiam potest excommunicare? nam interdicere est actus habentis iurisdictionem aliquam exteriorem.

Materialis causa est remota, omnis is qui potest excommunicari: talis enim & interdici potest: est enim minor pœna excommunicatione interdictum. Non solùm autem qui potest excommunicari, potest etiam interdici, sed etiam multa quæ excommunicari non possunt. interdici valent: qualia sunt locus, (cap alma mater. de sent. excommunic. in 6.) in quo diuina ministrantur officia: vniuersitas, & multitudo personarum simul. cap. si sententia, de sentent. excommun. in 6. Hæc enim, vt superiùs diximus, excommunicari non possunt interdici tamen valent.

Mate-

Materialis propinqua, peccatum eſt, & non quod-cunque, ſed grauiſſimum quoddam, aut aliqua inobedientia & contumacia contra Eccleſiam; præſertim cùm generale interdictum imponendum eſt ab homine. Vnde abuſus eſt, propter dubia, vel leuia ſtatim interdicere communitatem. Quantum poſſit interdici perſona particularis, non poteſt vllo modo interdici vniuerſitas, propter debitum, per extrauagantem Bonifacij octaui, quæ incipit prouidè. Sine licentia Papæ, poteſt perſona determinata, imò Eccleſia, ſed non Parochia. Nauarr. num. 169. Eſt autem notandum, quòd non eſt opus, vt generale interdictum imponatur, quòd omnes peccent quos tale interdictum comprehendit: ſat enim eſt aliquem illorum peccare, præſertim ſi iudex eſt ciuitatis, vel Rex vel Princeps 17. quæſt. 4. cano. minor. vbi Auguſt. propter delictum Bonifacij, totam eius domum & familiam interdixit, & cap. ſi ſententia. de ſent. excom. in 6. vel etiam aliquis alius, & tunc interdictum omnes amplectitur, etiam innocentes ſine culpa. Hoc enim fit propter duo.

Alterum eſt, quia interdictum eſt ſignum mœſtitiæ, & triſtitiæ Eccleſiæ, quam oſtendit in alicuius peccato, & inobedientia, vultque ſanctiſſimè, vt omnes filij ſui, etiam qui ſine culpa ſunt, eundem participent mœrorem.

Alterum eſt, quia ſic excitantur magis omnes contra eum, qui dat interdicti cauſam, cùm videant ſe, ſine culpa, ob eum pati, vnde conuocantur in Eccleſiæ defenſionem, vt ex hoc, magis inobediens confundatur, & ad obedientiam faciliùs conuertatur. Forma non eſt certa, ſicut neque in alijs cenſuris? ſolet tamen dici, cùm ab homine eſt: *Interdicimus talem, vel talem locum, aut ciuitatem, aut populum, aut clerum, vel ſimilia*. Debet autem in ſcriptis fieri, cap. cùm medicinalis. de ſentent. excommunicat. in 6. cùm expreſſione cauſæ rationabilis, & cum admonitione trina illius, cuius cauſa imponitur, cap. reprehenſibilis, de appellationibus, in decretalibus, ſi ab homine eſt. Cùm enim à iure eſt, incurritur

ipſo

ipso facto. Cùm autem ciuitas aliqua interdicitur, non est opus singulis Ecclesiis intimare interdictum, sat est Ecclesiæ matrici, (c.1. de postulat. Prælatorum.) quam aliæ sequuntur.

Causa finalis eadem est, cum aliis censuris: vltra enim ea quæ diximus duo, scilicet tristitiæ Ecclesiæ ostensionem super malum alicuius, & incitationem omnium in sui defensionem, est finis correctio hominis perditi, & lucrum animæ ipsius. Ad hoc enim castigat Ecclesia sancta.

De effectibus interdicti.

CAPVT XX.

INTERDICTI effectus multi sunt, & quidem plures erant in iure antiquo, nisi posteà Bonifacius Octauus in c. Alma mater, de sent. excom. limitasset.

Primus quidem effectus interdicti localis est, vt in loco interdicto, nec Missæ, nec diuina officia publicè celebrentur, nec campanæ pulsentur, pro officio, (nam possunt pro AVE MARIA,) nec organa. Primò quidē nihil horum fiebat, sed solùm priuatè semel in hebdomada, vnum celebrabatur Sacrum, ad renouandum Sacramentum: tamen post Bonifacium, licet diuina officia & sacra celebrare secretò, ianuis clausis, & voce sūmissa. Non tamen prohibetur in tali loco baptizare, etiam secundùm ius antiquum, etiam adultos. similiter facere ea quæ sunt annexa, scilicet exorcismum, & olei consecrationem: similiter Sacramentum confirmationis. Nec per diuina officia intelligas prædicationem; nam licet prædicare publicè tempore interdicti, velut habetur c. responso, de sent. excommu. At celebrare ianuis clausis, intelligitur de interdicto in genere; nam cùm speciale est, seruatur ius antiquum, vt non possunt in speciali loco interdicto, singulis diebus celebrari sacra & officia, nisi semel in hebdomada vnum sacrum, c. permittimus, de sent. excom.

Secundus effectus est; Nullus potest admitti his officiis, nisi qui priuilegium habet, vt sit clericus primæ tonsuræ saltem, aut habeat facultatem à bulla Papæ; tales enim interesse possunt.

Tamen nota primò, quòd clericus primæ tonsuræ, non debet esse coniugatus, talis enim amittit omnia priuilegia clericalia, vt habetur c. Ioannes, de cleric. coniugat. nec retinet nisi duo, vt conceditur c. vnico, eod. titul. in 6. putà, vt eorum percussores incidant in excommunicationem latam contra percussores clericorum, & quòd non conueniantur coram iudice sæculari. & hæc habent si tonsuras deferant.

Nota secundò etiam, quòd priuilegium non valet illi qui dedit causam interdicti, vt habetur c. vlt. de ver. signif. in 6.

Nota tertiò, habentes priuilegium possunt cum familia interesse, vt habetur c. licet vobis, de priuileg. in 6. nisi inter illos sit, qui causam dedit interdicti, vel in fraudem sit admissus in familiã; Et per familiã intellige famulos, seruos, & eos qui in domo eius manentes ipsum comitantur cùm egreditur. Vnde famulus Sacerdotis potest inseruire ei ad sacrum, licèt non habeat aliud priuilegium.

Nota quartò quòd isti priuilegiati tenentur audire sacrum diebus festis; Ita Soto, lib. 4. sent. dist. 13. quæst. 2. art. 1. & dist. 22. quæst. 3. art. 1. non quòd priuilegium obliget illos, sed quia præceptum obligat, omnes potentes licitè audire.

Tertius effectus, Sacerdos violans locum interdictum, publicè exercendo quòd non licet, mortaliter peccat. Et si est actus ordinis maioris, quomodo à sæculari non potest exerceri, est etiam irregularis, secùs de ordinibus minoribus, in quibus contrahit irregularitatem, licèt actus eorum exerceat modo quo non potest secularis. Ita habet Siluest. ver. interdictum 5. §. 6. & Soto dist. 22. q. 3. art. 1. Contrarium tenet Panorm. c. fin. de excessibus Prælatorum; qui etiam in minoribus affirmat irregularitatem. Nota tamen, quòd sæcularis, qui

violat

violat interdictum, audiendo sacrum in loco interdicto scienter, dum non ex contemptu faciat, non peccat mortaliter, sed tantùm venialiter. Ita habet Soto dist. 22 q. 5. art. 1. & Caiet. verb. interdictum. 6. §. 7. Nauar. ca. 27. num. 187. dicit non peccare absolutè.

Quartus effectus est, quòd non licet Eucharistiam ministrare, nisi tempore mortis, c. quod in te, de pœnit. & remiss. Extremam autem vnctionem, nec tempore mortis. Sacramentum pœnitentiæ omni tempore licet in tali loco, quod in iure antiquo non licebat. Est tamen vnum priuilegium concessum à Bonif. c. illo, Alma mater. quod in die natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis beatæ Virginis Mariæ, publicè, & pulsatis campanis à vespere vsque ad diei completorium, diuina celebrentur officia, vt omnes interesse possint, etiam ipsi qui dederunt causam interdicti, dum sint longè ab altari, non tamen licet his communicare, nisi priuilegium habeant. Hoc idem fuit à Martino V. & Eugenio IIII. concessum, pro festo corporis Christi, & octaua: & pro festo Conceptionis, & octaua: in Ecclesiis in quibus dicitur illud officium, quod incipit, *Egredimini*, non in aliis. Aliqui religiosi specialia habent priuilegia pro suis sanctis, vt Franciscani pro S. Francisco. Hæc sunt de locali interdicto.

Interdictum autem personale, ferè eosdem habet effectus.

Primò, Interdictus priuatur sacramento Ordinis, & Extremæ vnctionis. Eucharistiam autem tempore mortis recipere potest. Quando autem dedit causam interdicti, priuatur confessione, nisi paratus sit obedire. Similiter qui pro tali delicto, auxilium, vel consilium dederit, nisi priùs satisfaciat, vel faciat quod in se est, c. Alma mater: Matrimonium non prohibetur in interdicto personali.

Secundò, quòd si exerceat actũ ordinis maioris, modo quo secularis non potest, fit irregularis.

Tertiò, priuatur sepultura Ecclesiastica, & diuinis officiis. Quòd si sciens immisceat se diuinis officiis, au-

diendo ſacrum, vel diuina officia, ſine licentia; peccat mortaliter. Et in hoc differt ab eo qui violat interdictum locum, qui venialiter peccat quocunque modo violet, quia magis reſpicit pœna hæc clericos, quàm ſeculares.

De modis quibus in iure ponitur interdictum.

CAPVT XXI.

MVLTI ſunt caſus in iure quibus ipſo facto incurritur interdictum. Alios attingam, aliis relictis, qui ex Summiſtis poterunt colligi.

Primus eſt, quando dominus regni, vel ciuitatis, vel caſtelli impedit, ne Legatus, aut Nuncius Papæ ſuũ exerceat officium, tunc generaliter regnum, vel ciuitas, vel caſtellum interdicitur localiter, & tamdiu durat, quamdiu dominus eſt in illa contumacia, vt habetur in extrauagant. ſuper gentes, de offic. deleg. de communibus.

Secundus eſt, quando ciuitas aliqua, vniuerſitas, aut locus, aut collegium, per ſe, vel per alium, exigit à perſonis Eccleſiaſticis guidagia, vel pedagia, pro rebus ſuis quas habet, non negotiandi cauſa, & ad ſolutionem horum compellit, tale caſtrum, ciuitas, vel collegium, ipſo facto interdicitur, c. quanquam, de cenſib. lib. 6. contraria conſuetudine non obſtante.

Tertius, quando ciuitas vel locus alius dat fauorem, aut auxilium, inſecutoribus, captoribus, aut percuſſoribus Cardinalium, aut mandatoribus prædictorum, vel cùm poſsit tales punire, intra menſem non punit, ipſo facto interdicitur prẹter Romam: c. fœlicis, de pœnis, in 6.

Quartus eſt, cùm ciuitas in qua moritur Papa, non ſeruat diſpoſitionem poſitam, in c. vbi periculum, de elect. in 6. puta, quòd Cardinales immediatè poſt decem dies claudantur ad electionem, cum aliis multis conditionibus, ipſo facto interdicitur. Nota circa hos caſus, quod licèt ipſo facto locus ſit interdictus, tamen nullus tene-

tenetur seruare, nec fit irregularis non seruando, nisi post denunciationem à iudice, vt habetur in bulla Concilij Constant. nisi sit personaliter interdictus: tunc enim tenetur qua parte ipse interdictus est.

Quintus casus similis est, quando ciuitas vel alius locus, aliquem Episcopum tenet inuitum, Clem. si quis suadente, de pœnis. in 6. nu. Similiter, ciuitas quæ committit aliquid in Episcopum proprium, vt capite percutiatur, aut banniatur. Et nota, quòd in his eisdem casibus (præter primum) est etiam interdictum generale, personale à iure. Dixi præter primum, quia quoties interdictum generale ponitur propter peccatum domini, vel superioris, populus non interdicitur personaliter, nisi exprimatur. Cùm tamen populus interdicitur propter suum peccatum, interdicitur illic dominus, c. si sententia, de sent. excom.

Locale speciale etiam multis casibus imponitur.

Primò, quando Ecclesia polluitur per iniuriosum homicidium, aut sanguinis effusionem, aut seminis humani effusionem, & tunc non debent in tali loco diuina officia celebrari, donec reconcilietur, de consecra. dist. 1. c. Ecclesiis. dummodò sit pollutio notoria, aliàs non est opus, si secreta est. In Ecclesia polluta celebrare peccatum est, nulla tamen incurritur irregularitas.

Secundò, quando aliqui religiosi, vel clerici inducunt aliquem ad vouendum, vel promittendum, vt in suis Ecclesiis eligant sepulturas, relictis illis locis, ad quæ de iure obueniebant, tunc nisi restituant intra decem dies, omnia quæ ex illis sepulturis commoda habuerunt, etiam non petita, & ipsa corpora si petantur, sunt eorum Ecclesiæ suppositæ interdicto donec restituant, c. animarum periculis, lib. 6. de sepult. Alij sunt casus, sed isti sufficiant.

De eo qui potest absoluere ab interdicto.

CAPVT XXXII.

INTERDICTVM si ab homine est, potest ab eo qui imposuit, vel à superiori tolli. Imò potest etiam per aliquod tempus suspendi, vt per diem, vel hebdomadam celebrandi aliquod festum causa, vel aliquem sepeliendi. & tunc solùm in his, in quibus tollitur, oportet non seruare interdictum, in aliis debet. Si verò à iure est reseruatum, potest ille cui reseruatum est tãtùm. Quòd si non est reseruatum, cessante causa propter quã positum est, potest ordinarius tollere. at causa non cessante, nullus potest nisi Papa. Notandum est, quòd quando in iure simul cum interdicto est imposita excommunicatio reseruata Papæ, tunc interdictum non reseruatur, nisi simul exprimatur. quia cùm duæ sint pœnæ, & vna tantùm reseruetur, altera visa est non reseruari. Et ita tenet Ioan. Andr. super c. cupientes, de elect. lib. 7. §. cæterùm, verbo, suspensos. Quòd si in iure vsque ad certum tempus ponitur interdictum, ante illud tempus ab ordinario tolli non potest.

De cessatione à diuinis.

CAPVT XXIII.

CESSATIO à diuinis, est omissio quædam diuinorum officiorum, & sacrorum executionis. Non enim licet, sicut in interdicto, ianuis clausis celebrare diuina officia, sed est sicut interdictum antiquum quantum ad hoc. Prohibetur etiam sepultura Ecclesiastica in cessatione. Diuiditur similiter in generalem & specialem, sicut ipsum interdictum. Ab eo tamẽ in multis differt.

Primò, cessatio non est censura, sed tantùm quædam omissio, & ablatio diuinorum officiorum. Vnde fit, vt qui violat cessationem, non fiat irregularis, siue sit generalis, siue specialis. qui tamen violat interdictum (vt dictum est suprà) irregularitatem contrahit.

Innoc.

Innoc.c.irreparabili,num.4.extr.de offic.ordin.

Secundò,nunquam à iure incurritur ipſo facto, ſed tantùm permittitur imponi,c.irreparabili,de offic.ordin.c.ſi canonici,& c.quamuis, eod.tit.in 6. At interdictum ipſo facto incurritur.

Tertiò,ille qui habet priuilegium audiendi tempore interdicti, non propterea tempore ceſſationis,neque è contrà: nam in ceſſatione celebratur ſacrum, vt in interdicto antiquo,vel interdicto ſpeciali, id eſt, ſemel in hebdomada.puto enim quãtum ad hoc,ceſſationem eſſe interdictum quoddam ſpeciale.

Quartò, ceſſatio ex officio, non pertinet niſi ad Epiſcopum, nec Capitulum poteſt ceſſare niſi ex priuilegio aliquo vel conſuetudine,vel ſede vacante:& tunc debent omnes Canonici conuenire ad ceſſandum, ſicut ad electionem,& debent multùm conſiderare,an ſit ceſſandum, & alia etiam ſunt obſeruanda,quæ in d. c.quãuis.dicuntur,& ibi Doct.notant.

Quintò,pars ceſſans, niſi conueniant partes, debet intra menſem Romam proficiſci, vt, ibi prouideatur. Quòd niſi ſtatim finito menſe iter arripiat,ceſſatio nulla eſt.Quòd ſi partes conueniant, ceſſatio auferri poteſt ab Epiſcopo.

Sextò, ceſſatio debet poni ob aliquod graue crimen, prçſertim contra Eccleſiam,& cum contumacia, vt ſi à iudice ſæculari detineatur in carcere aliquis Canonicus,aut Sacerdos,aut impediantur redditus Eccleſiæ,aut fiant ſtatuta contra libertatem Eccleſiæ,vel quid ſimile.

Septimò,qui ceſſauit abſque cauſa legitima, debet condemnari ad reddendum intereſſe totum,quod canonici perdiderũt propter ceſſationem, & ſimiliter quod Eccleſia in qua ceſſatum eſt perdidit.Si verò iuſtè ceſſauit,tunc oppoſita pars,contra quam ceſſatum eſt,debet ad idem condemnari,vt habetur c.ſi canonici, de offic. ordin.in 6.Hæc ſufficiant de ceſſatione, nam parum eſt in vſu.

De irregularitate.

CAPVT XXIIII.

ALIA censura occurrit, Sacerdotibus cognitu valdè necessaria, cuius notitiam ad methodum reducere, opus est quàm difficillimum. Vt igitur à definitione incipiamus, videtur sic posse describi: Irregularitas est, canonicum sacrorum ordinum impedimentum, hominem ad ipsos suscipiendos, vel exercendos ineptum faciens. In qua descriptione quatuor sunt notandæ particulæ.

Prima est, *impedimentum*, in quo verbo denotatur subiecti capacitas, circa id cuius habet impedimentum. Non enim dicimus impeditum nisi eum qui poterat aliàs facere id, cuius impedimentum habet. Vnde fit, quòd mulier, quamuis homicida sit, vel bigama, vel habeat aliquem alium defectum propter quem ad sacros ordines accedere non potest, non sit dicenda irregularis, quia non est capax ordinis, quia iure diuino, solus sexus virilis est factus capax ordinum, ob id, virilis sexus solus, impedimentum habere potest. Adhuc, nec is omnis, nisi baptizatus, quia sine baptismo non habet propinquam capacitatem, nec mutus, nec sine manibus.

Secunda est, *canonicum*, id est, prouenieus ex sacris canonibus, vt intelligas;

Primò, quòd nulla irregularitas est de iure diuino, sed solùm de iure humano, & potest Papa auferre, sicut imposuit. Nec esse etiam à natura, nam quamuis propter multos naturales defectus homo sit irregularis, tamen illi defectus non ex natura contraxerunt irregularitatem, sed ex canone.

Secundò, intelligas irregularitatem non esse ab homine, sed solùm imponi à iure.

Tertiò, intelligas non esse affirmandam aliam irregularitatem pro delicto aliquo, nisi quæ expressa est in iure, vt habetur in c. is qui, de sent. excom. in 6. propter hæc igitur tria, ponitur illud verbum, *canonicum*.

Tertia

Tertia est, *sacrorum ordinum*, vt intelligas, irregularitatem non esse impedimentum quodcunque, sed id, quod hominem impedit, ne sacros ordines suscipiat, vel susceptos exerceat.

Hactenùs tamen non videtur plenè ab excommunicatione & suspésione iuris differre, nam hæc etiam sunt impedimenta canonica, ordinum sacrorum. Ob id additur quarta particula, *Hominem ineptum faciens*, In qua denotatur, quòd irregularitas est impedimentũ per modum formæ existens in homine: excommunicatio verò & suspensio, potiùs sunt impedimenta per modum actionis, qua quidem Ecclesia arcet hominem ab ordine, simul etiam ab alijs, ob id non dicuntur irregulaaritates. Hæc est igitur irregularitas. Dicitur autem irregularitas, quasi sine regula, vel extra regulam, quia homo per eam efficitur extra illam regulam quæ exigitur, & cui conformari debet is, qui ordines suscepturus, vel susceptos executurus est: sicut apud Grammaticos verba, & nomina, irregularia dicuntur, quæ regulę positæ non conformantur, sed extra eam sunt.

Species irregularitatis multæ sunt: ad tria tamen capita, vt ad genera, reduci possunt. Quædam nascuntur ex defectu: quædam ratione sacramenti ordinis: quædã ratione alicuius delicti. Singula horum capita, varias includunt. De quibus singulis oportet tractare.

De irregularitatibus ex defectu prouenientibus.

CAP. XXV.

MVLTAE sunt irregularitates, quæ ex defectu proueniunt, quamuis non omnes propriè irregularitates dicendæ sint, iuxta definitionem datam. Sub hoc tamen carmine nostro possunt facilè comprehendi;

Libertas, ratio, sexus, mens, corpus, & ætas.

Prima libertas est. Seruus enim irregularis est, vt ordinari non possit. Quòd si ordinem suscipiat, tenet ordo, tamen peccat mortaliter qui suscipit, & qui scienter

confert, si tamen priùs manumittatur, potest ordine suscipere, c. nullus, distinct. 54. & extra de seruis non ordinand. Vide Antonin. 3. part. titu. 28. cap. 6. §. 6. Attende tamen, quòd si seruus, sciente domino, ordines suscipit licèt minores sint, statim efficitur liber, dist. 54. c. si domino sciente, & non contradicente. Si autem Dominus nesciuit, vel contradixit, tamen sciunt Episcopus, vel præsentator, efficitur liber, sed Episcopus, vel præsentator, debent duplum domino reddere. Si vterque sciuit præsentator & Episcopus, vnus alterum, alter alterum reddet, vt fiat duplex pretium, distin. 54. c. si seruus absente domino. Si neuter fuerit soluendo, poterit dominus petere sibi restitui, c. ex antiquis, eadem distin. Quod si dominus nesciuit, & Episcopus, & etiam præsentator, si suscepit ordines minores, manet seruus: si tamen suscepit maiores: potest se redimere reddēdo pretium iustum, vel alterum seruum, vel suum peculium si habet, & sacerdos est, aliter debet seruire in his quæ decent ordines tales. Anton. loco citato. Et si est contumax, debet deponi.

Secunda irregularitas est, *ratio*: Vsus rationis necessarius est ad ordines suscipiendos. Ita tamen est intelligendū hoc, quod ante annos discretionis si ordines minores suscipiantur, teneat ordo. Contra Dur. 4. d. 25. q. 2. Tamen si sine aliqua necessitate id fiat, sit malè factum, & peccatum, tamen nec est de necessitate præcepti, nec de necessitate sacramenti. At ordines maiores suscipere, est contra præceptum Ecclesiæ, & peccaret mortaliter Episcopus, ordinans puerum ante vsum rationis, tamen ordo teneret, & impediretur verè character, quia non est tale impedimentum de iure diuino. In tali casu dubitant aliqui, vt Bona. 4. d. 25. artic. 2. q. 2. Ricar. dist. 25. art. 4. q. 2. an ille puer veniens ad vsum rationis, teneatur voto castitatis, vt non posset ducere vxorē. Respondet Palud. dist. 25. quæst. 3. & Soto dict. 25. q. 1. art. 2. quod non, quia votum castitatis debet esse ex proprio consensu, vnde si ille non consentiret, posset ducere vxorem, tamen esset deponendus.

Tertia

Tertia irregularitas est, *Sexus*; Quamuis enim, vt in [p]rincipio diximus, non sit propriè irregularitas, quia [n]on est capacitas in subiecto, nec Papa potest in ea di[s]pensare, quia est exclusa iure diuino, vt habet Bona. 4. [d.2]5. artic. 2. quæst. 1. contra aliquos, & consentit Duran. [in e]o, locis citatis, & Archidia. c. si quis suadente diabo-[lo] 17. quæst. 4. tamen quia numeratur à multis, placet eã [r]eferere. Fœmina ergo ordines suscipere non potest. [Si]militer hermaphroditus, qui est magis inclinãs in se-[xu]m fœminæ, si enim magis inclinat in sexum maris, [pr]o viro reputandus est, vt habetur, l. quæritur. ff. de sta-[tu] homi. tamen adhuc propter monstruositatem, irre-[gul]aris est, & indiget Papali dispensatione, vt dicit S. [A]ntonin. 3. par. tit. 28. cap. 6. §. 5.

Quarta irregularitas est, *Mens*; Defectus enim mentis, [o]rdinem impedit, vnde amentes, furiosi, lunatici per-[pet]ui, vel cum interuallo, non sunt ordinandi. si tamen [co]nferretur, ordo teneret, sed esset graue peccatum ip-[si]us conferentis, Ant. 3. par. tit. 28. cap. 5. Ad hunc defectũ [re]ducitur, *Neophytus*, qui nouus est in fide, à quacũq; secta [in]fidelitatis conuertatur, hic enim, nisi multo pòst tem-[po]re ordinari non potest. d. 48. c. 2.

Quinta irregularitas est, corporis defectus, quæ mul-[ti]pliciter incurritur. Aut enim ex parte generationis, [au]t ex parte membrorum corporis, aut ex parte corpo-[ris] sanitatis, aut ex parte debitæ pulchritudinis.

Ex parte quidem generationis, primò sunt irregula-[re]s illegitimè nati, siue ex adulterio, siue ex simplici for[ni]catione sint: siue ex sacrilegio aliquo concubitu, siue [oc]culti sint, siue non. Hi autem nisi ignorantia excuset, [su]nt irregulares, nec absque grauissimo peccato ordi-[ne]s suscipere possunt citra dispensationem, quam ad [m]inores ordines dat Episcopus, & ad beneficium sim-[p]lex. Ad maiores, & ad beneficium curatum, vel digni-[ta]tem solus Papa, & difficiliùs, si est ad Episcopatum. [H]æc habes in Anto. 3. part. tit. 28. c. 4. §. 2. in Concil. Trid. [se]ss. 22. cap. 2. Episcopus debet esse legitimus. Per ingres-[su]m religionis in professiõe aufertur irregularitas ista,

pos-

poſſuntq́ue ordines ſuſcipere, vt habetur in c.vt filij,
filijs presbyt. tamen non poſſunt eligi in prælatos, v
alias dignitates.

Rurſus ex parte generationis ſunt irregulares filij,
nepotes patrum hæreticorum, qui in ſua hæreſi per
naciter obierunt. Matrum autem hæreticarum, ſol
filij, c.ſtatutum 2. de hæret. in 6. Sed iſta irregularitas
videtur ponenda, quia c. loquitur de habilitate ad of
cium ſeculare, & ad beneficium Eccleſiaſticum, vt h
betur in titu. Nauar. cap. 27. nu. 205. ponit hanc irregul
ritatem, ſed non benè fundat.

Ex parte etiam membrorum corporis, contrahit
irregularitas, quando deeſt aliquod membrum, quo
poteſt eſſe aut neceſſarium ad vſum ordinis, vt ſi de
manus vel digiti, quibus hoſtia frangi debet, & tunc i
re diuino eſt excluſus. Ita dicit Soto 4. diſt. 25. quæſt
artic. 3. con. 2. ſed non puto de iure diuino eſſe, ſed de iu
re humano & de facto. Nam aliquando Papa diſpenſa
uit, vt quidam manibus alterius conſecraret, & celebra
ret. Siue ex propria culpa, ſiue ſine ea deſit membrum
Si verò nō eſt neceſſarium; aut poteſt eſſe occultum, a
manifeſtum, & vtroque modo, ſi ex propria culpa deeſt
irregularis eſt, vt qui ſibi amputauit digitum aliquem
vel ſe caſtrauit, c. ſi abſciderit diſt. 55. etiam zelo bono
vel dedit operam rei illicitę, vt alius amputaret. Si ver
non ſua culpa, ſed vel cauſa ſanitatis amputauit, vel am
putari fecit; tunc ſi occultum eſt, non eſt irregularis. Vn
de Eunuchi ſine culpa, aut qui in perſequutione caſtra
tur, aut ab infidelibus, aut ob infirmitatem, aut naſcun
tur, aut ante vſum rationis, non ſunt irregulares, c. e
parte, de corp. vitio. Nec eſt verum quod dici ſolet, v
tales partes deferātur in marſupio. Si verò manifeſtu
eſt, ſi notabilem inferat deformitatem, qualis eſt ampu
tatio naſi, vel extractio oculi etiam ſine culpa facta, ir
regularis eſt, can. ſi Euang. diſt. 55. Si verò non inducit ta
lem deformitatem, tunc non eſt irregularis. Intellig
tamen, quod cùm pars membri deeſt, non eſt irregula
ris. Vnde quamuis pars digiti pollicis deſit, ſi non e

noti-

abilis defectus, sed adhuc potest hostiam frangere, fuerit absque culpa, non inducit irregularitatem, se- si cùm culpa est, vt c. qui partem, dist. 55.

Ex parte etiam sanitatis, inducitur irregularitas, ando morbus impedit vsum ordinis. Vnde patiens orbum caducum, irregularis est, can. in literis, 7. q. 2. militer qui non patitur vinum in stomacho. Similiter ergumenus. Similiter tremulus manibus, cùm immi- et periculum subuersionis sanguinis.

Ex parte pulchritudinis debitæ, irregularis etiam est udus cum baculo. Similiter habens oculum læuum sque visu, licèt sit clarus, quia sic non potest legere ca nem, absque notabili indecentia. & qui habet nota- lem maculam in oculo, c. cùm de tua, de corpore vi- atis, quæ magnam inducat deformitatem, irregularis t. Similiter notabiliter gibbosus, vel habens membrũ perfluum, quod scandalo esse posset videntibus. Simi- ter leprosus. Omnes hæ irregularitates ex parte cor- oris se tenent.

Sexta irregularitas est, *Aetas*. Ante enim certam ętatẽ, llus, citra graue peccatum, potest ordines suscipere. rima tonsura cum tribus minoribus debet suscipi im- leto anno septimo. Acolytus fit, impleto duodecimo, Concilium Trid. sess. 23. cap. 12. statuit &c. Concil. Trid. ss. 23. cap. 12. statuit, vt nullus deinceps ad subdiacona- m promoueatur ante vigesimum secundum annum: ldiaconatum, ante vigesimum tertium, ad Presbytera- m ante vigesimum quintum, Subdiaconus impleto de- imo octauo, Diaconus impleto vigesimo, Sacerdos vi- esimo quarto, vt habetur, 77. & 78. dist. Episcopus im- leto trigesimo, vt habetur c. cùm in cunctis, de elect. in ibus ætatibus solus Papa dispensat concil. Quòd si te prædictam ætatem scienter quis suscipiat ordines, rdinatus quidem manet, tamen mortaliter peccat, isi impediatur propter vsus rationis defectum, vt in ueris. Reliqui tamen peccant, & sunt suspensi ab exe- utione, donec attingant ætatem prædictam. Si tamen resbyteratũ suscipit, & celebrat, fit irregularis, vt ha-

betur

betur in extrauag.cùm ex ſacramento Pij ſecundi. vt ... tat Syluest.verb. irregularitas.10. Hæ ſunt irregularitates ex defectu.

De irregularitatibus ratione Sacramenti.

CAP. XXVI.

RATIONE Sacramenti, etiam irregularitas contingit. Sunt enim tres in hac parte, bigamia, homicidium, mutilatio actiua membri. Bigamus enim eſt irregularis, quia ſacramentum Euchariſtiæ, eſt ſacramentum vnionis Chriſti cum Eccleſia, quæ coniunctio vna eſt. Vnus enim eſt ſponſus, vna ſponſa. Ob id Sacerdos futurus, non debet eſſe bigamus, & plurium vxorum, non enim repræſentaretur vnitas Chriſti cum Eccleſia. Aduerte tamen, quòd bigamia triplex eſt. Gloſſ. communiter recepta, cap.2. de bigam. non ordinan. Vera, interpretata, ſimilitudinaria; Et omnis inducit irregularitatem.

Bigamia vera eſt, cùm aliquis habuit duas vxores veras, & cum vtraque interceſſit copula: aliter, non eſt bigamia, & hoc, ſiue habuerit vtramque ante baptiſmum, ſiue poſt, ſiue vnam ante, alteram poſt. c. acutiùs, & c. deinde. 26. diſt. Si tamen bis duxerit vxorem, & cum ſecundâ nô habuerit copulam, ſed mortua eſt ante copulam, non cenſetur bigamus.

Bigamia interpretatiua eſt, quando nô interceſſit verè duplex matrimonium, ſed virtualiter, ſiue ex intentione, quæ quidem multiplex eſt.

Primò, cùm quis duxit duas vxores contra ius, non enim fuit verum matrimonium: ſiue vnam duxit ſecundùm ius, alteram non: puta quia viuente priore duxit, vel ea mortua, in gradu prohibito, & ſi interuenit cum vtraque copula, vt dixi.

Similiter ſecundò, cùm quis duxit vxorem viduam, vel corruptam ab altero, etiam per fornicationem, quaſi quis viduam, diſtin. 50. & cum ea etiam habuit copulam, (hoc enim in omni bigamia eſt neceſſarium.) non tamen

m duxit vxorem eam qua cũ priùs ipſemet habue- copulam. Similiter qui tantùm duxit vxorem alte- non cognitam carnaliter, non eſt bigamus, c.debi- de bigam.non ordi.

Tertiò, qui duxit aliquam virginem, quæ fuit cum a- alio adulterata, & poſteà acceſſit ille, quamuis cũ orantia fecerit, cenſetur bigamus. Glo, communiter pta, c.ſi cui, diſt.34.

Bigamia ſimilitudinaria eſt, cùm aliquis facto voto nni caſtitatis, tentauit ducere vxorem, quamuis vir- m, & copulam habuit, tunc irregularis eſt, c.quot- 27.quæſt.1. In omnibus his, Papa ſolus diſpenſat, in minoribus, Nauar.cap.27.num.197. & in prima mia rariſſimè ſolet facere: in ſimilitudinaria, ſi illa virgo, poteſt Epiſcopus diſpenſare. Panorm.c.1.qui .vel vouen. Nota tamen, quod conceſſum eſt Epi- pis, per Concil. Trid. diſpenſare in irregularitatibus nibus & ſuſpenſionibus, ex delicto occulto proue- tibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio volunta- , & exceptis alijs deductis ad forum contentioſum, 24.cap.6. liceat.

De homicidio & mutilatione.

CAP. XXVII.

ALTERA irregularitas ratione Sacramẽti, eſt ho- micidium. Circa quod aduerte.

Primò, quòd duplex eſt homicidium, vnũ quod llicitè & cum peccato, & hoc ſolet dici homicidium ntarium. Caiet. verb. irregularitas: alterum quod bſque peccato vllo. Vtrunque inducit irregularita- , ſed priùs inducit eam, quæ eſt tertij generis, ſcili- ratione delicti, & multò peior eſt.

Poſterius verò inducit irregularitatem huius gene- , id eſt, ratione ſacramenti, puta quia iſtud ſacramen continet Chriſtum, qui fuit author pacis, & nul- læſit, voluit Eccleſia, vt miniſtri ſint & pacifici, & llius occiſores, & tales facit irregulares, quamuis

iuſtè

instè id fecerint.Solent Canonistæ vocare illam irre-
laritatem ex defectu lenitatis, nimirum quia Chri-
fuit mitis & lenis:à qua lenitate videtur discedere q
occisor est. De hac ergo irregularitate tractabimus m-
dò:posteà de priori.

Aduerte secundò, quod quãuis diuersi actus sint h-
micidiũ & mutilatio seu membri abscissio: tamen qu-
tum ad irregularitatem inducendam, pro eodem rep-
tantur.Clem.2.de homicidio.solentque vno nomine
mul nominari,scilicet deformatio, id est, ablatio fo-
mæ & animæ.Nam qui membrũ alicuius abscindit,ve-
aufert animã ab eo,sicut qui occidit, à toto corpore a-
fert. Vnde quod de homicidio dicitur,idem de mutil-
tione intelligendum est,quantum ad irregularitatem.

Aduertè tertiò quod est discordia inter aliquos The-
logos & Canonistas,an digitus sit dicendus membru-
tunc qui digitum abscindit, mutilator est, & efficit-
irregularis,si verò non est,tunc fit oppositum: & qua-
uis apud Philosophos diligentiùs possem hoc specul-
ri,tamen in præsenti materia, videtur mihi cum Can-
nistis, quod non est, quia oportet in hac materia loq-
secundùm canones. Caiet.2.2. quæst.65.artic.1.tenet di-
gitum esse membrum.& Soto libr.5. de iust. quæst.2.ar-
contrarium tenet.Barthol.leg.2.ff.de pub.iudic. & Na-
uar.cap.27.num.206. Si quis autem auferat vnum dig-
tum,præter pollicem,& indicem,non esset irregulari-
Qui tamẽ pollicem,vel indicem auferret, quia illi sun-
ad fractionem necessarij,pro membro reputatur, & ir-
regularitas inducitur: manus verò,pes, auris, nasus,&
alia,pro membris reputantur.

Aduerte quartò, quod non omnis qui licitè occidit
aut mutilat,irregularis est.Et quia est hoc difficile com-
hrehendere, quis sit,quis non, placuit hæc omnia duo-
bus versiculis comprehendere, vt ordinatiùs res pro-
cedat, & fixiùs memoriæ inhæreat. Sunt autem ver-
sus hi:

Lotus,Cordatus,Tutus,sine crimine,viuum,
Non casu,mutilans,non sanans,proxima causa.

Opor-

oportet horum singulas partes explicare. *Lotus*, Baptizatus. Si quis enim ante baptismũ iustè occidit aliquem, vel mutilauit, vt in bello iusto, vel tanquàm iudex, vel tanquàm minister, vel alio modo, & posteà fiat Christianus, & baptizetur, non est irregularis, de hac specie irregularitatis: Debet enim contrahi à baptizato, can. si viduam, dist. 50.

Cordatus, id est, habens vsum rationis. Si quis enim puer, ante vsum rationis, habens gladium, occidit aliquem, vel truncauit, non est irregularis. Similiter si fuit adultus, sed amens, vel dormiens, aut etiam, cùm non interuenit culpa, Clem. furiosus, de homicid. Nam quando culpa est, est irregularis tertij generis, vt dicetur posteà.

Tutus, id est, quando non est in suæ vitæ defensionem. Nam quando aliquis non potest se aliter ab hoste defendere, nisi occidendo ipsum, tunc si occidat, vel mutilet, non est irregularis: intellige, cùm inuaditur: nam cùm inuadit, iam est peccatum. Similiter non efficitur irregularis, si det alteri sua arma, vt eum defendat, quia ipse non potest, & defensor occidit, vel mutilat, tunc tamen defensor ipse efficitur irregularis, licèt non peccet. Nam solùm vitatur ista irregularitas, cùm est in sui defensionem non in alterius, licèt sit pater, vel Respub. Si tamen posset se fuga liberare ab inuadente, ille talis, etiam non fugiendo, non peccaret, quia non tenetur fugere, tamen efficitur irregularis, quia solùm liberatur ab irregularitate, qui aliter non potest se liberare, vt habetur Clem. 5. de homicid. Caieta. 22. quæst. 40. art. 1. Nauar. cap. 27. nu. 217.

Sine crimine. Hoc ponitur, quia cùm homicidium, vel mutilatio est cum peccato, inducitur irregularitas, non huius generis, sed alterius, ratione delicti, vt dicemus inferius.

Virum. Hoc vocabulum comprehendit homines siue Iudæos, siue Paganos, siue Christianos, siue alios qualescumque: hos enim occidere, vel mutilare, etiam iustè, & sine peccato, irregularitatem inducit. Rursus

non debent esse mortui, vnde cadauer truncare abscindendo membra, siue comburere, non inducunt irregularitatem, vt fit in anatomia.

Non casu. Si quis enim occidit, vel mutilauit casu aliquo, in quo non est peccatum, non fit irregularis, vt, si quis equitans cadit, & cadens occidit aliquem qui subtus erat, non est irregularis. Si quis etiam venans, venatione licita ei, & facta omni diligentia dum iaculatur occidit fortè aliquem, non est irregularis. Idem dicendum in aliis casibus, in quibus ista citra peccatum accidunt, c. lator, de homicid. extr. habetur de ludente cum clerico. & c. dilectus, ibid. de eo qui equo occidit puerum & c. ex literis, 1. & 2. ibid.

Mutilans, sub hoc verbo includimus, & occisores. Nam, vti diximus, quantum ad irregularitatem, pro eodem reputantur.

Et nota circa verbum hoc: Primò, quòd debet esse realis mutilatio; etenim si quis habuit voluntatem, & posuit operam, vt mutilaret, vel occideret, tamen actu non est sequutus, non est irregularis, etiam in irregularitate illa, quæ est ex delicto, Nauar. cap. 27. nu. 210.

Secundò, debet esse formalis, vt sit vera mutilatio, nam inhabilitatio membri, qua membrum per abscisionem nerui, vel alia causa, efficitur impotens ad suum officium, tunc non inducitur irregularitas etiam ex delicto, sed debet esse vera truncatio. Nauar. cap. 27. num. 207. Non enim est textus in contrarium, & Panorm. c. qui cleric. vel vouen. Vide Armil. §. 63. Nam sanguinis effusio, quæ fit quocunque vulnere, non inducit eam irregularitatem, quæ ex delicto est. Glos. communiter recepta, c. si aliquis, de homicid.

Non sanans, Hoc est, vt excludantur Medici, qui gratia sanitatis, membra licitè abscindunt, neque ob id irregulares fiunt. Extra hos prædictos casus, omnes mutilantes, vel occidentes licitè, sunt irregulares. Vnde, miles qui in prælio iusto licitè occidit, vel mutilat, irregularis est: minister Iustitiæ, qui homines suspendit, irregularis est. Qui propter defensionem sui, licitè

occidit, vel mutilat, irregularis est. Alij etiam om-
quicunque sint. Hæc enim communia sunt laicis &
icis. Proxima causa non solùm ipsi mutilatores, vel
isores, irregulares sunt, sed qui causa proxima sunt
us actus. Multi laborant in cognoscendo, quæ sit
a proxima, quod non potentes percipere, casibus
ularibus, in quibus inducitur, & in quibus non in-
itur irregularitas, obruunt & confundunt materi-
Est tamen nostra notanda declaratio, iuxtà quam
umeros & varios poterimus diiudicare casus. Illa di
ur proxima causa mutilationis, vel occisionis, quę ex
e, ex officio, vel ex intentione, vel ex actu de se or-
ato ad talem mutilationem, vel occasionem concur-
ad ipsa. Proxima causa ex officio est iudex qui fert
ententiam, notarius, aduocatus, accusator, siue fiscalis,
scribit testimonia, qui notificat sententiam. Ex in-
tione, qui dat funem ea intentione vt suspendatur,
ministrat scalam, vel dat gladium hoc fine, vel co-
atur autoritatiuè, vt ministri iustitiæ, satellites, scri-
, & alij huiusmodi. Ex actu per se ordinato est testis,
denunciator, qui denunciat crimen, & non protesta-
se non facere id ob mortem, vel mutilationem, sed
ùm ob mala impedienda. Si enim facit talem prote-
tionem, quamuis sit sacerdos, non fit irregularis, c.
latis, de homicid. in 6. vnde qui contra latronem cla-
at, quem videt domi, vt comprehendatur, si non fa-
intẽtione mortis, sed vt res suas restituat ei, & pro-
etur se ob talem finem facere, licèt occidatur, vel
tiletur, non fit irregularis. Denique ille actus indu-
irregularitatem hãc, qui aliquo modo ordinatur in
tilationem, vel occisionem, siue ordinetur ex se, siue
intentione, siue ex officio facientis. Per hanc regulã
cile est iudicare innumeros casus. Verbi gratia, Ali-
is ex officio vendit funes, ab eo emitur aliquis, quo
pendit ur latro, nõ est irregularis. quia ille actus ven-
tionis ex se non ordinatur in illud, sed est indifferens
quodcunq; aliud munus, nec ille tali intẽtione vẽdit.
si esset alius, qui non vendit, sed esset rogatus, vt funẽ

vel ſcalam miniſtraret, dedit, non peccat, tamen irre-
laris eſt. Rurſus, quis ex officio facit arma, & vendit
liquis enſem emit, quo occidit, vel mutilauit aliquem
ille non eſt irregularis. tamen ſi ab amico peteret gr
tia pugnandi, & hic mutilaret, irregularis eſſet. Rurſ
qui militibus tempore belli dat arma, ea intentione
pugnent, ſi illi occidunt, irregularis eſt, Armil. verb. i
regularitas. §.59. qui tamen vendit, ſicut alijs ſolet ve
dere, vel commodat non tali intentione, non eſt irre
laris. Rurſus, qui ob debitum aliquem facit comprehe
di in carcere, vbi poſteà, crimine alio comperto, occid
tur; non fit irregularis ob eandem cauſam. Per hos caſ
multi alij iudicari poterunt; tamen notandum eſt, quo
non ſolũ qui eſt cauſa mortis vel mutilationis efficit
irregularis: verùm etiam qui eſt cauſa accelerationis,
qui dicit reo, vt aſcendat ſcalam, vel apponat collũ lo
co in quo abſcindi debet, vel quid ſimile, Anton. 3. par
tit. 28. cap. 2. §. 5. His igitur modis iſta irregularitas co
trahitur. Hinc ſequitur, quòd Sacerdotes, & monach
qui in bello milites confortant ad pugnandum tempo
re belli, non ſint irregulares, quia iſte actus ex ſe nõ or
dinatur ad occiſionem, ſed ad victoriam, nec ea inten
tione fit. Similiter Epiſcopi, & perſonæ Eccleſiaſtic
conſtituentes iudices ſeculares in ſuis terris, nõ ſunt ir
regulares, quia iſte actus in ſe non eſt ordinatus ad oc
ciſionem, quamuis ipſi iudices occidant, aut mutilent
ſed in conſeruationem, & ordinationem ſuorum.

De irregularitatibus ratione delicti.

CAP. XXVIII.

MVLTAE ſunt irregularitates, quæ propter ali
quod peccatum & delictum, incurri ſolent. H
aũt conuenienter in tria genera diuidi poſſunt
Quædam ſunt quæ incurri ſolẽt ante ordinationẽ, qu
dam quæ in ipſa ordinis ſuſceptione, quædam quæ po
Primũ igitur de his quæ ante incurri ſolent, tracte
mus. Dicuntur autem incurri antè, non quia à Sacerdo
tibu

is non incurrantur, ſed quod etiam à laicis incurri
ſunt ante ordinis ſuſceptionem. Hę autem præcipuè
ſex.

Prima eſt, quæ contrahitur ex apoſtaſia à fide. Cùm e-
aliquis vel ad Iudaiſmum, vel Paganiſmũ, poſt ba-
ſmum eſt conuerſus, licèt iterùm reuertatur ad reli-
nem Chriſtianam, manet irregularis, ſi laicus erat,
ordines non poſſit ſuſcipere. c. presbyteros, diſt. 50. ſi
inatus erat, quoad vſum eſt irregularis. 11. q. 3. c. Iu-
us. Idem de hæretico, Sil. verb. irregularitas. 7. 7.

Altera eſt, ſi quis ſcienter, bis baptizatus eſt, vel bis a-
uem baptizauit, fit irregularis, de conſecrat. d. 4. can.
quos, & can. qui bis. Aliqui Summiſtæ volunt eandẽ
egularitatem incurrere, qui iterant Sacramentũ im-
mens charactere, vt Ordinem, & Confirmationem.
d communis opinio tenet oppoſitum, Scot. 4. diſt. 7. q.
. & ita eſt; Nam ſolùm exprimitur in canone baptiſ-
s. Non ſunt autem pœnæ extendendæ.

Tertia eſt, cùm aliquis religioſus deſerit religionem,
uſa audiendi ius ciuile, aut medicinam: iſte niſi intra
os menſes reuerſus fuerit, eſt irregularis, à Papa di-
enſabilis, c. ſuper ſpecula. ne cleric. vel monac. Exten-
ur etiam ad omnes curam animarum habentes, & ad
nnes Sacerdotes, & ad omnes clericos perſonatus ha-
ntes, etiam ſi ſint ſine cura.

Quarta eſt, ſi quis vtitur ordine quem non habet, &
ur ſeriò, & eo modo quo laicus, vel non ſic ordina-
vti non poteſt, irregularis eſt, c. 1. de cleri. non ordi.
miſt. Quod in ſolis maioribus ordinibus intelligunt
mmuniter Doctores. Si autem eſt ordinatus, diſpẽſat
piſcopus ad vſum illius ordinis: ad vlteriorem verò
dinem, vel ſi non eſt ordinatus ad ordines ſuſcipien-
os, ſolus Papa, vt habet Panor. prædicto cap.

Quinta eſt, ex graui aliquo peccato notorio. Dicimus
nim graue, quia non quodcunque inducit irregularita-
m, niſi notabile ſit, vt adulterium, continuus, concu-
natus, ſtuprũ, & ſuperiora peccata, furtum, &c. Dici-
us notoriũ, quia aliàs nullã inducit irregularitatem,

nec in laico,nec in clerico, excepto homicidio, de q
ſtatim dicemus.Notorium autem eſt,quòd ex ſenten
iudicis conſtat, vel ex propria confeſſione in iudici
vel eſt ita publicum,vt alia publica eſſe ſolent, aut ma
ri parte parochiæ,in qua eſt, patet,vt ſuperiùs declar
uimus. In hac irregularitate ſi adulterium eſt, vel inf
rius peccatum,Epiſcopus diſpenſat; In maioribus ve
Papa. His annumera hiſtriones publicos, & qui ſimi
officia infamia habent.Silueſt. verb.irregularitas, §.

Sexta eſt, quæ contrahitur ex homicidio, vel mu
latione illicita. Nam quæ ex homicidio licito cont
hitur, ad ſpeciem pertinet ſecundam, quæ ratione
cramenti eſt. Poſſunt ergo iſtæ ſex ſpecies, his duo
verſiculis faciliùs retineri.

Duplex baptiſmus,fidei deſertor,& ordo,
Infamis,mutilans,profitens, cui iura placebunt.

De homicidio tamen, ſpecialiter tractemus.

De homicidio illicito.

CAP. XXIX.

MVLTA congregant Summiſtæ circa hanc irr
gularitatē; quæ naſcitur ex illicito homicidi
Sed quia ſine ordine & methodo ſunt, vix po
ſunt comprehendi: placuit ad duo carmina reduce
quæ methodum contineant, & regulam veram:Carm
na igitur ſunt ſequentia,

Si poſt baptiſmum, quiſquam viuum malè truncat,
Vel per ſe cauſa eſt, hunc ſpernit regula ſacra.

In his continentur conditiones,quæ ſunt neceſſari
vt homicidium inducat irregularitem hanc, quæ ex d
licto naſcitur.Oportet ſingulas partes declarare.

Poſt baptiſmum:Debet enim eſſe homicidium vel mu
latio, poſt baptiſmum, cōmiſſum. Vnde ſi infidelis a
tequam baptizaretur occidit,vel mutilauit,etiam ini
ſtè aliquem; non eſt irregularis cùm baptizatus eſt.*Vi
uum*:Debet eſſe mutilatio, aut occiſio hominis viuent
Vnde fit,vt qui dat potionem mulieri, vt nō concipia

ſi aliquis, de homicid. vel vt conceptũ abortiat, ſi fuit antequam animatus eſſet, c. ſi ex tuarum, ibid. non fiat irregularis, licèt ſit graue peccatum mortale. Tempus autem animationis in viris, eſt poſt quadrageſimum diem: in fœminis, poſt octuageſimum. Quòd ſi res eſt dubia de animatione, contrahitur irregularitas. Hoc enim generaliter obſeruandum eſt, quòd cùm dubia eſt res, potiùs homo ſe exiſtimet irregularem, quàm è contrà. c. ad audientiam, de homicid. Rurſus, ſi quis animo occidendi quæſiuit aliquem, inueniens eum mortuum, ira motus, caput abſcindit, quamuis grauiter peccat, non tamen irregularis eſt, Archid. c. ſi quis. 15. quæſt. 1. quia viuum non inuenit. *Malè*, id eſt cum peccato, ad excludendum homicidium quod ſine peccato fit. Tale enim non inducit huius ſpeciei irregularitatem.

Obſerua primò, quòd ex ipſo verbo excluduntur pueri ſine vſu rationis, quamuis occidant; non enim ſũt irregulares, quia non malè, id eſt, cum peccato occidunt. Excluduntur etiam amentes, ebrij, furioſi, dormiẽtes, qui caſu aliquo occidunt, in quo non eſt peccatum. Cùm autem in tali homicidio, aliqua interuenerit culpa, licèt venialis, dummodò non ſit leuiſſima, tunc inducitur etiam irregularitas. Eſt aũt regula obſeruanda ad dignoſcendũ hoc, quando aliquis aduertens, vel debens aduertere periculũ occiſionis vel mutilationis, ex his actibus non prouidit vt potuit. Verbi gratia, aliquis ſcit, cùm ſit ebrius, nimis furere, & armis contra alios agere, ſi iſte, antequam ſit ebrius, non curet omnia arma à ſe proiicere, vel in locũ abditum & clauſum ſe abſcondere, ſit in culpa mali quod ſequitur, & contrahit irregularitatem ex mutilatione vel homicidio. Quòd ſi expertus eſt ſe non corripi ſimili furore, quamuis nihil prouideat, ſi poſteà mutilat, nihil inde contrahit. Idẽ dico de amente cum interuallo. Similiter ſi dormiens in lecto nimis arcto cum infante admodum cõiuncto dormiat, in quo periculũ imminet ſuffocatiõis, ſi ſuffocet poſteà cõtrahit irregularitatẽ, quia tenebatur tã probabile pe-

riculum aduertere. Non tamen semper interuenit culpa mortalis, nisi cùm est notabilis inaduertētia & omissio.

Rursus secundò, excluduntur homicidia vel mutilationes omninò casualia, in quibus non est peccatum, nec irregularitas.

Aduerte tamen, quod, vt dicatur homicidium casuale, debent esse ista, Caiet. 22. q. 64. art. 8.

Primò, quòd non sit intentum. Quod enim ex intentione est, casuale non est.

Secundò, quòd non sequatur ex opere aliquo illicito, ex quo probabile erat ipsum posse sequi, Soto libro 5. q. 1. Nauar. c. 27. num. 221. Vnde, si quis clericus in venatione ferarum, quæ fit cum armis proiectitijs, siue bombardis, & balistis, aliquem occidat, licèt nō intendat, est irregularis, & peccat, quia id opus est illicitum clerico. Si tamen secularis faciat, nec peccat, nec est irregularis, quia non est talis venatio illi illicita, seu prohibita. Similiter qui vulnerat aliquē, & pòst ex vulnere moritur, vel qui ligno percutit, licèt non intenderet mortem, irregularis est si mors sequatur. Dixi tamen quòd ex illo probabiliter sequatur homicidium: aliter, non incurritur, vt, si clericus equitet ad modū secularis, si proiectus ab equo cadat supra aliquem, & ipsum occidat, non est irregularis, licèt homicidium sequatur ex opere illicito, quia in eo nullum ferè erat homicidij periculum, nec ob id prohibetur clerico, sicut prohibetur venatio.

Tertiò, etiam est necessarium, vt quamuis opus sit licitum, fiat licitè, & cum debita circumstantia. Vnde si secularis in venatione licita occidat aliquem, quia nō adhibuit diligentiam debitam, tunc irregularis est. Si ista seruentur, tunc homicidiū, vel mutilatio est omninò casualis, nec peccatum, nec irregularitatem inducit.

Rursus tertiò, dicitur (*malè*) quia debet esse contra iustitiam. Nam quando aliquis est causa mortis, sed contra charitatem, non inducitur irregularitas. Vnde medicus qui non vult curare aliquē, & ob id mortuus est, non est irregularis, licèt peccet grauissimè, quia contra charitatem peccat, secus, si ex aliqua obligatiōe tenetur mederi.

Tunc enim contra iustitiam esset, Anton.3.p.tit.28.ca.2. Similiter, qui in casu necessitatis non dat necessaria alicui cùm possit, & moritur, eadem causa non est irregularis, secùs, si ex iustitia teneretur. Similiter si quis posset prohibere, ne aliquis occideretur, vel inuadendo, vel arcendo hostem à proposito, & non fecit, non est irregularis, nisi ex officio ad id teneretur. Debet ergo esse peccatum contra iustitiam. Hæc omnia sub illo verbo (*malè*) comprehenduntur.

Truncat. Intellige non solùm mutilationem, sed etiam occisionem, quia quantum ad hoc, æqua est vtriusque ratio. Intellige etiam de reali occisione. aliter enim per quemcunque actum etiam exteriorem, nisi sequatur de facto ipsa mutilatio, vel mors, non incurritur irregularitas, nec etiam per vulnera sola, vec membri inhabilitationem.

Vel per se est causa. Non solùm qui occidit, vel mutilat, irregularitatem contrahit istam, sed etiam qui occisionis, vel mutilationis est causa per se. Ille autem dicitur causa per se, qui ex intétione operatur circa homicidium, vel mutilationem, c.1. de homicid. vt qui præcipit, qui iuuat, qui suadet. Similiter, qui facit actum ex se ordinatum in homicidium, vt qui testificatur, & qui accusat falsò aliquem de aliquo, vnde sequitur homicidium, vel mutilatio ipsius. Similiter aduocatus qui falsò accusantem defendit scienter: qui vulnerauit aliquẽ, taliter, vt non potens se defendere ab aliis superuenientibus occideretur, vel mutilauit, licèt non habuisset intentionem nisi tantùm vulnerandi.

Idemque dicendum, quamuis ex superuenienti infirmitate moriatur, si ex vulnere infirmitas superuenit, c. ad audientiam, c. presbyterum, de homic. Et, si ex ignorãtia Medici, vel ex malo regimine moriatur, etiam est irregularis, Siluest. verb. homicidium. 3. quæst. 1. Nauar. cap. 27. num. 223. Sed contrarium huius tene cum Caiet. 2.2. quæst. 64. art. 8. Similiter qui cùm tenetur impedire, omisit id cuius omissione mors sequitur, vt qui habens domi leonem, non tenet in loco securo, vnde

secuta est occisio alicuius.Similiter Medicus, qui ex iustitia,& pacto,tenetur curare, si omisit, & infirmus mortuus,irregularis est,& alij etiam huiusmodi. Hoc enim generaliter obseruandum est,vt qui causat, vel actu ordinato per se,vel ex intentione, vel ex omissione eius ad quod ex iustitia tenebatur, homicidium, vel mutilationem,est irregularis.

Rursus attende,quòd per causam optimè intelligere potes non solùm efficientem,qui occidit,vel suadet, vel omittit:sed etiam materialem, qui dat arma tali intentione:& finalem,qui & promittit,qui fauet vt occidatur quis vel mutiletur.Hæc sunt,quæ de ista irregularitate dici breuiter possunt, per quæ multi casus in particulari poterunt iudicari.Non enim omnia in particulari describi possunt.

De irregularitatibus in ipsa ordinatione, & post.

CAPVT XXX.

TRIPLICITER incurri solet irregularitas in ipsa ordinatione.

Primò, si existens excommunicatus, maiori excommunicatione, suscipiat ordines maiores: propter peccatum enim illud,irregularitas contrahitur, c. 1. de eo qui furt. ord. suscept. & c. cùm illorum, de sent. excom.in 6.

Secundò, si suscepit ordines ab Episcopo qui renunciauit loco,& dignitati; (secùs si tantùm loco renunciauit,)talis efficitur irregularis, c.de ordinato ab Episcopo.Potest quidem à tali Episcopo recipere minores de licentia proprij Episcopi: maiores autem, nec cum licentia.

Tertiò, si ordines suscepit ab Episcopo nominatim excommunicato, iuxta Concilium Constantiense, vel publico clerici percussore. 1. quæst. 1. c. gratia, & c. statuimus,& 1.quæst.7.c.Deibertum. Idem etiam est, si ordinetur ab Episcopo hæretico, vel schismatico. Siluest.verb.irregularitas,§.9.limitat de hæretico & schismatico

rico nominato, iuxta Concil. Constantiensé.

Quartò, si duos ordines suscepit in vno die, aut mi-res, & subdiaconatum, aut duos maiores. In primo ſu, solùm in minoribus potest vti, in secundo, in nul-can. 2. de eo qui furti. ordin. suscept. Potest Episco-dispensare, nisi præmonitus fuerit ne eos susci-ret, sub excommunicatione, tunc Papa debet ab-luere.

Post susceptos ordines, tres incurri solent irregu-rates.

Primò, si excõmunicatus maiori celebrauit, vel so-niter exercuit maiores ordines.

Secundò, si suspensus ab ordine, etiã exercuerit or-rem maiorem.

Tertiò, si interdictus presbyter, etiam solenniter iorem ordinem exercuit, vel etiam in loco interdi-o. Illud tamen notandum est, quòd qui irregularis , si celebrat, vel exerceat vsum ordinis, non ob id a-um contrahit irregularitatem, sed grauiter peccat. Hę int irregularitates, quæ præcipuè sunt considerandæ. aliquæ supersunt, raræ sunt, & nõ sic occurrunt: qua-s illa est quæ contrahitur ex eo quòd aliquis differt aptismum, vsque ad tempus infirmitatis, distinct. 57. an. si quis. quia talis præsumitur, quod non voluntate, ed necessitate sit Christianus, nisi posteà fides eius pro-abilis fuerit, vel necessitas exegerit. Similiter irregu-ris est Episcopus, Sacerdos, Diaconus, qui prætextu iniustæ excommunicationis recurrit Imperatorem. 23. quæst. vlt. can. si quis, & solus Papa dispensat. Similiter est irregularis curialis, id est obligatus alicui officio sæculari, vt sit miles, vel aduocatus, vel iudex, vel ali-quid aliud pro tali tempore, quo in officio ministrare tenetur. Similiter est irregularis obligatus ad ratioci-nia præsertim publica, id est, qui tenetur reddere ratio-nem de redditibus ciuitatum, vel alicuius communita-tis, quousque reddet. imò qui etiam tenetur ad parti-cularia ratiocinia, vt tutores, curatores, cum accu-sati sunt de dolo & fraude. Durante enim lite,

non

non possunt ordinari, distinct. 81. c. si quis, finita po-
sunt, &c.

De absoluente ab irregularitate, & forma.

CAPVT XXXI.

ILLVD in vniuersum à confessoribus obseruandum est, quod ad absolutiones à peccato, non est necessaria absolutio ab irregularitate. Potest enim pœnitens manere irregularis, & absolutus à peccatis. Non enim in hoc est eadem ratio, ac erat de excōmunicatione. Ob id nō est opus, eos solicitos esse nimis, quis possit irregularitatem tollere, nisi vt consulant pœnitentibus, ad quos confugere debeant. Obseruandum etiam est, & aduertendum, cùm in literis Apostolicis & Iubileis conceditur facultas absoluendi à peccatis & censuris, nomine censuræ non est irregularitas intelligenda, nisi nomine suo exprimatur. sed hæ intelliguntur pœnæ, quæ impediunt, quo minùs à peccatis possint absolui; qualis est excommunicatio, vel suspensio à sacrorū susceptione. Irregularitas autem nō est huiusmodi, sed potest quis optimè absolui absque alio priuilegio, ac si non esset irregularis.

Circa eum verò qui potest ab irregularitate liberare, notandum est, tres esse modos generales, quibus aufertur irregularitas.

Primus, per Baptismum. Cùm enim aliquis baptizatur, aufertur omnis irregularitas, præter duas, nempè bigamiam, & eam quæ est ex defectu. Non aufertur autem illegitimitas, & defectus partium necessariarū, neque quæ inducunt deformitatem. Hæc enim non aufert baptisma, de quibus suprà diximus.

Secundus est, per religionis ingressum, Soto distin. 25. quæst. 1. art. 3. Siue enim ex consuetudine, siue ex iure communi, siue ex priuilegio, mos est, vt per ingressum religionis, omnis auferatur irregularitas, præter bigamiam, & præter homicidium voluntarium. Aufertur autem quantum ad ordinis susceptionem, non quantum

ad prælaturam, vt diximus suprà.

Tertius modus est, per dispensationem Papalem. test enim Papa irregularitatem omnem auferre, cùm canonica impedimenta: non autem de iure diui- Potest etiam Episcopus, sed non nisi in casibus, quos cialiter tetigimus. Concilium Tridentinum sess. 24. 6. statuit, vt Episcopus possit absoluere omnem ir-ularitatem ex delicto occulto prouenientem, præ homicidium voluntarium, & præter iam deducta forum contentiosum. & per sess. 14. cap. 7. de refor- potest concedi dispensatio in irregularitate ex ho- idio casuali, vel in sui defensionem. Quod intelli- quando intercedit peccatum, aliàs enim nulla irre- aritas incurritur. In aliis recurritur ad Papam, qui m potest suam potestatem aliis, vt voluerit, delega- Forma absoluendi est, *Dispenso tecum super irregularitate, irregularitatibus, quam, vel quas contraxisti, propter hoc, & hoc.* um res est dubia, dicit, *Si contraxisti.* Et ista sufficiant hac irregularitatis materia.

De iurisdictione.

CAPVT XXXII.

ALIVD impedimentum quod solet Sacerdotem à suo retrahere officio, est defectus iurisdictionis. Est enim necessaria potestas iurisdictionis, ad sa- mentorum administrationem.

Tamen notare oportet, quòd dupliciter potest im- diri administratio Sacramētorum: primo modo, quo rectum vsum: altero modo, quo ad vsum.

Tunc impeditur quo ad rectum vsum, cùm si Sacra- entum administretur, tenet & sequitur effectus Sacra enti in recipiente, tamen peccat qui exhibet.

Tunc verò impeditur quoad vsum, cum irrita est i- sa Sacramenti administratio, quia verè non sequitur ffectus Sacramenti.

Iuxta hoc dico primò, in Sacramento pœnitentiæ,

est

est necessaria iurisdictio quo ad vsum, id est, si quis no habens iurisdictionem, id est, non existens Episcopu Parochus, vel habens curam animarum, intentet abso uere, absolutio nulla est, quia non est iurisdictio. Vn Sacerdos simplex non potest absoluere à peccato, exc ptis tamen tribus casibus.

Primò, in tempore mortis, aut periculo mortis.

Secundò, cùm peccata sunt venialia, aut mortali sed aliàs confessa & absoluta.

Tertiò, cùm in eum transfertur authoritas, vel p licentiam Episcopi, aut Parochi, vel per diploma, v priuilegium Papæ, in quo conceditur facultas eligen confessorem.

Dico secundò, in aliorum sacramentorum admin stratione, est necessaria iurisdictio quoad rectum vsu non tamen quoad vsum. Explico. Nullus potest confe re Eucharistiam, vel Extremam vnctionem, vel Ord nes, vel Baptismum solenniter, nisi habens iurisdictio nem in eum, cui confert, vel ex commissione habenti Si tamen conferat, peccat, & tamen Sacramentum te net. In Eucharistia verò, & Extrema vnctione, tempor necessitatis, non peccarent conferendo: in Matrimoni autem, non est necessaria, quia non ibi vt conferens cō currit Sacerdos. Modò habetur in Concilio Tridenti no, sess. 24. cap. 1. *Qui aliter quàm præsente Parocho, vel alio Sa cerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribu testibus matrimonium contrahere attentabunt: eos sancta Synodus a sic contrahendum omninò inhabiles reddit: & huiusmodi contractu irritos & nullos esse decernit.*

Dico tertiò, ad baptismum conferendum non solē niter, eo modo quo laicus potest conferre, non est ne cessaria iurisdictio, nec quo ad vsum, nec quo ad rectu vsum, sed iam cùm sic conferatur, necessitas imminet. Et hæc satis de hoc impedimento.

De pec-

De peccato mortali.

CAPVT XXXIII.

MORTALE peccatum eſt impedimentum, non quidem vſum ordinum, nec ſacramentorum adminiſtrationem impediens, vt falsò hæretici unt, ſed ſolùm rectum vſum. Sacramenta enim colab his qui in peccato ſunt mortali, ſuum conſequũin ſuſcipiente effectum. tamen qui ſic miniſtrant, è, & cum peccato miniſtrant.

In cuius gratiam notandum eſt: peccatores hos mius poſſe eſſe in triplici differentia. Aut enim ſunt iſi ab Eccleſia, aut tolerati; & hi, vel præciſi, vel ati, ſeu occulti.

Præciſi dicuntur, qui ſunt ab Eccleſia ſeparati per atum, vel per cenſuram ab officio excluſi, vt Apo-, hæretici, ſchiſmatici, degradati, depoſiti, ſuſpencommunicati, interdicti, irregulares.

Tolerati ſunt, qui in aliis ſunt peccatis, propter quę Eccleſia non arcentur ab officio. Præciſi autem ſunt, eorum peccata aliis ſunt nota. Cùm verò ſecreta, ntur occulti. Illi primi generis, peccant mortali- Sacramenta adminiſtrantes & celebrantes: tamen ent Sacramenta, præter confeſsionem, vt ſuprà deatum eſt. Hoc notato, quod irregularitas arcet ſoab vſu ordinis, non iuriſdictionis, cùm non eſt ex cato, nec de his modò eſt præcipuè ſermo, nã de ſinlis dictum eſt. Illi verò ſecundi generis ſi adminiarent ſacramenta, tenent quidem: tamen mortaliter peccant in cuiuſque adminiſtratione, præter bapum, cùm confertur ſine ſolennitate. (in quo caſu em præciſus poteſt abſque peccato baptizare) nec exantur in aliis ſacramentis, cùm imminet neceſsiadminiſtrandi, & ipſi miniſtri non poſſunt priùs nfiteri de ſuo peccato, nam tunc tenentur ſaltem nteri, vt poſſunt. Et idem peccatum committunt Diaconus, & ſubdiaconus, qui ſolenniter, & modo

quo

quo ſecularibus non licet, ſuos exercẽt ordines in mo
tali peccato. Idemque dicendum de inferioribus ord
nibus, ſi eadem ſolennitate celebrent, ſi miniſtri, publ
ci peccatores ſint. Idemque dicendum de prædican
cum publicus ſit peccator. Hi enim graue generant ſc
dalum. Illi verò tertij generis, etiam mortaliter pecc
licèt non ita grauiter, præter duos, ſcilicet qui in min
ribus ſint ordinati. nam hi quia non ita propinqui ſu
Sacramento altaris, à mortali excuſantur, niſi adſit co
temptus. Similiter, præter prædicantem, quia non eſt
ctus ex ſe ordini deputatus. Non enim mortaliter pe
cat, ſi reuerenter accedat, & contemptus non adſit. E
dem modo excuſantur à mortali, quamuis publici ſin
ſi non eſſet tanta notificatio, vt graue fieret ſcandalu
ſed alij non excuſantur, quia ſunt proximi Sacramen
puriſſimo. Quòd ſi tibi arduum videtur, quòd conf
rens in mortali Sacramenta, mortaliter peccat, audi r
tiones huius, & ceſſabit admiratio.

Tria conueniunt maximè in miniſtro Sacrorum
quæ ipſum obligant, vt abſque conſcientia peccati mo
talis Sacramenta miniſtret.

Primum eſt, ipſa ſpiritualis eſt conſecratio, per qu
poteſtas ei data eſt. nam per Sacramentum gratiæ co
ſtitutus eſt, & ordinatus miniſter Domini, vnde ten
tur ſe in officio ſuo talem exhibere, qualis per ordina
tionem effectus eſt.

Secundum eſt, ipſa gratia ad hoc peculiariter colla
ta, nam Sacramentum ordinis imprimit eam gratiam
qua homo valet, quæ ordinis ſunt exercere. Non enim
conſtituit Dominus aliquem in officio vel dignitate a
liqua, quin ei conferat, quantum eſt ex ſe, quæ neceſſa
ria ſunt ad exercenda ea, quæ talis ſunt muneris. Vnd
peccat qui abſque tali dignitate accedit ad ea exercen
da quæ ſunt ordinis, & ex genere ſuo peccatum eſt mo
tale, & accedẽte grauitate materiæ, vt fit in caſibus pr
dictis, eſt mortale.

Tertium eſt, quia in talibus actibus ſe exhibet mini-
ſtrum religionis Chriſtianæ, & cultus *ſpiritualis* &
diuini.

ni, oportet ergo esse in charitate, seu absque con-
scientia peccati mortalis, qui se ministrum tanti cul-
tus exhibet.

Quando licet à malis ministris accipere Sacramenta.

CAPVT XXXIIII.

TANTA est humana nequitia, vt sępè contingat, vt ministri cõscientias proprias negligẽtes, sacramẽta administrare nõ formidẽt. vnde oportet fidelẽ paratum, & scire à quibus, & quomodo possit talia recipere Sacramenta. Et vt, iuxta distinctiones in capite praecedenti positas procedamus. Dico ante omnia, quòd huiusmodi ministri possunt se dupliciter habere, Vno modo, quod ipsi sunt expositi Sacramenta administrantes vel celebrantes, vt qui sedet in loco suo, audiens cõfessiones, vel qui in Ecclesia est exhibens sacramenta. Alio, non sunt sic expositi, sed sunt parati, vt si aliquis ab eis peteret, ipsi statim conferrent. Rursus isti, aut sunt quibus ex officio incumbit Sacramenta administrare, vt Parochus, Curatus, Episcopus, vel similes: aut sunt quibus ex officio incumbit, sed ex facultate aliqua, vel alia de causa. Iuxta hoc dico;

Primò, à non toleratis ab Ecclesia, siue parati, siue non parati, siue expositi sint, siue ex officio incumbat siue non, non licet vllum Sacramentum recipere, etiam in necessitatis tempore, praeter baptismum, 24. quaest. 1. c. si quem fortè. Explico: Si esset aliquis Parochus haereticus, aut schismaticus, aut nominatim excommunicatus, non licet eum quamuis celebrantem audire, etiam in die dominico, & quamuis nullum aliud esset sacrum, nec cum ipso confiteri, etiam mortis tempore, nec aliud recipere Sacramentum, quamuis ipse esset expositus, & vellet ministrare. Baptismum verò licet, quia est Sacramentum necessitatis, & hic potest etiam à quouis ministrari, & tunc talis conferendo nõ peccat. Quòd si adesset laicus, meliùs esset ab hoc sumere.

re. Aliqui viri docti tenent, in articulo mortis posse confessionem suscipi ab his, & potest absque scrupulo sustineri. Sed communis Theologorum sententia est contrarium. Vnde verisimiliùs putarem, vt ab hæretico, & schismatico, & apostata non liceret: ab aliis verò præcisis liceret.

Dico secundò, à malis ministris, secundi & tertij generis, si sint expositi, siue ex officio incumbat, siue non, dum non sequatur aliquod graue scandalum, possumus sacramenta recipere. nam Ecclesia ipsos tolerat, & ipsi soli administrantes sacramenta, sibi solis nocent. 15. q. can. sciscitantibus. dicit Nicol. Papa; quòd isti sunt sicut fax accensa, quæ alios illuminat, & se consumit: vnde aliis commodum exhibent, sibi dispendium præbent mortis.

Dico tertiò, ab his, quibus ex officio incumbit, siue sint parati, siue non, licet petere & accipere Sacramenta, siue ex necessitate, siue non. quia illi ex officio tenentur quandocunq; petiero ministrare, nec ego ius meum amitto ex illorum malitia.

Dico quartò, ab eo cui non incumbit ex officio, quando non est tempus necessitatis, non licet petere (à non exposito) Sacramentum. quia tunc est verè inducere ad peccandum. non enim habeo ius exigendi ab eo. Imminente quidem necessitate id fieri potest, quia tunc quilibet Sacerdos ex officio tenetur administrare, & non sufficit alia necessitas. nam quando est necessitas præcepti Ecclesiæ, puta, confiteri, & sumere Eucharistiam Paschatis tempore, tunc si non esset is cui ex officio incumbit, non licet petere à non parato, nec exposito, quamuis sit priuilegium, vt à quouis possit pœnitens accipere Sacramenta.

Dico quintò, cum toleratis ab Ecclesia, oportet annumerare excommunicatos, qui nominati non sunt & publici, nec percussores clericorum. Est enim hoc post bullam Concilij Constantiensis, vt suprà diximus. quamuis peccant administrantes, vt probabiliùs est. Idem de suspensis & interdictis, quia istæ censu-

ræ

sunt, & par earum habetur ratio in bulla illius
cilij.

De qualitate ordinatorum.

CAPVT XXXV.

QVIA non satis est, impedimenta non habere ad a-
ctus exercendos, sed simul subiectum debet in se
esse dispositum, vt conuenienter possit operari,
rdos non solùm præfatis impedimentis carere de-
, sed etiam aliquam in se habere dispositionem, vt
officij sui sunt dignè valeat ministrare. Quæ autem
natus maximè habere debet, hæc quinq; esse viden-
Charitas, Religio, Sanctitas, Scientia, Prudentia.

Charitas quidem necessaria est ratione sui officij,
rdos enim est medius inter Deum & populum. Ad
enim selectus à cæteris, vt pro cæteris Deo vacet,
ipsisque intercedat. Vnde necessaria est virtus, quæ
nque recipiat extremum, Deum scilicet, & popu-
. talis est Charitas, quæ respicit DEVM & proxi-
m. Debet ergo Sacerdos maximè vnitus esse cum
o per amorem, quia ad statum talem est accersitus.
bet esse maximè Deo familiaris, vt quæ pro populo
it, consequatur. Si enim inimicus est, quomodo ex-
lietur pro alio? Debet etiam suum amorem exten-
e erga alios, pro ipsis orando, erga ipsos suos actus
inistrando, non propter lucrum, sed propter amo-
m. Cùm ergo Sacerdos sit ex suo officio Deo magis
oximus, eius charitas debet excedere eam charitatẽ,
æ sæcularium est. Summè igitur dolendum est,
m Sacerdos minùs diligens, quàm sæcularis inueni-
r, & eum qui è populo est ante Sacerdotem Deo vici-
or habetur.

Religio etiam est necessaria. Est autem Religio quę-
am moralis virtus in voluntate existens, qua homo
ddit Deo debitum honorẽ ipsi, quatenus est primum
nnium principium, sicut Iustitia virtus est reddens
ique quod suum est. Vnde cultus diuinus exhibitus

per sacrificia, per adorationem, per orationem, & per alios actus, à religione proficiscitur. Cùm igitur Sacerdos sit diuino cultui deputatus, maximè debet religione pollere. Religio autem non solùm in his actibus, & ceremoniis exterioribus consistit, sed etiam in actibus interioribus voluntatis, quibus homo se Deo dat, ad suum cultum & honorem. Vnde maximè curandum est Sacerdoti, vt cùm actus similes exteriores Deo exhibet, interior adsit, qui præcipuus est, & ratione cuius, exteriores Deo placent. Debet etiam suos actus exteriores ita componere, vt in eis interior appareat. vnde cum maxima reuerentia & humilitate, altare accedere debet. similiter ad exequenda alia quæ diuini sunt cultus.

Debet his accedere Sanctitas. Sanctum aliquid dupliciter dicitur, quasi sanguine tinctum, vt dicit Isidorus, eò quòd olim mundabantur homines à maculis seu peccatis, sanguine hostiæ, & sic vasa templi dicuntur sancta, id est munda. Secundò, Sanctum idem est, quod constans, firmum, & stabilitum, à verbo sancio. Vtraque sanctitas necessaria est Sacerdoti. Est quidem necessaria munditia non solùm corporis, sed animæ. Mundatur anima sicut corpus metaphoricè. Immundum enim dicitur aliquid, cùm miscetur rebus se inferioribus. Vnde aurum immundum dicitur, cùm est mistum metallis inferioribus: mundatur, cùm ab his purgatur. Animus tunc miscetur rebus, cùm affectum ponit in eis, cumque eas habet propter se, & non propter Deum, tūc immundus est. Purgatur aūt, cùm affectus ab his in Deum transfertur. Debet igitur Sacerdos à terrenis affectum suum in Deum transportare: vt nihil velit quòd non sit propter ipsum. Purgare se autem maximè debet à vitijs carnalibus, non solùm opere, sed etiam cogitatione. Hæc enim immunditia Deo odibilis est multùm. Rursus secundò debet esse sanctus, id est, constans, vt cùm Deo semel consecrauerit, in ea permaneat consecratione, & gratiam quam semel accepit, in perpetuum cum fœnore conseruet. Talem hanc sanctitatem Deus petebat in veteri Testamento à suis Sacerdotibus, Leuitici

...ici 22. Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius: Incensum ...m Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideò sancti erunt. Et no...ta, quantò maior futura sit Sacerdotis Euangelici sanctitas, ex causa data. *Ob id*, inquit, *sancti erunt, quia Deo offerunt incensum & panes.* quid dicendum est de eo qui corpus & sanguinem Christi filij Dei offert? Profectò suprà modum nostra sanctitas futura debet esse maior.

Prædicta ista, voluntatem perficiunt: sed non debet ...a etiam perfectione carere intellectus: & ideò est etiam necessaria scientia, non æqualis in omnibus. nam in minoribus constitutis, sufficit scire legere, & commodè pronunciare. Diacono, & subdiacono, sufficit intelligere quæ latinè legunt, licèt mysteria non ita calleāt. Sacerdoti verò maior est necessaria scientia. Vltra prædicta enim, aliquam scripturæ cognitionem habere debet, quanta sufficit, vt intelligat mysteria quæ tractat. Indignum est enim, vt altissima tractet mysteria, & eorum ignarus existat. Nullum enim inde poterit gustum percipere. Quòd si curam animarum habeat, adhuc maior est necessaria scientia: debet enim omnes fidei articulos, & totam doctrinam Christianam ita callere, vt aliis possit tradere, aliosque in eis instruere. Debet habere cognitionem eorum peccatorum, quæ frequenter in confessionibus accidunt. Debet scire casus, à quibus potest absoluere, & à quibus non. similiter censuras quæ ad ipsum pertinent. Difficultates verò arduas, siue fidei, siue casuum occurrentium, non tenetur scire, sed poterit cùm occurrerint à sapientioribus petere. Episcopus est, qui istam plenariam cognitionem habere debet. Ipsi enim dictum est 1. Petri 3. c. *parati reddere rationem omni poscenti nos, de ea quæ in nobis est fide.* Vnde perfectam vtriusque testamenti debet habere cognitionem, & perfectam mysteriorum fidei intelligentiam; vt sciat etiam alij veritatem exponere, & aliorum contra veritatē fallacias expellere, hæresesque expugnare. Verè enim est doctor in Ecclesiæ cathedra sedens, cui ex officio sacras exponere populo scripturas competit.

Nec adhuc totum est completum. nam debet accedere istis prudentia, quæ omnia moderet atque gubernet. Nam prudentia est, quæ media ordinat & adaptat in finem, sine qua nihil benè fit & conuenienter. Est autem maximè his necessaria, qui iurisdictionem in interiori, siue exteriori foro habent. vt dum ad ipsos aliorum bene vel malè facta deferuntur, ipsi remedia proportionata adhibeant, ne fructus subditorum auferatur, aut impediatur.

Denique, debet esse sacerdos exemplar perfectionis, sanctitatis, & bonitatis omnibus hominibus, vt tanquam lux posita super candelabrum luceat omnibus: &, vt Pagani, & infideles omnes, opera Christianorum videntes, maximè nostram fidem commendent. Deus faxit, vt tales sint, quales esse debent, Interim memoriæ causa quæ diximus quinque, ad duo hæc carmina reducamus:

Sacra parans Domino, sit prudens, sanctus, & ipsi
Charus, coniuncta religione, sciens.

Atque hæc sint satis de isto libro nostræ instructionis primo, in quo de impedimentis & dispositionibus ad officium Sacerdotium pertinentibus egimus. Superest, vt de ipsis officiis in particulari differamus.

FINIS LIBRI PRIMI.

INSTRV-

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER II.

De tribus Sacerdotis officiis in particulari.

De dispositione necessaria ante celebrationem.

CAPVT I.

HACTENVS de impedimentis officiorum Sacerdotis egimus; nunc de ipsis officiis primùm agere oportet. Cùm autem hęc tria maximè sint, vt superiùs diximus, celebrare diuina officia, Sacramenta administrare, populum instruere; de primo tractemus. Cumque istud in duo diuidatur, & in persoluendis horis canonicis, & in sacris celebrandis, ab hoc initium sumamus. Et antequam de ipso sacrificio dicamus, agendum est de dispositionibus, & circunstantiis quibusdam, quæ circa ipsum sunt, quæ in tres partes diuiduntur quædam obseruandæ sũt ante accessum ad celebrandum, quædam in ipsa celebratione, quædam post. Quæ obseruari debent ante, hoc carmine breuiter descripsimus:

Ieiuna, Recita, Expecta, tua crimina pande.

In quo quatuor verba continentur: Primum est (*Ieiuna*) can. liquido, de consecratione, & c. sacram. distinc. 1. de consecrat. Debet enim celebraturus accedere ieiunus, ita vt nihil cibi, nihil potus, illo die sumpserit, qui dies computatur à media nocte superiori. Qui autem accesserit non ieiunus, quãuis id infirmitatis causa fuerit, peccat mortaliter. vnde maius ieiuniũ est neces-

 sarium,

sarium, quàm ad obseruationē præcepti, ieiunij Ecclesiæ. S. Thom. 3. part. q. 80. art. 8. Hoc enim potus non soluit, nec medicina: illud verò soluit. Ob id dicitur ieiunium naturale. Nec huic obstat, quòd cùm abluitur os aliqui humores cum saliua deglutiantur per modum saliuæ, dum non sit notabilis quantitas, vt videatur haustus. Nec obstat etiam, quòd particulæ relictæ intra dentes cibi præcedentis deglutiantur aliquando, quia idem est per modum saliuæ, non cibi. De hoc ieiunio non est præceptum diuinum, sed Ecclesiæ tantùm, obligans tamen ad peccatum mortale. Quod ieiunium impositum est, tum propter reuerentiam Sacramenti, tum propter significationem, vt significetur, primùm à nobis quærendum esse vniri cum Christo in charitate & gratia.

Sunt tamen casus aliqui, in quibus licet sumere Eucharistiam, seu dicere sacrum non ieiunus.

Primò, cùm quis omninò immemor suscepti cibi, vel potus, accessit altare, & post consecrationem recordatur, tunc non debet desistere, sed continuare. quòd si ante consecrationem recordatur, desistat, nisi adsit scandalum circumstantium: tunc enim prosequi debet, nec est peccatum. Angel. verb. Euchar. 2. §. 6. & Siluest. verb. Eucharist. 2. §. 7.

Secundò, si sumpsit sanguinem, & inuenit non fuisse sanguinem, quia vinum non apposuit, sed aquam, vel acetum, tum quamuis non sit ieiunus, debet iterum, (ne Sacramentum maneat imperfectum) apponere vinum & aquam, & iterum consecrare, (incipiendo ab illis verbis, *simili modo postquam cœnauit* vsque ad illa, *vnde & memores*) & sumere. Idem si inuenit hostiam fuisse panem corruptum, debet apponere aliam, & incipere ab illis verbis, *qui pridie quàm pateretur*, vsque ad consecrationem inclusiuè, & sumere, & hoc vtrumque absque noua eleuatione.

Tertiò, si postquam sumpsit ablutionē, inuenit particulas Sacramenti in corporali, tunc debet sumere, nisi iam notabile tempus trāsierit, quod est post orationes,

nes, vel quando iam destitit ab ablutione. tunc debet in loco sacro conseruare vsque in alium diem, vel ab alio sacerdote sumatur.

Quartò, si post ablutionem adhuc particula sacramenti maneat in calice, vel in ore, meliùs est tunc super infundere vinum, & sumere. His casibus potest non ieiunus celebrare.

Alterum verbum est (*Recita.*) Ante celebrationem debet persoluere horas matutinas. quòd si scienter accedat, quamuis communiter dicatur esse peccatum mortale, tamen non est, vt tenet Siluest. verb. Missa. 1. §. 6. Soto 4. dist. 13. quæst. 2. art. 2. Et quamuis hæc sententia non sit omninò tuta, quia communis est in contrarium, tamen ad hoc seruiet, vt quando sit aliqua causa rationabilis, licèt non sit nimis notabilis, possit celebrari absq; scrupulo, non persolutis matutinis. De prima autẽ non sic est. imò licet priùs celebrare missam, nullumque ibi peccatum est, nisi esset consuetudo in aliquibus locis. & tunc id intelligitur de prima recitata in choro, non de particulari, & de missa communi.

Tertium verbum est (*Expecta.*) quod ad tempus referri debet. non enim quolibet tempore etiam ieiuno celebrare licet, sed ab Aurora vsque ad meridiem, Ioan. Andr. c. 1. de celebratione missæ, Nauarrus verò negat c. 25. num. 55. dicitque, si sine scandalo fiat, post meridiem licet. Tamen mihi videtur contra Nauarrum esse dicendum. quia vsus Ecclesiæ, qui locum habet legis, ita obseruat, ante auroram celebrare, extra festum natiuitatis. Et hoc quoad primum sacrum graue esset peccatum. c. in nocte, de consecr. dist. 1. Nisi peculiare aliquod existeret priuilegium, vel aliqua necessitas vrgens communicandi infirmum instaret. sed cum licentia Episcopi, aut superiorum. Ant 3. p. tit. 13. c. 6. §. 4. & sine licentia cùm abest superior. Nauar. c. 25. num. 85. Post meridiem verò celebrare, dummodò esset ieiunus, non ita graue esset peccatum. quia non extat peculiaris prohibitio. tamẽ propter consuetudinem nõ licet, sine aliqua causa rationabili, cũ qua liceret post meridiem aliquo paruo tẽpore

 cele-

celebrare. Vnde grauiter peccant Sacerdotes, qui tempore Paschatis statim post mediam noctem celebrant & populũ communicant, vt citiùs possint vesci carnib

Quartum verbum est, *Tua crimina pande.* Ante celebrationem debet esse confessus, cap. de homine, de celeb missæ, & Concil. Trident. sess. 13. ca. 7. & can. 11. Si habet conscientiam peccati mortalis.

Nec sufficit contritio, nisi in duobus casibus.

Primus est, cùm non recordatur nisi in missa, tunc, si recordatur post consecrationem, doleat, & continuet missam: si antè, tunc si posset cõmodè recedere, & prius confiteri, debet facere. Quòd si scandalum est aliquod doleat, & continuet missam, cum proposito tamen post missam confitendi: securè tamen potest cõtinuare cùm est paulò post initium, nec potest confiteri: Idem dicendum est de eo, cui subit in mẽtem excommunicatio, vel impedimentum aliquod, tunc potest cõtinuare, nec incurrit irregularitatem. quamuis si est paulò post principium, nec vllum sequitur scandalum, debet recedere, secus non Syluest. Ang. verb. Eucharistia, 2. § 6. & 7.

Alter est, cum aliquis recordatur ante missam peccati mortalis alicuius, & tamen est tempus celebrandi, & tenetur celebrare, quia est dies dominicus, & in castello non est alius Sacerdos qui celebret, nec qui possit confiteri, tunc debet conteri, & cum proposito cõfitendi accedere. Aliàs non sufficit contritio, vide Concil. Triden. cap. 7. sess. 13. Hoc etiam dici posset de illis, qui non sunt Sacerdotes, & accedunt sacramentum, & iam in altari existentes, recordantur alicuius peccati mortalis, neque sine scandalo possunt recedere, debent etiã cõmunicare, cum proposito cõfitendi post communionem. Vnde fit, quòd Sacerdos qui ministrat Sacramentum, cùm nõ potest absoluere, quia non habet iurisdictionẽ talem, si tunc ab ipso pœnitente absolutio illic petatur, vt fieri solet, meliùs faceret. imò debet facere; aut illum à communione arcere, si potest sine scãdalo, aut secretò dicere, vt sine scrupulo cõmunicet, cum proposito cõfitendi post communionem suo proprio cõfessario. ipse tamen

non

debet absoluere. Vnum tamen hic est attendendum
quod non sufficit aliquando confessio ad celebrandum.
enim peccatum paruo tempore antecessit, nõ de-
celebrare, sed expectare diem alium. Vnde qui se ac-
sant, quòd nocte proxima peccatum carnis commise-
rint, quamuis cum dolore accedant, & absoluãtur, sunt
men à celebratione arcendi, nisi aliqua grauis necessi
occurrerit. Et meritò id fit; Si enim qui pollutiones
nocturnas patiuntur, etiam sine peccato, vel cum pecca
arcentur à communione, nisi obligatio intercedat,
notabilis deuotio: quanto magis repellendi sunt il-
qui mortaliter peccarunt. & maximè, qui sæpè idem
peccatum incurrunt, per reincidẽtiam. Hæc igitur sunt
potissimè obseruanda sunt ante ipsam celebratio-
nem.

De dispositionibus in ipsa celebratione.

CAP. II.

ALIA etiam sunt, quæ in ipsa celebratione maximè sunt attendenda, quæ memoriæ causa alio secundo carmine continentur, quod tale est,

Apta, locus, vestis, tibi sint, altare, minister.

Inprimis debet esse locus aptus. Nõ enim licet celebrare in loco per Episcopum non cõsecrato. Vnde in agro, vel in alio loco absq; licẽtia Episcopi, vel priuilegio celebrare extra tempus necessitatis non licet. de consecratione, dist. 1. can. missarũ solennia, & ca. hic ergo. Conc. Triden. sess. 22. in decret. de c. euitand. & obseruan. in vniuersum præcipit, ne omninò extra Ecclesiam, aut extra oratoria ab ordinariis designata & visitata celebretur. Vnde ius antiquũ est derogatum, Can. concedimus, d. 1. Cùm tamẽ necessitas occurrerit, nec est facultas adeundi ad Episcopum, posset celebrari in loco nõ consecrato. Esset necessitas, si occurreret præceptum audiendi missam, dum fit iter, de consecra. dist. 1. can. concedimus, vel communicandi aliquem in mortis articulo, vel quid simile. Tamen debent adesse cætera, altare

sci-

ſcilicet, & alia quæ dicemus. Iam verò rarò loca con-
crantur. ſufficit proinde benedictio.

Similiter debet eſſe locus aptus, in quo non eſt p-
culum ſubuerſionis ſanguinis, vt in mari, vel flumin-
bi non licet celebrare. Anton. 3. part. tit. 13. cap. 6. §. 4.

Similiter eſſe debet etiam locus aptus non inte-
ctus, aliàs incurritur irregularitas cum peccato, vt i-
co particulari interdicto celebrare, vel in generali
terdicto celebrare ſolenniter, eſt peccatum cum irre-
laritate.

Similiter locus pollutus effuſione ſeminis, vel ſ-
guinis, eſt euitandus. nam tunc eſſet peccatum celeb-
re, licèt non incurreretur irregularitas, Nauar. c. 25.
83. Debet tamen nota eſſe pollutio, ſi enim occulta
non impedit, nec opus eſt reconciliatione Eccleſiæ, c
qui, de ſent. excom. in 6. vbi dicitur, quamuis ſit pec-
tum in Eccleſia polluta, vel coram excommunicato ſ-
enter celebrare, tamen nō incurritur irregularitas. n
etiam celebrare in Eccleſia, quamuis alia cauſa pollu-
induceret irregularitatem, vt dicunt Soto & Pollu. 4.
13. quæſt. 2. De licentia Epiſcopi poſſet celebrari in E-
cleſia polluta ante reconciliationem, vt habet S. Tho-
3. p. quęſt. 83. ad. 2. propterea excuſari videntur multi
Germania.

Aliud verbum eſt, *Veſtis apta*, Ant. 3. part. tit. 13. 16. §.
Non poteſt enim abſq; mortali Sacerdos celebrare, ab-
que veſtibus ſacerdotalibus. Circa quas debet obſerua-
qualitas, & quantitas.

Qualitas quidem, vt ſint benedictæ ab Epiſcopo v
Abbate, vel ab habente ſimilem poteſtatem, quales ſu-
aliqui Priores religioſorum.

Altera qualitas, vt ſint mundæ veſtes. celebrare eni-
cū immundis notabiliter veſtibus, eſſet mortale, & m-
gna irreuerentia fieret ſacramento mundiſſimo.

Tertia eſt, vt ſint integræ, & non dilaceratæ notab-
liter. In q[illegible] profectò magna apud multos reperitur in-
curia. Hæc aūt munditia neceſſaria eſt in his etiā quæ i-
altari ſunt; velut in corporalibus, & in purificatorio.
ali-

ndo graui negligentia multorũ, adeò solent esse nda, vt à mensa cõmuni cum nausea expellerẽtur. umerus etiam obseruandus est. sunt enim sex, in otatur perfectio. Est enim senarius numerus pers, in sex enim diebus fecit Dominus cuncta. Sexta redemit mundum. sex etiam voluit in suo Ministes, scilicet Amictum, Albam, Cingulum, Manin, Stolam, Casulam, quæ non sunt absque magna, nsideranda significatione.

rimò Amictus, si significatio à Christo Domino sacerdos repræsentat, sumatur; significat velamẽ, Iudæi ante oculos Domino posuerunt, cum eum spercutiebant. Vt autem ad mores referatur, signi fidẽ, quæ est primũ fundamentum religionis Chriæ, quæ non in euidentia rerum credendarum, sed ptiuitate intellectus, voluntaria consistit. Ob id ocè per velamen oculorum repræsentatur. Solet amiquoddam additum habere ornatum, quod significpem bonorum æternorum, qua fulciri debemus in ibus præsentis vitæ calamitatibus, ob id Galea sadicitur. Amictus iste à capite in humeros, & dordescendit, per quod opera bona significantur, quæ fidę coniuncta esse debent. In humeris enim & dor ortitudo laboris consistit. Ab isto duæ cordæ descen in pectus per modum crucis, quæ intentionem oum in Deo ponendam ostendunt.

Alba vestis, est illa longa talaris, & ampla, quæ signivestem illam albam, qua Herodes Regem gloriæ istum induit in signum amentiæ. ob idq; est longa, gressu hominis impedito, hic, illicque caderet, omniin derisum esset. Circa mores significat vtilem iuiã, quæ debet esse in omni opere Sacerdotis, vt quicid faciat, & operetur, conforme sit rationi, & volundiuinæ. Et eius largitas, significat amplitudinem oum sacerdotis, quæ multa & magna, & cõuenietisfacta esse debent. Debet esse linea, seu byssina, non nimalium pellibus, vel setis, nam pellibus indutus Adam post peccatũ, & factus fuit vt iumentum: sed

ex herbis esse debet, ad significandum morum viriditatem, & vigorem, & albebo, innocentiam, & vitam immaculatam denotat.

Tertia vestis est, Cingulum per renes, quo tota alba comprimitur. Significat primum ligamen, quo Iudæi in horto Christum cōprehendentes ligarunt. Circa mores significat castitatē, quæ cum omni opere Sacerdotis coniuncta esse debet. Hæc enim nimis Deo placet. Et nota quòd cingulum habet quandoque duplex cinctoriū dependens: in quo notatur, quòd Castitas maximè in ieiunio, & Oratione conseruatur & acquiritur.

Quarta est, Manipulus, significat secundum ligamen Christi, quo in columna ligatus est, estque in læuo brachio, vt denotet amorem intimum cordis, quo Christus passionem pertulit. quia cor ad læuam vergit partem, & sacerdos profitetur, se simili corresponsurum amore ipsi Christo. Circa mores significat pœnitentiam, quæ in hac vita (significata per læuam partem) debet haberi. cui pœnitentiæ posteà respondet manipulus retributionis iuxta illud; *Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos*. Solus Pontifex post casulam sumit manipulum, vt denotet & figuret Christum, cuius opera non fuerunt ante charitatem & gratiam: quia ex summa gratia operatus est, nec sibi, sed nobis meruit. Nos per pœnitentiam ad charitatem venimus, ob id, alij sacerdotes, manipulum ante casulam induunt.

Quinta est, Stola, quæ vltimum ligamen Christi significat, quo ad crucifigendum ductus est. In Sacerdote significat iugum legis dominicæ, quod debet ipse ferre. Ob id super collum est, & etiam super vtrunque humerum, vt notet obedientiam, & patientiam, quib. iugum portari debet. Descēdunt etiam inferiùs partes duæ, ad significandam prudentiam, & temperantiam: & extremitates sunt prope terram, ad significandam perseuerantiam. Et nota, quòd Diaconus habet stolam, sed tantum in læuo humero, per quā notatur vita actiua, quia ille tantùm est ad administrandum. Sacerdos habet in vtro-

roque, vt complectatur vitam vtramque, actiuam, &
templatiuam.

Vltima veſtis eſt, Caſula, ſiue Planeta, quæ tunicã in-
ſutilem Chriſti ſignificat. Caſula etiam ſignificat
em purpuream, qua indutus eſt Chriſtus in domo
ri, & ita intelligit Gabriel ſuper canon. Circa mo-
ſignificat Charitatem, quę præcipua omnium eſt ve-
& coniungitur cum amictu, vt denotet fidem con-
ſtam eſſe debere charitati. Hæc veſtis, partem ante-
em habet auguſtam, & partem poſteriorem latam,
quod denotat, quòd charitas eſt circa Deum, & pro-
um. verùm circa Deum vnum tantùm, ob id anguſta
pars anterior, non enim pluralitas eſt deorum. Lati-
o poſterioris, notat amplitudinem Chriſtianæ cha-
tis, quæ ſe extendit ad amicos, & inimicos: & eſt
gior, quia ſe extendit etiam ad mortuos. Hæ duæ
tes ſignificant etiam duos ſtatus, quibus homines ſal
bantur, & ante gratiam, & poſt. ſed prior erat angu-
s, quia nõ ita diuina gratia, nec diuina remedia abun-
bant, ſicut modò in poſteriori ſtatu poſt Chriſtum a-
ndant. Hęc ſunt veſtimenta Sacerdotis, inter quæ, cal
menta non computantur, quæ tamen ſunt neceſſa-
quia non ſolent benedici.

Sequitur poſt locum, & veſtes, aliud, ſcilicet, *altare*.
lta ſunt quæ requiruntur, vt altare ſit paratum, quæ
idé iſta ſunt. Ara, mappa, corporalia, vas liber, cande-
Imprimis ara debet neceſſariò eſſe, ſine qua conſecra
eſſet graue mortale peccatum. Debet eſſe lapidea,
altaria, de conſecrat. diſtinct. non ex alia materia.
bet eſſe integra, non notabiliter rupta, capit. 1. & 3.
conſecrat. Eccleſię. Debet eſſe conſecrata, aliàs nul-
modo celebrari debet, nec poſſet Epiſcopus diſpen-
e, niſi ſolus Pontifex. Debet eſſe capax, vt corpus &
iorem partem calicis capiat. Significat ara, crucẽ, in
immolatus eſt Chriſtus. Eſt autem lapidea, ad deno
dum, Chriſtum eſſe petram ſpiritualem. Rurſus
appæ debent eſſe ad minus duplices, vel vna duplica-
, corporalia benedicta, & linea, nullo modo ſerica,
quia

quia Dominus in ſyndone linea inuolutus eſt. Vas, ſcilicet calix, & patena, debent eſſe aurea, vel argentea, vel ex ſtanno, non ex alia materia, quamuis olim lignea ſolebant eſſe, c.vlt. de celebrat. miſſæ. Deponitur ab officio, & beneficio, qui in vaſe ligneo conſecrat. Et adhuc debent eſſe conſecrata. Calix ſignificat ſepulchrum. Patena, lapidem ſuprapoſitum. Liber eſt neceſſarius, ſaltem in quo contineatur canon, & ſine libro celebrare, peccatum mortale eſt. Sunt neceſſariæ candelæ accenſæ, ſine quibus, vel ſaltem vna, mortale peccatum eſſet celebrare. Significat autem lumen accenſum diuinitatē immortalem, & ſemper exiſtentem. & deponitur ſacerdos ab officio, & beneficio, qui ſine lumine celebrat, c. fin. de celebr. miſſæ. Nec eſt neceſſarium lumen ex cera, quamuis ſecuriùs eſt ipſo vti. Hæc omnia ſunt de iure poſitiuo, in quibus poteſt Papa diſpenſare. *Miniſter* neceſſarius eſt, de conſecr. diſt. 1. c. hoc autem, vbi duo miniſtri ponuntur, ſed ſufficit vnus iam ex conſuetudine, & debet eſſe vir, nō fœmina, vt habetur de cohab. cler. & mul. c. ...

De diſpoſitionibus poſt celebrationem.

CAP. III.

IAM quæ poſt celebrationem obſeruari debent, iſto tertio carmine continentur:

Sacrifica, vna luce ſemel, niſi cauſa requirat.

Tria continentur in hoc carmine. Primum eſt, *Sacrifica*: non enim ſat eſt Sacerdoti ſemel in vita celebrare, cùm ſæpè poſſit. Et quamuis aliqui dicant, quòd non peccat ſimplex Sacerdos, non celebrando per totam vitam: tamen plures ſunt doctores, & graues, qui tenēt, quòd ter aut quater in anno celebrare debet, ſaltem feſtis ſolennibus, quibus ſolent fideles communicare, & oppoſitum facere, eſt peccatum mortale, S. Thom. 3. par. q. 82. art. 10. Dur. Palu. 4. diſt. 13. q. 2. Vide quæ diximus ſuperiùs, & c. dolentes, de celebr. miſſæ, ſuſpenditur qui non celebrat quater in anno, (licèt ſuſpenſio non ſeruetur,) quia ipſa poteſtas ſpiritualis, quā recipit, ipſum obligat, ne otioſus

-maneat. Quòd si curatus est, tenetur celebrare omnibus diebus, quibus populus tenetur audire sacrum, loco alium substituat. Nullus tenetur quotidiè celebrare, etiamsi obligatus sit ratione capellæ non enim obligatio. cap. significatum, de præbendis, sed debet celebrare salua & cum omni debita reuerentia & honestate. Vide Siluest. verb. missa 1. §. 7.

Alterum est, *vna luce semel.* Nulla potest absque peculiari priuilegio celebrare, nisi semel in die c. consului- ca. te referente, de celeb. missæ, & oppositum facere non esset deuotio, sed graue peccatum mortale contra præceptum Ecclesiæ. Similiter nec communicare potest, nisi semel tantum in die. hæc enim vnitas sacramenti, significat vnicam Christi mortem, per quam semel mortuus est, semel pro passus est.

Tertium verbum est, *Nisi causa requirat*: Sunt enim aliqui casus, in quibus celebrari pluries in die potest.

Primus est, festum Natiuitatis dominicæ, in quo licet celebrare sacra, non tamen per hoc obligatio est celebrandi tria, vel audiendi: nam sufficit vnum. tamen ex deuotione conceditur posse celebrare tria. Et hoc non sine magno mysterio. nam per tria sacra, significantur Christi natiuitates: scilicet Aeterna, qua nascitur ex Patre: Spiritualis, qua nascitur in cordib. nostris per gratiam: Corporalis, qua nascitur homo ex matre. Prima autē omniū, quæ media nocte celebratur, significat corporalem generationem quia natus est media nocte & in tenebris huius mundi. venit enim incognitus. Ideo cātatur Euangelium, *Exijt edictum*, in quo talis natiuitas describitur. Secunda significat spirituale, qua in nobis per gratiā nascitur, & sic incipit introitus, *Lux fulgebit hodie super nos*, iuxta illud 2. Petr. 10. *Christus erit sicut lucifer in cordibus nostris.* Et Euāgelium de pastoribus, in quibus per gratiam natus est, Tertia, significat generationē aeternam, quæ dicitur malè, ad significandum illum diē aeternitatis, de quo dicitur, *in splendoribus sanctorum ante luciferum genui te*, & Euangelium hoc indicat, *In principio erat verbum.* Introitus autem est, *Puer natus est nobis*, quia no-

 mine

mine illius pueri, intendit Ecclesia diuinitatem oste dere. Alij mutant hunc ordinem,&per primum sacru æternam generationem,per tertium tēporalem intel gunt,sed melius dicitur modo prędicto. Significant et ista tria sacra, tres status, quibus homines saluati su scilicet,statum naturę per mediam noctem significatu quia debilis erat tunc Dei cognitio in hominibus.Leg status, quæ per auroram significatur, quia maior fac est in hominibus Dei cognitio. Gratiæ status, qui p diem, in quo diuina gratia, & cognitio maximè abu dant.Nota tamen quòd ista tria sacra,sunt à ieiuno cel branda. Vnde in primo & secundo sacro, non debet s mi ablutio,qui autem incautè sumpserit, nō potest ill die aliud sacrum celebrare. Et hoc modo intelligunt alij omnes casus,in quibus licet pluries celebrare,scil cet,quòd in primo ablutio fuerit sumpta, quamuis e tra istam diem non licet celebrare ter,sed solùm bis.

Secundus casus est, cùm quis habet duas parrochia (Iam Concil. Trid. prohibuit, ne vllus duas habeat pa rochias) propter ipsarum tenuissimum reditum, ne potest ambabus vno sacro satisfacere, nec socium ha bet;tunc posset modo prædicto bis celebrare.

Tertius est, si postquam celebrauit, superuenit Ep scopus, qui vult audire sacrum, nec est alius qui cel bret etiam extra diem festum: tunc si non sumpsit abl tionem,potest iterum celebrare.

Quartus,cùm superuenerint multi peregrini, & e dies præcepti.Similiter cùm alius non adest.

Quintus, cùm infirmus debet communicari, & no est sacramentum. Aliæ possunt esse causæ, sed istæ com muniores. Nota tamen,quod non omnibus diebus lice celebrare.Die Veneris sancto,non licet consecrare,ne die Sabbati sancti,nisi tardè,quia tale sacrum non est ta lis diei, sed noctis Resurrectionis, in qua solebat cel brari, & mos retinetur iste in aliquibus Ecclesijs, lice communiter humana fragilitate abolitus sit, quia vi ieiunium poterat per totum diem sustineri. Hæ igitu sunt dispositiones post celebrationem.

Qui

Quid sit Missa.

CAPVT IV.

INTER ea quæ de sancto Missæ sacrificio dicenda occurrunt, id primum est quid sit Missa. Videtur autem sic aliquo modo posse describi. Oblatio corporis & sanguinis Domini sub alienis speciebus facta, sacrificij ipso semel exhibiti expressiua. In hac descriptione, quatuor sunt verba attentè consideranda.

Primum est, *oblatio*. Est autem oblatio, actus quidam interior latriæ, quo Deo offerimus creaturam aliquam ..., in signum recognitionis, quod ipse est principium totius esse, & Dominus omnium, & à quo, totum ...um procedit. Et hoc dicitur sacrificare, quod quidem ob dictam causam, nulli conuenit alteri, nisi soli Deo vero. Ipse enim est verum omnium principium. Nulla fuit tam barbara natio mundi, nec est, quæ circa ...em saltem falsum, & dæmonis astutia fictum, non vtatur hoc sacrificio, & cultus genere. Gentiles enim, omnes idololatræ, suis dijs falsis offerebant, & sacrificabant. Iudæi Deo vero nostro etiam sacrificia exhibebant. Religio nostra sancta, & vera etiam Deo sacrificium maximè acceptabile offert & tale est missa.

Alterum verbum est, *corporis, & sanguinis Domini*. In quo dignitas sacrificij huius conspicitur. Non enim tauri, vituli, aut alia huiusmodi offeruntur, sed corpus & sanguis pretiosissimus Christi, cuius valor infinitus est. Conspicitur etiam in hoc Dei Patris complacentia maximè enim in hoc sacrificio delectatur, vtpote in corpore & sanguine, filij sui, de quo sacrificio dicebat psal. ... *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei.*

In maiorem declarationem, nota quod Iudæis erat triplex genus sacrificij.

Primum erat, quod Deo offerebant ob ipsius reuerentiam, recognoscētes ipsum generalem omnium Dominum, & hoc dicebatur holocaustū, in quo totū animal, quod Deo offerebatur, igne cōsumebatur, & nulla reser-

uabitur particula, vt ostenderent omnium prorsus
rum Deum esse Dominum & creatorem.

Alterum sacrificium erat, quod Domino offereba
in reconcilliationem, pro aliquo commisso pecca
quod dicebatur hostia seu victima placabilis? & hu
aliqua pars seruabatur Sacerdoti, totum reliquum i
consumebatur. In quo denotabatur, quòd Deus est c
sa nostræ salutis, sed medijs ministris eius. Quando
men erat peccatum Sacerdotis, vel totius populi, t
expiatio fiebat per holocaustum, vt denotaretur,
ministri iniquitas, aut peccati grauitas.

Tertium erat quod Deo offerebatur, in gratiarum
ctionem, pro beneficio accepto, vel per cuiusuis ob
nendi beneficij impetrationem, & dicebatur, hostia
cifica: & huius fiebant tres partes. Alrera Deo offereb
tur per ignem: altera Sacerdoti dabatur: altera ipsis
ferentibus remanebat. In quo notatur, quòd Deus c
salutem per suos ministros, & nobis etiam cooperan
bus. Hæc tria sacrificiorum genera erant in Iudaism
Deo instituta: omnia tamen erant figura oblationis h
ius in qua corpus & dominicum offertur. Ipsum eni
est verum holocaustum, quod maximè in Dei Pat
gloriam Christus obtulit totum. Et vera victima pla
bilis, quæ totum reconciliauit genus humanum. Ve
etiam hostia pacifica. nam per ipsam maximè, grat
Deo sunt actæ, habitæ, & relatæ, & per ea maxima nob
beneficia obtinuit Christus. Cùm igitur in missa id fi
quod Dominus in morte sua fecit, ob id rectè dicitu
missa, oblatio corporis & sanguinis Domini. In q
nostra oblatio differt ab ea, quæ in lege scripta fieba
quæ quamuis esset figura huius nostræ oblationis, n
tamen ipsa vera erat corporis dominici oblatio.

Tertium verbum est, *Expressiua sacrificij à Christo Domi
facti.* In quo verbo, missa differt à sacrificio illo Chris
Nam Christus, & si obtulit suum corpus & sanguinem
illa tamen oblatio, non dicitur Missa, saltem eo mod
quo in præsenti loquimur: nam illa oblatio, sic fuit ob
latio, vt non fuerit significatiua, seu expressiua oblatio
ni

...nostra oblatio, est oblatio: sed significatiua, & ex-
...ua Christi oblationis. Vnde qui missam celebrat,
...solùm offert Christi corpus, & sanguinem, sed re-
...entat Christi oblationem. Vnde repræsentando of-
...& offerendo repræsentat, ad modum tragœdiæ ali-
...in qua repræsentatur aliquod Regis factum, & il-
...am Rex, cuius factum repræsentatur in tragœdia il-
...è introducitur. Vt autem aptius intelligas, scito,
...Christus sacrificauit, considerantur in eo sacrificio
...Primum, quod oblatum est, & hoc est corpus &
...nis. Secundum, modus, & hic fuit verè moriendo: In
...est illud idem quod oblatum est, scilicet corpus
...nguis, sed modus est in repræsentatione, & signifi-
...one. Nam per hoc, quod corpus separatim à sangui-
..., & sanguis à corpore separatim consecratur, mors
...risti significatur, ob id est veritas, & est repræsenta-
... Ob id positum est illud verbum tertium, *Expreßiua.*
Quartum verbum est, *Semel.* In quo notatur efficacia
...us sacrificij. Nam solùm à Christo semel oblatũ est,
...nicum sacrificium est: habuit tamen infinitam suffi-
...tiam & valorem ex se. Vnde fit, vt pluries Deo offer-
...possit illud in missis, & valor eius extenuari non pos-
...est exemplum; Si aliquis habuerit vnam gemmam
...i valoris, vt quęcunque, omnes homines alicuius ci-
...tis, opus haberent, illa possent emi, & esset aliquis,
...aliqua necessaria talibus ciuibus haberet, tunc, si do-
...nus gemmę istius daret eam pro quocunque necessa-
...ciuium, tunc quidem vna esset datio: tamen quoties
...sque ciuis, ab eo peteret aliquid, tunc esset noua quę-
...m repetitio dationis, & solutio, quia gemma illa om-
...um est pretium. Sic quodãmodo intellige, fuit Chri-
... corpus, sacrificium summè acceptum Patri, & infini-
... pretij, vt illo sit contentus Pater, pro omni debito no-
...o, & pro omni alio sacrificio exhibendo, dummodo
...o illud repetamus, quod fit celebrando, & illo vta-
...ur per bona opera. Tale igitur sacrificium, missa est.
Vocabulum autem hoc, *missa*, omissis multis alijs quæ
... hoc dici solent, est hebraicum. Hebræi enim, oblatio-

i... m vocant misa, id est, missa: samech mutato in duple sigma. vnde in illo Psalmo, vbi dicitur, *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum* hebraicè habet misa. & Hieron. vertit, *oblatio manuum mearum.* Hoc igitur sacrificium dicitur missa, scilicet, oblatio quædam.

De Missæ partibus.

CAPVT V.

SACRIFICIVM istud, in tres diuiditur partes principales. Quarum prima est, quæ antecedit ipsam oblationem. secunda est ipsa oblatio: tertia est post oblationem. Et quamuis non intendimus omnia minutissimè prosequi, quæ profectò mysterijs sunt referta, nonnulla tamen summatim, & generaliter attingemus. Prima pars est vsque ad offertorium exclusiuè. Secunda ab offertorio, vsque ad post communionem. Tertia est, à post communione vsque in finem.

Prima pars constat introitu, & instructione populi. Introitus est vsque ad orationes. Instructio est per epistolam, & Euangelium.

Introitus, significat ingressum Domini in hunc mundū. Ob id Sacerdos, præmissa confessione, quæ non censetur pars missæ, sed præparatio quædā, osculatur altare, in quo denotat vnionem verbi cum carne, & Christi cū Ecclesia, iuxta illud, *Osculetur me osculo oris sui.* In introitu exprimuntur ea, quæ gesta sunt ante hunc Christi aduentum. Præcesserunt enim, desideria, vaticinia, laudes, clamores Prophetarum, & Patriarcharum. ob id in introitu sunt ista, initium ipsum quod bis repetitur, ad denotandam vehementiam desiderij Sanctorum patrū, statim versus sequitur, denotans ipsorum vaticinia, & statim, *Gloria Patri,* notans ipsorum laudes, statim, *Kyrie eleison*, notans clamores ipsorum, & voces petentes diuinam misericordiam. Ob id toties repetuntur. Singulæ enim diuinæ personæ Trinitatis ter acclamantur. qu...

nume...

...terus notat, in singulis personis inesse singulas: est ...in Patre, Filius & Spiritus Sanctus. Similiter sunt in ...uicem. Statim cantatur *Gloria*, denotãs ipsius aduen... nam in Domini natiuitate, illud cantarunt Ange... ...Totum hoc Introitus dicitur.

Sequitur instructio populi. & quia primò fuit instru... facta per Prophetas, & similiter per Apostolos, ...Christus misit illos binos prædicare: ob id, præter... ...itur epistola, quæ aliquando est ex Propheta, & ali... ...ndo ex Apostolo. Et sequitur Graduale, quod ad gra... altaris decantari solebat, significans opera ipsa, quæ ...ent respondere Prædicationi. Populus enim debet ...qui, quæ in prædicatione percipit. Ante instructio... tamen præmittitur Collecta, seu oratio dicta colle... quia animus populi debet esse collectus in diuina ...nsideratione. Præmittitur oratio, quia quæ facienda ...obis sunt, oportet à Deo peti: & ad hoc etiam diuino ...digemus auxilio, ob id præmittitur, *Dominus vobiscũm.* ...ec oratio semper est Deo dirigenda, quamuis liceat ...liquem Sanctum intercessorem ponere, vel beatam ...irginem: atque ob id missa solet à sancto denominari, ...ximè quia in introitu, & instructione, est aliqua si...militudo vitæ illius, non tamen, quòd sacrificium fiat a...lui, præterquàm Deo.

Post hanc instructionem, sequitur Euangelium, quod ...in dextro altaris latere, ob excellentiam maioris do...trinæ. Et relinquuntur latus primum, ad denotandum, ...od à Iudæis doctrina veritatis debuit auferri, & tra... Gentilibus, qui sunt ad læuam Sacerdotis. In quo no...tur, quòd nisi esset ob culpam Iudæorum, ipsi erant ...extra pars, quibus præcipuè lex erat tradenda, atque ...ctrina.

Finito Euangelio, dicitur *Credo*, notans fidem, quæ ...cuta est prædicationem. Atque hæc est prima Missæ ...pars, quæ dicitur Missa catechumenorum, quia catechu...meni in Ecclesia primitiua hactenùs permittebantur ...æsentes esse sacro: statim enim canebat voce alta dia...conus, dicens; *Ite Missa est*, id est, recedite foras, nã incipit

oblatio,& ſacrificium,cui vos nō poteſtis adeſſe, donec ſacro baptiſmatis fonte lauati, in Chriſto renaſcamini.

Statim ſequitur ſecunda pars Miſſæ, ab offertorio, in quo præparantur, & offeruntur ea quæ conſecranda ſunt,& omnia iſta,fiunt voce ſubmiſſa, ad denotandum illud Chriſti exilium, Ioan. 2. cùm Chriſtus non palam loquebatur iam, cùm Iudæi illum compræhendere deſtinarunt:Statim poſt hoc ſilentium, ſequitur præfatio: ſignificans illum ingreſſum magnificum in Hieruſalem,cùm pueri cantantes Dominum receperunt,quo finito ſequitur canon vſque ad communionem:in quo fit conſecratio ipſa, & ſumptio: In quibus duobus ſacrificium conſiſtit.

His abſolutis,eſt tertia pars Miſſæ.ſcilicet, poſt communio,& oratio,quæ gratiarum actio eſt,& fit in latere ſiniſtro altaris, ad ſignificandum, quòd Iudæi in fine mundi conuertentur ad Dominum.Hæ ſunt partes miſſæ.Multa quidem prætermitto in particulari quę digna ſunt magna meditatione: tamen, quia eſſet valdè prolixum omnia proſequi & ſolùm aliquā in his inſtructionem paramus,ad alia tendentes, reſeruo in alium locū. Vnum tamen hic notandum eſt,quòd corpus,& ſanguis domini ſub ſpeciebus panis,& vini contenta, ſunt quidem ſacramentum,ſunt etiam ſacrificium. Sacramentum quidem ſunt, quatenus ſub illis ſpeciebus continentur: vſus autem in ſumptione conſiſtit. At verò ſacrificium ſunt, cum offeruntur Deo Patri.Et hæc oblatio poſita eſt in duobus, & in conſecratione ipſa, & in ſumptione à Sacerdote.Vnde cùm in pyxide cōſeruatur hoſtia conſecrata, ſacramentum eſt, non ſacrificium. Cùm verò in miſſa conſecratur & ſumitur, non tantùm ſacramentum eſt,ſed etiam ſacrificium. Multa quæ dici poterant de forma, & materia ipſius, reſeruabimus in locum, cùm ibi de ſingulis in particulari tractabimus. Hæc quæ diximus, non ſunt omnia de iure diuino, præter ipſam conſecrationem,& ſumptionem,reliqua ſunt de iure humano. Et adhuc non omnia fuerunt à principio naſcentis Eccleſiæ, ſed ſucceſſu temporis fuerunt

multa apposita, donec ad hanc integritatem reducta est Missa, cuius aliquam notabilem partem negligenter prætermittens, grauiter peccaret mortaliter.

De valore huius Missæ, ratione sacrificij.

CAPVT VI.

DIFFICILIS est hæc materia: nec Doctores in ea sunt conformes: dicam ea, quæ mihi probabiliora visa sunt.

Valor huius sacrificij, duplici ex parte sumi potest: vna ex ipso actu offerentis: alia ex ipsamet re oblata ita vt sint duo valores distincti. Actus quidem ipsius offerentis, augetur secundùm quod magis est deuotus, vel minus, aut ex maiori, vel minori charitate procedit. Valor tamen ex parte ipsius rei oblatæ, semper est vnus, & idem: qui quidem finitus quidam gradus est. Nam quamuis res oblata sit infinita, quia tamen offerens est finitus, & oblatio finita, ad certum finitum valoris modum, determinatus est. Quemadmodum in ipso sacramento, vt sacramentum est, gradus finitus valoris continetur, quando confertur alijs, quamuis in se res infinita est, quia sacramentaliter continetur, & datur. prior valor dicitur ex opere operantis, posterior ex opere operato. Qui quidem valores, in sacramentis continentur. Vnus est etiam in adultis, qui actibus suis dispositi, sacramenta suscipiunt. Istis datur effectus valoris non solùm ratione sacramenti, sed ratione suorum actuum: at verò in paruulis, solùm est valor ex opere operato sacramenti. Vt igitur in isto sanctissimo sacramento continetur certus gradus valoris ex opere operato, vt sacramentum est: sic etiam alius gradus continetur, vt sacrificium est vltra actum sacrificantis, & vltra actum eius, pro quo sacrificatur. Valor autem iste est trium bonorum. valet enim ad bona temporalia, valet ad bona spiritualia, gratiam scilicet & inspirationes, ac dispositiones, valet etiam ad satisfactio-

nem pro pœnis debitis pro peccatis, ita vt ſacrificium oblatum, conferat bona corporalia, gratiam & remiſſionem pœnarum, omnia ſub certo gradu ex parte operati.

Modus autem quo iſta bona conferuntur, non vnus ſed triplex eſt. Conferuntur enim iſta per modum meriti, per modum ſatisfactionis, per modum impetrationis, ſeu ſuffragij.

In primis per modum meriti de condigno, confert gratiæ augmentum, & per modum meriti de congruo, confert corporalia bona. Dicitur autem conferre per modum meriti, quia offerens ſacrificium hoc, ratione ipſius rei oblatæ, meretur gratiæ augmentum, ſicut ratione ipſius oblationis ſeu actus.

Confert etiam ſatisfactoriè pro pœna debita peccatorum, ita vt ſacrificium hoc inducat remiſſionem pœnæ.

Confert etiam per modum impetrationis, ſeu ſuffragij, quatenus offerens tale Sacrificium, à diuina clementia obtinet ea quæ petit, licèt non de iuſtitia. Et hoc modo maximè prodeſt mortuis, quantùm ad ſolam remiſſionem pœnæ, quandoquidem mereri non poſſunt. Viuis autem duobus primis modis confert, & etiam tertio modo. Sed duo priores, ſolùm viuis competunt, niſi mortui dum vixerunt, ad Miſſas ſibi celebrandas, pecunias erogarunt. Tunc enim per modum ſatisfactionis, & iuſtitiæ conferunt. Hoc enim eſt diſcrimen inter illos modos, quòd duo priores in quadam iuſtitia fundantur, vltimus verò, in diuina tantùm miſericordia, quamuis hæc nunquam deſit. Aſſimulatur autem proportionaliter celebrans, Chriſto domino, ſe per mortem offerenti. Chriſtus enim dominus ſe Patri hoſtiam pro peccato offerens, à Patre meruit de condigno gratiam, licèt non ſibi ſed nobis meruit remiſſionem pœnarum noſtrarum & impetrauit quod petijt: ſic offerens in Miſſa, meretur gratiæ augmentum, quia debet eſſe in gratia offerens, meretur etiam remiſſionem pœnæ, & impetrat, ſed non infinitè vt Chriſtus, ſed finitè, vt dictum eſt.

De his

De his quibus sacrificium prodest.

CAPVT VII.

OSTENSO valore huius sacrificij, superest examinare quibus prosit, & qui consequantur hunc valorem. Et vt generaliter dicam, prodest offerentibus, & his pro quibus offertur, quamuis non vniformiter. In cuius gratiam scito, multos esse offerentes, & multos pro quibus offertur.

Offerentes enim sunt in triplici differentia. quidam immediati, & proximi, & huiusmodi sunt soli sacerdotes celebrantes: quidam mediati & remoti, & huiusmodi est totus populus Christianus. Omnes enim vnũ corpus faciunt mysticum, & mediatè celebrant per Sacerdotem, qui nomine totius populi Christiani celebrat: quidam medio modo se habent, qui aliquo actu conueniunt erga celebrationem; & hi sunt magis vel minùs propinqui, vt circunstantes qui intersunt sacro, & offerunt cum Sacerdote. Post hos, propinquior est chorus, & qui interuenit: post hos diaconus, & subdiaconus, postque hos, qui Sacerdotem alit & sustentat. propinquissimus est, qui peculiarem dat eleemosynam, vt missa celebretur. Omnes isti sunt offerentes, & omnes hi, si in gratia sunt, merentur vnusquisque in suo gradu, secundùm quod magis vel minus propinquus est. Dico, si in gratia sit, nam in peccato existentes, nihil sibi merentur, nisi forsan de congruo. Non autem his omnibus idem est meritum: nam qui in gratia sunt tantùm, nec aliquem actum circa illam celebrationem exercent, sed solùm habitualiter celebrant, consequuntur de condigno, remissionem aliquam pœnæ debitæ pro peccatis, & his prodest ad satisfactionem, quodcunque sacrum celebratum, tamen gratiæ augmentum non cõfert, nam gratia non confertur sine actu nostro dispositiuo. Cùm igitur illi non operentur, non merentur gratiæ augmentum. Qui verò actu aliquo concurrunt, non solùm remissionem pœnæ, sed gratiæ augmentum de condigno consequuntur, quamuis magis, vel mi-

minùs,prout propinquiores sunt, vt diximus, & hoc vltra illam gratiam, quam quisque suo actu proprio meretur, quo ad offerendum concurrit. Vbi aduertendum est, quantùm perdant, qui missas non audiunt, & qui in peccato sunt mortali: hi enim, maxima pœnarum remissione si priuant. Aliqui volunt, quòd etiam offerentibus remotis, aliquis gradus gratiæ augmenti detur ex opere operato,& id probabile est.

Aduerte tamen hic, quòd quantumcunque numerus offerentium multiplicetur, non ob id quisque minus meretur in suo gradu, quia tale sacrificium habet se ad singulos, ac si à singulis per se in suo gradu offerretur, sicut plures suscipientes sacramentum, non perdunt quicquam de valore, quia singuli integrè suscipiunt. Hoc igitur est ex parte offerentium. Illi verò, pro quibus sacrificium offertur, in duplici se habent differentia. Quidam, quibus ex intentione vniuersalis Ecclesiæ valor applicatur, vt totus populus Christianus, & adhuc propinquiùs Reges, Imperatores, Pontifices, & capita Christianæ Reipublicæ. Pro his enim omnibus, ex intentione Ecclesiæ offert Sacerdos quisque. Quidam autem sunt; pro quibus offert Sacerdos, ex propria intentione sua quā applicat vni, vel multis: & hoc, vel ex propria voluntate, vel quia illi aliquo actu ad id concurrunt, vel erogantes eleemosynam, vt pro ipsis celebretur, vel rogantes, aut petentes, aut iubentes. Aliqui volunt, quòd his omnibus, si in gratia sint, conferatur augmentum gratiæ de condigno. Et hoc probabile est, sed magis nobis placet, quòd non, quia gratia nunquam datur, nisi operanti actualiter, vel virtualiter circa tale opus. Sed pro quibus ex intentione Ecclesiæ applicatur; prodest ad meritum de congruo bonorum temporalium,& meritum de condigno remissionis pœnarum, si in gratia sint, & impetrant etiam diuinas motiones, & auxilia, quibus gratia confertur, sicut etiam offerentibus remotis. Illis verò, qui aliquo actu concurrunt, etiā ad gratiæ augmentum si in gratia sint. Ex quo collige, quanta sit copia gratiæ, in hoc mirabili sacrificio: vt cū con-

conferat multa ex opere opere operato offerentibus in suo gradu, adhuc supersit magna copia, vt conferatur his, pro quibus offertur. præsertim hoc est, si omnibus in gratia existentibus gratia conferatur, vt dicit illa citata opinio, quam tenet doctissimus Sot. lib. 4. sent. dist. 13. q. 2. art. 1. & aliqua ex parte videtur conformis esse S. Thom. 3. part. quæst. 79. art. 7. ad 2. probabilius tamen est quod diximus.

De resolutione trium dubiorum.

CAPVT VIII.

EX his quæ diximus, facilè erit tria dubia in hac materia præcipua resoluere.

Primum est, si Missa mali Sacerdotis, & existentis in mortali peccato, aliquid valoris habeat. Ad quod dubium cum distinctione respondere oportet. Vt enim diximus, in Missa duo sunt, & sacrificium ipsum, & orationes, seu preces, quæ in ipsa Missa funduntur. Prætermitto autem valorem ex deuotione ipsius offerentis.

Si sacrificium consideretur, quamuis Sacerdoti ipsi nihil conducat, si in conscientia peccati mortalis sit, sed potiùs mors sit maior: tamen quia valor est in ipso sacrificio ex opere operato, prodest alijs offerentibus, & alijs pro quibus offertur, nec hi suo fructu, vt diximus, defraudantur: nec iste valor est maior in bono Sacerdote, quàm in malo, sicut collatum Sacramentum.

Si verò considerentur orationes, & preces, tunc possunt dupliciter considerari. Aut sunt ipsius Sacerdotis, vt persona est quædam particularis, aut vt est repræsentans Ecclesiam, in cuius nomine celebrat & offert. Si priori modo considerantur, absque dubio nihil valent, nec ipsi nec alijs, cùm sit in mortali, vnde ex hac parte magis valet Missa boni, qui ex parte precum, à Deo magis exauditur.

At ve-

At verò cùm est offerens nomine Ecclesiæ, valent etiam æqualiter cum bono.

Omnibus igitur perpensis, plùs valet Missa bona sacerdotis, non solùm quia illi prodest, malè autem Missa, illi non prodest; sed etiam respectu aliorum, ex parte precum & orationum, quia valent non solùm vt Ecclesiæ nomine procedunt, sed etiam vt sunt ab homine Dei amico & grato.

Alterum dubium est. An defunctis, quibus Missa non prodest, nisi ad remissionem pœnæ, & hoc per modum imperationis, plus prosit Missa, de *Requiem*, quàm alia Missa quæuis. Ad quod iuxta prædicta facilè respondetur: ex parte enim sacrificij, æquè prodest vna ac altera, tamen ex parte precum, plùs prodest de *Requiem*, quia in ea orationes & preces ad ipsarum animarum liberationem directè funduntur, tam ex intentatione Ecclesiæ, quàm ex intentione propria Sacerdotis.

Tertium dubium est: an cùm quis offert pro pluribus, singulis prosit ac si pro vno tantùm offerretur. Ad quod aliqui dicunt, inter quos & Caiet. quodlibet. primo, quæst. 18. & super 3. part. quæst. 79. art. 5. quòd ita prodest singulis simul, ac si pro vno solo offeratur. Sed oppositum est, cum communi sententia, tenendum, putà quòd nec ad pœnæ satisfactionem, nec ad gratiæ augmentum quod datur ex opere operato, ita prosit singulis simul, ac si vni applicaretur, multò minùs dum pluribus applicatur. Ratio est, quia gradus gratiæ & satisfactionis in hoc sacrificio contentus, finitus est, sicut in ipso vt sacramentum est. Vnde fit, vt in pluribus diuisa, minus obueniat singulis. Sicut si ego ieiunarem pro quatuor, minùs prodest ad satisfactionem singulis, quam vni prodesset, si pro vno tantum ieiunassem. Loquor autem de valore ex opere operato. Hinc fit quòd Sacerdos recipiens eleemosynas plurium, & vno sacro eis satisfaciens, cùm tamen singuli darent pro vno sacro, peccat mortaliter, quia defraudat illos sua satisfactione, & fructu ex opere operato. Nauar. cap. 25. num. 92. v.

92. vbi tenet contra Soto, qui libro nono, de iust. quæstion. 3. articul. 1. tenet, quòd pauper potest saltem duas eleemosynas recipere pro vna Missa ad sustentationem: sed contrarium dic cum Nauarr. Non enim perdit ius ille ob istius paupertatem, nec Missa ordinata est ad sustentationem. Vide Tabic. verbo vestio. § 32. cùm ad hoc sustentationem acceperit ab eis. Nota tamen, quòd, cùm pro aliquo celebratur in particulari, vel aliquibus, non excluditur pars valoris, quæ ex intentione Ecclesiæ applicatur alijs, vt diximus, nec excluditur etiam pars quædam quæ Sacerdoti obuenit: ita vt meritò diuidi possit valor in tres partes: in gradum communem, qui ex intentione Ecclesiæ applicatur, & gratiæ, si ipsi sint dispositi: in gradum proprium Sacerdotis: & medium, qui ex intentione Sacerdotis potest sibi, vel alijs applicari. Vide Scot. quodlibet. 20. & Nauar. cap. 25. num. 92. Siluest. verb. Missa 1. § 9. 10. 11. Sot. lib. 9. q. 2. art. 2. concl. 3. & ibid. dub 1.

De remedijs erga ea quæ in Missa accidunt.

CAPVT IX.

MVLTA accidere possunt in Missa pericula, quibus prompta debet celebrans habere remedia: Quamuis autem multa ista sunt, ad aliqua tamen principalia reduci possunt, per quæ de alijs, si quando accidant, poterit iudicari.

Primum periculum est, cùm in altari Sacerdos impeditur, quo minus possit sacrificium absoluere, vel quia moritur, vel quia fit demens, vel quia morbo aliquo prosequutionem impediente, corripitur. Et tunc cum distinctione oportet respondere: vel enim illud accidit ante consecrationem, vel pòst. Si antè, non debet alius Sacerdos perficere. At verò, si est post consecrationem, tunc Sacerdos alius potest substitui, qui absoluat, continuando à parte relicta ab alio. Hoc enim

enim habetur 7. quæſt.1. can. nihil. ex Concilio Toletano, in quo caſu poteſt Sacerdos, etiam non ieiunus, tale ſacrum perficere, cùm non adeſt alterius copia. Minus enim eſt hoc præceptum de ieiunio, quàm de ſacro perficiendo. Silueſt. verbo, Euchariſtia.2. §. 12. tenet quòd debet eſſe ieiunus. Optimum tenet Soto 4. diſtinctione 13. quæſtion.2. art.6 Attende tamen quòd in Concilio non ponitur obligatio Sacerdoti vt faciat, ſed tantùm facultas conceditur. Vnde fit, ſi eſſet Sacerdos concubinarius ibi, vel alius in peccato mortali exiſtens, niſi eſſet aliquod ſcandalum graue quod ſequeretur ex omiſſione ſacri imperfecti, non debet celebrare. In quo caſu alius non exiſtens in conſcientia peccati mortalis teneretur celebrare. Quòd ſi illud ſacramentum maneret imperfectum, tunc ſacramentum debet reponi in ſacrario, & ſimiliter ſanguis, donec altera die, ab alio Sacerdote ſumatur. Quòd ſi interim ſpecies vini corrumpatur, tunc corrupta debet effundi in piſcinam.

Alterum periculum eſt, cùm aliquis in ſacro recordatur alicuius commiſſi peccati, cuius non habuit pœnitentiam, nec illud eſt confeſſus, vel non recordatur ſe non eſſe ieiunum, tunc adhuc eadem diſtinctione oportet procedere. Si enim poſt conſecrationem debet pœnitere, & proſequi, quamuis ſit graue peccatum, etiam cum excommunicatione, vel irregularitate. Nec inde contrahit cenſuram vel peccatum, ſi oblitus fuit inculpabiliter. Si verò eſt ante conſecrationem, tunc ſi tantùm eſt peccatum, poteſt pœnitere, & celebrare: tamen ſi eſt excommunicatus, vel irregularis, & non ieiunus, debet recedere, niſi ſequatur ſcandalum circumſtantium.

Tertium eſt, quando aliquid incidit in ſanguinem, impediens ſumptionem, quod tripliciter poteſt eſſe.

Aut eſt venenum, quod appoſitum fuit ignorante Sacerdote, & poſt conſecrationem eſt admonitus, tunc non debet ſumere, ſed nouum vinum apponere, & conſecrare. Illud autem conſeruandum eſt in ſacrario,

donec

donec species corrumpatur, & corrupta in piscinā proiicienda est.

Secundò potest etiam esse, quòd aliquid animal venenosum incidat, & similiter est tunc faciendum.

Tertiò potest esse quòd aliquid aliud incidat non venenosum, & tunc si est animal horrorem incutiens, vt vespa, vel quid simile, est extrahendum, & lotio sumenda post sanguinem, animal autem comburatur, & cineres in loco sacro seruentur. Quòd si non est animal horribile, vt pulex, vel musca parua, deglutiatur cum sanguine: si tamen hæc omnia accidunt ante consecrationem, poterit effundere tale vinum, & nouum apponere.

Quartum est, cùm Sacerdos in altari recordatur se non apposuisse aquam vino: tunc si est antè sanguinis consecrationem, debet apponere: si verò post, nullo modo, nec enim de essentia sacramenti. Quòd si vinum non esset appositum, tunc necessariò esset apponendum, quamuis post verba consecrationis, quæ iterum sunt repetenda. & hoc etiam fiet quamuis sit post sumptionem hostiæ, licet aliqui velint, quòd debet etiam noua poni hostia consecranda, sed non est necessarium. Vide cano. 32. Conc. Constant. vbi dicitur esse traditio à Iacobo fratre Domini, quòd vino apponeretur aqua.

Quintum est, quando accidit aliquod miraculum, quòd corpus appareat post consecrationem in specie carnis, aut sanguinis in propria spetie, tunc certissimū est, non debere sumi, sed conseruari in sacrario, tamen non obligatur Sacerdos ad nouam consecrationem, vt habet S. Thom. 3. par. q. 82. art. 4. quia miraculum liberat ab obligatione perficiendi sacrum. Tamen, vt ibi dicit Caietanus, potest si vult iterum consecrare.

Sextum est, cum aliqua sanguinis gutta cadit, quod multipliciter potest accidere, de quo vide, de consecrat. distinct. 2. can. si per negligentiam in tabula, lambat, & radat tabulam: si in terram, comburat terram, & cineres seruentur in loco sacro, & pœniteat diebus quadraginta: si verò cadit super altare, sorbeat, & pœniteat tribus

diebus. Si supra primum linteum,& perueniat ad secundum,quatuor diebus: si vsque ad tertium, nouem diebus:si vsque ad quartum,viginti,& tunc linteum lauetur ter,& lotio recondatur iuxta altare, vel sumatur à ministro. Modò solet abscindi illa pars lintei,& comburi, & cineres seruari. quod tamen Nauarrus non probat c.25.num.89. Ista pœnitentia imposita erat ieiunij, & abstinentiæ à celebrando,sed non est modò in vsu, licèt grauiter peccet,cui id ex negligentia accidit. In eadem distinct. dicitur de vomitu. Cùm enim vomitus accidit per ebrietatem,vel voracitatem, si clericus est secularis pœniteat quadraginta diebus: si monachus, septueginta: si Episcopus, nonaginta, modò non est in vsu talis pœnitentia, sed est graue peccatum. Quòd si infirmitate,olim pœnitebat septem diebus, modò non,sed est peccatum quando timebatur probabiliter vomitus & celebrauit. Cùm autem accidunt ista tria, tunc quærendo sunt particulæ, si quo possunt inueniri,& conseruandæ in sacrario.

Rursus septimò, contingit aliquando vt hostia cadat à manu in calicem,ante fractionem, vt nulla possit fieri fractio propter humiditatem hostiæ, tunc continuandum est sacrum,nihilque repetendum, quia illa non de essentia sacrificij: quòd si commodè posset fieri,tunc saltem in residua parte hostiæ,debent fieri signa, & fractiones.

Octauum aliquando circa verba accidit, vt proferens penitus obliuiscatur,an talia protulerit. Quòd si est aliquod verbum ex aliis,præter verbi consecrationis,postquam iam alia verba successerunt,non est curandum repetere,tamen de verbis consecrationis difficultas est,& non quodcunque dubium sufficit, vt repetantur, nam multa proferuntur certo ex vsu, quorum non meminimus an fuerint prolata, si supra id reflectamur. Vnde scrupulosi debent multum quiescere in hoc. Licèt enim nō recordentur, non ob id statim repetenda sunt. Cùm tamen alicui videtur certum multùm se non dixisse,& valdè probabiliter dubitat,potest repetere,ne

est vllum periculum, licèt accidat quòd semel protu- lerit. Qui multas hostias consecrandas accipit, & memor tantum illius, quam manibus tenet verba consecrationis profert, omnes consecrat.

Nonum tandem accidere potest aliquid impediens, ne absoluatur sacrum, vt si celebrante Sacerdote, adueniat aliquis, ipsum volens occidere, vel inimici, seu hostes è prælio, vel domus corruat: & tunc si est ante consecrationem, potest discedere: si verò post, licèt ei statim consumere. Quòd si non potest credo, posse poterit Sacramentum cum corporalibus extrahere. Quod si nõ, aliqui dicunt, quòd subeat mortem: sed ego non credo, quia nulla ratio, nec textus id probat, sed licet ei discedere. Nam si permaneat, occidetur, & adhuc sacrificium manebit imperfectũ. Melius ergo est, quòd maneat sic, & saluetur homo. Attende tamen, quòd si aliquis in contemptum fidei, vellet eum occidere si à sacro non desisteret, tunc tenetur propter fidem, continuare, & mori, non solùm post consecrationem, sed etiam antè. Hi sunt casus, qui frequentiores sunt in hac parte.

Quid diuinum officium dicatur.

CAP. X.

SACERDOTIS officium primum, non solùm sacrificare, sed etiam officium diuinum persoluere, esse diximus. Tractatum est de sacrificio, nunc de diuino officio tractare oportet. Atque illud primò se offert explicandum, quid sit diuinum officium. Videtur autem posse sic describi. Laus Dei voce expressa, per Ecclesiæ institutionem determinata.

In qua descriptione, sunt quatuor partes considerandæ.

Prima est, *Laus*. Est autem laus, manifestatio quædam excellentiæ alicuius. Cùm enim alicuius virtutes propalamus, ipsum laudamus. Est autem officium istud, laus quædam & manifestatio excellentiarum alterius.

Altera pars eſt, *Dei.* Non enim diuinum officium eſt, laus Regis, vel Imperatoris, ſed omnipotẽtis Dei. Cùm enim ipſius excellentiam exprimimus, ipſum laudamus. Aduerte tamen, quòd quamuis officium ſit Beatiſſimæ Virginis, & aliorum Sanctorum, & mortuorum, tamen præcipuè eſt Dei. Nam ipſum in ſuis Sanctis laudamus iuxta illud, *Laudate Dominum in ſanctis eius.* Quid eſt aliud, Beatiſſimæ Virginis virtutes & gratias exprimere, quàm Dei virtutem & miſericordiam, à qua omne bonum eſt, extollere? Quid eſt animarum purgatorii pœnas referre, quàm Dei iuſtitiam, cum clementia magnificare? Dicitur ergò optimè diuinum officium, Laus Dei. Nam in omni bono præcipuè laudatur, & laudandus ab omnibus Deus.

Tertia pars eſt, *Cum voce expreſſa.* Eſt enim duplex laus: altera quidem interna, altera externa. Interna eſt, quæ fit corde: & nihil aliud eſt, quàm recognitio quædã mentis, excellentiæ, & virtutis alterius, cum affectu quodam ex inclinatione in ipſum. Vnde Deum laudamus interiùs, quando ipſius excellentias mente recogitamus, & affectu ſimul in ipſum, propter hoc ferimur. Externa autem eſt, quæ fit ore, & voce ipſa manifeſtante internam. Bona quidem interna eſt, & melior quàm ſola externa coniungatur cum interna, efficitur melior quàm altera per ſe. Diuinum igitur officium eſt, non ſolùm laus interna, ſed & externa, quæ fit voce, atq; prolatione. Vnde, qui diuinum officium perſoluunt, non adimplent præceptum recitandi, niſi ore proferant, quantumuis mente laudent, quoniam neceſſaria eſt prolatio vocalis. Vnde attendere debent qui muſſitando recitant, vt ſic proferant, vt vox ſit plenè articulata. Attendere etiam opus eſt, vt non deſit interna, qui etenim ſolùm voce laudat, & vult non attendere mente, aduertendo ſe non attendere, non implet præceptum. Poteſtque illi dici, *Populus hic, labiis me honorat, cor autem eius longè eſt à me.* Iſaiæ cap. 29. Dices, cùm Deus ſit ſcrutator cordium, & qui non indiget voce, vt intelligat, & penetret occulta cordium, quorſum petit hanc vocalem

seu laudem? Dico illud optimis rationibus esse factum.

Prima vt noster affectus magis excitatur. Animus enim laudantis, magis excitatur ad deuotionem voce, quæ est velut quidam stimulus ipsius, excitans & prouocans affectum.

Secunda, vt aliorum affectu etiam prouocentur. Multum enim animi accenduntur, cùm aliorum clamores & voces ad Deum percipimus: propter quod institutum est, vt essent cantus in Ecclesia, & etiam diuersorum musicorum genera.

Tertia, vt pluribus modis laudetur Deus, cùm pluribus modis sit excellens, & pluribus modis simus ei debitores.

Quarta, vt ab ipsius inimicis distingui ab omnibus cognosceremur. Nostram enim fidem mundo propalamus dum Deum nostrum voce exteriori laudamus.

Tandem quintò propter facilitatem: nam sola mente orare, seu laudare continuè per aliquod tempus, difficilè est, quia necessaria est actualis attentio: ore verò non est ita difficile. Nam sufficit tunc virtualis attentio, cùm deest actualis per inaduertentiam aliquam. Est igitur officium, laus Dei externa interiores expressiua.

Quarta pars est, *Secundum Ecclesiæ institutionem determinata.* Non enim semper, cùm Deum voce laudamus, diuinum officium celebramus: sed cùm illa voce laudamus, quæ est ab Ecclesia ad hunc finem determinata, scilicet, per psalmos, antiphonas, & reliqua quæ continentur in officio. Et attende, quòd dicitur, *determinata*. Nam Ecclesia non instituit laudare Dominum ore. Est enim hoc secundum ius naturæ, & ita omnes gentes suos falsos Deos, etiam clamoribus laudant, & Iudæi hoc etiam faciebant, & in primitiua Ecclesia ab Apostolis id fuit traditum: sed Ecclesia determinauit hunc modum, laudis prædictum. Vide igitur quid diuinum officium sit. Dices, quare dicitur Officium? Mihi quidem videtur ita respondendum: Officium est actus proprius cuique personæ. Illud enim in quo vnusquisque, vt in proprio,

& distincto ab aliis exercitio versatur, dicitur officium eius. Nihil est ita proprium Christiano, quàm Deum verum laudare, nihilque magis durabile: in cœlo enim sacrificium cessabit, diuina tamen laus cessare nequaquã debet. *Beati enim qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Cuius oppositum facient damnati in sempiternum. Cùm igitur hoc sit proprium, ac perpetuum Christiano, laus dicitur officium: & quia Dei est laus, dicitur officium diuinum. Dicitur etiam hora canonica, à tempore in quo fit ista laus: quia enim canones determinant certa tempora, & horas, quibus determinatæ laudes Deo sunt dandæ, ob id ipsa laus, hora canonica dicta est.

Quotuplex sit istud officium.

CAP. XI.

SEPTEM horæ canonicæ constitutæ sunt. Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, & Completorium. Est enim numerus septenarius perfectus. Septem enim sunt ętates hominis, quibus omnibus Deus est laudandus: Infantia, Pueritia, Adolescentia, Iuuentus, Virilitas, Senectus, Decrepitudo. Septem mundi ætates: septem dona Spiritus sancti: septies cadit iustus: septies Dauid laudabat in die Dominum: septies etiam à nobis petit sic laudari. Diuiduntur in duas partes, horæ canonicæ. In diurnas & nocturnas. Nocte enim & die laudare Dominum debemus, cùm ab eo continuè bona accipiamus. Horæ nocturnæ sunt, Matutina. Matutina enim quę aurora est, sumitur pro tota nocte per Synecdochem. Diuidebatur olim nox in quatuor partes. Singulæ tribus horis constabant, incipiebantque ab Aue Maria noctis, scilicet post Solis occasum. In Italia est vigesima quarta. Et dicebantur istæ quartæ Vigiliæ noctis. Prima vigilia durabat per tres primas horas, quibus finitis incipiebatur Matutinus, quod est diuisum in tres nocturnos, & primus dicebatur in secunda vigilia, quo finito,

..., ille ibat cubitum, & alij surgebant tertia vigilia, scilicet media nocte, & dicebant secundum nocturnum. Alij etiam surgebant pro tertio nocturno, in quarta vigilia. Quibus finitis, pulsatis lampanis, dicebatur, *Te Deum laudamus*, & tunc omnes aderant, similiter in laudibus. Nec mireris, quòd singuli nocturni durabant tres horas, quia dicebatur nocturnus diei, ...ae Virginis, & mortuorum. Diebus solennibus ad... solebat populus secundo, & tertio nocturno cum ...dibus. Modò iam non est in vsu, sed vnico tractu di...r ab omnibus ministris, quamuis varij sint modi. ...qui in secunda, aliqui in tertia vigilia dicunt. Horae ...ò diurnae statim dicebantur. Erat enim dies in a...s quatuor quartas diuisus, & in principio primae ...rtae dicebatur Prima: in principio secundae Ter...: in principio tertiae, Sexta, quando erat iam meri...s. Inter Tertiam & Sextam, dicebatur sacrum solen... Post prandium Nona, post Nonam Vespera, & Completorium, cùm iam ferè erat nox. Et sic to... dies in diuinis laudibus agebatur. Significant au... istae septem horae Christi passionem. Matutina si...ificat, cùm in horto fuit à Iudaeis comprehensus & ...gatus. Prima, cùm in domo Caiphae, fuit alapis caesus, & sputis foedatus. Tertia, cùm fuit lata mortis sen...tia. Sexta, cùm cruci affixus. Nona, cùm mortuus, & ...us latus lancea apertum est. Vespera, cùm depositus de ...uce. Completorium, cùm positus in sepulchro. Quae ...nia antiqui his versibus, vt fixius memoriae inhaere...nt, descripserunt.

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat,
Prima replit sputis, dat causam Tertia mortis.
Sexta cruci nectit, latus eius Nona bipertit.
Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

De obligatis ad diuinum officium persoluendum.

CAP. XX.

QVATVOR sunt genera personarum, quæ tenentur officium persoluere: clerici, beneficiati, monachi, moniales. De singulis per se oportet tractare.

In primis, Non quiuis clericus tenetur recitare diuinum officium, nisi sit subdiaconus, vel diaconus, vel Sacerdos. Qui verò in minoribus est constitutus, nihil tenetur officij persoluere, & in hoc omnes conueniunt.

Secundò, Beneficiati, quamuis non sint in vllo maiori ordine constituti ratione beneficij, tenetur eodem modo persoluere. Per beneficium autem intelligo, quemcunque redditum Ecclesiasticum, qui habetur sub titulo clericali, nimirum, qui non potest nisi clericis dari. Vnde non solùm obligantur, qui curata habent beneficia, aut simplicia, sed etiam qui habent præstimonialia, & patrimonialia, quia hæc sub titulo clericali dantur. Qui tamen habent pensiones, aut alios redditus Ecclesiasticos, qui etiam sæcularibus conceduntur, non tenentur hoc vinculo. Aduertendum tamen est, quòd aliter obligantur simplices clerici ad recitandum, aliter beneficiati, siue sint in maiori ordine constituti, siue non. Simplices enim clerici omittentes absq; legitima causa officium, saltem vno die, vel aliquam horam, vel totum, peccant mortaliter: ad nullam tamen obligantur restitutionem faciendam. Qui verò beneficiati sunt, & mortaliter peccant, & ad restitutionem aliquam redditus percepti tenentur, Concil. Lateran. sub Leone sess. 9. §. statuimus. Nauar. c. 25. num. 122. Tab. verb. beneficium. n. Quæ restitutio consistit in aliquibus dictis.

Primum sit, iuxta decreti Concilij Lateranensis, nullus ante sex menses primos benificij habiti, tenetur ad resti-

restitutionem, quamuis non recitet. Explico: confertur alicui aliquod beneficium, quodcunque sit, sub titulo clericali, non recitat per menses primos, mortaliter quidem, & multipliciter, in singularum horarum omissione peccat, ad nullam tamen obligatur restitutionem.

Secundum dictum sit, transactis sex mensibus, seu recitauerit, seu non, in posterum obligatur ad restitutionem, nisi recitet, non quidem omnium fructuum correspondentium pro dieb. vel tempore omissionis, sed pro aliqua parte. Explico: aliquis habet redditus trecentorum sexaginta aureorum, singulis diebus aureus respondet, prætermittit vnum diem officij, iste non tenetur ad restitutionem vnius aurei: vel si prætermittit vnam horam, non tenetur ad restitutionem septimę partis aurei, hoc esset, si totus redditus daretur pro officio; sed non sic est: datur enim etiam pro aliis ministerijs Ecclesiarũ, & pro sacrificijs; vnde vna pars obuenit pro officio, hęc restituenda est, non est autem taxata: credo tamen, non esse minorem tertia aut saltem quarta parte. Hoc dictũ existimat Soto esse intelligẽdum de ijs, qui longo tempore orare canonicè prætermitunt. Cum Concilium, saltem hoc capitulum de restitutione nondum plenè vsu & more receptum esse putet. Sciendum tamen quod postmodum Pius V. prædictum concilium declarauit per extrauag. quam refert Nauarr. cap. 25. determinando certam quãtitatem restitutionis, & extendendo eam ad eos qui habent pensionem, & aliàs fructus Ecclesiasticos, vt clericus percipiant, quæ præstanda sunt, vbi ea recepta est.

Tertium dictum est, ex eodem concilio, quòd ista restitutio est facienda vni duorum; aut fabricis Ecclesiarum, quarum beneficia possident, aut pauperibus. Vnde fit, quòd possit aliquando accidere, vt ille qui tenetur restituere sit aliquis pauper, vt meritò possit ei eleemosyna conferri, tunc iudicio confessoris, posset iste sibi reseruate, dummodo tamen iste occasionem non sumat iocandi. Vna tamen hic est notanda exceptio, quòd quãdo re-

do restitutio est distributionum, quas canonici vel beneficiati ex ministerio, vel choro habent, tunc nõ debet fieri, nisi ipsis canonicis, vel beneficiatis, quia si ille deesset, erant inter tales distribuendæ. Quando autem res habet certum dominum, non debet reddi pauperibus. Idemque dicendum est de redditu canonicorum vltra distributiones, qui sumitur ex communi massa, quæ solet inter canonicos diuidi. Denique quando redditus sunt ex aliquo communi sumptu, qui solet in plures diuidi magis, vel minùs, prout illa massa maior vel minor est, tunc restitutio ipsis etiam beneficiatis vel canonicis facienda est.

Quartum dictum est. Non quotiescunq; aliquis mortaliter peccat circa officium soluendum, obligatur ad restitutionem. Verbi gratia, si recitet absque aduertentia, ita vt nolit aduertere, mortaliter peccat, non tamen tenetur restituere. In choro etiam potest ita confabulari cum alijs, & immodestus esse, vt peccet, non tamen tenetur restituere, dummodo tamen nõ prætermittat officium. Vbi notare oportet circa eos, qui tardè ingrediuntur chorum, & tamen accipiunt distributiones, quòd si isti aliqua rationabili causa id faciunt, idq; raro, non tenentur: quòd si absq; vlla causa id faciũt, vel frequẽter faciunt, non excusantur, dummodo tamen sit omissio alicuius partis notabilis officij. Aliquando beneficiati non tenentur recitare. De hoc tamen inferiùs dicemus, quando tractabimus de causis liberantibus ab obligatione officij soluendi.

Tertium genus eorum qui recitare tenentur, sunt monachi. Monachus, licèt non sit in maiori constitutus ordine, obligatur officio, & quamuis non sit de hoc vllus canon, communis tamen opinio tenet, ipsum obligari propter consuetudinem. Per monachum autem intelligere oportet professum, & eum qui est choro deputatus. Conuersi enim monachorum, siue laici, vt vocant, qui sunt ad ministeria corporis deputati, licèt professi sint, non tenentur. Aliqui excipiunt Iosuatas, & eremitas, qui sunt sicut conuersi professi. Dicunt enim non teneri. Ita te-

Fumus ver. hora, §. si tamen. Tabiena tenet opposi-
§.8. probabilius tamen est primum cùm ad chorum non obligentur.

Quartum genus est Monialium. Hæ enim tenentur ad officium ex consuetudine, sicut etiam monachi, non tamen ex iure vllo, aut ex voto. Ob id securum non est ipsas liberare ab obligatione, cùm ex consuetudine teneantur.

De circunstantiis circa diuinum officium obseruandis.

CAP. XIII.

SEx sunt circunstantiæ obseruandæ in diuino officio persoluendo, puta, numerus, ordo, qualitas, tempus, locus, modus.

Numerus debet esse septenarius. Singulis enim sunt septem horæ persoluendæ, & vnam absque causa prætermittere, est mortale, dummodo non fiat aliqua obliuione. Quòd si aliquo die prætermisit totum officium, vel partem, peccauit quidẽ, sed non tenetur die sequenti repetere. Innoc. cap. 1. de celebr. Missæ, Syluest. verb. hora, §. 17. debent autem istæ septem semel in die persolui, non bis, vel ter. Vnde qui in choro canendo, totũ, aut partem soluit, non tenetur illud particulariter repetere. Quòd si in choro prætermisit, tunc tenetur. Rursus qui secundùm antiquum Romanum breuiariũ recitant officium, obligantur ex consuetudine sub mortali recitare officium Beatæ Virginis. A qua obligatione liberantur qui recitant nouum officium.

Per breue autem & literas Pij quinti, publicatas Romæ, die decimaquinta mensis Iulij, omnes obligantur ad officium correctum sub Pio V. & non tenentur ad officium Beatæ Virginis, & septem psalmos, & alia, nisi in choro, vbi fuit anteà antiqua consuetudo, vt post declaratum fuit. Nota etiam, non obligari per dictum breue eos quibus ante ducentos annos concessum erat à sede Apostolica dicere aliud officium, vt sunt Dominicani,

cani,Carthusiani, Benedictini, Carmelitani, & si qui sunt alij. Nota etiam quòd non potest mutari ordo in dicto officio positus in calendario, & regulis. Ordo harum horarum non est in præcepto, cùm priuatim extra chorum dicuntur?ordinem tamen absque vlla necessitate peruertere,veniale est peccatum. Cùm verò acciderit,vt in choro dicantur horæ posteriores,ipse verò non persoluerit priores,benè faciet si adfuerit choro, & postea priuatim dixerit priores. Similiter erit, cùm ab aliqua persona alicuius momenti inuitatur ad simul persoluendas horas aliquas posteriores, potest quidem licitè persoluere, & posteà dicere priores prætermissas. Similiter ob aliam rationabilem causam occurrentem, vel propter obliuionem.

Qualitas est obseruanda etiam. Pro cuius intelligentia, scito esse multiplex officium. Vltra enim Romanum antiquum & nouum, sunt in singulis ferè ciuitatibus, seu Episcopatibus propria officia. Et rursus, singulæ religiones habent suos modos recitandi proprios. Adhuc etiam officium aliquando est de feria, aliquando de aliquo sancto. Dubitare ergo posset aliquis de obligatione horum, an monachi teneantur ad sua officia sub mortali: & an clerici vnius Episcopatus possint recitare Romanum vetus aut nouum absque vlla facultate. Et profectò, quando nullus adest contemptus, crediderim cum Caietano, omnes posse recitare Romanum vetus, cuiuscunque sint Episcopatus: nouum tamen non possent sine priuilegio, absque culpa mortali, quantũ credo. Puto etiam hoc extendi vsque ad monachos, & in hoc qualitas non obligat. Cùm verò de feria, vel de Sancto officium est, crediderim contra Caietanum, nó posse mutari qualitatem absque mortali, si ex aduertentia fiat: & maximè, cùm sunt festa solemnia, in non solemnibus, non ita videtur mortale, si ex inaduertentia fiat, esset tamen graue veniale. Vnum tamen notandum est, cùm ex inaduertentia officium mutatum est, vt qui celebraturus erat de Sancta, celebrat de feria, vel è contra, tunc non est opus omnia repetere, sed solùm quod fuit par-

particulare festo, vel feriæ, vt est Hymnus, Antiphonæ, oratio, trina lectio, si fuit Matutinum, vel oratio in aliis horis. Hoc autem est in officio nouo. Nam veteri, totum est proprium, & totum debet repeti. Quando verò aliquis psalmus, vel aliud prætermissum est obliuione, vel alia causa, sufficit repetere tantum illud. securius autē est, vt quisq; clericus suo Episcopatui, & monachus suæ regulæ se accommodet.

Circa tempus, dico, quantum ad horas publicas, seruandum esse tempus proprium horarum, seu potius standum esse consuetudini obseruatæ in Ecclesiis circa hoc: & similiter priuilegiis circa Matutinum concessis. Tamen circa eas quę particulariter, & priuatè dicuntur, dico, tempus obligans sub mortali, esse ab occasu diei præcedentis, vsque in mediam noctem sequentis: ita vt qui hoc toto tempore horas soluerit, non peccet mortaliter, dummodo solū Matutinum dicat post occasum diei antecedentis, & non horas alias, nisi post mediam noctem, quamuis etiam matutinum possit dicere per totum diem. Verbi gratia, horæ diei Veneris possunt recitari ab occasu diei Iouis, vsq; in mediā noctem Veneris. Qui toto hoc tēpore non soluit, pec. mort. qui verò persoluit, licèt omnes dicat nocte Veneris, nō peccat mortaliter, sed venialiter grauiter, si sine causa id faciat.

Hoc tamen obseruandum est, quòd, quamuis Matutinum dicere possit statim, post occasum Iouis, non tamen dicere potest horas, nisi post mediam noctem, incipiente iam die Veneris. Vt verò rectè dicantur, & absq; peccato, sunt obseruanda tempora, nempè vt Matutinū dicatur post occasum, vsque ad principium solis diei Veneris. Possunt autem separari Laudes à Matutino, vt dicatur noctu Matutinum, & iam incipiente die laudes. Prima ante solis ortum dici potest. Tertia aliquāto post ortum solis. Sexta prope prandium. Nona post prandiū, Vesperæ etiam, & Completorium post prandium dici possunt, quamuis Completorium prope noctem.

Aliqua tamen causa rationabili, vel occupatione legitima, potest iste ordo peruerti, & simul possunt recitari, ant-

ri, antè, vel post prandium, sed meliùs est ante prandia ipso mane recitare vsque ad Nonam, & post prandium Vesperas cum Completorio. Laudabilius etenim est anteponere, quàm postponere. Illud namque magis indicat prouidentiam, hoc verò negligentiam. Tempore quadragesimali, qui priuatim diceret Vesperas post prandium, nequaquam peccaret mortaliter, quemadmodum sentit Syluest. verbo, hora, §.10 Quod si sine vlla causa fieret, peccatum veniale esset. Omnia autem ista per priuilegium cessant ab obligatione.

Circa locum, dico. Horæ publicæ in Ecclesia dici debent, priuatæ non habent locum determinatum. Possunt in Ecclesia, vel domi, vel in agro, vel in via dici. Laudabilius tamen est, vt vnusquisque domi habeat locum aliquem secretum, vel oratorium, in quo dicat officium, vt cum attentione, & reuerentia maiori dicere possit.

Circa modum, obseruare oportet, vt dicat attentè, reuerenter, deuotè. Attendere quidem debet, vt aduertat quæ dicat. Multiplex tamen est aduertentia. Prima circa verba, vt singula proferat debitè; Altera vt intelligat sensum verborum. Tertia, vt attendat finem orandi, scilicet, consideret se Deo præsentem, & cum ipso verba facere.

Prima attentio seu aduertentia est necessaria. Vnde qui, aut verba non profert, aut ex nimia acceleratione malè profert, aut qui cum alio recitans, non expectat fines versuum, sed anticipat acceleranter, nõ implet præceptum. Neque similiter qui cum similibus recitant, neque reprehendunt. cap. Dolentes, de celebratione Missarum.

Secunda aduertentia non est necessaria, nam multi non intelligunt in particulari, quæ verba intendunt.

Tertia non est necessaria, sed magnæ vtilitatis, & quam possunt etiam ignari sensus verborum habere. Est autem attentio illa necessaria, aut actualis, aut virtualis. Actualis dicitur quando actu aduertit: Virtualis, cùm incœpit, animo dicendi officium, & atten-

tendendi, & posteà non mutat animum, quamuis non attendat. Ille mutat animum qui aduertit se non attendere, & vult adhuc ad alia diuerti. Qui verò non habet, censendus est aduertere. Hinc fit, quòd non possit quis dicere officium, & vacare alijs negotijs, quibus attentio aufertur, vt scribere, seu alia legere, & simul recitare, vel etiam attendere officiis, quibus distrahi potest. Poterit tamen simul audire missam, & horas persoluere, quia ista ad vnum ordinantur finem, dummodò attendat, & intendat. Ita Caieta. in summ. verbo, horarum violatio. Et Nauar. cap. 21. notab. 9. etsi Syluest. teneat oppositum. Dicit tamen ipsemet & Tab. & alij ferè omnes, nō cadere sub præcepto, vt quis audiat distinctè verba missæ: verbo, missa, 2. §. 6. Hic igitur est vnus modus, quòd sit attentio.

Debet etiam esse reuerentia, vt quantum fieri possit, nudo capite dicatur, & poplite flexo. Aequū enim est, vt coram Deo seruetur reuerentia, quamuis non sit obligatio huius: peccaret tamen qui talia ex contemptu pręter-mitteret. Debemus etiā cum humilitate recitare: quod fiet si consideremus quem laudamus. Deum enim infinitum laudamus, & cum Angelis & omnibus Sanctis. Quis autem est, qui tantum obiectum, & consortium laudis sentiens, suamque tepiditatem & miseriam cognoscens non se humiliet?

Rursus debet esse deuotio, vt animus noster inflāmetur amore Dei quē laudamus, & ardeat desiderio vidēdi quem fide cernentes, præconiis extollimus. Hæc igitur sunt obseruanda in officio persoluendo. Maximè autem curandū est, vt cùm accedimus ad officium, nos præparemus cōsideratione eius ad quem laudandū accedimus & petitione ab ipso, vt dignè laudemus. Cùm autem recedimus, gratias agamus, & veniam pro negligentiis commissis petamus. Est autem vna oratio Leonis Papę notanda. Concessit enim iste Papa, vt qui post officium ipsam dixerit, remissionem admissarum negligentiarum, in officio recitando, consequatur. Oratio ista est.

Sacro-

Sacrosanctæ, & indiuiduæ Trinitati, crucifixi Iesu Christi domini nostri humanitati, & beatissimæ, ac gloriosissimæ Virginis Mariæ fœcunditati, & omnium sanctorum vniuersitati, sit sempiterna laus, honor, virtus, & gloria, ab omni creatura, nobisque remissio peccatorum, per infinita sæcula sæculorum, Amen. Beata viscera Mariæ Virginis quo portauerunt æterni patris filium. Beata vbera, quæ lactauerunt Christum Dominum, Pater noster, Aue Maria. Refe hoc Nauar.c.quando, de conſ.d.1.num.19.pag.360.

De causis excusantibus ab officio persoluendo.

CAP. XIV.

ALIQVAE ſunt cauſæ, quæ excuſant ab offici perſoluendo.

Prima eſt infirmitas, non quæcunque, ſed cùm talis eſt, vt recitare inferat aliquod notabile damnum Innoc.cap.1.de celeb.Miſſæ, vnde, cùm infirmitas leui eſt, & commodè abſque damno recitari poteſt, non excuſet.Panorm.ibidem.Quò fit, vt quartana non excuſe ſaltem illo tempore, quo homo non vexatur febri.Cùm autem homo per infirmitatem excuſatur ab officio, non tenetur aliud recitare, nec mente orare, nec alios recitantes audire.Poteſt aliquando eſſe, vt talis ſit infirmitas, vt nocumentum inferat recitare, nō autem celebrare ſacrum, & tunc poteſt celebrari abſque officij recitatione.Similiter cœcus excuſatur à recitando, & is cuius nimis nocet viſui recitare, & iſte poteſt dicere ſacrum. Iſti autem qui excuſantur à recitando, non tenentur alios audire recitantes, Palud.4.d.15.q.5.art.2. nec alias orationes dicere.Sed cùm ab officio excuſantur, ab aliis etiam excuſantur.Vide Sylueſt.verb.hor.§.5.

Altera cauſa eſt, occupatio alterius negotij, putà, cùm quis circa prædicationem publicam, (Vide Sylueſt.ver. hora.§.18.) aut lectionem aliquam, ita eſt impeditus, vt non poſſit ſatisfacere, ſi officio vacet. Similiter qui habet curam infirmi alicuius, & non pôteſt vacare officio abſque graui damno infirmi, iſti non tenentur pro tunc offi-

ficium dicere, quamuis maxima cura adhibenda eſt, vt poteſt dicere, dicat. Officium enim, cùm ſit maximè proprium clerico, non eſt prætermittendum, niſi graui urgente neceſſitate, vt aliud fieri non poſſit. Similiter si ad impediendum populi concertationem, vel alios pugnantes, vbi eſt periculum mortis currit, & tempus recitandi præteriit, iſte poteſt pro tunc omittere officium. Quamuis autem Ioan. Andreæ dicat, quod libenter videret ſi Eccleſia ratione ſtudij liberaret clericos beneficiatos in minoribus non habentibus curam animarum, vt tantum recitarẽt officium B. Virg. tamen profectò (inquit Soto) non eſſet ſalutare conſilium, eo quod Eccleſia ſtipendia præcipuè propter huiuſmodi officia impenduntur. Neque etiam tenetur opinio Laurentij dicentis, Clericos in minoribus ordinibus beneficiatos, qui per alios ſeruiunt excuſari poſſe ab officio deuino, ſed melius ait Panorm. quod, cùm horas pendere ſit officium perſonale ſemper ad illud teneantur. Sotus libr. decimo, quæſt. 5. artic. 3. quæſt. 2. dub. 1. Sylueſt. verſi. horas §. 3.

Tertia cauſa eſt, cùm deeſt breuiarium. Nam ſi aliquis perdidit breuiariũ, & eſt in loco vbi nõ poteſt aliud habere, non tenetur, Quod ſi eſt in loco vbi ſunt breuiaria, ſed non habet vnde emat, quia pauper eſt, non tenetur: tenetur tamen aliquid aliud recitare, vt tenet Fumus verſi. hora §. maximè ſi beneficiatus eſt. Sed ego non credo, quia non tenetur niſi ad officium, cùm ad officium, cùm ab hoc liberetur, non eſt amplius obligatio, niſi Papa id faciat. Quòd ſi ſua culpa perdidit, tunc à principio peccauit, ſed poſteà non peccat in non perſoluendo, niſi ipſe proieciſſet breuiarium, vt ſe impoſſibilitaret ad recitandum: tunc peccat quoties nõ recitauerit, niſi poſtea pœnituerit.

Quarta cauſa eſt, deſpenſatio Papalis. Poteſt enim non recitare ſi Papa diſpenſat. Sed nota, quòd Papa non diſpenſat abſolutè, ſed commutat in aliquas orationes alias, & aliqui dicunt, quòd non poteſt diſpenſare ſine commutatione. Armil. verſi. hora. §. 11. præſertim

quandò obligatur ad persoluendum officium ratio
beneficij.

Quinta causa est, ex tenuitate beneficij: quando eni
beneficium est tenuissimum, vt puta non excedens qua
titatem octo ducatorum, tunc non tenetur ad tantum o
nus, quantum est officium, secus si esset pinguius, quam
uis adhuc ad sustentationem non sufficeret, sed aliqu
saltem bona pars sustentationis. ita tenet Soto lib.10.d
iustitia, q.5. art.3. contra Sylue. verb. hora, §. 3. & contr
Nauarra. c.25. summæ nu.102. Mihi tamen probabilio
est sententia posterior, quòd tenetur recitare: nullus e
nim canon excusat eum.

Sexta causa est, quando habet beneficium, tamen no
recipit vllos fructus, nec per se, nec per alium, nec pe
ipsum stat quò minus recipiat. Vbi nota tres conditio
nes esse necessarias, vt qui habet titulum beneficij excu
setur.

Prima est, quòd nullos recipiat fructus, vnde qui re
cipit saltem distributiones, quamuis non recipiat reddi
tus, tenetur recitare. Vnde qui omnes redditus pro pen
sione reddunt, non excusantur, si beneficij administra
tio ipsis competat.

Secunda est, quòd nec per se, nec per alium, recipia
vnde qui per alios recipit, tenetur: Ex quo fit, vt mult
iuuenes teneantur recitare, quorum patres redditus pe
cipiunt.

Tertia est, quòd per ipsos non stet, quò minùs recipi
ant, vnde qui nō recipiunt vllos fructus sua culpa, qui
nō seruiūt, vel quia nō accipiunt possessionē, non excu
santur ab officio soluēdo. Quando verò hę tres cōditio
nes concurrunt, non tenetur, puta, quando non recipi
vllos fructus, nec per ipsum stat, quominus recipiat, ta
lis non tenetur. Ex his sequitur, quòd qui solum habe
titulum, & ex concessione Papali, omnes redditus al
teri dantur, simul cum tota beneficij admi
nistratione, iste talis non
tenetur.

Qui

Quid sit Sacramentum.

CAP. XV.

De primo Sacerdotis officio hactenùs diximus in libro isto, nunc de secundo, puta sacramentorum administratione, differendum est. Non est autem, vt diximus in libro primo, officium omnibus sacerdotibus commune, sed iis quorum est aliqua iurisdictio, saltem in foro interiori. Quoniam verò alterius à Sacerdote non est ista ministrare, meritò inter officia Sacerdotis hoc etiam computatur. Ab eius igitur descriptione incipiendum est, puta, quid sit sacramentum. Quamuis autem variæ dentur à Doctoribus descriptiones, nobis sic videtur posse faciliùs & compendiosius describi. Sacramentum est signum sensibile spiritualis animę sanctificationis, ad cultum veri Dei à Christo Domino institutum. In qua descriptione, sunt quinque partes maximè considerandæ.

Primum est signum. Vocamus signum, aliquid, quod vltra cognitionem sui, ducit nos in alterius cognitionē: hoc est, dum se facit cognoscere, simul etiam aliud reducit in mentem, Sacramentum est huiusmodi. Est enim quædam res, quæ vltra sui cognitionem, aliud etiam cognoscere facit. Sunt autem tria genera signorum, primū dicitur rememoratiuum: secundum, demonstratiuum: tertium, prognosticum.

Rememoratiuū est, quod facit nos, sua præsentia, recordari alterius, vt, cùm aliquis vult non obliuisci alterius, digitum filo ligat, filum, signum est rememoratiuū eius, quod sibi proponit obseruandum.

Demonstratiuum, est signum quòd aliquā occultam rem præsentem demonstrat, vt ramus ante tabernam, signum est vini, quod ibi venditur.

Prognosticum, quod futura prænunciat, vt Iris est signum prognosticum futuræ pluuiæ. Sacramentum, non tātum est signum vno modo, sed his tribus: est enim

rememoratiuum,demonstratiuum, & prognosticum, declarabitur. Altera pars est, *Sensibile:* Cùm enim res quędam sint sensibiles, nempè, quæ aliquo sensu exteriori percipiuntur: quædam spirituales, quæ non percipiuntur sensibus, fieri etiam potest, vt sit signum & sensibile id est, res quædam sensibus subiecta, indicans tamen aliquid occisum, & spirituale. sed sacramẽtum est signum quoduam sensibile. i. res quędam sensibus subiecta, indicans tamen aliquid occultum.

Tertia pars est, *spiritualis sanctificationis animæ.* In hac declaratur, cuius signum sit istud sacramentum, & dicitur esse signum spiritualis sanctificationis animę, seu potius rei animam sanctificantis. Anima autem sanctificatur, per gratiæ, virtutum, & donorum infusionẽ, seu per gratiam, quam reliqua comitantur. Est igitur sacramentum, res quædam sensibilis, quę iudicat, animam hominis interiùs per gratiam sanctificari. Cùm enim aliquis baptizat, illa verba, *Ego te baptizo,* & illa, aquæ ablatio, actus quidem est sensibilis, qui indicat animam hominis interiùs per gratiam sanctificari. Ob id sacramenta dicuntur signa gratiæ, seu signa rei sacræ. Per rem sacram, gratia intelligitur. Dicitur etiam visibilis forma, inuisibilis gratiæ. Aduerte tamen, quòd sacramenta non tãtùm sint signa gratiæ nos formaliter sanctificantis, sed etiam passionis Domini effectiuè nos sanctificantis, & similiter futuræ beatitudinis, finaliter sanctificantis. Vnde Sacramentum est signum passionis rememoratiuum, gratiæ demonstratiuum, & gloriæ prognosticum. Quod in illa antiphona sanctissimi Sacramenti exponitur, cui per excellentiam ista appropriantur, quæ tamen omni sacramento conueniunt. *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria paßionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur.*

Quarta pars est, *ad cultum veri Dei institutum.* Circa huius declarationem aduerte, quòd Christus dominus, nõ solùm fuit noster Redemptor à peccato, & reparator, sed & doctor, &, magister instruens & docens viam, qua regnum cœleste consequamur. Hinc est, quòd non solũ, vt

vt redemptor, debuit nobis remedia relinquere, quibus à peccato mundaremur; sed vt doctor, & magister debuit nos instruere, & relinquere modum, & ceremonias sui cultus, qnibus Deum veneraremur, & adoraremus. Hæc vtraque complexus est simul in sacramentis: nam sacramenta, non solùm sunt medicinæ quædam, & remedia contra peccatum, sed etiam sunt cultus, & ceremoniæ quædã, quibus Christiani & fideles Deum venerantur. Qui ergo sacramentum suscipit, hæc duo simul exercet. Ob id, in descriptione posita est illa pars, *institutum ad cultum veri Dei.*

Quinta pars est, *à Christo Domino:* Sciendum est enim, quòd particulæ omnes præcedentes huius descriptionis, conueniunt sacramentis legis veteris. Circuncisio enim erat signum sensibile &c. Erat enim signa gratiæ, & in cultum Dei instituta; sed in hac vltima particula, discrimen est à sacramentis legis Euangelicæ. Nam illa, erant à Deo instituta, est enim Deus etiam saluator, & instructor veritatis. At nostra sunt à Deo per Christum dominum. Christus enim omnia nostra sacramenta instituit. Ex his, tota definitio sacramenti manet exposita. Aliud etiam est discrimen notandum, inter sacramenta nostra, & veteris legis, quòd nostra efficiunt gratiam, quam signant: sunt enim instrumenta effectiua gratiæ: at illa antiqua non efficiebant gratiam, sed illis dabatur gratia ex fide venturi Messiæ. Dicitur autem sacramentum, quasi quoddam sacrum secretum. Est enim magnum secretum, quòd res sensibilis quædam, animam interius purificet. Quamuis autem apud antiquos Latinos, non sumatur in ista significatione, nihil refert: non enim habuerunt rem, sicut nos. Emergentibus autem rebus, nouas licet imponere voces.

De his, quæ in ſacramento neceſſaria ſunt.

CAP. XVI.

QVINQVE in ſacramento conueniunt, Materia forma ſacrameti, intentio miniſtri conferentis, intentio ſuſcipientis, effectus ipſius ſacramenti. Quatuor priora ſunt de neceſſitate ſacramenti, ita, vt vel vno deficiente. ſacramentum non ſit. vltimũ autem non ſemper eſt de neceſſitate: nam poteſt verum ſacramentum conſiſtere, quãuis non ſequatur effectus ipſius, vt paulò pòſt declarabitur. Oportet autem ſingula hæc declarare in communi, nam pòſt, in particulari declaranda ſunt.

In ſacramento reperiuntur res, & verba. Verbi gratia, in Baptiſmo eſt aqua, & verba, *Ego te baptizo.* In pœnitentia, res ſunt, peccata, verba, *Ego te abſoluo*, ſic in aliis, Res, dicitur materia Sacramenti, verba ipſa, dicuntur forma. Sunt autem iſta adeo neceſſaria, vt, ſi adhibeatur res ſiue verbo, vel verbum ſine re, nullum ſit ſacramentum.

Adhuc etiam debet eſſe miniſter, qui in omnibus ſacramentis eſt neceſſarius, licèt non in omnibus opus ſit diſtingui à ſuſcipiente. Nam in Euchariſtia. Sacerdos ſe communicat, & in Matrimonio, coniuges inter ſe contrahunt. In aliis ſemper eſt diſtinctus: nullus enim ſe baptizare, confirmare, abſoluere, ordinare, aut vngere poteſt. Eſt autem in miniſtro, ſacramenta conferente, neceſſaria intentio. iſta autem debet eſſe conferendi ipſum ſacramentũ, & faciendi quod facit Eccleſia & quod Chriſtus inſtituit.

Vnde, qui, abſque illa intentione. faceret, nullũ conferret ſacramentum. qui verò cum hac intentione faceret, quamuis crederet, quæ facit non habere efficaciam, & nihil eſſe, tamen Sacramentum conferret. Vnde, tali intentione baptiſmus ab infidelibus collatus, valeret. Nec opus eſt, quòd iſta intentio ſit actualis. Sat enim eſt, quòd ſit virtualis, id eſt, quòd, dum accedit ad ſacramen

tum

[...]m conferendum, accedat eo animo, faciendi quod facit Ecclesia, licèt. actu non congitet quando facit. Imò, nec opus est, vt, cum accedit, dicat actualiter, intendo facere, quod facit Ecclesia: sed, quòd talis intentionis virtute moueatur. scilicet, quòd accedit vt minister Ecclesiæ, ad conferendum quod est sui muneris.

Vltra etiam hoc, est necessaria intentio suscipientis, quando adultus est. Nam, in paruulis Ecclesia supplet intẽtionem illorum, in adultis autem, opus est intentione, adeò vt, si quis vi, aut nolens baptizaretur, non esset baptizatus, aut dormiens, aut amens, dummodò non præcessisset intentio, vt esset saltem virtualis, cùm cõfertur: illa enim sufficeret. Idem etiam de alijs sacramertis censendum est. Hæc igitur quatuor sunt ad integritatem sacramenti pertinentia, quorum singulis deficientibus, nullum est sacramentum, & reiterari deberet.

Effectus sacramenti duplex est; Vnus communis, & generalis omnibus sacramentis. Alter est specialis, quibusdam tantùm, non omnibus.

Effectus generalis est, gratia. Omnia enim sacramenta conferunt gratiam debitè accedentibus & suscipientibus, & hoc, ex opere operato, idest, ex vi, ipsius sacramenti: Vltra deuotioni enim cuiusque, gradum gratiæ respondentem, datur quidam gradus gratiæ propter ipsum sacramentum. Attende tamen, quòd duplex est gratia, prima & secunda.

Prima est, quæ datur homini, qui fuit in peccato, vel non erat Dei amicus.

Gratia secunda est, quæ datur iam existenti in gratia. Nam gratia habita augetur per additionem noui gradus gratiæ. Sacramenta ergo dant gratiam habenti & sic conferunt gratiam secundam. Dant etiam non habenti, vt, pueris ante vsum rationis, & his qui sunt in peccato quidem, sed cum attritione accedunt, puta contritione, hi gratiam primã recipiunt, & hoc est, quod alij dicunt communiter, sacramenta ex attrito, facient contritum, id est, aliquãdo homo habet de peccato dolorẽ, qui per se nõ sufficeret delere peccatum, & tamen, acce-

dente ſacramento, deletur. Cum gratia intelligas chari-tatem, & alias virtutes, quæ ex ipſa ſequuntur.

Effectus particularis eſt character. Eſt autem character, poteſtas quædam ſpiritualis, quæ indelebiliter imprimitur in animæ potentia rationali, ſcilicet intellectu.

Triplex poteſtas ſpiritualis datur in ſacramentis.

Vna eſt, ad conferenda & miniſtranda ſpiritualia, & hæc poteſtas in ſacramento ordinis datur.

Altera eſt ad recipienda ſpiritualia & Sacramenta, & hæc datur in baptiſmo. Eſt autem baptiſmus ſacramentorum ianua. non baptizato enim, nullum prodeſt ſacramento, niſi poſt baptiſmum.

Tertia eſt, ad fortiter agendum contra Chriſti inimicos, ſcilicet mundum, carnem, & dæmonem, vincendaque tentationes eorum, & hæc datur in Confirmatione per quam homo recipit ſignum militiæ Chriſti, & ſe pro ipſo fortiter pugnare, obligat. Vnde, cùm triplex ſit poteſtas, eſt triplex ſacramẽtum characterem imprimens, ordo, baptiſmus, confirmatio. Eſt autem iſta qualitas quæ dicitur character, à Deo indelebiliter impreſſa, vt nec per mortem auferatur. Vnde, ſi quis mortuus reſuſcitaretur, non eſſet itetum baptizandus, nec confirmandus, nec ordinandus, ſi viuus iſta receperat: ob id, iſta ſacramenta non poſſunt iterari. Hæc igitur quinque in ſacramentis conſideranda ſunt.

De numero, & ſufficientia Sacramentorum.

CAP. XVII.

SEPTEM eſſe Sacramenta Eccleſiæ, fides docet, ideoque hæreſis eſſet, id negare. hæc autem ſunt, Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo ſacer, Matrimonium. Quorum ſufficientia ſumi poteſt ex perfectione vitæ corporalis, ad cuius ſimilitudinem procedit vita ſpiritualis. In vita

autem

autem corporali, perficitur homo dupliciter, primò in se, vt est quædam particularis persona: secundò in ordine ad alios, vt est pars reipublicę. Est enim homo ciuile animal.

In se primo omnium perficitur per generationé qua incipit esse.

Secundò, per augmentationem, qua ad debitum termi num quantitatis peruenit.

Tertiò, per nutritionem, qua in robore, & esse suo conseruatur.

Quartò, si in morbum incidit, sanatur per medicinam.

Quintò, post sanitatem acquisitam, reliquias infirmitatis per diætam expellit, & bonum regimen. In ordine ad alios, perficitur per dignitatem qua aliis perficitur, & alios gubernat, & per contractum matrimoniũ quo respublica in sua multitudine conseruatur. Ad hanc similitudinem vita spiritualis procedit.

Primò homo nascitur in vita spirituali, qua antè erat priuatus, & hoc fit per baptismum, quo homo nascitur denuo in spiritu.

Secundò, indiget robore, gratiæ susceptæ, & hoc fit per confirmationem.

Tertiò, indiget cibo spirituali, quo anima nutritur in gratia & spiritu, & hoc per Eucharistiam, quæ viaticum dicitur.

Quartò, indiget medicina sanante, si quando in peccatum incidat, & hoc fit per pœnitentiam.

Quintò, indiget expellere reliquias aliquas ex peccatis remanentes: non enim homo dolet, sicut debet, ex negligẽtia sua, & ad hoc indiget extrema vnctione, quæ datur tempore mortis, quia tunc anima omninò debet esse purgata, quippè quæ diuino conspectui est præsentanda. His sacramentis homo perficitur in se. In ordine verò ad alios perficitur per ordinem, quo homo potestatem habet aliis sacramenta ministrandi. Similiter per matrimonium, quo multitudo hominum conseruatur: ex quorum congregatione Ecclesia cõsistit. Vnde fit,

vt ſacramentorum numerus,ſufficiens ſit,&completus. Ex his ſacramentis aliqua dicuntur neceſſaria ad ſalutẽ, ſine quibus non poteſt contingere alicui ſalus. Aliqua non neceſſaria,quamuis omnia ſint in præcepto. Explico.Baptiſmus,& pœnitentia ſunt neceſſaria. Baptiſmus quidẽ omnibus:Pœnitentia his qui mortaliter peccant. Sunt autem ſic neceſſaria,vt nullus ſecundum legem ordinariam Dei,modo poſſit ingredi cœlum quin baptizatur,& ſi poſt baptiſmum peccat mortaliter, quin pœniteat,& confiteatur. Attende tamen, quòd non ſunt ita neceſſaria in re,ſat eſt in voto,& propoſito, cùm re haberi non poſſunt. Vnde qui dolet de peccato ſufficienter,& cum propoſito confitendi,vel voluntate ſi poſſet, conſequitur gratiam,& ſi moritur,ſaluatur.Idem de Baptiſmo. Vnde Catechumeni,qui Baptiſmum in voto habent,ſi caſu moriantur,ſi dolorẽ de peccatis habuerunt ſalui ſunt. Alia Sacramenta,puta, Euchariſtia,Confirmatio,Extrema vnctio,ſunt quædam in præcepto certis tẽporibus,& cùm haberi poſſunt, ita vt obligent tunc ad ſuſceptionem,ſed non ſic,vt ſine illis,non contingat ſalus. Ordo,& matrimonium, ſunt neceſſaria in Eccleſia, in communi conſiderata, & ſic obligant ad ſuſceptionem.tamen iſta neceſſitas, non ſe extendit ad perſonas particulares,niſi ratio neceſſitatis vrgeat, vt ſi tanta eſſet hominum paucitas,vt aliqui obligarentur ad matrimonium,& aliqui ad ordinem,quod modo non euenit. Omnia deniq; Sacramẽta immediate à Chriſto ſunt inſtituta.Super eſt,vt in particulari de ſingulis tractemus.

De materia remota, & propinqua Baptiſmi.

CAP. XVIII.

PRIMVM omnium ſacramentorum, ſecundum ordinem ſuſceptionis,eſt Baptiſmus, quem Magiſter ſent.in lib.3. diſt.3.ſic definit;Baptiſmus eſt ablutio corporis exterius facta, ſub præſcripta forma verborũ.

In baptismo, sicut in quouis sacramento, quinq; sunt cō siderãda, materia, forma, minister, suscipiens, effectus. Materia duplex est, alia remota, altera propinqua. Materia remota est aqua: propinqua est ablutio, quæ fit mediante aqua. Tractemus priùs de materia remota. Hæc debet esse aqua elementaris, ideoque in alio liquore nō licet baptizare, nec valet baptismus. Vnde in vino, ceruisia, & lacte, non potest esse baptismus. Similiter nec in liquoribus herbarum, florum, aut arborum, quæ non sunt aquæ elementares. Similiter nec in sudore, sputo, vrina, quæ sunt excrementa, non aqua. Attende tamen, quòd quamuis aqua sit alterata, dummodo nō sit eius substantia mutata, potest esse materia sacramenti. Vnde in niue, non potest esse baptismus, quia iam est habens aliam formam substantialem ab aqua: at verò, quando manet aqua, est materia. Vnde nihil refert, an sit calida vel frigida, pluuialis, vel fluuialis, salsa, qualis est maris, vel dulcis, pura vel mixta, dummodò non sit mixtio tanta, vt aqua nō sit. Vnde potest esse baptismus in lixiuio, brodio carnium, vel pisciũ, quando nō est notabilis mixtio, vt aqua nō sit. Potest esse etiam in aqua expressa à luto, si qua exprimatur, licèt sit cum terra, similiter in aqua sulphurea, hęc omnia materia esse possunt, licet non sit adhibenda, nisi in extremo necessitatis tempore. Aqua rursus tempore necessitatis non est opus, vt sit benedicta, aliàs, sic; & aliter faciens peccat mortaliter, qui in non benedicta baptizat. Imò debet esse chrisma nouum illius anni, nisi necessitas sit, vt habetur c. si quis alio, de conse. d. 4. Dices, quare Christus instituit aquam materiam huius sacramenti?

Dico id esse factum propter duo, & propter significationem, & propter vsum.

Propter significationem quidem, quia optimè exprimit aqua tres effectus baptismi.

Aqua enim ratione suæ humiditatis, ita lauat, quòd non est relinquat aliquid immunditiæ, reliqui humores non sic. Vinum enim relinquit odorē, oleũ maculã, lac colorē, aqua nihil. In quo significatur baptismi effectus.

ctus. Totam enim maculam siue culpam, siue pœnam aufert.

Secundò, aqua ratione frigiditatis, temperat calores & æstus: baptismus temperat carnis concupiscentiam, effrenatior enim est concupiscentia nō baptizati, quàm baptizati.

Tertiò, aqua ratione claritatis recipit radios lucis: per baptismum homo fit aptus ad recipiendum alia sacramenta & gratiam Dei. Fuit & aqua propter vsum, quia, cùm hoc sacramentum sit omninò necessitatis, debuit habere materiam communissimam, qualis est aqua, quæ vbique reperitur. Est igitur materia remota, aqua.

Materia propinqua est, ablutio. Est enim opus, quòd abluat corpus. Nota tamen, quòd per ablutionem, intelligimus vel immersionem, siue vnam, siue trinā, vel aspersionem, siue effusionem. quocunque modo horū fiat, tenet baptismus. Tamen quisque debet baptizare iuxta ritum suæ Ecclesiæ, nisi aliud petat necessitas, vel honestas. Necessitas quidem, vt in loco, vbi est trina vel vna immersio, cùm est periculum nocumenti infantis, potest aspergi, vel pauca aqua perfundi. Honestas, vt, si adultus est, non debet immergi, sufficit effusio. Attende tamen, quòd debet esse caput, nisi vrgeat necessitas. Cùm enim puer in ventre matris periclitatur, & emisit manum, vel pedem, potest baptizari in illa parte, & hoc est probabilius, licèt aliqui dicant, illum non posse baptizari. S. Thom. tenet quòd potest, tamen si viuit, est denuò sub conditione baptizandus, licèt probabile sit, quòd nō oporteat rebaptizari, vt alij sentiunt, quos citat Syluest. verb. bap. 4. §. 1. Nota etiam, quòd debet esse ablutio, id est, actus, ex se ordinatus ad ablutionem. Vnde, qui puerum morientem, proiicit in puteum profundū, vt baptizetur, quamuis suffocaretur, quia non potest ab aqua extrahi, iste non baptizat, sed occidit, peccatque mortaliter, & est irregularis, vt dicit Syl. loco citato, §. 10. contra aliquos. Non enim est ille actus abluendi. Potest autem in illo casu, vestem extendere, vt aquā ebibat, & po-

postea expressione baptizare, vel puerum in cistella positum, chorda vsque ad aquam dimittere & extrahere. Quòd si hæc non possunt fieri, iudicandum est de hoc, ac si omninò deesset aqua. Nota rursus, quòd aqua debet tangere corpus, vel partem. Vnde in ventre non potest puer baptizari aqua superiniecta matri. Nec similiter potest aliquis intra corium baptizari. Sufficeret dicit Soto, quòd aqua caderet supra capillos capitis, etiamsi non ita penetraret, vt cutem ipsam attingeret. Hęc igitur est vtraq; materia baptismi.

De forma Baptismi.

CAPVT XIX.

BAPTISMI forma sunt verba, quæ simul cum ablutione proferuntur. Hæc autem triplex est.

Vna secundùm Latinam Ecclesiam.

Altera secundùm Græcam.

Tertia qua vti opus est in baptismo dubio, puta, cũ est dubium, an baptizandus, aliàs esset baptizatus. Non autem intelligendum quòd triplex sit formæ substantia: vna enim est, sed varius exprimendi modus.

Græcorum forma est, *Baptizetur seruus Christi, talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Latinorum verò forma est: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.* Et baptizandi sub dubio, est: *Si es baptizatus, non te rebaptizo, sed si non es baptizatus, ego te baptizo.* Quamuis, credo sufficeret ista vltima, si non es baptizatus, &c. Est autem in omni forma obseruandum, vt simul sit cum ipsa materia. Nec enim prius verba, quàm materia adhibeatur, sunt proferenda, nec etiam pòst. Vnde, qui post aquæ effusionem, verba subiungeret, vel antè proferret, non baptizaret, quamuis non sit necessaria Mathematica, vel Physica simultas, vt in eodem instanti materia & forma incipiant, sat est moralis simultas. Vnde licèt post vnam vocem emissam, aqua infundatur, vel antè, non esset inconueniens. Est autem

autem circa has formas aduertendum , quòd non debeant vllo modo variari, sed integrè seruari, aliàs ex negligentia variare , vel consulto, peccatum est graue. Non tamen ob id omnis variatio impedit formam, quominùs verum faciat baptismum. Aliquando enim impedit, aliquando non. Pro quo, hoc est generaliter aduertendum; quòd quoties mutatur sensus verborum positorum, tunc non est forma, & consequenter nec baptismus, vt si quis alia quadam sententia vel oratione aliqua vellet baptizare, non est baptismus. In particulari aduertendum est, esse sex mutationum species. Est enim subtractio verborum, additio, variatio, trāspositio, corruptio, interruptio, quas singulas explicare oportet. Explicabimus hasce in latina forma, quæ in vsu nostro est. continentur autem his versibus:

Nil formæ demas, nil ponas, nil variabis,
Transmutare caue, corrumpere verba, morari.

In primis, non quælibet subtractio verborum in illa forma aufert baptismum , quamuis vnum auferre verbum absque causa, sit peccatum graue. Inprimis illa duo verba. *Ego, Amen*; non sunt de necessitate, quamuis prætermittere peccatum esset, maximè illud , *Ego*, nam, *Amen*, non in omnibus Ecclesiis, est vsus. vbi autem vsus est illud proferendi, non est prætermittendum. Si prætermittatur, non aufertur forma. Pronomen, *Te*, necessarium est ita, vt qui tantùm diceret, *baptizo* , non baptizaret. Reliqua verba necessaria sunt, adeò, quòd auferre nomen vnius personæ, non esset baptismus. Similiter auferre præpositionem, *In*. Aliqui volunt, quòd illud, *&*, sit necessarium, sed non puto ita esse: nam latinè, non aufertur sensus, quamuis subticeatur illa copula. Additio etiam aliquando aufert, aliquando non aufert formam . Quando additur aliquid repugnans fidei, quæ exprimitur in illis verbis, non valet. Vt si Arianus diceret, *Baptizo te in nomine Patris maioris , & Filij minoris, & Spiritus sancti*, non baptizaret. Quòd si nihil est contrarium

plum fidei Trinitatis quod apponitur, forma valet, vt si diceret: *Ego indignus minister, te baptizo, in nomine Patris omnipotentis, & Filij vnigeniti, & Spiritus sancti ab vtroque procedentis*, vera est forma. Ista tamen non sunt vllo modo verbis sacramentorum miscenda, sed purè recitanda sunt. Verborum varietas multiplex est, non tamen omnis impedit. Inprimis, quantum ad ideoma, non impeditur forma, si Hispano, vel Germano, vel Italico, vel alio quouis idomate dicatur, dum idem retineatur sensus. Imò meliùs facerent isti, qui in necessitate baptizant, si natiuo sermone proferant. Cùm enim ignari sint linguæ Latinę, ridiculas voces emittunt. In baptismo tamen solenni, omnes Latini, Latino sermone vti debent. Alia est variatio inter sermonem Latinum. In primis, si loco illius, *Ego*, dicat, *nos*, ratione dignitatis, sicut Episcopi solent loqui, baptismus est. Similiter si, *Te*, mutet in, *vos*, vel in *vestram dominationē*, vel in nomen ipsius baptizandi, valet forma. Similiter si verbū eadem causa mutet in plurale, *baptizamus*: aut mutet in passiuo, *baptizeris à me*, etiam valet: aut si loco illius verbi, *baptizo*, dicat *abluo*, vel *lauo*, vel *immergo*, vel *aqua tergo*, vel quid simile. At si dicat, in nominibus Patris, &c. non valet baptismus. Nam nomen ibi fidem, veritatem, potestatem, maiestatem, inuocationem significat, quæ vnum sunt in tribus personis. Nec etiam valet si loco *nominis*, dicat, *fide*, vel *virtute*, quia plus significat *nomen*. posset quidem dicere, *In nomine Patris, in nomine Filij, & in nomine Spiritus sancti*, Similiter non valeret, si diceret, *In nomine Trinitatis*, & non exprimat personas: vel, si dicat, *In nomine Christi*. nam si Apostoli vsi sunt hac forma, id fuit ex peculiari reuelatione Spiritus sancti, ad imprimendum nomen Christi in cordibus fidelium incipientium. modò non licet absque tali reuelatione, nec esset baptismus, & hoc puto probabilius. Similiter nō valet, si mutentur nomina personarum, & dicatur: *In nomine genitoris, geniti & procedentis ab vtroque.* Et hæc est communis sententia, licèt solus Caieta. dicat valere. In rē tamen ita graui securior est sentētia communis. Tamen

dici posset, *In nomine Patris, Christi, & Spiritus sancti.* Hæc de variatione.

Circa transpositionem, notandum est; quòd quoties sensus idem manet, nõ aufert transpositio verborũ formã. Vnde si quis dicat: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti ego baptizo, Amen:* vel si dicat, *In nomine Patris ego te baptizo, & Filij, & Spiritus sancti:* Vel si dicat, ordine personarũ mutato, *Ego te baptizo in nomine Filij, & Patris, & Spiritus sancti*, dum non intendat errorem inducere contra fidem, Baptismus est. Tanta tamen posset esse in aliquibus formis transpositio, vt sensus auferretur, tunc non valet.

Circa corruptionem, quæ in pronunciatione consistit, si tanta sit, vt penitùs verborum significatio eadem non appareat secundùm communem intelligendi modum, non est tunc forma. At si non sit tanta, siue ex ignorantia, siue ex malitia faciat, dummodò seruetur debita intentio, non ob id forma perit. Vnde approbatur illa forma dicta à quodam ignorante, *Ego te baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta.* Ita approbauit Zacharias Papa, can. retulerunt, de consecrat. distin. 4. & est c. 84. Hinc fit, cùm in forma non sit integra pronunciatio, non ob id sit repetenda, vt si loco M. profertur N, vel subticeatur litera, dicendo, *Ego te asoluo*, vel *assoluo te*, vel quid simile, pro, *Ego te absoluo.*

Circa interruptionem etiam notandum est, quòd cùm est tanta mora interposita, vt iam sit notabilis, est repetenda ex integro forma; at si quis spuendi gratia non continuauit formam, non est opus repetere. Hæc omnia quæ dicimus de forma baptismi, etiam de aliis sacramentorum formis sunt intelligenda, & etiam de Græcorum forma. Valeret enim si diceret, *Ego te baptizo seruum Christi*, vel etiam, *Christus baptizat hunc seruum suum:* nam Græci ita intelligunt cùm dicunt, *baptizetur seruus Christi*, scilicet à Christo. Similiter in aliis quæ diximus. Maximè enim seruandus est sensus. Vnum tamen hic notandum est, quòd si quis Latinus baptizaret in forma Græca, verè baptizaret. & hoc est probabiliùs, licet

aliquid negent, tamen peccaret, non seruans morem, & præceptum suæ Ecclesiæ. Est etiam obseruandum, quòd in forma Latina plura exprimuntur, quàm in forma Græca. Nam in forma Latina, exprimitur causa principalis baptismi, S. Trinitas, & similiter eadem inuocatur. Exprimitur suscipiens baptismum, & minister, & actus ipse baptismi. At Græci ministrum subticent, forsan ad tollendum eorum errorem, qui putabant ministrum esse causam principalē, quos reprehendit Paulus. Dicebant enim: Ego sum Pauli: ego sum Apollo. Præterea Latinus vtitur indicatiuo, ad exprimendam præsentialitatem effectus, Græci deprecatiuo, ad significandum, quod à Deo est communicanda gratia. Rursus Latinus vtitur secunda persona, quia aures spirituales cōsiderat in baptizando: at Græcus tertia persona vtitur illorum baptizandorum nomine, quia non semper corporaliter audiunt. Græci tamen, si intentionem debitā habeant, verè in sua baptizant forma.

De ministrante Baptismum.

CAPVT XX.

VLTRA materiam & formam sacramenti, necessarius est minister conferens. Hic autem non potest esse vnus respectu sui ipsius, minister, quia tunc veritas formæ non consisteret. Non enim verum esset dicere, *Ego te baptizo.* Est autem duplex minister, vnus necessitatis, alter ex officio. Minister ex officio tantum est Sacerdos, & non omnis, sed curatus, seu parochus, adeò quod peccaret, qui extra necessitatem baptizaret, nisi parochus esset: & si laicus esset, fieret irregularis, vt habetur can. 1. de clerico non ordinato ministrante. hæc tamen irregularitas est intelligenda, si solenniter baptizet. Vnde non benè Siluester, verbo, baptismus. 3. §. 2. vniuersaliter est loquutus. Minister necessitatis adhuc duplex est; Vnus secundùm legem ordinatam Dei: Alter est, secundùm supernaturalem Dei ordinationem. Hic posterior est Angelus, aut anima extra

corpus, qui ex diuina voluntate possunt baptizare, non tamen secundùm communem Dei legem. Vnde, nisi constet esse bonum Angelum, vel animam sanctam, non est baptismus censendus, secùs si boni sit. Tunc enim voluntate diuina fecisse credendum est. Minister verò secundùm communem Dei legem, est homo cuiusque sexus, siue vir, siue fœmina, siue hermaphroditus cuiusque ætatis, siue puer, habens tamen vsum rationis, siue iuuenis, siue senex cuiusque status, siue laicus, siue Ecclesiasticus, cuiuscunque conditionis, siue seruus, siue liber, cuiuscunque vitæ, siue Iudæus, siue Paganus, siue alius quiuis infidelis, cuiuscunque moris, siue peccator, siue non, siue præcisus ab Ecclesia, siue non: omnes isti possunt baptizare. Tamen in omnibus est necessaria intentio debita, faciendi id quod facit Ecclesia, vti diximus. Vnde, licèt infidelis non crederet, se quicquam boni facere, & cum irrisione faceret, si tamen ad petitionem baptizandi baptizaret, intendens facere id quod facit Ecclesia Christiana, vel vt ille petit, verè baptizaret. Quamuis autem isti omnes possint in necessitate baptizare, & non peccent, licèt in peccato sint, sicut peccat, qui solenniter in peccato existens, Sacramentum ministrat; tamen vnusquisque inferior debet cedere in præsentia superioris. vt cùm adest vir, non debet baptizare fœmina: cùm Ecclesiasticus, non debet laicus, & sic consequenter, licèt non esset mortale oppositum facere, imò aliquo casu, potiùs à laico, qàm à Parocho, etiam baptismus esset suscipiendus, puta, si Parochus nollet baptizare, nisi accepta pecunia in pretiũ, quod simonia est, tunc, si paruulus est baptizandus, baptizetur potiùs ab ipso ferente illum ad baptismũ. Quòd si adultus est, petat ab alio etiam infideli, & si nullus adest, & periculum mortis imminet, tunc potiùs debet mori cum baptismo in voto, in hoc enim saluatur. Et hæc est communis sententia. Licebit tamen aquam puram emere ad baptizandum, quia non est emptio rei sacræ. Hoc autem est obseruandum in ministro, vt vnus sit, plures enim baptizare non possunt. Vnde si essent, vnus mutus,

ta qui non posset verba proferre, alter manibus carens, qui non posset aquam infundere, si vterque conueniret, & vnus, vnum, alter aliud præstaret, non esset baptismus, & hæc est communis sententia: licet oppositum alij velint, sed non est opinio conueniens. nam verba notant exercitium actus, ab ipso ministrante, etiam in forma Græca. Nec etiam est baptismus, cum multi baptizant, & singuli dicunt, nos te baptizamus, ita quòd illud pronomen faciat sensum copulatum, seu completum, quasi alios in baptismi consortio significet, tunc non esset baptismus, vt communior opinio est, licèt aliqui teneant oppositum. At si multi baptizent, singuli dicentes, *Ego te baptizo*, vel, *nos te baptizamus*, per illud plurale intendentes singulare, tunc esset baptismus. Si enim vnus præcederet, iste baptizaret, illi non, sed essent rebaptizatores: si verò omnes simul, tunc omnes, & singuli baptizarent, sicut multi consecrant hostiam. Quòd posset accidere, si forsan duo aliqui de præbenda contendentes, baptizare conarentur. Hæc sunt circa ministrum notanda.

Sed vnum esse dubium hic poterat, an baptismus collatus à ministro, sit ita efficax, sicut collatus à bono. Dico, quòd quantum ad effectum per se ipsius baptismi, qui datur ex opere operato, æqualis est valoris vterque baptismus. tamen ex parte illius, qui dans, sua deuotione & petitione impetrat à Deo, maioris efficaciæ est baptismus collatus à bono. Amicus enim Dei, & seruus, impetrat ea, quæ inimicus & peccator impetrare non potest pro aliis. Aliud dubium, de eo qui putat se baptizare Petrum, & baptizat Ioannem; dico, quòd error personæ, vel sexus, non impedit baptismum, dummodò minister baptizare intendat, nisi exprimeretur in intentione, quòd nō vult baptizare, si est alius, quàm putat. Sed hoc nullus facit.

De suscipiente baptismum.

CAPVT XXI.

POST Euangelij promulgationem per Apostolos factam, præceptum diuinum generale est, omnes ad baptismum suscipiendum obligans, sine quo, re, vel in voto suscepto, nullus de lege ordinaria saluatur, iuxta illud Ioan.3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.*

Sub hac autem generalitate, Primò, comprehendimus existentes in originali peccato: siue etiam existentes in actuali, etiam sanctificatos in vtero matris, si qui modò essent: tales enim tenerentur modò sub præcepto recipere, vt habeant characterem, & vt Christo Domino in passione, quod per baptismum fit, conformentur. quamuis hi, si ante baptismum decederent, salui essent ratione gratiæ sanctificantis.

Secundò, comprehendimus etiam paruulos, & adultos: paruulis enim baptismus conferri potest, & collatus consequitur suum effectum, vt definitur in can. maiores, de baptismo. Si enim his conferri non posset, esset illa ætas absque remedio, quod vanum est dicere. Hoc circa paruulos est aduertendum, quòd secundùm communem sententiam, & probabiliorem; si filij sint infidelium, qui sui iuris sunt, & non serui, non debent inuitis parentibus baptizari, quia iure naturæ, sunt ipsorum parentum: quòd si baptizarentur inuitis parentibus, tenet baptismus, tamen non sunt ab illorum cura subtrahendi, donec illucescat vsus rationis. Quin etiam ipsis inuitis, possent baptizari, si vellent filij. Etiam adhuc circa paruulos aduertendum, quòd cùm expositi inueniuntur, vt in nemore, & est rationabilis causa dubitandi, an baptizati fuerint, puta, quia sine scripto inueniuntur, & nimis recentes sunt, sub dubio sunt baptizandi. Idem etiam censendum est, de eo etiam adulto, qui natus est inter exteras nationes, & nescitur an baptizatus fuerit. Aduerte etiam circa paruulos, quòd cum eis computantur adulti, qui nunquam vsum ratio-

rationis habuerunt, sed in natiua sunt amentia: hi enim vt pueri baptizari possunt, etiam repugnantes, secùs, si habuerunt vsum rationis, siue iudicium, vel patiuntur lucida interualla. Non enim baptizandi sunt in amentia, etiam vrgente necessitate, nisi in tempore vsus rationis, habuerunt voluntatem baptismi: tunc enim ratione huius intentionis virtualis, possunt baptizari, & eodem modo dormientes.

Tertiò, vt ad alios redeamus, notandum est, quòd triplex est necessaria dispositio in adultis ad baptismũ; intentio suscipiendi baptismum, fides, dolor de peccatis commissis. Hæc autem non eodem modo sunt necessaria. Intentio namque ita est necessaria, vt si desit actualis, vel virtualis, non sit baptismus. Vnde fit, vt qui renuens, inuitus baptizatur, non sit verè baptizatus, si tamen interius consensit, quamuis metu, & vi, tunc baptizatus est, & recepit characterem, sed non gratiam: cogendusque est, vt maneat in fide Christiana, vt habetur can. maiores, de baptismo. Fides quidem est necessaria, sed tamen ad recipiendam baptismi gratiam, non ad characterem. Vnde si accederet aliquis, cùm intentione suscipiendi baptismũ, tamen non credens vni articulo, vel pluribus articulis fidei, recipit characterem non tamen gratiam, donec deponat errorem, & disponatur. Dolor etiam hoc modo necessarius est ad gratiam, non ad characterem. Vnde, si aliquis cum voluntate actuali peccandi accederet, cum debita tamen intentione reciperet characterem, sed non gratiam, donec confiteretur de tali peccato, & fictione, in qua recipit baptismum, sicut etiam ille qui cum errore accedit. Isti enim dicuntur accedere fictè, & ponere obicem: hoc ablato, baptismus consequitur suum effectum, & dat gratiam, & remissionem omnium peccatorum, antecedentium baptismum, quoad culpam, & totam pœnam. Verum est, quòd si ministro constaret horum fictio, nullo modo ad baptismum eos admittere deberet. Tamen considerare oportet, quòd qui fictè accedunt, & posteà confessione remouent fictionem, non de-

debent peccata ante baptiſmum commiſſa confiteri. Non enim eſt confeſsio facienda vlla de peccatis, nec vlla imponenda eſt pœnitentia, ſed cum ſola attritione, accedente baptiſmo delentur. quamuis ſi erant peccata obnoxia reſtitutioni, non liberentur à reſtitutione.

Quartò notandum eſt, quòd poſſet accidere, vt aliquod monſtrum naſceretur viuum, duplicatis partibus humanis, vt cum duplici capite, & pectore: & tunc obſeruandum eſt, an probabile videatur eſſe duos, tunc vnus illorum abſolutè, alter ſub conditione baptizandus eſt. Quòd ſi vnum hominem eſſe appareat, ſemel eſt baptizandus. Quia verò non omninò certum eſt, illos eſſe duos, ob id non ſunt ſimul baptizandi, ſed modo prædicto. In aliis verò neceſſitatibus, vt cùm eſt multitudo nimia baptizandi, vt fuit in primitiua Eccleſia, & modò eſt India, poſſent plures ſimul baptizari aſperſione, & tunc forma eſt: *Ego vos baptizo*, ſed non debent toſimul eſſe, vt periculum ſit, ne omnes abluantur, & attingantur aqua.

Quintò etiam circa adultos eſt notandum, quòd non ſtatim ad baptiſmum ſint admittendi, cùm ipſum petunt, ſi ex infidelitate veniunt, ſed ſunt per aliquos menſes inter catechumenos detinendi, vt in fide inſtruantur, & vt eorum conſtantia probetur, & propter reuerentiam Sacramenti. Hoc autem ob duas cauſas impediri poteſt.

Prima eſt, cùm iam qui petit eſt in fide inſtructus, & probatus.

Altera eſt, cùm neceſſitas vrgeat infirmitatis, vel obſidionis, vel naufragij, vel alicuius ſimilis. Tunc enim vtcumque fide expoſita, cùm ille aſſentiat, eſt baptizandus: illi verò qui detinentur expectantes baptiſmum, ſi interim obeant abſq; baptiſmo cum contritione, & voto baptiſmi, ſaluantur.

De

De effectibus, & speciebus baptismi.

CAPVT XXII.

MVLTI sunt baptismi effectus. Inter alios hi sũt præcipui.

Primus est gratia, qua remittitur peccatum [or]iginale, etiam actuale in adultis.

Secundus est, totius pœnæ pro peccatis debitæ re[mi]ssio, adeò quod si debitè accedat baptismum, conse[qu]atur totius pœnæ indulgentiam, vt si statim morere[tur], quanquam plenus esset peccatis, volaret ad cœlum.

Tertius, character, quo habet potestatem recipien[di] alia Sacramenta, quæ sine baptismo præcedenti con[fer]ri non possunt.

Quartus, ablatio irregularitatis. aufert enim baptis[m]us, omnes irregularitates ante baptismum contractas [pr]æter bigamiam, vt aliàs diximus. non tamen aufert [o]bligationem circa aliam personam. Vnde qui debebat [a]lteri, non absoluitur propter baptismum à debito. qui [e]rat reus mortis pro aliquo crimine, non liberatur à [m]orte per baptismum, licèt soleant Iudices similibus [p]arcere, si pars est satisfacta. Ista omnia, quæ hactenùs [d]iximus, de aquæ baptismo intelliguntur. Sunt enim a[l]ij duo baptismi, baptismus sanguinis, qui est martyriũ, [d]e quo Luc. 12. *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vs[q]uedum perficiatur.* Et est baptismus flaminis, qui est con[tr]itio de peccatis.

Differunt autem isti tres baptismi dupliciter.

Primò, ex parte suscipientis: nam flaminis, est adul[to]rum: illi enim soli possunt conteri de proprio pecca[to]; alij duo etiam sunt communes paruulis. Vnde si par[u]uli occidantur ab aliquo in odium Christianorũ, quia [f]ilij Christianorum sunt, licèt aqua non sint baptizati, [s]aluantur. Et rursus, cùm mulier prægnans subiit marty[r]ium, & infans in vtero saluatur, & fit martyr, vt tenet Syluest. verb. baptismus. 1. §. 2. cum Paludan.

Secundò, differunt ex parte effectus. Baptismus e[n]im aquæ, imprimit characterem, quem nullus alius

baptiſmus imprimit, quamuis martyrium det aureol[am]
quæ gloria quædam accidentalis eſt. Præterea bapti[ſ]mus aquæ, & ſanguinis, peccatum cum tota pœna re[-]mittunt: at flaminis, non; niſi iuxta quantitatem do[-]loris & contritionis pœnam remittit, culpam autem aufert, cum ſufficiens eſt dolor, vt contritio ſit, de qu[o] poſteà dicemus, in materia de pœnitentia.

De ſolennitatibus baptiſmi.

CAPVT XXIII.

QVAE hactenus diximus, ſunt ea, quæ ad neceſſi[-]tatem baptiſmi pertinent. vbi enim baptiſmu[s] eſt, ibi neceſſariò forma, materia, miniſter, ſuſci[-]piens, & effectus, ſaltem character ſunt. At verò, quæd[am] ſolennitates ſunt in baptiſmo, quæ quamuis ad ipſius e[ſ-]ſentiam non pertinẽt, attamen obſeruandæ ſunt, adeò quòd ſi aliquis eſt baptizatus propter neceſsitatem abſ[-]que illis, ſi baptizatus vixerit, ſunt tales ſolennitate[s] adhibendæ, quamuis baptiſmus non ſit repetendus. Quòd ſi neceſſitas baptiſmi non vrgeat, nullus bapti[-]zare debet abſque illis. Sunt enim ab Eccleſia inſtitut[æ] propter reuerentiam Sacramenti, ne ita aridus & nu[-]dus ad tantum Sacramentum fieret acceſſus. Similite[r] ad excitandam fidelium deuotionem. Maximè enim i[-]ſtæ ſolennitates animos ad deuotionem accendunt i[n] Deum. Similiter propter eruditionem, quia maximè i[-]ſtis ſignis ſenſibilibus, homines etiam ignorantes eru[-]diuntur, & eorum ſignificationes faciliùs percipiun[-]tur. Similiter etiam propter vtilitatem, quia iſtæ ſolen[-]nitates, non carent magna virtute & efficacia erga ani[-]mos, veluti dicemus.

Iſtæ ſolennitates diuiduntur in duas partes, quæd[am] antecedunt baptiſmum, quædam ipſum ſequuntur.

Quæ antecedũt ſunt tria, Catechiſmus, Exorciſmus, Vnctio olei ſancti.

Per Catechiſmum inſtruitur baptizandus circa fi[-]dem, quam profiteri debet: hoc enim ſignificat voca[-]bulum

bulum. Est enim catechismus, instructio credendorum. Nec obstat, quòd baptizandus sit paruulus, nam sufficit, quòd per susceptores suos recipiat instructionem.

Altera dispositio est exorcismus, quæ est abiuratio, & increpatio quædam maligni spiritus: arcetur enim & expellitur potestas dæmonis, impediens salutem spiritualem baptizandi, in quo sunt tres cæremoniæ.

Est esufflatio, qua expulsio dæmonis significatur, cum manus impositione, & signo crucis, ad præcludendam viam dæmoni, ne ingrediatur.

Secunda, salis in ore immissio, ad denotãdam sapientiam, qua opera Christiana debent esse condita.

Tertia, est saliua, digito, auribus, & naribus, apposita, ad denotandam apertionẽ sensuum spiritualium. Exorcizare est exorcistæ, sicut catechizare, est lectoris, quamuismodò totum faciat Sacerdos qui baptizat.

Tertia est, vnctio olei sancti, quæ ad exorcismum potest referri, quo oleo fit crux in scapulis, & pectore, ad significandum subiectionem diuinæ legi, & quod subiectio debet esse ex amore. Fit oleo, ad denotandum, quòd debet pugnare pro fide suscepta, pugiles enim oleo inungebantur. Multæ aliæ particularitates in his interueniunt, quas prætermitto, quia facilè est cuilibet videre in ipso libro, vbi cæremoniæ istæ exercendæ traduntur.

Post baptismum sunt tres cæremoniæ.

Prima est, signatio sincipitis chrismate, quod significat duo: & ius ad gloriam futuram, & præparationem cuiusque Christiani ad reddendum rationem de ea quæ in ipso est fide. Est etiam vestis candida, quæ significat statum innocentiæ baptizari: & candela accensa in manu, significans lucentem fidem per opera, iuxta illud, *Sic luceat lux vestra coram, &c:*

Præter has, alia est solennitas. Debent enim esse susceptores, siue patrini, qui leuent baptizandum de sacro fonte, qui etiam sunt in catechismo: hi tamẽ ex Concil. Trident. de reformat. sess. 24. cap. 2. nõ debent esse vnus, siue vir, siue mulier, vel ad summum vnus, & vna, in quo

etiam c.statuit. Quod si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. Et attende, quòd hi duo, non possunt esse, nisi sit alter masculus, & altera fœmina: hi autem non debent esse monachi, nec, non baptizati: nec pater, nec mater baptizandi, quamuis ad catechismum sufficerent tantùm catechizati. Isti, tenentur baptizatum circa fidem, & mores instruere, quamuis non sit tanta obligatio modò, cùm parentes iam Christiani sunt. Hæc erant cùm non ita soleant esse. Esset autem modò, si non essent tales parentes, vel esset aliquis defectus vel negligentia in eis.

Vnum tamen hic est aduertendum, quod inter istos susceptores, & baptizantem, & baptizatum, contrahitur affinitas quædam impediés matrimonium. Est enim triplex in hoc affinitas.

Prima est paternitas inter susceptores, & baptizatũ, & inter hunc, & baptizantem.

Secunda est compaternitas, inter patrem & matrem baptizati, & inter baptizantem, etiam cum matre & patre, licèt non cum susceptoribus, & hoc non seruatur post Concilium Tridentinum. Est tertia fraternitas, inter filios, & filias susceptoris & baptizatum. sed hæc fraternitas nunc ablata est per Concilium Tridentinum, eadem sess. & cap. supradicto. Ista affinitas est tanta, vt impediat matrimonium contrahendum, & dirimat contractum, quando est in baptismo. Quod si est in solo catechismo, in quo non sequitur baptismus, quia, verbi gratia, fuit impeditus, vel antè factus, tunc contrahitur etiam affinitas, sed non vt dirimat contractum matrimonium, sed vt sit aliquod peccatum contrahere. Cùm autem susceptor est non baptizatus, non contrahitur ista affinitas, licèt contrahatur, quando baptizatur. De his tamen impedimentis, latiùs dicendum est in materia de matrimonio. Atque ista de baptismo sufficiunt.

De

De Confirmatione.

CAP. XXIIII.

CONFIRMATIO, secundum est Sacramentū post baptismum, adeò, quòd alia Sacramenta, maximè Sacramentum ordinis, non liceat isto non praecedente suscipere. Quamuis si conferatur ordo, teneat, nō est enim sicut baptismus, qui nisi praecedat, prohibet ordinem, & alia Sacramenta, vt collata non teneant. Ea omnia quae in baptismo indagauimus in Sacramento hoc oportet etiam indagare.

Primū est, materia: haec autem est chrisma, non quodcunque, sed consecratum ab Episcopo consecrato, & non tantùm clerico: adeò quòd nisi talis sit consecratio, non censeatur materia Sacramenti. Chrisma autem est, vnguentum ex oleo oliuarum, & balsamo confectum. Est autem opus, vt sit nouum illius anni, id est, consecratum eodem anno, aliàs sine necessitate confirmare chrismate praecedentis anni, peccatum est contra praeceptum canonicum, c. si quis de alio, de consecrat. distinct. 4. Quamuis teneret confirmatio. Chrisma enim praecedentis anni, comburi debet, cùm nouum consecratur. Solet esse grauis controuersia, an balsamum sit necessarium, ita vt qui solo oleo confirmaret, verè confirmaret. Omnes conueniunt esse necessarium, necessitate praecepti, adeò quòd peccaret mortaliter, qui omitteret. An tamen sit necessarium necessitate Sacramenti, communis opinio tenet quòd sic. Caiet. 3. parte in materia de confirmatione, tenet oppositum, & Soto eum cum alijs sequitur. Et videtur huic opinioni fauere, c. pastoralis, de Sacramentis non iterandis, vbi quidam confirmauit solo oleo, absque balsamo, & consultus Papa Innocētius tertius dixit, quòd nihil iterandum erat, sed cautè supplendum, quod incautè fuerat omissum. Si igitur non erat iterandum, ergo fuit ille verè confirmatus. Et quamuis opinio ista probabilis sit, tamen securior tenenda est opposita: nam Concilium

cilium Florentinum, cùm dixiſſet, materiam eſſe neceſſariam ad Sacramenta, pro confirmatione, ponit chriſma ex oleo, & balſamo confectum; & ad c. paſtoralis, dici poteſt, quod tunc non fuit Sacramentum, tamen cùm appoſitum fuit balſamũ, perfectum fuit, quod ante imperfectum erat. Vnctio autem abſque dubio eſt neceſſaria, neceſſitate Sacramenti, licèt Apoſtoli, ex diuina diſpenſatione, ſola manuum impoſitione confirmabant. Huius Sacramenti forma eſt iſta: *Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen.* Quæ forma patitur illas mutationes, & eo modo ſicut diximus in forma baptiſmi. Miniſter eſt Epiſcopus, adeò quòd alius non poſſet cõferre, quamuis ex Papali diſpenſatione, etiam Sacerdos poſſit: ſed non alius. Debet autem Epiſcopus eos tantùm, qui quæ diœceſis ſunt, confirmare, non alios. quamuis ſi confirmet, factum teneat. Vnde nec Archiepiſcopus, debet ſuorum ſuffraganeorum ſubditos, quamuis eos viſitet, confirmare, 16. quæſt. 1. c. interdicimus. Suſcipiens iſtud Sacramentum, eſt maſculus, vel fœmina, cuiuſcunque ætatis, quamuis ex conſuetudine, ſit non minoris ætatis quàm ſeptem annorum: ſaltem habeat vſum rationis. Debet tamen neceſſariò eſſe baptizatus, aliàs nõ tenet confirmatio. Debet etiam eſſe ieiunus, & quando præceſſerit peccatum mortale, confeſſus. Sed iſta ſunt ſecũdùm decentiam, non tamen ſunt de neceſſitate. Cùm enim peccauerit, ſufficit contritio, cum propoſito confitendi, licèt non confiteatur tunc. Effectus ſunt tres.

Primus eſt, character quo inſignitur, tanquàm miles Chriſti, vt aduerſus inimici tentationes, ſit cõſtans pro Chriſto. ob id inſignitur, ſeu vngitur in fronte, vt denotetur, quod non debet erubeſcere Chriſti crucem, & militiam, ſed coram toto mundo, ſi opus erit, confiteri, Solet autem linteo ligari caput, donec exſiccetur chriſma. Impingitur etiam ei alapa, tum, vt recordetur ſuſcepti Sacramenti, quod iterari non poteſt; tum, vt ſtatim induatur Chriſti veſtibus, quæ ſunt alapæ, & iniuriæ: tum etiam, vt eius fortitudo probetur. Nam miles

Chri-

Christi statim constituitur. Aequum ergo est, vt experimentum aliquod fiat, an pro Christo sustineat pati.

Secundus est gratia, quæ ad hanc fortitudinem datur.

Tertius est affinitas, quæ oritur inter ipsum, & patrinum: qui vnus vel duo esse possunt, sicut in baptismo. Nō licet vt sit ille idem qui fuit in baptismo, nisi ex necessitate aliqua. Debet autem patrinus esse confirmatus, aliàs non esset affinitas. Possunt autem omnes esse patrini, non tamen vir vxoris, nec contrà, nec fratres, vel sorores inter se. Confirmatio omni tempore, etiā interdicto conferri potest, & in omni loco honesto, licèt non sit Ecclesia: quamuis conuenientius in Ecclesia detur. Hoc autem Sacramentum, non est necessarium, necessitate salutis: potest enim homo saluari absque confirmatione. Tamen ipsam ex cōtemptu relinquere, peccatum est. Esset autem contemptus, cum tempore confirmationis, apto occurrente, & commoditate oblata suscipiendi, non susciperetur, maximè, si probabilitas adsit, non futuræ commoditatis.

De Eucharistiæ materia.

CAP. XXV.

EA, quæ in alijs sacramentis inquirenda proposuimus, in hoc etiam sanctissimo sacramento prosequi debemus.

Primò autem notare oportet, quamuis in eo duplex materia, & duplex forma appareat, vnicum tamen censeri debet sacramentum, tum ob vnitatem contenti sub illis speciebus, qui vnicus est Christus: tum ab vnitate effectus, vna enim gratia communicatur: tum ab vnitate finis: Vnionem enim Ecclesiæ, per vnitatem significat. Est igitur materia huius sacrmenti, panis, & vinum.

Vt igitur à pane incipiamus; Primò debet esse panis ex

ex frumento cõfectus. hinc fit, quòd nullus panis ex leguminibus, possit esse materia huius sacramenti. Legumina vocantur, quæ non producuntur cum spica, vt fabæ, castaneæ, cicera, amigdala, & reliqua. Rursus nec ex quolibet grano spica producto potest esse materia, nisi sit frumentum, aut species frumenti: vnde ex hordeo, spelta, lolio, milio, auena, & similibus, non est materia: potest tamen ex ador esse, quod est frumentum habens grandia grana, & alba. Similiter ex siligine, quæ est frumentum selectum, & ex farre. Ex amylo verò esse non potest. Debet igitur esse panis ex frumento.

Secundò, debet esse coctus. Vnde, massa cruda, nõ potest esse materia.

Tertiò, debet ex aqua elementari esse confectus. Vnde, si massa ex vino, aut lacte, aut alio liquore conficiatur, non est materia.

Quartò, debet esse purus, seu immistus, id est, ex frumento solo, & aqua sola, absque mixtione alicuius liquoris, & alterius humidi. Absque mixtione etiam alterius speciei à frumento. Hoc autem intelligendũ est, de notabili mixtione. Nihil enim obstat, quòd cum frumento, aliquot grana alterius speciei, & cum aqua, aliquid alterius liquoris fuerit commistum.

Quintò, debet esse azymus panis, id est absq; fermento, in Ecclesia Latina. In Græca verò cum fermentato, adeò, quòd peccaret mortaliter Latinus, consecrans in fermentato, & Græcus consecrans in azymo. quia quisque consuetudinem suæ ecclesiæ tenetur obseruare. tamen consecratio valida esset.

Sextò, debet esse non corruptus. Si enim panis corruptus sit, vt speciem suam mutauerit, nullo modo materia esse potest. Hæc igitur est vna materiæ pars.

Altera est, vinum, ex quo debet confici sanguis Christi, sicut ex pane, corpus. Vinum autem debet esse ex vitis natura. Nullum aliud, scilicet, ex pomis, moris, vel radicibus, vel ex alijs quibuscunque potest esse materia.

Rursus, neque potest esse agresta, neque acetum, quia ista non sunt vinum. Potest tamen mustum esse materia, quam-

quamuis recenter esset ex aliquo racemo expressum. Hoc etenim vinum est.

Rursus, siue vinum sit album, siue rubrum, potest esse materia. Aliæ species potus esse materia non possunt, vt cereuisia, lac, & alia similia. Cum vino, est quãtitas parua aquæ adhibenda, quæ simul est materia, siue conuersa sit in vinum, siue non. Peccaret mortaliter, qui scienter non apponeret aquam, & tamen consecratio valida est cum solo vino. Vtraque ista materia, cùm consecratur, debet esse præsens Sacerdoti. Vnde non posset Sacerdos existens in classe, consecrare vinum, quod est domi, vel in foro, quia forma sunt verba demonstratiua: neque potest demonstrari commodè, nisi quod est præsens, licèt non sit opus, quòd sit materia coniuncta, sat est, quòd sit in aliqua distantia, quæ moraliter præsentia dicitur.

Rursus, hæc vtraque materia, nequaquàm habet certam quantitatẽ, nisi ratione præsentiæ. posset enim consecrare Sacerdos multos cophinos panis, & vini doliũ, si præsentia ista haberet, sicut etiam minimam vtriusque quantitatem. Sed absque ratione, & sine conuenientia, immodicam quantitatem consecrare, graue esset sacrilegium.

Debet rursus materia vtraque esse certa, seu determinata. Fit autem certa ex intentione cõsecrantis. Consecrat enim quod intendit. Vnde, si extra calicem maneant guttæ vini, sicut etiam in altari micæ panis, quamuis præsentia sint, non consecrantur, quia intentio Sacerdotis non tendit ad illa. Quòd si aliquis haberet viginti hostias, & intenderet decem consecrare, non determinando illas inter alias, nulla esset cõsecrata, quia non est materia determinata. Notare tamen oportet, quòd quando aliquis consecrat hostias, putans se consecrare tot, & tamen sunt plures, vel pauciores, verè totas consecrat, quia intentio est consecrandi, quod ibi præsens est, & ad consecrandum posuit.

De

De forma corporis, & sanguinis.

CAP. XXVI.

FORMA consecrandi panis est ista: *Hoc est enim corpus meum.* Illa dictio, *Enim*, non est necessaria necessitate sacramenti: peccaret tamen, qui scienter omitteret. Vt autem diximus in materia de baptismo, nõ debet forma mutari, quamuis non omnis mutatio auferat sacramentum. Vnde sacramentum esset, licèt aliquis diceret, *Istud est corpus meum*, vel alio simili modo, in quo sensus non mutatur. Forma sanguinis hæc est; *Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remißionem peccatorum.* Omnia ista verba sunt de prçcepto, quamuis non etiam omnia de necessitate sacramenti. Ista verò sunt de necessitate sacramenti, *Hic est calix sanguinis mei*, imò non solùm isto modo prolata, sed etiã alio, puta, *Hic est sanguis meus, vel hoc poculum*, aut *vas sanguinis mei.* Græci autem hac vtuntur forma: *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remißionem peccatorum.* At, quia Latina forma nobis est seruanda, oportet sensum explicemus. Dicitur, *Hic est calix sanguinis mei.* In quibus verbis est sensus per figuram, id est, in hoc calice, sanguis meus est, vel etiam potest esse sensus, vt calix pro potu ipso sumatur, scilicet, hic est potus sanguinis mei. Dictum est autem, *hic est calix sanguinis*, & non, *hic est sanguis*, ad significandum, quod sanguis continetur in speciebus vini. Et hoc vt potetur, & sumatur. statim sequitur, *Noui, & æterni testamẽti.* Aduerte, quod Deus duplex pactum iniuit cum homine.

Alterum fuit, in quo disposuit aduẽtum suum in carne, & hoc pepigit cum Patribus antiquis, quod firmatũ est sanguine, & occisione animalium, figurantium mortem Christi. ob id, tale pactum dictum est testamentũ, quia fuit dispositio cuiusdam hçreditatis, morte firmata testatoris, non quidem in re, sed in figura.

Alte-

Alterum pactum Deus iniuit, de vita, & fœlicitate æterna danda. Et hoc pactum, morte, & sanguine Christi confirmatum est. Diciturque testamentum nouum, vt distinguatur à priori, dicitur æternum, vt denotetur, quòd non aliud superueniat testamentum, & quòd res per ipsum notata, hæreditas sit æterna. Est igitur sensus; hic est sanguis, in quo, dispositio hæreditatis æternæ, hominibus confirmata, & stabilita est. Sequitur aliud verbum, *Mysterium fidei.* Sanguis iste, sic præsens est, vt sensibus dignosci, nec omne comprehendi possit, opus est fide, qua teneatur. Est igitur fidei mysterium, id est, secretum fide tenendum. Statim sequitur efficacia, seu effectus huius sanguinis, *Qui pro vobis effundetur, & pro multis.* Pro omnibus quidem fuit sufficiens precium: non tamen, quia omnes ipso vti volunt, non omnibus prodest, ob id *pro multis effundetur in remißionem peccatorum,* quoad efficaciam, qui tamen pro omnibus effusus est, quoad sufficientiam.

De efficacia verborum formæ.

CAP. XXVII.

SACRAMENTVM hoc, non in vsu, seu materiæ applicatione, circa suscipientem, vt alia sacramenta, consistit, sed in efficacia verborum erga ipsam materiam, seu in ipsa consecratione ipsius materiæ. Sunt enim illa verba, *Hoc est enim corpus meum,* ita efficacia, vt sint instrumenta transsubstantiandi substantiam panis in CHRISTI verum corpus. ita, vt post prolationem, in illa hostia, non sit panis vlla substantia, sed sola accidentia ipsius, scilicet, quantitas cum colore, & sapore, odore, & primis qualitatibus, quæ dicuntur species panis, sub quibus, est verum corpus CHRISTI præsens. Non quòd accidentia sint in eo sustentata: non enim hoc ita est, quia accidentia illa miraculosè per se sustentatur, sed quòd, sub illis latet corpus Christi, illic etiam

miro modo continetur. Idem etiam dicendum, de verbis consecrationis vini, in quo non manet substantia, sed accidentia, sub quibus est sanguis verus CHRISTI. At verò tam corpus, quàm sanguis continentur in his speciebus, non quidem modo passibili. nam quamuis istæ species calefiant, aut frigescant, vel scindantur, non ob id Christus ista talia patitur. Rursus continetur CHRISTVS, non per modum dimensionis: non enim extensus est, vt pars in parte sit, sed in qualibet specierum parte est totus. ob id, tantum sumit, qui partem hostiæ, quantum qui totam recipit: nec desinit esse in cœlo, licèt præsens sit in hostia: nec licèt sit in vna, ob id relinquit aliam, sed simul omnibus adest. Quæ omnia fide tenenda sunt, quia superant humanum captum, sed credere magnum est meritum fidelium. Notandum tamen est, quòd sub speciebus panis, non solùm corpus CHRISTI, sed eius sanguis, anima & diuinitas sit, imò tota Trinitas, sed vnum quidem, puta corpus, virtute verborum & consecrationis, alia verò ratione concomitantiæ: quia corpus cum anima, & sanguine modò est. Similiter sub vini speciebus, continetur sanguis, corpus, anima, diuinitas. Omnia denique CHRISTI, sed solus sanguis virtute consecrationis, reliqua ratione concomitantiæ. Vnde, si solam consecrationem consideremus, corpus in vno, sanguis in altero continetur. In quo mors Christi repræsentatur, in qua sanguis, à corpore effusus est. Vnde fit, quòd si in illo triduo, in quo CHRISTVS est mortuus, aliquis consecrasset, vel consecrare intenderet, tunc sub speciebus panis, corpus absque anima contineretur, & sanguis absque corpore, vtrumque tamen diuinitati coniunctum. non enim à diuinitate dimissum est, quod assumptum est.

De ministro, & suscipiente.

CAP. XXVIII.

IN isto sacramento, duo cósiderari possunt. Vnum est ipsa cósecratio: alterum est vsus & collatio ipsius sacramenti. Vnde duo sunt ministri, alter est consecrationis, alter collationis. Minister consecrationis, sacerdos solus est, adeò quòd nullus, non habés characterem sacerdotalem, potest consecrare corpus, & sanguinem. De hoc satis diximus in principio huius 2. libri. Minister collationis est etiã sacerdos, non quicunq; , sed cui, ex officio incumbit, vel ex commissione, vel aliquo priuilegio, adeò quòd nulli licet absque licentia Eucharistiam sumere, etiam extra tempus præcepti à quouis sacerdote, nisi in necessitate, vel quando pro certo habetur, quòd Curatus concederet facultatem sumendi. Olim cùm laici solebant sub vtraque specie cómunicare, Sacerdos solus ministrabat corpus, Diaconus verò sanguinem, quia hic non tangit sacramentum, sed tantùm calicem. iam verò iste modus nó conceditur: propterea Diaconus nó potest ministrare, corpus etenim nó valet conferre. At verò, quando necessitas esset, vt si quis infirmatur, & Sacerdos non adest, vel non potest, licet Diacono soli etiam corpus ministrare. Suscipientes autem hoc sacramentum, duo etiam sunt. Vnus est suscipiens simul & consecrans; talis est Sacerdos, cùm celebrat, vel Domino sacrificat, & iste sacramentũ sub vtraque specie, necessariò debet suscipere, vt completum sit sacrificiũ: de quo multa superiùs diximus, propter quod ab eis modò supersedemus. Alter est suscipiens, qui non consecrat, sed tantùm recipit sacramentum, & iste potest esse Sacerdos, & laicus. Cùm Sacerdos nimirum non celebrando communicat, talis suscipiens non debet suscipere sacramentum sub vtraque specie, sed tantùm sub specie panis. nec ob id sacramentum integrum non recipit, nam totus Christus in qualibet specie continetur, nec maior est effectus sacramenti sumpti sub vtraque specie, quàm sub vna. Sacerdos enim necessariò sub vtraque recipit, quia integrum debet esse sacrificiũ, in quo mors Christi continetur, quæ sub illa vtraq; specie repræsentatur. Fuit quidem olim vsus talis, sub

vtraque ſpecie communicandi, ſed iam ab Eccleſia, iu-ſtiſſima cauſa abolitus eſt, cùm non ſit de iure diuino, niſi tantùm communicare corpus & ſanguinem Domini, ſed non ſub vtraq; ſpecie. Nam in vna, vt dixi, totum continetur.

Fuit igitur prima cauſa, ob periculum irreuerentiæ huius ſacramenti, quia facilè & frequenter accidere poterat ſanguinis ſubuerſio.

Secunda, quia multi non poſſunt ſumere ſpeciem vini, abſque prouocatione ad vomitum. Huiuſmodi enim multæ fœminæ, multi etiam iuuenes ſunt.

Tertia, ad repellendam hæreſim Neſtorianorum, qui negabant totum Chriſtum in qualibet ſpecie contineri, ſed corpus tantùm in ſpecie panis; ſanguinem tantùm, in ſpecie vini. quod quidem falſum eſt, vti diximus. Debet ergo ſuſcipiens, & non conſecrans, ſacramentum hoc, ſub ſpecie panis, tantùm recipere.

Sunt tamen quædam in ſuſcipiente obſeruandæ conditiones.

Prima eſt, debet eſſe adultus. nam infantibus quidem poſſet dari ſacramentũ hoc, ſed tamen ex Eccleſiæ præcepto, non debet dari niſi adultis, & iam maturioris vſus rationis. Non enim ſtatim poſt ſeptem annos, hoc ſacramentum ſuſcipere debent pueri.

Secundò, non ſat eſt, adultos eſſe, ſed rationis vſum habere oportet actu. Vnde, amentes non poſſunt recipere, nec phrenetici, niſi aliquando vſum rationis habuerunt, & tunc, hoc ſuſcipere voluerunt.

Tertia eſt, quod debent eſſe ieiuni, nam mortale peccatum eſt, recipere ſacramentum hoc, poſt cibum, vel potum aliquem, niſi tempore alicuius infirmitatis periculoſæ. tunc enim poteſt poſt prandium etiam communicari. Vel quando eſſet præceptum communicandi, & infirmus non poſſet abſque graui nocumento omittere potionem, tunc poſſet ſumere, & poſt communicare, cùm portio non poteſt poſtponi.

Quarta, debet eſſe cõfeſſus de commiſſis mortalibus poſt proximam cõfeſſionem. Nec enim debet accedere, cum

cum conſcientia peccati mortalis: nec ſufficit ſola contritio cum propoſito confitendi, niſi in aliqua neceſſitate vrgente, vt mortis: aut temporis implendi præcepti, & caſu aliquo nullus adeſſet confeſſarius, tunc ſufficeret contritio cum voto confeſſionis faciendæ, habita occaſione. De hoc diximus ſuprà.

Quinta, Debet accedere abſque peccati venialis actu, vt non ſit actualiter in aliquo veniali, quamuis iſta diſpoſitio non impediat effectum ſacramẽti habitualem, ſcilicet, habitum gratiæ, tamen impedit actualem, ſcilicet, charitatis feruorem. Vnde, qui intenderet actu, poſt communionem facere aliquid, quod eſt culpa venialis, gratiam ſacramenti non perdit, feruorem tamen charitatis non recipit. Si tamen accederet cum actu peccati mortalis, nõ ſolùm nihil recipit, ſed mortaliter peccat, & grauiſſimè quidem in tali ſuſceptione. propterea dicitur hoc ſacramentum, *mors eſſe malis, vita bonis*. Hinc fit, quod, qui ſunt in aliquo notorio peccato, quorum pœnitentia non conſtat, non ſolũ non debẽt accedere communioni, ſed accedentes repelli debent. quales ſunt hi, qui in ſtatu peccati ſunt, vt meretrices publicæ, vſurarij, hiſtriones, concubinarij notorij, & ſimiles, quibus eſt communio neganda, niſi pœniteant. At pœnitentia exiſtente ad communionem ſunt admittendi, nõ ſolum hi, ſed etiam qui publica iuſtitia caſtigandi ſunt. 14. q. 2. c. ſi. Syl. ver. Euch. 3. quæſt. 5. § vt ſuſpendendi, vel decollandi, vel alio quouis modo occidendi, quamuis fuerint hæretici, & poſteà reſipuerint. licèt in aliquibus locis, non ſunt in vſu. ſed profectò melius eſt, vt communionem recipiant, aliquo ſpacio temporis ante mortem. Nec etiam eſt neganda communio energumenis, ſeu arreptitijs, quamuis actu vexentur, niſi conſtiterit ob aliquod graue peccatum, ſic à Domino puniri. Secùs enim ad communionem admittendi ſunt, cùm poſſint eſſe in gratia, & maiori, quàm multi alij, qui non ſic vexantur à malo ſpiritu.

De modis suscipiendi sacramentum, & eius effectus.

CAP. XXIX.

SACRAMENTVM hoc, multiplex est suscipiendi modus.

Primus est tantùm in figura, quomodo patres illi antiqui qui sumebant per sacrificia illa, quibus ministerium hoc repræsentabatur, & maximè per illud manna, quod de cœlo pluebat.

Alter modus est verè, & non in figura tãtùm, sed spiritualiter tantùm, quo modo qui fide tenent sub illis speciebus, verum Christi corpus esse, & simul ipsum recipiendi ardent desiderio, quamuis re ipsa non sumant. Et hic modus est multum vtilis.

Tertius modus est sacramentaliter tantùm, quando recipitur Christus in sacramento, tamen ob indebitam dispositionem recipientis, effectus sacramenti non consequitur.

Quartus est, sacramentaliter, & spiritualiter simul, cùm sumitur species & effectus sacramenti recipitur. Multi enim, & mirabiles sunt sacramẽti huius effectus, è quibus, quatuor solùm recensebo.

Primus est, gratia cum donis, & virtutibus, qua quidem gratia, remittitur peccatum mortale, si accedens fortè adhuc per confessionem non fuerit consequutus eam defectu suo, vt, si non sufficiente contritione, seu attritione ad eam accesserat, post confessionem verò melius disponitur, adhuc tamen non sufficienter ad gratiam, nisi virtute sacramenti, tunc hoc sacramẽtum primam gratiam confert. Similiter, si necessitate vrgente, non potuit confiteri, sed communionem recipit, cùm tamen attritus tantùm esset. Etiam alijs in casibus potest gratiam conferre, qua mortale dimittatur. Quòd si accedens in gratia sit, recipit augmentum cum gratia. Etiam partem pœnæ remittit, quamuis non totam, nisi iuxta

iuxta dispositionem accedentis.

Secundus est, spiritualis refectio, quæ cõsistit in quodam charitatis feruore, & maiori circa benè operandũ conatu, & deliberatione, simul etiam in interna animæ delectatione.

Tertius, præseruatio à peccato. Hoc enim sacramentum multum iuuat animam, ne succumbat tentationibus, & peccatorum periculis.

Quartus, quia multum carnis concupiscentiam ac fomitem extinguit. Ob quæ multum esse debet Christiano huius sacramenti assidua susceptio. Vbi enim est continua indigentia, ibi continuum desideratur auxilium; Vinci enim, & consumi opus est, nisi frequenti opere subueniatur, id quod, non cessante inimici impulsione, concutitur. Aduertendum tamen vnum hic est; cùm CHRISTI corpus in sacramento recipitur, tamdiu eius præsentiam intra nos durare, quamdiu species illæ calore naturali non consumuntur. Consumptis enim (quod fortè dimidia quarta horæ fit) speciebus eius præsentia non est. Effectus tamen ex ipsius præsentia procedentes, multum permanent, nisi nostra negligentia impediat, aut culpa expellat & destruat.

De varijs nominibus huius sacramenti.

CAP. XXX.

SACRAMENTVM hoc, propter suam excellẽtiam, varia sortitur nomina. Est enim hoc dignissimum omnium sacramentorum, quia verè in eo Christus continetur. Dicitur autem Eucharistia, quasi bona gratia, quia Christum continet, qui fuit author nobis gratiæ; vel quasi, gratiarum actio, quia est sacramentum propter quod indesinenter Christo gratias agere, & habere tenemur. Dicitur sacrificium, seu hostia, quia Christum cõtinet, qui per mortem, se Patri pro peccato

 hostiam

hoſtiam obtulit. Dicitur Viaticum, quia cibus eſt ſpiritualis, quo cõfortatur animus, donec perueniat ad montem Dei Oreb, id eſt, cœleſtem patriam. Dicitur etiam communio, & Græcè Synaxis, quia ſacramentum eſt, in quo Chriſtiani vniuntur. Vt enim magna eſt vnio corporum, vno cibo corporali veſci: non minor, ſed longè maior eſt ſpirituum vnio, vno, ac tanto veſci cibo ſpirituali. Dicitur etiam Sanctiſſimum ſacramentum, per excellentiam, quam habet ad reliqua ſacramenta omnia. Multa quidem dici poſſunt de eo, tamen pro introductione præſenti ſufficiant iſta, ſimul cum his, quæ in principio huius libri diximus, & etiam in ſequenti libro tertio dicemus.

FINIS LIBRI SECVNDI.

INSTRV-

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER III.

De Pœnitentia.

Quid sit peccatum.

CAPVT I.

SACRAMENTVM hoc Pœnitentiæ, plurimas continet difficultates, Sacerdoti cognitu necessarias: ob id librum integrum, in eis enarrandis collocauimus. Sunt autem suo ordine quinq; tractanda, materia, forma, minister, pœnitens, & huius sacramenti effectus. Et quidem materia duplex est, altera remota, altera propinqua. Vt enim in baptismo erat materia remota, scilicet aqua, & propinqua, scilicet ablutio, ita in isto est materia remota, & hęc est peccatum. Est etiã materia propinqua, verbi gratia, contritio, confessio, satisfactio, seu peccatum contritũ, confessum, & satisfactioni expositum.

A remota ergo materia, doctrinæ ordine, incipiamus. Ac primum omnium tractandum se offert, Quid sit peccatum? Omissis autem aliorum descriptionibus, sic videtur nobis clarè & breuiter posse describi: Peccatum, est recessus à regula diuina voluntarius. In qua descriptione quatuor continentur partes.

Prima est, *Recessus*, id est, quædam deuiatio, & separatio, ab aliquo stabili principio. Peccatum enim est, nõ aliqua substantia, aut corpus, aut entitas positiua, sed

quædam ſeparatio, quidam defectus. Altera pars eſt, à *regula*, ne intelligeremus, hanc ſeparationem eſſe à loco aliquo, vel alio quouis, ob id additur ſeparatio à regula. Vocamus regulam, principium quoddam, cui agens, ſuum effectum, vel operationem conformare intendit. Receſſus ergo, & defectus à regula propoſita peccatum dicitur. Vnde, Monſtrum peccatum naturæ dicitur, quia non conformatur regulæ naturæ, ſecundùm quam effectus talis, taliter debet eſſe formatus. Similiter error in imagine, vel aliquo artificio, dicitur peccatum artis, quia regulæ artis non conformatur effectus. De his peccatis non fit mentio in præſenti, ob id additur tertia pars, *Diuina*. Per regulam autem diuinam, intelligo; tam præceptum ſupernaturale, vt præceptum de fide habenda, de ſuſcipiendis ſacramentis, de adoratione, & aliis huiuſmodi, quàm naturale, vt præcepta Decalogi; & humanum, vt præcepta Prælatorum, & ſuperiorum. Omnia enim diuina dici poſſunt, quatenùs à Deo ſunt, ſiue mediatè, ſiue immediatè. Natura enim à Deo eſt, poteſtas humana, & Eccleſiaſtica per Deum eſt. Iſta præcepta dirigunt & regulant operationes humanas, in finem. Receſſus ergo à tali regula, peccatum eſt, non tamen quicunq; receſſus: ob id additur quarta particula, *voluntarius*. Vt aliquid dicatur voluntarium, duo ſunt neceſſaria.

Alterum eſt, vt à voluntate procedat, ſiue quoniam in ipſa voluntate eſt velle, & nolle: ſiue quia à voluntate imperatur. Omnis enim operatio etiam exterior, quę nobis volentibus fit, voluntaria dicitur. Vnde veſci, voluntarium eſt, cùm volentes veſcimur: ſimiliter ambulare, occidere actualiter, & ſimilia. Vt ergo ſit peccatũ, debet eſſe receſſus volũtatis, ſiue à voluntate procedẽs. Vnde, regula generalis ſit; Quicquid in nobis fit, quod nec in voluntate eſt, nec à noſtra voluntate eſt, peccatũ non eſt. Vnde quantumcunq; occurrant imaginationes turpes, & contra fidem cogitationes, motus etiam carnis, vſq; ad effuſionem ſeminis procedentes, niſi voluntas accedat, aut conſentiat, peccatum non eſt.

Alte-

Alterum est necessarium, vt aliquid dicatur voluntarium, puta, quòd sit ex deliberatione procedens seu liberum, id est, quod in nostra sit potestate, vt sit, vel nō sit. Vnde quamuis sit actus voluntatis, si tamen necessarius est, ita, vt non sit in nostra potestate, non velle, tunc non dicitur voluntarius. Ex quo fit, quòd cùm ex aliqua vehementi passione accidit, vt in voluntate insurgat volitio vindictæ, aut alicuius mali, si talis est, vt nō sit pro tunc, in nostra potestate, non velle, non sit peccatum, donec iam induat rationem voluntatis, & in manu nostra sit prorsus expellere talem volitionem. Dico autem prorsus, quia aliquando aliqua ex parte, est in manu nostra, licet non totaliter. Et tunc grauius, vel leuius peccatum est, quò magis vel minus est voluntarius actus, vel recessus. Vide igitur, quid peccatū sit. est enim recessus voluntarius à diuino præcepto, cui conformare tenemur vitam, & operationes nostras.

De peccatorum differentijs in communi.

CAPVT II.

ALIQVOT peccatorum diuisiones, si non omnes, saltem quæ ad nostrum faciunt institutum, prosequi oportet.

Et primò, peccatum diuiditur in mortale ex genere suo: & veniale ex genere suo. Pro quo notandum est, quòd bifariam contingit, à regula diuina recedere; Vno modo agendo contra ipsam regulam: altero, non agendo secundùm regulā, sed præter eam. Ab vna enim via recedere possumus, aut contrariam sequendo viam, aut diuersam. Ille agit contra prçceptū, qui oppositum prçcepti facit; ille verò præter, qui aliquid facit, quod licèt non sit contra præceptum, non tamen tendit in finē præcepti, qui Deus est, verbi gratia, qui occidit, agit contra præceptum, *Non occides*: qui verbum otiosum, aut mendacium iocosum dicit, contra nullum præceptum facit, tamen facit aliquid, quod in Deū non est ordinatum. Id totū quod contra præceptū est, dicitur mortale ex ge-

ex genere suo: quia ex se inductiuum est mortis spiritualis, quæ est ablatio gratiæ, si esset. Id verò quod est extra præceptum, veniale ex genere suo dicitur: peccatum quidem est, quia est recessus à regula, sed ex se, gratiæ ablatiuum non est. Deus enim gloriosus, non obligauit omnes actiones nostras sub præcepto, sed quasdã alias multas reliquit, sed nos debemus eas secundùm nostrum finem exequi, quod non facientes, peccamus venialiter. Notandum tamen est, quòd non omne mortale ex genere, verè est mortale, id est, auferre gratiam sufficiens: sicut etiam, non omne veniale ex genere, verè est veniale, nam gratiam auferre sufficit aliquando. Explico primum; Mortale ex genere, duplici ex causa, non est verè mortale, sed fit veniale per accidens.

Prima est, ex leuitate materiæ: vnde furari ex genere mortale est, tamen furari quid minimi valoris, nõ est mortale, nisi sit maior quantitas materiæ.

Altera causa est ex actus imperfectione, quando nõ est perfectè deliberatus, & voluntarius, licèt aliquid sit voluntarij, vt in subito motu volentis vindictam, vel aliquod malum contra præceptum, cùm non adest plena libertatis potestas, si tamen aliqua sit, quia intercedit mora aliqua breuis, vnde aliqua negligentia est, licèt non notabilis: tunc est veniale. Si tamen plena esset potestas, esset mortale. Explico secundò; Multis enim casibus, quod ex genere suo est veniale, potest per accidens fieri mortale.

Primò, si vltimus finis in veniali constituitur, quod fit, cùm quis ita actum venialem exequitur, quod paratus est, etiam si mortalis esset, exequi, tunc mortale est, licèt sit verbum otiosum vel vanum.

Secundò, cùm ordinatur in peccatũ mortale ratione finis, fit tunc mortale, vt qui mendacium dicit leue propter adulterium, mortaliter peccat.

Tertiò, quando sequitur aliquod peccatum mortale, de quo constat, licèt non ordinetur in ipsum: vt, si quis sciens scandalum graue sequi si mẽdacium leue dicat, & dicit, mortaliter peccat.

Quar-

Quartò, si est conscientia erronea. Quid enim putat se peccare mortaliter in verbo otioso, si id proferat, mortaliter peccat. Iam enim iste animum habet peccandi mortaliter, licèt ille actus non erat verè peccatum mortale. Non solùm hoc fit in actu veniali, sed etiam in actu bono. Si quis enim putaret se peccare mortaliter, audiendo sacrum in die festo, mortaliter peccat, si audiat, etiam mortaliter peccat si non audiat, nam tenetur deponere conscientiam erroneam, & scire non esse peccatum, sed præceptum. His igitur causis, veniale ex genere, fit mortale per accidens.

ITERVM diuiditur peccatum in communi, in peccatum omissionis, & commissionis.

Præcepta enim hominibus imposita, quædam sunt affirmatiua, ipsum ad operandum obligantia, vt præceptum de diligendo Deum, & proximum, de ieiunando, sacroque audiendo, & alia huiusmodi.

Quædam sunt ab aliquo actu retrahentia, & prohibentia: vt, *Non occides, Non mœchaberis*, & alia multa. Cùm peccatum est contra negatiuum præceptum, commissio est. Cùm verò contra affirmatiuum, aliquando omissio, aliquando commissio est. Omissio est, cùm non operamur, quod præceptum iniunxit: vt, non diligendo Deum cùm tenemur. Commissio, cùm actum contrariũ habemus, vt si quis Deum odio habeat. Vt plurimùm tamen, affirmatiuorum præceptorum, sunt omissionis. In venialibus etiam aliquando est commissio, aliquando omissio. Commissio, cùm actus reperitur inordinatus, extra diuinum præceptum, vt mentiri iocosè, otiosum verbum dicere. Omissio, cùm operationis conuenientis defectus est: vt, aliquibus diuinis inspirationibus nõ respondere, nec operari aliquid bonum, cùm possit quis operari, licèt nõ obligetur ex præcepto. Attendere autem hîc oportet, quòd aliquando in peccato omissionis, est aliquis actus voluntatis, qui fertur in ipsam omissionem, vt qui non audiuit sacrum die festo. Aliquando est actus voluntatis, qui fertur in id, vnde sequitur omissio, vt qui voluit tota die dormire, vnde sequi-

ſequitur, vt ſacrum non audiat. Aliquando nullus reperitur actus talis, vt qui oblato tempore confeſsionis, ad quam tenetur, prorſus non vellet confiteri, nec nollet, ſed tamen relinqueret. Sæpè tamen omiſſio cum aliquo actu eſt; ſiue autem ſit, ſiue non ſit, niſi aliunde ignorantia, vel alia cauſa excuſat, peccatum eſt.

TERTIÒ, diuiditur peccatum, in peccatum cordis, & peccatum oris, & peccatum operis. Non eſt iſta diſtinctio variorum peccatorum, quaſi vnum peccatum ſit cordis, aliud oris, ſed vnum peccatum eſt, varios habens augmenti gradus.

Primò enim, peccatum committitur, cùm eſt voluntatis deliberatæ conſenſus, vt qui vult Chriſtianum occidere, committit peccatum, ſed aggrauatur, cùm ad opus peruenit. Similiter, qui verbo maledicit, priùs in voluntate peccat, pòſt in verbo peccatũ auget. Aliquando ſunt peccata diuerſa iſta tria, cum diuerſorum peccatorum materiæ ſumuntur. vt maledicentia, quæ in verbo conſiſtit, ſuperbia interius concepta in corde, & homicidium in opere, ſunt quidem tria peccata diuerſa, ſed cùm eadem eſt materia, tunc vnum peccatum eſt, ſed plures augmenti gradus. Hæ diſtinctiones peccatorum ſufficiant, quamuis enim aliæ ſint multæ, tamen ad propoſitum præſens non attinent, ob id relinquuntur.

De partibus eſſentialibus peccatorum, & effectibus.

CAPVT III.

SICVT in re artificiali, duas partes conſideramus, & materiã, & formam: verbi gratia, in domo, lapides, & ligna, locum obtinent materiæ, at diſpoſitio, & conſtructio eorundem, locum tenent formæ: ita in peccato etiam ſuo modo duo inſunt, vnum eſt velut materia, alterum eſt velut forma. Materia eſt actus, & operatio ipſa quæ requiritur in peccato commiſſionis, ſeu defectus ipſius operationis, qui reperitur in peccato omiſſionis: verbi gratia, occiſio hominis, eſt materia in pec-

peccato commisſionis: non audire ſacrum, eſt materia in peccato omiſſionis circa præceptum Eccleſię. Receſſus verò à regula diuina, ſiue contrà faciēdo, ſiue extrà, eſt forma. Propterea enim occiſio peccatum eſt, quia cōtra diuinum præceptum eſt. Similiter, non audire ſacrum, ob id peccatum eſt, quia contra præceptum eſt. Forma ergo peccati, non eſt quid poſitiuum, ſed ſolùm carentia rectitudinis, & conformitatis ad regulam.

In iſta de ordinatione, ſeu carentia rectitudinis, præcipuè cùm peccatum eſt mortale, duo conſiderantur; & auerſio à Deo, & conuerſio ad creaturam. Qui enim peccat, regulam Dei ſpernit, ob id à Deo auertit ſe: & allectus aliquo apparenti bono peccat, ob id conuerti dicitur ad bonum creatū. Vnde in omni peccato mortali, homo propter creaturam relinquit Deum, & dicitur auerti à bono incommutabili, ſcilicet Deo, & conuerti ad bonum commutabile, ſcilicet creaturā, ob idq; peccatum eſt grauiſſima Deo illata iniuria ab homine. Quamuis autem in veniali aliquo modo iſta ſint, ſed imperfectè valdè, non enim Deum integrè relinquit, ob id non deſtruit gratiam, nec incurrit homo pœnā propter veniale, quam incurrit ob mortale.

Cuius effectus duo ſunt præcipui, macula, & reatus. Macula eſt priuatio gratiæ, quæ pulchritudo eſt animę, & ornamentum. Reatus eſt obligatio ad pœnam æternam, quæ peccato debetur. Eſt autem duplex, iuxta duas peccati partes. Ratione enim auerſionis huiuſmodi debetur pœna damni, quæ eſt, non videre Deum in æternum. Qui enim auertit ſe à Deo, iuſtè Dei viſione priuatur. Ratione verò conuerſionis ad creaturam, debetur pœna ſenſus. Iuſtè enim à creatura torquetur, qui propter ipſam, autorem Deum relinquit. Vtraq; autem pœna æterna eſt, quia peccatum eſt perfectæ auerſionis & conuerſionis. In veniali etiam iſta duplex eſt pœna, at non perfecta, ſed temporalis. Ad tempus enim nō videt Deū in purgatorio, & ibidē torquetur. Sed in veniali non eſt macula propriè, quia non expellit gratiā, ſed feruo-

feruorem charitatis, & deuotionem, aliqua ex parte extinguit, & infrigidat. Post actum igitur peccati, stabilis manet reatus, & macula, nisi pœnitentia deleantur. Hæ sunt igitur peccati partes & effectus. Oportet autem hîc notare, quòd peccata omnia, siue mortalia, siue venialia, materia sunt sacramenti huius pœnitentiæ, sed non eodem modo. Mortalia etenim sunt necessitatis materia, id est, non possunt alio modo deleri, nisi per Pœnitentiæ sacramentum, saltem in voto susceptum, cùm non potest in re suscipi. At venialia, sunt quidem materia confessionis. vnde quis cum solo veniali potest recipere sacramentum pœnitentiæ; tamen non sunt necessaria materia, quoniam homo non tenetur confiteri, si tantùm veniale habeat, quamuis sit tempus Quadragesimę, sed non debet sumere sacramentum Eucharistiæ, nisi sequatur scandalum aliquod. Tunc enim deberet accedere ad confessionem, saltem vt diceret, se non habere conscientiam peccati mortalis vllius. Aliqui tenent, esse necessariam materiam in tempore præcepti, sed probabilius est oppositum. Nam præceptum confessionis tantùm est de mortalibus. Quando verò esset dubium de veniali, an esset mortale, tunc necessaria esset materia. Quamuis hoc ita sit, tamen maximè accedere quis debet confessionem cum solo etiam veniali, saltem propter gratiam quæ in ipso sacramento datur, & propter actum humilitatis qui exercetur. Veniale autem, potest præter pœnitentiam, aliis viis remitti, scilicet oratione dominica, aqua benedicta, pectoris tunsione, benedictione Episcopali, feruēti charitatis actu. Hæc igitur sunt materia huius sacramenti.

Quid sit contritio, quid attritio.

CAPVT IIII.

SICVT in baptismo duplex erat materia, remota, scilicet aqua ipsa: & propinqua, scilicet ablutio, quæ aqua fit: ita in hoc sacramento, materia remota peccatum

rum est,propinqua verò,est contritio,confessio,satis-
factio. Itaque peccatum contritum, confessum, satis-
factum,est materia propinqua confessionis. Primùm i-
gitur de contritione agamus. Videtur autem posse sic
describi:Contritio est,præteriti peccati, vt est Dei offen
sa,voluntaria supra omnia detestatio , cum proposito,
futura supra omnia vitandi,& commissa confitendi. In
hac descriptione sex sunt partes.

Prima est,*præteriti peccati detestatio*. Peccatum detestari,
ad actum voluntatis pertinet, quæ ex peccati commissi
consideratione,in hunc actum prorumpit, nollem pec-
casse,talisque actus est detestatio peccati, elicitus à vir-
tute pœnitentiæ.

Secunda pars est,*vt est Dei offensa*,nō sufficit nolle pec-
casse,quia peccatum,malum aliquod secum fert,sed hac
ratione,quia offensa Dei est.

Tertia pars,*supra omnia*. Vt homo habet contritionem,
debet detestari peccatum, sic vt potiùs velit quodcunq;
malum subiisset,quàm peccasse , nihilque magis debet
abhorrere, quàm Deum offendisse, & hoc est detestari
peccatum suprà omnia,seu supra omne detestabile,vt a-
liqui dicunt.Nec opus est in particulari facere istas colla-
tiones: mallem hoc vel illud subiisse, quàm peccasse.
Sunt enim periculosæ, & aliquando posset dæmon ho-
minem his illaqueare:si tamen homo eas facit,bonę sunt:
non tamen debet quiuis se his periculis exponere.Suffi-
cit enim in generali ita detestari,vt nihil magis deteste-
tur,quàm Dei offensam,velitque non offendisse,potiùs
autem subijsse quodcunque malum.

Quarta pars est,*voluntaria*, id est spontanea.Non enim
contritio debet esse actus necessitatis,sed spontaneus,&
liber,qui in nostra sit potestate,posito tamen auxilio di-
uino.

Quinta pars est,*cum proposito vitandi futura super omnia*,id
est,proponere debet, in posterum se non offensurum
Deum,potiùs passurum quocunque malum,etiam mor-
tem.Quamuis etiam hoc in generali sufficit.Non debet
autem quis suo innitens robori,hoc proponere,sed sem

per sperans in diuino fauore, quo possumus proponere talem emendationem vitæ, & hoc propositum debet esse expressum. Et hoc est probabilius, quamuis aliqui dicant, sufficere primum actum, sed quod diximus, securius est. Et ita habet Concilium Florentinum.

Hactenus erat contritionis descriptio, quæ erat ante legem gratiæ, sed modò etiam est necessaria.

Sexta particula, *propositum confitendi*, quamuis sufficiat hoc propositum virtualiter tempore debito. Et in hac vltima particula differt nostra contritio à Iudæorum. Vide Soto: 4. d. 17. q. 2. art. 1. Posset quis obiicere: Nos ergo maius accepimus onus quàm Iudæi, quia obligamur confiteri. Respōdet Bonau. Duplex esse onus, onerans & leuans. Sacramenta sunt onera leuantia quia dant gratiam, & nos certos reddant peccata nobis esse remissa. Hæc igitur est natura contritionis. Vnde sequitur, quòd contritio, non est dolor, aut tristitia, sed actus, cuius comes est dolor & tristitia. Essentialiter .n. contritio est actus, quo homo nollet peccasse, quatenus peccatū est Dei offensa. at intellectu cōsiderans nō posse nō esse factum peccatū apprehendit vt malū quod vitari nō potest. Et hinc sequitur tristitia in voluntate, quæ mouet etiā sensum, fitq; tristitia in sensu, vnde prorūpit in lachrymas, & gemitus. Ex apprehensione .n. mali quod vitari non potest, tristitia sequitur. Ista tamen quāuis sequantur ex cōtritione, & bona sint, nō contritio, sed cōtritionis effectus sunt. Dicitur aūt per metaphoram cōtritio. Est .n. propriè actus, quo corpus aliquod durum, in minutas diuiditur partes, fitq; nullius resistentię, quod anteà multū resistebat: sic hominis cor, quod per peccatū obduratū erat, resistensq; motioni ad bonum, emollescit per pœnitentiā, fitq; diuinæ obediens voluntati. Potest etiā contritio dici ab effectu, quia causa est doloris, tristitiæ, actuumq; pęnaliū, qui naturam sensitiuā consumunt, & cōterunt. Aduertendū tamen est; quoties aliqua pars ex prædictis deest, tunc non contritio, sed quædam alia imperfecta species fit, quę attritio dicitur, quasi imperfecta contritio: quæ maximè modis his contingere potest.

Primò,

Primò,ex parte obiecti, quando detestatur peccatum, cum reliquis conditionibus, sed non vt offensa, verũ aut quia est quoddam malum animã fœdans,& deturpans, faciensque seruam diaboli: aut quia ei debetur pęna æterna? aut quia ex eo sequutum est malum aliquod temporale, quacunque ratione harum detestatur peccatum, attritio est.

Secundò,contingit ex parte modi, cùm quis detestatur peccatum, vt Dei est offensa est, sed non detestatur supra omne detestabile.Non enim verè mallet,quodcũque malum subiisse quàm peccasse. Talis enim detestatio,attritio est.

Tertiò modo,potest contingere, quando quis detestatur peccatum supra omnia,vt Dei est offensa, nõ tamen habet propositum firmum vitandi omne futurum, & talis detestatio attritio est.

Quartò modo potest contingere, cùm quis desiderat habere contritionem de peccato,& detestari supra omnia,quamuis verè non habeat ipsam contritionem. His quatuor modis contingit attritio.

Est autem grandis differentia inter omnes has attentiones,& contritiones.

Contritio enim per se,absque sacramento suscepto in re,sed tantùm in voto,est causa remissionis peccati mortalis,& gratiæ conseruationis: & si statim moriatur homo,causa est salutis æternæ. At verò attritio, nulla per se est sufficiens causa remissionis peccati mortalis,quãuis sit cum voto sacramenti.Imò qui in peccato existens cum sola recederet attritione, absque sacramento, damnaretur.

Est enim alia differentia.

Attritio sufficit, vt quis accedat sacramentum pœnitentiæ,& impleat præceptum ipsius,& consequatur etiam effectum eiusdem.Contrito autem,seu habenti iam per contritionem gratiam, sacramentum hoc dat gratiam maiorem : & qui sic accedit,verè implet præceptum confitendi,& si tempus est præcepti.At verò non omnis attritio sufficit ab consequendum effectum huius

ſacramenti.imò,ſi ſic accederet,peccaret. quamuis aliqua attritio ſufficiens ſit,quòd per illas quatuor diſcurrendo explico.

Prima quidem attritio ſit talis,vt cognoſcat pœnitens ſe non deteſtari peccatum,vt eſt Dei offenſa,ſed tantùm vt eſt alicuius mali cauſa,& pœnę inferni,quamuis bonus actus iſte ſit,tamen non ſufficit ad ſacramentum,imò qui ſic accederet, peccaret denuò, & non impleret præceptum, ſed eſſet repetendum ſacramentum. Aliquando quoque talis attritio, etiam ſecundùm ſe mala eſſet,quando quis peccatum deteſtaretur propter malum,vt vltimum finem:puta,cùm talis eſt,quòd non deteſtaretur, niſi eſſet propter malum, tunc actus malus eſt.At,abſolutè deteſtari peccatum propter malum,bonus actus eſt,ſed,vt diximus,inſufficiens.

Secunda attritio alia indiget diſtinctione.Aut enim pœnitens cognoſcit ſe non deteſtari peccatum,ſupra omne deteſtabile,nimirum quia poſitiuè aliud plus deteſtatur;aut putat ſe aliud plus deteſtaturum, ſi occurreret,tunc talis eſt inſufficiens ſicut prior: ant non cognoſcit id,quamuis non deteſtatur ſupra omne deteſtabile, tunc talis attritio,putata contritio dicitur,& ſufficit,vt præceptum quis impleat,& gratiam ex ipſo conſequatur.

Tertia attritio non eſt ſufficiens, imò peccaret qui ſic accederet,nec implet præceptum.

Quarta ſufficeret ad gratiam in ſacramento recipiendam,ſi pœnitenti non conſtaret,ſe non eſſe verè contritum:cùm vero conſtat, inſufficiens eſt, quia cùm ſibi conſtat,non eſſe verè contritum, debet prius verè conteri.Vnde confeſſores maximè debent conſiderare,qualiter pœnitentes admittant ad confeſſionem.Non enim ſunt admittendi,niſi qui peccata deteſtãtur, vt offenſa Dei ſunt, & propoſitum habent non peccandi in poſterum,etſi non ſunt examinandi, an ſupra omne malum deteſtentur,ſed ne aliquid magis deteſtentur. Vnde ante confeſſionem mihi videtur de tali diſpoſitione fore interrogandos.Hinc etiam ſequitur contritionem, quæ

pars

pars est materiæ huius sacramenti, aut esse verum contritionem, aut existimatam, vt dixi.

De quibusdam dubijs circa contritionem.

CAP. V.

ALIQVOT dubia circa contritionem possunt alicui occurrere.

Primum est, quorum peccatorum sit habenda contritio. Ad quod respondeo, non esse necessariam venialium: hæc enim diximus absque contritione remitti posse, sed mortalium commissorum est necessaria; adeò, quòd sine contritione extra sacramentum non possunt remitti. Non autem est necessaria omnium peccatorum, sed eorum tantùm, quæ contritione alia remissa non sunt. Quorum enim homo putat se habuisse contritionem, & confessionem, non est necessaria contritio noua. Quod si quis de talibus de nouo conteratur, benè facit. Tamen aliquòt sunt peccata, quorum melius est non repetere memoriam, postquam semel cõtrita sunt, qualia sunt, quæ secum delectationem afferunt aliquã. Potest enim eorum memoria plus obesse, quam prodesse, nisi esset homo perfectus, & multæ mortificationis.

Alterum dubium est, an singulorum mortalium commissorum sit necessaria particularis contritio. Ad quod quamuis aliqui aliter dicant, probabiliùs tamen cum alijs respondeo, non esse necessarias contritiones singulorum peccatorum, sed satis est, esse vnam generalem omnium: siue fiat, cùm homo incipit singula peccata sua cogitare, siue cùm in medio est cognitionis, siue in fine. Si enim singulorum contriniones in particulari essent necessariæ, non posset homo consequi gratiam, & pœnitere quocunque momento, sed opus esset longo tempore. Sufficit ergo generalis detestatio peccatorum supra omnia. Per hoc tamen non tollitur eorum peccatorum

in particulari discussio, quæ necessaria est ad confessionem. Et quamuis non esset confessio, sicut non erat ante legem gratiæ, esset tamen necessaria ista discussio, licet non tam minuta, sed saltem, quantum ad species peccatorum, ad vitæ emendationem. quamuis ad gratiæ consequutionem saltē sufficeret prædicta generalis contritio, quæ post cadit in particulari super q̄libet, cū confessio fit, vel cū homo in particulari se examinare tenetur.

Tertium dubium occurrit, an homo statim post peccatum, teneatur de ipso conteri: & quamuis aliqui dicunt, quòd tenetur quoties practicè subit in memoriam id est, cùm recordatur eius, tanquam alicuius quod operādum proponitur: probabilius dico cum aliis, quod non teneatur statim, etiamsi recordetur sæpius commissi peccati. Solùm enim tenetur, tunc nō in ipso complacere, tamen non tenetur pœnitere, sed potest mentem alio diuertere. Est enim generaliter verum, vt quoties quis non tenetur confiteri, aut aliquid extra statutū præcepti facere, non teneatur conteri. Cùm tamen est tempus periculi, tunc confiteri tenetur, vt in firmitate acuta: vel, cùm est periculū naufragij aut belli, aut similis, non existente copia confessoris, conteri tenetur. Similiter, in casu quo administrare debet sacramentum, vel recipere, tunc conteri tenetur, maximè in administratione. Aliter non statim tenetur, nisi solùm à peccato desistere. Puto etiam cùm aliqua grandis tentatio paratur, cui existenti in peccato, probabile est succumbere, tunc teneretur saltem de admisso conteri peccato.

Quartum dubium est, quantus dolor esse debeat de peccato commisso, vt remittatur, seu vt vera sit contritio. Ad quod respondeo, solùm esse necessariam peccati detestationem, suprà detestabile omne, vt diximus, quæ si sit, peccatum delet, quamuis non sit tam intensa, quàm potest esse detestatio alicuius mali temporalis. Non enim est determinata intētio actus necessaria. imò contritio vera vel remissa, potest delere quodcunq; peccatum, quamuis grauissimum, nec homo tenetur magis con-

conteri de peccato vno quã de alio, dũmodò cõteratur: quamuis sit vtile, magis conteri, & de peccato grauiori plus dolere. Hoc enim valet ad pœnæ maioris remissionem, & maioris etiam gratiæ consequutionem. Nam contritio non aufert totam pœnam debitam peccato. Ob id, sunt indulgentiæ, quæ in remissionem pœnæ temporalis, debitæ in purgatorio, adhibentur. Posset tamen tanta esse contritio, vt etiam totam auferat pœnam, imò ipsa attritio, putata contritio, prout maior vel minor fuerit, ita cum Sacramento maiorem gratiæ infusionem, atque pœnæ remissionem consequitur. Ratio autem, quare quælibet contritio, quodlibet peccatum aufert, est, quia cùm contritio est, gratia ipsa est. Minimus autem gratiæ gradus sufficit omnia peccata à recipiente expellere, ipsumque Dei amicum facere, iusque ad gloriam æternam habere.

Quid sit Confessio.

CAP. VI.

De prima parte materiæ huius Sacramenti propinqua, nempè de contritione diximus, nunc de secunda parte, putà, confessione, agendum est. Videtur autem sic describi posse. Confessio, est actus hominis exterior, proprium peccatorum cum sui accusatiõe, in foro spirituali, & secreto, manifestatiuus. In qua descriptione, sunt quinque partes.

Prima est, *Actus hominis exterior*: ad denotandum, quod, cùm homo nullum exteriorem actum, vel verbo, vel nutu facit, vel alio modo, sed immobilis manet, non confitetur, & sic absolutio non est illi danda, quia deficit materia sensibilis, in Sacramento necessaria.

Secunda pars est, *Manifestatio peccatorum*. Non enim quilibet actus exterior confessio est, sed ille, quo homo peccata manifestat. Aduertendum tamen, quòd multis modis potest contingere, actũ exteriorem peccatorum esse manifestatiuum.

Primò, per verbum ipsius pœnitentis, aut confitentis, & ad talem actum tenetur qui potest. Debet enim verbo proprio exprimere peccata.

Secundò, signo, cùm non potest verbo. Tenetur enim signo, vel nutu confiteri, vt in mutis contingit, & vera est confessio.

Tertiò, potest esse per interpretem, cùm ignarus est linguæ confessor. Et talis est vera confessio, præsente pœnitente, & signo annuente, vt poterit, se velle significare quæ dicit interpres. Quamuis autem ista vera sit confessio, tamen nullus obligatur ad sic confitendum, non enim tenetur reuelare alteri suam confessionem.

Quartò, potest esse scripto, vt scribat, & confessor legat, annuente pœnitente, quod in muto, aut alio impedito posset contingere. Et est vera confessio: quamuis ad hanc, nec teneatur pœnitens, quia ex se est publica, nam quod scripto mandatur, ex se permanens est. Per nuncium verò, aut per literas absente pœnitente, confessio non est. Non est enim verè ibi actus pœnitentis certus: potest enim intermedio tempore animū mutare, potest esse fraus, potest abiisse. Denique, non est pœnitentiæ propinqua materia, quæ actus est pœnitentis. Debet igitur esse actus præsens ipsius pœnitētis, animum, vt tunc se habet, manifestans.

Tertia pars est, *Propriorum*, vt intelligant pœnitentes, in confessione peccata propria manifestanda esse, non esse, non autem aliorum. In quo abusus est multorum. Vt enim aliquod detegant peccatum, simul multa impertinentia narrant peccata, vir vxoris, vxores virorū, domini seruorum, & serui dominorum, alij denique aliorum. Non sic debet esse confessio, sed propriorū peccatorum manifestatiua sit, & aliena relinquat, cùm absque illis confiteri potest.

Quarta pars est, *Cum sui accusatione*. Non enim simpliciter per modum historiæ debet esse peccatorum manifestatio, sed cum accusatione sui, id est, vt homo culpam suā in alijs peccatis recognoscat. Vnde mirabilis est abusus peccata confiteri, sed excusando, imputando culpam dæmo-

dæmoni, vel ſorti alicui, vel ſocijs, vel Deo neceſſitatem peccati cauſanti, quod impium eſt. cùm ſit certiſſimũ, nullum eſſe peccatum, quod propria hominis voluntate non ſit perpetratum. Debet igitur homo humiliter culpam ſuam cognoſcere, & ſibi imputare, ac dicere cũ propheta Dauid ſimpliciter, *Peccaui*, cùm à Nathan argueretur. Reprehendendus eſt etiam abuſus eorum, qui vt vnum proferant peccatum, impertinentem hiſtoriam & prolixã enarrant, vel inutilia multiplicant verba, quę omnia, ſi finis conſideretur, in excuſationem peccati tendunt, cùm tamen peccata nuda, & aperta ſint proferenda, aliàs non eſt, cum vera accuſatione confeſſio, ſed cum rethorica excuſatione. Quando verò ad peccati manifeſtationem perfectam, opus eſſet hiſtoriam narrare, bonum eſt, & fieri debet: ſed ſolùm quæ neceſſaria ſunt ad talem finem debent exprimi. Quòd ſi oppoſitum fiat horum, ob id confeſſio ſuum non perdit valorem.

Quinta pars eſt, *in foro ſpirituali, & ſecreto.* Dico ſpirituali, ad excludendas confeſſiones, quæ fiunt coram iudicibus ſiue ſæcularibus, ſiue Eccleſiaſticis: non enim tales ſunt materiæ huius Sacramenti. Dico *ſecreto*, ad excludendam confeſſionem ſpiritualem, quæ fit publicè, vt in Miſſa fit: non enim illa eſt pars Sacacramenti. Vnde Sacerdos maximè aduertat, cùm aliqui communicare volunt, & vt moris eſt, confeſſionem generalem pręmittunt, ne det abſolutionem dicendo, *Ego te abſoluo*, eſſet enim ſacrilegium, quia talis confeſſio, non eſt pars huius Sacramenti. dicat tamen verba deprecatoria, id eſt, *Miſereatur tui indulgentiam, &c.* Confeſſio enim quæ Sacramenti eſt pars, eſt manifeſtatio quæ fit ex ſe ſecretò, & in occulto, confeſſori. In quibuſdam tamen caſibus licitum eſt confiteri publicè. Nauarr. cap. 2. numer. 5.

Qualis debeat esse confeßio.

CAP. VII.

MVLTAS conditiones bonæ cõfeßionis Doctores aßignãt. Sexdecim enim multiplicant, quas profectò recensere inutile. Maior enim illarum pars necessaria nõ est, ob id non sunt hominum mentes multitudine obruẽdæ. Attingam necessarias. Nam alias partim in definitione antecedenti dixi, partim etiã suo ordine dicemus. Conditiones seu qualitates confeßionis necessariæ, sine quibus, aut omnibus, aut vna earum, confeßio non est, sunt quatuor: integra, diligens, fidelis, & obediens.

Debet primùm esse integra quantum ad aliqua.

Primò, vt peccata ita exprimantur, vt Cõfessor intelligere posit grauitatem. Oppositum enim, potiùs est celare & occultare peccata.

Secundò, vt numerum exprimat peccatorum, quantum fieri poßit: non enim sat est dicere multoties hoc commisi, nisi dicat, quoties. Quòd si præcisè non recordetur, dicat plus, minusve numerum, vt recordatur. Quòd si peccatum est nimis frequens, dicat saltem tempus, vt, quòd per annum habet in consuetudine blasphemare, vel falsò iurare, vel se polluere. Et si etiam est in statu peccandi, sufficit exprimere tempus, vel dicere, si meretrix est, se per duos, aut per tres annos fuisse expositam cuicunq; accedenti. Aduertendum autem hic est, quòd, cùm confitetur quis peccatum, non est opus exprimere omnes actus, qui illud comitantur. vt qui confitetur actum venereum, non est opus confiteri amplexus, & tactus similes, qui actum moraliter comitantur. Et, qui occidit, non est opus confiteri, quòd gladiũ præparauit, vel inquisiuerit inimicum; sat est præcipuum actum confiteri, nisi aliquis actus insolitus fuit annexus. Huic annectendum puto cum Marsi. 4. quæst. 12. Gabrie. distinct. 17. & Maio. quòd tenetur dicere tempus continuationis vnius peccati, vt qui per mensem integrum

grum fuit cum voluntate occidendi, tenetur tempus dicere. Nam virtualiter eſt numerus, & multitudo peccatorum.

Tertiò, qui dubius eſt de aliquo an ſit mortale, debet confiteri, aliàs confeſſio non eſt integra, Nauar.ca. 14.num.26.

Tandem quartò, confeſſio vt ſit integra, opus eſt, vt non ſolùm pœnitens exprimat peccata, ſed etiam peccatorum circunſtantias. Circunſtantiæ dicuntur, quæ non pertinent ad actus peccati ſubſtantiam, ſed ipſam comitantur, qualia ſunt contenta in hoc verſiculo,

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, quoties, cur, quomodo, quando.

Præcipuæ circunſtantiæ ſunt, finis propter quem peccatur, tempus, locus, in quibus peccatur, & perſona peccans, vel cum qua peccatur. Non tamen neceſſe eſt ſemper confiteri has circunſtantias, niſi in quibuſdam caſibus notandis.

Primus eſt, quando circunſtantia facit actum peccatum mortale, quod aliàs erat veniale, verbi gratia, qui dicit mendacium iocoſum, vt alter occidatur, vel ob fornicationem, tenetur confiteri hunc finem, nam propter eum fit peccatum mortale, quod ſine illo veniale tantùm erat. Rurſus, qui furatur aliquid paruæ quantitatis, vt ſocium faciat blaſphemare, eſt etiam obligatus eadem ratione confiteri circunſtantiam. Similiter, qui fecit aliquid, quod ex ſe non eſt mortale, putabat tamē cùm fecit, eſſe peccatum mortale, tenetur illam circunſtantiam confiteri, quæ ad perſonam pertinet.

Secundus caſus eſt, cum circunſtantia mutat ſpeciē peccati: ita vt ex vnius ſpeciei, mortale faciat alterius ſpeciei, tunc tenetur confiteri, verbi gratia, qui furatur in Eccleſia, tenetur dicere locum, nam extra Eccleſiam eſt ſimplex furtum, in Eccleſia eſt ſacrilegium. Similiter qui fornicatur in Eccleſia, vel ſanguinē fundit. His tribus caſibus locus eſt manifeſtādus. Similiter qui fornicatur cum coniugata, tenetur dicere circunſtantiam

perſo-

personæ,quia est adulterium, &, si cum religiosa, quia sacrilegium,&,si cum matre,vel sorore, vel propinqua, quia incestus.Similiter,quæ fornicatur,tenetur dicere, si ipsa quæ fornicatur est coniugata,eadem ratione.

Tertius casus est,quando ex circunstantia multiplicatur peccatum, nimirum quia etiam circunstantia est contra præceptũ aliquod.vt qui furatur, vt adulteretur, tenetur finem exprimere,quia duo sunt peccata,furtum & adulterium.actus enim intentionis sunt manifestandi.Similiter,qui fornicatur, si religiosus est,ex voto,tenetur manifestare,quia vltra fornicationem, agit contra votum.Obseruandum autem maximè in omnibus, id est quod modò dicebam, hoc esse faciendum in actibus interioribus. Vnde qui consentit interiùs fornicationi,tenetur dicere, licèt actus nõ sequatur,circunstantias,an fuerit coniugata,an cum virgine. Vnde, isti qui peccatũ mollitiei patiuntur,proprijs se polluentes manibus,tenentur exprimere personam,quam mente concipiebant,si aliquam tenebant mente mutantẽ speciem. & tenentur etiã exprimere in vno actu successiuè,si plures intendebant,& confessor debet ista exigere.

Quartus est,Circunstantia,quæ secum fert excommunicationem,est exprimenda. vt qui percussit clericum, debet personam manifestare dicendo,se percussisse clericum:vel, si in tempore prohibito sub excommunicatione aliquid fecit.

Quintus casus est,cùm circunstantia est necessaria restitutioni,vel satisfactioni,annexa tertiæ personæ. Vnde,qui furatus est centum,tenetur exprimere,& si mille similiter,vt confessor intelligat,& prouideat de restitutionis modo.Extra hos casus non sunt circunstantiæ necessariò exprimendæ, quamuis peccatum aggrauant. Vnde,non est opus qui fornicatus est die dominico,aut festo,qui peierat in Ecclesia,tempus,& locum confiteri,vel alias circunstantias,vltra dictas. Hæc igitur est prima conditio confessionis,vt sit integra.

Qui-

Quibus casibus confeßio potest esse non integra.

CAP. VIII.

QVAMVIS debeat esse confeßio, vniuersaliter loquendo, integra: aliqui tamen sunt casus quibus confeßio non integra est valida.

Primus est, cùm quisq́, post sufficientem diligentiam factam, non recordatur alicuius, vel aliquorum peccatorum, & ob id non confitetur illa, talis confeßio valida est, licèt verè non sit integra. Dico tamen post diligentiam sufficientem: quia, qui non prius conatur peccata in memoriam reuocare, si obliuiscitur aliquorum, non est valida confeßio, vt dicemus inferius. Si tamen diligentia est præmissa, valida est confeßio, & consequitur remißionem peccatorum, etiam quorum oblitus est. Quòd si memoriæ posteà occurrant, debet confiteri vel eidem, vel alteri Sacerdoti, vt liberetur, habenti tamen facultatem audiendi confeßiones. Nec tenetur si post Pascha in mentem occurrant, statim confiteri, sed potest in alium annum reseruare, sicut peccata post communionem commissa, vt tenet Syluest. verbo confeßio. 1. §. 3.

Alius casus est, cùm mors imminet. Si enim infirmus non habet tempus confitendi omnia peccata, sed aliqua tantùm, poterit absolui. Idem intelligendum est, de eo qui omnia peccata proferre non potest, vt mutus, qui nutu solùm potest aliqua exprimere, non omnia: talis absoluendus est. Est autem hic notandum circa mortis articulum, quòd vt penitus talis absoluatur, sufficit motus, vel signum aliquod, quo peccatum aliquo modo manifestetur, vel se velle peccatorũ absolutionem: non solùm hoc, sed etiam si ante aduentum confessoris petiit confeßionem: illo autem adueniente, iam perdidit sensum: tunc, si adstantes confirmant illum petiisse confeßionem, potest absolui. Ita tenet S. Ant. in summa

de pec-

de peccat.& Sacerdotale Romanum. Imò hoc expressè docent canones 26.q.6.cap.15.qui infirmitate, & can.ægrotantes,de consec.d.4.quicquid velit Sotus,qui id negat 4.d.18.2. art.5.

Tertius casus est,quando pœnitens habet casus aliquot reseruatos superiori. Et quamuis in hoc multæ sententiæ sunt Doctorum, dicam,quid probabilius tenendum. Casus à quibus confessarius inferior non potest absoluere,sunt in duplici differentia. Quidam reseruati sunt ratione excommunicationis:quidam ratione ipsorum peccatorum propter aliquam ipsorum grauitatem. Omnes conueniunt in hoc, quòd cùm pœnitens habet aliquod peccatum reseruatum cum excommunicatione: non potest ab vllo peccato absolui ab inferiore, nisi prius per superiorem ab excommunicatione liberetur. Cùm verò nulla excommunicatione est reseruatum, tunc esse dico probabilius, quòd vel pœnitens adeat primò inferiorem,vel superiorem. Si primò inferiorem,debet omnia peccata confiteri,etiam reseruata,& tunc ille inferior, absoluere ab his debet,à quibus potest,& remittere ad superiorem, vt absoluatur à solis reseruatis.Ita tenet Syluester, verbo confessionis, 1.§.20.& Soto,loco allegato,& alij.Et hoc non est dimidiare confessionem,quia facta est integra, sed potiùs absolutionē.Hoc dico fieri posse,tamen consiliū est,priùs intentare aliquam viam,putà,vt vel prius pœnitens petat talem facultatem à superiore, vt à quouis inferiore absoluatur, vel quòd ipse inferior petat talem facultatem,quam profectò superior debet dare,nisi id aliquando non expedire iudicauerit. Quòd si pœnitens primò adeat superiorem, quamuis melius esset,vt omnia audiret superior, tamen si non vacat, potest tantùm reseruata audire,& absoluere ab his,& remittere ad inferiorem,vt à reliquis absoluatur. Et talis videtur iam non integra, quamuis inferiori debet confiteri etiam reseruata.Hoc tenet Soto loco allegato,Dur.4. distinct. 17.quæstion.15.& Caietan.verbo absolutio. Hic autem aduertendum est, quòd cùm Episcopus, vel superior absol-

absoluit, à sibi reseruatis, datur gratia, qua omnia alia consequenter remittuntur, sed non ob id eximitur obligatio confitendi, vel superiori reseruata, vel inferiori, omnia, sicut, cum sola contritione datur gratia, qua peccata remittuntur, sed non ob id obligatio confessionis aufertur.

Quartus casus est, quando ex peccato aliquo, vel circunstantia manifestata in confessione, sequeretur vel pœnitenti, vel confessori, vel tertiæ personæ damnum graue, vel in vita, vel in fama, vel in pecunia, vel aliquod damnum spirituale. Tunc enim alius est quærendus confessor, vel petenda facultas à superiori, confitendi alteri: vel confiteri potest occultè, non manifestando quis sit. Quando verò nihil ex his fieri potest, confiteri debet alia peccata, tali peccato, vel tali circunstantia dissimulata, donec commodè possit confiteri. Ita tenet Nauar. cap. 7. & Caietanus verbo, confessionis, & Soto loco allegato, & communis sententia, quamuis aliqui velint, quòd tunc est relinquenda confessio, sed probabilius reputamus quod dictum est. Exemplis declaramus. Si quis occidit fratrem confessoris, & timet, si illi confiteatur tale homicidium, quòd statim coniiciet illud esse fratris sui, & probabiliter cognoscet, illũ facturum vindictam; non tenetur tale confiteri, sed dissimulare, cùm non potest alteri confiteri, & instat necessitas confitendi. Rursus, commisit quis peccatum carnale, probabiliter cognoscit, quòd ex illius confessione, confessor peccabit mortaliter, maximè si est fœmina quæ confitetur, quia nimirum confessarius illam solicitabit, debet dissimulare tale peccatum. Ita tenet etiam Slyuest. verbo confess. .§.19. Rursus, si cognoscit confessarium reuelaturum peccatum aliquod, est etiam tacendum. Quando verò ex hoc non sequitur nisi sola infamia occulta tertiæ personę, non autem mors, aut publica infamia, vel illud graue malum, vt si quis fornicaretur cum matre, si diceret talem circunstantiam, tunc mater diffamata erit apud confessarium, crederem esse necessariò confitendam cum Soto, & Bona. 4. dist.

4.dist.21.& Gabriel.distinct.17.quæst.1.consi.5. & Sylue. verb.confess.1.§.20.quamuis Nauar. cap.7. oppositum tenet.Nobis tamẽ id nõ videtur,nã non est vera ratio infamiæ in cõfessione sola,aliàs idem se diffamaret. Cùm tamen non pertinet tertia persona ad peccati pœnitentis manifestationem,nullo modo est in confessione exprimenda nominatim.Istis modis,potest dici confessio non integra. Simpliciter tamen non dicitur dimidiata sed integra,scilicet voluntate pœnitentis,quia est paratus integram facere,nisi impedimentum occurreret.

Quintus casus est, cùm sunt peccata venialia aliis confessa. nam quia ista non sunt de necessitate confessionis, potest aliquis aliquot peccata confiteri, aliis prætermissis.

De aliis confeßionis qualitatibus.

CAP. IX.

CONFESSIO etiam debet esse diligens,id est,qui confiteri vult,debet priùs diligẽtiam aliquam facere,vt peccata omnia in memoriam reducat.Qui enim,nulta præmissa diligentia, ad confessionem accederet,non est à confessore admittendus: &, si peccata aliqua ex obliuione relinqueret,quæ tamen posteà subirent in memotiam propter negligentiam, esset confessio denuò ex integro facienda. Non debet esse ista diligentia æqualis in omnibus,sed pro ratione vitæ,& temporis,ex quo homo non confessus est, & pro ratione etiam memoriæ cuiusque.Vnde, qui pluribus negotijs,in quibus frequens est periculum peccandi,inuolutus est, maiorem diligentiam adhibere tenetur, quàm qui non tot negotijs inuoluitur. Similiter, qui plus temporis à confessione vacauit, quàm qui minus. Similiter, qui non tam fœlici memorta pollet,quàm qui facili. Rursus ista diligentia debet esse moralis, pro recto iudicio cuiusque,vt mediocre aliquod adhibeatur studium,quantum

tum humano & communi modo sufficiat ad peccatorũ recordationẽ, vt ipsemet secundùm rectum iudicium, quod in se est, cognoscat fecisse.

Debet item confessio esse fidelis, id est, vera.

Primò, vt qui pœnitet, nihil neget ex his quæ commisit, & aliquid non imponat sibi scienter ex his quæ non commisit. Mentiri enim in confessione, graue peccatum est, quamuis nõ semper sit mortale, nisi cùm peccatum negatum, vel falsò affirmatum, est mortale. Quando verò est veniale, mendacium non est mortale, quamuis id velit Caietan. 2. 2. in materia de mendacio. Sed oppositum est tenendum cum communi sententia. Non enim veniale, est materia necessaria confessionis.

Debet etiam esse vera, vt, quod dubitat fecisse, cum tali dubio confiteatur, & non affirmando omninò, sicut nec, quod certò scit fecisse, cum dubio est confitendum. Debet esse vera etiam, vt circunstantias minuentes peccatum, saltem quantum ad speciem, dicat pœnitens. Vnde, si quis vescatur carnibus, diebus Quadragesimæ, propter aliquam causam excusantem à mortali, non debet absolutè in confessione dicere, se comedisse carnes tempore prohibito, nisi causam exprimat. Similiter de aliis circunstantiis, aliquo modo minuentibus peccatum, licèt non mutantibus speciem, non tenetur exprimere, quamuis meliùs semper est, quantùm exprimi potest, manifestare, dummodò nõ sit excusandi causa, sed purgandi se desiderio.

Quarta conditio confessionis est, *vt sit obedire parata*, id est, vt pœnitens habeat animum, & propositum exequendi, quod confessor iudicauerit necessarium erga ipsius conscientiam, scilicet, paratus restituere tertiæ personæ, si confessor iudicauerit: paratus etiam fugere occasiones peccatorum, & remedia acceptare, quæ etiã confessor iudicauerit. Rursus, acceptare pœnitentiam quam confessarius iniunxerit. Et in hoc non est audiendus Caietan. verb. absol. qui tenet, quòd potest pœnitens non acceptare pœnitentiã à confessario, & dice-

re, se velle eam in purgatorio à Deo accipere: sed oppositum est tenendum cum Palud. 4. distinct. 17. quæstio. 2. art. 1. & Nauar. cap. 16. nu. 20. & cum communi sententia. Tenetur enim acceptare. Nam confessor est iudex, vt habetur Concil. Trident. sess. 4. Iudex autem pœnitentem & reum potest obligare ad impositam satisfactionem. Propter hæc igitur, confessio dicitur etiam obedire parata. Nec est opus quod pœnitens cum iusto proposito obediendi actuali veniat: satis est, quod non habeat contrarium propositum, tunc enim ineptus est omninò confessioni, & absolutioni recipiendæ. Hæ sunt conditiones necessariæ confessioni, vt valida sit.

Quibus in casibus confessio sit denuò facienda.

CAPVT X.

ALIQVANDO homo talem facit confessionem, vt præcepto confessionis semel in anno faciendæ non satisfaciat, nisi iterum peccata confessa manifestet, imò vt confessio illa facta nulla sit. Hi autẽ casus multi sunt. Sumuntur autem ex parte pœnitentis, ex parte confessoris, & ex parte contritionis, vel confessionis, vel satisfactionis. Ex parte pœnitentis, vnus est casus, quando excommunicatus est, siue maiori, siue minori, si ad confessionem accedat, & absolutionem recipiat, non ablata prius excommunicatione, confessio nulla est. Non enim capax est subiectum tale huius Sacramenti: vt tenet Siluest. verb. confessio. §. 6. & Soto 4. distinct. 18. quæst. 3. & Fumus, verb. absolutio. §. 5. quamuis contrarium tenet Nauar. cap. 9. num. 2. Aduerte autem, quòd si pœnitens excommunicationem ignorabat, vel non recordabatur, nouum non committit peccatum accedendo, aliàs si recordabatur, nouum peccatum commisit. Vtroque tamen modo confessio est iteranda, cùm cognouerit, fuisse excommunicatum. Hæc sententia tamen est limitanda. Nam si excommunicatus habet ignorantiam probabilem iuris vel facti, vel nesciebat

ſciebat ſe excommunicatum, aut talem abſolui nō poſſe, hîc verò conſequitur remiſſionem peccatorum, nec tenetur reiterare confeſſionem. Eſt ſententia Adriani, q.2.de confeſ. Palud. diſt. 18. quæſt. 4. & Ledeſ. quæſt. 23. art. 1. Propterea Eccleſia non intendit probabiliter ignorante excommunicationem, priuare Sacramentis, vt conſtat ex c. Apoſtata, de cler. excommun. nam quidam excommunicatus celebrauerat, dicit Papa, ſi fecit probabiliter ignorans, non incurrit irregularitatem, ſi tamen quis cognoſceret ſe excommunicatum, vel ignoraret ignorantia craſſa, confeſſio eſſet iteranda.

Secundus caſus eſt ex parte confeſſoris, in quo ſunt tres caſus, in quibus confeſſio iteranda eſt.

Primus, quando confeſſor non habet facultatem vel ordinariam, vel delegatam confeſſiones audiendi. Tunc enim deficit iuriſdictio, & in hac parte, perinde eſt ei confiteri, ac laico. Iteranda enim eſt confeſſio, nec ſufficit ratihabitio, id eſt, ante iuriſdictionem confiteri cum propoſito impetrandi poſt confeſſionem facultatem: hoc, inquam, non ſufficit: ratihabitio enim, non habet virtutem faciendi Sacramentum, quod non fuit Sacramentum: ſecùs ſi eſſet facultas probabilis, & tunc eſſet verè confeſſio: verbi gratia, cùm Epiſcopus ſcit aliquē audire confeſſiones, & non prohibet, viſus eſt probabiliter dare facultatem.

Alter caſus ex parte confeſſoris eſt, cùm eſt excommunicatus, & nominatus, vel publicus percuſſor clerici. In hoc enim caſu vterque vitandus eſt excommunicatus, vt qui confiteretur vni eorum, extra neceſſitatem extremam, teneretur iterare confeſſionem, cùm primū ſcit ipſum fuiſſe excommunicatum. Si enim ignorabat excommunicatum, non peccauit accedendo, quamuis confeſſio ſit nulla. Si autem ſciebat, peccauit accedendo. Alios excommunicatos, vt ſuperiùs diximus, non tenemur vitare, ſed poſſumus illis confiteri, quamuis ipſi peccent, audiendo confeſſionem. Vnde, ſi Curati non ſunt, quibus ex officio incumbit audire confeſſiones, vel non ſunt expoſiti audiendis confeſſionibus,

nibus, nullus debet extra necessitatem, excommunicatum ad confessionem audiendam inuitare, & alibi declarauimus.

Tertius casus est, ex parte etiam confessoris, cùm ita est ignarus, vt nesciat inter peccatum veniale, & mortale discernere, nec conscientiam pœnitentis iudicare. Vnde, si quis confessus fuit alicui peccata sua, & posteà per colloquia, vel per confessiones, cognoscat ignorantiam illius confessoris, nimirùm, quia quod apertè est peccatum mortale, ille putabat nō fuisse peccatum, vel econtrà, tunc confessio esset iteranda. Et aduerte istam ignorantiam considerandam esse respectu pœnitentis in particulari. Potest enim esse confessor aptus, & doctus respectu vnius, non tamen respectu alterius: quia hic habet casus multum difficiles, qui talis confessoris capacitatem multum excedunt. Vnde, mercatores qui sibi quærunt confessarios, qui suas negotiationes non intelligunt, ne restitutioni obligentur, tenētur iterùm confiteri, debentque quærere confessores intelligentes. Similiter, iteranda esset confessio, si fuit tam ignarus confessarius, vt debitam absolutionis formam ignorauerit, quod superioribus diebus de quodam audiuimus, qui absoluendo dicebat Pater noster: qui tali fuerant confessi, cùm id resciuerint, tenentur iterùm peccata confiteri. His modis ex parte confessoris est iteranda confessio.

TERTIVS principalis casus est, ex parte contritionis, qui triplex esse potest.

Primus, cùm quis accedit sine vllo dolore, & peccati detestatione: confessio enim sic facta, iterāda est. Nec enim confessio, sed historia est.

Secundus est, cùm quis accedit cum proposito non cauendi à peccato, aut non relinquendi occasionem peccandi. talis enim, etiamsi accuset se de isto peccato, quia non habet propositum euitandi peccatum aliquod, tenetur iterùm confiteri, & absolutio nullo modo ei danda est cum tali dispositione, nec data aufert obligationem confitendi.

Ter-

Tertius casus est, cùm habet conscientiam, se non accedere contritum. Peccat enim, sic accipiendo absolutionem, nec valida est confessio. Cùm tamen aliquis existimat se sufficienter dispositum, quamuis non verè sit, imò quamuis sit taliter dispositus quod non consequatur gratiam ex absolutione, imò si peccabit accedendo, si tamen ipse putet illam attritionem sufficientem esse, confessio non est iteranda, vt tenet Soto loco allegato. Sed cùm illi constiterit malè accessisse, quia dolebat de peccato, & habebat propositum, sed imperfectè, & insufficienter, tunc sufficiet hoc confiteri, sed non est opus peccata iterum exprimere.

Quartus casus est, ex parte confessionis; Cùm enim non est integra, extra illos casus superiùs expressos, iteranda est, siue proueniat, quia scienter occultauerit aliquod peccatum mortale, siue quia ignorabat esse mortale, tamen ignorantia fuit nimis crassa, nam si ignorasset ex alia ignorantia excusabili, reiterare non tenetur, sed solùm illud peccatum confiteri: siue etiam oblitus fuerit, tamen obliuio processit ex eo quòd nō præmisit vllam diligentiam. tunc enim tota esset iteranda, & negligentia accusanda.

Quintus casus ex parte satisfactionis, cùm quis accedit cum animo non satisfaciendi id quod confessor expedire iudicauerit, quantùm ad illa, in quibus pœnitens obedire tenetur, vt diximus in capite antecedenti. tunc enim facta confessio nulla est, licèt nihil confessor præcepit faciendum, quia pœnitens habebat peccatum illud, scilicet voluntatem non obediendi, quòd non manifestauit: quia si manifestasset, absoluendus nō erat: & confessio valida non erat, stante illo proposito, quamuis absolutio ei impenderetur, quam dare, peccatum esset graue danti, & recipienti. Nota tamen, quòd si quis acceptat pœnitentiam à confessore, si posteà oblitus est: Caiet. verb. confessio. iter. Armil. verb. confes. num. 1. non tenetur iterare confessionem, vt putat non benè Silu. verb. confess. 1. imò, licèt nolit voluntariè implere, vel in peccato impleat, quamuis illud sit peccatū,

tenet Nauar.cap. 9. non tenetur iterare confeſſionem, Petr.de Palud.diſtinct. 17. quæſt. 5. in fine idem concludit,dicendo,non teneri de neceſſitate ſalutis.Vnum tamen hic eſt aduertendum, cùm iteranda eſt confeſſio, ſi alteri fiat confeſſori, ex integro ſunt omnia peccata iterum exprimenda:ſi verò eidem fiat, non eſt opus in particulari repetere,ſed in communi tantùm exprimẽdo aliud ſi ſupereſt, dummodò tamen confeſſor aut peccatum recordetur, aut ſaltem pœnitentiæ à ſe impoſitæ, aut ſaltem ſtatus, & vitæ hominis in communi. Cùm autem nihil horum ſciuerit, oportet iterum omnia repetere,ac ſi nouo confiteretur Sacerdoti. Hi ſunt caſus,in quibus eſt confeſſio iteranda.

De ſatisfactione.

CAPVT XI.

TERTIA pars materiæ huius ſacramenti,eſt ſatiſfactio, circa quam aliqua conſiderãda occurrunt.

Primum eſt,quid ipſa ſit.Eſt autem ſatisfactio, vt in præſenti ſumitur, offenſæ præteritæ, quoad pœnam recompenſatio. In cuius declaratione aduertendũ eſt, cùm culpa remittitur in ſacramento Pœnitentiæ, nõ ſemper deleri totam pœnam. Sunt enim in mortali peccato duo, ſcilicet macula, & reatus pœnæ æternæ. Per ſacramentum generaliter abſtergitur macula: per gratiæ infuſionem,etiam aufertur pœna, ſed non ſemper tota,ſed manet pœna temporalis in hoc mũdo, aut in purgatorio ſoluenda. Et hoc determinatur in Concilio Trident.ſeſſ.4.ſub Iulio 3.c.8.quæſt.14. Hinc fit, vt poſt confeſſionem & abſolutionem, quibus culpa quoad maculam remittitur,ſequatur ſatisfactio.

Secundò aduertendum eſt, tres eſſe ſatisfactiones, per quas poteſt fieri hæc recompenſatio, vt omnes communiter tenent;ieiunia,orationes,eleemoſynas.Per ieiunium, non ſolùm oportet intelligere ciborum abſtinentiam,ſed etiã omnia opera pœnalia corporis,& diſciplinas,& caſtigationes, peregrinationes, & alia huiuſmo-

iuſmodi. Per orationes etiã non ſolùm meditationes, aut preces vocales, ſed etiã opera ſpiritualia intelligimus, & miſſarum celebrationes, prædicationes, lectiones, & alia huiuſmodi. Per eleemoſynas etiam intelligimus non tantùm pecuniarũ largitiones, ſed alia opera miſericordiæ corporalia, vt viſitare infirmos, incarceratos, conſolari pupillos, & alia huiuſmodi. His omnibus fit ſatisfactio Deo pro pœna peccatis debita.

Tertiò aduertendum eſt, eſſe duplicem ſatisfactionem: alteram quæ fit per opera impoſita à confeſſore pro ſatisfactione: alteram quæ fit per ea opera, quæ voluntariè quiſq; aſſumit ſibi. Eſt autem duplex diſcrimen inter vtramq; ſatisfactionem.

Primum eſt, cæteris paribus, maioris efficaciç eſt illa quæ à confeſſore imponitur, quã quç voluntariè aſſumitur. v.g. ieiunas ſemel pro impoſita pœnitentia, maior pœna cæteris paribus remittitur tibi, quã ſi ſemel volũtariè ieiunas, quia illa eſt ex ſatisfactione, quæ pars eſt ſacramenti, & ratione ſacramenti magis applicatur virtus Chriſti in hoc ieiunio impoſito. Dixi, cæteris paribus, quia tãto feruore & deuotione poſſes illud facere voluntariũ, & tam tepidè impoſitũ, vt plus eſſet quod ex deuotione maiori das, quã quod ratione ſacramenti.

Alterum diſcrimen eſt, Satisfactio voluntaria, cùm in peccato mortali fit, nihil prodeſt ad pœnam. tunc, nec etiam quando homo conſequitur gratiam. V. g. eſt in peccato mortali aliquis, & vult ſatisfacere pro pœnis, ad quas ex aliis peccatis remiſſis, tenetur: verè per talia opera, nec tunc, nec poſt, ſatisfacit. At verò per ea quæ impoſita ſunt à confeſſario, tunc cùm fiunt, non ſatisfacit. At verò, cùm homo conſequitur gratiam, illa præcedens ſatisfactio conſequitur ſuum effectum, vt dicit benè Caiet. verb. ſatisfactio, quia erat pars ſacramẽti. Sacramẽtum autem, vt aliàs diximus, quandoq; poſt tempus aliquod, conſequitur effectum: vt fit in accedente fictè. Scotus putat, quòd ſatisfacit etiam tunc, licèt ſit in peccato, ſed oppoſitum eſt probabilius, cũ communi ſententia. Solùm enim ſatisfacit tunc, quoad confeſſio-

nem, ita quòd non peccat denuò non implendo pœnitentiam, nec tenetur confessionem iterare, sed nō quoad Deum. Qui ergo pœnitentiam impositam implet in mortali, non tenetur illam reiterare, quia satisfacit confessario, sed Deo non satisfacit, nisi gratia accedente.

Quartò aduertendum est, quòd pœnitenti debet, & tenetur confessarius imponere pro peccatis pœnitentiā satisfactoriam, nisi in casu quo pœnitens non posset acceptare, & adimplere, quale est tempus mortis vrgentis, vel cùm pœnitens non habet actuale iudicium in articulo mortis, sed absoluitur ex præcedenti confessione, vt suprà diximus. Cùm verò moriens tempus habet, & possibilitatem acceptandi, imponi debet, vt, si fortè vixerit, impleatur. Tenetur etiā pœnitens acceptare pœnitentiam, si iusta est à confessore imposita, aliter non est absoluendus, vt diximus capite præcedenti. In imponenda autem pœnitentia, confessarius debet considerare grauitatem peccatorum, considerando, (vt habetur in Concilio, loco allegato) qualitatem quidem, vt pœnitentiæ quantū fieri potest, peccatis contrariæ sint. carnis peccatum, carnis maceratione castigetur: auaritia, eleemosynis: periuria, & blasphemiæ, diuinis laudibus, & maximè sacrorū frequentatione, pro omnibus peccatis. Personam verò pœnitentis, vt consideretur quātum persona possit exequi, & quæ. Nec enim pauperibus, eleemosynas, nec famulis peregrinationes, nec etiā quæ statui, aut viribus, aut dispositioni pœnitentis repugnēt, imponere debet. Quamuis aūt, quantum fieri potest, satisfactio iusta, & æqualis imponi debeat, tamen multis de causis confessor potest diminuere pœnitentiam.

Primò, quando pœnitens accedit nimis cōtritus. Cōtritio enim grandis, multum de pœna debita aufert.

Secundò, quando est tempus indulgentiæ, vel Iubilei alicuius, quod etiam remittit magnam partem pœnæ, & aliquando totam. Adhuc tamen imponenda est aliqua pœnitentia propter consuetudinem, præterea si pœnitentia esset necessaria pro periculo futuri peccati est imponenda.

Ter-

Tertiò, quando pœnitens est ita imperfectus, vt timor sit, ipsum non accepturum pœnitentiam, vel si accipit, non impleturum.

Quartò, quando pœnitens impedimentum habet, vel quia senex, vel quia debilis, vel quia alijs modis non ita potest facilè tantam implere pœnitentiam.

Quintò, quando alia via iuuatur pœnitentia, & satisfactio, scilicet, imponendo illi omnia, quæ facturus est bona, & quæ passurus est patienter mala, loco pœnitentiæ. Est enim sciẽdum, quod opera aliàs debita Deo, si imponantur à confessario, vel si à pœnitente, Deo in satisfactionem offerantur, valent vltra obligationem, cui etiam satisfaciunt. Vnde optimo consilio, in forma absoluendi adiungitur illud, *Quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remißionem peccatorum, & in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ.* Imò quilibet benè faciet, si actus vitæ suæ bonos, Deo offerat, in satisfactionem præcedentium peccatorum. Tanta enim est Dei benignitas, vt opus vnum multis de causis debitum, etiam acceptet in remissionem peccatorum. Vnde posset confessor pro pœnitentia imponere opera aliàs debita, vt quòd ieiunet tres dies quadragesimæ, quos tamen tenebatur ieiunare aliàs pœnitens: non tamen id semper est faciendum. Quando autem cõfessarius absolutè imponit pœnitentiam, intelligitur de opere aliàs indebito, vt cùm dicit, ieiuna duos dies, non debent esse nisi dies in quibus non est præceptum ieiunandi, aut implendi. Imò cùm Confessarius statuet tempus ieiunãdi, aut implendi, vt si dicat pœnitenti, ieiuna tali hebdomada duos dies, si ex necessitate aliqua pœnitens non potuit, debet in alia implere, vt tenet Caiet. verb. satisfactio. Idem etiam de tempore in alijs pœnitentijs dicendum est.

Aduertendum quintò, quòd vnus confessarius, non debet mutare pœnitentiam impositam ab altero, sine causa. cùm tamen causa est, vel quia videt pœnitentem non implere, & timet etiam non impleturum, vel videt pœnitenti non esse aptam, vel alia de iusta causa, potest eam commutare in aliam, prout expedire meliùs iudi-

cauerit, vel illam etiam minuere, vel auferre, etiã absq; noua confeſſione, nec opus eſt ad hoc, vt pœnitens repetat peccata, pro quibus talem accepit pœnitentiam.

Aduertẽdum ſextò, quòd poteſt vnus ſatisfacere pro altero: verbi gratia, in ieiunio ſunt duo; vnum eſt meritum ieiunãtis. ſi enim eſt gratia, meretur per ieiunium: alterum eſt ſatisfactio. nam vltra meritum, conſequitur qui ieiunat, remiſſionem pœnæ pro peccatis debitæ. Poteſt vnus pro altero ieiunare, vel alia bona opera facere, ſed quod eſt meriti, ſibi, non alteri dare poteſt, quod verò ſatisfactionis, alteri poteſt dari. Vnde vnus pro alio ſatisfacit, dummodò tamen vterque ſit in gratia. Poteſt ergo confeſſarius imponere pœnitentiam pœnitenti, per ſe, vel per alium implendam, licèt non debet facere abſque rationabili cauſa. Quòd ſi confeſſor non facit, non habet pœnitens facultatem, vt quod à ſe implendum eſt impoſitum, per alterum impleat, niſi neceſſitas ſit, vt propter infirmitatẽ, vel impoſſibilitatem aliquam. ſemper tamen eſt maioris efficaciæ pœnitentia facta ab eodem. quia prodeſt ad meritum, & ad ſatisfactionem, facta verò ab alio, ad ſolam ſatisfactionem. Hoc tamen vnum aduertendum eſt, quòd pœnitentia impoſita à confeſſore, quamuis vt diximus, magis proſit, quàm voluntariè aſſumpta, non tamen ſemper adhuc delet totam pœnam, ſed partem aliquã, niſi tam grandis ſit, vt totam auferat, ſed humana fragilitas, non patitur tales pœnitentias. Ob id, meritò indulgentijs, & omnibus bonis operibus vitæ iuuamur, & adhuc in purgatorio ſoluenda poſt obitum ferimus.

De Abſolutione.

CAP. XII.

HACTENVS de materia tam remota, quàm propinqua Sacramenti huius loquuti ſumus, ſequitur, vt de eius forma nonnihil dicamus. Eſt autem forma,

rma, *Ego te absoluo de peccatis tuis.* Nec omnia verba ne- ssaria sunt huius formæ ad necessitatem sacramenti. amuis enim solùm confessor dicat, *Te absoluo,* suffice- t: tamen graue peccatum esset, aliquod ex illis verbis ienter prætermittere. Solent autem aliqua verba ex nsuetudine & decentia præmitti, vt, *Misereatur tui om- tens Deus, &c.* & alia etiam postponi, vt, *Passio Domini stri Iesu Christi, & merita,* quæ absque causa, ab vllo non nt prætermittenda.

Notandum tamen est.

Primò, circa istam formam, non esse addēda alia ver- præter ista prædicta, quæ sunt in communi omnium . Vnde ridendi sunt illi qui dicunt, *Ego te absoluo ab om- peccatis confessis, contritis, & oblitis.* Sunt enim super- a duo verba, primum, & tertium: secundum autem lè ponitur, nam absolutio est peccatorum non so- m contritorum, sed etiam attritorum. Et multò ma- is ridendi sunt, qui cum quadam authoritate Pontifi- li dicunt, *Absoluo te ab omnibus peccatis, confessis, & non con- ssis, contritis & non contritis, oblitis, & non oblitis, & restituo te siæ Romanæ Ecclesiæ.* Nam omnia huiusmodi verba ad li- tum confecta, remouenda sunt à forma sacramenti, amuis addita, ipsam non mutent.

Notandum secundò, quod, cum excommunicatione qua tenetur pœnitens, à qua absoluendus est à con- ssore, prius absolutio fiat ab excommunicatione siue aiori, siue minori, quàm à peccatis absolutio impen- tur: imò melius esset ante ipsam confessionem pec- torum absolui ab excommunicatione, licèt nō sit ne- essarium.

Tertiò aduertendum est, quòd absolutio non debet pendi cum conditione, aut ratihabitione.

In cuius gratiam nota, quod triplex conditio potest pponi absolutioni.

Vna est de præterito, vt, *Si fecisti hoc, ego te absoluo.*

Altera est de præsenti, vt, *si ita est, ego te absoluo.*

Tertia de futuro, vt, *Ego te absoluo si hoc feceris.* Cùm rò dependens est à tertia persona, scilicet, *Ego te absoluo*

cum

cum ratihabitione si Episcopus posteà consenserit, sic dicitur absolutio cum ratihabitione. Nulla ergo conditio est apponenda, nisi ratione dubij alicuius, vt, cùm dubitat, an dederit absolutionem, potest dicere ratione dubij, *Si non es absolutus, ego te absolu*o. Tamen aliæ conditiones apponendæ non sunt: differenter tamen; nam si duæ priores apponantur, valet absolutio, stante conditione posita, sed malè facit confessor, tamen si tertia ponatur, nihil valet. Nam effectus deberet expectare impletionem conditionis, quod esse non potest. Non enim Sacerdos potest differre effectum præteritæ absolutionis. Vnde confessor non debet talem apponere conditionem, intendendo sic conditionaliter absoluere. Cùm tamen conditio aliqua est ponenda, non debet esse in forma ipsa, sed debet pœnitenti iniungi, quam si recipiat, absolutè est absoluendus, immò, cùm Episcopus dat facultatem absoluendi aliquem, alicui confessori, ea conditione, vt eum mittat posteà ad ipsum, tunc confessor debet apponere cõditionem in forma, se obligare pœnitentem, vt adeat superiorem. Quòd si receperit, absolutè est absoluendus. Et, si posteà fortè pœnitens non impleuerit, non tenetur repetere cõfessionem illam, sed solùm confiteri illud peccatum, quod nõ impleuit, quod promisit.

Quartò, aduerte non esse dandam absolutionem, nisi post impositam, & acceptam pœnitentiam. Cùm tamen probabiliter scit confessor, pœnitentem accepturum, nõ est inconueniens præcedere absolutionem. Semper tamen meliùs est, quòd pœnitentiæ impositio præcedat, nisi confessoris obliuio aliquando id prætermittat.

Aduertendum quintò, quòd semel est adhibenda absolutio in vna peccatorum confessione, quòd si multæ sint, licèt sit eorundem peccatorũ, multiplex potest esse absolutio. Nam eadem peccata sæpè possunt pœnitentes confiteri, & in varijs confessionibus alias etiam, & alias absolutiones recipere, & sæpè generaliter multi confiteri solent. Non tamen esse debet tam assidua repetitio

titio eorundem, vt ſit iam res ridicula, præſertim cùm ſimus tam imperfecti, vt noua nunquàm deficiant, quæ poſſimus confiteri. Quòd ſi quis intentet bis abſoluere in eadem confeſſione, grauiter peccaret, nullam tamen inde contraheret irregularitatem, quia talis non eſt expreſſa in iure.

De confeſſore.

CAP. XIII.

CIRCA Confeſſarium duo ſunt conſideranda.

Quædam, quæ ad rationem confeſſarij pertinent, adeoque abſque eis, abſolutio data nulla eſſet.

Quædam ſunt, quæ ad rectitudinem ſui officij pertinent, quamuis, ipſis prætermiſſis, abſolutio non impediatur. De prioribus oportet nunc tractare, quæ ſunt quatuor. Ordinis poteſtas non impedita, Iuriſdictio, Proprietas, Scientiæ facultas.

In primis eſt neceſſarius ordo, non quicumque, ſed Sacerdotalis. Vnde laico, aut alio habenti ordinem, abſque Sacerdotio, nulla fit confeſſio ſacramentalis. Solent aliqui in mortis articulo, Sacerdote deficiẽte, laico confiteri: ſe in primis, ad talem confeſſionem nullus tenetur: poteſt tamen, ſi putat aliquam percepturam conſolationem ex tali manifeſtatione peccatorum facere, maximè in ſatisfactionem & meritum, quæ ex actu illo, quo ſua crimina alteri humiliter oſtendit, proueniat. Eſt prætereà vtilis, ſi reſtitutio ſit facienda, cùm tamen nullum tale ſperat, vel timet ipſum reuelaturum, non debet confiteri, & quantum puto, meliùs eſſet ſi non faceret, ſed illo tempore ad Deum per contritionem ſe conuertere. Quòd ſi fiat, nullo modo laicus debet abſolutionis verba proferre, vel impendere, & ſi impendat, peccat, & nihil facit, quamuis non contrahat irregularitatem: poſſet tamẽ verba deprecatoria dicere. Eſt igitur

tur necessaria ad confessorem potestas ordinis.

Debet autem esse nō impedita. Nam suspensus ab ordine nominatim, non potest absoluere, quamuis sit Sacerdos. Similiter nec depositus, nec degredatus, nisi in mortis artic. vt diximus lib. 1. cap. 34.

Necessaria est secundò, iurisdictio aliqua, saltem in foro exteriori. In cuius gratiam aduerte, esse triplicem iurisdictionem, ordinariam, delegatam, iure cōcessam. Ille habet iurisdictionem ordinariam, cui ex officio incumbit animarum cura, vt Parochus, Episcopus, & alij huiusmodi. Ille verò delegatam habet, qui ex commissione eorum, quibus ex officio incumbit, habet. Et hæc dupliciter haberi potest.

Vno modo expressè, cùm ordinarius manifestè concedit alteri, vt possit confessiones audire.

Altero tacitè, vt cùm Episcopus, vel curatus, videns aliquem confiteri, tacet, & non prohibet, tacitè iurisdictionem dat. Ille verò habet iurisdictionē iure concessam, qui habet confitendi facultatem ex eo, quòd pœnitens habet licentiam à iure, vel à priuilegio aliquo, vel alia causa ipsum in cōfessorem eligendi. ver. gr. Prælati possunt sibi confessores eligere, vt dicemus posteà. Similiter, qui habet Apostolicum diploma. Tales confessores dicuntur habere iurisdictionem iure concessam. Hæ iurisdictiones sunt, quibus saltem vna earum debet non carere. Si enim nullam earum habet, non potest absoluere, nisi in mortis articulo. Imò tunc Sacerdos dici posset habere iurisdictionē iure concessā aliquo modo. Extra casum tamen istū aliqua prędictarum iurisdictionum est necessaria. similiter ad confessarium. Debet aūt iurisdictio non esse impedita per nominatam excommunicationē, aut clerici publica percussione, aut aliquo impedimento, de quibus suprà lib. 1. satis diximus.

Vltra has duas conditiones, tertia est necessaria, scilicet proprietas, vt cōfessor sit proprius pœnitenti. Ad quod sunt duæ conditiones necessariæ.

Altera est, vt habeat iurisdictionem in ordine ad pœnitentem, id est, non sat est habere iurisdictionem, sed

ea debet esse in ordine ad pœnitentē vt sit ei subiectus. Qui enim habet iurisdictionem Romæ, non potest audire eos qui sunt Mediolani, quia talis iurisdictio nō extenditur ad eos. Et hoc est necessarium in iurisdictione delegata, & iure concessa.

Altera est, quòd talis iurisdictio, sit ordinaria. i. ratione officij talis confessor dicitur proprius, cæteri verò confessarij habentes iurisdictionem delegatam, vel iure concessam, non dicuntur proprij confessores, nisi largè sumpto vocabulo, sed dicuntur legitimi confessores; Hoc autem non est sic intelligendum, quasi sit necessarium confiteri proprio Sacerdoti simpliciter: potest enim quis confiteri alteri habenti iurisdictionem alijs duobus modis, sed dicitur necessarium sic, quod cùm non est alius habens iurisdictionem delegatam, vel iure concessam, tenentur pœnitentes ad proprium recurrere confessorem. Sunt autem proprij quatuor, Parochus in sua parochia, Episcopi in sua diœcesi, & Archiepiscopus in diœcesi etiam Episcoporū qui ei subsunt, solo tamen tempore visitationis, vt habetur cap. vlt. de consecr. lib. 6. Rursus Papa in toto mundo, & Superiores religiosorum in suis conuentibus. Hi dicuntur Sacerdotes proprij, qui ex officio iurisdictionē habent. Quia verò diximus, oēs teneri proprio Sacerdoti confiteri, nisi confiteantur ei qui ex commissione habet iurisdictionem, vel iure cōcessam, notare oportet: omnes Prælatos habere facultatem à iure eligendi sibi cōfessorem: ob id non est opus solicitos esse in quærendis proprijs confessoribus Prælatorum. Ista cōcessio habetur à Gregorio nono, c. pro dilatione. de pœni. & remiss. Per Prælatos autē, oportet intelligere eos, qui iurisdictionem habent etiam exteriorem, vt Episcopi, Abbates, & Superiores religiosorū, Priores, Guardiani, Prouinciales, & cæteri. hi possunt eligere sibi confessorem, & ante omnes ipse Papa. Cardinales verò, qui Episcopi non sunt, quia non sunt Prælati, nisi Legati sint, non habent hanc potestatem à iure. Vnde Papam, vel summum pœnitentiarium habent pro confessore proprio, sicut

& fa-

& familia commensalis Papæ, tamen ex consuetudine, iam omnes solent à Pontifice habere similem licētiam, imò eorum familiæ commensales substant ipsis, & possunt confiteri cum his, quos Cardinales signauerint, vel quibus commiserint. Aliqui affirmant, etiam Sacerdotes inter se posse mutuò confiteri, ex quadam consuetudine tacita Episcopi, seu proprij Sacerdotis licētia. sed iam hæc opinio locum non habet. nam in Concilio Tridentino, sess.23.24.cap.15. determinatur oppositum, ne vllus habeat authoritatem audiendi confessionem, etiam Sacerdotum, nisi fuerit per Episcopum approbatus, & idoneus iudicatus, non obstante quacunque consuetudine, aut priuilegio. Et hoc quamuis sit regularis, nisi aliquod habeat beneficium parochiale. Debent ergo Sacerdotes suo curato cōfiteri, aut alteri habenti facultatem. Similiter Curatus Episcopo, vel habenti facultatem.

Sunt autem aliqui casus, in quibus potest aliquis non confiteri proprio Sacerdoti.

Primus est, quando est licentia proprij Sacerdotis, vt alteri confiteatur. Hoc autem aliter est intelligendum modò post Concil. Trident. quàm antè intelligebatur. Antè enim de licentia Curati, poterat quis cōfiteri cuilibet Sacerdoti idoneo, & non habenti aliàs iurisdictionem: poterat enim curatus alijs suam delegare authoritatem & iurisdictionem, modò tamen non licet, quia nullus sine licentia Episcopi, potest audire confessiones, nisi parochiale habeat beneficium. Habet ergo modò facultatem hanc curatus, vt conferat suis subditis facultatem confitendi alijs, qui tamen per Episcopum licentiam habeant, & approbati sint, vt in aliqua saltem parochia confessionem audire possint. similiter vt alijs parochijs cōfiteantur. Episcopus autem absolutè potest dare licentiam subdito vt cuiuis, etiam aliàs non habenti iurisdictionem, confiteri possit.

Secundus casus est, cùm habet bullas, aut diplomata Apostolica, quamuis hactenùs derogata sint præterita, quantum ad hoc; tamen si quæ in posterum dantur iuxta

præce-

præcedentium tenorem, tunc per ea homo habet facultatem confitendi cuilibet Sacerdoti apto ad confessiones audiendas, etiam nulla habita licentia ipsius proprij.

Tertius casus est, cùm homines sunt vagabundi, nullum habentes fixum domicilium, tales enim non vlli tenentur proprio sacerdoti confiteri, sed illi in cuius iurisdictione sunt quando confiteri debent. Et simile est de peregrinis & viatoribus, qui tenentur confiteri illi proprio Sacerdoti, in cuius iurisdictione sunt, tempore suscipiendi Sacramenta (Nauar. de pœn. d. 6. c. placuit, num. 80. putat vagabundos posse confessores eligere, etiam alias non habentes iurisdictionem, quod non credo.) Et talis confessarius potest absoluere illos pœnitentes, etiam à casibus reseruatis ab illorum Episcopis proprijs, nisi etiam reseruati sint, per Episcopum loci illius, in quo tunc morantur. Ita tenet Caiet. ver. absol. c. 3. & dicit Eugenium Papam ita ore expressisse, quamuis tales viatores, absque licentia proprij Sacerdotis viam fecerint. Aliqui dicunt Episcopum loci in quo morantur, debere à reseruatis absoluere, si pœnitens commisit illa in loco vbi reseruati erant. Sed probabilius est, quod dicit Caiet. Idem dicendum de scholasticis, qui studij causa, propria delinquunt domicilia. Isti enim non sui domicilij Sacerdoti proprio tenentur confiteri, sed curato in cuius parochia sunt.

Quartus casus est, cum quis confitetur illis qui constituti sunt confessarij, in religionibus: quamuis enim absq; Episcopi approbatione, Religiosis, sæculares confiteri nequeunt, tamen post approbationem, possent omnes illius diœcesis confessiones audire: & tunc, nullus tenetur proprio confiteri, nec ab eo licentiam capere. Idem etiam dicendum de pœnitentiarijs Romæ constitutis.

Quintus casus est, ex culpa proprij Sacerdotis. Cùm enim ignarus est, vel sollicitator ad malum, vel reuelator confessionum, vel aliquod malũ ab eo timetur, tunc pœnitens debet petere licentiam ab eo alteri confitẽdi,

vel à ſuperiore, qua non obtenta, poteſt cuiuis idoneo confiteri, iuxta Silue. ver. confeſſ. §.6. Adr. q.3. de cõfeſſ. dub.3. Palud. Ricar. Nauar. de pœn. d.6. c. placuit, nu.14. quamuis S. Thomas in Add. q.5. art.4. ad 5. & Soto, d.18. q.4. art.2. teneant contrarium dicentes, eſſe tunc reputandum, ac ſi non eſſet copia Sacerdotis. In contrarium eſt ille Canon placuit, ex Vrban. 2. vbi dicitur, quod eſt habendus conſenſus proprij Sacerdotis, niſi ſit ignarus. Et ſub ignorantia, etiam intelligenda ſunt alia ſimilia impedimenta. Ob id ſecurior eſt ſententia prior; hoc vno addito poſt Conc. Trid. vt confiteatur nõ cuiuis, ſed habenti facultatem aliquam confitendi. Aduertendum tamen eſt, non eſſe cauſam ſufficientem eligendi aliũ confeſſorem, propter verecũdiam, vel timorem, quod ſcilicet proprius non habebit bonam opinionem de illo, niſi ſit in tantum, vt hoc probabile ſit periculum dimidiandi confeſſionem, vt benè dicit Nauarrus.

Sextus caſus eſt, iam ſæpè dictus, mortis articulus, vel periculum mortis. Tunc enim cuilibet Sacerdoti poteſt confiteri, vt aliàs diximus. Vnũ eſt hic notandum, quod qui habet iuriſdictionem in aliquos, poteſt in quacunque diœceſi illos audire, & abſoluere, poteſt enim ſuos ſubditos Epiſcopus, vel curatus audire, etiam in aliena diœceſi, vt ſi fortè ipſum comitantur, vel ipſis iter facientibus occurrat, vt omnes tenent communiter.

De his, à quibus proprius confeſſor poteſt abſoluere.

CAP. XIIII.

PROPRIVS cõfeſſor poteſt abſoluere ab omnibus peccatis, quantumuis grauibus, niſi ad ſuperiorem fuerint reſeruata. Vnde Epiſcopus poteſt abſoluere ab omnibus peccatis, exceptis reſeruatis Papę. Quod autem dico de curato, intelligere oportet, de alijs ab Epiſcopo conſtitutis, vel expoſitis in conuentibus Religio-

ligiosorum, nisi aliquod habeāt particulare priuilegiū. Est enim obseruandum, cùm Episcopus constituit aliquem confessorem, non ob id dat facultatem absoluendi à reseruatis, nisi id explicet. Similiter, cùm quis habet priuilegium eligendi confessorem solùm, ab ijs potest absolui, quæ exprimit priuilegium, & bulla.

Circa casus Papæ reseruatos, id primò est cōsiderandum, nullum casum, nullumque peccatum esse Papæ reseruatum, nisi ratione alicuius censuræ reseruatæ.

Vnde sequitur primò, cùm Papa priuilegium dat absoluendi à casibus Papalibus, intelligitur dare facultatem absoluendi à censuris impediētibus talem absolutionem peccatorum: nam ratione harum, tantùm sunt Papales casus.

Sequitur secundò, quòd ablata censura per Papam, ipsa peccata propter quæ erant censuræ, possunt absolui à quolibet confessore, vel curato, nisi fortè ista talia sint reseruata Episcopo. Nauar. in summa, c. 27. nu. 254. vult in tali casu, posse etiam à reseruatis ab Episcopo, absolui à quolibet cōfessore. quia cùm Papa relaxat censuram, ex consuetudine aufertur reseruatio inferioris. Et hoc probabile est, & fieri potest.

Circa casus reseruatos Episcopo, scito non solùm ratione censuræ aliqua reseruari, sed etiam ratione ipsorum peccatorum, nulla existente censura.

Sunt autem isti casus reseruati Episcopo in triplici differentia. quidā de iure, quidam de cōsuetudine communi, quidam de particulari consuetudine in proprijs episcopatibus. De his regula certa dari non potest, quia quisq; Episcopus reseruat ea, quæ suo episcopatui conuenire videntur.

Ea quæ iure reseruantur, tria videntur esse præcipua, quamuis alij plura ponant, sed sunt incerta, nec authores concordant.

Primùm, non propriè inter peccata reseruata computatur, cùm peccatum nō sit: tamen inter reseruata est, quia ad Episcopum pertinet, putà votorum dispensatio (cōmissis Papalibus, à quibus Papa solus dispensat) iura-

mentorum relaxatio, irregularitatum non Papalium absolutio, & excommunicationum maiorum reseruatarum Episcopo, etiam absolutio. Hæc ad Episcopum pertinent.

Secundum, est peccatum incendiariorum. Qui enim domos, vicos, agros, dolosè incendunt, excommunicandi sunt, vt dicit Caiet. ver. incendium, & si excommunicantur, ad Papam absolutio pertinet. Ante istam tamen excommunicationem, vt dicit Syl. ver. casus, ad Episcopum pertinet absolutio, vt habetur extra. 23. q. 8. c. pessimam.

Tertium est, peccatum graue, & scandalosum, propter quod olim pœnitentia publica iniungebatur, vt concubinatus notorius, peccata blasphemiæ, & alia. hæc ad Episcopum pertinent, vt loco allegato dicit Sylu. quamuis alij negent, cùm iam pœnitentia publica non sit in vsu. potest confessor, pro prouidentia sua vti vtraque opinione, prout visum fuerit magis expedire aliquando, quamuis sint iam tot priuilegia confessorum, vt pauca, aut nulla sint Episcopo reseruata. Ea autem quæ ex communi consuetudine in omnibus episcopatibus reseruantur, ista sunt; homicidium, aut mutilatio actualis, crimen falsariorum, vt qui in iudicio falsò iurauit contra aliquem, vel tacendo verum, vel dicendo falsum, qui etiam scripturas falsas faciunt, non intendimus dicere de literarum Apostolicarum falsarijs, tales excommunicationem habent annexam. Rursus sacrilegia, aut rapinæ rerum ecclesiasticarum, homicidia, vel vulneratores in loco sacro. Rursus diuinationes, & incantationes, inuocationesque dæmonum. Hæc quatuor reseruata sunt ex cõsuetudine communi Episcopis. Aduertendum tamen est, Romanos pœnitẽtiarios, omnes ex quocunq; loco ad se venientes, posse ab omnibus his absoluere, & ab omnibus excommunicationibus reseruatis etiam Episcopis. Possunt enim, quæcunque Episcopi possunt, imò plus: possunt enim ab aliquibus excommunicationibus, ac votis absoluere, à quibus nõ possunt Episcopi.

De scientia Confessoris.

CAP. XV.

VLTRA illas conditiones tres prædictas, quarta necessaria esse confessori, nempè scientia. Hæc autem quanta esse debeat, ratio ipsa naturalis dictat. Cùm enim confessor iudex sit fori interioris, necessarium est, vt eorum quæ sub suo foro accidunt, peritiam habeat.

Ex quo fit, vt teneatur scire, primò, quæ mortalia sint peccata, quæ venialia, saltem ex suo genere.

Secundò, circunstantias peccatorum necessarias.

Tertiò, casus, & excõmunicationes, à quibus non potest absoluere, peccata etiam, quæ excommunicationem habent annexam, non enim peccatum, nisi excommunicatione ablata, absolui potest.

Quartò, quæ peccata sunt annexa restitutioni, aut famæ, aut pecuniæ, aut damni illati.

Quintò, qui contractus liciti, qui illiciti, vsurarij, simoniaci, aut iniusti sint.

Sextò, quæ impedimenta sint absolutioni dandæ; quibus casibus confessiones præcedentes sint repetendæ. Quamuis autem non sit opus hæc omnia exactè & sigillatim scire, debet tamen saltem confessor scire dubitare, & dignoscere casus dubios, & difficultatem habentes, vt possit consulere peritos secretò, nõ reuelata confessione, vt posteà dicetur.

Aduertendum tamen est, circa hanc prædictam scientiam, Primò, quòd est regulanda iuxta qualitatem subditorum, & pœnitentium, quos, vt plurimum talis confessor habet confitentes. Vnde fit, vt qui in villis, & pagis confessiones audiunt, non teneantur, tam exactè scire omnia, sicut qui in ciuitatibus. Rursus non ita tenentur confessores simplicium ciuium, sicut mercatorum, negociatorum, Iudicum. Debet igitur scientia maior esse pro pœnitentium qualitate.

Aduertendum secundò, esse aliquos casus, in quibus

scientia cõfessoris suppleri potest, aut ferè tota, aut magna ex parte.

Primò, quando pœnitens satis peritus & fidelis, qui optimè conscientiã suam confessori exponet, & facienda dicet: sed iste casus, non nisi in tali confessione excusat confessorem ignarum.

Secundò, quando pœnitentes ordinarij, nullos habẽt casus difficiles.

Tertiò, est articulus mortis, cùm alterius confessoris docti copia deest. Et idem dicendum de his, qui in terris Gentilium & Infidelium degũt, in quibus propter confessorum inopiam, tanta scientia non est necessaria, sed tantùm debet esse mediocris.

Quartò, quando in illo loco sunt multi docti, quos confessor consulere possit. Sed isti duo casus vltimi, præter mortis articulum, non excusant, vt diximus, ab aliqua mediocri sufficientia scientiæ. Cùm verò ignarus est omninò confessor, habita ratione ad pœnitentes, vt suprà diximus, peccatum graue committit, si hoc officium exerceat extra mortis articulum, & confessio nulla est. Cùm verò non habet sufficientem scientiam, iuxta qualitatem pœnitentium, graue est periculum, vt multis erroribus, & grauibus sacrilegijs expositus sit.

Huic scientiæ debet accedere Prudentia, vt tam in remedijs circa peccata adhibendis, quàm in medicinam præsentium applicanda. In modo etiam tractandi pœnitentes. modò enim suauiter, modò seuerè sunt arguendi, modò instruendi de aliquibus, modò ad alia incitandi.

Debet enim sanctitas adnecti his: non quòd necessaria sit simpliciter, sed ad benè esse, qui enim extra gratiam confessiones audit, peccat mortaliter, vt aliàs declarauimus, si ei de malo statu constat. Vnde sequitur, difficile esse officium hoc confessoris, & arduum: sed si benè fiat, Deo inprimis acceptum.

De sigillo obseruando à Confessore.

CAP. XVI.

DIXIMVS de his quę necessaria sunt confessario, ita vt aliter absolutio ab eo impensa, nulla sit. Nunc de alijs quæ confessori etiam necessaria sunt, quamuis non tanta necessitate, vt impensa absolutio impediatur. Hæc autem duo sunt, sigillum secreti, & examen.

Circa sigillum id primò tractandum occurrit, quid ipsum scit. Dico sigillum esse obligationem occultandi ea, quæ in confessione cognita sunt. Dicitur enim metaphoricè ista obligatio, sigillum. Vt enim sigillum prohibet ea quæ sub ipso sunt manifestari, ita obligatio habet Sacerdos celandi ea quæ in confessione audiuit, sigillum dicitur.

Aduertendum secundò, ea quæ cælari debent, esse peccata tam mortalia, quàm venialia, peccatorū etiam circumstantias, sed differēter. Mortalia enim, nec in genere, nec in particulari sunt manifestanda: nō enim dici potest, Ille confessus est mihi mortalia. Venialia autem in specie non possunt manifestari, in genere autem, reuelare non est contra sigillum: nam qui cōfitetur, manifestè ostendit, se habere saltē venialia, aliter non esset confessio. Item defectus qui ad famā pœnitentis pertinent, sub sigillo sunt, vt, si quis diceret, se in cōfessione illegitimum, vel ignobilibus parētibus natum, & similia. Omnia hæc sub sigillo cadunt. reliqua tamen, quæ ad peccatum non faciunt, vel ad infamiam pœnitentis, non cadunt sub sigillo, quamuis semper confessarius debet cauere, ne quod in confessione tātùm audiuit, dicat manifestādo personam, cùm circumstantes intelligunt illum ex confessione habuisse. Non est autem contra sigillum peccata manifestare absolutè, sed ita vt pœnitens manifestetur. Vnde, qui de peccatis in confessione auditis consulunt doctos, non agunt contra sigillum, nisi ita peccata manifestent, vt possit alius facilè in cogni-

cognitionem pœnitentis venire. Vnde, ſi quis audiens aliquem in confeſſione ſurgat à loco, vt conſulat doctū, qui videbat vtrumque, pœnitentem, & confeſſorem, & ſtatim reuertitur ad abſoluendum coram illo, iſte reuelauit confeſſionem. Similiter ille reuelat, qui manifeſtat alteri, pœnitētem habuiſſe aliquem caſum reſeruatum, tunc enim indicat illum habuiſſe mortale, qui tamen diceret, ſe abſoluiſſe pœnitentem, non reuelat confeſſionem, quia non reuelat peccatum veniale in ſpecie, vel in genere mortale, ſed ſolùm indicat, pœnitentem fuiſſe confeſſum: hoc autem non cadit ſub ſigillo.

Aduertendum tertiò, obligationem ſigilli eſſe tantam, vt nulla prorſus cauſa, neque etiam propter ſaluandam vitam propriam, nec propter ſalutem totius Reipublicæ, poſſit confeſſor peccatum pœnitentis reuelare, imò neque in alia confeſſione. adeoque, ſi Sacerdos non poſſet aliquod ſuum peccatum confiteri, niſi manifeſtando peccatum alterius, quod in cōfeſſione cognouit, ita vt confeſſor ille veniat in cognitionem perſonæ determinatæ, tunc debet ſilere tale peccatū, donec poſſit confiteri alicui qui ignoret perſonam, vt tenet communis opinio.

Vnus eſt ſolus caſus, in quo confeſſor poteſt alteri manifeſtare peccatum confeſſionis, cùm id fit ex licentia pœnitentis, & tunc illi tantùm poterit manifeſtare, cui pœnitens dederit facultatem. Qui autem alio caſu reuelat, grauiſſimè peccat mortaliter, atq; pœnam exteriorem incurrit, impoſitam in c. omnis vtriuſque ſexus, de pœnitentia & remiſſione. Quòd ſi aliquando acciderit, confeſſorem ab iniquo iudice compelli, vt reuelet, & ſub iuramento, poteſt confeſſor dicere, ſe neſcire tale peccatum: quamuis etenim ſciat, non tamen ſcit vt reuelet. Veruntamen aliquando poſſet accidere, vt confeſſor, non tantùm ex confeſſione ſciret pœnitentis peccatum, ſed etiam extra confeſſionem, quia forſan publicum eſt, vel ſaltem ipſi notum, & quamuis nunquàm poſſit confeſſor dicere pœnitentem confeſſum fuiſſe tale peccatum, poteſt tamē dicere, hominem

illum

illum, tale commisisse, & in iudicio illum accusare, ac si non sciuisset in confessione: dummodò nihil dicat ex his quæ in confessione audiuit: dummodò etiam non sequatur scandalum apud multos, qui cognouerunt fuisse illo tempore pœnitentis confessorem, & putarent eum reuelare confessionem. Similiter, iudex qui cognosceret confitentis crimen, si extra confessionem illud etiam cognosceret, non reuelaret, si puniret ob tale crimen pœnitentem: secùs autem, si extra confessionem nesciret, tunc enim non posset. Vnde Prælati, qui subditorum peccata tantùm in confessione cognoscunt, pœnas publicas non debent imponere, ac si extra confessionem scirent, vt priuare dignitate, vel in exilium mittere, vel alia simili castigatione punire, aut pœna. Posset tamen Prælatus ex his quæ in confessione cognouit, secretò disponere de subdito, habita ratione peccatorum, vt si cognoscit malè vti dignitate vel officio, potest posteà, cùm tempus est mutationis officiorum, illum non constituere in simili officio. sed hoc fieri debet maxima cautione, & causa, & hoc omnes fatentur. Similiter posset aliquis, ob peccata quæ ex confessione alicuius cognouit, non illi dare suffragium in aliqua electione, dummodò etiam per hoc non indicetur aliis aliqua reuelatio peccati. Est autem tanta ista sigilli obligatio, vt confessor non posit pœnitentem ipsum extra confessionem alloqui de peccatis quę in cõfessione audiuit. Vnde, si acciderit Sacerdotem absoluisse aliquem malè, quia verè non potuit, nempè, quia vel casus erat reseruatus, vel tenebatur ad restitutionẽ, & confessor non obligauit, vel quid simile, non potest pœnitenti id extra confessionem dicere, sed dicunt omnes, vt adeat ipsum, & dicat, precor te, vt iterum mihi confitearis, quia ego deceptus fui in confessione tua, & tunc tenetur pœnitens obedire. In confessione autem, tunc dicere potest impedimenta. Quòd si scandalum sequatur, non debet confessor adire ipsum pœnitentem, &, si casus restitutionis est, tenetur cõfessor restituere. Et hoc idem est, si pœnitens nolit repetere con-

fessionem. Sicut autem non potest confessor, quod in confessione cognouit, extra eam pœnitenti dicere, ita nec quod extra illius confessionem cognouit, si pœnitens non dicat ei, tenetur dicere, sed cautè interrogare, & stare responsis eius. Aliquando nec debet interrogare, si pœnitens inde cognoscit, confessorem non aliter sciuisse, quàm ex confessione alterius consortis in crimine. quamuis semper debeat præmonere, vt videat, si aliquid aliud commisit.

Aduertendum est quartò, multas esse personas, quæ hoc sigillo teneantur. Quicunque enim mediatè, vel immediatè, licitè, vel illicitè, aliquid non aliter, quàm ex confessione cognouit, sigillo tenetur. Dixi, immediatè, vt comprehendam ipsum confessorem, & interpretem, cùm per talem fit confessio. Dixi, mediatè, vt comprehendam ipsum, cui ex licentia pœnitentis reuelatur confessio. Dixi, licitè, quia non solùm tenentur sigillo, qui via licita audierunt, aut cognouerunt peccatum confessionis mediatè, vel immediatè, vt præfati, sed etiam qui via illicita, siue ex parte sua, siue ex parte reuelantis. Vnde, sigillo tenentur omnes illi, qui cognouerunt peccatum, quod aliquis malus confessor reuelauit. Tenentur etiam illi, quibus iterum reuelauerunt. Similiter, qui dum aliquis confessus est, curiosè voluit audire peccatum pœnitentis, vel casu aliquo, nolens audiuit. Tales enim, etiam sigillo tenentur. Rursus qui se finxit Sacerdotem, aut confessorem, vt pœnitentem posset solicitare, vel aliquo malo fine. Notandum etiam est, quòd non solùm ex sacramentali confessione facta Sacerdoti oritur obligatio ista secreti, sed etiam ex facta laico ad modum sacramentalis. Rursus etiam oritur ex confessione sacramentali infirma, & non obtinente absolutionem. quamuis enim peccata quis esset cõfessus, & propter impedimentum aliquod non obtinuerit absolutionem, adhuc tamen sigillo obligatur, quamuis ille pœnitens sit hæreticus, & habet animum nocendi multis, imò toti Reipublicæ, non potest confessor talis, personas tertias præmonere, reuelando

stando peccatum alterius, quamuis in confuso posset, vt prouideant sibi, dummodò non posset pœnitens ex illo agnosci. Circa hoc tamen, vnum est aduertendum: quamuis omnes istæ præfatæ personæ sigillo teneantur, vt absq; mortali peccato non possint reuelare peccatum: tamen sigillo sacramenti confessionis propriè tenentur solùm hi, qui ex sacramentali confessione formata, vel informi, peccatum cognouerunt. Alij autem, qui ex confessione non sacramentali, qualis est ea, quæ facta est laico, licitè audiente, vel illicitè, quia finxit se Sacerdotem, tenetur quidem celare, verùm non propriè, ratione sigilli sacramentalis, veluti tenet Soto distinct. 18. quæst. 4. articul. 5. Quamuis etiam possit, cum aliis multis, probabiliter dici, in hoc etiam esse sigillum sacramentale, quia ad modum sacramenti facta fuit confessio. Illud tamen, secundùm omnium sententiam, non cadit sub sigillo, quod aliqui dicunt aliis extra confessionem petentes ab eis, vt teneant sub sigillo confessionis. Quamuis etenim in his seruandum sit secretum, non tamen id quod sigillo debetur, hoc enim in nullo casu, sine licentia pœnitentis, potest manifestari alteri.

De examine faciendo à Confessore.

CAPVT XVII.

QVIA non omnes pœnitentes periti sunt, nec sciunt omnia, quæ ad perfectam & integram confessionem pertinent, ob id confessarij debent ipsos examinare, & supplere quod deficit.

Sunt ergo tria à confessore exequenda. quædam ante confessionem, quædam in ipsa confessione, quædam verò post.

Ante confessionem, debet statim post generalē confessionem pœnitentis petere aliqua, quę ipsam absolutionem vel confessionem possunt impedire, aut difficilem

lem facere. Statim enim ista sunt petenda, ne post con-fessionem peccatorum, aut in toto, aut ex maiori par-te factam, cogatur pœnitens absque absolutione recede-re. Hæc autem sunt ista;

Primum est, an sciat se habere aliquam excommu-nicationem, aut cum aliquo excommunicato fuisse lo-quutum, inde enim cōtrahitur excommunicatio. Quòd si est excommunicatus, videat confessor an possit ab ea absoluere. Si enim potest, statim absoluat: si verò non, mittat ad eum qui potest, vel ipse obtineat absoluendi facultatem, si potest obtinere à superiore. Similiter po-tat, an habeat aliquod peccatum, quod ipse putet esse superiori reseruatum; si enim habet, mittendus est ad superiorem, vel ab eo facultas obtineatur absolutionis quamuis, vrgente necessitate, posset absoluere & mit-tere pro reseruato illo ad superiorem, cùm tale pecca-tum non habet censuram, vt suprà diximus.

Secundum est, petat an habeat debitum aliquod, si-que in mora solutionis, siue sit pecunia restituenda, siue fama reparanda, siue votum implendum. si enim tale existit debitum, considerare debet confessor, an possit pœnitens implere: quòd si non possit, sufficit proposi-tum implendi: si verò potest, videndum est, an vrgeat necessitas confessionis, & illud facilè, & breui imple-ri possit. Tunc enim deberet priùs facere vt implea-, maximè cùm restitutio est pecuniæ, aut votum dandi a-liquas eleemosynas. Quòd si pœnitens est fidelis, & ho-mo cui fides probabiliter est adhibenda, sufficiet, pro-positum quamprimùm vacauerit, implendi, dummodò non in alia vna, aut duabus confessionibus, simile pœni-tens proposuerit, & non impleuerit: tunc enim non est absoluendus. Debet enim confessor id interrogare, an puta, in aliis confessionibus dixerit illud debitum, & promiserit se facturum, & non fecit.

Tertium est, petat de statu, an solutus, an coniuga-tus, an Ecclesiasticus. Si solutus examinet, an promiserit alicui, se ducturum esse vxorem, vt videat, an ex hac par-te aliquod habeat impedimentum: si coniugatus est, an commu-

communem agat vitam cum vxore. Quòd si non, examinet, an causa sit legitima, aliàs non est absoluendus, nisi saltem proponat, communem cum vxore vitam acturum. Si Ecclesiasticus est, an plura habeat beneficia. Quòd si habeat, si curata sunt, cogendus est multitudinem relinquere, non enim potest nisi vnum retinere, vt habet Concilium Tridentinum. Et similiter, tenetur residere, aliter non est absoluendus. Si verò simplicia sũt, petendum an ex dispensatione Papæ ea habeat, aliter enim nullus plura habere potest. Quòd si ita habeat, adhuc videndum est, an sint redditus immoderati pro qualitate suæ personæ, & conditione. Si enim immoderati sunt, non est absoluendus donec dimittat superflua. Est autem habenda ratio personæ. Nobilis enim, aut docta persona, sancta, aut de Ecclesia benè merita, plures potest redditus retinere, quàm non talis. Similiter, qui benè eos expendit, vel in seruitio Ecclesiarum, vel in vtilitate pauperum. Absoluendi tamen non sunt ignorantes, & nullius vtilitatis viri, qui viginti, aut triginta beneficia in suam perniciem deuorant, donec illa euomant.

Quartum est, quamdiu sit, ex quo non fuit confessus, & si plus anno est, accuset se peccati transgressionis præcepti, quo, in singulis annis confiteri, & communicare tenebatur. petat etiam, si fecerit sibi impositam pœnitentiam, quam si negligenter prætermisit implere, accuset se idem pœnitens, talis peccati, videatque confessor, an expediat illam commutare, vel relaxare. Rursus petat, si aliquod peccatum in aliqua confessione scienter occultauerit. Tunc enim omnes sequentes confessiones sunt repetendæ, & peccata etiam quæ commissa sunt in singulis, in quibus celauit, vt peccatum contra præceptum confessionis, quod verè non impleuit.

Quintum est, si fecit diligentiã & examen antè, circa peccata sua, quòd non fecit, dimittendus est, vt saltẽ per aliquam horam faciat plus, minusve, iuxta rationem status & temporis ex quo confessus non est.

Sextum

Sextum eſt, ſi doleat de peccato, velletq; non offendiſſe Deum, proponatque cum diuina gratia, deinceps non peccaturum, aliter namq; non eſt abſoluendus.

Septimum, an ſciat fidem, & diuina mandata, quamuis non ordinatè, ſaltem vt interrogatus de ſingulis articulis & mandatis ſciat reſpondere eſſe mandatum, vel articulum, quæ ſunt, non autem eſſe quæ non ſunt. Similiter ſciat ſacramentum confeſſionis, cui accedit, quid ſibi velit, & quare fiat. Omnes enim ſub mortali iſta tenentur ſcire. In quo deplorandus eſt abuſus, & ignorantia plurimorum, qui ſummam inſcitiam habẽt, non ſcientes quid ſit Chriſtus, nec quid Deus, nec quæ ſint mandata obſeruanda, cùm tamen mille aſtutias, & res inutiles obſcuriores calleant. Tales non ſunt abſoluendi, quin imponatur eis grandis pœnitentia, ſeu obligatio illa in futurum ſciendi, & pro tunc, de principalibus ſaltem, vno verbo inſtruantur: aliter, eos audire in ſua ignorantia perſeuerantes, ego non auderem, nec vllus audere debet. Hæc ſunt præcipua, quæ ante ipſam peccatorum confeſſionem, habita ratione perſonarum, interroganda ſunt.

De his, quæ in confeßione petenda ſunt.

CAPVT XVIII.

VIx poteſt excuſari abuſus & negligentia multorum, qui confeſſioni accedentes, nullum peccatum manifeſtant, ſed ſtatim confeſſori dicunt, vt interroget eorum peccata, cùm tamen poſteà, non mediocris appareat peccatorum copia. Circa hos confeſſor ſic ſe debet gerere, vt nullo modo interroget, quin ipſi prius ea quæ memoria tenent exprimant. Si enim nullam fecerunt diligentiam, audiendi non ſunt: ſi autem fecerunt, fieri non poteſt, quin memoria teneant aliqua, de quibus ſe accuſare poſſint. Confeſſor autem, quia multi ignorant multa quæ ad confeſſionem pertinent, debent in tali peccatorum accuſatione aliqua interrogare, quando pœnitens omiſerit.

Primum

Primum enim est circunstantia speciem peccati mutans, vt si pœnitens dicat, se quendam percussisse, interrogetur, an clericus, an laicus: nam in clerici percussione, est excommunicatio maior: an in loco sacro, nec ne? illud enim sacrilegium est. Rursus an animo occidendi, quamuis non occiderit, si animo occidendi percussit, peccatum est homicidij interius. Similiter si dicit se fornicatum esse, exprimatur persona, an consanguinea, an virgo, an coniugata, an religiosa, & an in loco sacro: omnes enim hæ circunstantiæ, mutant speciē peccati.

Secundum est, numerus. Interroget enim confessor circa singula peccata mortalia de numero, de quo suprà diximus.

Tertium est, actus interior. Sæpè enim actus exteriores, aut venialia, aut leuia peccata sunt, & si actus interior consideretur, graue est peccatum, cum maximè ex erronea conscientia procedit. vt si accusat se, quòd rem leuis momenti surripuerit, petat, an tunc pœnitēs existimauerit illud esse mortale: si enim ita putabat, & fecit, mortaliter peccauit. Similiter petat, quo animo rē fecerit, de qua se accusat, cùm res per se non appareat peccatum mortale.

Quartum est, petat occasiones peccatorum. In multis enim peccatis, maximè in carnalibus, examinādum est, an maneat occasio peccati, an, verbi gratia, habeat domi concubinam: an sit in societate eius, vnde ad peccandum prouocatur. Tales enim & similes probabiles occasiones peccandi sunt omninò extirpandæ.

Quintum est, tempus peccati. Si enim sunt peccata nimia consuetudine inueterata, & præsertim carnalia, debet confessor tempus illius peccati petere, & frequētiam considerare, & an tempore aliquo ante confessionem abstinuerit. In his enim vtile consilium est, cùm necessitas non vrget, vel periculum ampliùs confitendi, differre absolutionem integra audita confessione, donec experiatur emendatio aliqua. Vniuersaliter, debet confessor vti vno generalissimo & vtilissi

mo re-

mo remedio, pro his omnibus, ſcilicet frequenti confeſſione & communione. non quòd imponat pœnitenti, nec obliget ipſum, ſed aperiat delicti grauitatem, & periculum, & difficultatem liberandi ſe ab illo: ſimiliterque dicat pœnitenti ipſi, hoc eſſe vnicum remedium, vt vel ſingulis hebdomadis, vel intra ſingulos quindecim dies, vel menſes ſingulos confeſſorem accedat. Ego quidem non te obligo, ſed ſolùm doceo, quòd tu aliàs facere teneris: & ſic, confeſſoris conſcientia manebit tuta: difficilè enim eſt profectò, rectè ſe gerere erga ſimilia peccata.

Sextum eſt, poterit confeſſor breuitati etiam ſtudens, cùm pœnitens peccatum aliquod exprimit, quod contra aliquod præceptum eſt, ſi velit ad aliud contra dictum præceptum tranſire, priùs ipſum examinare in his, in quibus contra tale præceptum, vel in tali genere peccati, videt probabiliter deliquiſſe poſſe, ne adidem cogatur poſt confeſsionem pœnitentis redire. Hæc ſunt, quæ maximè in confeſsione videntur obſeruanda.

De his quæ post confeſsionem petenda ſunt.

CAPVT XIX.

POSTQVAM pœnitens ea quę diſcuſſit, manifeſtauit, poterit confeſſarius aliqua petere, ſi forſan vel memoria exciderunt, vel ignorantia aliqua omiſit.

Primum eſt, an aliqua malo fine fecerit: quæ enim in ſe bona ſunt, ſi malo fiant fine, peccata ſunt, & mortalia, iuxta finis rationem. Qui enim conciones adit, gratia ſolicitandi fœminas, quamuis non ſolicitet poſteà, quia forſan non erant, peccatum eſt mortale. Similiter in aliis.

Secundum eſt, an aliqua mala voluerit committere, quæ omiſit, quia non potuit exequi. Non enim tales voluntates excuſantur à peccato, licèt opus exteriùs nó ſequatur.

Tertium eſt, an induxerit alios ſecum ad peccandum.

dum. Est enim nouum peccatum, alios ad peccatum inducere, poteritque confessor, iuxta qualitatem pœnitentis aliquibus peccatis particularibus interrogationes applicare.

Quartum est, vt discurrat præcepta, quæ à pœnitente prætermissa videntur. Nec debet iterum, quæ pœnitens dixit, interrogare. In his tamen omnib. interrogationibus, tam quæ antè, & in confessione, quàm quæ post ipsam fiant, debet maximè confessor vti prudentia. Primum, vt personas consideret, cùm enim videntur intelligentes, non est opus, vt ab eis petat, an fidei articulos sciant, vel alia quę non videntur eis competere: nec pueros interroget ea, in quæ probabiliter videt pœnitentes non potuisse incurrere. Caueat etiam nimias circunstantias peccatorum petere, maximè, cùm carnalia sunt, & fœminas audit: prouocare enim possunt ad malum: vel an eo instruere pœnitentes, sicut eitā negotiaores, non sunt interrogandi multas contractuum iniquas species, ne potius malè agere discant, sed attendat confessor, ea de quibus probabilitas aliqua est, pœnitentes commisisse. Post integrum examen, & impositam pœnitentiam absolutio præstetur.

De Pœnitente.

CAP. XX.

NVLLVS ante rationis vsum accedere potest Sacramento pœnitentiæ. Post vsum verò rationis, quando iam peccare contingit, omnes tenentur semel in anno confiteri, vt habetur extra cap. omnis vtriusque sexus. de pœnitent. & remiss. Nec est tempus in anno fiat confessio, quamuis propter cōmunionem quæ debet esse in Paschate, ad quam nullus cum conscientia mortalis peccati potest accedere, nisi confessione præmissa, solet tunc obligare confessionis præceptum, si tamen aliquis confessus esset illo anno, ante quadragesimam, nec vllum haberet mortale, non tenetur de rigore confiteri, sed solùm propter scādalum, & decentiam

Sanctissimi Sacramenti percipiendi. Attendendum tamen est, nõ satis esse habere vsum rationis ad Sacramentum hoc suscipiendum: sed est necessarium baptismum suscepisse, sine quo nullum habet valorem vllum aliud sacramentum. Rursus confessio, non debet esse peccatorum ante baptismum commissorum: hæc enim per baptismum omninò delentur, sed peccata post baptismum sola, ad confessionem pertinet.

Circa pœnitentem autem aliqua notanda sunt.

Primum est, quòd ipse non tenetur sigillo confessionis, sed potest sua peccata confessa aliis manifestare: similiter etiam pœnitentiam impositam, dummodò non se infamet absque causa. Similiter etiam non infamet confessorem apud alios, dum arduam aliquam pœnitentiam dicit, & tacet causam pœnitentiæ. Tali enim casu non licebit manifestare, sed hoc non est propter sigillum, sed alia causa, quia nullus, se, vel alium, sine causa infamare potest.

Secundum eũ, quòd nec ipse pœnitens, tenetur confessionem suam secretam facere. imò potest peccata voce sua manifestare coram multis confessoribus, cùm nó sequitur scandalum audientium, nec aliqua vera infamia. & hoc erit, cùm coram hominibus sanctis id facit. Imò in necessitate vrgente, possunt multi simul vni confiteri, vt vnus audiat alterum, & cùm periculum inest mortis, vel belli, vel submersionis, vel alicuius similis: potestque confessor illos simul absoluere, vt tenet Sylu. verb. confess. 1. §. 22. Tamen extra necessitatem, graue esset peccatum Sacerdotis, plures simul audientis. Vnde sacrilegus est abusus quorundam, simul multos pueros audiunt, & vnus alterius cognoscit peccata.

Notandum est tertiò, cùm aliquid est sub opinione, (sunt enim qui dicant esse licitum contractum: sunt etiã qui dicunt esse illicitum) si casu accidit confessorem esse opinionis eorum, qui tenent esse licitum, & pœnitens esse licitum, potest pœnitens obligare confessorem, vt ipsum absoluat in sua opinione, & ita debet facere confessor, dummodò tamen vtraque opinio sit probabilis,

alias

illas non. Et hoc ſæpè accidit in multis contractibus, de quibus contrariæ probabiles exiſtunt opiniones, quarũ vtramque, in conſcientia, poteſt ſequi confeſſor, quamuis ipſe vnam illarum probet.

De effectu huius Sacramenti.

CAP. XXI.

EFFECTVS huius Sacramenti, remiſſio eſt pœnæ, & collatio gratiæ, per quam homo fit Dei amicus. Quòd ſi homo in gratia erat, augmentum confert gratiæ: pœnam autem totam nõ remittit, niſi vehemens accedat contritio, aut peccata pauca ſint, ſed æternam pœnam, debitam mortali, in temporalem commutat, & huius etiam partem remittit, cùm peccata remiſſa confeſſioni ſubduntur iterum. Hæc ſunt igitur, quæ ad materiam remotam in generali, & propinquam, formam etiam huius Sacramenti, confeſſorem, pœnitentem, & effectum pertinent. Reliquum eſt, vt de materia remota in ſpeciali tractemus.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER IV.

De Fide.

Quid sit Fides, quæ eius sit materia.

CAPVT I.

HACTENVS in libro præcedenti, de Sacramento pœnitentiæ disseruimus, materiam tamen ipsius remotam in communi tantùm explicabimus. At quia non sufficit Sacerdoti ea sola cognitio, oportet in hoc libro presenti, quem à præcedenti, ne vnius vltra modum, prolixius continuatio conficeretur, distinximus, de eadem materia in particulari tractare. Cùm autem peccata sint transgressiones diuinorum mandatorum, congruum visum est, de ipsis mandatis, tam decalogi, quàm Ecclesiæ, ordine suo agere, simul explicando particularia peccata, quæ ipsis opponuntur. Quia verò fundamentum horum mandatorum, virtutes Theologicæ sunt, Fides, Spes, Charitas, de his primum dicendum est. Inter has igitur, quæ ob id Theologicæ, dicuntur, quia Deum habent pro obiecto, primum occurrit Fides, quippè quæ ad intellectum spectat, cuius operatio prior est, quàm voluntatis, in qua Spes, & Charitas collocantur.

Vt igitur à fidei definitione exordium sumamus, sic posse definiri videtur. Fides est assensus eorum, quæ per Spiritum sanctum Ecclesiæ reuelata sunt, quatenus à

Spiri-

Spiritu sancto sunt. In qua definitione, quatuor partes continentur.

Prima est, *assensus*. Est autem assensus, operatio quædam intellectus, qua acquiescimus, & credimus rebus propositis, & apprehensis intellectu, siue veræ sint, siue falsæ. Fides igitur, quidam est assensus, licèt sit rerum verarum.

Secunda pars est, *eorum quæ per Spiritum sanctum reuelata sunt*. Non enim quarumcunque veritatum, fides est, sed earũ, quæ Spiritus sancti reuelatione, manifestatæ sunt. Vnde veritates, quæ in scientiis traduntur, vel propria experientia habentur, non creduntur fide, sed ipsæ, quas non experientia, non rationalis dictat, sed lumen naturale Spiritus sancti.

Tertia pars est, *Ecclesiæ*. Aliqua enim Spiritus sanctus reuelat, quæ tamen non credimus fide. Sunt enim reuelationes duæ. Quædam quę fiunt singularibus personis, vt sunt multa, quæ sanctis Deus reuelat, vt Sanctę Brigidæ multa reuelata sunt, & similia Deus aliis multis indicat: nos, talia non credimus fide, sed opinione humana. Quædam alia sunt, quæ Deus toti manifestat Ecclesiæ, qualia quæ per scripturas sanctas habentur, & per Apostolicas traditiones, Concilia, & Pontificum determinationes. Talium assensus, fides est.

Quarta pars est, *quatenus à Spiritu sancto sunt*. Ea quæ reuelata sunt, multipliciter credi possunt, aut enim ratione aliqua probabili, aut quia confirmata sunt miraculis, aut propter dicentium veritatem, aut aliqua alia causa. Inter omnes autem hos assensus, ille solus fides est, quo credimus reuelata esse vera, quia Deus dicit: vt, credo Deum esse trinum & vnum, credo esse saluatorem &c, non quia ratio ista conuincat, aut quia cęteri ita dicunt, sed quia ita dicit Deus per Ecclesiam suam. Hoc autem credimus, at absque vllo medio, sed lumine Spiritus sancti supernaturali inclinante nostram voluntatem, vt velimus credere, & eleuante intellectum, vt credimus. Ex his igitur partibus, nota est Fidei definitio, quam ob claritatem sic definiuimus. Ex hac definitione

ſequitur,materiam Fidei eſſe omnia ea, quæ in ſcriptu-ris canonicis continentur,& quæ per traditiones Apo-ſtolicas vniuerſales conſeruantur, & quæ in Concilijs generalibus,vel particularibus, ſede tamen Apoſtolica confirmatis,determinantur, & quæ à Romano Pontifi-ce,vt tale definiuntur. Eſt enim vniuerſale Eccleſiæ ca-put. Similiter quod vnanimi cõſenſu, omnes ſancti do-ctores dicunt,& omnia etiam,quę ex aliquo horum per argumentum infallibile deducuntur. Hæc ſex,fide cre-duntur:ſunt enim per Spiritum ſanctum reuelata Eccle-ſiæ,quamuis variis reuelationum modis, & omnia tali-recipit Eccleſia.

De modo,& neceßitate fidei.

CAP. II.

HAEC fides quæ definita eſt omni homini neceſſa-ria eſt,non ſolùm ad finem,id eſt, beatitudinem, ſed etiam ad media ipſa,id eſt, opera meritoria ipſius finis exercenda,nullum enim opus exiſtens ſine fi-de,meritorium eſt vitæ æternæ ad Hebr.11. *Sine fide, im-poßibile eſt placere Deo:* Neque rurſus vllus, abſque fide, vi-tam æternam conſequitur,Marci vltimo: *Qui non cre-derit condemnabitur.* Vnde fit, vt extra Eccleſiam noſtram Catholicam,nullus ſaluetur infidelis,in quacunque ſe-cta, ſed omnes diſcedentes ſine fide,in ſempiternum da-mnantur. Non quidem omnes propter peccatum infi-delitatis, ſed propter alia ſua peccata, in quibus ſunt. Non enim omnes peccant in non recipiendo fidẽ Chri-ſti.Multi enim ignorant inuincibiliter Chriſti fidem,& hi excuſantur à peccato quod committere poterant, in non recipiendo fidem, Chriſti tamen propter alia dam-nantur. Illi verò ad quos notitia noſtræ fidei peruenit ſufficienter promulgat,nouum committunt peccatum, non credentes:nullus tamen abſolutè ſaluatur,niſi fide-lis. Quamuis tamen fides dicatur neceſſaria ad meri-tum,& finem,non ob id intelligi debet, quòd ſol-

fici-

ficit, sed opus est opera cum charitate adiungere, quibus deficientibus, etiam fidelis & credens damnatur. Non enim omne quod necessarium dicitur ad aliquid, ob id sufficiens est. Aliquando enim sanguinis emissio necessaria est ad sanctitatem, sed non sufficiens, nisi alia simul adhibeantur remedia. Aduertendum tamen est, non solùm fidem interiorem esse necessariam, sed etiam ipsius exteriorem confessionem, & manifestationem. Quamuis non eodem modo. Interior enim omni tempore necessaria est. Si enim quis, absque ea recedit, damnatur, siue sit fides in actu, siue habitu, vna horũ sufficit: at exterior confessio, non semper est necessaria, sed aliquando: nam affirmatiua præcepta, non pro omni obligant tempore.

Hæc autem confessio est necessaria, maximè in duob. casibus, vt habet S. Thomas 2.2.q.3. art.3. & omnes communiter docent.

Prior est, cùm honor Dei aufertur. Hoc autem accidit, cùm aliquis interrogatus, aut probatus ab aliquo infideli, circa suam fidem, aut verbo, aut opere aliquo, negat, aut tacet: taciturnitate autem consentire videatur. In hoc enim casu, apertè est manifestanda fides, etiam cum detrimento vitæ temporalis. Dictum enim est, *Qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Angelis Dei.* Vnde, iter facientes per terras hæreticorum, aut infidelium, cogentibus aliquid facere in fidei detrimentum, vt circuncidi, idololatrare, vel carnibus vesci in diebus prohibitis, nullo modo est acquiescendum, & mortaliter peccant qui acquiescunt, etiam ob id temporalem fugiendam mortem. Tunc enim est aperienda fides.

Posterior casus est, cùm impeditur vtilitas proximi, cũ enim aliquis videt, ex sua taciturnitate alios fideles trahi in errorem, quia putant fidem Christi non esse veram: ille talis tenetur, etiam cum vitæ periculo, veram manifestare fidem. Quando enim aliquos videt errore teneri, qui fidem amplecterentur, si illis fieret manifestatio, tunc tenetur confiteri fidem: cùm verò nec

de fide examinatur, nec aliqua ſperatur vtilitas proximi, temerarium eſt, exponere ſe iſtis periculis confeſſionis fidei inter fideles. Solùm enim eſt eos turbare. Extra hos caſus, non eſt obligatio. Vnde, licet fugere perſequutionem tyrannorum, iuxta illud Matthæi decimo, *Cùm perſequuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam*: & ita fecerũt multi ſancti, ſed hæc fuga licet, dummodò non auferatur honor Dei, aut vtilitas proximi, nimirum quia iudicat fidem nõ eſſe veram, aut propter id multi à fide auertuntur, tunc enim non liceret. Quamuis autem non ſemper ſit neceſſaria fidei exterior confeſſio, tamen ſemper eſt neceſſarium, non manifeſtare aliquam ſectam. Non enim idem eſt, non oſtendere ſe eſſe Chriſtianum, & oſtendere ſe eſſe fidelem. Illud enim, non ſemper eſt illicitum, ſed tantum in duobus caſibus poſitis: hoc autem ſemper illicitum. Vnde qui tranſiens per infideliũ terras, veſtiret ſe veſtibus, quibus ſoli infideles vtuntur, vt ab alijs diſtinguatur, peccaret mortaliter, ſecundum cõmunem ſententiam, vt qui in terris Turcarum, ligaret caput tobalia alba, ne à Turcis occideretur, vel comprehenderetur. Similiter, qui Romæ, vel in alijs ſimilibus locis, Iudæorum pileo vteretur, vt occultari poſſet. Qui etiã aliis ſimilib. vterentur cõſuetudine, & vſu communi, vel lege ſolis Infidelibus deputatis. Si verò veſtes eſſent communes infidelibus, & fidelibus, tunc quidem liceret vti, cùm neceſſitas poſtularet, ſecùs non. Durum tamen ſemper mihi viſum eſt, tale eſſe peccatum mortale, tamen communis ſententia ita tenet, quæ in mortalibus, validum eſt argumentum. Hoc igitur modo fidei neceſſitas intelligenda eſt. Sed aduertendum eſt, non quocunque modo eſſe fidem neceſſariam. Eſt enim fides duobus modis, & implicita, & explicita. Fides implicita eſt, qua creduntur fidei veritates, non diſtinctæ in ſeipſis, ſed in aliquo communi principio. Qui enim credit hoc modo, Credo quæcunque tenet Eccleſia, implicitè credit veritatem articulorum, & aliorum ad fidem ſpectantium. Explicita verò eſt, cùm iam in particulari creduntur ipſæ, veritates fidei in ſe, & non in communi.

Nul-

Nullus tenetur ad explicitam fidem, omnium quæ credenda sunt habendam. Sic enim oporteret distinctè cognoscere omnes scripturas, Sanctas traditiones, concilia, & alia quæ diximus. Sicut autem nullus tenetur hanc fidem, ita explicitam tenere, ita nullus satisfacit præcepto fidei, per solam implicitam illam fidem, tenendo quicquid tenet Ecclesia: sed opus est media fide, partim implicita, partim explicita. Implicita quidem, eorum quæ tenet Ecclesia, præter fidei articulos, ad humanitatem & diuinitatem pertinentes, quas omnes explicitè credere debent, quamuis non omnes teneantur difficultates, & sublimitates eorum penetrare. Omnes ergò, etiam rustici, tenentur scire, Deum vnum in essentia, trinum in personis, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, creatorem, saluatorem, & glorificatorem, Christi incarnationem, natiuitatem, mortem, resurrectionem, ascensionem, aduentum iudicij, & est mortale peccatum ista ignorare, secundum communem sententiam, nec ignorantia excusantur. Non enim Christianè viuere possunt, absque illorum cognitione. Vnde aduertant maximè Curati, suam negligentiam, & confessores examinent pœnitentes. Hæc enim fides modò omnibus est necessaria, quamuis Episcopis, & sapientioribus, explicatior fides requiratur, vtpotè, fidei defensoribus, & declaratoribus.

Quid sit hæresis, quare sic dicatur.

CAP. III.

OPORTET modò de peccatis contra fidem tractare. Fidei autem opponuntur tria, putà hæresis, apostasia, infidelitas, de quibus singulis est dicendum: ac primò, de hæresi.

De qua primò, tractandum occurrit, quid hæresis sit. Videtur autem sic posse describi: Hæresis est error pertinax hominis Christiani, fidei Catholicæ ex parte

contrarius:In qua descriptione, quinque sunt quæ ad hæresim pertinent.

Primum est, error: Est autem error existimatio veri pro falso, aut falsi pro vero, errat enim, qui falsum putat verum esse, & quod est verum, putat esse falsum. Hæresis igitur est, quidam error, & quædam existimatio, aut verum pro falso, aut falsum pro vero. Ex quo generaliter tenendum est, vbi non est error intellectus, non est hæresis, quamuis factum ipsum sit contra factum fidei. Verbi gratia, Conculcat quis hostiam consecratam, (quod absit:) vescitur carnibus tempore prohibito, spernit imagines: omnia ista sunt mortalia peccata, sed nondum hæresis, videndum est, qui facit hæc, existimet sibi licere ea, quia putat Christum abesse à Sacramento, nec esse tempus prohibitum, tunc enim est error & hæresis. Quod si nō sic existimat, sed potiùs credit omnia, tamen aliquo metu, vel ira correptus, illa facit, non est hæreticus, quamuis præsumatur exterius talis, sed interiùs non est, quia non errat.

Secundum est, *fidei contrarius:* Non enim quilibet error, est hæresis. Errare enim in scientijs, & opinionibus, non est hæresis. Errare tamen in his, quę fidei sunt, hęresis est. Verbi gratia, tenere, & existimare falsum aliquid, quod recipit Ecclesia, vel existimare verū, quod est contrarium ei quod tenet Ecclesia, vt de fide, hoc iam ad hęresim spectat.

Adhuc tamen error iste non est hæresis, sed opus est tertio, scilicet, *ex parte.* Dupliciter enim potest quis errare in fide, aut negando totam fidem Christi, & hoc non est hæresis, sed apostasia, vel infidelitas, vt pòst dicemus aut negando aliquam, vel aliquas veritates fidei Christianæ, & hæc est hæresis. Non enim hæretici totam negant religionem Christianam, sed vnum, aut alterum articulum Ecclesiæ. Ob id dicitur hæresis contraria fidei, non quidem in toto, sed ex parte.

Adhuc opus est quarto, nempè, *hominis Christiani*, id est, baptizati, qui enim nunquam baptizati fuerunt, quan-

tum-

tumuis errent, non dicuntur hæretici, hæresis enim est hominis Christiani.

Adhuc tamen ista quatuor non sufficiunt, sed necessarium est maximè quintum, nempè, *pertinacia*, & vt hoc vno verbo explicem, quæ dicatur pertinacia, scito esse pertinacem, qui sciens esse illud quod affirmat cõtra Ecclesiam, adhuc vult sustinere. Errare igitur cum pertinacia, non est nimis adhærere suis dictis, sed cognoscendo esse contra Ecclesiam, id recipere, puta falsum pro vero, aut verum pro falso. Talis pertinacia est necessaria in hæresi, ita vt quamuis quis teneat contra ipsos articulos, aut contra scripturam, si ignorabat esse contra Ecclesiam, vel scripturam, non est hæreticus. Ex his omnibus, definitio hæresis nota est.

In summa ergo, duo aduertenda sunt præcipuè in hęresi, & quòd sit error contra fidem, & quòd sit cum pertinacia, scilicet, asserentis quod sit certus, esse contra Ecclesiam. Est autem tam necessaria ista pertinacia, vt sine illa, error nunquam sit hæresis, sed aliquando sit peccatum mortale, aliquando actus meritorius, aliquãdo neutrum. Verbi gratia. Si quis erret in his quæ tenebatur scire, tamen sine pertinacia, quia nescit esse contra Ecclesiam, paratusque credere, quod tenet Ecclesia, licèt non sit hęreticus, mortaliter peccat, quia errat in his, quę scire tenebatur de necessitate. Vnde, multi rustici, habentes errores contra articulos fidei, excusantur ab hæresi, quia ignorant articulos, & sunt parati obedire Ecclesiæ: sed à peccato mortali non excusantur, quia tenentur scire articulos, & hoc aduertant confessores. Rursus, si rusticus circa articulos, credat suo Episcopo proponenti aliquod dogma hæreticum, meretur in credẽdo, licèt sit error, quia tenetur credere, donec ei constet esse contra Ecclesiam. Rursus aliqui putant aliqua, quæ verè sunt contra ipsas scripturas, sed ipsi ignorant, nec scire tenentur, nec peccant, nec merentur. In his omnibus, defectu pertinaciæ, non est hæresis. Maximè tamen notandum est, latiorem inueniri pertinaciam in homine docto, quàm in rustico, & indocto. Rursus, solus forsan est per-

est pertinax, quando tenet aliquid, quod scit esse contra ecclesiam, quia hęc est ratio illi credēdi, vt credat quod credit Ecclesia. Quòd si teneat aliquid, quod scit esse contra traditiones Apostolicas, vel contra determinationem Papæ, non est pertinax adhuc, quia iste non tenetur scire istas esse regulas fidei, nisi sciat, illa etiam esse contra Ecclesiam, vel traditiones, vel quamlibet canonicam scripturam, vel communem Sanctorum sententiam, vel determinationes Pontificum, vel concilia, statim enim est pertinax. Et aliquis posset esse rusticus indoctus qui pertinax esset, si sciret aliquid contra scripturam veterem, & teneret contrà, pro maiora, vel minori captu. Potest esse latior pertinacia aliquando. Generaliter autem id verum est, quoties contra Ecclesiam aliquid esse dignoscitur, & tenetur, pertinacia est. Ex his omnibus, quid hæresis sit, perspici potest. αἵρεσις autem græcè, idem est, quod Latinè, electio, quasi fides ex propria voluntate hominis habita. Et aduerte, quia homo ex se errat, & ex proprio defectu suo: ob id error ille ex electione dicitur, & hęresis. Quia verò veritati non credit supernaturali, nisi adiutus à Deo, qui homines eligit ad finem iuxta illud: *Non me elegistis, sed ego elegi vos*: propterea credere, & tenere fidem quamuis voluntarium sit, non tamen dicitur hæresis.

Quibus modis peccetur peccato hæresis.

CAP. IV.

ADVERTENDVM est, tripliciter posse aliquem peccare, peccato hæresis.

Primò, tantum interiùs cùm in corde habet aliquem errorem, cum pertinacia, erga materiam fidei, tamen actu aliquo exteriori, non manifestauit talem interiorem errorem.

Altero modo, tantùm exteriùs, cùm aliquis in corde retinens veritatem fidei, exteriùs facit, vel metu, vel ira, vel

vel aliquo alio motiuo, aliquem actum contra fidem, vt vesci carne diebus prohibitis, illudere imaginibus, conculcare sacramentum, vel verbo aliquid affirmare contra fidem, vel nutu aliquid concedere alteri contra fidem.

Tertio modò, interiùs & exteriùs aliquid facit contra fidem, siue coram aliis, siue solus, & nullo præsente. Omnia ista sunt grauissima peccata mortalia, sed cũ magna differẽtia. Primum, & tertium faciunt hominem verè hæreticum, quia per talia peccata, amittitur fides interior. Secundum, non facit hominem simpliciter hęreticum, quia verè ibi non est error, qui necessarius est in hæresi. Ob idque non propriè est peccatum contra fidem, sed contra fidei confessionem, nec ob tale peccatum, fides interior amittitur. [Quamuis in foro exteriori, qui de exterioribus maximè considerat, ille homo sic peccans, præsumatur hæreticus, & interiùs etiam errare.

Altera etiam existit differentia. Primum peccatum hæresis interius tantùm, nulli subiacet excommunicationi. Non etenim Ecclesia, quantum ad exterius forum, intromittit se in iudicando actus solos interiores: ob id, ab habente authoritatem audire confessiones, absolui potest, quoniam non habet vllam reseruationem. Tertium autem peccatum, quod non interiùs, sed etiam exteriùs committitur contra fidem, qnamuis sit occultissimum, ita vt nulli hoc sit cognitum, sed soli committenti, excommunicationem habet annexam latæ sententiæ, & est prima excommunicatio in bulla cœnæ domini fulminata. Vnde, ipsius absolutio ad Papam spectat, vel ad inquisitores, qui habent à Papa facultatem absoluendi. Cùm autem tale peccatum occultum est, debent inquisitores, in solo conscientiæ foro, audire, & absoluere. Modò autem post Concilium Tridentinum, iam Episcopis est talis facultas in foro interiori concessa, ipsis quidem, nõ autem ipsorum vicarijs, quod profectò sanctissimè est institutum, & multos abusus auferendi causa erit. Hoc habetur determinatum, in præ-

prædicto Concilio, seſſ.24.cap.6. At ſecundum peccatum, quod tantum exteriùs committitur, quamuis in foro exteriori reputetur pro excommunicato, quia reputatur pro hæretico etiam interiùs, tamen verè in foro exteriori nullam habet excomunicationem, ſicut nec primum: poteſtque à confeſſore quolibet abſolui. Ita tenet Sylueſt. verb. Apoſt. §. 4. & Nauarr. cap. 11. num. 24. Et ratio aperta eſt, quia excommunicatio fulminata eſt contra hæreticos, at ille non eſt hæreticus, cùm fidem retineat veram, nec contra eam peccauit, ſed ſolùm contra confeſſionem. Nec ſunt pœnæ iuris ampliandæ. Vnde non eſt audiendus Caiet. 2. 2. q. 49. art. 1. qui tenet illud Peccatum ſubiacere excommunicationi. Vide igitur quanta ſit differentia inter iſta peccata. Aduerte autem circa illam cœnæ excommunicationem, quòd non ſolùm hæreticus eſt excommunicatus, ſed etiam fautores, receptores, defenſores hæreticorum, ipſorumq; libros legentes, quamuis iſti tales, hæretici non ſint. Sunt autem iſta intelligenda, vt benè dicit Caietan. verb. excommunicat. de defenſoribus, & receptoribus, & fautoribus hæreticorum, vt hæretici ſunt, id eſt, de mentibus ipſis, ipſa ratione quia ſunt hæretici. Vnde, ſi quis aliquem reciperet hæreticum, & domi retineret, quia infirmus erat, non excommunicatur in cœna Domini, niſi alia feratur ab inquiſitoribus excommunicatio generalior. Vnum circa hoc eſt adnotandum, dubium in fide, reduci ad hæreſim. Eſt autem dubius in fide, qui nec credit articulis, & rebus fidei, nec diſcedit, ſed eſt ſuſpenſus omninò, & hoc, quia nō reputat talia eſſe certiſſima, iſte talis dubius, eſt. Sunt autem duo neceſſaria, vt dubium hoc, faciat hominem hæreticum. Vnum eſt, vt ſit cum pertinacia. ſicut in ipſa hæreſi, ſcilicet, qui dubitat, ſciat illud eſſe de fide, & dicit ab Eccleſia. Alterum eſt, vt ſi voluntarium dubium, quod ſua ſponte habet. Hoc dixerim propter ſcrupuloſos, qui patiuntur innumera dubia, contra res fidei, ſed non voluntariè, at ex dæmonum ſuggeſtione, quæ verè dubia non ſunt, ſed appræhenſiones eorum, quæ ſunt contra fidem. Hæc

autem,

autem, tam longè distant ab hæresi, vt si patienter propter Deum ferantur, materia sint magni, & continui meriti. Sunt enim caminus ardens, in quo Deus aliquādo suos fideles probari permittit. Dubia autem voluntaria, contra fidem sunt, & hæreses reputantur, fundantur enim in quodam iudicio hæretico virtuali, putà, res fidei non sunt omninò certæ & infallibiles, quod quidem iudicium, error, & hæresis aperta est.

De excommunicationibus aliorum circa hæreticos.

CAP. V.

QVATVOR genera personarum innodantur, aut peccato, aut excommunicatione circa negotium hæresis, quāuis tales personæ nō sint hæreticæ. Primi sunt testes. Qui enim sciunt, aliquem esse hęreticum pertinacem, siue secretum, siue publicū, sub mortali peccato tenentur reuelare, & denunciare Inquisitoribus. Imò non denuncians incurrit excommunicationem sæpè ab Inquisitoribus impositam. Dixi tamen, *pertinacem*. Cùm enim constat, aut probabile est, non esse pertinaciam, sed talem hominem errare ex ignorantia, non est statim denunciandus, sed est semel admonendus: quam admonitionem, si spernit, iam visus est pertinax, & denunciandus, de qua denunciatione differit doctè Alphons. de Castro. 6. libr. de hæreticorum punitione, cap. 25. Idem credo dicendū, de eo, qui facit actum contra fidem, tamen probabile est metu, vel alia passione fecisse, mentem tamen retinere sanam. Talis enim, non est denunciandus, statim absque admonitione, in qua ipsius mens constet.

Secundæ personæ sunt Inquisitores, vel substituti ab ipsis, aut ab Episcopo, vel ad exequutionem inquisitionis. Tales enim, cùm contra conscientiam vel iustitiā, imponunt labem hęresis alicui, quam non habet: vel omit-

omittunt procedere contra aliquem, contra quem verè est procedendum. Et hoc, vel odio, vel amore, vel alicuius spe lucri, ipso facto sunt excommunicati, tali excommunicatione, vt eius absolutio ad solum spectet Papam, quod quidem habetur in Clementina multorum, de hęreticis.

Tertiæ personæ sunt iudices, Domini, potestates, Balliui, & alij huiusmodi rectores locorum, prouinciarum vel similium. Hi enim incurrunt excommunicationem latæ sententiæ, ob vnam harum causarum.

Prima est, cùm requisiti ab inquisitoribus, vel Episcopo, circa inuestigationem, vel custodiam sufficiétem hæretici alicuius, non obediunt illi.

Secundò, cùm requisiti ab eisdem inquisitoribus, non tradunt ad carcerem ab eisdem deputatum.

Tertiò, cùm hęreticos, ipsis tanquam, brachio sęculari relictos, non statim debita puniunt pœna, non obstantibus ipsorum hæreticorum appellationibus.

Quartò, cùm captos hæreticos absque inquisitorum, vel Episcoporum licentia, è carcere liberant.

Quintò, cùm se immiscent ad cognoscendum de causis hæreticorum.

Sextò, cùm directè, vel indirectè impediunt processum, vel sententiam, contra hæreticos.

Septimò, cùm se opponunt inquisitori, vel Episcopo, in causa hæreticorum, ipsos impedientes. Hæc excommunicatio habetur, cap. inquisitio. de hæreticis in 6. & est episcopalis; dummodò tales potestates, non hoc faciant, in hæreticorum defensionem formaliter, id est, vt hæretici sunt. Tunc enim tenentur fautores hæreticorum excommunicati in cœna domini.

Quartum genus personarum, sunt hi, qui consilium, vel auxilium dant huiusmodi Potestatibus, & Dominis ad tales actus, & est similis excommunicatio, & in eodem cap. continetur, & eodem est modo intelligenda, dummodò non id faciant gratia hæresis, aliàs sunt in cœna Domini excommunicati. Notandum tamen est, quòd Episcopi non incurrunt excommunicationem scientes,

entes, ſicuti inquiſitores, & ſubſtituti ab ipſis, ſed manent ſuſpenſi per tres annos, vt in eodem capite habetur.

De apoſtaſia, & infidelitate.

CAPVT VI.

ALTERVM peccatum contra fidem, eſt Apoſtaſia quæ ſic deſcribi poſſe videtur. Eſt error hominis baptizati, fidei Chriſtianæ ex toto contrarius. In qua quidem deſcriptione, quatuor ſunt partes.

Prima eſt, *error*, id eſt, exiſtimatio veri pro falſo, aut falſi pro vero. Vbi enim non eſt talis error intellectu, ſicut non eſt hæreſis, vt ſuprà diximus, ita nec apoſtaſia.

Secunda eſt, *hominis baptizati*: Nullus enim nõ baptizatus, quamuis erret, dicitur apoſtata, ſic nec hæreticus.

Tertia eſt, *fidei contrarius*; Hoc enim, quicumque error eſt apoſtaſia, ſed ille qui eſt contrarius fidei Chriſtianę, puta, cùm quis exiſtimat eam eſſe falſam, aut pro vera recipit ſectam contrariam fidei.

Quarta pars eſt, *ex toto*; In hac enim parte differt apoſtaſia ab hæreſi. Hæreſis eſt error contrarius fidei, non quidem toti fidei Chriſtianæ, ſed vni, aut aliquibus articulis fidei. At apoſtaſia, eſt error toti fidei contrarius, vt, cùm quis negat Chriſtum, & conuertitur ad ſectam infidelium, vel manet abſque vlla fide, & ſecta, talis dicitur apoſtata. Vnde apparet eſſe grauius crimen & peccatum, quàm ſit hæreſis. Ex his igitur apparet, quid ſit apoſtaſia; & quid apoſtata. Dicitur autem apoſtaſia, quaſi retroceſſio: & apoſtata, quaſi retrocedens, ſeu deſerens. Vnde meritò, qui fidem quam habebat, & per baptiſmum profeſſus erat, abiicit, dicitur apoſtata. Solent etiam Doctores, eum qui obedientiam Eccleſiæ deſerit, appellare apoſtatam, qui idem eſt cum ſchiſmatico, & qui clericatum ſimiliter deſerit quem profeſſus eſt. Similiter, qui deſerit religionem, ſed tales apoſtaſiæ non ſunt contra fidem, ob id ad locũ præ-

ſentem non ſpectant, dicemus inferiùs, in primo vel i
ſecundo mandato decalogi.

Apoſtaſia, ſicut & hæreſis, tripliciter committitur.
Vno modo tantùm in corde, & interiùs, cùm qui
deſerit mente fidem Chriſtianam, nullum tamen a-
ctum exteriorem emittit contra fidem, nec verbo, nec
nutu.

Secundò, tantùm exteriùs, cùm quis mente retinens
Chriſtianam fidem, metu, vel alia paſſione aliqua, facit
aliquid contra Chriſtianam religionem, vt circuncidi,
adorare idola, approbare verbo, vel ſcripto, vel nutu
ſectam infidelium, vel aliquid ſimile.

Tertiò modo, interiùs & exteriùs, cùm non ſolùm
actu exteriori, ſectam profitetur contra fidem, ſed etiam
interius eam retinuit, abiecitque fidem. Hæc tria pecca-
ta ſunt grauiſſima mortalia, tamen cum differentia.
Primum enim, tantùm interius, nulli ſubſtat cenſuræ
nec excommunicationi, & poteſt abſolui à proprio cō-
feſſore. Tertium interius & exterius, non cuiquam ſub-
iacet excommunicationi alteri quàm cœnæ domini.
Eſt enim apoſtata, ſub hæretico incluſus, quantùm ad
pœnas omnes iuris, vt tenet communis opinio. Vnde
nomine hæretici, includitur apoſtata, quamuis non e-
còtrà, cuius abſolutio eſt, ſicut de hæretico, vt ſuperiùs
diximus. At ſecundum tantùm exterius, nulli ſubſtat
excommunicationi, in foro interiori, licèt ſubſtet in fo-
ro exteriori, quia reputatur pro apoſtata etiam interio-
ri. Nec in hoc eſt audiendus Caietan. vt ſuprà etiam di-
ximus de hæretico.

Reducitur etiam ad Apoſtaſiam, dubium volunta-
rium contra fidem Chriſtianã, ſicut dubium de vno, vel
pluribus articulis fidei, reducitur ad hæreſim. Iuxta e-
nim ea quæ diximus de hæreſi, oportet procedere in his
quæ diximus de apoſtaſia modo proportionali.

Poſt apoſtaſiam tertium peccatum contra fidem eſt
infidelitas, quæ ſic deſcribi poteſt. Eſt error hominis nō
baptizati, fidei Catholicæ, ſiue ex toto, ſiue ex parte cō-
trarius. Infidelitas enim, non concludit hæreſim, &

apo-

apostasiam. In hoc differens ab eis, quòd infidelitas est error hominis, qui nunquam baptismum suscepit:talis enim, siue erret in tota nostra fide, quia abiicit Christum, vel tenet contra Christum, siue erret in parte, quia aliquos recipit articulos, aliquos non, dicitur infidelis, & ipsius error dicitur infidelitas. Notandum tamen, quòd omnis talis error, non est peccatum, nisi in duobus casibus.

Vnus est, cùm talis infidelis sufficientem habet notitiam fidei Christianæ. Qui enim eam haberet, & adhuc in suo persisteret errore, mortaliter peccaret. Vnde isti nostri Iudęi & infideles, qui prope nos sunt, quid de nostra religione notitiam habent magnam, non excusantur à peccato in suo errore. Qui verò nullam penitus notitiam habent, etsi aliquid teneant contra fidē, vt Deum non esse tres personas, Deum non esse incarnatum, non peccant.

Alter casus est, cùm ratione naturali tenere possunt id quod nostræ fidei est. Vnde dicti homines infideles, qui plures tenent deos, peccant, nam licèt nihil audierint de fide nostra, tamen ratio naturalis id probat, licèt non sit graue peccatum, sicut eius, qui per fidem haberet, vnum DEVM esse. Rursus, qui solem, lunam, & creaturas, putant deos, non excusantur, quia quisque naturali iudicio comperire potest non esse. Vnde idololatræ non habent à peccato excusationem, sicut non excusantur etiam à transgressione præceptum decalogi, quamuis nesciant esse à Deo, quia etiam naturalia sunt. Sufficit hoc de infidelitate, quia tale peccatū ad confessionem non spectat.

De spe, & peccatis contra spem.

CAPVT VII.

POST fidem, & peccata ibi apposita, sequitur vt de Spe, & peccatis ipsi appositis agam.

Primum autem, quid sit Spes, examinandum est.

Spes igitur, vt ad præsens pertinet, est, Inclinatio ad futuram beatitudinem, Dei auxilio consequendam. In declarationem aduerte, in Spe, communiter loquendo duo considerari.

Vnum est, actus ipse, quo quis dicitur sperare, & hic non est alius, quàm voluntatis, vel appetitus quædam inclinatio, seu propensio in aliud. Est enim operare, operatio voluntatis, vel appetitus. Alterum est obiectum ipsum, id est, ad quod operamus, hoc autem est bonum, operamus enim bona, non tamen quæcumque, sed cum triplici conditione.

Prima est, vt bonum quod operamus, nõ sit præsens sed futurum: quæ enim habemus, non operamus.

Rursus secunda, vt sit arduum ad consequendum. Bona enim futura, sed absque arduitate, & difficultate non speramus, sed desideramus. Sunt enim tres actus voluntatis, seu appetitus, qui in bonum ferunt, amor, desiderium, spes, sed cum differentia. Amor fertur in bonum secundùm se, siue præsens sit, siue absens. Desiderium, in bonum futurum, & absens, sed absq; difficultate. At spes, in bonum absens difficile. Cum amore igitur conuenit cum eo, quod in bonum fertur, sed differt in eo, quòd in absens, & nondum habitum fertur. Cum desiderio autem in eo conuenit, quòd in bonum nondum habitum fertur, sed differt, quia circa difficile versatur.

Tertia conditio, vt sit bonum possibile obtineri: quæ enim nullo modo posse consequi scimus, non speramus. Est igitur spes, qua voluntas, vel appetitus fertur in bonum aliquod difficile, quod tamen obtineri potest. Applicemus igitur, spei Christianæ, quæ est voluntatis inclinatio, & propensio, in quoddam bonum nondum habitum, puta, beatitudinem, quæ est Dei fruitio, quæ quidem, cùm sit finis noster vltimus, & supernaturalis, bonum est difficile, & arduum ad consequendum, est tamen obtinendum, cum Dei auxilio, & fauore. Sperare igitur tale bonum, Dei fauore & auxilio, est quod facit spes nostra. Hinc sequitur, spem hanc no-

stram

ſtram, eſſe in voluntate, nam inclinari in bonum tale, non eſt intellectus, ſed voluntatis. Ob id, ſpes eſt virtus in voluntate exiſtens. Rurſus ſequitur, ſpem ſupponere fidem, quæ eſt in intellectu. Si enim non credimus eſſe beatitudinem, & diuino auxilio conſequendam, non vtique ſperamus. Rurſus etiam ſequitur, ſpem eſſe virtutem Theologicam; nam verſatur circa Deum, quæ eſt noſtra beatitudo. Virtus autem, quæ eſt circa Deum, Theologica dicitur. Ex his patet, quòd ſpes ſit. Nunc autem de peccatis contra ipſam tractemus, quæ duo ſunt, Deſperatio, & Præſumptio.

Dicamus primò de deſperatione.

Deſperatio eſt quidam voluntatis receſſus à beatitudine futura. Vt enim ſpes inclinat, ita deſperatio auertit voluntatem à tali bono, quæ quidem deſperatio aliquando eſt cum hæreſi, & amiſſione fidei, aliquando autem eſt cum fide, poteſt enim perdi ſpes, manente fide. Vt autem hoc cognoſcatur, examinandus eſt actus intellectus, vnde procedit illa deſperatio: Si enim eſt error cõtra fidem, amittitur etiam fides, & eſt duplex peccatum. Si verò non, manet fides, & eſt vnum peccatum deſperationis. Verbi gratia, ſi quis deſperat, quia non putat eſſe talem beatitudinem, eſt tunc etiam hæreticus & perdit fidem. Similiter ſi deſperat, quia putat Deum non ſolere parcere peccata, aut quia putat nõ poſſe parcere ipſius peccata, tunc etiam errat contra fidem. At verò ſi non eſt talis error contra fidem, non perditur fides, vt, ſi deſperat, quia putat Deum ipſi non parciturum, aut ſe nunquam benefacturum: non enim eſt hæreticum, & contra fidem, putare, & dicere, Deus non parcet mihi: ego non faciam bona opera. Vtroque modo, deſperatio eſt peccatum mortale, tamen multò grauius, cùm fides perditur ſimul cum ſpe, quia iam eſt nouum peccatum hæreſis, præter deſperationem. Deſperatio autem ipſa ſola, minus eſt peccatum, quàm hæreſis, licèt ſit periculoſior; Cuius rationem dat S. Thomas 2.2. quæſt. 21. nam fides verſatur erga Deum ſecundùm ſe, quia credit eſſe veracem. Vnde hæreſis oppoſita,

lædit Deum ſecundùm ſe ipſum; ſpes verò verſatur erga Deum, nõ ſecundùm ſe, ſed prout à nobis eſt per beatitudinem habendus. Vnde deſperatio lædit Deum in ordine ad nos conſiderandum, quod minus graue eſt, quàm lædere Deum ſecundùm ſe. At periculoſius eſt, quia homo deſperans, in plura crimina prorumpit quàm hæreticus, quia nullo fertur freno.

Præſumptio autem peccatum eſt, non tamen ſicut deſperatio: hæc enim deſperatio auertit à beatitudine, & à bono ſperato hominem, vt dictum eſt: at præſumptio, inclinat in beatitudinem, ſed non eo modo quo ſperanda eſt. Sperari enim debet beatitudo, non per noſtras vires naturales nouas, ſed Dei auxilio conſequenda. Vnde duplex eſt præſumptio.

Vna, qua quis vult beatitudinem, tanquam debitam ſuis naturalibus meritis, abſque Dei gratia, & ſuis viribus conſequendam, vt, qui ſperat beatitudinē quia doctus eſt, vel quia nobilis, vel quia potens, vel ob aliam naturalem dotem habendam.

Altera eſt præſumptio, qua quis vult beatitudinem ſola diuina miſericordia conſequendam, abſque ſuo vllo bono opere, & cooperatione, cùm tamen non ſit, niſi diuina miſericordia & auxilio, nobis cooperantibus obtinenda. Vtraque præſumptio eſt peccatum mortale, grauius tamen eſt iſta poſterior. Cuius rationem dat S. Thom. loco allegato, nam iſta præſumptio, facit Deum iniuſtum, qui abſque vllo bono opere noſtro, vult nos ſaluare, & non habere rationem mali operis. At prior præſumptio, facit hominem maiorem quàm ſit, minus autem malū eſt, ſe maiorem, quàm ſit facere, quā Deum minorem quàm ſit facere. Vtraq; autem præſumptio, aliquando eſt cum hæreſi, ſi error intellectus accedat. Vnde, qui vellet beatitudinem per ſolam Dei miſericordiam, abſque ſuo bono opere ſimul, & exiſtimaret intellectu, beatitudinem ſic eſſe habendam, eſſet non ſolùm præſumptuoſus, ſed hæreticus, quales ſunt modò Lutherani. Rurſus, qui propriis meritis, abſque DEI gratia, vellet beatitudinem, & ſic iudicaret eſſe haben-

habendam, esset hæreticus, quales fuerunt Pelagiani. Istis tamen peiores sunt Lutherani, ob causam dictam. Cùm verò non est talis error contra fidem in intellectu, sed iudicium, quo videtur sibi Deus sic cum ipso facturus, solùm est præsumptuosus, non hæreticus, peccatum tamen est mortale. Et hæc sunt contra spem peccata.

Quid sit Charitas, & quàm necessaria sit.

CAPVT VIII.

POST Fidem, & Spem, de Charitate est agendum. Sic autem definiri posse videtur, Charitas, est amicitia, hominis ad Deum, supernaturalis.

In qua definitione tres sunt partes.

Prima est, *Amicitia.* Est autem aduertendum, ad amicitiam quatuor esse necessaria.

Primum est, vt sit amor Dei; Vbi enim nullus amor, nulla est amicitia.

Secundò, vt sit amor beneuolentiæ. Est amor beneuolentiæ, quo bonum volumus alicui. Velle enim sibi, vel alteri bonum aliquod, est amare se, vel alterum, amore beneuolentiæ, ipsum verò bonum, quod est volitum, dicitur amatum amore concupiscentiæ. Vt igitur sit amicitia, debet esse amor beneuolentiæ, quo alicui bonum quis velit.

Tertiò, vt sit amor mutuus, quo sic amat aliquē, vt redametur. Aliàs enim amor nō tenet rationem amicitiæ, cùm solus est, nec redamantem habet.

Quartò, vt sit aliqua conuersatio inter se mutuò amantes. Vbi enim nullum colloquium mutuum, nec conuersatio vlla, nec aliquid vtrique commune, non est amicitia. Ista quatuor in charitate sunt, ob id charitas amicitia dicitur.

Secunda pars est, *Hominis ad Deum*: Non enim quælibet amicitia, charitas est, sed quæ est hominis ad Deum ipsum. Intercedunt enim ista quatuor prædicta.

Primò quidem, Deum homo amat.

Secundò, amat amore beneuolentiæ; Vult enim Deo bonum. Dices, quod bonum homo Deo vult? Dico duplex esse tale bonum: Quod in ipso est, puta, cum volumus esse iustum sicut est, bonum sicut est, potentem sicut est, & alia. Alterum est externum, puta, cũ volumus suam voluntatem in omnibus rebus impleri, omnes ad ipsum conuerti, & suum nomen semper exaltari. Ista talia ipsi vult, qui eum charitate diligit.

Tertius est mutuus amor, non enim homo Deum diligit, quasi ob hoc à Deo diligatur. Imò Deus est, qui prior dilexit mundum, & cuius amor, est nostri amoris causa. Est autem discrimen notandum inter amorẽ Dei, & nostrum versus ipsum. Nos enim ei volumus bonum, sed non damus ei tale bonum, quod ei volumus. Nec enim iustum, vel bonũ, vel quid tale ipsum facimus: nec similiter absque ipso bona externa ipsi dari possunt: At ipse, suo amore dat bonum, quod amando vult, dumq; amat, bonos nos, & amabiles facit. Sicut, si aliquis oculus esset, qui, quo se conuertit, colores dat corporibus, quibus videri possint: talis enim visibilia corpora facit, vt videt. Sic est amor diuinus.

Quartò, est mutua conuersatio, in eo quidem, quòd ipse est finis nostri, nos autem ad ipsum. In eo etiam, quòd ipse suam naturam nobis manifestauit, & suã voluntatem, nos verò, quæ vult, implemus. Ob quam conuersationem dixit Ioan. 15. *Non dicam vos iam seruos, sed amicos, quia quæcunque audiui à Patre meo nota feci vobis.* Rectè igitur, dicitur charitas, amicitia hominis ad Deum. Est enim amor amicitiæ.

TERTIA pars est, *supernaturalis*, Deus enim dupliciter ad hominem comparatur.

Vno modo, sicut finis naturalis, ad quem est factus, sicut etiam aliæ res omnes sunt propter Deum factæ, & ex hac parte, homo debet amorem naturalem Deo, cui cuncta suo modo debent.

Altero modo comparatur, vt finis supernaturalis habendus ab homine, per visionem, & fruitionem. Sic igitur

tur Deum amare, charitatis eſt, ob id, dicitur amicitia ſupernaturalis. Similiter etiam, quia talis amor eſt tam eleuatus, vt nullus eum poſſit habere, abſque auxilio Dei ſupernaturali. Eſt igitur charitas; amicitia hominis ſeu creaturæ rationalis, (vt etiam comprehendatur angelus) ad Deum. Charitas enim neceſſaria eſt maximè ad duo.

Primum ad finem, nullus enim intrare poteſt in regnum cœleſte ſine Charitate, quæ veſtis eſt nuptialis. Vnde prima Ioan.3. dicitur, *Qui non diligit, manet in morte.* Eſt autē neceſſaria, vt opera noſtra bona efficiantur meritoria vitæ æternæ. Sine charitate enim, nullū eſt opus ita bonum, quòd dignum ſit vita æterna. Vnde 1. Corinth.13. dicitur; *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Charitas enim eſt, quæ bona opera, facit meritoria vitæ æternæ. Non tamen ob id, qui in peccato mortali eſt, deſerere debet omnia bona opera moralia, licèt per ea non mereatur vitam æternam. Proſunt enim ad multa.

Primum quidem, vt homo minus peccet, minuſque DEO diſpliceat, & propterea minus puniatur.

Secundò, vt conſequatur à Deo bona temporalia, ſanitatem, honorem, diuitias, filios, & alia, quamuis hæc non mereatur, ſed ſolum eſt quædam congruentia diuina, qua Deus, ſecundùm ſuam bonitatem non deſpicit vllum bonum opus.

Tertiò, vt citò etiam ad Dominum conuertatur, & à peccato liberetur.

Quartò, vt homo ſit aſſuetus bonis operibus, vt cùm poſt ad Charitatem peruenit, nō tantùm in bono agendo difficultatem patiatur.

Quintò, vt in gloria poſteà exiſtens, ſi per pœnitentiam conuertatur, gaudeat in æternum de tali bono opere. Vtilia igitur ſunt talia opera, vtiliora tamen per Charitatem.

De peccatis contra Charitatem.

CAP. IX.

QVATVOR sunt præcipuè peccata, quæ Charitati pro se formaliter opponuntur.

Primum est, contra ipsius substantiam, & hoc est, odium Dei, omnium peccatorum grauissimum. In cuius declarationem aduerte; Deum dupliciter considerari posse.

Vno modo, secundùm se, vt est quoddam bonum infinitum, & sic à nullo potest odio haberi, quia nullę sunt in eo malæ species.

Altero modo, ratione alicuius effectus, putà vt castigat & punit: vt aliquando pœnam infligit, & sic potest odio haberi, & habetur aliquando. Pueri enim odio habent magistrum ea ratione, qua ab ipso plagis afficiuntur, licèt secundùm se ipsum odio non haberent. Cùm igitur quis in tantum malum prorumpit, vt Deum considerans sibi aliquid mali pœnæ infligere, ipsi malum vult, talis odio habet Deum, & odium hoc peccatum est mortale grauissimum omnium, vtpotè contrariũ summæ omnium virtuti, quæ charitas est.

Alterum peccatum est oppositum charitati, cùm quis amat quidem Deum, sed non eo modo, quo amãdus est. In cuius gratiam aduerte, Deum amandum esse propter seipsum, quia bonus est, & amore dignus, non propter aliquod creatum, nec propter beatitudinem, nec propter aliud bonum quod ab ipso speramus. Est enim Charitas, amicitia honesta, qua amicus amatur propter se. Cùm enim propter aliud amatur, non est vera amicitia. Vnde Aristot. 16. Ethicorum, senes, & iuuenes docet non habere veras amicitias. Senes enim amant ob suam vtilitatem, iuuenes ob suam delectationem, quibus cessantibus, cessat amicitia. At vera amicitia, est propter se. Tali enim amicitia est Deus amandus. Cùm igitur Deus amatur propter aliud præcipuè, talis amor, peccatum

catum est mortale, contra Charitatis modum. Dixi autem, præcipuè, quia Deus potest amari etiam propter retributiones, sed minùs principaliter. Cùm sic amatur ob eas, vt quamuis non essent illæ retributiones, adhuc tamen DEVS amaretur, talis amor bonus est. Sic enim dicit Dauid: *Inclinaui cor meum, ad faciendas iustificationes tuas, propter retributionem.* At verò, cùm quis sic amat, vt finem in alio ponat, putà, tota causa amãdi est bonum speratum, nec amaret Deum, si illud nõ esset, peccatum est. Non igitur in Deum affectio ponenda est sic, bonum aliud à Deo respiciendo.

Tertium peccatum circa quantitatem, cùm non amamus quantũ debemus. Debemus autem amare Deum supra omnia, vt nihil plus existimemus quàm Deum, nec etiam nos ipsos. Cùm igitur aliquis sic amat aliquid, vt plus velit ipsum quàm Deum, & vellet priuari potiùs Deo, quàm tali re temporali, talis affectus est peccatum mortale; Deus enim est omnibus rebus anteponendus.

Aduertendum tamen est, dupliciter esse quantitatem in dilectione & amore.

Vna dicitur intẽtionis, quæ consistit in feruore & vehementia quadam ipsius actus.

Altera est appreciationis, quæ consistit in eo, quod amatum pluribus vel paucioribus præfertur in ipso amore, & hoc dicitur plus amari quantum ad appreciationem. Has duas quantitates inæquales aliquando experiuntur in patribus erga filios. Solent enim maiori intentione amare natos minimos, quia feruentiùs, & vehementiori conatu ipsos diligunt, quàm natu maiores, & primogenitos, sed multò magis appreciant ipsos maiores & primogenitos, cuius signum est, quòd si priuandi essent vno filiorum, potiùs vellent minori, quàm primogenito priuari. Deus à nobis supra omnia amandus est, quantum ad appreciationem, & intentionem, sed non eodem modo. Nam quantum ad appreciationẽ, obligamur amare ipsum plus omnibus, sub mortali peccato. Ipse omnibus præferendus est, nec opus est

face-

facere ipsas appreciationes in particulari, scilicet, plus velle mori, pati hoc, vel aliud, quàm Deum offendere. Sunt enim periculosæ, & potiùs virorum perfectorum, sed cùm facienda est, Deus est præferendus omnibus, nihilque ipsi præferendum. Quantum ad intentionem verò, non tenemur sub præcepto, ipsum plus diligere, imò aliquando feruentiùs amamus res sensibiles, & creaturas. Sanctissimum tamen est, Deum etiam summa intentione diligere, cùm omni sit amore dignissimus.

Quartum peccatum contra Charitatem, est ratione temporis, cùm non diligimus Deum, quãdo diligendus est. Est autem aduertendum inter præcepta affirmatiua, & negatiua quãtum ad temporis obligationem hoc esse discrimen, quod negatiua omni tempore obligant, Omni enim tempore tenemur non occidere, non furari, non mœchari. Affirmatiua verò, non obligant omni tempore, sed quando oportet, vt suis in locis dicemus. Præceptum igitur diligendi Deum, cùm affirmatiuum est, non omni tempore obligat. Tunc enim oporteret perpetuo actu, absque intermissione diligere, quod in ista vita impleri non potest; Non igitur obligat, nisi certis temporibus.

Primum est, in quo omnes obligantur, siue sint in gratia, siue extra gratiam, cùm primùm ad annos discretionis peruenerint, vt iam possint de actibus suis deliberare, ipsosque ordinare, tunc tenetur actu se, & omnia sua dirigere, in finem vltimum, qui est Deus, à Christianis in Deum, vt in finem spiritualem, ab alijs in Deũ saltem vt finem naturalem. Quæ ordinatio non fit, nisi per actum Charitatis, quo Deum omnibus anteponunt: & oppositum facere committendo, aut omittendo, est peccatum mortale contra istud præceptum diligendi, quamuis hoc probabile sit, & non omnibus receptum, securius est ita facere.

Secundum tempus est, in quo obligatur solùm, quando mortalis peccati conscientia est, puta quando tenetur habere contritionem de pecca.o suo, quod maximè

fit,

fit, cùm eſt mortis periculum, & cùm ſunt adminiſtraturi ſacrum aliquod, vel aliquid facturi, quod nō debet fieri abſque gratia, vt cantare Euangelium, epiſtolam in altari, publicè concionari. In his caſibus, deficiente copia Confeſſorum, opus eſt ad contritionem confugere, quæ non habetur ſine Dei dilectione. In hoc tempore omnes conueniunt.

Tertium ponit Soto libr. 2. de iuſtitia & iure quæſt. 3. artic. 10. quando aliquis recipit aliquod notabile beneficium à Deo, vel liberatur ab aliquo grauiſſimo malo, vel quando incepturus eſt aliquod opus arduum, quod multum indiget gratia, tunc tenetur ſi in conſcientia peccati eſt, conteri & conuerti ad Deum per dilectionem, hoc profectò videtur probabile, & ſaluberrimum eſt conſilium, frequentes actus dilectionis in Deum ipſum facere. Iſta ſunt contra charitatem peccata. Vt tamen intelligas quomodo ſunt omnia hæc contra Charitatem, aduerte dupliciter contingere Deum diligere.

Vno modo, quantum ad actum maioris, putà, cùm ipſum amamus.

Altero modo, quantum ad executionem operum, id eſt, cùm quæ ipſe vult facimus. Mandata enim Dei ſeruare & implere, eſt ipſum diligere. Si primo modo ſumatur dilectio & Charitas, ſic, quatuor prædicta peccata ſunt contra Charitatem: ſi autem contra obſeruationem præceptorum, quæ dicitur Charitas, & dilectio, quantum ad exequutionem & effectum, tūc omnia peccata ſunt contra Charitatem poſteriori modo.

De amplitudine Charitatis quæ eſt erga proximum.

CAP. X.

ISTA Charitas, non ſolùm erga Deum eſt, ſed etiam propter ipſum erga proximum. Omnis autem ille dicitur proximus noſter, qui nobiſcum poteſt eſſe particeps eiuſdem finis & beatitudinis, qualis eſt omnis

homo

homo in hac vita degens, siue fidelis, siue infidelis sit, siue iustus, siue peccator, siue amicus, siue inimicus, omnes enim hi, diuina gratia, ordinati sunt ad æternā beatitudinem, nisi culpa sua amiserint. Omnes igitur hi, diligendi sunt ex Charitate. Sunt autem diligendi, quantum ad quatuor.

Primum & præcipuum est, quantum ad finem vltimum. Debemus enim velle omnibus beatitudinem æternam, ad hunc sensum, vt nullum excludamus ab hac voluntate, nulli velimus beatitudinis priuationem: talis enim voluntas, est peccatum mortale contra istud præceptum. Hoc igitur est diligere proximum sicut se non quidem quantum se, quia plus tenemur nos diligere, sed modo eodem, vt eundem finem quem nos volumus, alijs velimus, nullum vnquàm excludentes, à voluntate ista.

Secundum est, quantum ad bonum spirituale gratiæ, & fidei, vt omnibus velimus, & curemus, salutem ipsorum spiritualem. Quod quidem, per dicta tria hæc intelligitur.

Primò, si quis proximus est, in necessitate extrema constitutus, vel probabiliter vergit in extremam necessitatem fidei, aut gratiæ spiritualem, quilibet tenetur ei succurrere, etiam cum dispendio vitæ propriæ temporalis, si sibi probabile est, profuturum. Verbi gratia, est aliquis in mortis articulo, quem probabiliter scio non habere contritionem, nec esse confessum, si tamen Sacerdos abest, solus ego illic adsum, cognosco illū probabiliter confessurum, & saltem illum atterendum, teneor illum confiteri etiam cum periculo vitæ meæ temporalis, putà, si fortè inimici insequuntur, quia tempus est belli, vel si fortè ille laborat peste, vnde contraham si accessero, vel si aliud inest periculum. Rursus, est aliquis inter hæreticos, vel infideles, qui in suo errore est, quia non habet docentem veritatem, si alicui sit probabile profuturum, si necessitas sit extrema, quia est summa docentium inopia, tenetur etiam cum vitæ periculo docere. Rursus, si scio mea correctione profutu-

futurũ alicui, vt à peccato diuturno liberetur, nec ſunt alij qui faciant, aut nolint facere, teneor corrigere, non obſtãte periculo vitæ. Per hos, facilè eſt de alijs caſibus iudicare.

Secundò, extra extremam neceſſitatem, ſi quis ſine detrimento vitæ, honoris, aut rei, aut cum paruo detrimento, poteſt alium iuuare, tenetur ſub mortali: ſi verò abſque notabili prædictorum detrimento, non poteſt, non tenetur. Verbi gratia, eſt homo diues in ciuitate, qui ſcit aliquem pauperem, ob inopiam velle exponere filias, ſi ipſe poteſt abſque detrimento notabili ſubuenire, tenetur ſub mortali, licèt alij diuites ſint in ciuitate eadẽ, qui poſſint id facere. Si tamen non poteſt ſine graui detrimento familiæ ſuæ, non tenetur, niſi ſit extrema neceſſitas, vt ſi illi conſtaret, nullum alium velle ſuccurrere, & iam illum patrem omninò propenſum ad exponendas filias, tunc enim tenetur etiam cum notabili detrimento ſuccurrere.

Tertiò, quibus ex officio incumbit, ſaluti ſpeciali aliorum prouidere, quales curati, & Epiſcopi, & paſtores ſunt: tenentur cum periculo vitæ etiam extra extremam neceſſitatem ſuccurrere, & non ſolùm hoc, ſed etiam inquirere eos, qui in ſuo grege ſimilibus neceſſitatibus laborant. Alij enim, quibus ex officio non incumbit, non tenentur inquirere, ſed oblatis neceſſitatibus ſuccurrere. Vnde Curatus tempore peſtis, non poteſt fugere, & relinquere oues abſque ſacramentis, licèt ſe ſciat peſte inficiendum. Et Epiſcopus tempore etiam hæreſis, non poteſt fugere, & relinquere oues decipi, ſed ponere animam pro ouibus. Ita igitur intelligendum eſt illud ſecundum, quod diximus erga modum, quo diligendus eſt proximus. Tertium eſt, quantum ad vitam temporalem, vt non ſolùm velimus vitam, ſed etiam curemus: quod ita explicandum eſt. Primò, ſi quis eſt in extrema neceſſitate vitæ temporalis conſtitutus, & alius poteſt cum diſpendio rei temporalis, etiam graui, ſuccurrere, tenetur ſub mortali ſuccurrere. V.g. ſi quis inter infideles eſſet occidendus,

quia

quia non reddit cētum aureos, si quis adsit, qui eos possit dare, tenetur dare, vel gratis, vel mutuo, vel ipsum liberet à morte temporali. Secundò, extra necessitatem extremam, si quis potest sine notabili detrimento succurrere ipsorum necessitatibus, tenetur, & in hoc casu, est præceptum de eleëmosyna. Cum notabili verò detrimento, non tenetur, putà, non debet statum suū mutare, nec conuenientem familiam amittere. Tertiò, vitam alterius temporalem, non tenetur saluare cum dispendio propriæ vitæ, si tamen velit, potest, & est actus bonus, & meritorius. V.g. Sunt duo in mari, vnus est absque tabula, vnde necesse est submergi, alter habet, potest hic dare alteri, sed non tenetur. Idem in extrema cibi necessitate duorum, vno habenti cibum, potest hic alteri dare. Rursus, periculo imminenti vni duorum, potest vnus subire, vt alter saluetur. Aduertendum tamen est in hoc casu, quod cùm talis persona est multum vtilitatis erga Rempublicam, vel erga familiam, alter verò non est: non licet illi, ita vtilem vitam commutare pro homine inutili, nisi fortè talis inutilis, versetur in periculo æternæ damnationis. Liceret enim in tali casu, vitam commutare propriam pro illius vita, ne in æternum periret, si tamen esset probabilitas emendationis & resipiscentiæ talis hominis.

Quartum est, quātum ad officia communia, quæ alijs hominibus exhibentur, dicitur hoc maximè propter inimicos, quibus non sunt subtrahenda beneficia communia. Voco autem communia, ea quæ multis exhibentur propter causam aliquam in eis contētam, puta, quia pauperes, quia homines, quia consanguinei, &c. Cùm igitur inimicus in eadem ratione conuenit, non sunt ei subtrahenda communia beneficia. Vnde, si quis fundens orationes generales ad Deum, pro omnibus, inimicum subtraheret, peccaret. Rursus, si quis in eadem domo manentes alloquitur, si inimicus in eadem domo manet, tenetur alloqui: similiter, si in eodem collegio. Rursus, si quis eleëmosynas largitur alicui communitati, non potest absque peccato subtrahere eam inimico.

Simi-

Similiter non salutare, si antè salutabat, aut resultantem resalutare. Ista, & similia communia beneficia, non sunt subtrahenda, liceret tamen in vno casu subtrahere, dummodò scandalum non esset, putà, si ex tali subtractione, speretur probabiliter inimici correctio, & resipiscentia spiritualis. Particularia autem beneficia, qualia sunt, quæ amicis solent exhiberi, vt familiares colloquutiones, non tenetur homo inimicis exhibere, quamuis antè exhibuisset, dummodò tamen non sequatur scandalum. Rursus tenetur homo, officia illa etiam inimicis exhibere, quæ sunt secundùm quandam iustitiam. Pater enim filijs debet sua officia exhibere, & filij reuerentiam patribus, quamuis intercedat inimicitia. Similiter serui, dominis, & domini, seruis: maiores, inferioribus, & econtrà. Aliquando tamen licet ex parte superiorum, patrum, dominorum, negare sua officia ad tempus inferioribus, in pœnam peccati eorum, potestque pater filium inobedientem, vel qui commisit aliquid in ipsum, domo expellere ad tempus in pœnam, dummodò malum spirituale non sequatur, vel alia grauia mala, aut scandalum. Rursus, omnes tenentur inimicis iniuriam remittere, quantum ad odium, & voluntatem mali, sed non tenentur remittere debitam satisfactionem, imò aliquando melius est, non remittere. Vnde vidua pauper, filios habens, quos sustentare non valet, non tenetur viro homicidæ remittere, nisi iustum alimentum subministret, cùm possit. Similiter cum homicida litigans, qui homo est iniquus, non tenetur desistere à causa, imò ipsam sequi donec suspendatur, tamen deposito debet odio ipsius personæ, sed solùm ob iustitiæ zelum. In componendis igitur pacibus, & litibus, odij depositio curanda est, sed non est petenda satisfactionis remissio, nisi iusta sit.

De modis quibus proximus odio haberi potest: & de schismate.

CAP. XI.

QVAMVIS vnusquisque teneatur proximum diligere, nulli malum volendo, vt dictum est: sunt tamen aliqui casus, in quibus licet malum velle, seu odio habere aliquem.

Quorum primus est, ratione peccatorum ipsorum. Licet enim odio habere aliquos, ratione iniquitatis, iuxta illud psalmi, *Iniquos odio habui.*

Secundus est: Licet etiam velle, & desiderare malum temporale alicui, solùm ob spiritualem emẽdationem ipsius, vt si quis esset superbus, & incorrigibilis, licere desiderare illi infirmitatem, vel pecuniarum amissionẽ, vel aliud malum temporale, per quod probabiliter sperari possit ipsius correctio.

Tertius est, ob bonum spirituale contritionis, & aliorum. Licet enim hæreticis alios peruertẽtibus, & incorrigibilibus desiderare mortem temporalem à Domino, vt de medio tollatur, ne alios perdant secum.

Quartus est, ob iustitiam: licet enim peruersis hominibus comprehensis à iudice desiderare suspensionem ob zelum iustitiæ, & vt à iudice comprehendãtur, & castigentur, vt compleatur iustitia. In omnibus his casibus, semper obseruandum est, ne desiderium hoc mali sit ob ipsam personam. Tunc enim malum esset contra proximi dilectionem: bonum est, si tantùm sit propter prædictos fines. Contra hanc charitatem proximi, vnum est peccatum, putà scandalum, de quo inferiùs discutiemus: nunc tantùm de schismate dicendum est. Est autem schisma contra charitatem, qua parte, est vnio fidelium inter se, in ordine ad vnum caput. Est enim amoris, & charitatis vnire voluntates alias diuersas. Schisma igitur, vt ad præsens spectat, est rebellis & spõtanea separatio ab vnitate Ecclesiæ. Cùm enim quis non vult obedire Ecclesiæ, aut Pontifici, spontanea rebellio-

bellione, dicitur ſchiſmaticus, & tale peccatum ſchiſma eſt, quaſi ſcindens, & diuidens homines, à communione charitatis.

Schiſma, vt hæreſis, aliquando interiùs committitur, abſque opere exteriori, aut verbo, & tunc peccatū mortale eſt, ſed nulli cenſuræ ſubditum.

Aliquando interiùs, ſimul & exteriùs eſt, & aduerte, quod aliquando eſt cum hæreſi, aliquádo ſine illa. Cùm enim eſt error in intellectu contra fidem, eſt hæreſis, & ſchiſma, vt qui ſe ſeparat ab obedientia Papæ, quia non credit eius poteſtatem, talis ſchiſmaticus reputatur pro hæretico, & eiſdem ſubſtat pœnis. Aliquando tamen eſt ſchiſma, cùm non eſt talis error in intellectu, vt, qui credens quidem poteſtatem Papæ, tamen paſſione aliqua motus, ab illius obediētia ſe ſubtrahit, iſte eſt purè ſchiſmaticus, nam ſchiſma eſt contra vnitatem charitatis, nō contra fidem, & tale ſchiſma ſubſtat excommunicationi papali, non quidem in cœna Domini, niſi ſit cum hæreſi, ſed à iure, qui habetur, c. licet, de electionibus, & c. nulli, diſtinct. 19.

De primo decalogi præcepto.

CAP. XII.

ANTEQVAM ad ſingula Decalogi præcepta explicanda deſcendamus, aliqua ſunt notanda.

Primò iſta decem præcepta, in duas eſſe diuiſa partes: quædam verſantur circa diuinum honorē immediatè, qualia ſunt tria priora, quæ dicūtur primæ tabulæ, quædam ſecundæ, & ſunt omnia alia præcepta. Fuerunt enim in duabus tabulis Moyſis, digito Dei deſcripta: licet alij plura ponāt in prima tabula: ſed quod diximus, videtur probabilius.

Secundò, eſt notandum, omnia quæ ſunt contra aliquod mandatorum horum, eſſe peccata mortalia, niſi vna trium cauſarum excuſet. Tunc enim erunt tantùm venialia. Prima eſt, leuitas materiæ. Cū enim parua eſt

materia,non est mortale, qui imponit falsum alicui leue,contra præceptum facit, sed ob leuitatem maximè non est mortale,non tamen leuitas materiæ semper excusat,nam falsum iuramētum,etiam in leui materia est mortale. Dicemus enim de hoc in singulis. Secunda est, defectus deliberationis: tunc etiam actus dicitur deliberatus,cùm in nostra est potestate, vt possimus facere. Ista deliberatio plena,est necessaria in mortali peccato. Cùm autem est semiplena, nec integra, fit veniale. Vt, qui alterius vxorem concupiscit,sed motu repentino,& non ex pleno voluntatis consensu. Similiter, qui occidere vult,sed non actu deliberato perfectè. Tertia causa, defectus pleni vsus rationis, qualis est in semidormientibus,quibus pollutiones accidunt, sed nō est perfectus vsus rationis. Similiter in aliquibus infirmitatibus in quibus homo aliquando percutit alios, sed quia non est integer vsus rationis,non est mortale.His igitur tribus causis,opus,aut actus cōtra præceptum, solet fieri venialis,cùm tamen ex genere mortalis sit.

Tertiò,est notandum,ista præcepta non obligare homines,ad finem præceptorum, qui est Charitas, sed solùm ad actum inclusum in præcepto. v.g. non occidere obligat hominem, vt non occidat, non tamē ne occidat ex charitate. Similiter in alijs omnibus, sicut ieiunium, non obligat ad finem, qui est maceratio carnis,& eleuatio mentis,sed tantùm ad ipsum actum. Vnde impletur præceptum extra charitatem,licèt non sit meritoria talis impletio, nisi sit cum charitate, quæ dicitur finis,& modus præceptorum. Et hoc est, quod alij dicunt,impleri præceptum posse quoad substantiam sine charitate, non tamen quoad modum.

In primo igitur præcepto,quod est,vnum colendum Deum,præcipitur latria,seu adoratio Dei.Pro cuius explicatione,aduerte,in adoratione esse tres actus.

Vnus est intellectus,quo cognoscimus excellentiam, & superioritatem alicuius qui adorandus est.

Secundus est volūtatis,quo nos ei subijcimus, & substernimus.

Ter-

Tertius exterior, quo talem ſubiectionem ſignificamus, vt genuflexio, capitis nudatio, & ſimilia.

Primus non eſt adoratio. Dæmones enim cognoſcũt Deum eſſe ſupra omnia, non tamen adorant. Eſt tamen talis actus in adoratione neceſſarius, quia voluntas non ſe ſubdit, niſi excellentiam cognoſcat eius cui ſe ſudit. Secundus eſt ipſa adoratio, qui eſt actus religionis. Tertius eſt actus adorationis. In tantum enim iſte tertius ad adorationem pertinet, in quantum ab interiori procedit, aliàs eſt illuſio, & irriſio. Vt igitur Deus adoretur, iſti actus neceſſarij ſunt. Primus eſt, intellectus, quo debemus Deum cognoſcere vt ſummum Dominum, ac totius eſſe principium. Secundus voluntatis, quo illi, vt tali, nos debemus ſubijcere. Tertius eſt, quo iſtam proſternationem exprimimus, quod maximè fit, per Miſſæ ſacrificium. Totus enim populus Chriſtianus, miſſam offert per Sacerdotem, & per ſacrificiũ, quod ſoli Deo debetur, ſuam exprimit internam adorationem. Similiter per alias humiliationes exteriores. Sic igitur Deus eſt adorandus, vt eſt actus primus fidei, nec ad hoc pertinet præceptum, ſed ſupponitur actus ſecundus, eſt vera adoratio, & hæc præcipitur, ſimiliter & exterior, hunc exprimens, quæ duo ad religionem pertinent. Hoc præcepto, non ſolùm adoratio, ſed inuocatio, honor, laus Dei, & alia, quæ ad religionem ſpectant, continentur.

De blaſphemia & impietate.

CAP. XIII.

NVNC de peccatis, quæ contra iſtud præceptum ſunt, agere oportet. Cumque in hoc præcepto, Religio Chriſtiana contineatur, peccata contra religionem ſub iſto continentur præcepto, quorum vnum eſt Blaſphemia. Eſt blaſphemia cõtra Dei laudem, contra S. Thom. 2. 2. quæſt. 13. qui putat contra confeſſionem fidei eſſe. Hoc autem notum fiet, ſi primùm

quid laus sit, intelligatur. Laus est manifestatio alicuius excellentiæ, cum affectu voluntatis. Cùm enim excellentias, & perfectiones alicuius notificamus, & dicimus, tunc laudamus ipsum, & notificatur cordis affectio, quæ nos prouocat ad talem notificationem. Est igitur laudare Deum, excellentias, & perfectiones eius manifestare, cum voluntatis affectu. Est autem duplex laus, & interior, quæ fit solo corde, quæ à nobis, & ab Angelis fit Deo: Et exterior, cùm voce profertur. Vtraque multipliciter fit.

Primò, per modum enunciationis, cùm propositionibus laudamus, dicentes, *Deus magnus, & sanctus, & Dominus.*

Secūdò, per modum deprecantis, cùm orationes fundimus.

Tertiò, per modum imperatiui, cùm dicimus, *Benedictus sit Deus. Gloria in excelsis Deo.*

Quartò, per modum admirantis, vt, *Quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?* His modis contingit laus. Cùm huic igitur opponatur blasphemia, hæc erit quædam maledicentia contra Deum, ex malo voluntatis affectu. Ille autem dicit malum Deo, qui aufert bonum quod habet, negando, vel imponit malum quod nō habet, affirmando. Vt, qui dicit, Deus non est bonus, non iustus est Deus. Fit autem dupliciter sicut & laus, corde interiùs, & oratione etiam exteriùs, quę est cōsummata blasphemia, & vtroque modo tripliciter fit.

Per modum enunciationis, vt in dictis exemplis.

Per modum detestantis, vt qui dicit, sit Deus maledictus, pereat Deus, & per modum irridentis, vt illi dicebant, *Vah qui destruis templum Dei.*

Est autem maximè hîc aduertendum, dupliciter contingere per blasphemiam Deo maledicere. Vno modo formaliter, cùm expressè & apertè, mala damus Deo, vt in omnibus exemplis propositis. Altero modo virtualiter, cùm occultò damus Deo malum, licèt non id omninò exprimant verba, vt, qui dicit, ad despectum blasphemat, quia facit Deum impotentem. Dicit enim si aliquid

aliquid facturum, velit, nolit Deus. Similiter, qui dicit, ad corpus Dei, & *al sangue de Dio*, vel iniuriosè nominat aliquas partes, tunc si per modum spernentis dicat, est blasphemia, quia ponit in Deo ista, tanquàm contemptibilia, & vituperatione digna, quod non est. Si tamen dicat tantũ per modum iuramenti, non est blasphemia. Vtroq; aũt modo siue formaliter siue virtualiter blasphemia est. Ex his ergo facilè habetur, quid sit blasphemia.

Circa peccatum autem blasphemiæ, notandum est, non semper esse mortale, quamuis sit ex genere suo, aliquando tamen fit cum aduertentia & deliberatione, vt cùm homo cognoscit, & aduertit esse blasphemiam, tamen eam profert. Aliquando fit sine aduertẽtia, vt, cùm homo ira aliqua, vel alia motus passione, non aduertẽs verba quæ proferebat, protulit blasphemiam. Priori modo est peccatum mortale, posteriori verò non semper, nisi cùm homo est assuetus blasphemare, nec vult emendationem. Talis enim peccaret mortaliter tunc, quia est in culpa præcedenti, quia non abstulit occasionem peccati. Qui verò non habet talem assuetudinem, vel, si habet, iam emendare se curat, & desiderat, nõ peccat mortaliter, sed venialiter.

Blasphemia autem aliquando est cum hæresi, aliquando sine hæresi. Quando quis assentit intellectu, his quæ corde, vel ore dicit, est hæreticus, & blasphemus: vt, si dicens Deum improuidum, ita assentit cum intentu, hæreticus simul est, & tunc incidit in censuras hæreticorum, de quibus diximus iam. Si verò non ita credit, nec assentit, vt dicit, non enim idem est credere, & dicere, etiam corde, tunc est tantùm blasphemia. Quamuis autem blasphemia sit sine hæresi, est tamen horrendum peccatum, adeò vt Dominus dixerit, esse irremissibile non quòd non remittatur, sed quia vix, aut nimis est indignum, vt remittatur: & blasphemis est seuera pœnitentia imposita, c. statuimus, de maleficijs, quæ tripliciter fit.

Prima, vt septem diebus dominicis, maneat in foribus templi, dum solennia celebrantur, & septima do-

minica, vt absque pallio & calceamentis, & cum corrigia in collo.

Secunda, vt septem diebus Veneris ieiunet in pane, & aqua, & non intret in Ecclesiam.

Tertia, vt alat tres pauperes singulis illis diebus, & si non potest, saltem duos: aut si non duos, vnum: & si nō vnum, saltem in aliam pœnitentiam commutetur: & vlterius, si diues est, soluat quadraginta solidos, si nō hoc potest, triginta, si non hæc, viginti: si non, quinque. Vbi vides rigorem iuris ostendere grauitatem peccati. Hoc etiam est officium damnatorum, sicut beatorum, laudare semper Deum. Non autem existimes blasphemiam solùm esse contra Deum: extenditur etiam ad Sanctos. Vt enim laudare sanctos, est virtus, ita peccatum est & blasphemia, illis malum dicere. Vnde eodem modo est mortale, & sub censura canonum contentum. Præcipuè autem grauissimum est, inter omnia quę contra sanctos sunt, contra beatam Virginem blasphemare. Contingit etiam contra alias creaturas blasphemare, eis maledicendo, vel imprecando. Et hîc est aduertentia adhibenda. Creaturæ enim hæ rationabiles sunt, aut irrationabiles, si rationabiles, dupliciter possunt maledici.

Vno interiùs desiderando malum quod imprecamur, vel exteriùs, volendo illas iniuria afficere, & tunc cùm malum est graue, est mortale: vt, qui dicit, suspendaris, moriaris, cùm interiùs ista desideramus proximo euenire: cùm non, sed solùm in exteriori est blasphemia, & veniale. Si verò irrationabiles sunt, non semper est mortale, vt maledicere pani, vino, libris, vineis, & alijs.

Quadrupliciter possumus his maledicere.

Vno modo, considerando vt creaturę sunt Dei, & hac intentione maledicendo, & sic est mortale, & blasphemia, siue rationabiles, siue irrationabiles sint.

Altero modo, ratione creaturæ rationalis cuius sunt: vt, maledicere vineis, quia illius sunt vel huius, & tunc si interiùs malè desideramus propter dominum talis rei, mortale est, sicut diximus de ipsa creatura rationabili.

Tertio

Tertiò possunt considerari (secundùm se, & tunc maledicere his, vt dixit Caiet.ver.Maledictio.) est actus otiosus, atque veniale.

Quartò, possunt considerari, ratione mali illati ab ipsis, & sic possunt maledici, & est actus licitus. Non enim est hoc tam maledicere creaturæ, quàm malo, sic Iob diei, & Dauid montibus maledicebat. Idem esset dicendum de bestiis. Ex his habes, quid de blasphemia sentiendum est. Aliud est peccatum contra hoc præceptum, quod impietatis dicitur, & oppositum honori, quem debemus sanctis, & Deo, sicut blasphemia est opposita laudi. Pietas enim est, qua Deum & Sanctos reuceremur. Cùm igitur ipsos inhonoramus, dicitur peccatũ impietatis. Vnde, imagines conculcare, reliquias Sanctorum spernere, opera in Deum iniuriosa facere, ad hoc spectant peccatum, cui si error accedat intellectus, est etiam hæresis: secùs non, vt suprà.

De Superstitione.

CAPVT XIIII.

ALIVD est tertium peccatum superstitionis. Est autem superstitio, vana seu falsa religio. Religio enim, virtus est, debitũ cultum Deo exhibẽs: contra quã, est superstitio indebitum cultum exhibens.

Huius duplex est genus, iuxta duos modos, quibus indebitè cultus exhiberi potest.

Vnus est, cùm Deo vero cultum exhibemus, non eo modo, quo exhibendus est. Alter, cum cultus exhibetur Deo falso, cui exhibendus non est. Prior superstitio, duas habet species. Altera est, cum Deo exhibetur cultus falsus, vt qui Deo modò vellet offerre sacrificia veteris legis, nunc enim sunt falsa, quia tunc significabant futuram mortem Christi, quod iam non est. Similiter, qui alicuius sectæ infidelium ceremonias vellet exhibere Deo: talis Deo exhibet cultum, sed non eo modo, quo debet, & dicitur cultus perniciosus, & est mortale

peccatum. Ad hoc peccatum reducitur illud, quo quis fallas reliquias supponit pro veris, decipiens alios, & qui falsò dicit imagines has, vel illas fecisse miracula, vt eleemosynas suscipiat à populo. Altera species est, cùm Deo exhibetur cultus superfluus. Qui dicitur ille, qui non ordinatur ad Spiritum, & qui additur vltrà cõsuetudines Ecclesiarum. Vnde, qui multiplicat Alleluya, cùm dicendum est vnum, additque super ea, quæ in ceremoniali sunt, cultum exhibet superfluum: talis tamen superstitio non est mortale, sed veniale tantùm, nisi ex contemptu fiat. Superstitio autem ea, quæ cultum quidem exhibet, sed non cui exhibendus est, quinque sub se includit species, Idololatriã, Magiam, Diuinationem, Vanam obseruantiam, & Maleficium. De singulis agere oportet.

Est igitur Idololatria, diuini cultus erga falsum Deum exhibitio. Colere enim pro Deo, eum qui nõ est Deus, aut ipsum laudando, aut inuocando, aut sacrificando, aut ei aliquo modo se prosternendo, idololatrare est. Est autem idololatria per se opposita religioni, tamen ex adiuncto, & concomitantia, opponitur fidei. Sicut enim vera adoratio non est, nisi fides præcedat in intellectu, qua illius excellentiam recognoscamus cui nos subiicimus: ita etiam adoratio falsa, quæ est idololatria, non est, nisi error in intellectu præcedat, quo dignum honore iudicamus Deum falsum, cui idololatra se prosternit. Vnde fit, vt idololatria sit peccatum subiectum excommunicationi in cœna Domini, vt hæresis. Cùm verò non error in intellectu, si verè iudicat homo, illud quod adorat non est tali honore dignum, sed timore, vel alia passione motus, adorat, & colit, tũc non est propriè idololatria, sed dicitur exterior idololatria, & quamuis sit in foro exteriori subiecta excommunicationi, quia præsumitur etiam interior, & cũ errore, tamen in foro interiori, non habet annexam excõmunicationem, vt superiùs diximus de hæresi. Vtroque tamen modo, est peccatum mortale.

Altera species est Magia. Videtur autem sic posse descri-

describi. Est potestas inordinata faciendi quod suprà naturam est. Dupliciter fieri potest, vno modo diuino auxilio supernaturali adiutis,& hoc ad potestatem miraculorum spectat. Altero verò, auxilio dæmonis: & hoc ad Magiam spectat. Et aduerte, quòd Magia per finem distinguitur ab aliis superstitionis speciebus dicē dis:nam Magia est, qua homo facit mirabiles effectus,& suprà suam naturalem potestatem, hoc solo animo, vt potens videatur,& magna,& mirabilia faciens. Aduertendum vlterius, quòd licèt homo videatur ista magna facere, aliqua potestate in se existente, verè non facit, sed dæmon est, qui ista ad suum imperium facit: nec Magia habet aliquam potestatem super dæmones,vt cogat eos ista facere,sed fingunt ipsi se cogi imperio eius, vt magis decipiant:quamuis aliquando, potestate alterius dęmonis superioris,cogantur,vt homini alicui pareant.Dęmones autem nullam per se habent efficaciam faciendi effectus hos, qui in Magia videntur, sed triplíciter tantùm dæmon operatur.

Vno modo, iam effectus per naturam,aut artem factos,transumendo: habet enim potestatem super omnia ista inferiora,quantum ad motum localem. Vnde,si facit hîc serpentem, vel aliud apparere: aliis ex locis petat,est enim ei mirabilis agilitas, vt ictu oculi innumera miliaria peragat.

Altero modo ista facit de nouo faciendo, non per se,sed occultè applicando causas naturales, & accelerando actiones earum.Est etenim peritissimus: cognoscit enim omnes naturas omnium lapidum, herbarum, animalium, & rerum vniuersi, & proprietates earum, & vbi inueniantur. Vnde sæpè facit arborem nasci breuissimo tempore, applicando semen, & omnes causas alias,sæpè fructus, sæpè animalia.Sæpè sanat etiam dæmon,occulta medicamēta adhibendo, vel intra corpus se immiscendo,& humores expellendo.

Tertio modo, operatur ista, sensus deludendo, & hoc dupliciter.

Vno modo,proponendo sensibus vera obiecta,non qua-

qualia apparent, ſed ex aëre condenſato: vnde ſic, aliquando facit apparere ſerpentes, dracones, animalia etiam multa quæ non ſunt vera, ſed ex aëre condenſato confecta, & per ipſum dæmonem mota.

Altero modo, ipſoſmet ſenſus impediendo, ne videantur exteriora, & imaginationē hominum mouendo, vt appareat illis, res illas illic eſſe, quę verè nō ſunt, ſicut fit, cùm homo ſomniat. His modis dæmon multa operatur ad vocem & petitionem Magorum.

Aduertendum tertiò, quòd eſt pactum dæmonis cum Mago. Rariſſimè autem hoc fit abſque peccato, & ſola tacita inuocatione dæmonis. Explico: Pactum, eſt promiſſio facta hominis dæmoni, & dęmonis homini: promittit enim homo animam dæmoni, & negationem diuinorum præceptorum, & Sacramentorum: promittit dæmon, ſe omnia illa facturum, & quò magis promittit homo, eò etiam dæmon. Hoc autem pactum dupliciter fit: Aliquando cum ipſomet dæmone, qui viſibiliter apparet, & fœdus init. Aliquando fit medio aliquo homine, vt cùm quis per aliquem Magum, tale facit pactum. Pactum autem cum dæmone, dupliciter ſolet fieri. Vno modo ſolemniter, vt cùm dæmon apparet viſibiliter, in ſolio ſuo ſedens, cum caterua aliorum dæmonum, coram quibus fit tale pactum. Altero modo, priuatim, vt, cùm fit pactum abſq; ſolemnitate. Sola enim tacita inuocatione fit, cū homo vtitur illis mediis, quibus Magi ſolent vti, ad faciendos effectus tales, ſed tamen nouum intercedit pactum.

Eſt autem generaliter obſeruandum, tacitam dęmonis inuocationem eſſe, cùm homo intentat aliquid facere per ea, quæ nec ex ſe, nec ex virtute ſupernaturali tales poſſunt producere effectus. Vnde his modis maximè, iſta inuocatio contingit.

Primò, cùm verba dicuntur, in quibus voces aliquæ non ſignificatiuæ ſunt.

Secundò, cū characteres & figuræ aliæ à ſigno crucis, vt figuræ ouales, quadrangulæ, vel ſimiles.

Tertiò, cùm miſcetur aliquod falſum: vt, quòd Chri-

ftus habuit febres, vel alia, vel apocripha, vt fictæ aliæ historiæ.

Quartò, cùm apponuntur conditiones inutiles ad tales effectus: vt, cùm feruntur verba ſcripta ſacra, in carta tali, vel tali herba, tali vel tali die, vel hora decerptæ, & alia huiuſmodi.

Quintò, cùm effectus excedunt virtutem illius medij, vt quando promittit, alios receſſuros in gratia, non poſſe lædi ab inimicis, & alia huiuſmodi. His modis eſt inuocatio tacita dæmonis: & magia aliquando (licèt raro) fit cum tali inuocatione, abſq; pacto.

Aduertendum quartò circa huiuſmodi peccati grauitatem, Magia ſæpè eſt hæreſi coniuncta, aliquando autem ſine hæreſi eſt. Tunc eſt coniuncta hæreſi, cùm error contra Deum eſt in intellectu, accedente pertinacia. Vnde Magus examinandus eſt, quid credat, an credat dæmones dignos eſſe aliquo honore, poſſe aliquid facere abſque diuina permiſſione, in alia vita ſe bonum ab eis recepturum, ſemper vera dicere, & alia huiuſmodi. Cùm enim aliquod horum eſſe creditur cum pertinacia, id eſt, cognoſcendo eſſe contra Eccleſiam, eſt hæreſis, & tunc eſt Magus excommunicatus. Cùm verò nõ eſt error talis in intellectu, eſt abſque hæreſi, ſed eſt horrendum peccatum mortale, cùm intercedit dæmonis pactum: non autem excommunicationi latæ expoſitum eſt, licèt Magus ſit excommunicandus, vt habetur 26. quæſt. 5. At qui ipſos Magos conſulit, & qui petit opera eorum, excommunicatus eſt, vt habetur ibi. c. ſi quis etiam. iſta excommunicatio nulli reſeruatur. Cùm verò eſt magia cum ſola tacita inuocatione, eſt etiam mortale. Cùm tamen eſt ignorantia, quia homo neſcit ibi inuocari dæmonem, veniale eſt, donec ab aliquo aduertatur, vel per ſe cognoſcat, tunc enim eſſet mortale.

De Diuinatione.

CAPVT XV.

TERTIA species est diuinatio: Est autem hæc enunciatio inordinata eorum quæ per naturam cognosci non possunt, id est, scire ea quæ homo naturaliter cognoscere non potest. Tamen per diuinã reuelationem, non est diuinatio. Ea tamen scire modo inordinato, & dæmonis inuocatione, ad diuinationẽ spectat. Maximè autem hæc hominis naturã excedunt. Primum ea quæ à diuina voluntate sola pendent, qualia sunt mysteria gratiæ, quod hic saluetur, ille condemnetur, & alia huiusmodi. Secundò, quæ pendent ex libertate hominis, & nondum futura sunt. Tertiò, quæ sunt futura contingentia, & ita possunt non euenire, vt euenire. Quartò, quæ sunt occulta, vel absentia, vt homo per se cognoscere nequeat. Velle aliquid horum scire modo inordinato, pertinet ad diuinationem.

Aduertendum tamen, quòd nec dæmon scit certò ista, sed primò, coniectura quadã, ex longa experientia quã habet, vt ex subtilitate ingenij sui, qua conditiones singulorũ & inclinationes cognoscit, & plus minusve coniicit quid sint facturi. Secundò, ex reuelatione Angeli boni. Permittit enim Deus ipsi dæmoni aliqua manifestari. Tertiò, aliquando res quas prenunciat, erant naturaliter euenturæ, vel certæ futuræ, non tñ videntur euenire nisi cõtingenter, & sic videtur etiã enunciare contingentia. Nam sæpè dæmon secretũ morbum alicuius intuetur, & cognoscit naturale tempus mortis, quod alteri prænunciãs, videtur contingens dicere. Sæpè etiã nunciat ruinas domorũ, quia occultas causas ruinę operantes videt. Sæpè etiam annunciat quæ ipse facturus est. Quartò, ex naturalibus aũt multa scit, propter magnã scientiã naturalem suã, & Astrologiam, quo pluuias, pestes, eclipses, & alia potest prædicere. Hoc modo diuinatores suos decipit. Est aũt duplex genus diuinationis. Alterum est, in quo inuocatur apertè dęmon, vt dicat occulta, quæ inuocatio solet esse multiplex, iuxta modos

mul-

multos quibus solet dęmon respondere. Aliquando per fictas & apparentes figuras, & dicitur Præstigium. Aliquando per somnia, & est diuinatio somniorũ, cùm homo à dæmone responsum expectat per somnia. Aliquãdo per mortuorũ suscitationem, & dicitur Necromantia, etsi dæmon nullam animã reuocare possit ad mundũ hunc, tamen fingit esse mortuum, assumendo corpus ac si anima esset. Licèt aliqui dicant, diuina permissione dæmonem id facere, sicut fecit de Samuele. Alij dicunt Deum id fecisse, non dæmonem, nec Pithonissa id poterat. Aliquando id fit per viuos & arreptitios homines, qui dicuntur Pythones. Aliquando fit per statuas & corpora terrestria, & dicitur Geomantia. Aliquãdo per figuras apparentes in aquis, & dicitur Idromantia. Aliquando per figuras aëreas, & dicitur, Aëromantia. Aliquando per ignes, & dicitur Pyromantia. Aliquando per interiora animalium, & dicitur Aruspicium. Hæ omnes species sunt grauissima peccata mortalia. In quibus expressè inuocatur dæmon, & colitur, & est maximè peccatum hoc hæresi coniunctum, si error sit in intellectu. Qui consulit hos ariolos, & diuinos, excommunicatus est, vt diximus suprà de Magis. Alterum genus est, in quo non inuocatur expressè dæmon, sed tacitè, puta, cum mediis vtitur quis ad cognoscendum res, quæ media, nullam habent virtutem iudicandi res. Et hoc diuiditur in duo genera. Aliud, cum media non sunt aliqua opera facta ab ipso homine. Alterum, cum sunt actiones aliquæ humanæ. Primum genus multas habet species, puta, Astrologiam, quæ fit per situs, & motus astrorum. Augurium, quod fit per garritus animalium seu auiũ. Aruspicium, per volatus auium. Omẽ, per verba alicuius hominis casu aliquo, vel aliqua intentione prolata, vt quia miles dixit socio: Sistamus, dux deerit, exercitum non mouere. Chiromantia, quæ fit per signa & figuras corporis humani. Circa Astrologiam notandum est, quòd non negamus, posse naturales effectus sciri, vt eclipses, pluuias futuras, & alia huiusmodi, & similiter amplexationes, & inclinationes

nationes hominum, nam cœli influunt in humana corpora. Tamen triplici casu vti Astrologia, est peccatum mortale. Vno modo, ad cognoscendum mysteria gratiæ, & ea, quę à sola diuina voluntate dependent. Secundò, ad cognoscendum ea, quæ ex libera voluntate hominis pendent, quasi certa euentura sint, quod quidem falsum est. Nam nec complexio hominis, nec cœlum, nec vlla creatura cogit voluntatem & contingentia, nullis causis impediri possunt. Quòd si quis vellet cognoscere aliquando contingens, vel liberũ, iudicando esse incertã, & posse non euenire, non est mortale. Nisi tantùm in tertio casu, cùm quis in suis actionibus vtitur istis iudiciis Astrologorum, tanquàm regula: nec quicquam vult facere, nisi cœlum consulendo: iste talis, iam certam putat regulam. Semel autem, vel bis consulere, & iudicando esse rem incertam, & posse non euenire, veniale esset, & actus omninò otiosus, quia nihil prorsus certitudinis, tale habet iudicium. In his igitur casibus tacitè inuocatur dæmon, dum sumitur pro medio cognoscendi, qui ex se talem efficaciã non habet, vt per ipsum res tales cognoscantur, ob id peccatum est.

Circa augurium, & auspicium, notandum est aliquando esse licita, cùm solùm pronunciare intendimus ea, quæ naturaliter solent aliqua animalia prænunciare. Deus enim instinctus sæpè animalium aliquorum futurorum animalibus indidit, vt Mergi mare linquentes, signant tempestatem futuram. Vespertiliones longè volantes à domibus, significant serenitatem, & alia huiusmodi multa. At verò alia, quorum animalia nullos habent instinctus, prædicere, peccatũ est mortale, quia est tacita dæmonis inuocatio, qualia sunt contingentia, & quæ à libertate hominis pendent, vel à sola diuina voluntate.

Genus alterum diuinationis, quod in aliquibus actibus humanis consistit, dicitur sortilegium, siue fiat taxillorum emissione, siue aliquarum cartularum descriptione, siue plumbi liquefactione, siue ceræ, vel alio simili

simili modo. Est autem aduertendum, esse triplex genus sortium.

Quædam sunt diuinatoriæ, quę emittuntur ad aliquod occultum, vel futurum sciendum.

Quædam diuisoriæ, quæ emittuntur ad cognoscendum, quid cuique eueniat.

Quædam consultoriæ, quæ emittuntur ad cognoscendum quid in aliquo casu sit agendum. Et quidem prima diuinatio, ferè semper est peccatum mortale, quia ibi tacitè inuocatur dæmon, nisi in aliquo casu expectaretur responsum, seu iudicium à Deo, quo modo Saul emisit sortem super Ionatham, & nautæ super Ionam.

Diuisoria autem licita est, cum triplici tamen conditione.

Primò, ne in ea committatur aliquid cōtra Iustitiam, puta, cùm res quæ in sorte mittitur, vnius est, nec ad eam par ius habent alij inter quos mittitur sors, tunc non esset licita, quia iniustitia fit domino. Similiter non excluduntur, qui par ius habent.

Secundò, ne sit contra publicum bonum Reipub. vt, cùm dignitates sortiuntur inter homines, etiam ineptos ad tales dignitates. Simile est de dignitatibus aliis alicuius communitatis, cùm inepti admittuntur ad sortes.

Tertiò, ne sit in dignitatibus Ecclesiasticis, & beneficijs. Talia enim sortiri non licet stantibus conditionibus. Diuisoria licet, dummodò iudicium non expectetur à dæmone, sed fortuitum sit.

Consultoria, cùm iudicium expectatur à dæmone, peccatum est mortale. Cùm verò à Deo, licet, sed cum triplici conditione. Prima vt sit cum necessitate. Cùm enim media humana facilè haberi possunt, nō est Deus tentandus, S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. Vnde, liceret vti sortibus in hoc casu, cùm tempore pestis aliqui Curati essent mansuri, tamen duo sufficerent, ipsi autem multi essent, Episcopus non potest eos concordare, nescitque quos constituat, posset iudicium à Deo expetere per sortes. Similiter, cùm duo essent in æquali necessitate extrema

quorum vni, aliquis subuenire posset, tunc forte consulendus esset Deus vter illorũ esset. Hi duo casus sunt Augustini. Secũda est, vt sit cum reuerentia. Accedere enim Deo irreuerenter, peccatum est, & quidem veniale, nisi irreuerentia notabilis sit. Tertia est, ne scit in rebus prophanis. Deus enim non est in his rebus cõsulendus. Tales conditiones in diuinatione, cùm licita est, seruari debent. Cùm autem aliter fit, peccatum est, & in his omnibus, cùm à dæmone iudicium expectatur mortale est, & sortilegium. In diuinatoria autem, nisi expressè Deus inuocetur, tacitè inuocatur dæmon, ob id ea res mortale est.

De vana obseruantia & malefico.

CAP. XVII.

QVARTA superstitionis species est, Vana obseruantia. In qua tacitè dæmon inuocatur, cùm in ea, media quædam assumantur, quę nõ habent virtutem vllam ad tales effectus.

Huius quatuor sunt species infimæ.

Prima est, ars notoria, quæ continet orationes quasdam, & ieiunia ad consequendas scientias absque vllo labore, ad modum infusarum scientiarum. Quę quidem obseruantia, mortale peccatum est.

Secunda est, obseruantia sanitatum, cùm homo ad sanitatem obtinendam, vana media, & inutilia assumit, vt hi, qui quibusdam orationibus sanant dolorem capitis, & aliorum morborum, retinent sanguinis fluxum, sanant etiam alias infirmitates, & animalium. In his frequenter accidunt vanæ quædam circunstantiæ, & verba quædam ridicula, aut non significantia, quæ non tacitè continent dæmonis inuocationem. Talis obseruantia, veniale est peccatum, cùm personæ ignorantia accidit, cùm verò admonita est de vanitate, mortale peccatum est. Iam enim dęmonem scienter inuocat. Cùm aũt tales ora-

orationes purę sunt ab omni mala circũstantia,& ex deuotione dicuntur, non est peccatum, meliùs tamen est, ab ipsis abstinere. Sufficit euangelium à Sacerdote aliquo prolatũ, vel alia oratio Ecclesiæ ex deuotione Deo fusa. Ad hanc speciem reducitur, decerptio herbarum, die Ascensionis, & D. Ioannis ante solis ortum, & alia similia, vt de Carlino primo die Parasceues.

Tertia est, obseruantia futurorum euentuum. Aliqui enim, ex quorundam impertinentium obseruatione, mala futura sibi vel aliis coniiciunt, vt si leuo pede domo egressus, si statim lapidem offendit: si somniat in aliquo loco malum sibi euenturum: si postquam euigilauit statim sternutauit, tunc enim dicunt esse iterum dormiendum. Omnia ista & similia vana sunt, & ex se veniale, nisi quis pertinaciter istis adhęreat post admonitionem si ignorans sit.

Quarta est obseruantia reliquiarum, cum aliqui portant aut vanas reliquias, aut veras, cum aliqua vana circunstantia, vt euangelia si scripta sunt carta virgine, & cum certis ceremonijs. Similiter, cùm promittuntur effectus falsi, vt, quòd non morietur in bello, in peccato, & huiusmodi, talia sunt mortalia, nisi grandis ignorãtia excuset, quia isti nimis fidunt suis reliquiis erga istos effectus. Cùm autem sunt veræ reliquiæ, absque vlla vana circunstantia, aut verba sacra pura, licitum est & vtile. Sed admonendi sunt qui talia portant, ne istis solis fidant, quasi sufficiant, sine vllo bono opere, & vitæ rectitudine. Hæ sunt vanæ obseruantiæ, quæ profectò nimis essent arcendæ à fidelibus. Sunt enim reliquiæ Gentilium, quibus multi homines, etiam non rustici decipiuntur, & plus his intendunt, quam diuinis mandatis.

Vltima species superstitionis est maleficium, de quo multa dicenda sunt. Et primum est, quid sit. Potest autem sic describi. Est ars nocendi alijs, dæmonis potestate. Aduerte Magum, & Maleficum differre penes finem. Magus enim vtitur arte dæmonis, ad ostentationem potentiæ diuinæ, ad sciendum abscondita. Maleficus autẽ,

ad nocendum alijs. Ipſa autem opera quibus alijs nocent, ſolent dici maleficia. Aduertendum ſecundò, eſſe duplex maleficium, quoddam dicitur amatorium, quoddam veneficium. Amatorium eſt, quo malefici vtuntur, ad flectendos animos hominum in aliquos, & ab alijs auertere, & hi malefici ſolent rixas & odia inter coniugatos efficere, animos vtriuſque ad aliam perſonam deflectere. Veneficium eſt, quo ſolent nocere hominibus, & duplex eſt. Vnum, quo nocent in propria perſona, aut occidendo, ant infirmitates, vel dolores cauſando, aut ſterilitatem ſexus inducendo. Alterum, quo nocere ſolent in rebus, aut deſtruere vineas, arbores, animalia, ſubuertere ædificia. Et iſti ſolent excitare ventos, grandines, ingenteſque tempeſtates. Non eſt autem exiſtimandum, iſtos maleficos per ſe, aut poteſtate ſibi inſita iſta facere, ſed vt venena, ante dæmonis conquiſita miniſtrando, aut ipſis dæmonibus ad ipſorum voces & figmenta operantibus, erga ea quibus nocent. Inprimis circa amatorium notandum eſt, dæmones nullius hominis voluntatem poſſe cogere ad rem amandam, faciendo apparere amabiliorem. Rurſus incitat carnis appetitum, ſemper tamen manet libera voluntas. Vnde, non excuſantur iſti à peccato, quamuis dicant ſe trahi inuitos ad amatorem, vel odium, hoc enim falſum eſt. Solum enim tentantur, ſed non coguntur. Circa perſonas, Deo permittente, aliquando dęmon poteſtatem exercet inducendo dolores, & infirmitates, quas nulla medicina ſanet. Applicat ad hoc venena, aliaſque virtutes naturales, quæ cauſa ſunt talium, & ſimilem habet poteſtatem ſuper res ipſas irrationales, quæ deſtruunt per ſe occidendo, vel grandines, tempeſtates, aliaſque deſtructionis cauſas, Deo permittente, applicando. In his dæmon eſt qui operatur. Vnde, quando malefici faciunt aliquas imagines cereas, vel ex alia materia, & illis nocent, aut partes, & membra acubus pungunt, & tunc perſonæ ſtatim patiuntur in illa parte, quæ pungitur in imagine, non eſt exiſtimandum illud nocumentum imaginis peruenire ad perſonam, ſed dæmon operatur ergà
per-

personam, dum maleficus erga imaginem. Simile est, quando confingunt alia quædam figmenta, & opponunt in partes eius cui nocent, vel alijs in locis. Dæmon enim ipsos decipit maleficos. His igitur modis contingit maleficium.

Ad peccati verò grauitatem, nimis est aduertendum. Est enim aliquando maleficium hæresi coniunctũ, multaque grauissima peccata inuoluit. Ob id, confessarius quatuor debet inquirere maximè, in maleficio.

Primò, pactum ipsum, quod ferè semper intercedit cum dæmone, in quo promittunt se negaturos fidẽ Christi, sacramenta, & alias cæremonias Ecclesiæ.

Secundò, inquirendus est maleficus, an in isto pacto, aliquem habuerit errorem cõtra fidem: puta, existimando eam non esse veram, aut aliquid illius Sacramenta non esse sancta, nec sanctificare. Cùm enim aliquis talis error intercedit, iam est hæresis, quòd si non intercedit, sed sola malitia volũtatis, relinquitur peccatum ipsum pacti, quod mortale grauissimum est, & est ipsa inuocatio dæmonis. Cùm enim intercedit adoratio quædam, examinare oportet, an maleficus errorem in hoc habuerit, putans dæmoni aliquam deberi reuerentiam. Similiter, cùm petat ea sæpè, quæ dæmon non potest præstare, an existimauerit dæmonem habere potestatem supra hominis voluntatem, vel habere potestatem supra res, absque diuina permissione. Quòd si ista existimat, si ignorans est, & post admonitionem adhuc retinet opinionem, est hæreticus. Quòd si nihil horum intercedit, vel post admonitionem non credit, cùm ignorans erat, relinquitur ipsum peccatum inuocationis mortale.

Tertium est, ipsum maleficium. Solent enim isti sæpè res sacras miscere in suis maleficijs; puta aquam benedictam, oleum sanctum, & ceram benedictam, & quod magis est, sacramentum sanctissimum. Dæmon enim inimicissimus rerum sacrarum conatur animas hominũ ab istis auertere, & persuadet eis abuti, & eis vim ad ista maleficia inesse. Similiter sæpè interponunt verba sacra & verba consecrationis. Faciunt etiam sacra dęmoni, &

 alia

alia multa nefanda, tunc examinandus est maleficus, an crediderit istis sacris talem inesse virtutem, ad effectum ipsorum nefandos. Qui enim istud pertinaciter credit, absque dubio hæreticus est, & incurrit hæreticorum pœnas. Quòd si sola malitia voluntatis absq; errore intercedit, quod vix fieri potest, peccatum est mortale horrendum, sine hæresi.

Quartum est damnum quod committunt circa personam & res. Aliquando enim sunt homicidæ, imò, cùm nocent in rebus, tenentur restituere damna, sicut latrones. Hæc sunt igitur circa istorum peccata aduertenda.

Est autem quintò aduertendum, quòd isti non solum peccant, cum vtuntur suis maleficijs ad nocendum, sed etiam cum vtuntur eadem arte ad auferendum quod intulerunt damnũ. Nam est inuocatio dæmonis, imò nulli licet petere à malefico aliquo, vt maleficium dissoluat, vt tenet Caiet. verb. maleficium, Syluest. eodem verb. & Alfon. de Castro. lib. de hæret. punit. & alij, sed orationibus & sanctorum intercessione, & piorum deuotione & sacramentorum susceptione ista dissolui debent. Ad hoc peccatum reducuntur peccata laniarum seu strigum: nam hæ potiùs carnalem quærunt delectationem feruntur enim à dæmonibus per aëra corporaliter, & cum ipsis corpora sumentibus committunt rem veneream, & innumeras luxurias, quamuis non semper corporaliter ferantur, sed aliquando per imaginationem. In his intercedit pactum. Etiam istæ nocere solent, & multa alia committere peccata, & vix absque hæresi reperiuntur. Vnum autem notandum est, quòd quamuis videantur corpora transmutare humana, in bestias, id non fit verè, sed dæmone oculos inspicientium deludendo, intrant autem domos reseratas, dæmone aperiẽte ianuas, & obstacula remouente. Solent etiam pueros occidere, alijs nocere, & maxima pars est fœminarum. Hęc autem omnia sunt horrenda peccata, & in foro interiori grauissima digna pœnitentia. Exterius enim forum grauissimè punit. Hæ sunt species huius peccati superstitionis.

Quid

Quid votum, quæ eius materia, quanta sit eius obligatio.

CAP. XVII.

HACTENVS de blasphemia, impietate, superstitioneque diximus, nunc de apostasia à religione, ratione voti dicendum est. In cuius gratiam de voto oportet tractare, ac primùm quid sit. Sic autem describi potest. Votum est deliberata permissio, ex voluntatis proposito, Deo facta. In qua, quatuor continentur, quæ ad voti rationem sunt necessaria.

Primum est, deliberatio, quæ quidem in multis consistit.

Primò in vsu rationis, vt, quæ vouet, sit particeps vsus rationis. Vnde, pueri ante septimũ annum, nullumq; possunt votum facere, quia tempus rationis nondum aduenit.

Secundò, vt iste vsus rationis sit tunc, cùm votum emittitur. Vnde, ebrij, amentes, licèt sint adulti, quia tũc in tali passione, ratione non vtuntur, non possunt vouere. Rursus hi, qui passione aliqua moti, ita celeriter, & inconsideratè vouent, vt tunc non habuerint vsum rationis, cùm talem actum emiserunt, non verè vouent.

Tertiò, debet esse talis vsus rationis, vt sufficiat ad peccatum mortale. Ita Palud. 4. dist. 38. q. 1.

In cuius gratiam aduerte, in homine esse tres motus voluntatis.

Primus est ita celer, vt nullo modo sit in potestate hominis cohibere. Aliquando enim viso aliquo malo, voluntas ita citò in odium mouetur, vt homo nullo modo potuerit cohibere, & iste dicitur motus primò primus, in quo nec est peccatum, nec meritum.

Alter est ita celer, vt homo ferè non possit cohibere, licèt aliqua ex parte possit, imperfectèq; tamen, & non plenè: non enim sufficit ad peccatum mortale, sed

ſolùm ad veniale. Et dicitur iſte motus ſecundò primus. Neuter ſufficit ad votum faciendum.

Sed tertius eſt, in quo eſt verè libertas, vt homo poſſit emittere, & nõ emittere. In quo ſolet peccatum mortale eſſe. Talis libertas, & deliberatio eſt neceſſaria, vt votum ſit, puta, vt ſic homo promittat, vt non promittere, quia cognoſcit quod faceret.

Rurſus quartò, iſta deliberatio non debet eſſe coacta. Cùm enim quis metu notabili motus, aut grauis mali, coactus eſt ad emiſſionem voti, non vouet, nec votum eſt validum. Intellige autem, cùm cogitur ad vouendum. Vnde qui metu mortis cogitur ad profeſſionem emittendam, vel religionem vouendam, non vouet. Similiter, ſi filia à parte ſub pœnis cogitur ad monacharum amplectendum, quãuis promittat, ſi metu tali id facit, votum non eſt, vt dicit Soto lib. 8. de iuſtit. & iure q. 2. art. 1. ad 2. Hoc igitur eſt primum in voto neceſſarium, ſcilicet deliberatio, vt declaratum eſt.

ALTERVM in voto neceſſarium eſt, Propoſitum. Eſt autem propoſitum, voluntatis determinatio ad aliquid faciendum, quod in voto eſt neceſſarium, adeò vt, qui promitteret Deo etiam religionem, tamen interiùs non haberet propoſitum promittendi, nullum votum faceret, imò peccaret mortaliter ſic deludendo. Aduerte tamen, quòd duplex eſt propoſitum, alterum faciendi quod promittit, alterum promittendi. Si quis promittit Deo ſine priori, mortaliter peccat, tamen votum tenet, nam poſterius tantùm eſt neceſſarium, vt ſit votum, puta, vt quis promittendo propoſitum habeat.

TERTIVM in voto neceſſarium eſt, Promiſſio, id eſt ipſa traditio & obligatio. Eſt autem in tantum neceſſaria promiſſio, vt quamuis quis proponat ex toto animo aliquid facere, adhuc non tenetur, nec ſub veniali facere, niſi id promiſerit. Imò propoſitum, etiã cum ingreſſu religionis, nõ obligat, vt falſo quidam putarunt. Eſt enim ſemper in voto ipſa promiſſio, neceſſaria, ſine qua votum eſt nullum.

QVARTVM eſt neceſſarium, vt iſta promiſſio Deo fiat.

fiat. Promiſſio.n. hominibus facta, non dicitur votum, niſi ipſi fiat Deo immediatè, aut mediatè in ſanctis ſuis Ex his igitur patet, quid Votum ſit. Deficiente autẽ vno ex his, non eſt votum. Deficiente quarto, eſt promiſſio & obligatio: at ſi ſit vnum ex alijs tribus, nec circa homines, nec circa Deum, vlla eſt obligatio. Non enim exiſtimare debes, iſta tria eſſe neceſſaria tempore diſtingui, vt prius homo deliberet pro tempore, & poſt proponat, & tandem promittat. Hoc quidem bonum eſt, & magis obligat, tamen ſufficit ſimul iſta facere, promittendo liberè, & ſpontaneè Deo. Nam in hoc omnia includuntur. Ex natura hac voti deſcripta, multi caſus dignoſci poterunt.

Oportet tamen ſecundo loco, de materia voti agere. In cuius explicationem, multorum reſolutio conſiſtit. Sunt autem quatuor conditiones neceſſariæ. Debet enim eſſe materia poſſibilis, non vana, bona, meliori non contraria.

Inprimis debet eſſe poſſibilis, vt homo promittat quod poſſit fieri. Promittere enim impoſſibile, non eſt votum, nec obligatio, imò peccatum eſt ex ſe veniale.

Eſt autem multiplex impoſſibile.

Primum eſt, quod eſt omnibus impoſſibile, vt per totum vitæ tempus abſtinere ſe à veniali omni. Hoc enim nullus viator poteſt, citra ſpeciale priuilegium. Si quis igitur hoc vouet votum nullum eſt, ſecus de mortali, Dei enim gratia, poteſt quis ſe abſtinere ab omni mortali: vnde, votum obligaret, ſed tale non eſt faciendum.

Alterum impoſſibile, quòd à principio fuit poſſibile, tamen poſteà factum eſt impoſſibile. Vnde ceſſat votũ pro tempore impoſſibilitatis. Verbi gratia, quis vouit virginitatem, tamen poſteà illam amiſit, mortaliter quidem peccauit contra votum, tamen iam non eſt votum, quia non eſt res poſſibilis. Vnde, quamuis ſecundò, & tertiò, fornicetur, non peccat contra votum, ſecùs ſi vo-

ueret continentiam, nam adhuc potest seruari. Si quis tamen continentiam hanc voueret, & posteà vxorem duceret, non tenetur iam eam seruare, quamuis peccauit mortaliter ducendo eam. Dico autẽ non teneri ea parte qua non potest, cùm vxor debitum petit, nam ipse potest seruare, & tenetur non petendo, nisi, cùm vxor nõ vellet petere, expectãdo ipsius viri petitionem. Mortua tamen vxore, iterùm tenetur seruare continentiam.

Rursus vouit quis ingressum religionis, posteà tamen non recipitur, aut expellitur, non ampliùs tenetur, nec ad continentiam. Vbi nota, quòd si quis vouit religionem in quodam loco determinato, puta, vouit ingredi hunc conuentum religiosorum, si non recipitur in isto, non ampliùs tenetur. Si verò vouit religionem quãdam absolutè, puta religionem Dominicanorum, tenetur adire plures domos illius ordinis, si fortè sunt in illa ciuitate, aut propè, si in nulla recipitur, non tenetur, quia iam impossibile est moraliter, nec oportet peragrare prouinciam. Si verò vniuersaliter religionem vouerit, tenetur plures domos diuersorum ordinum in illa ciuitate adire, si verò nõ reciperetur, nõ tenetur, quia moraliter iam impossibile est. Idem dicendum, quando iusta causa, postquã est receptus expellitur, aut egreditur ante professionem, dummodò non sit ob culpam suã. Tunc enim tenetur emendare, vt per ipsum non stet.

Tertium est impossibile, quod est tali personæ impossibile. Vnde fit, vt subditus, in eo in quo est subditus, non possit vouere, nisi superiorem approbatione. Filius ante decimum quartum annum non potest vouere religionem, nec ante vigesimum quintum vouere circa rem nisi partis approbatione, nec subditus nisi superiorum licentia, nec seruus sine Domino, nec maritus absq; vxore, vel econtrà. Dixi aũt in eo, in quo est subditus; nam filius potest vouere orationes, ieiunia, & seruus, & vxor & alia. Similiter religiosus, potest aliquas vouere deuotiones, quæ non impediunt obedientiam, & similiter ingressum arctioris religionis. Omnes hi casus ad hoc spectant, quòd materia voti debet esse possibilis, secus, votum

tum nullum est, ob id quod nulla est obligatio.

SECVNDò, debet esse materia non vana, seu indifferens. Dicitur autem id vanum, quod nec ad Dei honorem, nec ad salutem animæ ordinatur, nec cõtra ista est, nec enim ex se, bonum nec malum est. Talia igitur promittere, nullum est votum, imò peccatum est, saltem veniale. Verbi gratia, si quis, quia passus est tempestatem, vouit nunquã ingredi mare, vel quia cecidit à mula, vouet nunq̃ ascensurum supra mulam, vel quia Ioanni Baptistæ abscissum est caput, vouet nunquam manducaturum capita aliorũ, hæc, & similia, non sufficiant, nec obligant, quia res vanæ sunt. Tamen attendendum est, aliquando esse rem vanam ex se, tamen ex aliquo adiuncto esse bonam, vt qui voueret non ablaturum talem viam, si id fit, quia in tali via, solet ab aliqua mala fœmina solitari, tunc est bona res, & votum verum est.

Tertia materia debet esse bona. Cùm enim mala est, nullum est votum. Hinc fit primò, vouere aliquid quod est mortale, non est votum, imò peccatum mortale.

Secundò, vouere aliquid, quod est veniale, nullum est votum, imò peccatum veniale, vt multis exemplis ista possunt exprimi.

Tertiò, vouere propter malum finem, quamuis res sit bona, nullum est votum, imò peccatum. Tabiena verb. votum, §. fin. Angel. verb. votum. §. 3. Caietan. verbo. votum, & Nauar. cap. 12. num, 43. ac si peccatum voueret, quia votum debet esse actus bonus, & malus finis actum facit malum. Vnde fit, vt qui vouet Deo eleemosynam vt occidat inimicum, vt consequatur rem iniustam, vt vincat in duello, vel bello iniusto peccat mortaliter, & votum est nullum: & si religionem voueat, sicut si ista voueret, vt incolumis maneret in duello, & in bello non esset victus, vt filium haberet, quamuis esset mulier adultera. Hoc enim votum obligaret, quia ista in se bona sunt, tamen aduertendum est, quòd aliud est vouere ob malum finem, aliud vouere spe mali. Aliquando enim potest quis vouere spe hac, vt cõsequatur aliquem malum

malum finem, tamen non ob eum vouet. Hoc enim votum obligat.

Quartò vouere per se mala, votum est nullum, vt qui adulteram consequutus est, quis vouet in gratiarum actionem aliquid tale, non est votum, sed mortaliter peccat. Simile est, vouere cum conditione mala, vt vouere aliquid, si occidat aduersarium, & alia huiusmodi. Omnia ista mala sunt, ob id nō obligant, imò ista sic promittere, peccatum est mortale. Si verò finis est veniale, etiam votum est veniale.

Quintò, debet esse materia meliori non contraria. Non enim sat est, esse bonam, sed talem, vt non sit incompassibilis diuinis consilijs. Vnde, si quis voueret ducere vxorem, nō esset votum, qui non compatitur religioni, quæ est status perfectionis, & cōsilij. In aliquo casu esset votum, vt, si alicui magis expediret talis status, quàm religio, quia nimis est incontinens, tunc votum obligaret, quia illi est materia melior. Ita tenet Caie. 2.2.q.88. art. & Nauar. ca. 12. nu. 43. Aduerte autem quòd materia dicitur contraria meliori, quando ex illa non potest fieri transitus ad melius, vt est matrimonium. Cùm verò potest, votum esset, vt si quis se obligaret perpetuò seruire in xenodochio, quia in hoc positus, non ob id priuatur quominùs fieri possit religiosus. Ex his omnibus, materiam voti habes, qualis esse debeat, ex qua multorum casuum resolutio pendet.

Circa voti obligationem, illud primò obseruandum est, intentionem vouentis, inspiciendam esse potiùs quàm verba. Ad ea enim obligatur, ad quæ se extendebat intentio. Vnde, qui vouet tres dies ieiunij, examinandus est, quo modo intenderat ieiunium hoc, nam iuxta intentionem votum est.

Aduertendum est secundò, voti materiam esse duplicem.

Quædam est, quæ aliàs non erat præcepta à Deo, sed tamen est bona, vt qui vouet eleemosynam, peregrinationem, & alia ad quæ non tenebatur ante votum, & tale votum obligat sub mortali, adeo vt qui agit contra votum

votum,etiam in re antè non debita, vel minima peccat mortaliter.

Quædam est alia materia aliàs præcepta,vt qui vouet non fornicaturum,nõ occisurũ,& alia quæ diuino præcepto continentur,& qui contra tale votũ agit, bis peccat mortaliter,& contra præceptum, & contra votum: vel vnũ mortale,duobus æquiualens,& penitus in confessione tenetur dicere,non tantum peccatũ, sed etiam ipsam voti circũstantiam. Vnde,clericus in maioribus, qui votum habet continentiæ,si fornicetur,tenetur non solùm in confessione dicere se esse fornicatũ, sed etiam simul,se esse clericum, si confessor ignoret.

Aduertendum tertio,esse tantam voti obligationem, vt qui suadet cõtra votum aliquid agere, mortaliter peccat,cùm autem votum est religionis,multa peccata concurrunt.Qui enim habenti propositum ingrediendi religionem,id dissuadet sine causa rationabili, puta,quia ille ineptus est religioni, vel vtilior extrà,vel alia iusta causa,mortaliter peccat. Rursus,qui habenti votum religionis simplex vel solemne ingresso religionem, vel nondum ingresso,dissuadet ipsam religionem; absque eadẽ causa rationabili,& sine dispensatione relinquenda,mortaliter peccet.Sotus 4.d.15.q.3. putat obligari vt ipse ingrediatur religionem, quam ille sua persuasione reliquit,sed oppositum est tenendum. Nunquam enim obligatur homo ad religionem, quamuis ipsius causa, multi deseruerint eam,obligatur tamẽ ad restitutionẽ, cùm ille religiosus vtilis erat conuentui, ita vt conuentus detrimentum passus fuerit ex illius amissione.

De votorum differentiis, & ipsorum relaxatione.

CAP. XVIII.

VOTVM multiplex est.

Primò enim diuiditur in simplex, & solemne. Est autẽ votum simplex,quod in sola promissione,&

ne,& traditione ex parte vouentis cōſiſtit. Solemne autem, vltra talem promiſſionem, conſiſtit in acceptione ex parte Dei, cui fit ipſa promiſſio. Votum enim eſt ſolēnizatum per acceptationē Dei, cùm fit per ſuperiores, & prælatos ipſius nomine. Eſt autem inter votum vtrumque quadruplex differentia notanda.

Prima, Votum ſimplex eſt generale, comprehendens multam materiam. Fit enim de caſtitate, religione, eleemoſynis, peregrinationibus, & multis alijs. Et ſolemne particulare eſt: non enim fit niſi de caſtitate, in clericatus ordinibus maioribus, & de religione per profeſſionem.

Secunda votum ſimplex caſtitatis, & religionis, impedit matrimonium contrahendum, non tamen dirimit contractum, id eſt, qui vouit caſtitatem, aut religionē, ſimplici voto, non poteſt vxorem ducere, ſi ducat, mortaliter peccat, tamen tenet matrimonium, ſed nō poteſt exigere debitum, ſed reddere, ſine Pontificis diſpenſatione. At verò ſolenne, non ſolum impedit, ſed contractum dirimit, quia tale matrimonium nullum eſt, ſed & ſunt ſeparandi.

Tertia, ſi quis vouit ſimplici voto religionem, ſi non recipiatur in monaſterium, vel ſi non ex ſua culpa expellatur, ampliùs non tenetur voto, vel etiam, ſi ingrediatur, & in anno probationis, videt ſibi non conuenire religionem, & iuſta cauſa ingredietur, non etiam tenetur. At verò qui ſolemne habet votum, quacunque cauſa egrediatur, vel expellatur, tenetur ſeruare caſtitatem perpetuam, niſi ei diſpenſatio fiat, non tamen obedientiam vel paupertatem. Si autem ſua culpa religionem deſeruit, tenetur iterum regredi ad monaſterium, niſi expellatur.

Quarta, tranſgreſſio voti ſimplicis, etiam cum culpa non facit hominem apoſtatam, trāſgreſſio ſolennis voti, facit apoſtatam. Eſt autem aduertendum, duplicem eſſe apoſtatā in voto; Vnum in voto religionis, alterum in voto caſtitatis ſolemnizato in clericatu. Erga priorem aduerte dupliciter contingere.

Vno

Vno modo, cùm est apostata in corde, & vita, quia verè non viuit, nec vult viuere iuxta votum, & hoc est mortale peccatum satis graue.

Altero modo, cùm habitum religionis deserit, & laicum sumit, vel multo tempore, & absque necessitate, & hoc mortale est peccatum, & subiectum excommunicationi latæ sententiæ, quæ habetur in sex. ne cleric. vel mona. capitulo secundo. In quo etiam excommunicatur doctor, qui talibus exponit medicinam aut ius ciuile scienter. Excommunicatio tamen ista, nulli reseruatur. Vnde à confessore proprio, absolui potest, sed non debet, quousque habitum reassumit. Aduerte tamen, cùm, necessitate aliqua, dimittitur, animo reassumendi, puta, vt securus per terras infidelium transeat, non est apostata. Esset tamen, si per horam dimitteret, animo laicaliter viuendi. Circa posteriorem apostatam à clericatu aduerte esse duplicem.

Alter est, qui in maioribus constitutus erat ordinibus.

Alter qui in minoribus. Qui in majoribus potest esse apostata, sicut & monachus quoad vitam, & quoad habitum, & vtroque modo peccat mortaliter, non tamen vllam à iure incurrit excommunicationem. Qui in minoribus verò est, quamuis intēdat ducere vxorem, imò de facto ducat, non ob id mortaliter peccat, aut venialiter, nisi ex contemptu faciat. vt dicit Sylue. verb. apostasia. Imò quamuis habeat beneficium, & illud relinquat. Nam si retineat, mortaliter peccat, & censetur apostata. Imò cùm est beneficium habens curam animarum, dum non sit collegiatum, tenetur ipso facto omnes reditus beneficij restituere, quos in suam vtilitatem accepit, à tempore quo voluntatem habuit non retinendi clericatum. Et hoc habetur in c. commissa, de elect. in sext. In aliis autem beneficiis, solùm mortaliter peccat, nec est absoluendus, donec aut animum mutet, aut beneficium dimittat. De habitu verò, qui in minoribus est, potest laicaliter incedere, dummodò tonsuram non habeat, aut beneficiū, sed non qui est in maioribus, de vita,

& ho-

& honeſt.cler.cap.quoniam, vbi imponitur pœna clericis non ferentibus habitum. Aliter enim tenetur proprio incedere habitu. Hæc igitur eſt quarta differentia inter hæc vota. Eſt enim vna differentia inter votum ſolenne religionis & clericatus. Religionis, dirimit matrimonium, intellige, ſi præceſſit matrimonium, nam ſi ſequatur, nullum eſt, etiam conſummatum, ratum, nō conſummatum, ſcilicet, ſi quis duxit vxorem de præſenti, tamen nondum copulam habuit debet ingredi religionem, & per profeſſionem diſſoluitur matrimonium. At clericatus, matrimonium diſſoluit. Eſt enim efficacius votum religionis, ob id, quamuis à Papa poſſit diſpenſari, tamen non debet, niſi diſpenſat, niſi in grauiſſima cauſa & vrgentiſſima.

Hæc igitur eſt prima voti diuiſio.

Iterum diuiditur votum in perſonale, & reale.

Perſonale eſt, quod ad perſonam vouentis ſpectat, vt per eam impleatur, vt qui vouit caſtitatem, religionem, ieiunia, orationes, & ſimilia, Reale, quod ad rem pertinet, vt qui vouet eleemoſynam, & ea quæ abſque rei diſpendio non fiunt. Eſt autem differentia, pater enim poteſt vſque ad decimum quartum annum annullare vota perſonalia filiorum, non tamen poſt decimum quartum annum. Realia verò poteſt vſq; ad vigeſimum quintum incluſiuè.

Iterum tertiò diuiditur votum in conditionale, pœnale, & abſolutum.

Conditionale eſt, quod ſub conditione ponitur, & hoc obligat poſita conditione, niſi mala ſit, aliàs nō eſt votum, vt ſuprà diximus. Vnde, qui vouet religionem, vel peregrinationem ſi à Deo ſanetur, vel ab aliquo liberetur periculo, ſi iſta impleantur, tenetur implere votum.

Pœnale eſt, quod in pœnā alicuius ponitur, quod quidem, cùm ſit ſine bono, eſt votum obligans, vt qui dicit ſi non me abſtinuero hodie à ludo, vel fornicatione, voueo centum, vel tot dies ieiunij, vel religionē, vel quid aliud, ſi poſt non ita abſtinet, obligatur voto.

Abſo-

Absolutum est, quòd simpliciter fit, absque conditione, & pœna. Quanta autem sit differentia inter ista, paulò pòst dicemus in votorum dispensatione. Circa quam aduertendum est, ista inter se differre, irritare votum, commutare, dispensare, absoluere voti transgressionem.

Irritare enim est, annullare votum factum, & facere, vt non sit obligatorium, nec verum votum. Quo modo pater filiorum vota irritare potest, vt superiùs diximus, & prælatus vota inferiorum, dominus seruorum, & vir vxoris, & econtrà. Tamen attende, cùm materia est contraria eis in quibus subditus tenetur parere, statim vota sunt irrita, nisi approbetur à superiori, vt, votum filij ante decimumquartum annum, circa mutationem status, vota religiosi de peregrinatione, & similia. Cùm verò non sunt contraria, possunt etiam irritari, sed non sunt irrita, sed obligatoria, quousq; à superiori irritentur. Vnde, si filius vouet ieiunia, tenetur donec pater irritet. In irritatione autem, nō est necessaria causa, sed voluntas irritantis.

Commutare verò est, materiam voti, in aliam mutare, & quidem in meliorem potest ipse vouens absque alia licentia. Syluest. verb. votum. §. 4. mutare verò in æquiualens, aut in paulò inferiorem, non potest: hoc enim est prælatorum, & Episcoporum, qui non debent commutare absque causa rationabili, nec commutare in leues materias, sed in ferè æquiualentes proportionaliter.

Dispensare autem, est relaxare voti obligationem, & cuius est commutare, est etiam dispensare, sed non potest fieri sine iusta causa, & oppositum facere, peccatum est, nec vouens coram Deo, liber manet. Possunt autem Episcopi & Prælati, circa subditos, omnia vota cōmutare, & dispēsare, iusta excusante causa, præter quinque, quæ soli Papę reseruantur. Puta votum simplex religionis, castitatis perpetuæ. Cùm enim temporalis est, potest Episcopus sancti Iacobi, Hierusalem, sancti Petri Romæ. Reseruantur etiam vota solemnia Pontifici.

Eſt autem notandum, vnum quod notauit Victoria, iſta quinque vota tunc reſeruari Pontifici, cùm abſoluta ſunt, cùm verò conditionata, vel pœnalia, pertinent ad Epiſcopum, cùm autem peccatum committitur contra votum, tunc poteſt à quolibet proprio confeſſore abſolui, ſicut & peccata alia, ſed manet voti obligatio in poſterum, vt qui vouet continentiam, ſi fornicetur, poteſt à proprio confeſſore abſolui, ſed pœnitens manet etiam poſt hanc abſolutionem obligatus adhuc voto.

De tentatione Dei.

CAPVT XIX.

VLTIMVM peccatum ex his quæ propoſuimus contra primum præceptum decalogi, eſt; Tentatio Dei, puta, qua homo Deum tentat. In cuius gratiam primò inquirendum eſt, quid tentatio ſit. Poteſt autem ſic deſcribi: Tentatio eſt dictum, vel factum ad capiendum alicuius experientiam. Cùm enim alicuius ſciẽtiam, vel potentiam, vel patientiam, vel quid ſimile exploratum habere volumus, aliquid dicimus, vel facimus, vt in eo, ille ſcientiam, vel potentiam ſuam oſtendat, dicimur ipſum tentare. Vnde qui in ſcholis aliquas interrogationes tentatiuè faciunt, vt ex reſponſionibus cognoſcant ſapientiam eorum quos interrogant, dicuntur tentare, & tales interrogationes tentatiuæ. Ille igitur Deum tentat, qui aliquid dicit, vel facit, vt Dei potentiam, vel ſapientiam, vel bonitatem, vel aliud attributum exploret. Notandum tamen, non ſolùm tentationem eſſe, vt is qui tentat, experimentum accipiat tentati, ſed etiam vt tentatum notum faciat aliis: qui experientiam haberet alicuius ſapientiæ, ſi tamen aliquid diceret, aut faceret, vt ex illius facto ſapientia eſſet aliis manifeſta, diceretur ipſum tentare, & vtroque modo homo Deum tentare poteſt, vt homo tentans, Dei experimentum capiat, & vt aliis etiam ipſum manifeſtum faciat, vt dicemus inferius.

Deus

Deus autem hominem ſecundo modo tantum tentat, vt illius virtutes, aliis notas faciat.

Aduertendum ſecundò, dupliciter contingere, quis Deus tentet. Vno modo expreſsè, altero tacitè, quod alij vocant interpretatiuè.

Tentat expreſsè, qui dicit, aut facit aliquid hac intentione, vt experimentum faciat Dei bonitatis, vel potentiæ, ſiue pro ſe, ſiue pro aliis, vt, qui à Deo petit miraculum, ſiue pro ſe, ſiue pro aliis, qui ſubiit periculum, à quo non poteſt liberari, niſi à ſolo Deo, hac intentione, vt vel pro ſe, vel pro aliis Deus exploratus ſit.

Tentat autem tacitè, qui, quamuis non habeat talem intentionem Deum tentandi, tamen id facit, quod ex ſe tēdit in hoc, puta, vt Deus exploretur & probetur, quod quidem contingit dupliciter.

Vno modo, cùm quis relictis medijs naturalibus, & à Deo ordinatis ad effectus proprios, quęrit tales effectus vt, qui infirmus exiſtens, volenſque ſanari, nollet naturale remedium adhibere.

Altero modo, qui quærit ſponte periculum, à quo, non niſi à Deo ſolo liberari, aut vix liberari poſſet, qui relicta ſcala, vellet è turri, per aëra deſcendere, quamuis non haberet animum tentandi Deum.

Aduertendum tertiò circa peccatum; Tentare Deum expreſsè & per ſe non licet, niſi ex diuina inſpiratione, ſicut fecit Abraham Geneſ. 15. qui dicenti Deo ſe daturum terram illam, dixit, *Vnde ſciam quòd poſſeſſurus ſim terram hanc?* in hoc non peccauit quia ex diuina inſpiratione fecit. Similiter Acham, Eſa. 7. non peccaſſet petendo ſignum, quia præcepit DEVS, *pete tibi ſignum,* imò peccauit non petendo, quia non obediuit præcepto diuino. Cùm verò talis inſpiratio, aut diuinum mandatum non eſt, non licet ſigna petere à Deo, ipſum tentando pro ſe, nam tunc iſta tentatio procedit, aut ex dubio & ignorantia, quam habet homo de diuina potentia, aut ſapientia, aut perfectione, & tunc eſt peccatū mortale, niſi dubium ſit leue, & non omninò delibe-

ratum, tunc enim esset veniale, & sic peccauit Zacharias venialter, Luc. 1. cum dixisset Angelo, *Vnde sciam hoc, cùm sim senex, &c.* aut nascitur ex curiositate, qua homo vult opera aliqua supernaturalia videre, & tunc ex genere suo, est peccatum mortale, quia est irreuerentia notabilis diuinæ maiestati illata. Cùm tamen materia leuis esset, peccatum faceret veniale. Rursus tentare Deum expressè pro aliis non licet, nisi duplici accedente conditione.

Altera est necessitas, cùm puta non apparet facilè viam Dei aliter manifestandi, quo modo Elias Deum tentauit, vt populus incredulus eum reciperet, & Prophetas Baal occideret.

Altera est vtilitas, cùm puta speratur probabiliter fructus in his, in quibus Deum manifestare volumus. Cùm autem harum aliqua deesset, graue peccatum est, & mortale, cùm materia est grauis. Vnde, qui modo vellet miraculis vti ad confirmandam fidem, habentibus cognitionem ipsius sufficientem, peteretque à Deo miracula coram hæreticis, grauiter peccaret, cùm non sit necessitas, sufficit enim eis Ecclesiæ testimonium. Similiter, si non esset vtilitas, vnde, qui apud gentes externas, vellet in fidei confirmationem, ignis fornacem subire, si nulla inde speraretur conuersio, peccatum esset mortale. Rursus, Deum tentare tacitè, peccatum est ex genere suo mortale, nisi vltra necessitatem, & vtilitatem, sit res iusta supra quam Deus tentatur. Vnde, qui forte vellet futurum secretum alicuius cognoscere, vel similiter, ignis probatione cognoscere, peccaret, quamuis diuinum iudicium expectaret. Nam si mediis naturalibus potest id cognoscere, non est necessitas: si verò non potest, hoc modo velle id scire, iniustum est, nã secreta ad tribunal tantùm Dei spectant. Liceret hoc ex diuina inspiratione. Peccaret etiam, qui absque necessitate, & vtilitate, pericula mortis, vel mali grauis subiret, vel qui in malo graui, remedia naturalia sperneret. Tentatio enim Dei esset.

De

Quid iuramentum, quot eius species.

CAPVT XX.

SECVNDVM Decalogi præceptum habetur Deut. 5. & Exod. 20. in hæc verba: *Non assumes nomen Dei tui frustra,* seu, *in vanum.* In quibus verbis prohibetur iuramenti abusus. Vt igitur quid prohibitum sit plenè cognoscatur, oportet de iuramento tractare, in quo primũ inquirendum est, quid ipsum sit. Videtur autem sic posse describi. Iuramentum est inuocatio diuini testimonij, in dicti alicuius confirmationem. Explico, homines non semper fidem adhibent dictis, & promissionibus aliorum hominum simplici verbo affirmantium, negantium, aut promittentium, ob id si Deum in testem eorum quæ affirmant, vel negant, & in fideiussorem eorum quæ promittunt, adducunt per ipsius inuocationem, talis inuocatio, iuramentum dicitur. Fuit autem iuramentum hoc homini necessarium, propter malum pœnæ, quod per peccatum incurrit. Quia enim peccauit homo, perdidit creditum, & fidem, quæ simplicibus dictis suis adhiberi debebat, ob id, Deus prouidit illi iuramenti remedium, vt quod ei ablatum erat per peccatum, suppleretur per iuramentum, in quo vnà cum homine Deus inuocatur in testimonium veritatis eius quæ profertur, & ita intelligitur illud Matth. 5. *Sit sermo vester, est, est, non, non, quod his abundantius est, à malo est,* scilicet, quo additur simplici affirmationi, vel negationi, puta iuramentum à malo pœnæ est, quam homo per peccatum incurrit, vt ibi Aug. interpretatur. Meritò autem Deus inuocatur in iuramento, nam ipse summa veritas est, quæ nec fallit, nec falli potest. Ad confirmandum autem dicti veritatem nihil potuit accommodatius ipsa summa veritate inuocari.

Aduertendum est tamen, Deum inuocari dupliciter in iuramento.

Vno modo explicitè, cùm nomine ſuo nominatur, dicendo per Deum, per Chriſtum, per ſummam veritatem, teſtis ſit Deus, & ſimilia.

Altero modo implicitè, cùm in creaturis inuocatur, in quibus ipſius ſapientia, potentia, & bonitas ſplẽdet. Qui enim iurat per ſanctos, per cœlum, per terram, per aliasque creaturas, Deum in eis relucentem inuocat. Si enim ipſas per ſe inuocat, cùm non ſint rationis capaces illarum multæ, non eſt iuramentum. Si tamen iuramentum eſt, Deus in ipſis inuocatur, eſtque maius iuramentum, quò magis Deus in creatura relucet. Vnde maius eſt iurare per beatiſſimam virginem, quàm per alios ſanctos, magis per iſtos, quàm per cœlum, magis per cœlum, quàm per terram, & ſic conſequenter. Habes igitur ex his, quid ſit iuramentum, pertinet enim ad religionem, cùm benè ſit inuocatio Dei. Huius quatuor ſunt ſpecies. Eſt enim iuramentum aſſertorium, promiſſorium, comminatorium, execratoriũ. Aſſertorium eſt, in quo affirmatur, aut negatur aliquid præſens, aut præteritum, vt per Deum, iſte occidit hominem, per Deum non occidit. Promiſſorium, in quo futurum affirmatur, vel negatur promittendo, vt faciam hoc per Deum. Comminatorium in quo promittitur malum pœnæ, vt per Deum caſtigabo te, percutiam te, &c. Execratorium, in quo ſiue promittendo, nam ſeſus eſt, ita Deum inuoco, vt niſi, ſiue aſſerendo aliquid affirmatur, vel negatur ſibi apponẽdo pœnam, vt Deus me deſtruat niſi hoc ita ſit, aut niſi hoc faciã, me vita priuet, capite, aut filiis. Hæ ſunt ſpecies iuramenti, quãuis cõminatorium ad promiſſoriũ reducatur: execratoriũ ad promiſſorium & aſſertorium: tamen maioris diſtinctionis gratia, melius eſt ita diſtinguere.

An liceat iurare, & quomodo.

CAPVT XXI.

IVRAMENTVM, ſi debito modo fiat, licitum eſſe adeò verum eſt, vt hoc negare, ſit hæreticum con-

ſcr-

scripturam. Habetur enim Deuter. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, & per nomen illius iurabis.* Psalm. 69. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo.* Est enim actus religionis, cùm sit inuocatio quædam Dei, seu diuinæ veritatis. Vnde in hoc secundo præcepto, non prohibetur iurare, sed malo modo iurare, puta, frustra, aut in vanum. Dupliciter autem contingit malè iurare, & consequenter peccare in iuramento.

Vno modo, cùm in iuramento non inuocatur verus Deus, sed dij falsi, aut dæmon. Tale enim iuramentum, est peccatum mortale. Vnde peccant Gentiles & Pagani, iurantes per suos falsos deos, inest enim quędam inuocatio ipsorum. Peccaret etiam mortaliter Christianus, qui seriò sic iuraret: atque hæc est causa, cur non liceat Christiano inducere Paganum ad iurandum, vt docet S.Thom. 2.2. quęst. 98. art. 4. quia est illos inducere ad peccatum, licet tamen ipsorum iuramenta acceptare, cùm ipsi se obligare volunt, non tamen ad tale iuramentum eos inducere.

Altero modo contingit malè iurare, cùm non seruantur tres conditiones in iuramento, puta, veritas, iustitia, & necessitas, quas colligunt doctores ex illo Hieremiæ 4. *Iurabis, viuit Dominus, in veritate, iudicio, & iustitia.* De quibus tractare oportet in particulari per singulas species iuramenti, & ab assertorio incipiendum est.

Vt ergo assertorium iuramentum licitum sit, debent ista tria inesse.

Quorum primum est, veritas, in cuius explicatione tria sunt notanda.

Primum est, esse veritatem triplicem.

Prima est, quando, quod dicitur conformatur rei, id est, ita est, sicuti dicitur: vt, si quis dixerit, frater est mortuus, ita sit, veritas est.

Altera est, cùm quod dicitur, sic esse ille existimat, licèt non ita sit in re: vt, cùm quis existimat fratrẽ mortuum, dicit, frater est mortuus, quamuis ille viuat, tamẽ verum dicit.

Tertia eſt, cùm quod dicitur, ita eſt, ſicut exiſtima, & ſicut in re eſt, & iſta eſt veritas perfecta, ita vt, ſi frater verè eſt mortuus, & hoc ita idem eſſe exiſtimans aliquis diceret, frater eſt mortuus, ſicut igitur triplex eſt veritas, ita per oppoſitum triplex eſt falſitas.

Prima, quando quod dicitur, non conformatur rei.

Altera, quando non conformatur menti, & ei quod exiſtimatur, quamuis conformetur rei.

Tertia, quando nulli conformatur. Primum falſum non eſt mendacium, ſecundum & tertium ſunt. Eſt enim mendacium, cùm homo dicit aliter quàm exiſtimat in corde, quamuis à parte rei, ita ſit, vt dicit. Et verum, oppoſitum mendacio eſt, cùm homo dicit quod ſentit, ſiue ita ſit, ſiue non in re. Aduerte igitur, veritatem in iuramento requiſitam, eſſe iſtam, qua homo dicit, ſicut in corde ſentit. Quando autem dicit aliter, quàm putat, iuramentum eſt falſum, licèt ita ſit in re. Iurare igitur falſum, id eſt, affirmare, vel negare res, aliter quàm homo in corde credit, eſt mortale peccatum ſemper, quamuis materia ſit leuiſſima, vt iurare mẽdacium otioſum & iocoſum, imò propter quemcunq; finem. Homo enim nec propter vitã propriam, nec propter proximi vtilitatem, aut totius Reipublicæ debet iurare mendacium, & hoc faciendo, peccat mortaliter, & in vno tantùm caſu excuſatur, cùm inaduertenter iurauit, nõ conſiderando ſe iurare falſum, tũc enim veniale tantùm eſſet peccatum. Iurare tamen falſum, id eſt, quòd ita ſit, dummodò, qui iurat, exiſtimauit ita eſſe, non eſt mortale, nec veniale, niſi in tribus caſibus.

Primus eſt, cùm non fecit vllam diligentiam cognoſcendi quod iurabat, ſed leui coniectura credens, ſtatim iurauit. Qui enim abſque diligentia iurauit, quod in re non ita erat, mortaliter peccat, non tamen ſi diligentiam conuenientem adhibuit.

Secundus eſt, cùm dubius erat de re, an ita eſſet, & ipſe vt certam iurauit. In hoc enim caſu etiam mortaliter peccat.

Tertius caſus eſt, cùm paratus erat iurare, quamuis ſcire

sciret rem nõ ita esse: in hoc casu, etiam mortaliter peccaret. Hoc est primum notabile contra veritatem iuramenti assertorij.

SECVNDÒ est notandum, aliquando teneri hominem, non solùm secundùm mentem propriam iurare, sed etiam secundùm mentem aliorum, id est, vti verborum significatione cõmuni, quam qui audit, mente concipit, quamuis nõ semper teneatur ad hoc, sed aliquando licet vti æquiuocatione, & decipere audientem. Vt autem hæc omnia cognoscantur, sunt aduertenda tria puncta.

Primum est, cùm quis non petitus iurat, sed sua sponte, tenetur vti vocabulo secundùm communem significationem, & oppositum facere, est mortale peccatum. Ita tenet Siluest. verb. iuram. 3. §, 2. Vnde negociatores qui vt res suas conficiant, vtuntur iuramento supra verba contra communem sensum & modum intelligendi, non excusantur à mortali: verbi gratia, iurant, se tanti emisse rem illam quam vendunt, & tamen non est ita, nam minoris emerunt, illi tamen intelligunt illam rem simul cũ alijs emptis, illi mortaliter peccant, quia spontè iurant contra mentem alterius.

Secundum est, qui petitus à superiore iurat, tunc si superior iuridicè & iustè iuramentum petit, tenetur iste iurare absque æquiuocatione, ad mentem iudicis, licèt vita priuetur, si verò contra iustitiam petit, potest vti æquiuocatione, & iurare suam propriam mentem, cõtra mentem iudicis. Verbi gratia, iudex petit iuramentum ab aliquo, vt dicat crimen, vel proprium, vel alienum, tunc si iudex habet criminis testem vnum fide dignum, aut semiplenam probationem, aut infamia est talis criminis, quia reus habetur iam huius criminis infamatus, tunc tenetur iurare verum, secundùm mentem iudicis: si verò omninò est occultum, non debet iurare, &, si cogatur, vtatur æquiuocatione, putà, nescio, intelligendo intra se, vt dicam tibi, vel non feci, intelligendo, nunc non feci. vel quid simile. Cùm verò crimen est perniciosum Reipub. aut hæresis pertinax, licèt occultum sit,

debet iurare & respondere secundùm mentem iudicis.

Tertium est, cùm qui petit, nõ est superior, aut iudex, tunc tripliciter potest petere.

Primò, cum violentia, & cautione iniusta, & tunc qui iurat, potest vti æquiuocatione, vt, si vir vxorem, an sit adultera, ita potest dicere, nõ sum, quamuis verum fuerit, intelligendo, vt tibi reuelem. Similiter, qui cogitur iurare accepturum aliquam in sponsam, potest iurare se accepturum, intelligendo, si posteà placuerit.

Secundò, sine violentia, sed cum iustitia, vt qui emit, petit iuramentum à vendente, veritatis rei, & tunc, non licet vti æquiuocatione. In hoc casu notat vnum Siluest. verb. iurament. 3. §. 2. posse respondi ad intentionem petentis remotam, id est, iuxta id quod primò intendit: verbi gratia, cùm ciuitas aliqua non admittit ciues alterius, quia peste infectos putat, tunc custos petit ab aliquo veniente, iuramentum an venit ex illa ciuitate, tunc si talis ciuitas, verè non est infecta, potest iurare non venio, intelligendo, modò, quamuis veniat verè, iuxta mentem custodis. Similiter, quamuis sit infecta peste, si tamen ipse non sit infectus, potest vti æquiuocatione, nam non fecit contra præcipuam intentionem custodis, seu ciuium illorum. Denique potest iurare æquiuocè, cùm iuramentum petitur ex ignorantia veritatis, quæ si sciretur, non prohiberetur talis cui petitur.

Tertiò, potest petere rogando, & qui rogatus iurat, potest vti æquiuocatione, maximè cùm non est reuelanda res, & importunus est qui rogat, & precibus iuramẽtum petit.

Aduerte tertiò, circa veritatem iuramenti nõ solùm peccare mortaliter qui cum mendacio iurat, sed omnis qui alios ad sic iurandum inducit, imò, qui iuramentum petit ab eo, quem probabiliter scit falsò iuraturum, dummodò qui petit, non sit publica persona, vt iudex. Hic enim ratione officij, debet obseruare ordinem statutum, potestque petere iuramentum ab his, quos cognoscit falsum iuraturos, vt tenet S. Thom. 2. 2. quæst. 98. art. 4.

art.4. Hæc igitur sunt circa veritatem iuramenti assertorij notanda.

Circa iustitiam aduerte, non sat est verum iurare, vt iuramentum sit licitum, sed cum iustitia iurare, id est, non debet enim iurare illud verum, quod reuelare peccatum est. Si enim quis occultū crimen reuelat alicuius, ipsum infamando, peccaret, quamuis verum diceret, quia contra iustitiam facit, si hoc verum iuraret, iterum peccaret. Est autem hoc peccatum iuramenti mortale, cum iniustitia, supra quam iurat, mortalis est: est autem veniale, cùm iniustitia venialis est.

Rursus nō satis est cum veritate & iustitia iurare, nisi necessitas, vel vtilitas est, nempè, cùm res quæ iuratur, alicuius est momenti, & cùm aliter non creditur nisi iuretur. Qui verò iurat res nullius momenti, aut ea quæ absque iuramento crederentur, absque necessitate iurat, peccat. Hoc autem peccatum non est mortale, nisi tantùm veniale, nisi adsit contemptus, aut periculum sit falsum iurandi ex mala consuetudine, secùs veniale esset. Hoc habet Syluest. verb. iuram. 2 §. 8. vbi dicit, hoc esse secundùm omnes dicendum. Idem, Soto libr. 6. de iust. qust. 4. artic. 3. vbi dicit, si quis per Deum iurat pluere, cùm pluit, vbi necessitas apparet, nec est, solùm venialiter peccat. Idem Nauar. cap. 12. num. 3. & Caietan. verbo, periurium, in fine. Hæc sunt de iuramento assertorio.

Hæc eadem tria seruanda sunt in iuramento promissorio. Est enim seruanda veritas, vt qui sub iuramento promittit, non intendens adimplere, est periurus, contra veritatem iuramenti, vt in omni casu, & materia, & propter quemcunque finem, mortaliter peccat: sicut in assertorio, nec excusat à mortali, nisi ex imperfectione actus, vt suprà diximus. Est etiam seruanda iustitia cum veritate. Iustitia autem in hoc iuramento est, ne id quod promittit sub iuramento, sit peccatum adimplere. Qui enim se facturum aliquod peccatum iurat, peccat, si quidem non intendit facere, iam est mortale, quia sine veritate iurat. Si facere intendit, tunc is peccat, & ex

ex intentione quam habet peccandi, & ex iuramēto supra rem iniustam: &, si quod iurat est mortale, mortaliter peccat, vt qui iurat occisurum inimicum, aut nō auditurum sacrum die festo, vel quid simile. Si verò est veniale, tantùm venialiter peccat, vt tenet communis opinio. Ita dicit Caiet. verb. periuriū. Siluest. ver. iuram. 3. §. 7. & Soto lib. 2. de iusti. 99. & alij. Qui enim iuraret, se mendacium otiosum dicturum, aut se facturum aliquid, quod ad consilium spectat, non ad præceptum, intendens ita adimplere, tam ex intentione, quàm ex iuramento, venialiter tantùm peccat. Est etiam seruanda necessitas, seu vtilitas, ijs enim deficiētibus, si adsint veritas, & iustitia, solùm est veniale peccatum, vt diximus de assertorio. Hæc dicta sint de promissorio.

De comminatorio, eadem prorsus dicenda sunt, nam quantum ad hoc, non distinguitur à promissorio, & assertorio. Sed quæ de his diximus, etiam dicenda sunt de execratorio, nam hoc aliquando incidit cum assertorio, cùm tali iuramento vtimur, ad confirmandam aliquam veritatem præsentem, aut præteritam: aliquando etiam coincidit, cum promissorio: cùm iuramus futura. Quæ igitur de duobus prioribus dicta sunt, de alijs duobus intelligi debent.

De obligatione iuramenti.

CAP. XXII.

OBLIGATIO iuramenti, in his iuramētis est consideranda, quæ supra aliquod futurum fiunt. Ibi enim monet homo obligatus post iuramentum, adimplere quod iurauit, æquo modo. De assertorio, nihil dicendum est, sed de alijs tribus. Est enim tanta obligatio horum, vt qui iurauit quocunque modo, aliquid quod iurare fuit licitum, & cum intentione se obligandi iurauit, teneatur adimplere sub mortali peccato, quamuis sit res leuis, & parui momenti. Ponam duo exem-

exempla, per quæ alia intelligentur.

Primum eſt, ſi quis fuit à latronibus in via comprehenſus, qui noluerunt dimittere ipſum, quin prius iuraret, ſe poſteà daturum centum aureos, tunc hic iurauit ſe daturum, ſi cùm iurauerit, intendit verè dare, tenetur ſub mortali dare poſteà, ita tenet Soto lib.8. de iuſt. quæſt.1.artic.3. Verum eſt, quod iſte potuit æquiuocè iurare, ratione coactionis, dicendo, iuro me daturum, & intra ſe dicere, ſi mihi licuerit, & tunc nõ tenetur, quia abſolutè non iurauit daturum.

Alterum eſt, ſi quis in carcere detentus à cuſtode, vel iudice dimittitur, cum iuramẽto redeundi, iſte talis tenetur poſteà redire, etiam cum periculo mortis: ſi tamẽ carcer erat iniurioſus illi, quia non ſecundùm iuſtitiam illic detinebatur, poterat æquiuocatione vti, tamen ſi intẽdit ſe obligare, & redire, verè tenetur. Ita tenet Syluest.verb.iurament. 4.§.26. & eſt communis doctrina. Obligatur denique homo ad veritatem iuramenti implendam, ſub mortali. Sunt tamẽ aliqui caſus, in quibus iuramentum non tenetur adimplere, ſed abſque peccato non impletur.

Primus eſt, ratione materiæ. Cùm enim quis iurauit, peccauit quidem mortaliter, ſed non debet adimplere, aliàs mortaliter peccabit implendo. Similiter ſi facit hoc de veniali, non debet adimplere, vt, qui iurauit, ſe non mutuaturum alicui aliquid, vel nũquàm fideiuſſurum, vel alia ſimilia, peccatum fuit veniale iurare, non tamen debet implere, nec vllo modo peccat non implendo. Idem eſt iudicium de re indifferenti, nec bona, nec mala, veniale enim eſt iurare, nec homo implere tenetur.

Secundus caſus eſt ratione euentus, in quo multa continentur.

Primum quando iurauit quis aliquid, ſed poſteà, cùm implendum eſt, euenit aliquid, quod impoſſibile facit illud, tunc non implere, non eſt peccatum, vt, qui iurauit, ſe tali die ieiunaturum, & accidit tali die, malum habere, vt abſtinere non poſſit abſque malo. Rurſus qui

iura-

iurauit ſe conuenturum aliquem tali die, & poſt ipſe comprehenſus detinetur in carcere, vel ille alius longè diſceſſit, non tenetur implere promiſſum. Hic tamen obſeruandum eſt, quod ſi cùm iurauit, probabiliter cognouit, ſe poſteà non valiturum implere, peccauit iurãdo, quia tunc defuit intentio, aut fuit dubius in implendo, & eſt tunc mortale. Non enim dubium, pro certo, iuramento firmandum eſt. Loquimur autem de certitudine morali, quæ ſemper Dei voluntatem ſupponit, aliàs nullus poteſt fruſtrà iurare.

Secundò, ſi iurauit aliquid, bona quidem intentione, & bonum, tamen poſtea accidit aliquid, quod impletionem facit malam, & peccatum, tunc non eſt promiſſum implendum: verbi gratia, iuraſti daturum enſem alicui, tamē poſteà, cùm dandus erat, factus eſt ille mente captus, tunc non eſt dandus. Rurſus, iuraſti te facturum quòd alter vellet, aut peteret, tunc ille petit à te aliquod peccatum, non teneris implere, ſic Herodes non tenebatur implere promiſſum, cùm illa petijt caput Ioannis.

Tertiò, ſi poſteà euenit aliquid quod eſt inductiuum alicuius notabilis mali temporalis, vt, ſi quis iurauit ire Loretum tali die, ſi poſteà accidat, in via eſſe inimicorum exercitum, qui omnes tranſeuntes occidit, aut capit, nõ tenetur cum iſto periculo implere quod iurauit.

Quartò, ſi poſteà euenit aliquid quod eſt in præiudicium maioris boni, vt, ſi iurauit quis, conuenturum aliquem tali tempore, accidit, tunc infirmum indigere illius præſentia, non tenetur. Similiter, ſi accidat aliud maius bonum ad quod homo tenetur, ſeu quod tunc omittere malum eſſet.

Quintò, ſi auferatur ratio iuramenti, vt, ſi ſeruus iurauit obediturum Domino, & clericus Epiſcopo, ſi poſteà deſinit eſſe Dominus, vel ab Epiſcopatu deponitur non obligat iuramentum. In his omnibus, iuramenti obligatio ceſſat ratione euentus.

Tertius caſus eſt, ratione modi iurandi, nam ex interpretatione ipſius iuramenti, homo aliquando ſimplici-

ter

ter non obligatur ad seruãdum promissum, vt si Domini honoris gratia contendunt de primo ingressu, neuter vult primus esse, sed alteri cedere, si dicat vnus, per Deũ non ingrediar, tamen posteà ab altero victus ingrediatur, non est periurus, quia iuramentum sic intelligitur, quantum est ex me, non ingrediar primus.

Quartus casus est, ratione relationis ab eo cui promittitur. Si enim iuraui, me tibi daturum pecunias, si posteà dimittis, non teneor dare. In his omnibus, non obligat iuramentum promissorium.

Circa comminatorium autem, idem ferè dicendum est. Cùm enim sit comminatorium, quoties malum aliquod pœnæ promittitur, quoties ipsum in fine malum est, cessat obligatio. Sunt etiam aliqui casus, in quibus licèt à principio bonum fuerit, tamen posteà non obligat.

Primus est, quando interuenit aliquid quod facit melius nõ implere promissum, quàm implere, sicut fuit in iuramẽto Dauid, quo mortem Nabal iurauit, tamẽ precibus Abigail interuenientibus melius fuit illi acquiescere, quàm implere iuramentum.

Secundus est, quando mutatur status rei, vt, qui iurat castigaturum seruum, vel filium, si posteà supplex veniam petat, corrigi paratus, non tenetur implere, quia iuramentum obligabat, seruato statu eodem, in quo seruus, seu filius non erat correctus, nec animum mutauerat.

Tertius est, cùm malum illatum inutile speratur, aut maioris boni impedimentum. Si enim constet, aut creditur, pòst, talem pœnam fore inutilem seruo, aut filio, aut ex illius illatione, domus perturbatur, eò quòd insurgat rixa cum vxore, vel familia, non debet iuramentum implere: peccauit autem, qui ista præuidens iurauit, nam tunc est iurare malum culpæ. De execratorio idem dicendum est quod de istis: atque hinc patet, quando, & quomodo, liceat iuramentum in quouis genere.

De

De iuramenti dispensatione.

CAP. XIIII.

QVEMADMODVM circa votum considerantur quatuor, annullatio, dispensatio, commutatio, & absolutio: Sic etiam circa iuramentum annullatio, seu relaxatio, est ipsum iuramẽtum pro nullo declarare.

Pertinet autem ad superiores, in eo quo superiores sunt, vt ad patrem respectu filiorum, ad Dominum respectu seruorum, ad maritum respectu vxoris, sicut de voto, ad Pontificem respectu cleri, vt habet S. Thomas, 22. q. 89. artic. 9. Est enim Dominus rerum Ecclesiasticarum. Vnde, qui iurauit se collaturum alicui beneficium Ecclesiasticum, vel aliquid aliud Ecclesiasticum, se habet ad Papam, vt seruus ad Dominum, potestque Papa relaxare absque vlla causa, pro sua voluntate, huiusmodi iuramenta dispensare, & commutare ad Episcopum & Papam pertinet, cùm tamen est causa talis dispensationis, potestque Episcopus dispensare, & commutare in illis tantùm iuramentis. Quæ si vota essent, posset dispensare, vt Caietan. 2. 2. quæst. 89. art. 9. Vnde, illa quinque iuramenta Papæ reseruantur, quę si vota essent, ipse solus posset, vt iuramentum castitatis, religionis, peregrinationis Compostellæ, sancti Petri Romæ. Quando autem est iuramentum in alicuius tertij vtilitatem, non potest absque voluntate tertij, etiam à Papa dispensari, sicut nec Papa potest auferre rem alterius. Vnde, qui alteri promittit sub iuramento pecunias, tenetur adimplere, nisi ille cui promissæ sunt, relaxet. Duo casus sunt, in quibus posset tale iuramentum dispensari, aut commutari, aut relaxari.

Vnus est, in pœnam illius, cui factum est iuramẽtum. Vt enim potest pecunia mulctare, ita potest iuramẽtum illi factum relaxare: & sic relaxat excommunicatio factum iuramentum in eius pœnam, 15. quæst. 6. c. nos sanctorum, & c. iuratos.

Alter

Alter est, cùm tale iuramentum factū est vi, aut metu, aut fraude alterius. Cum autem iuramentum non est in vtilitate alterius factum, tunc ipsemet qui iurauit, potest in id quod apertè melius est cōmutare. Cùm autem in vtilitatem alterius est, non potest, sed quod promisit, tenetur implere, nisi ab altero acceptetur, vt diximus, de voto. Confessarius autem ordinarius, potest absoluere à peccatis contra iuramenta factis, non tamen absque aliquo priuilegio iuramenti obligationem auferre. Hæc sunt, quæ maximè de iuramento spectant ad confessarium, & etiam hæc sunt, per quæ hoc præceptum declaratur.

De tertio præcepto decalogi.

CAP. XXIIII.

TERTIVM hoc præceptum, habetur Exod. 20. in hæc verba, *Memento, vt diem Sabbati sanctifices.* Vnde, communiter desumptum est carmen,

Sabbata sanctifices.

Primum igitur quid sit Sabbatum oportet exprimere. Si autem nomen attendamus, Sabbatum. idem est, quòd quies, vt Sabbatum non sit aliud, quàm dies vacationis ab his operibus, in quib9 homo se exercere solet, vt Dei operibus intendat. Dominus Deus hoc præceptum Sabbatum primum per Moysen Iudæis dedit, eratque, illa septima dies, incipiendo à Dominica inclusiuè.

Fuit autem eis hoc præceptum datum, ob tres causas.

Prima est, ob memoriam illius beneficij insignis, puta, creationis. Sex enim diebus operatus est cuncta, & die septima quieuit ab omni opere facto, quam diem, præcepit obseruandam Iudæis, ne tantum beneficium ab ipsorum mentibus excederet, & ne errore Gentilium tenerentur obcæcati, qui mundum putabant æternum.

Secunda causa fuit, ob figuram Christi Domini in lege promissa. Christus enim integro Sabbato quieturus erat per mortẽ in sepulchro. Ob id Iudæi in figura Sabbato quiescebant, ab omni opere non necessario vitæ.

Tertiò, ad quietem operum. Est enim homo animal mortale, cui vires deficiunt labore cõtinuo, voluit Deus diem interponere, in quo homines, & iumenta quiescerent, laboriq; venturo, vires reficerent. Aduerte tamen, quamuis Sabbatum principali significatiõe illam diem septimam significet, tamen nomine eius comprehenduntur aliæ Iudæorum festiuitates, quas Iudæi obseruare tenebãtur, Ecclesia nostra modò, post Christum etiã Sabbatum custodit, sed non diem septimam vt Iudæi, at octauam, quæ dominica dicitur. Ratio hæc est, quia Iudæi non receperunt maius beneficium aliquod creatione, ob id, ipsum beneficium creationis, ante omnia obseruabant. At Christiani, aliud maius beneficium receperunt, quod est recreationis, & redemptionis, quod consummatũ est in resurrectione Christi facta octaua die, ob id diem octauam in huius tanti beneficij memoriam obseruant, vocantq; dominicam, quia noster Dominus Christus, in ipsa totum opus redemptionis perfecit. Est etiam alia causa huius, nobis promissiones factæ sunt regni cœlestis, quales Iudæis non erant factæ, bona enim terræ illis promittebat Deus, & nobis bona cœlestia. Cùm autem ista perficienda sint octaua ætate mundi, in qua generalis erit resurrectio, ob id, promissionis certificationem, nos diem octauum celebramus. Quamuis autem hoc festum præcipuum sit, tamẽ etiam nomine Sabbati, in hoc præcepto alia festa intelliguntur, quæ ab Ecclesia celebrantur, de quibus habetur vltimo cap. de ferijs, quorum quædam sunt obseruata in vniuersali Ecclesia de præcepto, quædam in particularibus Ecclesijs, ob peculiarem earũ deuotionem. Sunt autem particularia, cùm de præcepto sunt ita obseruanda ab omnibus illius Eccesiæ, sicut festa vniuersalia ab omnibus. Ecce igitur, quid per Sabbarũ intelligere oportet. Aduertendum tamen, quod standum est consuetudi-

dinibus locorum circa quantitatem festi. Vbi enim consuetudo est clebrare festum à nocte diei præcedentis, ita obseruandum est. Similiter à diei principio simili ratione. Inquirendum, tamen modò, quo pacto sit festū sanctificandum: in cuius gratiam aduerte, festum posse sanctificari, & posse benè sanctificari. Ad sanctificandum duo esse necessaria, vnum facere, ab altero abstinere, quod faciendum est, id est, sacrum audire, de quo dicemus inferiùs in præceptis Ecclesiæ. Abstinendum autem est à duplici opere, & ab opere seruili, & ab opere ab Ecclesia prohibito.

Pro declaratione operis seruilis, aduerte, esse tria operum genera.

Quoddam est genus operum, quæ dicuntur animæ. Hæc autem sunt opera quæ ipsius animæ sunt, vt intelligere, orare, meditari, studere, videre, aut etiam ad talia animæ opera ordinantur, vt disputare, docere, legere, scribere, pertinentia ad studium. Omnia etiam ista ad hoc comprehendimus, scilicet, opus animæ. Hæc opera non prohibentur in festo: vnde, licet studere, legere publicè etiam pro pecunia, disputare, exhortari, & concionari. Non enim talia prohibentur opera. Hinc fit, vt liceat aduocato studere in festo super lites, & quæ studet, scribere, & informare etiam iudices scripto, & propter pecuniam, quia sunt ista animi opera, ita Soto lib.19. art. 4. & Nauar. cap. 13.

Alia sunt opera corporis, sed communia quidem omnibus ex se, tam potentibus, quàm ignobilibus, dominis, & famulis, vt iter facere, venari, saltare, vti musicis instrumentis. Et hæc etiam non sunt prohibita in die festo. Vnde, licet iter facere, audito tamen sacro, licet venari, & alia huiusmodi facere. Tamen aduerte, cùm venatio, & iter ex officio fit, ex se non licet, vt dicit Siluest. verb. venatio, & tamen consuetudo iam obtinet ista non esse illicita, & ita tenet Nauar. loco citato, quamuis pecunia fiant. Licita etiam sunt exercitia artiū quarundam, vt, gladiādi, saltandi, pulsandi instrumenta, licèt pecunia fiant.

Tertia opera ſunt, quæ ex ſe famulatum quendam habent, quo homo homini ſeruit, & famulatur, vt ſuere, & alia mœchanica, & talia ſunt prohibita, dicunturque ſeruilia, quia ad famulatum quendam pertinent. Non licet igitur hæc opera exercere diebus feſtis. Atque hoc opus eſt ſeruile, à quo abſtinendum eſt. Opus autem ab Eccleſia prohibitum, habetur cap. 1. de ferijs, vbi quædam prohibentur opera, quæ non omninò mœchanica videntur.

Primum eſt, mercatus. Sunt autem tres mercatus.

Primus qui bis in anno, aut ter ſingulis fit annis, dicunturq; nundinæ: & hæ nō ſunt prohibitæ, aut ſi ſunt, conſuetudo obtinet, licitas eſſe diebus feſtis, niſi in aliquo loco conſuetudo contrariū obtinuerit, dum tamen ſacrum audiatur.

Secūdus eſt mercatus, qui ſingulis fit hebdomadibus, & hoc nō licet diebus feſtis, niſi in aliquo loco conſuetudo contrarium obtinuerit.

Tertius mercatus eſt, emptiones, & venditiones particularium, quæ fiunt quotidiè, & hæ etiam prohibentur in iſto canone.

Secundum opus eſt placitum, id eſt, ſententia ciuilis, & ſtrepitus iudicialis Iudicum, & notariorum, & aliorum in tale iudicium concurrentium, & hoc eſt prohibitum. Vnde, non licet iudicibus ſententiam ferre: imò in foro etiā exteriori, nulla eſt. Nec licet Notarijs ſcribere, nec ipſis tranſcribere ſcriptoribus. In quo maximè apparet notariorum peccatum, qui ſeruant pro feſtis implere cartas, quas reliquis diebus in breui notarunt. Nec licet dicta teſtium examinare, niſi ob neceſſitatem aliquam, putà, quia alio tempore commodè teſtes, vel perſonæ haberi nonpoſſunt. Licet autem iudicibus, ex conceſſione Pontificis, non omnibus, ſed iura habentibus, in diebus feſtis vti iudicio, quando homines illius pagi, alijs diebus, ſuis ſunt operibus intenti, quæ nō poſſunt abſque incommoditate dimittere.

Tertium eſt ſententia mortis, aut in cauſa criminali. Hæc enim fieri non poteſt, niſi vrgente neceſſitate, quæ non

non potest aliter commodè fieri, vt in belli tempore fit, aut quando periculum est, nō exequendi iustitiam, nisi tunc sententia feratur.

Quartum est prohibitum iuramētum iudiciale. Hoc enim non licet, imò nullum est in foro exteriori, cùm in festo sumitur. Hoc opus igitur est, à quo abstinere debemus in die festo, illudque sufficit ad festi sanctificationem. Ad benè autem sanctificandum, vltra hoc, aliud est necessarium, putà, vt qui est in mortali, tunc conteratur, & ad Dominum conuerti studeat, qui verò est in gratia, diuinæ vacet cōtemplationi, & bonis operibus, vterque autem à nouo peccato abstineat. Aduerte tamen, quod tenetur sub mortali, ad benè sanctificandum festum, sed non tenetur sub mortali ad sanctificandum, vnde, non est audiendus Scot. 3. sententia. dist. 27. qui dicit, in die festo peccantem mortaliter, bis peccare, quia ratione temporis, est nouum peccatum mortale, & necessaria est circumstantia confessionis. Similiter, eum qui de peccato non conteritur, peccare mortaliter. Hoc enim est falsum, nec vllo modo populo prædicandum. Licèt enim grauius peccet, qui peccat in die festo, tamē non est grauitas mortalis, nec circumstantia necessaria confessionis. Et ratio est, quia finis festorum est sanctitas ipsa, quomodo dicit Scotus. Ad finem autem nullus obligatur alia obligatione quàm mediorum. Non enim obligatio ad carnis macerationem, finis est ieiunij, sed ad ipsum ieiunium. Ita solùm obligor ad illa duo in festo præstanda, nō ad finem, quamuis consilium sit optimum omnia ista exequi in die festo. Vide Soto. & Nauar. loco citato, & Caietan. verb. festum, qui nobiscum sentiunt.

De peccato non sanctificantis festa.

Cap. XXV.

NON sanctificare festa, ex genere suo mortale est, cùm sit contra diuinum præceptum. Excusatur tamen ob materiæ leuitatem. Cùm enim aliquod

opus paruum est, non est mortale, vt tonsores, vnum in die festo tondere ob aliquam commoditatem, quia non illi vacauit, aliàs nullum est peccatum, aut ad summum veniale. Cùm tamen materia est magna, vel continua, quia singulis diebus fit, tunc mortale est, nisi excusetur in sequentibus casibus, in quibus, licet absque peccato, in die festo operari seruilia.

Primus est, in Dei cultum, cùm enim opera seruilia immediatè in Dei cultum ordinantur, nec nisi in festo fieri possunt, licita sunt, vt sonare campanas, portare cruces, & similia. Dixi, quæ immediatè ordinãtur, nam remota opera, vt colere agros Ecclesiarum, aut ædificare ipsorum domos non licet, nisi alicuius Ecclesiæ pauperis nimis, cui aliter vix subueniri potest. Dixi etiam, quæ in festo debent, nam coquere hostias, ornare templorum parietes, nõ licet in die festo, cùm fieri possunt ante festum, secùs, quando nõ ita fieri poterunt, quamuis quocunq; modo ista facere, etiam cùm ante fieri potuissent, ex se non sit mortale peccatum.

Secundus casus est, ob necessitatem. Est autem multiplex necessitas.

Prima corporalis propria. Ob hanc enim licet operari. Vnde, licet pauperi, qui aliter non potest ali, nisi manuum labore diurno, etiam in festo laborare secreto ratione scãdali, dũ tamen sacrũ audiat priùs. Altera necessitas, est corporalis proximi, putà, infirmitas, ratione cuius, licèt omnia opera ad hanc necessaria admouere. Vnde, excusantur medici, tonsores, pharmacopolæ, & alij suam ad hanc operam exhibẽtes. Excusantur etiam notarij testamenta conficiẽtes, & etiam necessitas proximi corporalis victus ratione, cuius excusantur qui carnes vendunt, occidunt animalia, & vendunt necessaria illis diebus festiuis ad victum.

Tertia necessitas est, rei propriæ, vel proximi. Vnde, licet, ne damnum aliquod homo patiatur in re, operari in die festo, cùm probabiliter pateretur damnum, nisi illa opera fierent. Vnde, licèt in tempore messis metere, & tempore autumni serere, cùm timetur periculũ aliquod

quod temporis non opportuni, & ratione huius excusantur operarij, quorum opera intermitti non possunt absque damno, vt, qui vitrum fundunt, & qui nauigant, & similes.

Quarta est, ad euitandum damnum corporis. Vnde, licet tempore belli, aggeres necessarios struere, muros ædificare, & similia.

Quinta necessitas, cùm perditur occasio magni lucri, vt, in piscatione alecum, & tunnorum, qui non nisi certis diebus veniunt, tunc licet piscari in die festo.

Secunda est vis, seu violentia, vt, cùm famuli, vel serui, laborare in die festo coguntur à dominis, tunc possunt dummodò non cogantur à dominis in fidei contemptum, tunc enim mors potiùs est obeunda. In his omnibus necessitas excusat.

Tertius casus est, pietas, in bonum, & vtilitatem proximi indigētis. Vnde, licet sepelire mortuos. Licet enim pro egeno laborare, dummodò in graui necessitate sit, aliàs non. Vnde, dicit Caietanus, non licere vias sternere publicas pro viatoribus, aut pontes erigere, nisi vrgeat necessitas, cùm alio tempore fieri possunt.

Quartus est, bonum Reipublicæ, vnde, licet istis viatoribus publicis, in Reipublicæ vtilitatem, iter conficere. Licet etiam, in publicis vtilitatibus præparare vias, & construere loca, pro spectabulis, quādo non possunt fieri nisi in ipso festo.

Quintus casus est Pontificis, aut Episcopi licentia expressa, cùm id concedit: aut virtualis, cùm aliqua opera videt, & dissimulat. In his casibus, licet in festo operari, extra quos non licet, sed seruanda sunt modo prædicto.

FINIS LIBRI QVARTI.

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS LIBER V.

De quarto præcepto Decalogi, Honora parentes.

CAPVT I.

BSOLVTIS præceptis primæ tabulæ, quæ ad Dei honorem pertinebant, nu[nc] de præceptis secundæ tabulæ, tract[are] oportet. Vnde meritò hunc librum, ma[ioris] distinctionis gratia separauimu[s]. Hęc autem pertinent ad dilectioné pro[]ximi, sicut illa primæ tabulæ, ad dilectionem Dei perti[]nebant. Inter hæc, primum, quod ordine quartum e[st] ponitur præceptum; honorādi patrem & matrem, qu[od] habetur Exodi 20. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, v[t sis] longæuus super terram.* In cuius explicatione, duo perpe[n]denda sunt. Alterum est, qui vocentur hîc pater, & m[a]ter. Alterum, quomodo sint pater & mater honorandi.

Circa primum, vt benè aduertit Concil. Colon. [&] Doctores; In explicatione huius, quatuor genera per[so]narum sub his nominibus comprehendūtur, saltem s[ub] patris nomine. Primum est parētum, qui nos secund[ū] carnem genuerūt. Alterum est, superiorum potesta[tem] spiritualem habentium, vt sunt Episcopi, Curati, Pa[sto]res. Tertium est, potestatem sæcularem habentium, q[ua]les sunt Reges, Principes, Duces, Domini. Quartum aliorum, qui aliquam supra nos potestatem habe[nt] qu[i]

quales ſunt Magiſtri,tutores,& alij huiuſmodi.Omnes iſti ſub hoc præcepto includuntur, quamuis primum locum obtineant patres primo modo conſiderati:ordine tamen ſuo de omnibus oportet dicere, non ſolùm quomodo inferiores erga ſuperiores, ſed etiam ſuperiores erga minores ſe habere debeant, quodq́; ſit ſingulorum officium.

Circa ſecundum aduertendũ,omnia Decalogi præcepta eſſe fundata in iuſtitia. Eſt enim iuſtitia quædam virtus,qua reddimus cuique quod ſuum eſt. Huius quatuor ſunt partes. Prima eſt, qua Deo reddimus quod ſuum eſt,illique debemus; & hæc dicitur religio. Hæc enim nos inclinat,vt Deo exhibeamus debitum cultum & honorem. In qua virtute tria præcepta primæ tabulæ fundantur. Altera eſt, qua parentibus ſecundùm carnẽ, impendimus quod eis hoc titulo debemus. Et hæc dicitur pietas. Et hæc in iſto præcepto fundatur. Tertia eſt, qua aliis ſuperioribus exhibemus ea,quæ ratione ſuperioritatis debemus; & hæc dicitur obſeruantia. Et iſta etiam iſto præcepto continentur. Quarta eſt, qua aliis proximis generaliter impendimus ea quæ debemus, & hæc dicitur propriè iuſtitia. Et hæc aliis ſequẽtibus ſex mandatis comprehenditur. Eſt igitur hoc præceptum pietatis,& obſeruantiæ.Oportet ergo incipere à pietate,quæ erga parentes ſecundùm carnem verſatur.

Filij tria tenentur exhibere parentibus,& in his honor ad quem obligantur,conſiſtit:puta, amorem, obedientiam,& reuerentiam.

Circa amorem, aduerte obligari filios erga patrem, & matrem: ad amorem internum; adeò vt qui odio habet patrem vel matrem,deſiderando eis aliquod notabile malum deliberatè,ſiue malum animæ, ſiue corporis, mortaliter peccat,& grauiùs, quam ſi iſtud odium eſſet erga alterum; adeò vt teneatur in confeſſione iſtam circunſtantiam exprimere,vt tenet Nauar. c.14.nu.11.ſicut qui patrẽ occideret,teneretur exprimere circũſtantiã.

Rurſus ſecundò,nõ ſufficit amor internus,ſed debet eſſe ſigno exteriori aliquando manifeſtus, adeò vt qui

exteriùs, durè & asperè tractat patrem, ipsumq; contristat, si id sæpè faciat, aut multo tempore, mortaliter peccat, iuxta Alex.p.3.q.33. & Sylu.verb.filius.§.25.

Rursus tertiò, tenetur necessitati patris spirituali, in quantum potest, subuenire. Vnde qui in mortis articulo non curant vt pater confiteatur, vt faciat testamentum, imò arcent illum à testamento, ne rei aliquid imminuatur, peccant mortaliter.

Ad hanc necessitatem spiritualem reducitur, post mortem, pia opera, testamētis patrum ordinata implere, cùm primùm fieri potest, eaque differre absque iusta causa & graui, est peccatum mortale.

Rursus quartò tenetur etiam corporalibus necessitatibus in quantum potest, subuenire: vt, si infirmi sint, visitare, & attendere si quid desit, quod præstare possit; si in carcere detinentur; adhibere operam quantùm possunt, vt liberentur, si mente capti sunt, vt eis debitè prouideatur.

Rursus quintò, tenentur eis in paupertate subuenire cùm possunt, aut in vitæ periculo. In cuius gratiā aduerte, necessitatem posse duplicem esse, aut extremam vitæ, vt si esset adeò pauper & impotens, vt nec haberet victum, nec posset conquirere, aut si esset morti obnoxius, nisi summam pecuniæ daret, quam nec habet, nec est qui det: Altera necessitas non est extrema, sed multū grauis. Vtraq; obligat filium: vt, si possit, succurrat. Adeò autem obligat; vt, si filius qui possit iuuare patrem, ipsum relinquat, ingrediaturque religionem, mortaliter peccet, vt tenet S. Thomas 2.2.q.101. art.4. ad quartū. Obligatur enim succurrere, & non intrare. Si verò iam est professus, aliqui putant in vtraq; necessitate teneri egredi, at verò Caiet. loco allegato: 2.2. Nauar. cap.14. dicunt non teneri, nisi in extrema necessitate; in graui autem non licet. Huic consentit S. Thomas. Addit Nauar. nisi cùm intrauit religionē, pater erat in illa graui necessitate; nam tunc tenetur egredi, quia iniustè intrauit. Conueniunt autem isti, in omni casu posse egredi, petita tamen priùs facultate, licèt non obtenta à superiori.

Ista intelliguntur iuxta Alex.par.1.q.33. quando non est necessitas spiritualis filij. Nam tunc non tenentur, cum peccati mortalis graui periculo, necessitati illius corporali subuenire. Vide quanta sit obligatio filiorum.

Rursus est tanta, vt in necessitate extrema filiorum, & patris, filius teneatur potiùs subuenire patri, quàm filiis; vt tenet Syluest. verb. filius. §.26. Nam in necessitate, maior est obligatio ad patrem, quàm ad filium, licèt non extra extremam. Aliqui contrariũ putant, & vtrunque probabile est. Probabilius est primum. Hoc igitur modo exhibendus est amor patri.

EST autem obedientia exhibenda, hæc autem est quantum ad multa: Primò tenetur filius obedire patri, in his quæ ad gubernationem domus pertinent, & non obedire in his, cũ res est grauis, & maximè si ex contẽptu & animi obstinatione faciat, peccatum est mortale.

Rursus secundò, tenetur obedire in his quæ ad bonos mores pertinent. Non igitur acquiescere præceptis patris circa mores, conãtis filios à peccato mortali, vel horum occasionibus arcere, est peccatum mortale, cùm præsertim pertinacia adest.

Rursus, ducere vxorem indignam contra voluntatẽ patris, peccatum mortale est, secùs, si sit digna, non est mortale, nisi cùm multum refert patri aliam ducere. Cùm inimicitiæ paternæ componũtur ex matrimonio, si filius nolit ducere vxorem quam dat pater, si digna sit, est mortale, licèt ducat aliam dignam. Aduertẽdum tamen, quòd in rebus iniustis & malis, non tenentur filij obedire parentibus, & in his intelligitur illud, *Qui nõ negauerit patrem suum, non est me dignus.*

EST etiam reuerentia exhibenda parentibus.

Primò, qui percussit patrem, vel minatur iniuriosè, mortaliter peccat, Exod. 2. reus erat propter hoc mortis. Secundò, qui maledicit patri ex deliberatione, mortaliter peccat, & qui etiam verba in eum profert, quę ex se sunt prouocatiua in magnam iram, secùs si verba ex se non sunt talia, sed quia pater est extra modũ cholericus, tunc non esset mortale.

Rur-

Rursus, qui indignat patrem, quia ipse in dignitate est, pater verò in paupertate, peccat mortaliter. Cùm tamen aliquod damnum filio obueniret notabile in vita, vel in honore, vel pecunia, si pater eius nosceretur, non esset mortale negare patrem, dummodò in animo non neget patrem, & subueniat in necessariis.

Rursus, accusare patrem coram iudice, vel in ciuili, vel in criminali foro, peccat mortaliter, nec auditur filius. Non enim filius accusator debet esse criminis paterni. Licet tamen coram iudice petere alimenta, quando ei iniustè à patre negantur, vt dicit Sylu. ver. filius, §. 28. In duobus casibus filius debet accusare patrē: in crimine læsæ maiestatis, & in crimine hæresis. At Alex. 3. part. q. 33. dicit, quòd non in omni hæresi, nisi quando est perniciosa, quòd alios inficit, si tamen secreta sit, & solùm ipsi patri nociua, non tenetur. Hęc sunt igitur ad quæ filij tenentur erga parentes.

At parentes erga filios ad tria tenentur.

Primò subuenire in corporalibus. Debent enim non negare alimenta, nisi aliquando ad tempus, in pœnam alicuius peccati grauis, & dum non incurrat filius notabile detrimentum. Hinc fit, exponere filios in templis, extra necessitatem, sit mortale. Similiter, non subuenire in aliis necessitatibus corporis.

Secundò, subuenire in spiritualibus. Debent enim attendere, vt filij bonos imbibant mores, vt seruēt præcepta Dei, & abstineant à malis, non permittere esse sibi inobedientes, superbos, ociosos.

Tertiò, tenentur non retrahere à bono statu, vnde qui filium à religione extrahit, mortaliter peccat, & qui volentem ingredi sine iusta causa impedit, similiter qui coërcet à bonis, à confessione, à concione.

Rursus tenentur, nō cogere ad statum aliquem. Vnde parentes qui inuitos filios, aut filias matrimonio iungunt, peccant grauissimè. Tum etiam, qui inuitas filias in monasterium trahunt, ibique profiteri compellunt. Hæc sunt, quæ circa patres & filios præcipuè sunt aduertenda.

De obligatione viri, & vxoris.

CAPVT II.

NON solùm est obligatio patrum & matrum in ordine ad filios, sed etiam inter virum & mulieré.

Vir tenetur primò non impedire, absq; causa legitima, vxorem suam ab impletione diuinorum præceptorum, vt ab audiendo sacrum in diebus, à confessione & communione tempore Paschatis, & ab aliis præceptis. Atque impedire absque legitima causa, peccatum est mortale. Ab aliis autem quæ ex deuotione sunt, vt audire sacrum diebus profestis, confiteri aliis temporibus, impedire, non esset mortale; tamen veniale, si sine causa rationabili fiat, cũ deuotiones moderatæ sunt. Et aliquando esset mortale, cùm vxori multùm conuenit confessio aut communio, idq; viro constat.

Secundò, tenetur eam non percutere grauiter, dico grauiter, quia non semper est peccatum mortale percutere, cùm sit inferior viro, possitque ob culpam castigari ab eo, tamen extra modum percutere, non habita ratione personæ, & conditione illius, quia vxor nó serua est, peccatum est.

Tertiò tenetur, non afficere iniuria, animo afficiendi iniuria: quamuis enim aliquando liceat verbum iniuriæ dicere ob correctionem, tamé animo iniuriandi est peccatum, & iuxta iniuriæ quantitatem, peccati grauitas pensanda est.

Quartò, tenetur attendere domus gubernationi, quantùm ad rem & mores. Si enim quis bonorũ dissipator est, nec vult laborare, cũ labor illius necessarius est pro vxore, & domus sustentatione, peccaret. Similiter, cùm peccare vxori permittit, nec ipsam, vt potest corrigit. Ipsi enim incumbit morũ solicitudo, quia caput est.

Quintò, tenetur cohabitare cum illa. Nolle enim cohabitare absq; causa multò tempore, peccatum est graue, dico, absq; causa, aliquando enim causa est legitima ad tempus nó cohabitandi, vt cũ negotia aliquot in domus vtilitaté tractat, vel cùm ad tempus exulat, vel cũ

ini-

inimicitias habet, quas ſperat componendas breui. Dico, ad tempus, quia cùm ſpes reditus ablata eſt, tenetur, ſi poteſt, vxorem extrahere àb illo loco, vt ſecum cohabitet.

VXOR etiam ad aliqua tenetur erga virum ſuum.

Primò, obedire in his quæ ad bonos mores, & domus gubernationem ſpectant. Eſt enim vir caput, cuius eſt vtrumque dirigere. Velle autem viro ſpreto, gubernare, mortale eſt.

Secundò, ſi cùm moroſa ſit, & rixoſa, cognoſcat ex eo virum ſępè in blaſphemiam prorumpere, tenetur in quantum poteſt mutare ſe, & non dare ſimiles viro occaſiones; aliter, mortale eſſet, velle ſic perſeuerare.

Tertiò, tenetur ſequi virum ſuum ad cohabitandum in locum, in quem ipſe vult ducere. Sunt tamen aliquot caſus, in quibus non tenetur ſequi virum.

Primus caſus, ſi ex tali mutatione illi immineret vitæ diſcrimen. Non enim cum ſuæ vitæ probabili diſcrimine, tenetur ipſum ſequi.

Secundus eſt, ſi imminet periculũ peccati mortalis.

Tertius, ſi vir vagabundus eſt, nec in eodem permanet loco, dummodò non fuerit talis, cùm ei nupſit. Si enim tali nupſit viro, tenetur ipſum ſequi. Si verò poſt matrimonium factus eſt, non tenetur ſequi.

Quartus caſus eſt, ſi in matrimonio interceſſit pactũ non mutandi locum, tunc non tenetur ipſum ſequi volentem locum mutare, quod ſolùm veritatem habet, cũ neceſſitas non vrget virum. Interueniente neceſſitate, vt vir locum mutet, credo etiam ſtante pacto teneri.

De Epiſcopo.

CAPVT III.

SECVNDVM locum inter patres tenent hi, qui in dignitate eccleſiaſtica conſtituti. Horum autem primi ſunt Epiſcopi, de quibus aliquid dicendum eſt. Epiſcopus, nomẽ eſt Græcum, idem Latinè ſignificat, quod ſpeculator, ſuperintendens. Eſt enim officium eius, attende-

tendere gregi,& hominibus qui sub eo sunt,studere spirituali eorum saluti. Multa sunt in quibus peccare contingit erga Episcopatum, quæ ad quatuor capita redigi possunt. Quædam enim committuntur ante Episcopatus collationem, quædam in collatione ipsa, quædam ante consecrationem,& post collationem,quędam iam postquam Episcopus consecratus est.

Ante collationē Episcopatus homo dupliciter peccare potest,in appetendo & procurando Episcopatum. In declaratione peccatorum quæ in hoc appetendo cōmitti possunt,aduerte,tria in Episcopatu posse considerari. Primum est ipsius officium, in quod omnia ordinantur,hoc autem est antecedere, & prodesse vniuerso gregi. Alterum est ipsa Prælatura & gradus, qui est perfectior monachatu,vide S.Thom.2.2.q.8. & 9. qui Episcopatum. Tertium est, redditus temporalis, & honor qui Episcopo exhibetur.

Sunt igitur istæ regulæ:

Prima est. Qui est existens indignus Episcopatu, & insufficiens,appetit (appetitu deliberato) ipsum habere,nec cogitat se dignum exhibere, mortaliter peccat, quia appetit id quod habere mortale est. Idem dicendū de quocunque beneficio & dignitate Ecclesiastica.

Secunda. Quamuis se dignum probabiliter credat, si tamen appetit episcopatum,ita vt paratus sit,si posset etiam via iniusta, & per peccati mortalis commissionem habere,mortaliter peccat. Hoc etiam de aliis dicendum est.

Tertia. Qui appetit Episcopatum (quamuis dignus) propter redditus temporales,tanquam finem,mortaliter peccat,secundùm Sylu.verb.Episcopus. §.4.quia est cupiditas periculosa,& bono communi repugnans.Dixi tamen,tanquam finem, quia moueri ad appetendum Episcopatum à redditibus,non est mortale, dum non faciat homo ipsos finem, sicut aliquis potest licitè moueri ad amandum Deum à retributione quam sperat, licèt non amet propter eam vt finem.

Quarta. Idem est dicendum de eo, qui Episcopatum

tum propter honores appetit, vt finē. Est enim ambitio nimis bono communi repugnans, vt tenet idem Sylu.

Quinta. Qui appetit episcopatum, propter gradum præcipuè, peccat, vt dicit S. Thom. 2. 2. q. 185. art. 1. peccato pręsumptionis, quia cùm sit altus status, & perfectionis, præsumptuosum est, hominem appetere talem gradum. Licèt licitum esset appetere, vt Deus ei tātam perfectionem daret, vt tali gradu dignus esset. Illo tamen modo appetere, credo non esse mortale, sed veniale, quia non inest tanta peruersio, quanta sit in appetitu, propter honores, & redditus.

Sexta. Qui appetit episcopatum propter officium, vt aliis prosit, ex se quidem non peccat, quia licitè potest id aliquando fieri, tamen peccatum est, nisi fiat cum necessitate, puta quando non est qui dignè Episcopatum habeat, vel cum reuelatione aliqua, vel Spiritus sancti inspiratione. Hæc S. Thomas loco allegato. Et ratio est, quia illud prodesse aliis, & cōiunctum, cum periculo se, quod est difficile, vnde videtur esse præsumptio, tale appetere officium. Puto tamē, quòd qui solùm propter vtilitatem aliorum moueretur ad desiderandum, non peccaret, licèt periculosum sit, quia facilè moueri potest appetitus præsidendi, & honorādi ab aliis. Hæc sunt circa appetitum, nec est ista doctrina cōtra illud ad Timoth. 3. *qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*; nam Paulus non dicit, benè desiderare semper, qui Episcopatum desiderat, sed bonum opus desiderare, quod statim explicat, narrans perfectionem Episcopi. Potest autem bonum, non benè aliquando desiderare in procurando Episcopatum, & committi potest peccatum. Sylu. verb. Episcopus, putat, in quocunque casu, etiam in necessitate, peccatum esse procurare. Sed ego non credo. Puto enim licere, cùm necessitas vrget, in quo casu dicit S. Thom. licitum esse appetere. His modis contingit peccare, ante Episcopatus collationem.

In ipsa collatione tripliciter potest esse peccatum.

Primò, si cùm ineptus sit, Episcopatum recipit. Verbi gratia: Si ignorans sit, si peccator est publicus, nec emen-

emendare intendit, si inutilis, & ineptus gubernationi, non enim potest retinere.

Secundò ex parte ipsius collationis, si per symoniam fit, si per intrusionem, si per fraudem. Est autem fraus, dissimulare id quod exprimendum est, quia necessarium est in Episcopatu. Hæc autem habentur in Concilio Tridentino, sessione 22. cap. 2. de reformatiõe. Est necessaria ætas, vita bona, ordo sacer, ad minus subdiaconatus per sex menses antè susceptus, & doctrina. Hæc autem debet esse notabilis, vt sit doctor, vel licentiatus in Theologia, vel in iure canonico, ab viuersitate aliqua meritus approbatus, vt à tali vniuersitate, testimoniũ huius doctrinæ habens. Qui autem aliquid horum fingit, peccat mortaliter grauiter.

Tertiò etiam contingit peccatum in recusando finaliter Episcopatum, Cùm enim ex obedientia Papa obligat aliquem vt suscipiat Episcopatum, nõ potest absque peccato finaliter recusare, sed debet acceptare, & si habet impedimentũ quod ipsemet potest auferre, vt si peccator est, tenetur auferre, vt dicit S. Thomas loco citato. Si aũt est impedimentum quod Papa potest, debet manifestare, si neuter potest auferre, puta quia est ignarus, vel inutilis, prorsus non debet acceptare, nec hoc licitè potest Papa præcipere. Tenetur etiã acceptare, cùm necessitas vrget boni Episcopi, quamuis sine præcepto ei offeratur. Hæc autem sunt in collatione.

Post collationem verò, ad vnum obligatur Episcopus ex Concilio Triden. sess. 23. cap. 2. de reformatione, vt intra tres menses proximos, suscipiat consecrationem quam nisi susceperit, omnes redditus pro rata illius temporis, restituere tenetur. Quòd si intra tres alios, non susceperit, ipso iure sit Episcopatu priuatus. Hic tamen, non credo obligare ad mortale, nisi contemptus adsit, sed ad solam pœnam. Si quis tamen, multo tempore, consecrationem non suscipiat, cùm possit, non excusaretur à mortali, cùm suscipiat redditus, non exercens officium pro quo ipsi datur. Hic canon comprehendit Cardinales etiam Episcopos.

De Episcopo post consecrationem.

CAP. IIII.

POSTQVAM iam Episcopus constitutus est, & consecratus: vt suũ possit exercere munus, ad multa tenetur.

Quorum primum est, propriæ Ecclesiæ personaliter residere. In cuius gratiam declarandum est caput primum Concilij Tridentini, sessio: 23. de residentia, in quo tria continentur. Primum est, peccatum nolentium residere. Secundum est, pęna tali peccato imposita. Tertium est, causæ propter quas potest ad tempus nõ residere Ecclesiæ propriæ.

In primis peccatum est nimis graue mortale, non residere Ecclesiæ propriæ absque causa. Seu enim residentia sit de iure diuino, siue humano, quod nos non intendimus modò definire, omnes conueniunt esse mortale & magnæ damnationis. Per Episcopos hic intelligere oportet, non tantùm Episcopos, sed Archiepiscopos, Patriarchas, & superiores, etiam Cardinales Episcopos.

Pœna autem à Concilio imposita est, vt toto tempore qui non resederint, omnes integros redditus pro rata perdant, sintque reddendi vel Ecclesiæ fabricæ, vel pauperibus, & absque vlla alia declaratione vel sententia, sed ipso facto teneantur in conscientia ipsos reddere.

Circa autem causas non residendi, aduerte esse duplicem absentiam.

Altera quæ ad modicum fit tempus, & reputatur pro non absentia, & hanc permittit Concilium: Datur quatuor conditionibus.

Prima est, vt sit rationabilis aliqua causa absentię, verbi gratia, si est recuperandæ valetudinis gratia, vel conseruãdæ, vel excipiendi aliquẽ magnatem, vel alicuius negotij causa, vel quid simile. Nulla enim rationabili causa existente, nulla permittitur absentia.

Secun-

Secunda est, vt inde non sequatur detrimenti causa ouibus.

Tertia est, vt ipsa absentia sit ad summum, duorũ, aut trium mensium, siue continuè fiat, siue interpolatè. Omnes enim absentiæ, si multæ fiant, simul sumptæ, non debent tale spatium excedere.

Quarta, vt quantum fieri potest, ista absentia non sit temporib. Aduẽtus, Natiuitatis, Quadragesimę, Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi. His enim temporibus, oues maximè delectantur præsentia pastoris.

Altera absentia est longa, quę verè pro absentia reputatur, quæ fit per annum, aut duos, vel tres, vel plures, etiam quæ fit per plures tribus prædictis mensibus.

Talis absentia debet fieri tribus conditionibus.

Prima est, vt sit harum quinque causarum, quæ sunt, Christiana charitas, vrgens necessitas, euidens reipublicæ vtilitas, euidens etiam Ecclesiæ vtilitas, & debita obedientia.

Secunda, vt talis causa approbetur priùs à Papa, vel à Metropolitano, & hoc deficiente, à Suffraganeo seniore residente, & talis approbatio in scripto contineatur: nisi sit causa publicè manifesta, qualis est Ecclesię, vel Reipublicæ euidens vtilitas.

Tertia est, vt in tali absentia maximè prouideat, vt Ecclesia ex ea nullum detrimentum patiatur. His omnibus stantibus, absentia licita erit, licèt longa sit. Superest nunc causas illas quinque declarare.

Per Christianam charitatẽ, oportet intelligere proximorũ vtilitatem. Cùm enim proximus laborat, potest vt illi sucurratur, aliqua fieri absentia: v. g. est ecclesia aliqua, quæ versatur in periculo hæresis magno, potestque multũ Episcopus alterius diocœsis ei prodesse sua prædicatione, tunc, relicta propria, potest ad tempus in aliena morari, ob proximorũ vtilitatẽ. Tamen ista causa intelligenda est, dum in propria non sequatur notabile detrimentũ spirituale. Tunc enim abesse nõ potest, sed proprię attẽdere debet, licèt minùs indigeat. Potest etiam ob paces magnatum componendas abesse, sed sem-

ſemper intelligenda eſt cauſa hæc: dum non ſit minus detrimentum, aut ſi minus, ſed notabile, quod ſequitur in propria eccleſia. Tunc enim relinquere eam, eſt contra charitatis ordinem, quo plus ſibi, quàm alteri quis tenetur.

Altera cauſa eſt vrgens neceſſitas, cùm nimirùm periculum imminet Epiſcopo, vitæ, niſi diſcedat ab eccleſia, vel ob infirmitatem, vel ob perſecutionem alicuius tyranni, vel aliqua ſimili cauſa. Tunc enim poteſt ad tempus recedere, dummodò tamen non ſequatur ſpirituale detrimentum gregis. Tunc enim debet mortem appetere potiùs. In hoc enim caſu illud verificatur, *Bonus Paſtor ponit animam ſuam pro ouibus ſuis*. Cùm igitur tyrannus vel hæreticus nocere ouibus ſtudet ſpiritualibus, potiùs debet paſtor mori, quàm oues deſerere.

Tertia cauſa eſt, euidens reipublicæ vtilitas. In vtilitatem enim totius Regni vel prouinciæ tẽporalem, poteſt etiam Epiſcopus abeſſe. Debet tamen iſta cauſa eſſe cum neceſſitate. Cùm enim aliter quàm per Epiſcopum poteſt id fieri, non debet Epiſcopus abeſſe Vnde iſti Epiſcopi qui curam rerum ſæcularium regni gerunt, cùm id neceſſitate fit, licitè abeſſe poſſunt: cùm verò extra neceſſitatem, quia æquè per non Epiſcopos fieri res poteſt, non videtur excuſari. Debet autem iſta vtilitas eſſe euidens. Nam cùm non ita nota eſt, melius eſt, vt Epiſcopus in ſua maneat Eccleſia, imò manere tenetur.

Quarta cauſa eſt, euidens Eccleſiæ vtilitas. Cùm enim propria eccleſia indiget Epiſcopi abſentia, ad aliquid pro ea procurandum abeſſe poteſt. Similiter in vtilitatem vniuerſalis Eccleſiæ, vt cùm Concilium generale, vel prouinciale congregatur. Similiter cùm legatione aliqua fungitur in beneficium totius Eccleſiæ, quæ non ita benè niſi per Epiſcopum fieri poteſt. Cùm enim aliter poteſt, non licet abeſſe.

Vltima cauſa eſt, debita obedientia. Cùm enim Papa imponit aliquod negotium Epiſcopo, qui requirit ad tẽpus abſentiam, abeſſe poteſt. Sed attende, quòd non ſufficit

ficit obedientia tantum, sed debita, quia cùm absque causa rationabili aliquid præcipitur, non debemus audire, nec Papa pro solo libito excusare à præsentia suæ ecclesiæ Episcopum, nisi cum necessitate aliqua. Maximè igitur causa attendenda est, ne sit inferioris momenti, quã vtilitas propriæ ecclesiæ, & sit cùm necessitate aliqua. Hæ sunt causæ, ob quas Episcopus potest ad tempus non residere, sine quibus abesse, vt diximus, mortale est peccatum: cuius grauitas, ex quibusdam malis quæ sequuntur, percipi potest. Sunt enim sæculares irreuerentes, clerici irreligiosi, perit doctrinæ puritas, & pauperes nimis patiuntur, & multa alia sequuntur incommoda. Hoc igitur primum est, ad quod Episcopus tenetur.

Secundò, tenetur ordines per seipsum conferre, vt habetur eadem sessione, cap. 3. Quòd si, aliquo legitimo impedimento ad tempus non potest, mittat suos, probatos & examinatos prius, ad alium Episcopum. Adde etiam, quòd tenetur Confirmationis sacramentum adhibere, quod nisi per Episcopum administrari potest. In quo, mirabilis est abusus: multi enim sunt senes non confirmati, defectu Episcopi non ministrantis. Debet etiam singulis annis chrisma conficere, vt baptizandis nouum detur: vt habetur de consecrat. dist. 4. cap. omni tempore. Hæc igitur, quæ non nisi per Episcopum ministrari debent, tenetur sedulò, & diligenter pro necessitate exhibere.

Tertiò tenetur ordines non nisi dignis conferre. Vnde, admittere ignorantes, & homines malæ vitæ ad sacros ordines, nullamque in hoc, aut paruam facere diligentiam, & examen, mortale peccatum est. Rursus, non sunt admittendi, qui nullam victus rationem habent ad sacros ordines; &, si Episcopus admittat, tenetur ipsis alimenta præstare.

Quartò, tenetur beneficia conferre dignis, & iis qui tale possint beneficium exercere. Est autem sufficientia maior, vel minor, pro beneficiorum qualitate, petenda. Nam maius est officium curati, quàm simplicis. Qui autem relicto digno, confert indigno, peccat mortaliter,

& tenetur ad restitutionem secundùm omnes. Ista autem restitutio, est ecclesiæ illi facienda, cuius est beneficium vt tenet Syluest. verb. restitutio. 3. §. 5. & Soto libr. 4. de iust. & iur. 46. art. 3. contra Caiet. qui dixit esse digno faciendam. Non solùm autem est digno conferendum beneficium, sed digniori. Si enim relicto digniori, conferatur digno, mortaliter peccat (non tamen tenetur ad restitutionē vllam) dum tamen apertè dignior, & in notabili excedens. Cùm enim res est dubia, vel excessus est paruus, vel probabiliter maior ab aliquo speratur futurus excessus, nō esset mortale, non digniori cònferre.

Quintò, tenetur concionari, & seminare verbum Dei per se, vt habet Concilium Tridentinum sessione 5. cap. 1. nisi legitimo retentus impedimento sit. Tunc tamen debet prouidere sufficientes homines, viros doctos, & probatos, ac sanæ doctrinę, qui id faciant, debetque attēdere, ne mala seminetur doctrina, & eos qui seminent, à prædicatione coërcere, & expellere, quicunque illi fuerint.

Sextò, tenetur singulis annis synodum diœcesanam facere, in qua prouideatur de rebus ad statum suæ ecclesiæ pertinentibus. Hoc autem fuit antiquum distin. 18. per multa capita, sed renouatum est in Concil. Trident. session. 24. cap. 2. de reformation. vbi etiam præcipit Metropolitanis, singulis triennijs Concilium prouinciale congregare, in quo omnes Episcopi, qui sub eis sunt, conueniant. Sunt enim aliquot causæ graues, vel totius ecclesiæ, vel totius prouinciæ, vel alicuius ecclesiæ, quæ non possunt facilè, nisi in tali congregatione disponi.

Septimò, tenetur singulis annis visitare suum Episcopatum, qui si non potest totum, saltem maiorem partem, ita vt biennio totum visitetur: si autem iustè impeditus fuerit, id faciat per Vicarium. Fuit autem ius antiquum, 10. quæst. 1. relatum cap. Episcopum, sed renouatum in Concil. Trident. eadem sess. cap. 3. in quo rationes propter quas ista visitatio facienda est, ponuntur quinque, scilicet rectam, & orthodoxam doctrinam expul-

expulsis erroribus, inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populos exhortationibus, & admonitionib. ad religionem, pacem, innocentiamque accendere, omnia ad fidelium vtilitatem constituere. Quòd si omnia rectè se habere inuenerit, Dei gratias agat, vt habetur 10. q. 1. cap. placuit.

Octauò, tenetur bonos ministros constituere, tam in foro interiori, quàm exteriori, & in hoc deficere ex negligentia crassa, aut malitia, mortale est, & graue. Hoc autem imponitur Episcopis in dist. 89. cap. decenter, ne consanguineis tradant officia ecclesiastica, & oppositũ facere, mortale est. Quod intelligitur, quando scandalum sequeretur, aut in sufficientes sunt. His cessantibus, posset eis ista committere, quamuis si alij sufficientes essent, securius est, in æquali causa committere non consanguineis.

Nonò, tenetur mores populi diligenter considerare, & super populum vigilare, peccata publica, vt adulteria lusus alearum, & similia prohibendo; &, si opus est, castigando, & maximè peccata clericorũ animaduertẽdo. Videre autem, & permittere, horrendum est peccatum. Nec excusatur Episcopus si non sciat, nisi omnem adhibuerit diligentiam, & inquisitionem ad hoc, hoc enim ad eius officium nimis spectat.

Decimò, tenetur esse vitæ irreprehensibilis, vt habetur prima ad Timotheum, 3. vt nullum peccatum publicum committat, quod alijs possit esse malo exemplo, aut scandalo. Vnde, si quis concubinarius esset (quod absit) vltra grauissimum fornicationis, mortaliter peccaret, & ratione scandali, & mali exempli; totiesque peccaret quoties esset scandalo subditis. Nec satis ei, etiam non peccare, sed debet exemplar esse virtutis subditis suis. Est enim. *Ciuitas supra montem posita*, & est lux, quæ sic debet lucere, vt subditi *videant opera eius bona, & glorificent Deum patrem qui in cœlis est.*

Vndecimò, tenetur eleemosynas facere. Vt autem intelligas quomodo ad hoc teneatur, aduerte, bona seu redditus Episcopi, posse esse duplicia. Quædã sunt, quæ

 titu-

titulo aliquo sæculari habet, vel hereditario iure à pa-
rentibus, vel donatione aliqua, vel aliqua alia causa.
Quædam sunt iure ecclesiastico habita. Aduerte rursus,
in ecclesia primitiua, vsque ad tempora Augustini, &
Hieronymi, Episcopum, & clerũ, solitos viuere in com-
muni. Vnde, bona quæ vel ex decimis, vel ex fideliũ de-
uotione offerebantur, erant indiuisa, & subdebantur
distributioni Episcopi, quæ partim ipsi, partim clero,
partim fabricæ, partim pauperibus obueniebant: postea
verò, quando quisque, per se vixit, talia bona diuisa sunt
in quatuor partes; prima Episcopo seruata, secunda Cle-
ro: tertia fabricæ; quarta pauperibus, & sic in omnibus
ferè locis manet ista diuisio.

Hoc supposito: dico primò de bonis iure sæculari ha-
bitis, non magis tenetur Episcopus facere eleemosynas
quàm Princeps alius, aut dominus sæcularis; peccat au-
tem, aut auaritia, aut prodigalitate, sicut alij, potestque
vti, in quouis vsu, absque restitutionis obligatione.

Dico secundò, si alicubi ista diuisio bonorum Ec-
clesiasticorum non est facta, tenetur Episcopus, nihil
subtrahere clero, pauperibus, aut fabricæ: bona enim ta-
lia retinere, & sibi vsurpare, non solùm mortale est, sed
etiam ad restitutionem obligat, & in hoc omnes conue-
niunt.

Dico tertiò, vbi iam diuisio est facta, Episcopus, sub-
tractis his, quæ ad decentem victum, & vestitum, & do-
mus ornatum pertinent, & subtractis his etiã, quæ gra-
tia pietatis & charitatis, potest alios consanguineos in-
digentes, aut famulos distribuere; tenetur residuum da-
re pauperibus sub mortali, & in hoc omnes conueniunt,
quamuis sint discordiæ. Quidam enim dicunt, teneri
ad restitutionem, quia non habet dominium illius por-
tionis pauperum, quidam, non teneri, quia habet ipsum
dominium. Credo non teneri cum sancto Thom. 2. 2. q.
185. Quicquid tamen sit, mortale: malè ista expendere.
Posset quidem ex his quæ ad decẽtem statum pertinent,
subtrahere aliqua, se restringendo, quæ in quosuis vsus
posset expendere, aliter non. Qualis autem debet esse
statu

status Episcopi & victus, audi Concil.Carthaginens.3. can.15.in hæc verba: *Episcopus vilem suppellectilem, mensam, & victum pauperem habeat, & dignitatis suæ authoritatem, in fide, & vita meritis quærat*; Qui canon in Concilio Triden. sess. 25.cap.1.reformatus est, parum mutatis verbis. Verba sunt ista Concilij: *Exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi*, non solùm iubet, vt Episcopi modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu cōtenti sint, verùm etiam, in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præferat. Hæc Concilium; & attende ibidem interdici, ex Ecclesiasticis bonis, consanguineos, fratres, nepotesve augere; Hoc enim, nullo modo licere, ibi concilium docet, quamuis possint, si pauperes sint mediocriter eis prouidere. Et hæc omnia etiam dicta esse vult de Cardinalibus. Ex his fit, vt Episcopi, licèt testamentum, condendi à Papa habeant facultatem, non possint aliter de bonis his disponere, quod in vita poterant. De quo vide Nauarr.cap.vigesimoquinto, numer.119. Hæc autem omnia, de bonis Ecclesiasticis, dicenda sunt de curatis, & de beneficiatis, & his qui titulo Ecclesiastico, bonis Ecclesiæ fruuntur.

Duodecimò, tenetur Episcopus si ex aliqua religione assumptus est, de seruanda statuta religionis: de quo vide S.Thom.loco allegato, tamen cum discrimine. Ad essentialia vota tenetur. Tenetur ad castitatem: maius enim est vinculum Episcopi monachi, quàm non monachi, in castitate. Si enim Papa cum monacho non potest dispensare, nec etiam potest cum Episcopo monacho. Tenetur ad obedientiam, sed hæc commutata est ad Papam: sicut Generalis ordinis, non eximitur ab obedientia, sed commutatur ad Papam. Tenetur ad paupertatem: quamuis enim bona habeat, non dominium, sed vsum habet, vt tenet Syluest.verb. monachus, quamuis Soto libr.10.quæst.4.velit paupertate non teneri. Tenetur seruare suum habitum, & ad alia quę potest cum statu tali

tu tali seruare, vt, vesci piscibus si erat Carthusianus, nisi cum eo dispensetur. Ad ea verò quæ non possunt esse in tali statu, non tenetur, vt ad solitudinem, multas abstinentias, & claustrum. Aduerte tamen, quòd nó obligant ista ad mortale, si in religione ipsa, seu monasterio non obligabant, & in casibus, in quibus superior poterat dispensare cum monacho, potest Episcopus sibi dispensare.

Decimotertiò, tenetur Episcopus, si fecit votum religionis simplex, intrare religionem, & deserere Episcopatum, tamen petita licentia Papæ, quam petere tenetur, vt habet Syluest. verb. votum. 3. §. ex 1. Palud.

Decimoquartò, tenetur Episcopus discordes vicinos, si potest, in concordiam & pacem redigere, vt habetur 90. dist. cap. præcipimus.

Tenetur decimoquintò, notarios conuocare, & petere testamenta, & examinare an impleta sint: si autem non sunt, implere facere, ita habetur cap. si hæredes, de testa.

Decimosextò, non debet leuibus de causis excommunicationem fulminare, Concil. Triden. Sess. 25. cap. 3. sed graui causa, ac forma iuris seruata, de qua diximus in materia de excommunicatione.

Decimoseptimò, tenetur, quando videt se non posse implere munus, sed peccare non implendo, nec posse abstinere à peccatis publicis, & scandalosis, relinquere Episcopatum petita licentia, c. nisi cùm pridem, de renunciatione. Multa alia sunt, quæ Episcopus facere tenetur, quæ in præsenti relinquimus, in alio loco, & tempore, diuino fauore dicenda latiùs. Vtinam ista quæ diximus Episcopi facerent, sicut tenentur, sperarem ad pristinam innocentiam in breui Ecclesiam Dei reformandam.

De Curato.

CAP. V.

DVo erga Curatum, id est, habentem beneficium cum cura animarum, pensanda sunt. Alterum est, in ipsa beneficij collatione, Alterum pòst.

IN collatione consideranda sunt ea, quæ Curato sunt necessaria.

Primò, debet esse legitimus: Qui autem illegitimè natus, beneficium habet curatum, absque Papæ dispensatione, nec potest redditus percipere, nec beneficium retinere. Dico autem sine Papæ dispensatione, nam in beneficio non curato, potest Episcopus dispensare.

Secundò, debet agere annum 25. cap. in cūctis, & cap. licet canon, de elect. &, si nondum hunc attigit annum, sine dispensatione non potest retinere beneficium, nec fructus percipere.

Tertiò, debet post collationem beneficij curati, intra annum Sacerdos fieri, aliter perdit titulum ipso facto. Quod quidem intelligendum est, de curato non collegiato. De collegiato enim, locum hoc non habet, vt determinatur in cap. statutum, de elect. Potest Episcopus dispensare per septennium, gratia studij, dummodò in primo anno fiat subdiaconus.

Quartò, debet habere, cùm suscepit beneficium curatū, animū clericandi. Qui enim non habet, vltra mortale peccatum, tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum pro toto illo tempore, donec animum mutet. Quod intelligendum est, de curato, & non collegiato, habetur in cap. commissa, de elect. De alijs beneficiis, alij idem censendum putant, tamen cùm non sit ius ad hoc obligans, non videtur esse pœna amplianda. Peccaret quidem mortaliter, qui animo ducendis vxorem, retinet beneficium aliquod, tamen restituere non esset obnoxius, Nauarr. cap. 25. numer. 124. & Soto libr. 10. quæst. 5. artic. 6. At Gabr. 4. distinct. 15. quæstion. 8. artic. 3. tenet

tenet obligari ad restitutionem in omni beneficio, etiam non curato.

Quintò, debet esse idoneus ministerio, & officio quod assumit, Conc. Triden. sess. 7. cap. 3. vnde, cui necessaria scientia deest, nec animum habet discendi, vel non cognoscit se aptum ad discendum, vel qui peccator est publicus, nec de emendatione cogitat, peccat mortaliter suscipiendo beneficium curatum, & peccat retinendo, nisi mutetur.

POSTQVAM autem iam constitutus est in beneficio, ex officio suo ad multa tenetur.

Primò, si aliquid ei deest ad officium necessarium, tenetur in quantum potest adhibere: vt si ignorans est, discere, quæ necessaria superiùs diximus, si malæ vitæ, se corrigere, & si cognoscit se omninò inhabilem ad id agendum, tenetur renunciare, c. nisi cùm pridem, de renunciatione.

Secundò, si duo habet curata, vnum intra sex menses, post Concil. istud Triden. numerandos relinque, aliter, vtrumque iure vacat. Quando autem curatum est pingue, & sufficiens sustentari, peccatum esset, aliud simplex habere, nisi aliquibus causis excusetur, propter quas, multa simplicia beneficia potest habere, vt diximus. Cùm verò non sufficit decenter sustentationi, potest aliud simplex habere, cum dispensatione tamen Papæ. Duo tamen residentiam exigentia, habere nó potest iuxta decretum Concilij Triden. sess. 24. cap. 17. de reformatione. Tenetur etiam curatus, intra duos mẽses, post collationem, & acceptam possessionem, facere possessionem in manibus sui Episcopi, seu eius vicarij, in qua iuret publicè obedientiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vt habetur in Concil. Tridentin. sessione 24. cap. duodecimo.

Tertiò, tenetur residere. Hæc autem residentia est sic intelligenda; iuxta Concil. Trident. sess. 23. cap. 10. de reformatione, non potest abesse, aliàs perdit omnes redditus pro tempore absentiæ, vt dictum est de Episcopo. Quando autem abesse potest absque peccato, & pœna,

pœna,debent conuenire quatuor conditiones.

Prima,vt ſit rationabilis cauſa,qualem diximus de Epiſcopo.

Secunda,vt ſit probata ab Epiſcopo talis cauſa,& in ſcriptis.

Tertiò, vt ad ſummum abſentia ſit per duos menſes.

Quartò,vt hoc tempore,ex redditib. beneficij illius, prouideatur alicui,qui benè,&abſque defectu ſuppleat locum alterius.

Rurſus quartò,tenetur celebrare ſingulis diebus pro parrochianis,non pro aliis.Secundum Sotum lib.9.q.3. art.1. Hoc tamen intelligendum eſt,cui redditus decimarúm pingues ſunt.Crediderim tamen,ſufficere celebrare Dominicis,& diebus feſtis , & aliquot etiam ex diebus alijs,licèt non omnibus celebret. In hoc tamen multùm conſuetudo attendenda,& obſeruãda eſt. Cùm autem impeditus eſt,debet quis ſuis expenſis alium ſub ſtituere,qui pro eo celebret.

Rurſus quintò,tenetur populo prædicare,vt habetur Seſſ.allegata 24.& docere populum doctrinam Chriſtianam,& credenda neceſſaria, & peccata communia,& generales virtutes: quamuis non ſit neceſſarium prædicare per ſe,ſi alium conſtituat qui prædicet. Hoc autem Dominicis,& feſtis faciendum eſt.

Sextò tenetur miniſtrare Sacramenta , non ſolùm tempore obligationis: ſed etiam,cùm ſuſcipiuntur ex deuotione.

Septimò,tenetur inquirere in parrochia ſua peccatores publicos,& vitia publica,& corrigere per ſe, vel Epiſcopo manifeſtare , & ſcire an ſinguli parrochiani confiteantur,& communicent in Paſchate,&audiant ſacrum diebus feſtis.

Octauò,debet infirmos ſuæ parrochiæ viſitare,& ſcire an Sacramento indigeant,quia periculoſus eſt morbus,& debet miniſtrare,ipſoſq; ad ſuſcipiendum exhortari,& ad faciendum teſtamenta,& alia Chriſtiani opera.Et in hoc,non exequi officiũ,eſt grauiſſimum peccatũ

mor-

mortale. Mori enim continget aliquem, & damnari, qui si susciperet Sacramentum, saluus esset.

Tenetur nonò, sepelire etiam pauperes suæ parrochię, licèt nullam inde eleemosynam speret, & illorum animam Deo commendare. Hæc sunt præcipua, ad quæ Curatus tenetur.

De quinto præcepto, & peccato se occidendi.

CAP. VI.

QVINTVM præceptum est, *Non occides*. Ergo quod, hæc sex tractanda sunt. Primò quid sit homicidium.

Secundò, quot sunt differentiæ homicidij.

Tertiò, quot modis contingit occidere.

Quartò, quando peccatum est, & quomodo.

Quintò, quæ circunstantiæ sunt in homicidio necessario confitendæ.

Sextò, quomodo præceptum hoc sit intelligendum.

Circa primum, facilè potest ex ipsa nominis etymologia, homicidium describi. Est enim hominis occisio; quamuis Theologi, non quamcunq; occisionem hominis, vocet homicidium, sed quod est cum peccato, vnde sic describi solet; Homicidium est iniusta hominis occisio. In iure autem tale homicidium, quod cum peccato fit, dicitur homicidium voluntarium.

Circa secundum nota, tria esse in homicidio, ex quorum singulis, ipsum diuidi possit. Est qui occiditur, & ex ista parte diuiditur in homicidium, quo quis se occidit, & quo occidit alium. Est etiam qui occidit, & ex ista parte diuiditur in homicidiũ quo aliquis occidit ex intentione occidendi, & in homicidiũ quod accidit absq; intentione, quod dicitur casuale. Est etiam ipsa occisio, & ex hac parte diuiditur homicidium, in id quo immediatè quis occidit, cùm nempè adhibet ipsam actioné, qua

occ

occiſio dicitur, vt qui gladium transfigit per corda, immediatè occidit, & in id, quo mediatè quis occidit, nempe cùm adhibet id quod occidit, vt qui miniſtrat venenum, dicitur occidere, quia adhibet venenum, quod poſt occidit. Eſt igitur homicidium mediatum, & immediatum.

Circa tertium aduerte, quinque modis poſſe aliquem occidere hominem, ſe, vel alium; facto, præcepto, conſilio, permiſſione, auxilio. Facto occidit, qui adhibet actionem occiſionis, puta percutit, aut etiam applicat id quod occidit, vt qui miniſtrat venenum. Præcepto, qui iubet alicui, vt alium facto occidat, vel faciat occidere. Conſilio, qui ad hoc adhibet conciliũ. Permiſſione, qui non impedit alterius occiſionem, cùm poſſit, & habeat. Auxilio, qui alterum iuuat ad occidendum: Omnibus his modis occidere contingit.

Supereſt, vt erga quartum caput, examinemus quale peccatum ſit occidere.

Incipiendo ergo ab homicidio, quo quis ſe occidit, ſit Prima cõcluſio, Occidere ſe immediatè, & ex intentione, eſt mortale peccatum, ex iure ſuo, & niſi excuſetur in deliberatione aliqua, eſt verè mortale contra charitatẽ, qua quis tenetur ſe diligere, contra iuſtitiam, qua homo tenetur verſus rempub. cuius pars eſt, & qua tenetur verſus Deum, cuius creatura eſt, quocunque fine in fiat, ſiue ad euitandum maius malum, vel infamiam, vel propter peccatum commiſſum, vel propter peccatum quod probabile timetur, nullo modo vnquam id licèt. Vide Sylu. verb. homicidium, 1. §. 4. concluſio habetur 23. q. 5. can. ſi non licet, & can. placuit. In hoc enim præcipitur, ne oratio fiat, pro occiſore ſui. Ratio autem eſt, quia homo non eſt dominus vitæ ſuæ, ſed tantùm cuſtos. Non obſtat, Samſonem ſe occidiſſe, & aliquas virgines martyres; hoc enim Spiritus ſancti reuelatione factum eſſe, tenendum eſt, vt docet Auguſt. 5. de Ciuitate Dei à cap. 17. per multa, vbi de hac materia loquitur. Non ſolùm autem peccat qui ſe occidit, ſed qui præcipit, vel conſulit, vel iuuat, vel cũ poſſit facilè prohibere, nõ prohibet.

bet. Sunt enim isti suo modo homicidæ; & mortaliter peccant.

Secunda conclusio. Membrum aliquod immediatè, & ex deliberatione sibi abscindere, ex genere etiam suo mortale est, &, qui se mutilat, si sacerdos, clericus, vel monachus est, incurrit excommunicationem, *si quis suadente*, vt dicunt Ioan. Andr. Panorm. Felin. c. cùm contingit, de sent. excommun. Vide Nauar. cap. 15. num. 11. distin. 55. can. si quis absciderit, & can. qui partem: Hoc autem est, quia homo non est Dominus membrorum suorum, vt l. liber homo, ff. ad legem Aquil. quamuis id fiat prætextu sanctitatis. Vnde, abscindere partes viriles ob castitatem, mortale peccatum est. Similiter aliquid bibere ob sterilitatem, vt fœminæ faciunt, mortale est, quia se priuant potentia generatiua naturali. Peccant etiam illi alij, sicut in homicidio consulendo, iuuando, &c.

Licet tamen in duobus casibus membrum abscindere sibi;

Primò, ob sanitatem, vt qui abscindit manum putrefactam, vel aliud membrum.

Secundò, ob maius damnum vitandum; Qui enim manum habet veneno tactam viperę, posset scindere, ne venenum cor comprimeret, & moreretur. Et hoc modo qui ab hostibus esset captus, à quibus mortem speraret, nec posset euadere nisi manum abscindendo, posset abscindere. Maior, 4. distin. 15. quæst. 22. Dubium est an teneatur pati membrum abscindi, aut sibi ipsi abscindere ad vitæ conseruationem, quando aliter nō potest. Soto lib. 5. quæst. 2. art. 1. dicit nō teneri. Est enim custos vitæ, quam non tenetur cum tanto labore conseruare. Vnde, medicamenta difficillima non tenetur accipere, dub. 1. & Soto lib. 5. q. 2. art. 1. Et hoc etiam modo, si alicui daretur optio, vt, vel membrū aliquod sibi abscinderet, vel ab alio occideretur, vel abscinderetur membrum, posset sibi abscindere, vt fecit Iosephus, 2. lib. belli Iudaici, ca. 27. qui abscidit sibi manum vnam ne vtraque abscinderetur. Quamuis Sotus hoc non probet, li

quæ

quæst.4.art. vltimo. Sed absque ratione negat: nam in vtroque casu eadem videtur ratio, cùm sit ad maius vitãdum malum. Quid enim refert esse ligatum, aut constrictum à tyranno, vt nisi manũ abscindat, mors vel maius sequatur malum?

Tertia conclusio, se occidere permissiuè, id est permittere se occidi, ex se etiam est peccatum mortale. Tenetur enim homo vitæ suæ consulere, in quantum potest & debet.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus licet homini suã exponere vitam, & permittere se occidi & mori, imò aliquando ad id tenetur.

Primus est, in fidei defensionem. Si quis enim cogeretur fidem negare, vel aliquod peccatum committere, sub pœna mortis, tenetur mortem pati, etiam permittere millies potiùs occidi, quàm fidem negare, vel peccatum vllum admittere.

Secundus est, propter vtilitatem totius Reipub. Vnde, si ciuitas esset circumdata ab hoste, vnius, quamuis innocentis, causa, & iste se offerret inimico, totam rempubl. liberaret à morte, tenetur se offerre, & mori. Ita habet Sotus lib.5.de iusti.q.1.art.7.

Tertius est, ob amici liberationem. Posset enim aliquis vitam pro amico exponere. Sotus lib.5.de iust.q.1.art.6. vbi etiam dicit, quòd si esset in mari, nec esset nisi vna tabula, posset non accipere, sed relinquere amico, non tamen posset dare. Sed ego vtrumque iudico esse par, & ita concedit Victor. repe. de homicid. num.26. & similiter concedit Sotus lib.5.q.1.art.8. vbi dicit, aliquãdo teneri permittere se occidi potiùs, etiam ab iniusto inualore; aliquando teneri se defendere, etiam occidendo, aliquando esse illi vtrumque liberum; verbi gratia, tenetur permittere se potiùs occidi, in duobus casibus supradictis, & de porrigente panem in extrema necessitate. Alter est, si esset amicus capite damnatus, posset pœnam pro illo sustinere, & in bello, vel alio periculo oblato, pro ipso mortem subire, licèt non teneatur ad id. Aliquando autem non liceret, cùm ipse esset pub-

lica perſona, & reipub. vel aliis multis vtilis, non autem eſſet talis ille amicus. Tunc enim teneretur ſe defendere etiam occidendo.

Quartus eſt, ob bonum proximi. Non enim ſolùm pro amico, ſed pro proximo, poteſt quis mori, & ſe occidi permittere. Et hoc modo, vt qui inuaditur ab alio, nec poteſt fugere, licèt poſſit occidere inuadentem, licet tamen ei (ne hoſtis in peccato moriatur) permittere ſe vinci, & occidi, dummodò etiam non ſit talis perſona, qualem diximus in tertio caſu.

Quintus eſt; ratione iuſtitiæ. Cùm enim quis damnatus eſt morte, poteſt, & tenetur, omnes actiones quæ diſpoſitiones ſunt ad occiſionem exhibere, vt ſi ſuſpendi debet, aſcendere ſcalam, & collum funi appendere, & alia, ſed nō poteſt ſe eiicere à ſcala, nec occidere, nec licet ſe defendere à iudice vulnere vel pugna, licèt ſit innocens. Vnum tamen licet, cùm in carcere eſt, fugere ſi poteſt, licèt iuſtè ſit comprehenſus. Imò poteſt rumpere vincula, & murum forare, ſeu frangere portas. Nō tamen licet vlli nocere, tenetur q; reſtituere tantum damnum illatum ex ruptura. Ita tenet Sotus lib. 5. q. 4. art. vlt. & Caiet. 2. 2. q. 69. & alij, quamuis alij contrarium putent. Imò vult Caiet. quòd alij poſſunt iſti miniſtrare inſtrumenta, & auxilia, Soto tamen negat, & ita videtur negandum. Similiter, qui damnatus eſt, vt inedia moriatur, poteſt cibos, ſi poſſit, habere, ſumere abſque peccato. Imò Caiet. putat teneri ad ſumendum ſi poſſit, tamen Soto loco allegato, putat non teneri, ſed poſſe ſententiam ſuſtinere, ſicut poteſt ille in carcere manere, & mortem expectare. Et hoc mihi ita videtur. Poſſet tamen illi aliquis cibos dare, non tamen tenetur ad id, ſicut teneretur ad miniſtrandum iis, qui ſunt in extrema neceſſitate, vt dicit S. Thom. 2. 2. q. 31. art. 2. Similiter, qui damnatus eſſet leonibus, poſſet ſe defendere ab illis, licèt non tenetur ſe defendere. His omnibus caſibus poteſt ſe quis occidi permittere.

Quarta concluſio, occidere ſe, mediatè adhibendo & aggrediendo ea ex quibus mors certa, aut probabiliter ſequi-

ſequitur, peccatum eſt mortale ex genere ſuo. Excuſatur autem ob tres cauſas.

Prima, eſt iuſtitia, qui enim damnatus eſt tali morte, poteſt abſque peccato id facere, vt qui ſumit venenum, ita dicit Victorius repet. de homicid. num. 30. & 32. de militari arte, & nauigatione, in qua videtur homo exponere ſe periculo, licèt Soto neget poſſe ſumere venenum, aut qui intrat domum leonũ, cùm tali eſt morte damnatus.

Secunda, eſt probabilitas contraria, cùm licèt ſit factum vt mors ſequatur, tamen in tali homine eſt probabile mortem non euenturam. Et ſic, non peccant mortaliter iſti funambuli, & aggreſſores taurorũ, cùm ſint exercitati in tali arte, vt habet Nauar. cap. 15. & ſi aliquãdo accidat mors; non ob id mortale peccatum eſt, quia in illo fuit multùm accidentalis.

Tertia eſt inaduertentia, vt qui ſe ita in abſtinentiis macerat, vt mors ſequatur, ſi iſte ſe occidere intẽderet, abſque dubio mortaliter peccaret, at ſi id non intendit, tamen aduertit & cognoſcit ſe occidi, etiam peccaret, vt habet S. Thom. 2. 2. q. 147. art. 1. cùm tamen non aduertit, ſed ex deuotione facit, nõ tamen mortaliter peccat. Hæc igitur dicta ſint de homicidio ſui. Sequitur nunc, vt dicamus de homicidio alterius, cum intentione occidendi; cùm quis occidit, aut percutit alium cum voluntate ſeu intentione occidendi, & percutiendi, & hoc peccatum eſt mortale & graue, contra iuſtitiam, & contra charitatem proximi. Tribus autem cauſis ſolet excuſari, iuſtitia, neceſſitate, inconſideratione.

In primis occidere hominem ex iuſtitia, non eſt peccatum, imò eſt actus iuſtitię meritorius, ſi fiat vt fieri debet. Fiet autem, ſi concurrant quinq; conditiones, quarum vel vna deficiente, mortale eſt peccatum.

Prima conditio eſt, vt ſit ex authoritate publica. Cũ enim occidere hominem licitum ſit ob bonum publicum, illius eſt habere facultatẽ occidendi, cuius eſt publicum bonum conſiderare, qualis eſt reſpublica, Dux, vel Princeps, vel alij huiuſmodi. Nullus igitur abſque

authoritate publica, propria, vel commiſſa, poteſt occidere hominem, quamuis nocētiſſimum. Eſt autem mortale ſic occidere, vnde peccat qui inimicum, quamuis dignus ſit morte, propria occidit authoritate.

Eſt autem vnus caſus, in quo licet priuato cuilibet occidere, cùm, puta, Tyrannus eſt in ciuitate aliqua, qui aliter non poſſunt ciues expellere. Ita habet S. Thom. 2. ſent. diſtinct. 44. q. 2. art. 2. & opuſ. 20. de regim. princ. cap. 6. vbi dicit, non peccaſſe Brutum occidendo Cæſarem. Tamen aduerte duplicem eſſe tyrannum, vnum poteſtate & dominio, qui nō habet titulum verum, ſed tyrannicè occupat Rempubl. & hunc licet occidere, vt diximus, dum aliter nō poteſt Reſpubl. liberari, & dum ſpes eſt probabilis libertatis, aliter, non licet priuato cuilibet occidere. Alterum tyrannum, adminiſtratione, qui habet quidem verum titulum, ſed tyrannicè tractat ſubditos, & hunc non licet abſque publica authoritate occidere, & aſſerere contrarium, damnatur vt hæreticus in Concilio Conſtant. Seſſ. 15. Non tamen iſta damnatio de priori tyranno eſt intelligenda. Alius caſus eſt, cùm priuata perſona habet authoritatem publicam, & ſic, licet in bello iuſto occidere. 23. quæſt. 5. cap. ſi homicidium: Sic etiam licet bannitos occidere, quando Reſpublica dat facultatēm cuilibet, tamen vt dicit Sylueſt. verb. homicidium. 1. §. 7. debet eſſe intra iuriſdictionem illius Reipublicæ. Nam in alieno territorio non licet, niſi ex eius facultate expreſſa, aut tacita, aut probabili præſumpta. Non tamen licet marito occidere vxorem in adulterio comprehenſam. 43. quæſt. 2. cap. inter hæc, nam lex ciuilis quæ non caſtigat, eſt permiſſiua tantùm.

Secunda conditio, eſt cauſa. Non licet enim hominem abſque cauſa occidere, & non quauis, ſed graui, & pertinente ad bonum publicum. Vnde, cauſa leui occidere, graue peccatum eſt; ſine cauſa autem, eſt grauiſſimum. Non enim licet innocentem occidere propter bonum Reipublicæ. Vnde ſi eſſet circundata Reſpublica, nec aliter liberari poſſet, niſi tradendo innocentem

non liceret morti eum tradere inimicorum manibus: quamuis possit non defendere ipsum ob commune bonum, & ipse tenetur se tradere, vt suprà diximus. Est tamen vnus casus in quo licet innocentem occidere; cùm probatus est nocens. Nam iudex secundùm allegata, & probata procedere debet, verum est, quòd cùm iudex innocentiam cognosceret, tenetur facere (vt dicit sanctus Thomas secunda secundæ, quæst. 64.) aliqua. Primò, diligenter examinare testimonia. Secundò, si speret profuturum remittere ad superiorem iudicem, & testificari veritatem pro illo. Tertiò, differre sententiam, quantùm fieri potest; imò si fieri posset absq; vllius damno, posset secretò dimittere à carcere. Cùm autem nihil horum fieri potest, imò, si fieri posset, licet occidere, secundùm communiorem sententiã. Nec mirum est in isto foro, innocentem pati. Nam restat Dei forum, in quo omnis iniustitia castigabitur, & iustitia præmiũ consequetur.

Tertia conditio, est etiam necessarius iuris ordo; damnare enim non seruato iuris ordine, est mortale, licèt causa & authoritas sint. Hic autem ordo in tribus consistit.

Primò, vt ob peccatum occultum nullus occidatur. Non enim Rex potest, absque graui peccato damnare nocentem occultum, sed opus est crimẽ esse notorium, aut sufficientibus testimonijs conuictum, aut propria rei confessione sponte facta propalatum. Dixi autem, *sponte facta*. Nam si alicui absque iudicio, vel semiplena probatione, vel infamia notabili, daretur tortura, in qua confiteretur crimẽ, non esset omninò damnandus: & damnare, esset mortale, cùm non sit sponte facta confessio: nam tortura violentia fuit. Dicitur autem violentia, quia absque causa fuit inflicta. Imò peccant grauiter iudices in eo, quòd fraudulentis verbis & promissionibus extorquent crimina, quorum nullum habent indicium, aut semiplenam probationem, & ob talem damnare confessionem, peccatum grauissimum est.

Rursus secundò, debet esse accusatio. Nisi enim ta-
men accusetur, non potest damnari nocens, nisi reperi-
retur in flagranti delicto. Illis enim est virtualis accusa-
tio & testimonium.

Rursus tertiò, debet citari, & debet tempus tra-
nocenti vt respondeat, quamuis vt dicit Syluest. verb.
homicidium. §. 2. in aliquo casu, licet damnare nocen-
tem inauditum, cùm potens est, nec aliter posset iusti-
tia impleri. Debent tamen semper esse testimonia, a-
notorium crimen.

Vltimò hæc debet cura adhiberi, vt occidendo ad-
ministretur cõfessio, & consolatio spiritualis, & oppo-
situm facere, peccatum mortale est. nisi cùm res est re-
pentina, nec aliter posset iustitia impleri: tunc enim su-
ficeret dare aliquod tempus, vt homo conteri possit.

Adhuc istæ tres non sufficiunt, sed est quarta condi-
tio necessaria, animus rectus iudicis, qui non ex ira, vel
inuidia, vel passione, sed ex zelo iustitię occidere debe-
Si enim occideret ex passione, quia nocens inimicus e-
rat, quamuis alia concurrant, mortaliter peccat. Hoc e-
tiam idem dicendum de ministris iustitiæ.

Quinta est necessaria conditio, vt homo non sit per-
sona Ecclesiastica, nam in maioribus ordinibus consti-
tutus, non habens Papæ facultatem, peccat mortaliter
occidendo, aut tanquam iudex, c. clericis, ne cler. vel
monach. aut tanquam minister. In minoribus verò con-
stitutus, vt habet Soto lib. 5. mortaliter non peccat, sed
venialiter. Hęc igitur est prima causa, ob quam licet ho-
minem occidere cum voluntate occidendi.

Altera causa erat necessitas. Ob necessitatem enim
licet absq; publica authoritate occidere. Hoc autem in
quatuor casibus licet.

Primò, ad vitam defendendam, suam, vel amici, vel
parentis, filij, vel coniuncti, vt habet glos. Clem. vnic. de
homic. Tamen hîc contrahitur irregularitas, non au-
tem ad sui defensionem, vt habet glo. Cùm enim homo
inuaditur ab inimico, si aliter non potest vitam conser-
uare, nisi occidendo illum, licet occidere, Clem. vnic. de

homi. vbi habetur, quòd tunc non fit irregularis, imò si inuasus, esset persona publica, & multùm vtilis in Republica, tenetur vitam conseruare & alium occidere. Econtrà autem si inuasor esset persona multùm publica, & necessaria in republica, potiùs inuasus debet se pati occidi, & tenetur, quàm occidere. Cùm tamen neuter occurrit casus, potest occidere, & potest etiam permittere se occidi, & hoc vltimum est magis meritorium. Hinc patet solutio illius casus, quem Soto nó audet determinare, si esset fœmina à marito conclusa in cubiculo, à quo fugere non potest, habetq; vir pugionem ad ipsam confodiendam, expectat tamen vt ipsa quiescat, an liceat vxori præuenire, & occidere virum. Dico licere, & ratio est aperta. Nam iam est inuasa, cùm primùm à marito conclusa est, & expectat paratus occidere, nam si tunc non est tempus se defendendi, profectò nullum aliud erit: Et est simile de illo qui præparat bombardã vt alium occidat, sed ille aliam iam habet præparatam; profectò ridiculum esset dicere, hunc debere expectare, vt ille præparet, & incipiat emittere, qui potest præuenire. Ita etiam dicendum est de illa fœmina, si aliter non potest euadere.

Secundus casus est, ad honorem suum defendendum, Ioan. de Anan. c. suscepimus, de homicid. potest etiam alium occidere, vt habet Syluest. verb. homicidiũ. 1. & communiter omnes docent. Ex quo fit, vt si nobilis inuasus, posset vitam saluare fugiendo, non tenetur (si inde infamiam contrahit) fugere, sed occidere hostem potest, si aliter vitam cum honore tutari non potest. Similiter, si non potest fugere iniuriam notabilem inferendam, vt ligni percussionem paratam, potest enim tunc occidere inimicum.

Sed duo hic aduertenda sunt, primum est, hoc non licere omnibus, nisi nobilibus, & personis, qui suum tutari honorem maximè obligantur, vnde nullus clericus aut monachus, potest in illis casibus occidere, sed tenetur fugere, aut talem iniuriam pati. Bartol. l. vt vim. ff. de iustitia & iur. dicit, quòd si est Perusinus cui est

verecundia, fugere non tenetur: sed si est Florentin. cui non est verecundia, fugere tenetur, quia his non est infamia fugere, aut illa perpeti. Similiter si esset vir nobilis conditionis.

Secundum aduertendum est: Post contractam iniuriam, non licet occidere, id enim est se vindicare, solùm autem licet ad vitandam infamiam, ne contrahatur, vt ligno percussus, non potest absque peccato mortali occidere inimicum, & attende, quòd debet esse verus honor, & infamia, non enim debet mensurari hoc nisi per existimationem hominum prudentium & cordatorum.

Tertius casus est ad tuendam rem, Caiet. 2. 2. quæst. 64. art. 7. & Anto. 3. part. tit. 4. cap. 3. Cùm enim aliter res haberi, & recuperari non potest, licet latronem occidere, non solùm nocte, sed etiam die, si tamen speraret recuperandi rem illam, nō liceret occidere. Hoc tamen non licet Ecclesiasticis personis, qui potiùs debent bonorum iacturam pati quàm occidere, vt habet Panor. c. suscepimus. de homicid. In eod. c. id habetur de monacho; *Satius*, inquit, *est post tunicam relinquere pallium, quàm pro rebus transitoriis, tam acerbè in alium exardescere*, his enim licet tantum occidere ob vitam saluandam.

Quartus casus est, ob castitatem. Posset enim fœmina, aut iuuenis, ob seruandam castitatem occidere inuasorem, cùm aliter se defendere non potest. Notandum tamen est, quòd quamuis ab alio superetur, si non consentiat interiùs in actu turpi, non peccat, nec virginitatem amittit, si virgo erat. Vnde Syluester verb. homicid. §. 8. dicit, quòd potest non occidere quamuis possit, sed pati se corrumpi dum consensum cohibeat in delectatione, tamen quia periculosum est hoc, securiùs esset occidere, si possit, illudq; remedium sumendum est, cùm aliud non occurrit.

Tertia causa est inconsideratio; Cùm enim aliquis motu repentino correptus, adeò vt non sit rationis compos alterum occidit, à peccato mortali liber est. Tamen raro euenit hoc, quia homicidium nō ita fit repen-

tè, quin homo possit deliberatione vti, si quando tamen ita occideret, non est mortale, nisi consensus in facto, pòst sequatur.

Hæc igitur sunt circa homicidium, cum intentione occidendi.

Aduertendum tamẽ, non semper licere ob vitæ propriæ defensionem alium occidere, in duello enim iniusto, peccat mortaliter, qui alterum occidit, dico iniusto, quia aliquando licitum est. Obseruando enim aliquos exercitus contrarios, licet pugnam ad duos reducere. Similiter, cùm aliquis cogitur sub vitæ periculo aggredi duellum. Cætera tamen sunt impijssima, & peccatum graue mortale, de quibus Cõcil. Trid. sess. 25. cap. 19. sanctissimè quatuor instituit.

Primùm excommunicat omnes Imperatores, Reges, Marchiones, Duces, & dominos qui in suis terris facultatem faciunt duelli, & non solùm excommunicat lata sententia, sed priuat dominio locorum, ita vt si sunt loca Ecclesiæ, recurrant ad ipsam, si autem feudalia, recurrant ad Dominos.

Secundò, excommunicat ipso iure patrinos, & proscriptionis omnium bonorum eorum, & perpetuę infamiæ pœnam infligit.

Tertiò excommunicat ipsos pugnãtes, & infligit eandem proscriptionis, & perpetuæ infamiæ pœnam, & in pugna occisos, putat Ecclesiastica sepultura.

Quartò, spectatores omnes excommunicat, & tãdem hi omnes, mortaliter peccant. Aduerte rursus, non solùm qui occidit peccare, sed qui consulit, præcipit, iuuat, fauet, auxiliatur, vt suprà diximus.

De homicidio sine intentione.

CAP. VII.

DIXIMVS de homicidio sui, & de homicidio alterius cum intentione occidendi, superest, vt de homicidio alterius absque intentione dicamus.

Hoc autem aliquando est cum mortali, aliquando cum veniali peccato, aliquādo sine vllo peccato. In cuius declaratione, distinctio est notanda: dupliciter posse aliquem alium occidere, non intendendo ipsum occidere, vno modo ipsum verè occidēdo, quod aliqui vocāt per excessum, altero modo omittēdo aliquid facere, ex cuius omissione, sequitur mors alterius. Erga priorem modum sunt duæ regulę, erga posteriorem aliæ duæ, eruntque numero quatuor obseruandæ, pro cognitione plena horum.

Prima regula est, qui faciens aliquem actum licitum, occidit præter intentionē alium, peccat magis, vel minùs, iuxta negligentiam maiorem, vel minorem, quam adhibuit, ne occisio aliqua sequeretur, vbi autem nulla fuit negligentia, nullum est peccatum. v.g. aliquis nobilis venatur feras, & proijciens sagittam, vel emittens bombardam, occidit hominem, in hoc casu, actus venandi licitus est nobili sæculari: considerādum est, an fecit diligentiam aliquam, ne casu aliquem occideret; si fecit, non peccauit, occidendo, si non fecit, peccauit pro quantitate negligentiæ. Est autem pensanda negligētia, aut diligētia, iuxta periculum maius vel minus, si enim locus venationis erat peruius, per quem multi transire solent, ipse autem nullam, vel paruam fecit diligētiam, vtens bombarda, peccatum est mortale; si tamen locus erat desertus, & ipse parum diligentiæ adhibuit, est veniale. Rursus aliquis tectum constituens, proijcit lapides in via, si talis signum habet, vt transeuntes sibi caueant, si fortè occidat aliquem, non peccat; si tamen nulla vtitur diligentia, siue parua, cùm locus sit nimis peruius, peccatum esset mortale. Rursus, qui dormiens in lecto cum infante, suffocat ipsum, si non prius fecit diligentiam, maximè cùm cognosceret, se per lectum multum volutari, peccaret mortaliter. Est autem ista diligentia adhibenda, cùm actus periculosus est mortaliter loquendo. Cùm autem non est, aut parum est, nulla, aut parua requiritur diligentia.

Secunda regula, qui faciens actum illicitum, aliquē, præter

præter intentionem, occidit, etiam post diligẽtiam adhibitam, peccat. Peccatum autem tantum est, quantum est actus illicitus quem faciebat, verbi gratia, clericus venatur bombarda feras, & casu occidit hominem, peccat mortaliter; quia sic venari, clerico interdictum est, & est mortale, vnde in clerico est peccatum, quod nullum esset in sæculari. Similiter, qui pugnat cum aliquo, animo non occidendi, & in pugna occidit, peccat mortaliter, si pugna illa peccatum mortale erat. Cùm verò venialis, quia leuis erat, venialiter peccat. Similiter, peccat ebrius, qui in ebrietate occidit aliquem, si sciebat se furere in ebrietate, & sibi non prouidit. Est enim notandum vnum cum Soto libro quinto, quæst. prima, articulo nono, cùm non quicunque actus illicitus ex quo sequitur homicidium, facit culpam homicidij, sed illicitus actus, in quo est periculum alterum occidendi. Si enim nullum sit, tunc non reputatur pro illicito quantum ad homicidium: vnde, qui arborem alienam conscendit, gratia capiendi fructus, si casu cadat supra aliũ, & occidat, nõ ob id peccat homicidio, quia talis ascensus moraliter, non sic erat periculosus.

Tertia regula: qui omittens aliquid, quod ex iustitia tenebatur facere, est in causa vt alterius mors sequatur, peccat tantum peccatum, quantum est omissio illa, v. g. sunt latrones in terris alicuius principis, qui occidunt & spoliant omnes viatores, si talis princeps non prouidet, & procurat, cùm possit, illos expellere, si fortè postea occidantur aliqui, peccat in illis occasionibus, & mortaliter, quia omissio grauis erat.

Secundò, iudex tenetur noctu visitare ciuitatem, si non visitet, & casu aliquis ob id occidatur, peccat, si omissio illa venialis erat, putà quia fuerat illa solùm nocte, & nullum timebatur periculũ, venialis illi erit culpa homicidij, si verò periculum graue erat, quia in illa ciuitate homines erant multum rixosi, & inuicem inimici, mortale esset.

Tertiò, aduocati, quia sua culpa non considerant causam innocẽtis, & ob id innocens morte damnatur, peccant

çant moraliter, ſi culpa notabilis erit; nec excuſantur ignorantia, quia tenentur ſcire, aliter non vti officio, vel tales non admittere cauſas.

Quartò, ſi medicus ignorans ſit, & ſua notabili culpa infirmus moriatur, peccat mortaliter, quia tenetur ſcire, ſicut Principes & Iudices non excuſantur, ignorantes pericula locorum, quia indagare tenetur.

Quintò peccat dominus, qui habet leones domi, & nõ prouidet ne noceant alijs.

Sextò, peccant parentes, qui filijs paruulis permittunt arma, cognoſcendo eos eſſe ſuperbos, & iracũdos; non enim excuſantur à peccato homicidij ſi aliquod ſequatur.

Denique qui dominium, vel poteſtatem habent aliquam ſupra alios, tenentur prouidere, vt vbi eſt periculum homicidij, non committatur, aliàs peccant ratione omiſſionis, & eſt peccatum contra iuſtitiam.

Quarta regula, qui omittens aliquid, ad quod ex charitate tenebatur, & ex tali omiſſione alter obit, vel occiditur, peccat iuxta grauitatem omiſſionis.

Verbi gratia, qui alteri in extrema neceſſitate poſito vitæ, non ſuccurrit cùm poſſit, moraliter peccat, & ſi ille moriatur, peccat mortale peccatum homicidij.

Rurſus qui ſcit aliquem falsò accuſatum, morti, inculpabiliter adiudicari, ſi ipſe teſtificando verum, poteſt liberare eum, tenetur ſub mortali teſtificari, & ſi ille pòſt patitur mortem, peccat moraliter nõ teſtificando, quamuis accuſator paſſurus eſſet damnum ex tali teſtimonio: dummodò non ſciat id in confeſſione: tunc enim tacere debet.

Eodem modo, qui ſcit inſidias contra aliquem paratas, tenetur, vt poteſt, illum liberare, eum admonendo vt ſibi caueat, & niſi id faciat, peccat, ſi ille occidatur. Et iſta ſunt homicidia & peccata cõtra charitatem. Ad has quatuor regulas, reducuntur omnia iſta quæ pertinent ad homicidium ſine intentione occidendi.

De circumstantijs homicidij.

CAP. VIII.

EX sex quæ de homicidio tractanda proposuimus, quatuor absoluimus; nunc quintum aggredi oportet, puta Circunstantias homicidij, vel percussionis, in confessione exprimendas. Quarum prima est in persona occisa, aut percussa. Septem enim sunt genera personarum, quas exprimere oportet.

Primum est earum, quæ sunt cum occidente sanguine coniunctæ, vt si occisus fuerit frater, pater, mater, vxor, filius. & huiusmodi notabiliter sunt coniuncti.

Secundum est clericorũ, seu monachorum. Qui enim percussit vel occidit clericum vel monachum, non solùm peccat mortaliter, sed sententiam excommunicationis incurrit, 17. quæst. 4. c. si quis suadente, vbi nota quatuor.

Primum est, per occidentem, vel percutientem non solùm esse intelligendum sæcularem, sed quemcunque ecclesiasticum: Nam etiam talis incurrit excommunicationem.

Rursus secundò, per monachum percussum intelligas professum, & nouitium, & conuersum cuiuscunque religionis approbatæ. Similiter per clericum, intellige non solùm in maioribus cõstitutum, sed etiam primam tonsuram habentem, quamuis sit coniugatus, dum duxerit virginem, & portet habitum, & tonsuram, aliàs perdit priuilegium.

Tertiò, per violentam manus impositionem, intellige, non solùm occisionem, vel percussionem, sed verberationem, mutilationem, pugnum, alapam, vestium dilacerationem, lapidis percussionem, & alia huiusmodi: Per tales enim actus incurritur.

Quartò, ista excõmunicatio Papæ reseruatur, nisi cùm percutiens est infra decimumquartum annum, tunc enim ad Episcopum pertinet. Similiter cùm est senex, infirmus, pauper, vel absque vitæ periculo, & notabili incom-

incommodo, non poteſt Romam venire. Tunc enim reſeruatur Epiſcopo. Cùm autem clerici ſimul viuentes ſe percutiunt, ſi leuis eſt percuſſio, vt pugnus, vel alapa, ad Epiſcopum pertinet, aliter ad Papam.

Sunt tamen aliqui caſus, in quibus abſque excommunicatione poteſt quis percutere clericum.

Primò, cùm fit ioco.

Secundò, cùm fit cauſa correctionis, vt faciunt magiſtri, & ſuperiores.

Tertiò, cùm ignorabatur eſſe clericus, c. ſi verò, 2. de ſenten. excom.

Quartò, cùm licèt eſſet cognitus, tamen reperitur in flagranti delicto, cum matre, vel vxore, vel filia, ſorore, vel nepte alicuius, tunc ſi occidatur abſque iſto peccatum quidem eſt mortale, ſed non eſt excommunicatio, c. ſi verò, 1. de ſenten. excom. vt habet glo. can. ſi quis ſuadente.

Quintò, cùm percuſſio ita eſt leuis, vt ſolũ ſit veniale peccatum, nam excommunicatio maior eſt propter mortale.

Sextò, cùm occiditur à quolibet alio. In illis verò caſibus, in quibus diximus licere alicui, alium occidere, c. ſi verò, allegato.

Tertium genus, Epiſcoporum, Archiepiſcoporum, Patriarcharũ, Hos enim occidere, mutilare, percutere, verberare, capere, in carcere detinere, aut alia mandare, peccatum eſt cum excommunicatione, in cœna reſeruata. Quæ intelligenda eſt, cùm tales conſecrati ſunt, aliàs non: quamuis ſint electi, & in poſſeſſione Epiſcopatus. Erit enim tantùm excommunicatio Papalis, ſicut præcedens, ratione clericatus. Hoc autem fuit ius antiquum, c. ſi quis ſuadente, de pœnis, in Clem. vbi excommunicantur etiam qui banniunt Epiſcopos, imò vltra, mandantes illos actus dictos, excommunicantur; conſulentes, comitantes, fauentes, defendẽtes, & tale factum ratificantes, ſed iſta excommunicatio non eſt in cœna, ſed ſolùm Papalis.

Quartum genus perſonarum, ſunt Cardinales, qui

Epi-

Episcopi non sunt. Hos hostiliter insequi, capere, aut percutere, aut talia mandare, non solùm est morale peccatum, sed excommunicationi subiectum. Quod reseruatur Pontifici, c.fœlices, de pœnis, in text. vbi contra tales, multæ aliæ imponuntur pœnæ. Excommunicantur etiam dantes in hoc consilium, & factum ratificantes, cooperantes, fauentes, aut eos defendentes, qui talia faciunt. Ista tamen excommunicatio non est in cœna, sed tantùm Papalis.

Quintum genus personarum sunt, qui causa negotiorum in curiam Romanam veniunt, & qui in ea, hac causa morantur, & negotiorum gestorum notarij, Procuratores, Iudices, Aduocati, & Auditores: hos enim occasione causarum verberare, mutilare, occidere, aut bonis spoliare, per se, vel per alias, peccatum est excommunicationi cœnæ suppositum.

Sextum genus personarum, sunt venientes ad sedem Apostolicam, aut ab ea recedentes. Hos enim propria temeritate occidere, rapere, detinere, aut spoliare, verberare, mutilare, aut contra, in ea vrbe habitantes, ista absque apostolica auctoritate facere, aut præcipere, est peccatum, in eiusdem cœnæ excommunicatione côtentum, dummodò ista, ex proposito deliberato fiât, id est, ex præmeditato.

Septimum genus sunt personæ, ex quarum percussione aut occisione, alij damnum in re temporali patiuntur, aut ipsemet. Tunc enim manifestandæ sunt, vt restitutio à confessore imponatur. Vnde, qui occidit seruum alterius, confiteri debet, quia ad restitutionem pecuniæ æquiualentis tenetur. Similiter, qui mutilat seruum alterius obligatur restituere damnum, quod dominus ex tali mutilatione incurrit. Similiter qui occidit, aut mutilat aliquem, qui suo labore familiam alebat, tenetur restituere & reddere damnum. De hoc latius dicemus, in materia de restitutione. Si tamen is qui occidit, vel percutit tales, fecit restitutionem, non obligatur, personam percussam, vel occisam manifestare.

Hæc ſunt quantum ad circunſtantiam obiecti. Sunt tamen aliqua notanda.

Primum eſt, quando aliqua excommunicatio in iure ponitur, percuſſione, vel homicidio, vel aliquo pecca-to, non eſt extendenda, niſi ad illas perſonas quæ talis peccati ſunt participes, eo modo qui exprimitur in tali excommunicatione; verbi gratia, in clerici percuſſione excommunicatio poſita eſt, contra violentas imponen-tes manus, & non alios. Hinc fit, vt qui iuuat, qui præci-pit, qui conſulit, licèt mortaliter peccent, tamen excom-municati non ſunt, ex vi illius capituli, *Si quis ſuadente*. Sunt tamen excommunicati, per alia capitula, in quibus iſta exprimuntur, puta, c. mulieres, & c. quantæ, de ſent. excom. & c. cùm quis, de ſenten. excom. in 6.

Rurſus, peccatum propter quod imponitur, eſt im-poſitio violentæ manus. Quando igitur aliquis vult tan-tùm mente interiùs manus imponere, vel procurat, vel proijcit ſagittam, ſed non percutit, mortaliter peccat, tamen non eſt excommunicatus.

Rurſus in percuſſione Epiſcopi, non ſolùm excom-municatio eſt contra percutientes, ſed contra mandan-tes, conſulentes, &c. Omnes hi, excommunicationem incurrunt; dum tamen percuſſionis peccatum ſequa-tur, aliter non, licèt præcipiant, conſulant, & alia fa-ciant.

Notandum eſt ſecundò, percuſſionem clerici induce-re excommunicationem, cùm ab alio eſt. Cùm enim a-quis ſe mutilat, aut percutit, etiam cauſa odij, quamuis peccet mortaliter, cùm notabilis eſt percuſſio, ta-men non eſt excommunicatus. Contrarium tenet Na-uar. c. 15. num. 11. ſed profectò abſque ratione, nam non aliunde cõtrahitur iſta excommunicatio, niſi per illud caput, *Si quis ſuadente*. At tale caput loquitur de tertia per-ſona, nec ſunt ampliandæ pœnæ iſtæ.

Altera circunſtantia in confeſſione manifeſtanda eſt locus. Cùm enim ſacer eſt, peccatum mutat ſpeciem & dicitur ſacrilegium. Atque hæc eſt vna cauſa prop-ter quam eccleſia polluitur. Sunt enim quinque cau-

pi

propter quas polluitur ecclesia, ita vt in ea non liceat celebrare.

Prima est, iniuriosa sanguinis effusio. Cùm enim sanguis in ecclesia spargitur ex vulnere, non ioco, nec correctióe incusso, sed iniuriosè, est ecclesia polluta, dummodò sit aliqua sanguinis copia, & non à puero ante vsum ratonis perfecta, vel ab ebrio, vel insano sit facta. Tunc enim non esset ecclesia polluta. Similiter nõ esset, si quis ob sui defensionem vulnus incuteret. Notandum tamen, quòd polluta esset ecclesia, si in ea vulnus infligeretur, quamuis sanguis in vase reciperetur, vel percussus ita citò extraheretur, vt sanguis in ecclesia non caderet. Non esset tamen polluta, si extra ecclesiam percussus, confugeret in ipsam, & ibi sanguis spargeretur, nec sufficit percussio ad pollutionem, nisi sequatur sanguis, quamuis sufficeret mors sine sanguine, vt strangulatio, suspensio, & cætera. Cùm autem ecclesia polluta est, etiam cemeterium est pollutum, non autem econtrà.

Secunda causa ob quam polluitur ecclesia, est humani seminis pollutio voluntaria. Non enim per nocturnas pollutiones, quæ in somnis fiunt, polluitur, sed debet esse voluntaria, siue fiat secundùm naturam, siue contrà, siue illicito concubitu, siue licito, quale est coniugium; hoc enim etiam polluit. Notandum tamen, vt pollutio hæc sit causa, debet esse publica, & notoria apud multos. Si enim secreta est, cuius notitia apud paucissimos est, non est polluta ecclesia.

Tertia causa est, cùm excõmunicatus in ea sepelitur, de consecra. eccles. c. consuluisti.

Quarta, cùm sepelitur aliquis infidelis, vt habetur in c. ecclesiam. 1. de consecra. distin. 1. Et in hoc casu oportet parietes ecclesiæ radere.

Quinta causa est, cùm consecratur ecclesia ab Episcopo publicè excommunicato, vt habetur c. cõsuluisti allegato. His causis polluta est ecclesia: in qua scienter celebrare, peccatum est mortale. Nulla tamen irregularitas, aut excommunicatio incurritur, vt habetur in c. is qui, de senten. excommuni. in 6. Glo. tamen eodem cap.

 tenet

tenet esse suspensum, qui in tali ecclesia celebret, ab in-gressu ecclesiæ, ita vt, si post suspensionem celebret, fit irregularis, & videtur consentire Syluest. ver. consecratio. 2. in fine.

Huic sententiæ videtur fauere caput, Episcoporum de priuileg. in 6. nisi velimus restringere hoc caput ad loca interdicta, nam ibi non dicitur de pollutis, sed de interdictis, & hoc videtur magis consonum. Nam in illo citato (is qui) tantùum dicitur, quod temerarie agunt celebrantes in polluta ecclesia, & statim celebranti in interdicto loco infligitur pœna irregularitatis. Cùm autem polluta est ecclesia, si consecrata erat, est reconcilianda ab Episcopo, etiam cum aqua ab Episcopo benedicta, siue ab eodē qui prius consecrauit benedicta, siue ab alio. Cùm autem tantùm est ecclesia benedicta, & non consecrata, reconciliatio fieri potest per sacerdotem cum aqua ab Episcopo benedicta.

Tertia circunstantia in cōfessione dicenda; est, si per se, vel cum alijs occidit, aut percussit. Si enim cum alijs manifestare oportet; an illos ad tale auxilium & factum solicitauerit, & conuocauerit. Tunc enim mortaliter peccat, & tot committit peccata, quot fecit peccare, solicitando ad malum.

Quarta circunstātia est, tempus in quo decreuit committere. Si enim multum temporis perseuerauit in tali proposito, vix excusatur à multis peccatis, quæ committuntur in multiplicatis volitionibus occidendi, vel percutiendi. Hæ sunt circunstantiæ erga hoc peccatum.

De intellectu præcepti, Non occidendi.

CAP. IX.

HOC est vltimum caput, ex sex, quæ tractanda de homicidio proposuimus. In hoc igitur præcepto, *Non occides*, Exodi: 20. prout à Domino, Mat-

tha-

thæi 5. exponitur, quinque prohibentur.

Primum est, ipsum nocumentum corporale, vt occidere, mutilare, percutere, verberare, torquere in carcere, aliaque similia nocumenta, & ad iniuriam pertinentia, vt spuere, arundine percutere, & cætera.

Secundò prohibentur omnes præparationes, & dispositiones ad similes actus, vt gladium quærere percutiendi causa, inimicum obseruare, coniurare, id est, multos sub iuramento, vel fide aliqua, collegare in occisionem, vel nocumentum alicuius, & alia his similia.

Tertiò, prohibentur contumeliæ, & conuitia quæ fiunt verbo, aut signo aliquo. In cuius gratiam aduerte, conuitium esse, inhonorationem alicuius per verba, aut signa, denotantia malum pœnæ, aut malũ culpæ; vt cùm dicitur alicui, latro, fur, mendax, &c. hæc enim ad malum culpæ pertinent: Similiter, cùm dicitur, stulte, insensate, cœce, fili illegitime, &c. hæc ad malum pœnæ spectant. Ista igitur cum cõtemptu siue verbo, siue nutu, vel litera, vel signo alteri obijcere conuitium est. Contumelia autem propriè est, de malo culpæ, vt cùm dicitur, latro, mendax, &c. Hoc igitur peccatum de genere suo est mortale, &, si est notabilis iniuria, est verè mortale, siue dicatur cum animo inhonorandi, siue sine illo, sed tãtùm cum ira, dummodò sit deliberatio, & verbum sit notabiliter iniuriosum.

Sunt tamen casus aliqui, in quibus non est mortale.

Primus est, cùm deest plena deliberatio, vt cùm quis repentina ira correptus, profert verbum contumeliosum, tamen si non erat omninò deliberatio, non esset mortale, nisi pòst, factum confirmaret.

Secundus est, cùm licèt adsit deliberatio, tamen iniuria leuis esset.

Tertius, cùm adest deliberatio, & iniuria magna est, sed fit ioco.

Quartus, cùm licèt non fiat ioco, tamen fit inter personas parui momenti, vt inter mulierculas, quæ sæpè rixari solent, & multa cõuitia inuicem iaculari, aut inter seruos, & famulos.

Quintus, cùm fit gratia correctionis. Magister enim sic facit cum discipulo, & dominus cum seruo, & pater cum filio, superior cum inferiori. Sic dominus vocauit stultos discipulos, & Paulus Galatas insensatos; sed tunc debet esse gratia correctionis, aliàs peccatum esset, & modus est seruandus. Nam non licet superiori iaculari conuicia in inferiorem, ac si esset seruus: imò si esset persona honorata, quamuis esset à concilijs alicuius potentis, si aliquod magnum cōuitium ab eodem potente ei inferretur, mortale esset peccatum, si animus adesset, inhonorandi.

Quartò, prohibentur in isto præcepto, motus animi interioris deliberati, vt mortem velle alicui, vel malū temporale. Qui enim mortem sibi vel alteri, extra casus licitos appetit, animo deliberato, mortaliter peccat.

Quintò, prohibentes omnes cōsortes in tali peccato, qui sunt nouem, conclusi in his versibus,

Iußio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Iußit, qui præcipit, *consilium*, qui consulit, *consensus*, qui factum ratificat, vel vt fiat, probat, *palpo*, qui factum laudat, vel vt fiat, laudat, *recursus*, qui defendit homicidium, vel defensionem permittit, *participans*, qui iuuat ad factū, *mutus*, qui non pręmonet occidendum vel percutiēdum, cùm potest & debet; *non obstans*, qui non prohibet, cùm possit & debeat, *non manifestans*, qui veritatem innocentis non ostendit, ne damnetur, cùm possit & debeat. Omnes hi peccant contra istud præceptum.

De sexto præcepto: De simplici fornicatione.

CAP. X.

SEXTVM præceptum habetur, Exodi 20. *Non mœchaberis*: Erga quod, quatuor sunt considerāda. Primum est, quid fornicatio sit. Secundò, quot eius species. Tertiò, quale peccatum. Quartò, quæ in hoc præcepto prohibeantur.

Circa

Circa primum, si vis vocabuli consideretur, fornicari, est rem cum meretricibus habere: descendit enim à nomine fornix, quod significat loca quædam concamerata ad modum arcus, in quibus meretrices se prostrare solebant. Quamuis autem ista sit vis vocabuli, tamē verbum latius patet apud Theologos, & Iuristas, & significat actum illicitum venereum, quocunque modo fiat; sicut etiam extenditur verbum, mœcharij: nam propriè tantùm significat adulterari. Est igitur fornicatio, sic vniuersaliter sumpta, humanus cōcubitus illicitus. Dico *humanus*, quia concubitus aliorum inter se animalium, nō dicitur fornicatio, imò nec quicunq; humanus, nisi qui cum peccato fit, ob id dicitur, *illicitus*.

Huius septem possunt describi species, simplex fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, raptus, sacrilegium, peccatum contra naturam: quarum singulæ, suo sunt ordine explicandæ. Est igitur simplex fornicatio, cōcubitus soluti, cum soluta. Voco solutum, simplicem hominem, qui non habet statum coniugati, nec clerici, nec religionis, nec votum, sed est simplex homo. Voco solutam, similem fœminam, quæ amisit virginitatem. Horum concubitus, fornicatio simplex dicitur. Esse autem peccatum mortale, adeò certa res est, vt oppositum pertinaciter asserere, sit hæreticum, vt definitum est in Clem. ad nostrum de hæret. & habetur Ephes. 5. *Omnis fornicator, non habet hæreditatem in regno Christi.* Neque excusatur vllus ignorátia; nam est naturale præceptum, in quo nō habet locum ignorantia, sicut nec in homicidio. Ratio autem, quare peccatum sit, ea est, quia est contra finem, propter quem Deus humanum concubitū concessit; qui quidem non solùm est multiplicatio filiorum, sed eorundem sustentatio, quæ fieri non possunt, nisi certum patrem & determinatum habeant, quod per matrimonium fit. In fornicatione enim, nō est pater determinatus. Est autem hoc adeò non concessum, vt inter bruta, cùm, filij vt nascantur, opera masculorum indigēt, nunquàm fœmina cum pluribus, sed cum vno tātùm coëat. Est igitur fornicatio contra finem à Deo pręstitutum, &

obid mortale. Dicit autem S.Thom.4.sent.dist.3.art.4. in fornicatione grauius peccare marem quàm fœminã, nam mas, maiori vsu rationis viget, quamuis in adulterio, magis peccat fœmina, quia plura damna facit. Nam fœmina, adultera, supponit filios adulterij, qui damnũ inferunt legitimis, vt pòst dicemus, quod non est in viro, in quo apertè cognoscũtur filij adulterij. Hoc autem regulariter est intelligendum; nam aliquãdo potest fœmina plus vigere secundùm rationis vsum, grauiusque peccare.

Quamuis autem sit mortale peccatum fornicatio, in duobus tamen casibus potest non esse peccatum.

Primus est, cùm deficit vsus rationis, vt si amens, qui non habet iudiciũ rationis, coiret, tunc non peccat, sicut nec occidendo, nec cõmittendo alia. Similiter, si ebrius, non compos rationis id faceret, nõ peccaret; & sic à peccato excusatur Loth, Gen.19. qui ebrius cũ filiabus duabus concubuit, ipsius eum decipientibus. Si tamẽ ebrius periculum tale probabiliter cognosceret, & nõ sibi ante ebrietatem prouideret, à peccato non excusaretur.

Alter casus est, ex parte patientis, cùm cogitur quis, vt si fœmina comprehensa cogeretur ad talem actum, dummodò ista interiùs non consentiret actui, quamuis pateretur ab altero, & sentiret etiam delectationem, nõ peccaret. Sed hoc non habet locum ex parte agẽntis. Nã agens absque consensu non agit. In consensu autem est mortale. Nec excusatur propter mortis periculum, vel metum: nam quãuis passurus esset mortes, & liberaturus esset mille vitas aliorum, nunquàm licet ex consensu fornicari. Ad hoc peccatum reducitur concubinatus soluti cum soluta. Non enim est aliud concubinatus, quàm fornicatio continuata cum soluta, determinata, ita vt sit velut cohabitatio quædam, ac si matrimonio coniuncta esset. Est autẽ hoc graue peccatum, & periculosum, quia homo non solùm peccat, sed manet in statu peccati, & in continuo proposito (saltem virtuali) peccandi. Vnde, tales nullo modo sunt absoluẽdi, quin primũ eijciant concubinas, quamuis in mortis articulo sint, nisi

vrgeat

vrgeat mors, vt tempus desit, tũc sufficeret propositum. Extra talem articulum, primò sunt eijciẽdæ, quòd si domi non habet, aliqua est experientia sumenda de illius continentia ante absolutionem, præsertim si sæpè proposuit se contenturum, & non continuit, nec tam perfecta contritio in eo apparet. Contra concubinarios Concil. Trid. 24. sess. c. 8. determinat vt ab Episcopo, cõcubinarij ter admoneãtur, & nisi resipuerint, excõmunicentur; &, si in excommunicatione per annum perseuerauerint, castigentur & puniantur ab Episcopo: Concubinæ autem ter admoneantur, & nisi resipuerint, eijciantur à ciuitate, &, si videtur Episcopo, extra diœcesim, inuocato ad hoc brachio sæculari, si opus fuerit.

De adulterio, & stupro.

CAP. XI.

STVPRVM, est virginis fœminæ defloratio. Cùm enim vir primò defloratur, non dicitur stuprum, sed tantùm cum fœmina. Est autem grauius peccatum simplici fornicatione, quia habet totam malitiam fornicationis, & aliquid ampliùs, puta ablationem signaculi virginalis, & constituit fœminã in periculo grandi deinceps peccandi. Obligat autẽ stuprum aliquando ad restitutionem. Cum enim quis virginẽ coëgit violẽtia, vel importunis precibus, tenetur illã ducere aut dotare, c. si seduxerit, extra, de adult. & c. peruenit, vt possit alteri nubere ita honoratè, ac si esset virgo; Si autem falsis persuasionibus ipsam decipit, ad idẽ tenetur. Si rursus promisit illam ducere, aut cum iuramento, aut sine illo, quãuis interiùs non intenderit illam ducere, tenetur tamen sub mortali ducere, si pater illius voluerit, aut ipsa: si verò noluerit. tenetur dotare. Quòd si esset inæqualis sortis, puta q̃a est inferioris multò cõditionis, sufficeret dotare. Ant. 2. par. tit. 2. cap. 1. §. Idemq; fiet, cùm, qui promisit, erat aliàs coniugatus, aut habebat ordinẽ sacrum.

Imò vult Nauar.c.16.nu.18. quòd, quamuis verè promi-
serit, & possit ducere, si tamen timeretur aliquod graue
scandalum, sufficit dotare. Quando verò virgo non de-
cepta, nec coacta est, sed spontè cōsensit, & acceptauit,
tunc non est obligatio ad restitutionem ex iustitia, esset
tamē ex charitate, cùm persona nimis est potens, & fœ-
mina pauper, vt timeat periculum perditionis illius.
Hæc dicta sint de stupro.

Adulterium autem tripliciter fit. Est enim illicitus
cum coniugato concubitus. Primus est, coniugati cum
soluta. Secundus, coniugatæ cum soluto. Tertius, coniu-
gatæ cum coniugato, & econuersò. Est autem peccatum
mortale, grauius stupro, quia noua malitia inuenitur in
eo, maius damnum filiorum legitimorum, & fidelitatis
matrimonialis, peruersio. Aliquando autem cum stu-
pro coniungitur, vt cùm coniugatus rem habet cum
virgine.

Erga adulterium aliquot sunt aduertenda.

Primum est, esse grauem quādam difficultatem apud
Theologos, 4. sent. distin. 15. & Canonistas, c. officij, de
pœniten. & remiss. an adultera habens filium adulterinum
& legitimos, tenetur reuelare factum, ne hæreditas con-
ueniat illi, & damnum legitimi patiantur. In qua diffi-
cultate, aliqua sunt, in quibus omnes conueniunt.

Primum est, si adultera habet aliqua bona propria
libera, quæ posset quibus velit applicare, & his posset
satisfacere tale damnum, non tenetur reuelare, sed de-
bet satisfacere alijs legitimis, applicando illis tanta bo-
na, in quantis damnificantur per filium spurium.

Secundò, si nulla habet talia bona, aut habet, sed in-
sufficientia, si nō sperat probabiliter se quicquam pro-
futuram, quia non crederetur à filio spurio, nec præser-
tim à marito (quia isti, vt dicemus pòst, non tenentur
credere) tunc etiam non tenetur reuelare, sed relinque-
re, & in talibus casibus est absoluenda.

Tertiò, si sperat se profuturā, quia creditur, vel quia
talia dabit indicia, vt illi credere teneantur, si nullum
est vitæ, aut publicæ infamiæ periculum, tenetur id ma-
fest-

nifesta...,ne legitimi filij, aut hæredes, si filij non sint, damnificentur, & in his tribus, omnes concordant. At difficultas est, cùm sperat se profuturam, sed timet pro infamia, aut morte. Et quidem, cùm timetur infamia publica, communis est sententia non teneri reuelare. Ita habet Sot.4.dist.15.q.2.& Ant.2.part.titu.1. cap.8. §.1.& Medi.q.3 de resti. cap. 4. & Caiet.verb.adulterium, & multi alij. At Soto lib.4. quæst. 4. art. 2. limitat id cum Adri.quæst.1.de resti.& Maior.4.dist.15.q.17. licèt Adr. & Maior.simpliciter dicant, cum periculo infamiæ debere reuelare. Cùm enim redditus sunt multùm pingues, vt superent famam, aut æquent, adultera tenetur reuelare etiam cum infamia, alioquin non. Potest esse adultera infimæ conditionis, aut mediocris, & redditus pinguissimi, quòd si tenues essent, & fama esset maior, non tenetur. Dubium maius est de periculo vitæ, Innoc.Hostien.Panorm.c.allegato, officij, cum Theologis, Gabri.dist.15.q.art. 1. Syluest. verb. adulterium, §. 2. Angel.verb.adulterium. §. 4. & prædicti dicentes, non teneri cum infamia. Et ego ita credo, quia illud caput absolutè loquitur de timore, cum quo non tenetur, & ita Nauar.cap.19.num. 89. asserunt non teneri cum periculo vitæ, & ita videtur in illo capit. definiri ab Innoc. Papa. At Soto cum Adria.loco citato limitat, cùm redditus sunt supra modum pingues, vt regnum, imperium, Ducatus magnus. Tunc enim debet subire tale periculum, maximè si bonum Reipubl. maius illinc proueniat. In casibus verò ordinariis, cum periculo famæ, vel vitæ, non tenetur adultera reuelare. Aduertendum est, adulterum teneri ad eandem restitutionem, ad quā tenetur adultera, meliori modo quo potest, faciendam, non tamen tenetur reuelare. Hoc autem intellige, cùm suum esse scit probabiliter. Hoc enim communis sententia docet, quamuis Soto dubitet de hac restitutione, sed absque ratione. Cùm verò nō cognoscit probabiliter, (quia mulier leuis est, & cum alio rem habet, vide Syluestr.verb.adulterium) esse suum, non tenetur restituere.

Aduertendum tertiò, filium adulterij, secundùm sententiam communem, non teneri credere matri dicenti, eum esse ex adulterio. Panorm. c. per tuas, ext. de probat. vult, non teneri credere, & si vterque parens dicat, nisi testimonia, aut indicia sufficientia adducat. Si tamẽ fidem adhibeat matri, tenetur relinquere hęreditatem, quamuis non teneatur ea reddere, quæ bona fide consumpserat. Similiter nec maritus tenetur credere adulteræ. Quamuis autem ista sit communis sententia, crederem tamen in aliquo casu, filium obligari credere absque testimonijs & indiciis, vt si mater in mortis articulo constituta, post sacramentum receptum id reuelet, maximè accedente dicto confessoris, id de eius licentia aperiente, videtur profectò filius teneri in tali casu credere, & maximè si mors est subsequuta. Hęc quę diximus de adultera, adultero, & filio spurio, dicenda sunt de filio suppositio, quem fœmina supposuit, ac finxit esse suum, ne hæreditas ad alios trãseat, & de hoc loquitur illud c. officij, allegatum. Quæ diximus enim de illo adùlterij, dicenda sunt de isto, verus enim pater, & fœmina supponens, tenetur restituere; vel reuelare tenetur fœmina se, vt diximus de adultera.

Aduertendum quartò, licitum esse, ad occultandam infamiam, vel vitæ periculum in adulterio filios exponere in hospitali, dummodò tamen pater & mater restituant omnes expensas hospitali, si habeant vnde possint reddere. Si verò pauperes sunt, non tenentur, quia talia loca pro pauperibus instituta sunt. Debent tamen curam animæ pueri multùm habere, nunquam tamen licet propter vitandam mortem propriam, & aliorum etiam, occidere puerum, sed est graue mortale. Similiter abortum facere.

Aduert[illegible]um tandem est, quod inter alias pœnas adulteror[illegible]c vna est, vt adulter perdat ius petendi debitum, vt si maritus adulterauit cum aliqua, potest quidem vxori reddere, sed non habet ius petendi, adeò vt posit vxor absq; peccato negare debitum, quod ante adulterium non poterat sine mortali. Similiter, vir potest

potest negare vxori adulteræ, & hæc licet possit petere, tamen non ex iure seu iustitia obligante virum ad reddendum. De hoc tamen dicendum est inferiùs, in materia de matrimonio.

De incestu, raptu, & sacrilegio.

CAPVT XII.

QVARTA species est incestus. Est autem copula cũ consanguinea, aut affine. Intra quartum gradum peccatum est mortale grauius præcedentibus. Quò autem maior est coniunctio, eò maius est peccatum. Vnde, incestus cum consanguinea, maius est peccatum, quàm cum affine, & intra consanguineas, cum coniunctiori, sicut etiam inter affines. Incestus non solùm est peccatum, sed vnum ex impedimentis impedientibus matrimonium contrahendum, adeò vt peccet mortaliter, qui contrahit sine dispensatione, non tamẽ dirimitur cõtractum. Sed tenet communis opinio, hoc impedimentum intelligi de vtroq; incestuoso, tam qui affine, quàm qui consanguinea abusus est. At Sylu. ver. matrimonium. 2. §. 6. solùm de affine intelligit, & hoc videtur probabilius, cùm non sit vllus textus tale impedimentum ponens. Qui igitur cum consanguinea suæ vxoris rem habuit, ipsa mortua non potest ampliùs ducere sine dispensatione. Imò qui etiam rem habuit cum consanguinea eius, cum qua fornicatus est, non potest ducere vxorem; nam fornicatio etiam facit affinitatẽ. Rursus, idem incestuosus cum consanguinea vxoris, nõ potest petere debitum, sed solùm reddere, quousq; obtineat dispensationem, quã potest dare Episcopus (Armilla voc. dispen. §. 18.) sicut etiam dispensationem ducendi vxorem, si prior moriatur, aut si incestuosus non erat coniugatus.

Quinta species est, raptus. Hoc autem peccatũ, quantum ad actum luxuriæ, non distinguitur ab aliis, sed addit rapinam, & violentiam quandam, siue cũ soluta,

siue

siue cum coniugata, siue cum virgine, siue cum homine fit. Hæc autem violentia fit aliquando ipsi fœminæ, aliquando patri, aliquando vtrique simul, & semper est mortale peccatum, & tenetur raptor restituere raptam, vel patri, vel sponso, vel marito, si sponsata, vel coniugata erat. Sunt autem pœnæ temporales contra raptores positæ, vna tamen est, quæ ad rem facit. 27.q.2.can. statutum, qui rapit alienã sponsam, non potest amplius matrimonium contrahere, estq́; impedimentum impediens contrahendum, sed non dirimens contractum, sicut dictum est de incestu.

Sexta species, est Sacrilegium, cùm copula fit cum persona Deo dicata, per votum castitatis, aut religionis, aut copula fit in loco sacro. Vnde cùm Sacerdos, vel in minoribus constitutus, vel monachus, vel monialis copulam habet, grauissimè peccat sacrilegij peccatum. Similiter, laicus rem habens cum moniali, vel virgine Deo dicata. Rursus, committit sacrilegium, qui in loco sacro copulam habet, & quamuis sit coniugalis copula, est mortale, secundùm omnes. Vnum tamen dubium est apud Doctores, an si maritus & vxor tenerentur conclusi in aliquo loco sacro, vt inde non possint exire, licitè possint habere copulam. Quidam dicunt; licitum esse si multò tempore illic detineantur. Hoc habent Ricar. 4.dist.32.sum.Ang.verb.debitum, §.fin. & Rosel.ver.debitum, §.7. Quidam id negant, & dicunt esse mortale. Id tenet Palud.4.dist.32.q.4. & Tab.matrimonium.3.§.5.

At mihi videtur dicendum cum Sylu.verb.debitum; §.6. copula coniugalis dupliciter fieri potest: Vno modo, ad vitandam incontinentiam, & peccatum carnis, quo vexatur coniunx.

Altero modo, ad alium finem, vel delectationẽ, vel filiorum procreationem, sine necessitate tamen, vel periculo incontinentiæ.

In priori casu licitum est, nec ecclesia polluitur, in secundo non licet, sed est mortale. Est autem contra raptores, solicitatores, vel corruptores monialium, taxata pœna capitis, in iure canonico; 27.q.1.c.si quis rapuerit, &

rit,& ipsius bona monasterio deputantur. Est enim profectò peccatum magna animaduersione dignũ, & quod Deo summoperè displicet.

De peccato contra naturam.

CAPVT XIII.

VLTIMA species peccati, est contra naturam. Cuius quatuor sunt species: Mollities, Inordinatus concubitus, Sodomia, Bestialitas.

Mollities, est voluntaria seminis emissio, absq; copula, aliàs dici solet, voluntaria pollutio. Est autem notandum, esse tres pollutiones, quædam fit in somnis, quædam in vigilia, sed absque consensu polluti, & dicitur inuoluntaria pollutio, quæ fit in his quæ seminis fluxum patiuntur; quædam fit in vigilia cum consensu, & dicitur pollutio voluntaria.

In primis, pollutio nocturna, quæ absque vsu rationis fit, in se non est peccatum, quia non est voluntaria. Fit autem tripliciter, aliquando tota est in somnis, aliquando motus corporis accidit in somnis, tamen emissio fit ferè in vigilia: ita tamẽ, vt homo nondum habeat plenam libertatem se cohibendi, aliquando partim fit emissio in somno, partim in vigilia, & licèt aliquando homo sit perfectè expergefactus, tamen non habet potestatem cohibendi se. Nullo horum modorum in se est mortale peccatum; in secundo, & tertio, potest esse veniale, si homo aliquem habuit vsum rationis, & potestatem habuit cohibendi, sed imperfectam, & non plenam. Si enim plena esset, mortale esset. Quamuis autem non sit in se peccatum ista nocturna pollutio, tamẽ antecedentibus ipsam, quod alij dicunt, in causa, potest esse peccatum, & in subsequentibus, seu in effectu.

Tripliciter enim potest quis peccare in antecedentibus talem pollutionem.

Primò in desiderio, & effectu deliberato, vt si quis desideret deliberatè habere pollutionem, ob delectationem

tionem carnalẽ, mortaliter peccat. Dixi autẽ, *ob delectationem*, nam si quis desideraret ob finẽ bonum, scilicet sanitatem, vel ad leuandas carnis tentationes, quibus interdiu affligitur, non esset peccatum, secundùm Nauar. cap. 16. numer. 6. quamuis Soto 4. distinct. 11. q. 1. artic. 3. non probet, tamen magis placet Nauarr. opinio, dummodò non sit tale desiderium, quod sit causa pollutionis; nam quibus afficimur, solent in somnis occurrere. Si tamen tale desiderium sit, ex quo probabiliter non timetur pollutio, quia magis est speculatiuum, quàm practicum, nec est multùm intensum, non damnarem, quamuis iudicio meo, securiùs esset, tali abstinere desiderio.

Secundò potest esse peccatum in procurando ipsam pollutionem, & hoc semper est mortale, quamuis propter sanitatem fiat. Vnde qui vescitur rebus calidis, vel tali situ in lecto accumbit, hoc animo vt in somno pollutio accidat, non excusatur à mortali, nec valet argumentum, licitum esse desiderare ob sanitatem, vt diximus. Ergo licitum est desiderare. Non enim valet; Licet desiderare mortẽ alicui, quia homo iniquus & nociuus est, ergo licèt eum occidere. Consequentia nulla est. Sic etiam nec ista consequentia in præsenti facta, quicquam valet.

Tertiò potest esse peccatum in non remouendo causam futuræ pollutionis. Vt tamen in hoc sit peccatum aliqua sunt necessaria.

Primò, vt homo cognoscat probabiliter causam futuræ pollutionis, ipsamque aduertat aut debeat aduertere. Si enim homo facit id, vnde pollutio sequitur, & cognoscit probabiliter inde euenturam pollutionem, aut si non cognoscit, id est, maxima negligentia, vt qui experitur sæpè, ex eo quòd sic accumbit, pollutionem sequi, si non id aduertat, non excusatur; talis profectò peccat. Dixi autem, *probabiliter cognoscat*, quia si dubitat de futura pollutione, & nõ habet mortalem certitudinem, non esset mortale, sed veniale, vt habet Sylue. verb. pollutio, vt qui vescitur cibo, quem dubitat pollutionem indu-

inducturum, non tamen satis est aduertere, sed opus est vt possit talem causam remouere. Si enim non potest, non peccat, nisi in eo consentiat & complaceat.

Adhuc non est satis, sed quamuis possit remouere, opus est vt talis sit causa, quam teneatur remouere, vnde, quando causa est bona & recta, quamuis cognoscat quis pollutionem euenturam, non ob id tenetur auferre, nec peccat non auferendo, vt qui studet his rebus, vnde probabiliter cognoscit, posteà futuras pollutiones, non ob id peccat, quamuis studium non omittat, quia non tenetur omittere. Tenetur quidem, si ob curiositatem id studeret. Nec etiam tenetur auferre, quando causa non est mala, & ex ipsius ablatione sequitur nocumẽtum, vt qui ex eo quòd sic accumbit, aduertit incurrere pollutionem, si aliter non potest dormire, non tenetur aliter accumbere, vt dicit Soto loco allegato. Similiter, qui non habet cibos, quibus vescatur, nisi eum vnde pollutionem sperat, non tenetur abstinere, si abstinentia talis ei nocet. Cùm tamen causa mala est, aut talis, vt eius ablatio non inferat nocumentum, nec bonum aliquod impediat, tunc homo tenetur auferre, & non auferẽdo, cũ aduertat, vel debeat aduertere, peccat. In his casibus peccatũ accidit in causa, & antecedentibus pollutionem. Quãdo verò aliis ex causis prouenit, puta ex dæmonũ illusione, vel naturæ debilitate, vel fortitudine tunc nullum est peccatum in effectu.

Rursus pollutionis potest esse peccatum, vt si homo in facta pollutione complaceat ob delectationem, mortaliter peccat. Dico autem, ob delectationem, quia complacere ob sanitatem, vel, vt tentationes carnales non sint ita vehementes, non esset peccatum, vt habet Nauar. loco citato, & ante ipsum habuit Syluest. ver. pollutio. Hæc sunt de pollutione nocturna.

Pollutio autem peruigil, quę fit homine non volente, de se non est peccatum, quia est actus naturalis. Imò si voluntas cohibeat consensum, & patienter hoc ferat est materia magni meriti.

Potest tamen in duobus casibus esse peccatum.

Primò,

Primò, si sit complacentia deliberata in delectatione illa, tunc enim esset mortale: &, si non caret omninò indeliberata, esset veniale.

Secundò, in causa, si homo nõ aufert causam, quam cognoscit & potest, & tenetur auertere, tunc etiam mortaliter peccaret. Dico autem, *quam tenetur auertere*, quia si non tenetur, quia est bona, aut non est mala, sed auferri non potest absque graui nocumento, non peccaret homo, non auferendo. Vnde confessor, si fortè dum audit confessiones, in tales incidit pollutiones, non ob id tenetur non confiteri alios, nisi sit periculũ complacentiæ in pollutione. Tunc enim tenetur relinquere confessiones, & auferre peccati occasionem, secùs, non.

Tertia pollutio est voluntaria, quæ fit homine ipso consentiente, & hæc est mortale peccatum, & dicitur mollities, de qua dicitur 1. Corinth. 6. *Molles regnum Dei non possidebunt*, & est grauissimum omnium antecedentium, quia est contra naturam, nec licet propter sanitatem, nec propter vitam, nec propter quemcunq; finem. Vnde grauissimè peccant Medici, qui talem actum consulunt ob sanitatem, nec excusantur à mortali qui eis obediunt. Est autem hoc peccatum difficillimæ emendationis, quia occasio ferè semper est cum homine, & est adeò vniuersale, vt crediderim maximam partem damnatorum, hoc infici peccato. Vix puto esse aliud efficax remedium, nisi frequentissima confessio, cum vno eodemq; confessore, vt fiat ter in hebdomada, si fieri possit. Est enim hoc sacramentum maximum frænum, & qui hoc non vtitur, non sibi promittat emendationem, nisi per miraculum à Deo factum, aut rarissimum priuilegium. Est autem in hoc peccato attendendum, quòd in eo inuoluuntur alia, nam si homo desiderio, & imaginatione adhæret alicui dum ipsum committit, est illius generis cuius esset, si verè committeretur cum persona quam affectat, vt, si affectat & imaginatur virginem, est stuprum, si coniugatam, adulterium, & sic de aliis. Imò sæpè in vno peccat actu, quoties in diuer-

diuersas fertur personas,& sunt ista in confessione manifestanda. Ista pollutio aliquando committitur à persona vna se prouocante ad eam, siue fœmina sit, siue mas aliquando fit à duabus, vna alteram iuuante, vt cùm fæmina cum fæmina copulatur, aut mas, altero ipsúm tangente se polluit, quod multis modis fit, quos libens prętermitto. Hæc sunt quæ spectant ad pollutionem seu mollitiem.

Alterum peccatum est, inordinatus concubitus, cùm nempè fœmina in copula est desuper, aut cùm mas retrò accedit, vase tamen non mutato, hoc autem peccatum ex se non est mortale, nisi coniungatur cum mortali copula, putà fornicatione, adulterio, & alijs, vnde fit vt inter coniuges non sit mortale, vt habet Syluester verb. debitum. §. 6. nisi sit periculum seminis effusionis extra vas, aut fœtus impediatur. Tunc enim esset mortale, aliàs veniale esset, nisi ob aliquam fieret necessitatem.

Tertium est Sodomia, est quidem notum peccatum, sed abominabile, & iræ Dei nimis prouocatiuum.

Omnium tamen pessimum est bestialitas, cùm copula fit cum bruto animali, nec humana nequitia vltrà ferè ascendit. Sunt autem pro hoc, & pro antecedenti peccato, mortis pœnæ in iure ciuili meritò statutæ. Nec enim debet viuere homo, qui cùm sit homo, non viuit vt homo.

De his quæ in isto præcepto simul prohibentur.

CAP. XIIII.

NON solùm quæ dicta sunt vitia, sed alia etiam multa, peccatum faciunt mortale contra istud præceptum.

Primò quidem desiderium, & affectus deliberatus rei venereæ, & ipsius operis, quod est mortale, facit

cit etiam mortale. Dico autem deliberatum, cùm homo affectat, & concupiſcit ea, cùm à tali poſſit affectu abſtinere.

Secundò, Oſcula, tactus, amplexus ob carnalem delectionem, ſunt etiam peccata mortalia, quamuis homo non intendat copulam, ſed ſolùm delectationem carnalem ex his inſurgentem; vt benè docet Caietan. opuſcul. de delectatione moroſa. 1. tomo, quia talis delectatio ex ſe, ad copulam ordinatur. Licerent tamen iſta inter ſponſos, dummodò non eſſet periculum probabile pollutionis. Tunc enim eſſet mortale, etiam inter coniuges.

Tertiò, videre fœminas, aut viros, animo concupiſcendi ad copulam, etiam eſt mortale, tamen ad ſolam delectationẽ carnalem, quæ ex viſione inſurgit, ſolùm eſt veniale, vt notat Caiet. loco allegato. Idemque dicendum de auditu, & loquutione rerum venerearum, ſi deliberatio non tranſit ad res ipſas, quæ per talia verba exprimuntur. Tunc enim mortale eſſet.

Quartò, opera externa, quæ ſunt ordinata, & hoc animo facta, putà ad rem veneream, ſunt mortalia, vt veſtire ſe nouis veſtimentis vt ab aliis conſpiciantur, literas amatorias ſcribere, viſitare loca talia, & reliqua huiuſmodi.

Quintò, Delectatio moroſa etiam eſt peccatum mortale. In cuius gratiam aduerte, delectationem, conſequi in nobis ex cognitione aliqua, ſiue intellectum, ſiue per imaginationem, ſiue per ſenſus fiat. Cùm autem delectatio ſequitur ex cognitione alicuius rei & facti boni, non eſt mala: cùm verò conſequitur ex aliqua re mala, nunc poteſt eſſe mala, ſi ſit moroſa. Dicitur autem moroſa, cùm homo conſentit delectationi illi liberè, aut cùm poteſt prohibere, & tenetur prohibere, non prohibet, & remouet. Cùm igitur delectatio ſequitur ex cognitione alicuius peccati mortalis, eſt mortale, ſi moroſa ſit, vt, qui cogitat rem veneream, & ex tali ſequitur delectatio moroſa, mortaliter peccat, aut conſentiendo delectationi, aut non expellendo eam cùm

cùm possit, & teneatur. Idemque est de alijs peccatis.

Aduerte autem, quòd non semper sit delectatio morosa, cùm non prohibetur ob ipsam delectationem, quia homo vult delectari. Si enim non prohibetur ob finem bonum: vt imperfecta esset morosa, esset saltem veniale peccatum, vt qui causa vincendi tentationes, & pugnandi, id faceret, non peccaret, nisi subiret periculum consentiendi. Vt autem sit peccatum, debet homo aduertere talem delectationem, aut debuisse aduertere, aliàs non est mortale, vt dictum est de pollutione.

Nota tamen, delectationem morosam, non solùm esse peccatum mortale, cùm cõsurgit ex actu mortali, sed cùm etiam consurgit, ex actu aliàs licito, sed non tunc, vt qui cogitat actum coniugalem post factum, & delectationi præsenti modò consentit, mortaliter peccat, quia ille actus non est licitus, nisi dum fit.

De septimo præcepto, Quid sit furtum.

CAP. XV.

SEPTIMVM pręceptum, habetur Exod. 20. *Non furabeis.* Erga quod, quatuor inquirenda sunt. Primum est, quid sit furtum. Secundò, quot, & quæ ipsius species. Tertiò, quale, & quantum peccatum. Quartò, ad quæ teneatur, qui furatus est.

Quantum ad primum, omnibus alijs definitionibus missis, mihi videtur cõmodius posse sic definiri in communi, vt in isto præcepto prohibetur: Furtum est ablatio iniusta rei alienæ, inuito domino. In qua sunt quatuor particulæ.

Prima est, *ablatio rei alienæ.* Nolui dicere acceptionem rei alienæ, vt alij dicunt, quia furtum non solùm est acceptio alieni, sed etiam detentio alieni apud se, &

etiam damnificatio alieni,vt qui comburit rem alienam ob id dicitur ablatio.Comprehendit acceptionem, detentionem,damnificationem.

Secunda est,*alienæ*. Vocamus autem in præsenti alienam,quæ vel alterius est, vel est in alterius potestate. Vnde qui ab alio auferret, quod in eius deposito erat, diceretur auferre alienum, quod in alterius potestate, quia modo aliquo aufert.

Tertia est,*inuito domino*. Cùm enim dominus sponte dat,& se suo priuat,qui accipit,non dicitur furari.

Adhuc tamen ista tria non constituunt plenam furti rationem,nisi accedat quarta particula, nēpè, *Iniusta*,id est contra iustitiam facta, per quam particulam, multæ ablationes,à ratione furti excusantur.

Prima,cùm fit ablatio ex ioco, quamuis enim inuito domino fiat ablatio,non tamen censetur furtum.

Secundò,cùm fit in pœnam,Vnde filij Israël auferentes diuitias AEgyptiorum,non commiserunt furtum nam Deus eos in pœnam spoliari voluit.Quam sententiam executi sunt Iudæi, Deo per Moysen id manifestante. Simile esset, si Princeps aliquem sic damnaret,quamuis damnatio fieri deberet secundum iuris formam.

Tertiò,cùm fit in bonum finem, & conuertitur ablatum in vtilitatem ipsius à quo aufertur, si fieri potest. Vnde, non peccat,nec est furtum, cùm quis ab amente ensem subripit,ne vllum percutiat, dummodò vendat eum,& in vtilitatem amentis conuertat, nec furatur vxor(Syluest.verb.furtum,§.15.)quæ pecunias aufert secretò à marito,ne in ludis,vel comessationibus profundat,si illa in vsum familiæ conuertat;nec peccat,qui vinum effundit,ne alius inebrietur,nec qui cartas rumpit ne ludant alij. Nulla harum ablationum, quamuis inuito fiant domino,furtum dicitur, cùm non contra iustitiam,sed secundum charitatem fiunt.

Quartò,cùm fit vrgente necessitate. Cùm enim aliquis est in extrema necessitate vitæ,aut in eius periculo probabili,se secretò ab alio accipiat sibi quod necessa-

rium

rium est, non est fur, nec facit contra iustitiam; maximè cùm iste alijs non dat, sed hoc non licet in quacunque necessitate, sed grauissima, & ferè extrema.

Quintò, cùm aliquis capit, quod aliàs sibi debetur, sed alter non vult soluere. Vnde si quis secretò à debitore sumeret pecunias, quæ sibi erant debitæ, non furatur, nec tenetur ad restitutionem, quamuis aliquando peccat sumendo, aliquando autem non peccabit, si seruet aliquot conditiones.

Prima, vt sit certus tales sibi deberi pecunias.

Secunda, vt commodè non possit eas exigere coram iudice, quia debitor est potens, siue quia non potest probare debitum, siue quia timet sibi aliquod malum ab illo vel scandalum euenturum. Cùm tamen nihil horum esset, sed posset commodè suas exigere pecunias, peccaret rapiendo occultè, tamē ad restitutionem non tenetur. Ita habet Archid. 14. quæstion. 5. Can. non sanè.

Tertia, dum scandalum vel nocumentum alijs non sequatur. Si enim ex illa occulta ablatione, alij venirent in suspicionem, vnde nocumentum paterentur, non potest absque peccato auferre, quamuis si auferret, non teneatur ad restitutionem eius, quod abstulit. Aliquando enim obligatur ad manifestandum factum, cùm graue esset innocentium incommodum, vel ad reddendum quod abstulit. Ita habet Inno. cap. olim de restitut. spoli. vbi dicit, Quidam dicunt, & non malè, quòd etiam sua authoritate, potest quis accipere furtiuè, dummodo ex tali furto, nec malum, nec scandalum valeat generari, quia si inde oritur vel contra vxorem, vel cōtra familiarem, vel contra quemcunque alium, hic debet rem in pristinum statum restituere.

Quartò, debet prouidere in quantum potest, ne ille à quo sumpsit, restituat illud debitum, quod iam fuit ab illo ablatum, & inuitus soluerat.

Quintò, nihil aliud debet sumere vltra id quod erat debitum ei. Vnde si pactum fuit factum inter dominum & famulum, non potest famulus vltra pactum sumere,

 aliàs

aliàs tenetur ad restitutionem, quamuis verè pecunia pacti non sit sufficiens, si liberè fecit tale pactum, nec coactus est famulus seruire sub illa pecunia, & dum dominus posteà non coëgerit illum in aliis officiis famulari, de quibus non conuenit. Tunc enim dominus tenetur soluere vltra pactum, quo nolente, famulus posset capere, & completo pacto, de nouo pacisci, etiam de illis seruitiis de nouo adiunctis, non enim stante pacto, potest amplius famulus sumere, nisi seruire cogatur. Quando verò pactum non est factum, sed relictũ est in domini voluntate, tunc mensurari debet iuxta summam, quæ ordinariè solet ab alijs pro tali famulatu exigi. Omnes hæ igitur acceptiones, furta non sunt, cùm non sint contra iustitiam: omnes enim hæ quatuor partes, ad furti rationem conuenire debent.

De speciebus furti, & quod peccatum sit furtum.

CAP. XVI.

FVRTI generaliter dicti, duæ sunt species, prout ad præsens attinet, furtum specialiter dictum & rapina. Cùm enim aliquid aufertur ab aliquo absque violentia ei incussa, sed ignorante eo, dicitur furtum, cũ verò aliqua ei vis infertur, rapina dicitur. Furtum autem in genere, vtramque speciem includit. Mortale peccatum est ex genere suo, cùm sit cõtra vnũ ex decem præceptis decalogi. Fit autem mortale, cùm quod quis furatur, nobilis est quantitas. Quæret aliquis, quæ dicatur notabilis quantitas. Ad quod dico, duplicem esse notabilem quantitatem, alteram secundum se, & hæc est quæ ab omnibus censetur mediocris, aut grandis valoris, vt est quantitas vnius, vel duorum iuliorum, hanc enim à quocunque etiam ditissimo furari, mortale esset. Altera est notabilis quantitas respectu eius à quo rapitur, sicut esset quarta pars iulij, respectu cuiusdam pauperis.

peris. Hanc enim furari mortale esset. Cùm est parua quantitas secundum se, & respectu etiam alterius, tunc furtum esset veniale, vt qui furaretur pomum, vel calamum, vel quid simile. quamuis autem hoc sit veniale, tamen ratione quarundam circunstantiarum, posset fieri mortale.

Primò, cùm qui furatur, animo accedit furandi notabilem quantitatem; sed quia paruam inuenit, paruam rapit, hoc est mortale peccatum, non ratione furti, nam quamuis nihil inueniret, esset adhuc mortale, sed ratione animi quo accedit.

Secundò, cùm qui paruam furatur, cognoscit probabiliter dominum illius ex tali furto proruptururm in blasphemiam, vel in mortale peccatum, quia iracundus & impatiens est nimis, qui hoc sciens furatur, vt calamum, etiam ioco, mortaliter peccaret: cùm tamen ignorans, furatus est, non peccat nisi venialiter, licèt ille postea in peccatum prorumpat.

Tertiò, Cùm illa parua quantitas, erat multum vtilis domino, & ex defectu, in magnum incidit nocumentum, tunc qui surriperet, si id præcognosceret, mortaliter peccaret, vt qui, sutori non habenti acum aliam, nec vnde habeat, ipsam furatur scienter, & qui ab aliquo artifice furatur instrumentum, quo rapto, verisimile erat saltem, diei opus perditurum.

Quartò, cùm quis tot quantitates paruas furatur, vt magnam adæquent, vt qui ab hoc vnum obolum, ab alio aliû, & à multis similiter, fiat magna quantitas. Nota tamen, non semper hoc esse mortale, nisi cùm homo animum suum habet ista furta committendi, tunc enim pro vno reputatur, & sic peccant multi minutas res vendentes, & in singulis obolum, vltrà iustitiam exigentes, & famuli, qui, ex multis dominorum rebus volunt ex singulis singula minuta subtrahere. Qui tamen animum hunc non haberet, nec officio, sed casu, modò vnum, modò alterum furatur obolum, quamuis tẽporis discursu, notabilis fiat quantitas, nõ est mortale sed multa sunt venialia. Furtum autem ex genere suo

non solùm mortale peccatum est, sed ad restitutionem obligat. Huius occasione, oportet de restitutione agere, quamuis non solùm qui furantur, sed etiam alij multi rem alienam, etiam iustè accipientes ad restitutionem teneantur.

Quid restitutio, quis restituere teneatur, ratione rei malè acceptæ.

CAP. XVII.

OPORTET primùm, quid restitutio sit, constituere, deinde ea, quæ ad ipsam spectant. Est autem restitutio, actus iustitiæ, quo cuique redditur, quod ab eo ablatum, vel acceptum est. In qua definitione, quatuor particulæ continentur. Prima est, *actus iustitiæ.* Iustitia enim quædam est virtus, quæ dirigit hominé, ne quod alterius est, rapiat, &, si quid rapuit, vt reddat. Ob id dicitur, æquabilitatem facere in rebus. Loquimur enim de iustitia ea, quæ commutatiua dicitur, cuius actus & operatio quædam est, restitutio.

Secunda particula est, *quo vnicuique redditur.* Iustitia enim facit, vt quod debemus alicui, ei demus, & hoc dicitur soluere. Facit etiam, vt, quod ab altero accepimus, vel abstulimus, reddamus, id est, iterum in sua potestate ponamus; & talis actus est restitutio. Ob id dicitur, *quo vnicuique redditur.* Et attende, dupliciter alicui reddi aliquid, vno modo, cùm ipsi redditurmet, altero modo, cùm redditur alicui pertinenti ad ipsum, vt vxori, filijs, vel hæredibus, vel alijs. Vtroque modo fieri solet restitutio, vt inferiùs dicemus.

Tertia particula est, *quod ab eo ablatum est.* Per ablationem intelligimus, iniustam acceptionem, qua ab altero aliquid abstulimus, puta furando, vel rapiendo, aut damnificando, in persona, fama, vita, & rebus, & alijs, aut iniustè, quæ illius sunt detinendo. Ad restitutionem enim spectat, talia ablata reddere.

Quar-

Quarta particula, *vel acceptum est:* Per quod verbum, iustam actionem habendi, quod alterius est, intelligimus, siue per mutuum, siue per censum, aliosve contractus inferiùs dicendos. Est igitur restitutio, reddere cuique, quod ab eo abstulimus, vel accepimus.

Ea quæ ad restitutionem pertinent, nouem sunt, & in horum tractatione, tota consistit materia. Sunt autem hæc, quis restituere tenetur, quid habet restituere, & cui est facienda restitutio, & quantum est reddendum, & quo modo, & quo tempore, quo ordine, quo loco, & quæ sunt causæ propter quas aliquis excusetur ab obligatione restituendi. Hæc omnia, his duobus carminibus continentur;

Quid, quis restituet, cui, quantum, quomodo, quando;
Ordine, quóue loco, quæ causa excusat iniquum.

Incipiendum est igitur ab eo, qui tenetur restituere. Quis ergò restituet? In huius gratiam nota. Cùm aliquis capit quod alterius est, sunt ibi duo consideranda, & ipsa res accepta, & ablata, & ipsa actio, qua aufertur vel accipitur. Res autem potest & malè, & benè seu iustè accipi. Vnde fit; vt sint quatuor species, res iniustè accepta, res iustè accepta, mala actio, & acceptio, bona seu iusta, seu iniusta. Ad hæc quatuor, tanquam ad quatuor radices & principia oportet resoluere hoc, vt cognoscatur, quis obligetur ad restitutionem. Nam obligari quis potest, aut vna, aut pluribus ex his radicibus, quarum singulæ explicandæ sunt.

De prima ergo ratione rei malè acceptæ, sit generalis regula: Omnis qui habet rem ipsam acceptam malè, tenetur ipsam restituere, siue bona fide, siue mala habuerit, v.g. aliquis emit à latrone equum, quem furatus erat, hic in cuius potestate est equus, tenetur ipsum restituere domino, absque vllo pretio; nam rei malè acceptæ, nullus dominium verum acquirit. Ille dicitur habere rem bona fide, qui existimat esse rem suam, quia nesciebat esse latronem à quo emit, vel quia se iustum titulum

habere rei talis putabat; ille autem simul atque cognouerit, non esse suum, tenetur reddere, & si sit in mora, ij est possessor malæ fidei. Ille verò dicitur habere malã fide, qui se non habere iustum titulum existimat, vt qui emit à latrone, quem sciebat esse latronem, & rem esse furtiuam. Vterq; possessor, tam malæ quam bonæ fidei, si rem ipsam habeat, ratione rei acceptæ, tenetur restituere, sed cum differentia notanda.

Primò; Malæ fidei possessor, quocunque modo res pereat, tenetur ad restituendum, vnde qui emit scienter à latrone equum, tenetur restituere domino, siue habeat adhuc equum, siue furto fuerit ei sublatus, siue vendiderit alteri, siue mortuus fuerit. At verò bonæ fidei possessor, non tenetur rem restituere, si stante bona fide, res ipsa perit, vnde, si stante bona fide, ab eo fortè sublatus est, vel mortuus est, vel venditus tanti, quanti, emptus, ad nihil tenetur, quãuis posteà sciat fuisse furtiuum. Tenetur tamen, eum cui vendidit, seruare indemnem, & restituere pretium, si fortè ab illo fuerit ablatus, vt domino reddatur. Dico autem, stante bona fide; Nam si post bonam fidem acquisiuit malam, quia sciebat, rem esse furtiuam, nec esse suam, & tunc haberet rem, non potest vendere, & si vendat, adhuc tenetur restituere. Similiter, si sit in mora, quia non vult reddere domino cũ possit, quamuis res pereat, semper tenetur ad restitutionem, sicut dictum est de malæ fidei possessore. Notandũ tamen, quòd licet non teneatur restituere rem, quæ in bona fide perit, tenetur tamen reddere quod per illam lucratus est, & habuit quod non habebat. Vnde, si pluris vendidit, tenetur excessum reddere. Et, si ei dono equus datus est, & vendidit, totum reddere tenetur, deductis suis expensis, & satis sit ei, nec habere plus nec minùs quàm habebat.

Secunda differentia est; Malæ fidei possessor non solùm tenetur rem restituere, sed totum damnum emergens, & lucrum cessans, quod domino euenit ex mora restitutionis: v. g. emit quis scienter à latrone equum locationis, & detinuit per duos menses; Iste tenetur,

non solùm equum domino reddere, sed illud etiam quod dominus lucratus esset illis mensibus ratione ipsius equi; quamuis iste qui emit equum, otiosum habuerit, & si aliquod damnum inde domino euenit, ipsum resarcire tenetur. At verò, bonæ fidei possessor, non tenetur ad hoc, nisi solùm ad ea, in quibus factus est ditior id est, ea quæ habet, vltra id quod habiturus esset, si rem non habuisset: v.g. si talem equum habuisset otiosum, ad nihil teneretur, nisi ad ipsius equi restitutionem, si verò locasset, & lucratus esset, tenetur ad lucrum etiam reddendum, deductis expensis propriis, vt in nullo ex propriis damnificetur. Rursus sit aliud exemplum. Aliquis inuitatus est ad splendididissimum conuiuium, in quo res magni pretij consumpsit: tunc, si mala fide accessit, quia sciebat omnia illa esse furtiua, tenetur restituere quantum consumpsit: si verò bona fide, & posteà sciuit, esse illa ex furto, solùm tenetur reddere quantum lucratus est, id est, quantum ipse consumpsisset ex proprijs, si illis non vesceretur. Vnde, si non erat consumpturus, nisi libram arietis, & libram panis, ad horum valorem tantùm tenetur.

Rursus, si iste qui bona fide emit equum locationis à latrone, ipso vtitur, & iter facit eques per mensem, si posteà sciat non esse verè suum, tunc oportet aduertere, an talis homo si equum non habuisset, esset alium conducturus; si enim non, & pedes ijsset, nisi vt suum habuisset, ad nihil amplius tenetur; si verò alium esset conducturus, tenetur reddere quantum ipse aliàs expendere putarat. Rursus; qui emit vestem pretiosam vili, bona fide, & post consumptam, constat, non fuisse suam, tenetur restituere, quantum ipse in alia veste expendisse, nisi illam emisset. At malæ fidei possessor, tenetur restituere, quantum vestis illa valebat, quando emit eam.

Tertia differentia est: bonæ fidei possessor, potest præscribere, aut vsucapere rem ipsam; at verò malæ fidei, nunquam. Explico; Ad lites interimendas, iura concessérũt, vt qui spatio tẽporis rem haberet, ac si esse sua, licèt verè

verè non esset, dominium ipsius acquireret, & hoc in rebus mobilibus dicitur vsucapio, in immobilibus, dicitur præscriptio, est autem tempus vsucapionis, triennium, in præscriptione est aliquando decennium, aliquando viginti, aliquando triginta anni, vt aliàs est declarandum. Dico igitur: qui rem bona fide habet, potest vsucapere, & præscribere, vt si post tempus compareat non fuisse suam, ad nihil tenetur, nec ipsam restituere, at verò malæ fidei possessor, nullo potest tempore præscribere.

Quartam differentiam ponit Nauar. cap. 17. num. 4. Bonæ fidei possessor, potest vendenti rem reddere, cùm comperit non esse suam, at verò malæ fidei, nòn, sed domino. Sed hæc differentia nulla est. Nam vterque possessor potest reddere venditori, & recuperare suum pretium. Si hoc autem non posset, tunc reddere domino tenetur, & istam sententiam tenet Alexand. de Ales 4. pag. q. 86. art. 5. & Syluest. verb. restitutio, 3. §. 7. quamuis aliqui contrarium putent. Vnde; potest qui emit à latrone, quacunq; fide, reddere latroni emptum si potest, ipsum tamen exhortari debet vt reddat, Soto li. 4. q. 7. ar. 2. dicit aliquem excusari ignorantia iuris, vt quamuis reddat, nec peccet, nec obligetur domino, sed istud ius nullum est; ob id, non est necessaria ignorantia, melius dicendum puto Alexand.

Quis restituere teneatur ratione rei benè acceptæ.

CAP. XVIII.

ALTERA radix restitutionis est, res benè accepta à domino, qui in alterius existens potestate, ipsum obligat ad restitutionem. Hæc autem res, præcipuè quatuor modis habetur, commodatione, locatione, pignoratione, & deposito. Qui igitur rem alterius hac via habet, tempore statuto impleto, reddere tenetur,

netur, dummodò tamen illa res nõ perierit; si enim periit, amplius non tenetur, nisi in quatuor casibus.

Primus, quando ex malitia, vel negligentia ipsius habentis perit, ex malitia quidẽ, si vẽdidit, vel eam alienauit: ex negligentia, si non adhibuit diligentiam quam tenebatur. Ea autem debet esse mediocris, & maior, si pro deposito conseruando, saltem pecuniam accepit, majorque debet esse diligentia in commodato, quàm in deposito, quia illud est in propriam vtilitatem, nulla tamen negligentia obligat ad restitutionem, quæ non sit mortale peccatum. Cùm verò res perit, non ex negligentia, vel malitia habentis; sed quia fortè furto sublata est, vel perdita, vel mortua; non est obligatio restitutionis, nisi in secundo casu, cùm conuertit illam rem ad alios vsus, ad quos eam non accepit, & ex tali conuersione res perit, verbi gratia, locat quis equum, vt eat Neapolim, ipse proficiscitur Mediolanum, si in via à latronibus rapiatur, tenetur ad restitutionem, quia non accepit equum à locante ad talem finem: similia sunt alia exempla in alijs.

Tertiò, cùm est in mora reddendi alienum, & in tali mora perit res, verbi gratia, qui noluit reddere depositum, vel pignus, vel commodatum, vel locatum, quando tenebatur reddere, & poterat, si illo tempore res pereat, restituere tenetur, vt qui equum locat pro tribus mensibus, & ipse differt in sex, ac in quarto perit, tunc tenetur reddere: maximè si in mora perit. Similiter si furto rapitur pignus tempore moræ, tenetur reddere.

Quartò, cùm conuentio facta est inter ipsos dantem, & accipientem, vt res pereat in damnum recipientis; Tunc enim, tenetur iste restituere. Extra hos casus, res perit domino, non autem ipsi habenti. Aduerte autem, esse commodatum, cùm res eadem redditur, quæ datur; mutuum autem, cùm redditur æquiualens, aut pretium. In mutuo autem res non perit, nisi in damnum recipientis, vt dicendum est postea.

Ad hanc obligationem, ratione rei bene acceptæ, reduci potest obligatio restituendi res inuentas. In cuius gra-

gratiam nota, Tripliciter se habent res inuentæ.

Quædam sunt, quæ non apparent vllum habuisse dominum: vt lapilli, & gemmæ, quæ in locis vbi naturaliter generantur, apparent, vt ad maris littora, vel in aliquibus montibus, & qui inuenit eas, potest sibi habere; non enim obligatur restituere, cùm nullius erant.

Aliæ sunt quæ probabiliter dominum habent, aut ipsum cuius erāt, aut hęredes; quales sunt hæ, quę potiùs inueniri solēt in viis, aut in domib. ab aliis emptis, quāuis absconditæ sint in muris, vel cauernis aliquibus: & has inuētor tenetur domino reddere, & facere diligentiam aliquā, vt inueniat, expensis sumptis ex ipsamet re inuenta: domino aūt non comparente. secūdum sententiam cōmunem, debent reddi pauperibus. Quamuis ad hoc, non sit alia cogens ratio, nisi quia sic oēs doctores dicunt. Vnde Soto lib. 5. q. 3. art. 3. dubius est de hoc: tamen condescendit opinioni communi. Verum est, si inuentor esset pauper, posset sibi aut totum, aut partem pro ratione necessitatis applicare: & maximè cùm consilio confessorum, licèt hoc non sit necessarium, vt dicit Soto. Si autem pòst inueniretur dominus, ampliùs non tenetur iste reddere, si sufficiens facta fuerit diligentia, vt inueniretur dominus.

Quædam aliæ sunt res, quę dominū habuerunt, sed iā non habēt: vt thesauri vetusti, quorum dominus ignoratur, & si quis inuenit tales in fundo proprio, totum sibi vendicare potest; si in alieno, mediam partem, si domini voluntate extrahit. Si .n. ipso inscio, totum perdit. Sunt tamē leges particulares Principū, aliquas sibi partes reseruantiū, quibus parendū est: & est restitutio facienda etiam ante sententiā. Dicit autem vnum S. Thomas, 2.2. q. 66. art. 5. quem aliqui sequuntur: quòd si quis in alieno agro sciret esse thesaurū, posset emere, nō admonito domino, & posteà totum sibi sumere: quia dominus agri non vendit nisi superficiem, & huius habet pretium suū. Aliqui tenent contrarium: sed quia in rebus moralibus securè potest tantorum opinio amplecti, nos eam sequimur. Hæc igitur est secunda radix restitutionis.

De

De tertia radice, quæ dicitur iniusta actio.

CAP. XIX.

TERTIA radix restitutionis est iniusta actio, qua, quod alterius est, aufertur. Est autem maximè notandum pro tota hac materia, esse peccata in duplici differentia: quædam sunt contra solam Dei charitatem, vel proximi; quædam sunt contra iustitiam, v.g. si quis non dat eleemosynam proximo, in maxima necessitate posito, peccat contra charitatem. Si quis autem non reddit quod debet, peccat contra Iustitiam.

Est autem generalis regula: Ex peccatis contra solam charitatem, nulla erit obligatio restitutionis, nisi sit ratio iniustitiæ ibi coniuncta. Vnde, ille qui nõ dedit eleemosynam, peccauit quidem, sed ad restitutionem nõ tenetur: & hoc in multis casibus sequentibus manifestatur. Hinc fit, vt actio mala, quę radix est restitutionis, debeat esse sic mala, vt sit contra iustitiã, aliàs non obligat ad restitutionem. Hinc fit, vt mulieres accipientes pretiũ pro actu illicito carnis, nõ obligentur ad restitutionẽ: quia actio ista non est mala cõtra iustitiam, quamuis sint, virgines, & coniugatæ, & cuiusque conditionis: vt habet Antoni. 2. part. titu. 2. cap. 1. Et quamuis accipiant pecunias in excessu, vltra pretium actus turpis, si liberè donentur illis. Esset quidem obligatio ad restitutionem, si aliqua iniustitia immisceretur, quæ duplex esse potest: Altera, cùm qui dat, non potest dare, quia seruus est, aut filiusfamilias, non habens proprium, in tanta quantitate, quantum dat. Altera est, cùm fraude extorquetur ab illo pecunia: puta cùm fœmina non virgo, se virginem fingit, aut quæ communiter aliis se tradit, mentitur se non tradi nisi nobilissimis: ob idque plus pecuniæ extorquet. in his casibus iniustitia est, & tenetur restituere quod ratione iniustitiæ plus exegit. Actio igitur mala obligans ad restitutionem, debet esse contra iustitiam. Hæc autem præcipuè quadruplex est: impedire, ne alius bonum consequatur, quod aliàs erat consequutus: inferre alteri damnum accipere:

quod alterius est, ipso inuito: detinere etiam quod alterius est, ipso inuito.

In primis, de eo qui impedit alium à consequutione rei quam aliàs erat habiturus, sit regula generalis notanda: Qui impedit iniustè alium, ne consequatur id, quod aliàs iustè erat consequuturus, tenetur eidem ad restitutionem. Explicatur hoc.

Duæ sunt conditiones, vt impediens obligetur ad restitutionem.

Altera, vt impeditus possit iustè habere rem, à cuius consequutione impeditur, cùm autem non potest iustè habere, quouis modo impediat, non tenetur reddere, quia non aufert ius alterius. Vnde, qui impedit indignum, ne consequatur beneficium, licèt possit peccare mortaliter, quia ex odio facit, vel illicita via, non tenetur ei quicquam reddere, quia non habet ius, nec satis est posse habere iustè, sed quòd habiturus esset, nisi ille impedisset. Nam non dicitur impedimentum verè, nisi cùm res aliàs habenda, prohibetur ne auferatur. Non tamen satis hoc est, sed opus est, vt qui impedit aliqua via iniusta, non solùm mala, sed contra iustitiam, impediat. Si enim ex odio impedit, vel precibus circa eum qui dare vult, fusis, vel pollicitationibus, vel alia via etiam mala, & contra charitatem, non tenetur restituere, nisi sit via contra iustitiam, puta sit vis, aut dolus, aut fraus, verbi gratia, vult Episcopus dare beneficium digno, si quis impediat, imponendo ei falsum testimonium, vel detegendo crimen omninò occultum, licèt verum, vel dignum cogendo, aut decipiendo ne compareat, tenetur restituere ei beneficij valorem, quia iniusta via impedit. Et attende cum S. Thoma 2.2. quęst. 26. art. 1. quòd si iam firmum erat Episcopo, illi dare beneficium, vel accepturus habebat certum ius, restituendum est ei in totum, licèt actu non habeat; cùm verò ius habebat probabile, in parte, pro maiori, vel minori probabilitate, secundùm quam certum habebat beneficium, cessante impedimento. Cùm enim probabile est, illum nô accepturum beneficium, non est obligatio restitutionis.

Quod

Quod dicimus de beneficio, dicendum est de testamento, vt benè dicit Soto lib. 4. quæst. 6. art. 3. Qui enim firmam voluntatem dandi alicui impedit cõtra iustitiam, tenetur restituere illi cui dandum erat; dicat quicquid velit Syluest. verb. restitutio. 3. §. 12. Similiter, qui impedit contra iustitiam operarios, & eos qui negotia tractant, obligatur restituere. Ob id multum videant iudices, ne detineant iniustè homines operarios, & negotiatores in carceribus. Obligantur enim restituere eis omnia, quæ aliàs illi lucrati essent, illo tempore iniustæ detentionis.

Altera iniusta actio est, damnificatio, qua alicui nocumentum infertur contra iustitiam. Hæc autem potest esse aut in anima, aut in corpore, aut in rebus. De honore enim & fama, dicemus in præcepto octauo; Ille nocet in anima, qui causa est alteri, vt mortaliter peccet, vel aliquem errorem contra fidem imbibat, & qui hoc contra iustitiam fecit, puta dolo & fraude, tenetur veritatem aperire, si tale peccatum continuatur; si verò non dolo, nec fraude, sed vel precibus, vel pollicitationibus non tenetur. Et hoc idem dicendum est de eo, qui monachum extrahit à monasterio. Si enim vi vel fraude extraxit, tenetur rescindere vim, & fraudem, vt si ille velit regredi, possit. Quòd si non regrediatur, non tenetur loco eius intrare, vt aliqui dixerunt, tenetur ad satisfactionem aliquã monasterio, si ille monachus erat multum frugi, & vtilis monasterio, vt docet Soto li. 4. quæstio. 6. art. 3. Si autem non vi, vel fraude extraxit, sed precibus, ad nihil tenetur, sed solùm manet peccatum contra charitatem. Ille nocet in corpore, qui occidit, percutit, vulnerat, vel mutilat, & si ille cui nocetur, est seruus, tenetur nocens restituere domino totum damnũ, vt, si occidit, tenetur reddere pretium illius, & expensas in illo curando consumptas; si vulnerauit, vel mutilauit, debet etiam expẽsas curationis, & totum id, quod minus valet seruus ob illam læsionem. Si autem liber est, tenetur nocens reddere familiæ, & hæredibus necessariis, puta filiis, & parentibus, damnũ quod ex morte in-

te incurrunt: vt si pauperes erant, & ab occiso alebantur, nocens eos alere tenetur, si non manent occisi res, vnde alantur illi. Si verò operarius est vulneratus, vel mutilatus, nocens tenetur reddere expensas in curatione consumptas, & totum quod perdidit illo tempore: & si forte ampliùs laborare non valet, sunt opera eius ipsi restituēda. Cùm verò non est damnum aliquod nisi curationis: vel est; sed illi alij non volunt acceptare restitutionem, non tenetur ampliùs nocens. Hęc autem intelliguntur de nocumento illicito, secùs si sine peccato fiat. Qui autem nocet in rebus, comburendo domos, vineas, & alia destruendo, tenetur etiam talia restituere, cùm contra iustitiam fiunt. non solùm quando ipse facit, sed cùm filij, serui, famulive ipsius talia faciunt. Nam, si ipso consentiente ista facta sunt, totum tenetur reddere: si verò non ipso consentiente, tunc debet reddere personas quæ id fecerunt, si potest. Idem est de boue & animalibus, quando damnum inferunt in agris: si enim negligentia ipsius damnum factum fuerit, tenetur totum reparare, si verò nō, ipsum animal tradere, vt et ipso pœna sumatur, nisi id velit reficere. Atq; his modis actio ista secunda iniusta committi potest.

De restitutione ratione iniustæ acceptionis & detentionis.

CAPVT XX.

ALIA actio iniusta, vnde nascitur obligatio restituendi, est iniusta acceptio, qua aliquid capitur inuito domino. Ob quam rationem tenentur restituere latrones, fures, raptores, vsurarij, & hi qui iniquos contractus exercent, de quibus in particulari posteà dicemus. nunc tamen de quatuor receptionibus tantùm dicendum est; puta de cæsione lignorum in syluis, venatione ferarū, & auium etiā captione ac piscatione.

In cuius gratiam nota: Syluæ, aut montes, in quibus arbores cædi solent, tripliciter se habere possunt. Quædam sunt ipsorum castellorum aut vrbium communes, tamen

tamen sub pœna quadam cæsio prohibetur. Quædam sunt ipsorum Dominorum vrbium, puta, Ducum, Principum, & similium. Quędam hominum particularium. Adde etiam; quædam sunt vrbium, aut castellorum vicinorum, & proximorum. Hoc autem generaliter in omnibus obseruandum est, cùm pœnæ aliquæ impositæ sunt cædentibus, quamuis quis cædat, non obligatur ad pœnam soluendam, quousque comprehendatur, & cōdemnetur. Tamen quantum ad restitutionem, citra istam pœnam in conscientia;

Dico primò: si syluæ sunt communes, quamuis incola, aut ciuis vrbis, vel pagi cædat in vtilitatem propriã, aliquot arbores sine facultate, non peccat mortaliter, nec obligatur ad restitutionem. nam talis pagus aut ciuitas, hoc modo & via intendit distribuere suis ciuibus arbores, vt cædant, si tamen comprehendantur, pœnam soluant. Est autem pœna posita, ne syluæ citò destruerentur, & consumerentur. Verum est, si magnam stragem faceret, obligaretur ad restitutionem.

Dico secundò: si syluæ sunt particularium hominũ, absque dubio, peccatum est cędere absque facultate domini, & obligat ad restitutionem. & hoc etiam dicendũ est de eo, qui, cùm sit vnius pagi incola, cædit syluas alterius pagi. quamuis, si inuicem homines illorum pagorum aut castellorum, solerent syluas proprias aggredi & cædere, iudicaretur hoc, ac si sylua propria esset illi pago in quo cædens est incola.

Dico tertiò, cùm syluæ sunt dominorum, non licet etiam cædere, obligaturque cædens ad restitutionem, quamuis in hoc non sit tam arcta regula, ac si esset particularis cuiusdam. Vnde dicit Soto, quòd possent pauperes cædere ligna ad vsum foci proprij necessaria, & domini multùm in hoc considerare debent, ne graues pœnas præsertim corporis imponant subditis. Nam arbores quas natura dat sponte, non sunt tam propriæ, ac pecuniæ in arca repositæ.

Per hæc possumus etiam respondere de piscatione. Nam si flumina sunt communia vrbi, & ciuitati, tũc eo-

dem modo piſcans non tenetur ad reſtitutionem, quãuis piſcetur, ſed ad pœnam poſt condemnationem, ſi comprehendatur. Si verò aquæ ſunt particulares alicuius, permanentes, vt lacus, ſtagna, non licet abſq; peccato obligante ad reſtitutionem, quamuis ſi eſſent aquæ transeuntes, non eſſet obligatio ad reſtitutionem. Attende tamen, quando fiunt in ciuitatibus prohibitiones piſcandi ob bonum commune, quia piſces oua fouent, & piſcatio inducit penuriam, tunc peccatum eſſet piſcari, licèt nulla eſſet reſtitutionis obligatio.

Circa venationem autem attende, eandem eſſe rationem. Non enim eſt obligatio ad reſtitutionem, niſi locus in quo fit venatio, eſſet muro circundatus, tunc non liceret intrare ad venandas feras, eſſetq; reſtitutio facienda; quamuis ſi fera extra murum eſſet, poſſet occidi & capi; & ſi non ſit murus, ſi pactum eſt inter dominum & incolas, quibus ſoluitur totum damnum, quod feræ in ipſorum terris faciunt, non liceret venari abſq; reſtitutione. Cùm verò non ſoluitur totum damnum in integrum, nulla eſt obligatio, imò ſi damnum ciues paterentur, non ſolùm non obligarentur ad reſtitutioné, ſed abſq; vllo peccato liceret ipſas occidere & capere.

Circa aues notandum eſt, quaſdam eſſe omninò domeſticas, & eas capere, peccatum eſt obligans ad reſtitutionem, quaſdam verò omninò ſylueſtres & vagas, quæ non habent firmum locum, & has aucupari intra loca murata aliorum, nô obligat ad reſtitutionem, quia nullius ſunt. Non enim permanēt ſicut arbores. Quamuis peccatum eſſet capere, cùm ad bonum commune aliquo tempore fit prohibitio; quaſdam partim domeſticas, partim ſylueſtres, vt columbas, has capere in locis propriis vbi nidificant, vt in columbariis, obligat ad reſtitutionem, cùm dominum proprium habent. Similiter etiam, ipſas capere intra ſpatium permiſſum per leges, dummodò alantur à dominis propriis. Cùm enim nullus eis cibus à propriis dominis datur, ob idque terras aliorum deuaſtant, poſſunt licitè capi à dominis terrarum & agrorum, quibus damnum inferunt: extra

tra ſpatium autem determinatum cùm nimis vagantur, poſſunt capi, ac ſi eſſent omninò ſylueſtres, maximè tamen à dominis locorum tn quibus vagantur, nec ad reſtitutionem obligatio eſſet. Hæc igitur eſt actio iniuſta, ad reſtitutionem obligans, & ſicut acceptio iniuſta obligat, ita iniuſta detentio, cùm quis detinet alienum ipſo domino inuito. Atque hæc eſt tertia radix reſtitutionis.

De quarta radice reſtitutionis.

CAPVT XXI.

QVARTA reſtitutionis radix eſt, iuſta acceptio; cũ qui habet ſeu accepit quid alterius, ſed iuſta actione, puta mutuo, emptione, alioue licito cõtractu, ratione cuius tenetur reddere alteri. Notanda tamẽ eſt differentia inter iuſtam actionem & iniuſtam. Cùm enim obligatio reſtituendi eſt ratione iuſtæ actionis, non tranſit niſi ad hæredes, & fideiuſſores illius, qui tenebatur reddere, nec alia genera perſonarum reddere tenentur. Cùm verò eſt ratione iniuſtæ actionis, non ſolùm qui iniuſtè egit, ſed etiam octo genera perſonarũ reddere tenẽtur; vnumquodq; in ſolidum & integrum. Sunt autem perſonæ hæ:

Qui iuſſit ſeu præcepit, vt damnum alteri fieret, vel ab àltero, quod ſuum eſt, inuito raperetur.

Rurſus, qui ratificauit, id eſt, in cuius nomine ipſo neſciente, actio iniuſta facta fuit, ſi tamen poſtmodum ſciuit, & approbauit: ſecùs ſi tantùm factum approbauit, quod anteà in eius nomine non fuit factum; aut in nomine ipſius fuit factum, ſed non approbauit. Tunc enim non obligaretur ad reſtitutionem.

Rurſus, qui conſilium dedit, qui conſenſit, qui dedit fauorem. Iſta tamen intelligenda ſunt, cùm conſiliũ, conſenſus & fauor, fuerunt cauſę vt fieret iniuſta actio, quę tamen aliter non fieret. Tunç enim obligat ad reſtitutionem, ſecùs ſi cauſa non ſint.

Rurſus, participans & cooperans in actione iniuſta, tene-

tenetur restituere. Sed aduerte, cùm cooperans talis est, vt nisi cooperaretur, actio iniusta non fieret; puta, furtum, rapina, vel damnum; tunc tenetur in solidum restituere: quia est integra causa. & si alij cooperatores non soluant, tenetur totum reddere. At si non fuit tota causa, quia aliàs sine illo furtum fieret, tenetur solùm reddere partem acceptam, aut partem damni illati. Quòd si illius opera, factum est maius furtum, vel damnum, quàm aliàs fieret, talem excessum tenetur in solidum restituere.

Rursus, non obstans, id est, qui non prohibet, cùm possit commodè, damnum alterius, tenetur restituere. Sed attende, quòd non satis est posse, sed ex officio obligari ad id. Vnde si vicinus videat furem in vicini domo furantem, & taceat, cùm possit clamore prohibere furtum, peccat quidem mortaliter, & contra charitatem, sed non contra iustitiã, quia non ei id ex officio incumbit; ob id non obligatur ei restituere, quicquid velit Caiet. ver. restitutio. Imò si acciperet pecunias à latrone vt taceret, non tenetur restituere, vt dicit Soto, li. 4. q. 7. art. 3. Tenetur tamẽ si esset famulus, vel iudex, vel is cui ex officio incumbit ista prohibere. Et sic tenentur iudices qui debitam diligentiam non faciunt in locis, in quibus resident, ne damna inferantur.

Rursus; Qui non manifestat, id est, qui sua taciturnitate & occultatione causa est, vt alius suum non habeat. Hoc etiam intelligendum est, cùm ex officio incumbit; & hoc modo testis in iudicio contra aliquem, veritatem occultans, tenetur restituere damnum quod incurrit, cùm causa fuit. Dico, cùm causa fuit, quia si iam alij testes falsi præcesserant, qui sufficiebant ad condemnationem, nec iste quicquam negotio adiecit, non tenetur, & hoc modo excusat Caiet. à restitutione, sed non à peccato eos qui suffragantur publicè in negotiis & causis determinandis. cùm enim iam vident maiorem partem in vno inclinatã, quamuis iniustè, si ipsi etiã suffragentur, quamuis peccant, cùm tamen causa non sint, nó obligantur ad restitutionem. Hæ sunt radices quatuor, pro-

propter quas aliquis ad restitutionem tenetur. Sed est graue dubium inter doctores, cùm actio dandi & accipiendi est iniusta, an obliget ad restitutionem: verbi gratia, cùm quis dat pecunias alicui, vt alium occidat, & iudici, vt iniquam sententiam ferat, vnus malè dat, & alter malè recipit, an qui recipit, ad restitutionem obligetur. In primis potest dari pecunia alicui nec peccet, vt ne occidat, ne sit sacrilegus, ne fornicetur: in quo vnus benè dat, alter malè recipit. sed secundùm Soto, libro 4. quæst. 7. artic. 1. ad secundum, non obligatur qui accipit ad restitutionem semper, nisi cùm accipit pecunias pro his, quæ secundùm legalem iustitiam absque pecunia tenetur facere. Vt iudex, qui pro sententiis, vel aliis, pro quibus leges disponunt, pecunias non esse accipiendas, vel non tot pecunias accipit, tenetur restituere. & hoc modo post Concilium Trident. nullus pro ordinum collatione, quocunque prætextu, potest accipere pecunias, sessio. 21. Can. 1. Et si accipiat, dare tenetur. In aliis, in quibus non est prohibitum à lege, non tenetur, cùm eas accipit, ne peccet, quamuis cum discrimine. Nam si dat pro peccato alterius vitando, quod erat contra iustitiam; vt, ne alter occidat, ne sit sacrilegus, tunc potest coram iudice repetere, & audiretur in iudicio. & sic intelligitur l. vtputa. ff. de condict. ob turpem causam. Tamen qui accepit, ante repetitionem nó tenetur dare, nisi vi acceperit, vt qui accipit pecunias ab alio quem volebat occidere, ne ipsum occideret. Si tamen peccatum non erat contra iustitiam, nec tenetur restituere, nec potest repetere. Nam potest esse datio, & acceptio mala, quia est pro re turpi, & ob peccatũ, sed non contra iustitiam: vt, qui dat pro fornicario actu, & hic, vt dictum est, non tenetur restituere quæ accepit. Rursus est datio & acceptio mala, quia res pro qua pecunia datur, vendibilis non est, vt in simonia; & de hac, pòst dicemus. Tandem est datio & acceptio mala, quia datur pro re contra iustitiam, vt in exemplis propositis de homicida, & iniquo iudice. Et de hoc casu est controuersia; in qua duæ existunt opiniones celebres.

Altera est: Qui accepit, obligari ad restitutionem, non quidem domino, qui malè dando, ius suum perdidit, sed pauperibus. Hanc opinionem tenet Caiet. verb. restitutio, Soto loco allegato, Adr. q. 19. supra 4.

Altera sententia est aliorum, qui tenent non obligari ante condemnationem, sed posse qui accepit, retinere. Hanc tenent Anton. 2. part. tit. 2. ca. 5. Syluest. ver. restitut. 2. §. 3. Ange. verb. restitutio, §. turpe. Nauar. ca. 17. nu. 24. & quia ista res est moralis, in qua multi doctores rem faciunt probabilem, possunt esse tuti in cõscientia qui acceperunt, licèt non restituant, quia insignes doctores id docent. Quorum sententia etiam mihi placet: quia opposita solùm fundatur in duabus legibus, quæ nihil probare videntur. Est enim l. generaliter, ff. de verbor. oblig. vbi habetur, turpes stipulationes nullius valoris esse. sed hoc non concludit; solùm enim intendit, in iudicio exteriori non esse efficacem illam stipulationem, cùm possit repetere qui dedit. Rursus est l. in hæredem, de calumniat. vbi dicit, acquisita ob turpem causam, esse etiam ab hæredibus extorquenda; sed idem est huius sensus. Datur enim in iudicio locus repetitionis, sed ante sententiam non obligatur qui accepit, reddere. bonum tamen esset, si redderet, & confessor consilium hoc dare debet, sed non sub præcepto imponere. Et hæc sufficiant.

Quid sit restituendum.

CAPVT XXII.

HACTENVS, qui restituere teneantur, diximus, nunc quid restituendum sit, dicendum est. Sunt enim quatuor obseruandæ regulæ circa hoc.

Prima est: Qui ratione rei alienæ restituere tenetur, ipsammet, nisi quid obstiterit, reddere debet. Explico. Diximus superiùs, aliquos teneri ad restitutionem, quia rem alterius, siue malè siue benè acceptam apud se habent: vt fur, qui apud se vas alienum, vel alias

vestes

vestes habet, & ille qui cõmodatò, vel locatò habet rem alterius, vel alio quouis titulo iusto: Omnes hi debent eandem rem reddere, nec satisfaciunt dando valorem, nisi in aliquibus casibus.

Quorum primus est, cùm res deperdita est, seu alienata ab ipsius potestate. Tunc enim valor reddẽdus est. Sed aduertere oportet, quæ suprà diximus. Qui enim rem benè acceptam apud se habuit, si pereat absque culpa, vel malitia sua, non tenetur reddere valorem. Rursus, qui rem malè acceptã apud se, sed bona fide habuit, si in illa bona fide perit, non tenetur nec reddere valorem. Ille igitur reddet, qui mala fide rem habuit, & perit, illo sic existente.

Secundus est, cùm res est multò peiorata, quàm cùm fuit accepta, tunc enim valor reddendus est, aut res cum valore supplẽte defectum, prout dominus elegerit, sed hoc etiam iuxta dicta intelligendum est. Qui enim benè acceptam rem habet, si sine sua culpa, vel malitia peiorata est, & deterior facta, nõ tenetur ad ampliùs, quàm eandem reddere, nisi negligentia vel malitia, id sit factum. Vnde, qui in pignus accepit pannum, si posteà tinea corrodat, idque non fuit sua culpa, non tenetur reddere, nisi eo modo quo est. Tenetur quidem, si culpa propria id euenisset, idemque dicendum est, de alijs benè acceptis. Rursus idem dicendum de eo, qui malè acceptam rem apud se habet, sed bona fide. Est igitur casus intelligendus de eo qui mala fide alienum habet, & detinuit.

Tertius est, quando sequitur peccati manifestatio. Vnde, qui alienam rem habet, si non potest eandem reddere, nisi manifestetur peccatum ipsius accipientis, non tenetur nisi valorem reddere. Et idem est, quando sequitur aliquod notabile inconueniens, licèt peccatum non manifestetur.

Secunda regula est, Qui ratione rei malè acceptę, aut ratione malæ actionis, & iniustæ, tenetur restituere, debet non solùm rem vel valorem, sed etiam fructus, quos ex se talis res fecit, reddere. In cuius explicationem ad-

uerte: Aliqua res poteſt facere fructus dupliciter; vno modo, ex ſe abſque induſtria habentis, aut ſaltem cum aliqua induſtria, quales ſunt agri ex ſe fructificantes, & alia huiuſmodi, vt animalia, oues, armenta: aliæ ſunt, quæ non fructificāt niſi ex induſtria dominorum, vt pecuniæ, quæ ex ſe non pariunt, niſi adſit negociatio hominum. Qui igitur acceptam malè rem habet, aut malè accepit, nō tenetur reſtituere fructus, quos res ex ipſius induſtria fecit. Vnde, ſi latro furatus eſt centum aureos, & illis negociatus, lucratus eſt mille, non tenetur iſta mille reddere. Rurſus vſurarius, qui pecunia malè accepta negociatur benè, & lucratur, non tenetur reddere lucrum. At tenetur reddere fructus, quos res ex ſe faciunt, deductis expenſis. Vnde, qui agros alienos iniuſtè detinet, tenetur etiam fructus factos ſoluere, deductis expenſis. & qui equum locationis furatus eſt, tenetur lucrum quod in eius poteſtate fecit, reddere, cum re ipſa.

Hîc tamen duo notare oportet. Alterum eſt, qui rem malè acceptam habet, ſed mala fide; tenetur non ſolùm fructus, quos ex ſe res fecit reddere, ſed quos feciſſet in poteſtate domini; verbi gratia, furatus eſt quis equū locationis, tenetur reddere lucrum, quod domino prouenie bat, quamuis ipſe nulli locauerit equū, & qui vineas alienas iniuſtè habet, & mala fide, tenetur reddere fructus, quos apud dominum feciſſent, quamuis ipſe ſua negligentia nullos perceperit. At qui bona fide habet, non tenetur niſi de perceptis.

Alterum eſt. Qui malè accepit rem alienam, aut mala fide habet, tenetur de damno illato & emergenti: verbi gratia, furatus eſt quis centum aureos alicui, iſte verò poſteà coactus eſt ad habendam pecuniam, qua poſſit ſuæ neceſſitati prouidere, domū vendere minoris quàm valebat, aut ſumere centum ad vſuras, fur tenetur non tantùm reddere centum, ſed etiam vſuras quas contraxit, vel illud pretium, quod perdidit de iuſto valore domus. Idem dicimus de damnificatione, qui deſtruit vineā, vel domos alterius, tenetur de damno emergēti.

Tene-

Tenetur etiam de lucro cessante: vt, si pecunias negotiatiationi expositas rapuit, tenetur de lucro cessante domino ipsi. At qui bona fide alienum habet, solùm quod alienum est, tenetur reddere, nihil ampliùs, nisi in malam fidem incidat, & post malam fidem, dominus verus damna incurrerit, tunc enim perinde est ac si à principio in mala fide esset.

Tertia regula: Qui ratione rei benè acceptæ restituere tenetur, nō obligatur fructus dare quos ex ea habuit. Explico; Habet quis pecunias in deposito, si eis regocietur, & lucretur, non tenetur quicquam lucri dare domino, dum non sit in modo reddendi depositum, cùm reddere debet. Rursus qui vas aliquod, vel vestes habet pro pignore, si aliquando eis vtens aliquid lucretur, nō tenetur reddere lucrũ, sed id solùm, in quo talis res deterior facta est, si fortè facta est ex tali vsu.

Quarta regula. Qui ratione iustæ actionis tenetur restituere, non obligatur reddere, nisi quantum accepit, non tamẽ fructus. Vnde, qui mutuò accepit, vel sub censu, vel sub venditione, & emptione, vel alio licito contractu, debet reddere quantum accepit, non tamen fructus partos ex vsu & negotio. Notandum tamen, quòd si est in mora ex culpa sua, tenetur reddere damnum emergens domino, & lucrum etiam cessans. Explico. In primis, Si non est soluendo, nec id ex culpa sua est, non tenetur, nisi cùm primùm poterit, reddere quãtum accepit, tamẽ si culpa sua intercedit, nimirum, quia habet vnde soluat, & non vult, vel ipse ludendo, vel prodigendo, vel alia similia faciendo, in causa est vt non habeat, quamuis etiam rectè pecunias expenderit, vt, qui sciens se soluere debere mense sequenti pecunias, voluit priùs absque necessitate expendere in alijs negotijs, tales tenentur domino & creditori soluere damnum emergẽs, idest, illud damnum quod creditor incurrit, coactus ex illa dilatione, vt si ex eo quod non soluit debitor, factũ est vt creditor domum venderet minoris quàm valebat, vel pecunias sub vsuris caperet, tenetur debitor talia damna resarcire. Dixi tamen, quæ creditor coactus incur-

incurrit: Nam ſi aliter poterat ſubuenire, quàm damnũ incurrendo, non tenetur debitor de damno emergenti, ſed de lucro ceſſante: vt ſi fortè creditor expoſiturus erat negotiationi pecunias, ſi debitor nõ reddat cùm debet, tenetur de lucro ceſſante, non de damno emergẽti, ſi velit mercator pecunias ad vſuras ſumere, vt exponat, ſi fortè coactus ſit eas exponere negotiationi.

Cui eſt reſtitutio facienda.

CAP. XXIII.

TERTIVM caput diſcutiendum eſt, cui ſit reſtitutio facienda. Aduerte, eſſe quatuor genera perſonarum ad quos res aliquæ pertinere poſſunt. Quidam ſunt domini veri & legitimi rerum, quidam ſecundùm quid, ſeu ratione alicuius poteſtatis, vt, qui detinet depoſitum alterius, locatum, vel commodatum alterius, & denique quod alienum eſt. Quidam ſunt hæredes verorum dominorum. Quidam ſunt pauperes ipſi.

Sit igitur prima regula. Illi ſit reſtitutio facienda, à quo accepta eſt res; Si accepiſti à vero domino, ipſi eſt reddenda, ſi ab habente in depoſito, vel commodato, ipſi etiam reddẽda, quamuis poſſit etiam reddi vero domino. Sed cùm eſt periculum, ne ille reddat vero domino, & cùm redditur, debet ille moneri, vt vero domino reddat, tamen hoc non eſt neceſſariũ, ſed ſufficit ei reddere à quo ablata eſt res. Excipiuntur tamen aliqui, quibus non eſt reddenda res, ita tamen, vt ſi reddatur, peccatum ſit, ſed non contra iuſtitiam, vt obliget ad reſtitutionem, ſed contra charitatem proximi.

Primus qui excipitur, eſt latro. Qui enim accepit à latrone quod furto ſuſtulerat, non tenetur ei reddere, quãuis id affirmet Caiet. ver. reſtitutio, nec etiam tenetur ſecundùm iuſtitiam domino reddere, vt vult Soto lib. 4. q. 7. art. 1. ſed poteſt reddere latroni, tamen contra charitatem faciet, niſi domino reddat. Quod ſi timet ſibi malũ à latrone infligendũ, niſi reddat ipſi, nec contra chari-

charitatem faciet, reddendo quod ab ipso recepit. Idem dicendum est de eo, qui accepit à puero qui proprium non habet. Idem dicendum est de furioso, & prodigo, quamuis, qui daret prodigo, qui vsurus est malè pecunijs, contra charitatem non peccaret dando, vt dicit Soto, si ipsum moneat, vt benè expendat, si tamen daret illi qui abusurus est pecunijs contra iustitiam, alijs damnum inferendo, peccaret grauiter, sed non obligaretur ad restitutionem aliam. Excipitur etiam dominus, cùm ita absens est, vt non posset ei commodè quod suum est mitti, præsertim si quod tenetur reddere, non accepit malè. Si enim malè accepit, tenetur aliquot expensas ex se facere, vt dominus verus suũ habeat integrè, sed non, si benè accepit, nisi cum domini proprij expensis, cùm verò nullo modo potest mitti, non ipsi facienda est restitutio, sed expectandum, & si nulla est spes, reputatur debitum incertum.

De quo, secunda regula sit: Cùm non extat verus dominus, nec is à quo sublata est res, tunc hæredibus facienda est restitutio. Aduerte autem esse hæredes in duplici differentia, quidam sunt necessarij, qui nõ possunt exhæredari, nisi ex causa legitima, vt filij, patres, vxor, maritus, quidam non necessarij, quibus nõ obuenit hæreditas, nisi ex legato, vel deficiẽtibus necessarijs, vt fratres, & alij cognati. Omnibus his est restitutio facienda, quę his non ratione iniuriæ, sed ratione rei acceptæ, aut malæ acceptionis, debetur, suo tamen ordine, non enim res obuenit non necessarijs, existentibus necessarijs. At restitutio quæ ratione iniuriæ fit, vt, ratione alicuius homicidij, non est nisi necessarijs facienda, secundùm Soto lib. 4. q. 6. art. 3. ad 3.

Deficientibus autem domino, & hæredibus, tunc sit regula tertia, facienda est restitutio pauperibus. Per pauperes autem, intelligimus etiam opera pia, quæ in hospitalia, in monasteria & alia pia conferuntur loca, nec opus est, vt ista distributio fiat per Episcopos, sed potest ipse qui habet distribuere, imò si pauper sit, potest partem sibi retinere, vel totum, si toto indiget. Aduerten-

uertendum tamen, quod non debet talis distributio fieri, si veri domini cognoscuntur: aut nisi præmittatur debita diligentia, qua non præmissa, non verè satisfacit, imò, si post dominus compareret, oportet iterum reddere, secùs, si diligentia esset præmissa. Similiter nô possunt fieri compositiones de incertis dominis, nisi priùs diligens inquisitio fiat. vnde sibi notarij, & procuratores caueant, qui vtuntur compositionibus, nulla facta inquisitione erga proprios dominos. Simile faciunt, vendentes vltra iustum pretium.

Quantum, quomodo, quando sit restituendum.

CAP. XXIIII.

QVANTVM autem sit restituendum, ex his quæ diximus in explicatione eius quid esset restituendum, magna ex parte notum est, solùm tamen duo supersunt.

Alterum, de iniuria quæ pecunia satisfit. In hac autem, quantum restituendum sit, oportet viri prudentis iudicium quærere, consideratis personis, & iniuria, non autem est standum iudicio eius, qui iniuria affectus est.

Alterum autẽ est, de damno illato his rebus, quæ nondum ad perfectum valorem venerunt: vt de destruente seminata, vel occidente animal in ætate tenera, vel destruente ea, quæ ventura sperantur ad maiorem valorẽ. His pretium est, quantum res in perfectione valitura erat, deductis expensis quas dominus facturus erat, & computatis periculis quæ intersunt vsque ad rei perfectionem. Nam minùs valet res cum periculo, quàm certa, & multò minùs, cũ minori periculo. At quia domini nollent vendere talia pericula, ob id restitutio est facienda, aliquantò plus quàm periculum valet, cùm damnum ex malitia, & non casu factum est, vt dicit Soto q.6. artic.5. lib.4. quando verò casu aliquo, sufficit reddere, computando totum valorem periculi, & expensarum.

Quo-

Quomodo autem ſit reſtituendum, aduerte: Poſſe aliquem per ſe, vel per alium reſtituere, dum tamen ſit certus probabiliter, cùm per alium reſtituit, hunc reddere domino, quod reddendum accepit. Eſt autẽ notandum, eſſe diſcrimen inter cõmodatum, & mutuum. Qui enim dat alicui rem commodatam, vt domino reddat, ſi talis cui dedit, erat perſona ſecura, & cui potuit benè fidere, ſi poſteà accidat, vt ille non reddat, vel ſi cum commodato aufugit, non tenetur ad ampliùs qui ei dedit, vt reddat. Idemque eſt de depoſito, & pignore, & alijs, in quibus obligatio reſtituendi accidat ex parte rei acceptæ: quia ſi res perit, & non ex negligentia vel malitia habentis, aufertur obligatio reſtitutionis. At in mutuo, non ſic, nec in alio contractu in quo obligatio reſtitutionis naſcitur ex ratione acceptionis. Quocunq; enim modo pereat, perit in damnum accipientis.

Aduerte etiam rurſus, qui tenetur reſtituere aliquid domino in integrum & ſolidum, non ſatisfacit reddendo per partes, modò vnam, modò aliam, ſi poteſt ſimul dare. quòd ſi nolit, ne ſi ſimul tota ſumma pecuniarum priuet, mortaliter peccat, niſi excuſetur illis cauſis, quibus excuſatur aliquis, aut, vt non reſtituat, aut, vt non ſtatim reſtituat. quæ quidem paulò inferiùs dicentur.

Oportet nunc examinare quando eſt reſtituendum. Et quidem reſponſio eſt; ſi reſtitutio eſt facienda, ratione rei malè acceptæ, vbi mala fides adeſt, aut ratione malæ actionis, ſtatim eſt facienda, cùm commodè fieri poteſt: ſi autem eſt ratione iuſtæ actionis, debet ſtatuto tempore fieri, ſi commodè fieri poteſt. Eſt igitur reſtitutio generaliter facienda, cùm dominus eſt inuitus, & commodè fieri poteſt. vbi notandum eſt: Qui cùm poſſit, & debeat, non vult reſtituere, mortaliter peccat, & quò magis differt, grauiùs peccat, & quoties occaſio commoda ſe offert reſtituendi, & non ſtatim vult reſtituere, aut non curat aduertere, mortaliter rurſus peccat. Vnde multum falluntur, qui debita cùm poſſint, nolunt ſoluere, differentes vſque ad mortem teſtamentum, & qui ſic diſcedunt, ſecundùm communẽ ſententiam,

tentiam,in peccato discedunt. Peccant etiam,qui bona habent dubia, & de quibus certi non sunt, an propria sint,& differunt id elucidare vsq; ad testamenta, in quibus etiam, vt dubia relinquunt; cùm teneantur statim cùm commodè possunt, id declarare, & si fortè debent, restituere.

Sed dices, quando dicitur aliquis posse commodè restituere?

Ad quod dico primò, cùm aliquis non potest statim reddere absque periculo propriæ vitæ, non tenetur statim reddere, sed potest differre.

Dico secundò, cùm non potest etiam absque periculo infamiæ statim reddere, potest differre, nec tenetur statim reddere,& in his duobus, omnes conueniunt.

Dico tertiò, cùm non potest statim reddere, absque detrimento notabili propriæ rei, quando creditor nullum tale damnum incurrit, non tenetur statim restituere. In hoc non omnes conueniunt. Explicanda sunt priùs in quibus consentiunt omnes. In primis Caietan. 2. 2. quæstione 62. articu. octauo, inquit, non dicitur notabile detrimentum, quia debitor se priuat tota illa pecunia quam debet, quamuis magna sit, aut quia perdit lucrum magnum, quòd posset aliena pecunia comparare, sed dicitur detrimentum, quod in re sua propria vltra debitum patitur; quod cùm magnum est, putà, quia cogitur multò minoris res proprias vendere, quàm valeant, aut quia redigitur in paupertatem, aut in status mutationem, dicitur notabile detrimentum. Conueniunt ergo doctores, cùm detrimentum debitoris aliquod est, sed non magnum, tenetur soluere creditori, cùm tempus est solutionis. Rursus, cùm creditor etiam in re sua, notabile, & ferè æquale detrimentum incurrit, tenetur adhuc statim restituere. At cùm paruum, vel nullum creditor incurrit detrimentum, debitor autem, notabile incurrit, an teneatur statim reddere, vel differre possit, in hoc doctores variant. Caiet. ver. restitu. & Soto, lib.4. de iusti. q.7. artic.4. cum distinctione procedunt. Dicunt enim, cùm res malè accepta est, putà, furto,

to, vel alio iniusto titulo sublata, tunc tenetur etiam cum notabili detrimento reddere, cùm verò nõ est malè accepta, non tenetur, nisi sua culpa in tales se redegerit debitor angustias; putà, quia prodigus, & bonorum profusor fuerit. At S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 8. & Nauar. cap. 17. nu. 58. tenet neutrum illorum obligari cum notabili detrimento rem in hoc casu statim reddere. Et aduerte, quod non loquimur de non restituendo in perpetuum, hoc enim posteà dicetur, sed de non statim restituendo. Mihi profectò hoc videtur probabilius, putà, vt cum maiori detrimento teneatur restituere statim qui ratione rei malè acceptæ obligatur, tamen non credo obligari cum notabili detrimento, cùm posteà restitutio facienda speratur, non enim aufertur, sed differtur.

Duplex dubium hic occurrit: Alterum est, an quis cum vitæ periculo teneatur reddere quod alterius est, domino existente in eodem periculo. In hoc est diuersitas opinionum, Scot. d. 15. 4. sentent. quæst. 2. & Nauar. cap. 17. dicit teneri debitorem ad mortem subeundam, cùm creditor simile periculum incurrat. Vnde si duo essent in extrema necessitate, nec esset nisi vnus panis, quẽ alter ante necessitatem mutuò acceperat ab altero, tenetur reddere domino, & mori: Soto, lib. 4. quęst. 7. art. 1. tenet contrarium, & Caiet. & Tabien. ver. restitutio, §. 4. dicunt non teneri, quamuis furto sustulerit, dummodò sit ante necessitatem. Nam in necessitate illa rapere, mortale esset, obligans ad restitutionem, secùs si antè accepit, quocumque modo acceperit, quoniam necessitas extrema quicquid est in sua potestate, facit suum. Et ego ita credo, illum non teneri, quamuis si vellet, dare & reddere possit. Intellige autem illum non teneri, nisi alter esset publica persona, ex cuius salute, tota dependet salus Reipublicæ; tunc enim tenetur, sicut tenetur obire, & mortem oppetere pro tota Repub. In quo etiam casu, licet ab altero in extrema existente necessitate, rapere vi, vel furto. Nec mihi placet quod Soto dicit, putà, quòd posset aliquis dare parentibus, filijs, &

vxori in neceſſitate poſitis, non tamen fratribus, & relinquere creditorem, etiam in neceſſitate eadem poſitum: ſed potiùs cum Tabien. credo oppoſitum, ſibi enim ſoli prouidere licet, aliàs, melior eſt conditio creditoris.

De infamia autem, nõ eſt eadem ratio, quia infamia nõ facit dominium rei. Vnde, debitor cum periculo infamiæ tenetur reddere, quando talis infamiæ periculum eſt creditori, dummodò tamen non ſit notabiliter maior fama, quam perdit debitor, tunc enim non teneretur. Nec eſt ſimilis ratio, de vitæ periculo, nam in vitæ periculo, poteſt quis alienam capere, non tamen in periculo famæ.

Alterum dubium eſt; ſi is qui in extrema neceſſitate poſitus, recipit ab aliquo aliqua, vel quia aufert, vel quia alter ei miniſtrat, qui non eſt in eadem poſitus neceſſitate, is, inquam, teneatur reddere, ſi poſteà ad pinguiorẽ venerit fortunam. Scot. & Soto locis allegatis, dicũt, ſi poſitus in neceſſitate extrema erat debitor alicuius ante talẽ neceſſitatẽ, tenetur ea reddere; ſi pòſt euaſerit, & ad pinguem fortunam venerit, tamen quæ in illa neceſſitate habuit, non tenetur reddere. Limitat Soto; niſi talis in neceſſitate exiſtens, in alio loco haberet tunc, vnde ſoluere poſſit, ita vt non ſit omninò indigens, ſed in tali loco ſolum. Adria. in mat. de reſtitutione, tenet contra; illum omninò teneri, & ego ita credo. Et ratio quæ me mouet, eſt iſta; quia qui dat alteri in neceſſitate extrema poſito, non dat ex obligatione iuſtitiæ, ſed charitatis, quia ſolum obligatur, remedium illi præſtare, ad quod ſufficit charitas, vt mutuet, vel commodet, vel alio modo prouideat. Ille igitur tenetur reſtituere, ſi poſt habuerit vnde poſſit, niſi qui dedit, ſimpliciter dederit, vt eleëmoſynam, qua dominium transfert: ſed ex ſola datione in neceſſitate illa, non transfert ſic dominium, vt ab ipſa reſtitutione liberetur, niſi ſit res parua, quam, veriſimile eſt dãtem donaſſe omninò, aut eleëmoſynam feciſſe illi, vt fieri ſolet pauperibus.

Quo ordine, quóue loco sit restituendum.

CAP. XXV.

ORDO restitutionis non est necessarius, cùm debitor omnia potest soluere debita quæ contraxit; cùm autem non habet vnde omnibus satisfaciat, ordo seruandus quem Bald. tradidit, c. de bon. aucto. iud. possid. l. pro debito, ipsumque doctores sequuntur communiter.

Ex ipsius doctrina, aliquot desumuntur regulæ.

Prima, quando debitor habet apud se rem alterius, quocumque modo habeat, siue furto sublatam, siue depositam, siue inuẽtam, debet prius restitutionem ipsius facere domino, vel pauperibus, domino deficiente, quia illa res nondum transiuit in habentis dominium. Idemque iudicat Bald. esse de re empta, sed nondum soluta. Restitutio igitur, quæ ratione rei acceptæ facienda est, prius fieri debet.

Secunda regula; Cùm restitutio est facienda, ratione acceptionis, seu actionis; oportet prius restituere certa, id est, ea quorum Domini cognoscuntur, quàm incerta, id est, ea quorum Domini ignorantur.

Tertia regula. Inter certa; prius est facienda restitutio debitorum licitè cõtractorum, quàm vsurarum, quia in vsuris acceptis Dominus non fuit, simpliciter inuitus. Hæc non est Baldi, sed est Tab. verb. restitutio, §. 25. quamuis Caiet. non consentiat in hoc.

Quarta regula. Erga alia debita certa, vel licitè, vel per vsuras contracta, obseruanda sunt iura. & si in aliqua ciuitate, est aliquod particulare ius, ipsum est obseruandũ, dummodò rectum sit: si verò nullũ est, obseruandum est ius commune, secundum quod ius commune;

Primo loco soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum fuerunt expressè obligata, & hypothecata.

Secundo loco; dos vxoris extrahenda est, quamuis in aliquibus ciuitatibus, primum locum obtineat, sed nos loquimur de iure communi.

Tertium locum obtinet fiscus.

Quartum, debita ad quæ bona creditorum sunt tacitè hypothecata.

Quintum obtinent deposita perdita in potestate debitorum.

Sextum priuilegiati, qui habent priuilegia, vt ipsorũ debita prius soluantur.

Vltimum tenent alij creditores. Post hos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt, & adhuc pòst, bona incerta sunt restituenda. Cùm autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas est inter eos obseruanda.

Circa locum autem, dubium exoriri posset. Posset enim creditor, & debitor, non esse in eisdem locis; tunc difficultas esset, an debitor teneretur ad locum creditorum sua expensa rem ei reddere. Ad hoc autem per tria dicta respondetur.

Primum est, si restitutio tantùm ratione rei facienda est, & non ratione actionis, seu acceptionis, tunc satis est debitori si rem reddat in loco vbi reperitur, nec propria expẽsa tenetur mittere, sed potiùs creditoris. verbi gratia, emi à latrone bona fide aliquid alienum, posteà constat non esse ipsius, tamen dominus distat, non teneor expensis proprijs ad locum creditoris mittere, quamuis emerim in loco vbi ipsius dominus erat; secùs tamen, si scienter à latrone emi, vel si, cùm mala fide essem, mutaui locum. Tunc enim ibi est iniusta actio, vel detentio. De qua, sit dictum Secundum: Qui restituere tenetur ratione iniustæ actionis, tenetur rem ad locũ domini mittere, nisi aliud ipsi placuerit, & saluare creditorem indemnem, vt in nullo rei suæ detrimentum patiatur.

Tertium dictum: Qui ratione iniustæ acceptionis restituere tenetur, debet restituere in loco illo, in quo vel expressè, vel tacitè conuenit cum creditore de soluẽdo: quòd si nullus fuit conuentus, illic tenetur soluere, vbi conueniri coram iudice competente potest. Idem etiam dicimus de eo, qui ratione rei tenetur restituere, tamen conuen-

conuentus fuit tacitus de loco, vel expressus. vt, qui accepit commodatò, vel locatò, vel simili modo, tenetur in loco vbi accepit reddere. quia tacitè talis locus fuit sub pacto, & potest iste modus reduci ad eum qui est ratione iniustæ acceptionis.

Quæ causæ excusent iniquum.

CAP. XXVI.

VLTIMO loco, agendũ est de causis, propter quas excusatur quis à restitutione facienda.

Hæ autem septem sunt.

Prima est; cùm intercedit remissio creditoris, putà, quia creditor remittit, tunc enim debitor, liber est à restitutione.

Notandum tamẽ est; vt ista remissio sit valida, aliquæ conditiones requiruntur.

Prima, vt qui remittit, habeat remittẽdi potestatem; nempè, quia ille dominiũ habebat talis rei. Vnde, filiusfamilias ex bonis patris, non potest facere remissionem, nec seruus, nec furiosus in furore existens, nec famuli, aut villici, nec negociatores res dominorum tractãtes, nec hi, qui vectigalia & gabellas loco principaliũ exigunt. Vnde horum remissiones non auferunt obligationem restitutionis.

Secunda, vt qui remittit, liberè, & non coactus, nec vi aliqua remittat. Cùm enim vis intercedit, nulla est remissio. Vnde qui deberet mille alicui, si nollet soluere quicquam, nisi creditor remitteret centum, vel differret solutionem, vt alter remitteret, quamuis hic remitteret, si ob talem causam facta est remissio, nulla est, nec aufert obligationem restitutionis.

Tertia, vt non sit fraude aliqua; vnde, qui fingeret se non habere, & solutionem conquisiturum, vt creditor remittat, non ob id manet liber à restitutione.

Quarta, vt non fiat metu, vel timore aliquo. Vnde

potentes & domini, qui à vasallis, & inferioribus remissiones obtinent, quas isti metu cõcedunt ne ipsis displiceant, vel damnum ab eis patiantur, securi nõ sunt. Debet enim esse omninò libera, & spontanea remissio. Talis enim absoluit à restitutione, nec est opus, vt volunt aliqui, vt pecunia offeratur præsens creditori. Satis enim est, vt ipse liberè remittat, siue debitor per se, siue per alium id petat. Imò Caiet. ver. restit. dicit melius esse nõ offerre pecuniam, nam tunc vix remittit creditor. Verũ est, quòd si conijceretur creditor remittere, quia nõ videt pecuniam, & desperat se posse habere, tali casu esset offerẽda, quia aliàs vis esset: sed si liberè omninò remittat, non est opus id facere.

Secunda causa, ab obligatione restitutionis excusans, est, cùm aliquo beneficio pecunia appretiabili debito recompensationem æquiualentem fecit. ver. gra. si quis domino alicui inseruiat, ex quo dominus debitum contrahat, si ille aliquod officium puta conualeratum, vel notariatum, vel quid simile quod æquiualet, seruo suo accipiat, dominus non tenetur ampliùs soluere. Dixi tamen, si sit pecunia appretiabile; nam quando non est, tunc debitum manet. Vnde fit, vt qui dant famulis beneficia ecclesiastica, non sint liberi à soluendo seruitia eis debita. Si enim in pretium illa dant, symonia est, si verò non, debitum manet, nisi liberè & spontè famulus remittat, & condonet.

Tertia causa est, cessio bonorum. Cùm enim quis multa contraxit debita, nec vnde soluat, habet, leges concedunt ei, ne in carceribus consumatur, vt possit cedere bonis suis, & eorum publicationem facere, in manibus debitorum relinquẽdo, & tunc liber manet à restitutione, quamuis non soluat integrè, & est tutus in conscientia. Concedunt autem leges, vt illi artis suæ instrumenta relinquantur, & ea quæ ad propriam ipsius sustentationem sunt necessaria. Quòd si posteà ad pinguem fortunam redierit, restituere tenetur, vt habetur C. de his qui bonis cede. poss. l. cùm & filij.

Quarta causa est. Vsucapio, & præscriptio. In cuius gra

gratiam quid vtrumque horum sit, examinare oportet. Est igitur vsucapio, acquisitio dominij rerum mobiliũ, per cõtinuatam possessionem temporis, à lege definiti.

In qua tres sunt partes.

Prima est, *dominij acquisitio*, nam ex vsucapione, aliquis fit dominus eius, quod suum non erat.

Altera est, *rerum mobilium*, putà, vt res quæ acquiritur sit mobilis, & quæ vsu consumitur. Ad differentiã præscriptionis, quæ etiam est acquisitio dominij, sed erga res immobiles, & quæ vsu non consumuntur.

Tertia est, *per continuatam possessionem*, putà, quòd tale dominium acquiratur non per actionẽ, sed per vsum continuum rei. Cùm enim aliquis fit dominus eius quod suum non est, & hoc per continuum vsum illius rei, est vsucapio, vel præscriptio: tamẽ est necessarium certum tempus. In vsucapione enim est triennium, vt habetur, Instit. & ff. de vsucap. In præscriptione autem est decennium, inter commorantes in eadem ciuitate. Inter non cõmorantes autem, aliquando viginti, aliquãdo triginta, & quadraginta anni necessarij sunt.

Aduertendum rursus, quatuor esse necessaria ad vsucapionem vel præscriptionem.

Primum est possessionem, vt toto tempore res possideatur, quo præscribi, vel vsucapi debet. Vnde fit, vt hi qui possidere nõ possunt, nec possint vsucapere, vel pręscribere, putà; filiusfamilias, seruus nesciente domino, furiosus, si in furore incipiat possidere, nam continuare potest, si ante furorem incœpit. Similiter monachus, & omnis is qui dominium non potest habere. Vnde etiam fit, vt sæcularis nõ possit Ecclesiastica vsurpare, vel pręscribere, quia ea possidere non potest.

Secundum est *bona fides*, puta, vt possideat tãquàm suã rem illam. Si enim mala fide habeat, nõ vsucapit. Debet autem esse bona fides continuata, non interpellata, per totum tempus lege præscriptum.

Tertium est necessarium, *bonus titulus*. Est autem bonus titulus, qui transfert rei dominium in perpetuum. Duo enim necessaria sunt, ad bonum titulum.

Primum est, vt sit talis actio, quæ transferat rei dominium, in habentis potestatem: quando autem non transfert, non est bonus, & ex hoc defectu, vsurarius, fur, & qui scienter à fure emit, & qui habet ea, quæ secundùm sententiam iniquam ablata sunt, non vsucapiunt, quia tales actiones, non faciunt verum dominium rei.

Alterum necessarium est, vt in perpetuum trásferat, id est, sic faciat dominum, vt ipsum non obliget ad restituendum. Vnde, in mutuo transfertur dominiũ, tamé non perpetuum, quia soluendum est: ob id, mutuata, nó possunt vsucapi, similiter impignorata, locata, commodata, & similia, quæ non transeunt in dominium, aut in perpetuum dominium habẽtis, imò nec empta, & nondum soluta, at verò emptio cum solutione, donatio, hæreditas, & similia tituli boni sunt. Qui enim tali titulo rem habent, si adsint cætera, possunt vsucapere, & præscribere.

Quartum est necessarium, ne sit res quam leges vsucapi, vel præscribi prohibent. In Instit. enim de vsucap. hæc sex prohibentur vsucapi: res furto ablatæ quocunque modo habeantur, etiam bona fide, & per emptioné, vel donationem, res vi possessæ, res sacræ, res religiosæ, seruus fugitiuus, homo liber. Multa etiam alia præscribi non possunt. Vide Syluest. ver. præscriptio, & Gloss. reg. 4. de reg. iur. in 6.

His igitur suppositis, scias: Qui vsucepit, vel præscripsit quod suum non erat, peracto iam tempore, & cum conditionibus necessarijs, quamuis posteà dominus rei cognoscatur, non tenetur ei reddere in vtroque foro. Tales enim leges factæ sunt in bonum publicum, ne rerum dominia incerta maneant, & litigijs homines inuoluantur, & in pœnam negligentium; qui suas res tanto tempore neglexerunt. Ita tenet communis opinio.

Quinta causa excusans à restitutione, est ignorantia tam facti, quàm iuris, dummodò non sit crassa, & multum culpabilis. Explico; si quis habet rem quæ sua non est, tamen bona fide, qnia putat esse suam, quia forsan emit

emit à latrone, quem nesciebat esse latronem, non tenetur reddere, dummodò non sit crassa ignorantia huius facti. Nam aliquando est nimis facilè, cognoscere latronem. Qui enim à seruo rem pretiosam emit, vel à puero, vel famulo, profectò nõ excusatur, quia crassum est ignorare, rem illorum non esse. Similiter de ignorãtia iuris. Aliqui enim excusantur à restituendo, quia ius obligans ad restitutionem ignorant, nesciunt enim se obligari. Sed debet esse ignorantia excusabilis, & maximè cùm homo consulit viros doctos, qui illum non teneri affirment. Quamuis enim alij contrarium dicant, tutus esse potest, dummodò docti sint. Qui enim indoctos consulunt, non excusantur cùm possint doctos habere.

De alijs duabus causis non restituendi.

CAPVT XXII.

VLTRA prædictas causas aliæ duæ existunt. Altera est, necessitas. Hæc enim sicut sufficiebat ad differendam restitutionem, vt dictum est, ita etiam sufficit ad simpliciter non restituendũ. Notandum tamen, multiplicẽ esse hanc necessitatem. Est enim vitæ necessitas, famæ, libertatis, & rei. Iuxta quod dico; Primò, nullus tenetur cum vitæ periculo, aut famæ, rem alterius restituere. Sunt enim vita & fama, nobilioris ordinis, quàm res. Nullus autem tenetur cum detrimento superioris ordinis, bona restituere inferioris ordinis. Hæc est communis sententia, quamuis Soto, vt suprà diximus, velit, cùm res est pinguissima, teneri aliquem cum infamia sua etiam restituere, quando non est tanta fama, & hoc dicit etiam de vita. Debent tamen esse redditus pingues multùm, vt quis mortem subire debeat propter restitutionem, & videtur hoc rationabile, quamuis Caiet. verb. restit. & Nauar. cap. 19. nu. 90. vniuersaliter velint, nullum teneri cum vitæ vel famæ periculo restituere, & id multi dicunt, quorum sententiã potest quis tuta conscientia sequi.

Secundò, Nullus tenetur ſe vendere, vt rem alteri reſtituat. Eſt enim libertas, bonum inæſtimabile, quamuis poſſet quis ſe vendere, ſed ad id non tenetur, & in hoc omnes conueniunt.

Tertiò, ſecundùm ferè communem ſententiam, quilibet tenetur quamcumque rei neceſſitatem (citra extremam) ſubire, vt reſtituat: etiam ad talem ſtatum deſcendere vt mendicet, vel manibus laboret. Atverò Soto, libro 4. quæſtio.7. articul.4. hunc rigorem benè temperat. Inquit enim, cùm aliquis debitor eſt, quia res malè accepit, puta furto, vel rapina, aut in culpa eſt, vt aliter non poſſit, puta quia dilapidauit bona ſua prodigaliter, & luxurioſè viuendo, tunc tenetur reſtituere, & ſubire quamcumque neceſſitatem citra extremam, vſque ad mendicitatem. At, cùm bona fide, debita contraxit, & in talem difficultatem reſtituendi aliquo infortunio peruenit, reſtituere quidem debet mutando ſtatum ſuum, etiam viliùs viuendo; tamen poteſt aliquid ad ſuam ſuſtentationē mediocrem retinere. Hæc de neceſſitate.

Vltima autem cauſa liberans à reſtitutione, eſt, cùm quis via aliqua dominium transferens, rem alterius habuit.

Sunt autem multæ tales viæ:

Quarum prima eſt ludus. In cuius declarationem aduerte, eſſe ludos quoſdam prohibitos, puta eos, in quibus magis fortuna regnat, quàm robur & ingenium, ſeu ars; qualis eſt ludus alearum & taxillorum, & tabularum. Hi enim ludi ſunt prohibiti quidem clericis & religioſis, de vita & honeſtat. cleric. can. clericus. 2. & Authent. de ſanctiſ. epiſcopis. §. interdicimus. vbi tales ludere, & ludo intereſſe prohibentur: ſæcularibus etiam prohibentur à lege ciuili, ff. aleator. l. ſolet, & C. de relig. l. alearum vſus. Quidam ludus ſunt non prohibiti, in quibus plus artis eſt, quàm fortunæ,

næ, vt ſcacchorum, & alia quæ ad corporis exercitationem pertinent.

Illi priores ludi, non ſic ſunt prohibiti, quin ob recreationem, & cùm ſumma parua eſt, liceat etiam clericis, quamuis rariſſimè liceat clericis, ſæcularibus etiam magis. Cùm tamen ſumma eſt magna pecuniarum, vix à mortali excuſatur. Vnde profectò ludus ratione multarum circumſtantiarum frequentiùs eſt mortale. Quicquid tamen ſit de peccato & de prohibitione, qui lucratur ſummam quamuis magnam, non tenetur reſtituere. Ita habet Soto libro 4. quæſtio.5.art.2.& alij multi.

Poteſt quidem ille qui perdidit, repetere coram iudice, qui per ſententiam ei omnia reſtituet, vt habetur citatis legibus: tamen ante condemnationem non tenetur qui lucratus eſt, reſtituere. ſi autem nōdum qui perdidit, ſoluit, quia luſit ſolutione in futurum facienda, non tenetur ſoluere, vt dicit Soto, quia eſt in poteſtate ſua, niſi iurauerit ſe daturum, tunc enim teneretur dare; &, ſi vellet, poteſt coram iudice repetere, vel iuramenti relaxationem conſequi.

Eſt aduertendum tamen, eſſe aliquos caſus, in quibus qui lucratus eſt, tenetur etiam ante condemnationem reſtituere.

Primus eſt, cùm qui perdidit, non poterat rem talem alienare, puta, quia erat filiusfamilias, inſcio patre, vel ſeruus, vel monachus, vel furioſus, vel vxor inſcio marito ex bonis mariti. Qui enim ab his lucraretur, tenetur reddere ante condemnationem. Ex quo fit, vt econtrà, ſi iſti lucrentur, teneantur etiam reſtituere. Sicut enim non poſſunt perdere, ſic nec lucrari.

Secundus eſt, cùm interceſſit fraus. Nam cùm ex fraude in ludo facta, quis lucratur, tenetur reddere ante condemnationem.

Tertius

Tertius casus, si intercessit vis, quia aliquis coëgit alterum ad ludum.

Vnde euenit, vt aliquis perdens cogat alterum sustinere ludum, cùm nolit ampliùs ludere, tunc si fortè relucraretur, tenetur reddere, non quidem quod suũ erat, & perdiderat, sed totum quod supra suum ab altero lucratus fuerit, quia vis intercedit.

Quartus, cùm aliquis notabiliter excedit alterum in ludendi arte. Tunc enim est vt fraus quædam. In his casibus non est expectanda iudicis sententia. Vnum dubium est. nam possunt filiifamilias aliquam mȯdicá quantitatem ludo exponere, puta duos, vel quatuor Iulios, ex consensu saltem tacito parentum, vt dicit Soto loco allegato: tunc peto, an si isti lucrentur magnam summam, teneantur statim reddere? Soto dicit eos teneri, quia nō possunt lucrari, nisi quantum possunt perdere. Nauar. ca. 19. nu. 9. negat, dicit ipsos non teneri. Ego puto esse cum distinctione procedendum. Si enim intercessit fraus; puta, quia ludebat, putabat illum posse exponere magnam summam pecuniæ, tenetur reddere: si verò non intercessit talis fraus; ipse enim filius nihil dixit deceptorium, non tenetur. Perinde enim est, ac ille qui non est filiusfamilias, sed tantùm paruam quantitatem habet.

Sicut ludus dominium transfert, ita etiam sors, quāuis cum discrimine. Nam in hac non datur repetitionis locus, nec est peccatum. imò aliquando bona est, cùm præsertim ad lites interimendas fit, dummodò non sit iniustitia ex altera parte. Debent enim æquales esse, inter quos sors mittitur, vt iustitia non magis ad vnum inclinet. Idem etiam dicendũ de illa via, qua multi conueniunt ad vnum emendum, sua symbola singuli petentes, & posteà sors mittitur inter eos, quod vocant *rifart*. In hoc tamen vnum est notandum; ne ille, qui rem vendit multis, cariùs vendat quàm valet, hoc enim non licet, sors tamen licita est. Idem etiam dicendum de his, qui supra rerum certitudinem, vel euentum sponsiones faciunt & deponunt. Verè enim per hanc viam dominium

alium transfertur, dummodò non sit fraus ex altera parte, puta, quia res ei est certa, & finxit dubiam. Tūc enim restituere tenetur. Hæc sunt nouem capita, quæ de restitutione tractanda proposuimus. Superest, vt breuiter aliqua circa excommunicationes, quæ in hac parte fulminari solent, dicamus.

Aduerte primò, cùm excommunicatio fulminatur contra aliquem, vt soluat quod debet, si ipse non habet vnde soluat, non ligatur excommunicatione. & si excommunicatio in generali fulminata est, non tenetur comparere coram iudice, sed dissimulare. Si tamen nominatim fuit contra eum lata, tunc tenetur comparere, & reddere rationem sui, aliàs ob inobedientiam excōmunicatione ligabitur.

Secundò, Aliquis non potens sua à debitore aliàs recuperare, secretò ea accepit, vt suprà iam diximus, tunc si excommunicatio feratur contra eos qui talia rapuerunt, non ligatur, nullum enim excōmunicatio maior ligat, nisi sit peccatum mortale, quod ibi non fuit.

Tertiò, aliquis secretò rapuit aliqua, & fertur excōmunicatio in eos qui non reuelant tale furtum; tunc, si secretum & occultum est, nec ipse tenetur se prodere, sed tantùm curare, vt res reddatur domino, nec alij tenentur ipsum manifestare. Nam esset contra ius naturę. Notorium tamen, aut cuius infamia processit, reuelandum ęst; at verò si sit occultum, non est reuelandum.

De vsura, quid sit.

CAPVT XXVIII.

POST restitutionem, nunc de vsura agere oportet, cùm & ipsa ad restitutionem obliget; ac primùm quid ipsa sit, constituere. Videtur autem nobis sic posse definiri; Vsura est lucrum rei pecunia æstimabilis ratione mutui principaliter proueniens.

In cuius declarationem aduertendum est, quinque necessaria esse ad vsuram.

Primùm

Primum, vt interueniat mutuum. Differt autem mutuum à commodato: Nam in commodato non transfertur dominium rei, ſed datur vſus tantùm rei, vt res eadem poſteà reddatur: at in mutuo dominium rei tranſfertur, nec eadem in ſpecie redditur. Vbi igitur commodatum eſt, nec mutuum intercedit, non eſt vſura.

Secundum, opus eſt, vt intercedat lucrum aliquod ipſius mutuantis vltra ſortem. Et attende; lucrum dici, cùm quis habet, ſeu acquirit, quod aliàs ſuum nó erat. Vnde ſi accidat aliquid in mutuo vltra ſortem accipere, quod tamen aliàs ipſius mutuantis erat, vſura non eſt, V.g. ſi mutues mille aureos alicui, & det tibi decem millia, quæ aliàs tibi debebat, & nolebat ſoluere, non eſt vſura. Non enim eſt lucrum, cùm ſua ſunt illa. ſecùs, ſi peteres ante tempus debitum, illa ſoluendi, tunc enim lucrum eſt. Rurſus, ſi mutues alicui, vt non noceat tibi, in his, in quibus ſecundùm iuſtitiam aliàs tenebatur non nocere, non eſt vſura; quia tuum ius acquiris, & hoc pacto ad redimendam vexationem mutuare, non eſt vſura, cùm non ſit verè lucrum.

Tertium; iſtud lucrum debet eſſe rei ęſtimabilis pecunia. Si enim non æſtimatur pecunia, non eſt vſura; vt ſi mutues alicui vt tibi ſit amicus, non eſt vſura, quia amicitia non ſolet vendi, aut pecunia æſtimari. ſecùs, ſi dares vt tibi remitteret ſatisfactionem iniuriæ à te illatæ, vſura hæc eſſet. nam talis iniuria pecunia æſtimabilis eſt, & pecunia ſæpiùs ſatisfactio ipſa fit.

Quartum, opus eſt, vt iſtud lucrum proueniat ratione ipſius mutui; cùm enim ob aliam cauſam datur, non eſt vſura. & ſic excuſatur ab vſura qui ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis, aliquid accipit in mutuo vltra ſortem. de quo pòſt dicemus.

Quintum, opus eſt, vt principaliter ob mutuum, tale lucrum proueniat, ſi enim non principaliter ob id prouenit, non eſt vſura. Et ſic excuſatur ab vſura, qui mutuat alicui, qui omninò liberè & ſpontè ex gratitudine aliquid vltra ſortem dat, ſi verè ita ſit, nullaq; obligatio intercedat, ſed abſoluta animi gratitudo, non

eſſet

eſſet vſura accipere, quia non ob mutuum principaliter prouenit, ſed ob gratitudinem alterius. Sunt igitur prędicta quinque ad vſuram neceſſaria, & in prædicta definitione omnia apertè continentur. Vſura autem peccatum eſt mortale, & oppoſitum aſſerere eſt hæreticum. Ita habetur de vſur. cap. quia, & c. ſuper eo. Dicitur autem apud Latinos vſura, quaſi lucrum quoddam, & fœnus, quaſi fœtus, apud Græcos dicitur τόκος, quaſi partus, & apud Hebræos *neſchech*, quaſi morſus, vnde Deuterono. 23. vbi dicitur, *Non fœnerabis ad vſuram:* dicitur, morſu non mordebis, vnde Chryſoſtomus ſuper Matthæũ, comparat morſui aſpidis, qui primò delectationem infert, & ſomnum, poſt mortem comparat; ſic etiam qui ad vſuras accipit, ſibi bona conferri putat, poſteà verò cambiis, & recambiis, omnia ſua conſumpta dolet, & ſe in inopiam redactum plorat. Hæc igitur dicta ſint, quãtum ad definitionem, & nomen vſuræ.

Quotuplex vſura ſit, & de mentali.

CAPVT XXIX.

HVIVS vſuræ tres ſunt ſpecies. Quædam enim eſt mentalis, quædam exterior explicita, quædam exterior implicita, ſeu palliata. Vſura mentalis eſt, cùm quis mutuat hac intentione, vt ex mutuo aliquod lucrum vltra ſortem accipiat, tamen talem intentionem nullo modo exteriùs manifeſtat ei cui mutuat, ſed exteriùs eſt ſimplex mutuum, interiùs autem lucrum intendit. Talis vſura mentalis dicitur, quia id quod vſuram facit, puta lucrum ratione mutui habere, mente fit. Vnde, non dicitur vſura mentalis, ſicut alia peccata dicuntur mentalia, vt homicidium mentale, fornicatio mentalis, & alia. Hæc enim ſunt, quamuis nullum opus exterius fiat. Et hoc etiam modo eſt quædam vſura mentalis, cùm quis interiùs conſentit

ſentit in vſuris accipiendis, vel deſiderandis: ſed in præſenti, vſura mentalis eſt, cùm mutuum reale eſt, & qui mutuat, intentionem habet accipiendi lucrum, ſiue poſteà accipiat, ſiue non, tamen intentionem nō exprimit exteriùs: cùm verò intentionem exprimit per aliquod pactum, paciſcendo cum eo cui mutuat, de lucro vltra ſortem; hæc, exterior vſura dicitur. Et quidem ſi pactum fuerit expreſſum, dicitur vſura exterior explicita: ſi verò tacitum, implicita ſeu palliata. De harum ſingulis oportet tractare, ac primùm de mentali. Circa mentalem, aduerte tria eſſe neceſſaria in mentali vſura.

Primum eſt, vt quis intentionem & propoſitum habeat accipiendi aliquid ex mutuo vltra ſortem. Notanda tamen eſt differentia inter ſpem, ſeu deſiderium, & intētionem. Aliud enim eſt ſpernere, ſeu deſiderare rē, aliud intendere rem. Intentio enim nō ſolùm dicit velle rem, ſed dicit finem operationis, vt propter rem illā homo operetur. Vnde intendit ſanitatem, qui operatur vt eam conſequatur. ſpes autem, & deſiderium, dicunt ſimpliciter velle. Modò ſcias, ſpem, aut deſiderium habendi aliquid ob mutuum, non facere vſuram mentalem, ſed intentionem. quamuis enim quis mutuet alicui, ſperans ſeu deſiderans ob mutuum aliquid habiturum, non committit vſurā, tamen ſi intendat, id eſt, hoc animo mutuat, vt lucrum habeat, vſurarius eſt, Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Hîc, ſpes pro intentione ſumitur, non enim dicit ſimplex velle, ſed velle quod eſt cauſa vt detur mutuò, & hoc eſt intentio. Hęc diſtinctio multùm etiam prodeſt pro Simonia mentali. Inſeruire enim alicui hac ſpe, & hoc deſiderio, quòd ille beneficium dabit, non eſt Simonia: tamen tali intentione inſeruire, vt obligetur ille ob ſeruitium, ad dandum beneficium, ſimonia eſſet.

Non ſufficit intentio ad talem vſuram, ſed eſt ſecundum neceſſarium; vt intentio iſta ſit accipiendi lucrum ob mutuum: quando enim intendit lucrum habere, ſed non ob mutuum, non eſt vſura. v.g. mutuo alicui, vt fiat mihi

mihi amicus, & beneuolus, & ex tali beneuolentia donet mihi aliqua, & benefaciat, non quidem ob mutuum, sed ex amicitia, talis non est vsura, quia debet esse intentio habendi aliquod lucrum ab aliquo propter mutuum.

Nec hoc etiam sufficit; sed opus est, vt ista intentio quæ est habendi aliquid propter mutuum, sit habendi aliquid principaliter, propter mutuũ. Nam cùm intentio quis habere ab aliquo lucrum propter mutuum, sed non principaliter propter mutuum, sed ob gratitudinem, & liberalitatem suam, non esset vsura mentalis, sicut nec exteriùs accipere vsuram facit. Nec audias Soto lib. 6. q. 1. ar. 2. qui contrariũ tenet, sed meliùs dicit Nauar. tract. de vsura, num. 19. verbi gratia. Mutuo alicui hac intentione, quia scio ipsum esse gratum, & liberalem, & solitum remunerare beneficia accepta, & ipse ob talem gratitudinem, dabit mihi aliquid vltra sortem, non est vsura; Tunc enim vsura est, cùm intendo aliquid habere ex aliquo, ex obligatione saltem morali, quia nempè intẽdo illum obligare ex mutuo, vt det vltra sortem, nec opus est, vt ista obligatio sit iuris, sat est, vt sit obligatio aliqua moralis, quæ homines velut cogit ad aliquid faciendum. Talis igitur debet esse intentio eius qui vsuram facit mentalem. Stante autem tali intentione, potest tripliciter contingere vsura mentalis.

Prima, cùm ex parte vtriusque, dantis, & recipientis, est similis intentio; nam alter mutuat tali intentio alter dat hac intentione, puta sentiens se ex mutuo obligari, & tunc peccat mortaliter qui recipit, & obligatur ad restitutionem.

Altero modo, est intentio ex parte recipientis; qui enim dat liberaliter, & ex gratitudine dat. At qui accipit, velut ex debito accipit, & tunc hic mortaliter peccat, & obligatur ad restitutionem, quousque constat de intentione dantis. Habita enim intentione dantis, nõ tenetur reddere; tamẽ mortaliter peccat ob suam intentionem. Sic etiã peccaret, quamuis nihil daret ille cui mutuauit posteà, lucri.

Tertiò modo, qui dat vltra ſortem, poteſt intentione tali dare, quia velut ex debito dat, tamen qui accipit, ſolùm accipit, velut ex gratitudine, & liberalitate datum; in quo caſu non peccat qui accipit, tamen cùm primùm de dantis intentione conſtat, tenetur reſtituere; non totum, ſed id, in quo ditior eſt factus, vt dicit Caiet. verb. vſura. verb. gratia. Accepi veſtem ſericam, vltra ſortem, credens mihi ex liberalitate dari, cùm conſtet, non ſic datā fuiſſe; non teneor totum dare valorē, ſed eum quē aliàs conſumpſiſſem, niſi illā accepiſſem. Si enim ex panno aliàs me veſtirem, ſolùm quantum talis valeret veſtis, reddere teneor, & non pretium veſtis ſericæ.

De vſura exteriori explicata.

CAP. XXX.

AD vſuram exteriorem explicitam, duo ſunt neceſſaria.

Alterum eſt, vt intercedat mutuum, in quo aliquid vltra ſortem accipiatur. Vnde, cùm non eſt mutuū modo aliquo, quamuis ſit lucrum vltra ſortem, non eſt vſura licèt intercedant pecuniæ: v. g. Si quis pecunias alicui det, vt is ſe diuitem coram alijs oſtendat, tamen poſt eaſdē reddat, poteſt aliquid lucri inde habere, nec eſt vſura, quia non eſt mutuum, ſed cōmodatio quædā. Rurſus; Si quis det alicui pecunias aureas, vt ipſis; ad aliquam medicinam vtatur; puta, vt cum ipſis decoquat carnes, & iterum reddat, poteſt abſque vſura aliquid lucri accipere, quia eſt mutuum, ſed locatio quædam pecuniæ. Rurſus, ſi det aureas pecunias pro argenteis, & petat aliquid moderatum vltra pretium pecuniæ aureæ. Similiter, ſi det argenteas, pro aliis inferioribus metallis, & moderatum quid accipiat vltra valorem, non eſt vſura, quia eſt venditio quædam pecuniæ, non mutuum. Debet igitur ad vſuram, mutuum aliquid intercedere.

Alte-

Alterum etiam necessarium est; vt sit pactum aliquod apertum, recipiendi aliquid vltra sortem, propter mutuum. Vnde est regula generalis obseruanda; Quoties aliquis paciscitur de aliquo lucro, quod sit pecunia, vel pecunia æstimabile ob mutuum habendo, vsurarius est. Per hanc regulam, multi in particulari casus decidun-tur, quorum aliquot enarrabo, vt per hoc facilè alij iudicari queant.

Primus, Si quis mutuat agricolis, seu terrarum cultoribus, hoc pacto, vt obligati maneant, terras mutuantis colere, quamuis mutuans soluat totum pretium, quod illi merentur, & quod ab aliis essent habituri, est vsura; quia illa obligatio, qua obligati sunt, pecunia æstimabilis est, & nisi ratione huius, aliquid ex mutuo, secundum boni viri arbitrium remittat, committit vsuram, & tenetur remittere. Rursus; si quis mutuet alicui, obligãdo vt merces ex sua officina emat, quamuis iste aliàs empturus esset merces, & non plus accipiat mutuans, quàm merces valeant, vsurarius est: nã sola obligatio pecunia æstimabilis est, debetque aliquid ex mutuo remittere, vt vsura nõ sit. Rursus. Aliquis mutuat alicui, obligãdo, vt emat aliquid ab ipso mutuante; sæpè. n. cùm quis nõ potest aliqua vendere, vel debito pretio vendere, mutuat alicui obligando, vt emat illa, hæc est vsura; licèt res nõ vendatur, nisi iusto pretio, & tenetur resarcire damnũ, si quod incurrit ille ex tali emptione. Rursus. Si quis mercator, vel aliquis diues, mutuat ciuitati alicui, Regi, vel Principi, cum pacto vt remittat gabellas, quas ipse soluturus erat, est vsura aperta. Rursus etiã; Si quis mutuat alicui nauiganti, vel eunti ad ferias, hac cõditione, vt det ipsi mutuanti pecuniã aliquam pro assecuratione illarum mercium quas defert, ita vt obliget ipsum mercatorem, vt ineat contractum assecurationis cum mutuante, vsura est, & tenetur reddere pecunias, quas ex assecuratione accepit, vt habetur cap. nauiganti, de vsur. Rursus; Si quis mutuat alicui negotiatori, pecunias, vt det ei aliq. lucri partem, tamen non subit periculũ mutui, sed saluo capitali, de lucro paciscitur, vsura est, quã

ſolent incurrere viduæ, & alij homines otioſi, qui volunt negotiari.

Rurſus; Si quis mutuet alicui pecunias hoc pacto, vt ſoluat in alio loco vbi plus valent, aut mutuat, vt in alio tempore det, quo res plus valet, puta mutuat frumentum vetus, vt det alio tempore, quo plus valere ſolet, vſura eſt. Quòd ſi probabile eſſet, non plus rem poſteà valituram, non eſſet vſura paciſci. Vnde qui dant frumentum vetus, vt nouum eis poſteà detur, cùm probabile æſtimatur non plus valiturum, ſed id faciunt, ne frumentum pereat non committunt hi vſuram. Rurſus: Qui mutuat cum pacto, vt alius fideiubeat, vel ſpondeat pro ipſo, in aliquo negotio, vel vt obliget ſe ad mutuandum ipſi mutuanti, vſurarius eſt. Ratio horum omnium eſt; Nam aliquid æſtimabile pecunia ob mutuum vltra ſortem accipitur. Rurſus tandem, cùm quis mutuat alteri, & pignus accipit fructificans puta agrum, vel vineam, vel aliquid aliud, nec accipit in partem reſtitutionis mutui fructus, deductis expenſis & laboribus, vſurarius eſt. Tenetur enim fructus à mutuo extrahere, vt habetur cap. quoniam, de vſur. Vnde, cùm fructus æquant totum mutuum, non poteſt accipere mutuum. Imò, ſi excedunt, tenetur ipſe reddere. Vnde vſuram committunt, qui mutant Regibus, & Principibus, & pignus accipiunt terras, & alia loca fructificantia, & tamen poſteà petunt totum & integrum mutuum: cum oporteat in ſolutionis partem accipere fructus; deductis expenſis, & laboribus, & damnis emergentibus, & lucris ceſſantibus, de quibus poſteà dicemus.

Aduertendum tamen, duos excipi caſus à Pontifice, in quibus, non tenetur qui accipit pignus, fructus in partem ſolutionis accipere.

Alter eſt, cap. conqueſtus, de vſur. cùm quis dedit alicui fundum in feudum, & hic poſteà accepit mutuò ab illo, & ipſum fundum dat ei in pignus: tunc dominus fundi poteſt fructus accipere, & poſteà totum mutuum recuperare, Rationem huius dat Soto, libr. 6. quæſt. 1. artic. 2. quia iſta lex, eſt fundi, vt quoties res aliquo

quo modo ad dominum redit, fructus percipiat.
Alter casus est, c. salubriter, de vsur. cùm socer nō dat genero statim dotem, sed pignus dat fructificans, tunc gener potest fructus percipere, & pòst, integram recipere dotem. Rationem huius dat ipse Papa, puta, propter onus matrimonij. Hoc autem onus est, quòd vir tenetur sustentare vxorem, & posteà, integram dare dotem: ob hoc Pontifex id decreuit. Soto autem loco allegato dicit, idem esse dicendum, cùm mortuo marito, vxor nondum recipit dotem; potest etiam fructus recipere, & integram postea expectare suam dotem.

De vsura exteriori palliata, seu implicita.

CAP. XXX.

EXTERIOR vsura dupliciter potest palliari. Vno modo ratione pacti, cùm non est expressum, sed nutu, vel consuetudine, vel alia via indicatur.
Altero modo, ratione mutui quod in vsura est necessarium. Solent enim mutuum verum occultare aliquo alio contractu, ac si non esset mutuum, & talis palliatio est multùm occulta, & potest decipere. Ponam aliquot exempla, quamuis horum, inferiùs fiet copiosior tractatio.
In primis solet occultari mutuum, sub nomine venditionis.
Fit autem hoc dupliciter: aut cum fingitur vendi quod non est: vt fingo me dare alicui agricolæ quingentos aureos pro bobus quos non habet, & posteà fingo. me locare boues pro quadraginta aureis. Ista est vera vsura. Nam reuera est mutuum quingentorum, pro quingentis & quadraginta.
Fit etiam altero modo: cùm venditur res supra summum pretium, quia venditur expectata pecunia: v.g. vlna panni valet triginta ad summum, tamen quia vendo eam expectata solutione, vendo pro triginta quatuor
 iulijs.

iulijs.vsura est,nam perinde est,ac si mutuarem triginta illa,pro triginta quatuor pòst reddendis.

Dixi autem, suprà summum pretium. Nam solent tria iusta pretia vnius rei esse; infimum, & supremum, cum medio. Benè autem potest aliquis, summum pretium iustum exigere cùm vendit, expectata solutione, aliàs exacturus medium,vel infimum,si soluerit statim emens: tamen excedere limites omnes iusti pretij,vsura est.

Aliquando occultatur mutuum,sed titulo emptionis. Quoties enim aliquis emit viliùs infimo iusto pretio, quia emit anticipata solutione, vsura est.Perinde enim est,ac mutuare tot, vt dentur ei posteà plura, vel quod pluribus valet. Similiter est vsura, quia quis emit soluta pecunia viliùs infimo iusto pretio. liceret quidem emere infimo pretio, ea quæ aliàs medio, vel supremo vendenda essent liceret etiam emere anticipata solutione,ea,quæ nõ pluris æstimantur valitura,cum danda sunt.

Aliquando etiam occultatur mutuum sub venditione,& emptione simul. Sic occultant mercatores qui vendunt vlnas panni expectata solutione summo iusto pretio, & iterum tales vlnas emunt ab eodem, soluta pecunia,infimo pretio:est vsura pura,perinde ac si mutuarent minus,exacturi postea plus.Nec excusantur illi mercatores suo argumento;Dicunt enim. Ille poterat vendere illas vlnas alteri infimo pretio. Ergo potest etiam nobis vendere.Hoc argumentum,nihil valet; nam mercatores obligant ementem,vt ipsis vendat; nec aliter ei venderent vlnas,nisi eisdem reuẽderent. Cùm autem alteri venduntur,non est talis obligatio. Nec minùs est vsura quod fingunt.Sunt enim duo socij, & vnus obligat,vt alteri vendat.Hoc enim perinde est, ac si sibi reuendi obligaret ementem.

Aliquando occultatur ratione solutionis,verbi gratia,aliquis debet alicui cẽtum, post annum reddenda,& quia dat octuaginta statim,petit, sibi alia viginti remitti,secundum Caiet. verb. vsura, cap.3. vsura est. tamen

mihi videtur dicendum cum Nauar. cap. decimoseptimo, num. 131. quòd si ratione temporis id sibi remitti petit, vsura est; si verò ratione periculi, & absentiæ pecuniæ, quia verè pecunia præsens magis valet quàm absens, non est vsura; cùm vnus alius posset emere illa centum, pro octuaginta, vel nonaginta. Cùm igitur nulla fraus intercedit, nec temporis ratione id exigitur, non esset vsura.

Aliquando occultatur sub titulo societatis. Aliqui enim solent dare pecunias suas alicui negotiatori, hac lege, vt det aliquam lucri partem, tamen semper pecuniæ manent integræ soluendæ, nec periculum subire volũt. Ista non est societas, sed mutuum, & vsura. Non enim est societas, cùm non est ęquale periculum, sicut lucrum; & talis vsura est quæ committitur, cùm aliqui dant pecunias cambiatori petentes lucrum, sed nolentes exponere se vlli periculo capitalis pecuniæ. Hæc sint exempla solùm vt ostendatur quæ sit vsura palliata. De his enim latiùs statim dicemus.

De causis propter quas lucrum in mutuo potest exigi.

CAP. XXXII.

ALIQVANDO in mutuo potest lucrum aliquod exigi, licèt nunquam ratione mutui, sed ratione aliorum emergentium.

Primò quidem, teste Soto libr. 6. de iust. quæst. 1. artic. 3. potest exigi, cùm tanquam pœna imponitur solutionis: verbi gratia. Mutuo centum, vt post annum reddantur. Quòd si non reddantur, in pœnam, vltra capitale reddantur decem, aut viginti: talis pœna potest licitè exigi, & recipi. Tamen sunt aliquot conditiones necessariæ.

Prima, vt sit recta intentio; Hæc enim debet esse, vt qui mutuat suum possit recuperare capitale. Cùm enim

intentio non est ista, sed potiùs habendi aliquid vltra sortem (quæ intentio ostenditur, cùm quis desiderat sibi non reddi sortem, tempore statuto, vt pœnam recipiat) tunc vsura est mentalis.

Secunda, vt qui pœnam exigit, seu imponit, non sciat probabiliter, mutuatarium, non valiturum soluere tempore statuto. Cùm enim quis cognoscit probabiliter, non valiturum soluere illum, cui mutuat, tempore statuto, & adhuc pœnam imponit, vsurarius est. Iam enim ratione mutui imponit, non tamen esset vsura, si timens sibi soluenda illo tempore, pœnam imponit vt soluatur. Imò ista debet esse ratio imponendæ pœnæ.

Tertia est; Vt, si postea mutuatarius non soluit; & hoc quia absque culpa sua nõ potest; quia nimirum casu perdidit, nec vnde soluat habet, nõ sit exigenda pœna. Nam pœna debet exigi, cùm peccatum est in nõ soluendo, ibi autem nullum est.

Quarta est, vt si partem debiti soluit, non exigatur tota pœna, sed pars pro rata. Nisi cùm debitum forsan non erat in partes, sed totum soluendum. His existentibus conditionibus in mutuo, aliquid vltrà sortem accipere licet.

Secundò etiam, potest exigi ratione damni emergentis. In cuius gratiam aduerte explicationem horum duorum terminorum, lucrum cessans, & damnum emergẽs. Cùm enim quis detrimentum patitur in his quæ habebat, & ex eo quod mutuat, dicitur damnum emergens. Cùm vero non habet id quod habere poterat, vltra ea quæ habebat, & hoc ex mutuo, dicitur lucrum cessans. Aduerte autem neutrum, neque damnum, neque lucri cessationem, dici, nisi cùm ex mutuo procedunt; vt nisi mutuum esset, damnum non esset, nec lucrum cessasset. Pro damno igitur emergenti, potest quis vltra sortem mutui, aliquid accipere ratione damni.

Dupliciter autem potest quis accipere ratione damni.

Vno modo paciscendo de damno, antequàm eueniat; vt mutuo tibi cẽtum, vt reddas decem, vltra sortem pro dam-

damno quod patior; hoc modo non licet, nisi cùm damnum est certum, vt qui ad mutuandum alteri, sub vsuris sumit pecunias, vel minoris vendit domum, vel agrum; hic licitè potest statim pacisci de damno, quia præsens & certum est. Aut etiã cùm probabiliter speratur, & formidatur, quamuis non sit omninò certum, licitè potest pacisci antequàm eueniat, & accipere vltra sortem, siue eueniat, siue non. Dummodo tamen non paciscatur de toto damno formidato. Nam adhuc incertum est, & minus est quàm præsens.

De damno verò non probabili, nullus absque vsura potest pacisci modo isto, sed altero, sub cõditione; nempè, mutuo tibi hac lege, vt si quid damni ex mutuo mihi acciderit, resarcias: si verò nihil acciderit, ad nihilum vltra sortem tenearis, hoc licitè fit. Notandum verò, cùm quis vi, vel fraude, vel metu cogitur ad mutãdum, licitè potest damna emergentia recipere, quamuis nullum fecerit pactum, vel conditionem: & qui sic mutuò accepit, tenetur reparare. cùm verò quis spontè mutuauit, licitè potest exigere damna quæ acciderunt, si quando mutuauit, erãt ante formidata, & mutuatario ea manifestauit, quamuis nullum fecerit pactum; & mutuatarius tenetur reparare: Non tamen si non erant formidata, aut erant quidem, sed non manifestata ab eo qui mutuauit. Quòd sponte mutuatarius talia vellet reparare, posset qui mutuauit accipere.

De lucro cessante.

CAP. XXXIII.

TERTIA causa propter quam in mutuo aliquid vltra sortem exigi potest, est lucrum cessans, de qua causa non omnes doctores eodem modo sentiunt: Dicam quæ omnes recipiunt, & ea in quibus dissentiunt.

Tria sunt in quibus non est discordia.

Primum est, esse tres conditiones necessarias, vt dicatur verè lucrum cessans ex mutuo.

Prima est, vt talis pecunia quæ mutuo datur, sit negotiationi exposita. Cùm enim non erat quis aliàs negotiaturus tali pecunia, non dicitur ei lucrum cessare. Vnde, si talis in mutuo aliquid accipit, & paciscatur vltra sortem, vsura est.

Secunda: Vt qui mutuat, non habeat aliam pecuniam extra negotiationem, ex qua possit mutuare. Cùm enim licèt habeat mercator pecunias expositas, alias etiam habeat non expositas, non potest mutuare cum pacto lucri cessantis absque vsura. Nam tunc dicitur lucrum cessare ex mutuo, cùm non habet mercator alias pecunias, quas absque detrimento possit negotiationi exponere.

Tertia est, vt lucrum sit probabile. Non enim sufficit, posse esse lucrum, vt dicatur lucrum, sed probabiles esse rationes, & coniecturas, ipsum futurum esse, si fiat negociatio. Quamuis in hac probabiliter sint gradus; quædam enim lucra certiora sunt alijs. Hoc igitur vocatur lucrum cessans.

Conueniunt secundò Doctores, cùm quis inuitus, vi vel fraude cogitur pecuniam expositam mutuare, potest licitè pacisci de lucro cessante, & vltra sortem recipere. Quantum autem recipere debeat, dicetur postea, & in hoc est similis ratio de lucro cessante, & de damno emergenti.

Conueniunt tertiò; cùm quis, sponte offert pecunias suas mutuò alteri, nec coactus, nec rogatus, non potest vllo modo pacisci de lucro futuro absque vsura, quamuis tales pecuniæ sint verè expositæ negotiationi, & lucrum sit probabile, & ipse non habeat alias exponendas. Cùm enim ipse sponte suas pecunias à negotiatione aufert, non potest licitè lucrum ab alio exigere. In his omnes conueniunt. At in vno discordia est; an, cùm quis non coactus, sed rogatus, suas dat pecunias, quas habebat negotiationi expositas, cum reliquis conditionibus, possit exigere & pacisci de lucro cessãte. Grauissimi doctores,

ores,id omninò negarunt, diſparem facientes ratio-
em damni emergentis, & lucri ceſſantis in hoc. Inter
uos S.Thomas videtur 2.2.quæſt.78.art.2.Scot.4.diſtin.
q.1.& Innoc.cap.nauiganti de vſu,quem ſequitur So-
o,lib.1.art.3.At non deſunt pro parte contraria graues
octores,inter quos ſunt Conrad.q.30.Sylu.verb.vſura,
§.19.Caiet.2.2.loco allegato,& Adrian.q. de vſura. Et
uia iſta eſt materia moralis in qua probabilem grauiũ
octorum ſentẽtiam poteſt quis ſecurè amplecti, iſtam
pinionẽ probo,nec vſuram reputo ſic paciſci. Et idem
icendum eſt de eo,qui licèt non rogetur, tamen nõ lu-
ro,ſed charitate ad ſubueniendum proximo motus, ei
mutuat.

Aduertendum tamen,eſſe alia duo obſeruanda, vltra
prædicta,cùm quis de lucro paciſcitur.

Primum eſt,vt non exigat ſtatim ex pecuniis mutua-
is lucrum ceſſans,verbi gratia;quis mutuauit alicui cen
um,nõ debet ſtatim exigere lucrum ceſſans, dando no-
aginta,ſi fortè lucrum erat decem, ſed debet mutuum
ntegrum dare,& expectare lucrum ab illo, cùm volue-
it dare,intra aliquod tempus.

Alterum eſt,vt non accipiat totum lucrum quod ſpe-
abat ex tali pecunia,niſi deductis tribus;nempe expen-
is,quas facturus erat, lucraturus in negotiatione; quæ
aliquando maiores,aliquando minores ſunt,aliquando
ferè nullæ: vt quando aliquis ex eo quod mutuat,relin-
uit emere rem ſtatim paratam minimo pretio, quã ſta-
im abſque expenſis venderet ſummo pretio.Rurſus,de-
ucendus eſt labor,qui negotiatione adhibetur, quam-
is,cùm quis coactus mutuat,non teneatur deducere o-
eras & labores ſuos,quos promptus erat exhibere, ſic-
t operarius, qui cogitat ab aliquo non laborare, non
enetur deducere laborem à mercede,ſed integrum exi-
ere,ſecùs,cùm non cogitur.

Tertiò,deduci debet periculum. nam cùm lucrum
non ſit præſens,ſed dubium,minùs valet,quàm certum.
Et iſtud periculum non eſt æquale in omnibus, ſed ali-
quando maius,aliquando minùs,& debet arbitrio boni

& ti-

& timorosi viri pensari ad mensuram. Dum autem istud periculum æstimatur, multùm conducet examinare, quanti alius asseueraret, tale lucrum: verbi gratia, mutuat quis centum, quibus decem lucrari sperabat; potest exigere vltra centum, illa decem, deducendo labores & expensas, quas exhibiturus erat, in decem acquirendis. Rursus deducendo periculum, hoc modo examinando; si ipse vellet sibi illa decem assecurari, quantum daret, & hoc ferè totum deducere. Dico, ferè totum, quia non totum debet deducere, quantum daret pro assecurando, quia non se ingerit ad mutuandum, sed rogatus mutuat, & multò minus debet deducere cùm coactus est. Si igitur ista tria pensentur, profectò vix tertiam partem lucri aliquando sperare potest & exigere. Ista tamen in particulari, vt dixi, boni viri arbitrio pensanda sunt. Hæc igitur de lucro cessante dicta sint. Securius est à tali abstinere lucro, & gratis mutuare, cùm nullum damnum emergit.

De aliis causis exigendi in mutuo lucrum.

CAP. XXXIIII.

QVARTA etiam causa est, propter quam in mutuo lucrum exigi potest, seu potiùs accipi potest; cùm aliquis mutuat rem, tempore, quo minus valet, vt reddatur sibi tempore, quo plus valet, nullo existente pacto, nulla existente probabilitate illius maioris valoris, nec illius gratia mutuum factum est. verbi gratia, aliquis mutuat alicui vinum, vel frumentum, vel aliquid aliud, tempore quo minus valet: Accidit postea, vt cùm reddi debent ista, plus valeant, in tali casu potest aliquando esse vsura, aliquando non. Quod sic explico. Si non mutuauit, sed vendidit, non potest plus accipere, nisi pretium quo illa valebant, quando vendita sunt. Quòd si non vendita, sed mutuata sunt, tunc, si qui mutuauit, sciebat probabiliter, tempore quo illa restituenda erant

lueraut, plùs valitura, obligauitque mutuatarium, vt non antè solueret spe lucri, vsura est plus accipere quã erat mutuum tempore mutui. Quòd si nesciebat, nec tali intentione mutuauit, sed casu plus illo tempore res valuit, aut ipse non mutuauit lucri intẽtione, potest exigere frumentum sibi dari, vel oleum, vel vinum, etiam in pretio quod valet tempore restitutionis. Ita tenent communiter, & vide Soto lib. 6. q. 1. art. 2. & Sylu. verb. vsura. 1. §, 16. Idem etiam dicendum, si minùs valet; tunc enim perdit qui mutuauit. Debet enim recipere tot in mensura, quot dedit, licèt tunc minùs valeant. Notat autem Soto loco allegato duo.

Alterum est, si quis mutuaret alicui, non præscripto tempore solutionis, & tamen quãdo videret talem rem vilius valere, non peteret, expectando tempus quo carius valeret, talis esset auarus, & peccaret contra charitaté, tamen non esset vsurarius, nisi impediret alterum quo minùs soluat, cùm viliùs valebat res: Aliter non facit contra iustitiam, non enim tenetur debitorem aduertere, nam ille debebat hoc considerare.

Alterum notat, non esse simile de pecunia & frumento, aut aliis rebus. Si enim aliquis mutuaret alteri centũ aureos valentes vndecim iulios, & pòst, Rex, vel Princeps, augeret valorem aurei, vsque ad quatuordecim, nõ tenetur iste dare centum aureos, sed illos qui adæquant valoré centum, vndecim iuliorũ: Ratio huius est; nam in pecunia, pretium nõ distinguitur ab ipsa, sicut pretium distinguitur ab alijs rebus. Aucto igitur pretio, mutatur pecunia, sed non res, puta, modius frumenti. Sicut igitur, si augeretur modius frumenti, qui accipit quatuor modios mutuò, cum minor erat mensura, nõ tenetur dare modios maiores quatuor, sed quantũ æquet minores. Ita etiam de pecunia: Cùm verò nõ mutatur modius, sed pretium, quod à modo distinguitur; debet reddi idẽ modius, licèt plus valeat. Hæc intellige, quando qui dat pecunias, non petijt sibi dari in eadem materia in qua dat, siue minùs, siue plus valeant: tũc enim essent sic dandæ, siue auctus, siue minutus esset valor pecuniarum.

Quinta

Quinta cauſa accipiendi in mutuo vltra ſortem eſt, cùm quod accipitur, aliàs erat debitum accipiendi, vt cùm quis non potens ſua recuperare, mutuat, vt eſſua reddantur, non eſt vſura; nam verè non eſt lucrum, qui lucrum eſt, quando accipit quod ſuum non erat. De hac cauſa, ſuperiùs in definitione diximus.

Vltima cauſa eſt, cùm mutuum non verè intercedit, ſed degenerat in ſortem potiùs, verbi gratia; ſi quis mutuaret alicui mille aureos, hoc pacto, vt intra decennium mortuus fuerit, vel dans, vel accipiens, ſint accipientis & hæredum; ſi verò vterque ſuperſtes fuerit, teneatur reddere mille & quingentos, Syluest. verb. vſura, 1. §. 36 putat eſſe vſuram, ſed non eſt. Nec enim hic intercedit verè mutuum, ſed eſt ſors quædam, & dummodò ſeruetur æqualitas in ſorte ex vtraque parte, non eſt malus contractus, neque vſurarius.

Quantum debeat vſurarius reſtituere & ex quibus bonis.

CAP. XXXV.

NVNC de reſtitutione, quæ facienda eſt, vſurarii tractare oportet. Ac primum quidem, de quantitate reſtitutionis, certum eſt; eum, qui vltra mutuum accepit lucrum ex vſura, teneri ad reſtitutionem, & non quamcunque, ſed eorum omnium, quę vltra ſortes datas accepit. Tenetur etiam reſtituere, damna illata, & lucra ceſſantia, quæ ex vſurarum ſolutione obuenerunt, ſoluentibus vſuras ex earum ſolutione. v. g. ſi quis, vt ſolueret vſuras, coactus eſt domum, vel agrum minoris vendere, quàm valebat, vſurarius tenetur ei, nõ ſolùm de vſura accepta, ſed de damno dato facere reſtitutionem, vt habet S. Thomas 2. 2. q. 78. art. 4. Rurſus, ſi ſoluens negociabatur illa pecunia, & dum eam vſurario ſoluit, lucrũ perdidit, tenetur ei vſurarius de lucro ceſſante, admodum ſuperiùs dictum. Ita habet Soto lib. 6

q. 1

art.4. Vltra ista, tenetur etiam vsurarius aliquando stituere simul fructus, quos apud eum res per vsuras cceptæ fecerunt.

In cuius gratiam, aduerte distinctionem superiùs po tam. Res enim per vsuras acceptæ, sunt in duplici dif rentia.

Quædam, quæ ex se non fructificant, nisi ex industria abentis, vt pecunia, frumentum, oleum, & alia quæ vsu onsumuntur.

Quædam verò, ex se fructificant, vt domus, ager, vi ea, oliuetum, equus, seruus, & alia quæ vsu non consu untur. Vsurarius igitur, non tenetur restituere eos fru tus, quos ex rebus vsu consumptibilibus, sua industria conquisiuit, ver. gratia, si pecuniis vsurariis negotiatus, lucratus est multa, nihil horum tenetur reddere, nisi, v idiximus, lucrũ cessans, vel damnũ emergens, si quod uenit alteri, causa vsurę. Et idem est dicẽdum de agro, omo, vel re vsu non consumptibili, quæ empta est ab surario, pecuniis vsurariis, non tenetur horum fru tus reddere, quia ex ipsius industria sunt, vt dicit anctus Thomas loc. citat. Vnde in c. cùm tu, de vsur. dicitur; quòd, cùm cogi debet vsurarius soluere, tales es debent vendi, si aliunde non est soluendo, vt ex retio vsura restituatur; non tamen dicit esse ab eo au erendas. nam residuum pretij, si quid superest, est ip us vsurarij. At verò, cùm res vsurariæ, idest, quas ab v uras soluentibus, accepit, sunt ex se fructiferæ, tunc te etur, res cum fructibus restituere, deductis expensis.

sta autem restitutio prædicta debet fieri iis, à quibus uræ sunt acceptæ, aut ipsorum hæredibus. Quan o autem nullus horum apparet, sed omnes ignorãtur, st facienda pauperibus restitutio. Hæc sententia com munis est.

Secundo loco, videndum est, ex quibus bonis faci nda est restitutio. In cuius explicationẽ, aduerte, bona surariorum esse quadrupli differentia. Quædam quæ per vsuras acipiuntur, sed vsu consumuntur, vt pecu nia, frumentum, & alia quædam talib. empta. Quædam

quæ

quæ vſu non conſumuntur, vt domus, agri, vineæ, pecuniis per vſurã acceptis, emptæ. Quædã per eaſdem accepta immediatè, & vſu nõ cõſumptibilia, vt domus, agri, &c. vltimò bona propria, nõ per vſuras accepta. Quantùm ad præſens, eadem eſt ratio de ſecundis, & primis. Vt tamen reſolutio habeatur, ſunt aliquot dicta.

Prima eſt, omnia huiuſmodi bona, dum ſunt in poteſtate vſurarij ſunt obnoxia reſtitutioni vſurarũ, vt ex eis tantum auferatur, quantum ſufficit pro reſtitutione vſurarum, ad modum prædictum. Explico. Si quis mille aureos accepit per vſuras, tenetur reſtituere ex quibuſcunque bonis ſuis, adeò vt, ſi conſumpſit illos, debeant abſtrahi à propriis bonis ſuis; &, ſi illis fundum emit, nec aliud habet vnde ſoluat, debeat fundus vendi, & ex pretio vſura reſtitui.

Secundum. Idem dicendum eſt de hæredibus vſurarij, acceptantibus hæreditatem. Omnia enim bona, hæreditate accepta, manent obnoxia reſtitutioni. Tamen notandum eſt, cùm multi ſunt hæredes, non ſunt obnoxij, niſi pro rata. Si enim tertiam partem vnus accepit, tertiam vſurarum partem tenetur reſtituere, niſi inter talia bona, ſit res vſu non conſumptibilis vſuraria: nam qui habet, eam tenetur reddere domino, & ab aliis cohæredibus exigere partes ſuas. Si minor pars ab eo eſt reſtituenda, quàm ſit res illa reddita; in hoc puncto forum conſcientiæ & exterius non conueniunt. Nam in exteriori, ſi quis ſemel acceptauit hæreditatem vſurarij, quamuis poſteà inuenta ſit minor debitis, cogetur omnia reſtituere, niſi ſub aliqua conditione acceptauerit, qua ſe ad aliquot obligauit ſoluenda: at in foro interiori, non tenetur plus reſtituere, quàm acceperit per hæreditatem.

Tertium. Cùm res vſu non cõſumptibilis per vſuram accepta eſt, manet reſtitutioni obnoxia, in cuiuſcunq; poteſtate, ſiue ſit apud vſurariũ, ſiue apud hæredem, ſiue apud eum qui ab vſurario emit, ſiue dono accepit, denique à quocunq; habeatur, domino debet reddi, quia ſemper eſt ipſius domini primi, ſicut res furto ablata.

Quar-

Quartum, Ex aliis bonis per vſurā acceptis, ſiue vſu conſumptilibus, ſiue vſu non conſumptilibus, emptis ... ab vſurario, ſi vſurarius habeat alia propria bona vnde vſuras reſtituat, poteſt ea alienare, donando, vendendo, emendo, vel quouis modo, nec qui ea recepit, reſtituere tenetur. verb. gra. vſurarius habet multa propria bona, quibus poteſt reſtituere, quæ per vſuras accepit, ſiue ſint bona priori, ſiue poſteriori modo, quamuis hæc vſuraria bona quouis modo à ſe alienet, qui accepit, non peccat, nec reſtituere tenetur, quamuis poſteà vſurarius ad inopiam veniat, nec habeat vnde ſoluat, dummodò habuiſſet cùm alienauit. Et multi caſus per hoc ſoluuntur, vt de recipiente dotem ab vſurario, ex pecunijs vſurarijs, vel ex pactis per eas, de accipiente dona ab eo, vel modo alio. nullus horum tenetur, ſi cùm accepit, propria bona habebat vſurarius, ex quibus ſolueret, quia non tenebatur reſtituere ex illis iiſdem acceptis, niſi ex quibus vellet.

Quintum; cùm tamen vſurarius non habet alia bona propria vnde ſoluat, præter ea quæ ex vſuris acquiſiuit, ſunt multi qui dicunt, generaliter omnes qui accipiunt ab eo, modo quouis teneri ad reſtitutionem accepti. At Soto optimè cum diſtinctione procedit, li.6.q.1. art.4. inquit enim, dupliciter aliquem alienare ſua.

Vno modo, cùm rei propriæ diminutione, vt cùm dat & non recipit, puta, cùm donat alteri, cùm dat dotem filiæ, cùm dat mercedem famulis, qui rem domini ſuo labore vel negotio non augent.

Altero modo, abſque rei ſuæ diminutione, vt qui emit, dat enim vnum, & recipit æquiualens, qui dat mercedem laborantibus in re ſua. hi enim augent rem ipſam. Iuxta hoc dico, quòd talis vſurarius qui alienat modo priori, facit rem alienatam reſtitutioni obnoxiā. Vnde, gener non poteſt dotem accipere, & ſi accipiat, tenetur reſtituere, quamuis cùm bona vſurarij reſtituenda, ſunt incerta, poteſt ab Epiſcopo petere, vt ſibi applicentur, vt dicit Nauar. cap.17. num. 180. nec etiam poteſt donare, nec alere famulos, qui rem domini non

augent: & hi tenentur reſtituere, niſi ignorantia ex-
ſentur. At verò, qui poſteriori modo alienat, non obli-
gantur, nec ſunt obnoxia reſtitutioni, cùm acceperit v-
ſurarius æquiualens, vnde poſſet reſtituere, dummodò,
vti diximus, non ſit res vſu non conſumptibilis, et ipſa
vſura accepta. Ab his excipit Nauar. loco allegato, vxo-
rem vſurarij, quæ licèt habeat propriam dotem, poteſt
ſuſtentari ex bonis mariti, etiam per vſuram acceptis,
dummodò viuat moderatè, ſecundùm ſtatum. Nam
prior eſt obligatio ſuſtentandi vxorem, quàm alia de-
ta ſatisfaciendi. Excipiuntur etiam filij, qui aliunde vi-
uere non poſſunt, & ſerui rem domini augentes, & qui
coacti ſunt ſeruire ei.

---

*Qui obligentur reſtituere ratione vſuræ. Et quid cum vſu-
rario agendum.*

CAPVT XXXVI.

MVLTI ſunt, qui ratione vſuræ obligantur reſti-
tuere. Nam, non ſolùm qui acceperunt bona v-
ſuraria, de quibus in præcedenti capite di-
mus, ſed etiam alij, qui nihil acceperunt. de quibus vi-
de Syluest. ver. vſura. 7.

In primis Iudices, & Principes, qui repetentes v-
ras ab vſurariis, damnant, & iniqua ſententia ipſis vſu-
rariis bona adiudicant. Hoc enim nullo modo fieri po-
teſt, eſſetque iniquum, eos qui repetunt, non audire, &
eis bona per vſuras ablata, non facere reſtituere, cùm in
iudicio repetunt, & talia faciētes, obligantur reſtitue-
re, & ſunt ipſo iure excommunicati, excommunicatio-
ne Epiſcopali, in Clem. vnic. de vſur.

Similiter Aduocati, & procuratores, qui ſcienter
defendunt vſurarios, & ſunt vera cauſa exactionis vſu-
ræ, vt bona repetita conſequantur.

Similiter Notarij, cùm diſſimulant vſuras, fingen-
do licitos contractus: vt, cùm vſurarius dat centum, ipſi
ſcri-

ribunt centum viginti, vt posteà possit vsuras repete-
tales obligantur restituere vsuras, quamuis non ob-
gentur restituere illud pretium, quod pro tali contra-
ureceperunt. Quòd si notarij contractus facerent a-
ntè vsurarios, peccarent: tamen non obligarentur ad
stitutionem; nam illi cõtractus sunt inualidi, nec vim
vsurario ad repetendum: sed tales in vsu non sunt,
d priores quibus vsura celatur.

Rursus obligantur restituere, testes, qui scientes si-
ilibus contractibus fictis fidem adhibuerũt: & omnes
in solidum obligantur, si vsurarius non restituit.

Rursus etiam obligantur, vsurariorum factores, id
t, qui potestatem habent ab ipsis vsurariis, exigendi v-
ras, & dandi: alij verò qui talem non habent potesta-
m, vt qui scribunt receptas pecunias, qui seruant, qui
rtant, non obligantur.

Rursus, qui dant consilium efficax alicui, vt fiat vsu-
rius, & proxenetæ, seu cursores, qui faciunt pacta in-
r vsurarios, & accipientem vsuram, omnes hi obligã-
r ad restitutionem: quamuis Syluest. distinctione vta-
r. Si enim solùm concurrunt, vt vsurarius det ad vsu-
m, non obligantur, si verò concurrant ad hoc, vt vsu-
s exigant, obligantur. Soto autem, hæc distinctio non
acet, lib. 6. quæst. 1. artic. 1. Nam idem videtur concur-
re ad dandum ad vsuram, & exigendam. Nam si dat,
tauum est, quòd exiget. De proxenetis, magis hoc vi-
tur distinguendum. Si enim nullum faciant pactum,
ter vsurarium, & accipientem; sed solùm ostendant,
inueniant vsurarium, aut eos qui accipiunt ad vsurã,
n videntur obligari. tamen periculosum est valdè ta
officium, & vix liberum est à restituendo. Et hæc sunt
is de hac re.

Nunc autem, qualiter confessarius se debeat gerere
n pœnitente vsurario, agere oportet.

Duplex igitur est vsurarius: alter notorius, alter
caltus.

Ille dicitur notorius, qui in iudicio, per testimonia
fficientia conuictus est: vel qui in iudicio sponte

confessus est vsuram: vel de ea damnatus est: vel factum est notorium, puta, quia publicè ad vsuras dat.

Quando verò quis dat ad vsuras, sed non se habet vt aliquis prædictorum, dicitur vsurarius non manifestus. Quid igitur cum manifesto sit agendum, habetur ex c. quamquam, de vsur. in 6. Nullus enim debet eum à peccatis absoluere, nec sacramenta impendere, nec communionem, donec restituat vsuras: vel, si non potest, det sufficientem cautionem, per pignora, vel per fideiussores. Quòd si dominus vsurarum non adest, exhibenda sunt his, qui pro ipso acquirere possunt. ver. gr. procuratori, vel si mortuus sit, hæredi, vel similibus, vt suprà. de quo vide Syluest. ver. vsura. §. 5. si tamen hi non adsunt, Episcopo, vel eius vicario, vel proprio confessori. Quòd si neutrum horum duorum potest præstare, vsurarius iuret se non posse, & cùm primùm possit, restituturum. Nisi aliquid horum promittat ordine prædicto, Sacerdos non debet absoluere, aliàs peccat mortaliter. quamuis vsurarius dicat, se in testamento relinquere, vt vsuræ soluantur. imò testamẽtum est irritum. nec talis debet sepeliri in loco sacro, & qui sepelit, ipso facto est excommunicatus, vt ibidem in prædicto capite habetur. nam confirmatur excommunicatio lata Clem. 1. de sepultu. Excommunicatio autem reseruatur Episcopo, qui non debet absoluere, donec satisfaciat læsæ parti. Quòd si vrget mors, nec vsurario vacat illis satisfacere, cùm tamen propositum faciendi habeat, si possit, tunc confessarius debet ab illo petere promissionem soluendi vsuras, & facultatem dicendi, & reuelandi Episcopo talem promissionem, vt posteà Episcopus compellat, si vixerit, soluere, vel hæredes. ita dicit Syluest. verb. restitutio. 6. §. 1. Quando verò mors nõ dat locum huiusmodi, sed solùm signa contritionis exhibet, quæ ad absoluendum sufficiunt, tunc absoluatur, & in hoc casu, non esset excommunicatus qui sepeliret, vt habet Syluester. Notandum autem; vsurarium non esse excommunicatum, ob id non esse reiiciendum à diuinis officiis. vt Syluest. benè notat, & Soto lib. 6. q. 1. art. 1.

Quando verò non est manifestus, tunc non sic se ge-
re debet confessor, sed potest absoluere vsurariũ pro-
itentem, & habentem propositum restituendi, dum
men comperiatur, in aliis confessionibus proposuis-
& non seruasse. Tunc enim expectanda esset restitu-
, vt notat Syluest. verb. restitutio. 6. §. 1. Quòd si iste v-
rarius est in mortis articulo, quamuis meliùs esset,
n absoluere, nisi restituat, cùm possit id facere; tamē
n tenetur confessor id facere, si ei est probabile, hæ-
des testamenti restituturos. Cùm verò non potest v-
rarius talis, morte vrgente, aliquid facere, non est ne-
ssarium petere illam promissionem cum licentia ma
festandi. nam peccatum huius est occultum, nec cre-
tur confessori illum fuisse vsurarium, sicut credeba-
, cùm notorius & manifestus erat.

De accipiente ad vsuram.

CAPVT XXXVII.

LONGE distant; inducere aliquem ad dandum ad vsuram, & accipere ab aliquo ad vsuram. Prius e-
nim malum est, & peccatum, & nunquam licet, ni-
vt dicunt Innocent. c. super eo, de vsur. & Nauar. cap.
num. 263. cùm quis est in extrema necessitate posi-
, in qua aliàs tenetur ei succurrere sub mortali pec-
to, & non succurrit. Tunc enim, velut minus malum,
tendũ est ab eo, vt det ad vsuram. verbi gratia; est ali-
is inter infideles, & occiditur nisi det centum aureos
os ille non habet præsentes, sed alibi habet, tunc si
it illic mercator, qui eos posset præstare, tenetur
mortali, saltem mutuare; si autem nolit, potest ille
us ad vsuram petere. Licet enim suadere minus ma-
, vt non fiat maius. Mercator enim deliberatus est face
maius peccatũ, quod est non mutuare in tali necessi-
te. Potest hic dicere, ne hoc facias, saltem minus fac;
& hoc vide Soto, lib. 6. quæst. 1. art. 1. Accipere autem ad

 vsuram

vſuram, non eſt ex ſe malum; nam qui accipit, ſo mutuum petit, quod cùm ille non velit niſi ad vſuram dare, iſte eam dat. Cùm autem ob aliquam neceſſit. accipit quis ad vſuram, nullum eſt peccatum, vt h. ſanctus Thomas 2. 2. quæſtio. 78. art. 4. Cùm verò eſt neceſſitas, ſed ob luxum, vel vanitatem, Soto libro quæſt. 1. art. 5. putat non eſſe niſi veniale, & idem d. Caiet. niſi ſit nimia prodigalitas, & notabile filior. & rei familiaris detrimentum, tunc enim eſſet mo. le, ſicut prodigere pecunias. Hinc patet ſolutio c. dam dubij; an poſſit mercator ſumere pecunias ad v. ram, & eis negotiari, quia plus negotiatione lucra. quàm ſint vſuræ ſolutæ. Refert Soto, loco allegato, ſa. ctum Thomam conſultum de hoc à mercatore Flor. tino, reſpondiſſe, non licere. Soto autem dicit eſſe. citum, & Caietan. dicit, tantùm eſſe veniale; & ego credo. puto enim, ſanctum Thomam intellexiſſe de. qui poteſt habere pecunias quibus negotietur. Iſte nim venialiter peccaret, ſi tantùm accipit, nullum ducendo ad damnum ſub vſuris. Quod autem dicim. de accipiente ad vſuram pro ſe, intellige etiam pro a. qui pro amico ſuo accipit ad vſuram: Si enim ali. rogatur ab amico, vel noto, vt mutuet illi accipien. ad vſuram, quam ille ſoluet, poteſt licitè, etiam in ill. fauorem accipere vſuram.

De dominis autem temporalibus permittentibus. ſurarios, ſciendum eſt; licitum eſſe permittere, ſicut iam permittuntur meretrices, ad vitanda maiora m. non tamen ob hoc conceditur vſura. Nam permitte. eſt non punire, hoc autem non ſemper eſt peccat. Deus enim etiam permittit peccata. Eſſet tamen gra. peccatum, ſi ita permitterent vſurarios, vt accipien. ad vſuram cogerent ad ſoluendum, nec locum in iu. cio darent repetentibus. Eſt enim contra ius naturæ v. ſura, ob id eſſet lex iniqua, quæ præciperet vſuras ſol. & qui tale faceret, eſſet excommunicatus, vt haben. Clem. vnica, de vſur. Vide Soto lib. 6. quæſt. 1. art. Ius e. nim canonicum non permittit vſurarios, imò pœnas infli.

figit vndecim, quas vide in Sylu.ver.vſura.9.Hæc ha-
nus dicta ſint de vſura in communi, nunc ad particu-
ria deſcendamus.

De monte pietatis.

CAPVT XXXVIII.

MONS pietatis, eſt quædam ſumma pecuniæ, aut rerum pecunia æſtimabilium, quæ in pauperũ refugium, vel à diuite vno, vel multis, aut Prin- pe, vel republica, aut aliqua cõmunitate, repoſita eſt, x hac pauperibus ſolet mutuari gratis. Huius condi- iones, ſeu leges eſſe ſolent:

Primò, vt detur mutuum ad breue tempus, puta, ad nnũ, plus, minusve, nec excedat, vt poſſit pecunia mul- s mutuari, & per eam multis ſubueniri.

Secundò, vt mutuetur ſub pignore, ne pauperes in oluendo negligentes ſint, & mons conſumatur.

Tertiò, vt ſi intra tempus ſignatũ, non ſoluitur mu- uum, pignus vẽdatur, & detur monti quod ei debetur, t poſſit ſubueniri aliis.

Quartò, vt cui mutuum datur, ſingulis menſibus, uibus mutuum acceptũ poſſidet, eroget aliquam ſum- nam, breuem & paruam pecuniæ, monti, pro expenſis, quas miniſtri faciunt. Hic dicitur mons pietatis. Et quã- is olim fuerit inter doctores magna controuerſia, an licitus, quia videtur pro mutuo aliquid accipere, ta- men Leo decimus Papa, expediuit bullam, quę habetur Concil. Lateran. ſeſſione decima, qua montem talem probat licitum eſſe, & ab aliis ſuis prædeceſſoribus ap- probatum, nec habere labem vſuræ; & excommunicat contrariũ legentes, vel ſcribẽtes: quamuis dicat, meliùs eſſe, vt qui tales inſtituunt montes, etiam inſtituant red ditus peculiares pro expenſis miniſtrorum. Vnde, non poſſum non mirari Caiet. in opuſculo de monte pieta- tis, & Soto lib. 6. quæſt. 1. art. 6. qui contra iſtũ montem

 inuę-

inuehuntur, pace ipsorum, nimis audacter, & sine ratione, & ni fallor, qui tale diceret, puto excommunicari. Meliùs Nauar. super cap. 1. 14. quæst. 3. ipsum probat, & absque dubio probandus est, si fiat, vt à sede Apostolica est approbatus.

Sunt enim tres conditiones necessariæ;

Prima, vt ex mutuo nihil lucri accedat monti, vltra id quod habebat.

Secunda, vt quod à mutuatario accipitur, sit pro obligatione, quia mons obligatur mutuare indigenti, & pro expensis, quæ necessariẹ sunt pro montis conseruatione, & hoc vocat Papa, pro indemnitate. Nam mons debet mutuare sic, vt non patiatur damnum.

Tertia; vt nihil accipiatur vltra expensas, & causas prædictas, quæ debent esse moderatæ nimis, puta, quantum necessarium est. Vnde, non sunt plures ministri in monte constituendi, quàm sint necessarij, nec aliæ expensæ superfluæ fieri debent. Pro his enim accipere aliquid, vsura esset. Hunc autem montem sic licitum esse, ratio apertè probat.

Primò, si quis peteret à me mutuò, quod ego non non possem illi mandare, quia verbi gratia absens est, nisi expensas aliquas faciendo; profectò licitum esset vltra mutuum, pro expensis pacisci, quia hoc nó est lucrum, sed resarcire damnũ. Ergo non tenetur ipse mons vel dominus illius, propriis expensis alere eos, qui constituti sunt ad mutuandum; propterea omnes dicunt, Caiet. ver. vsura, & Sotus lib. 6. quæst. 1. art. 2. ad 4. Glos. 14. quæst. 3. can. si fœneraueris. Panorm. cap. consuluit de vsur. Syluest. verb. vsura. 2. §. 12. quod mutuare alicui obligando, vt ipse sibi cùm opus habuerit, remutuet, est vsura, quia obligatio appretiabilis est pecunia. Cùm ergo mons obligetur mutuare petenti, pro tali obligatione aliquid potest exigere. Et per hoc soluitur argumentum illorum. Dicunt enim; si quis diues vellet constituere aliquam pecuniam separatam ad mutuandum, non posset exigere expensas quas facit in conseruanda illa; dico, non esse simile. nam diues hic

non

non obligatur mutuare cùm exigitur, sicut obligatur mons, nec illius pecunia tradita est in pauperum commune dominium, sicut est pecunia montis: benè tamen posset aliquis mutuare, exigendo expensas à mutuatario, vt in casu posito dicebam, cùm rogatus mutuas. Ex his ergo patet, licitum esse, existentibus conditionibus.

De alijs montibus qui in vsu sunt in quibusdam locis.

CAP. XXXIX.

IN quibusdam ciuitatibus solent etiam alij montes constitui à priori longè diuersi. Aliquando Princeps, Dominus, aut ipsa ciuitas, supra quosdam proprios redditus, solent summam pecuniæ accipere, & singulis annis, octo, vel septem pro centum receptis reddere; verbi gratia: Aduenæ huius vrbis, solent domino reddere singulis annis decem millia ducatorum; ipse dominus aliquam partem, vel totam hãc summam alijs dare constituit, recipiendo decem, pro centum, vel octo, singulis annis reddendis, talis summa annualis reposita pro soluendis his, dicitur mons, qui pro varietate redditiuum, supra quos pecuniæ accipiũtur, denominari solet varijs nominibus, vt mons farinæ, mons gabellarum, vel decimarum, &c.

Solent autem isti montes, in duplici esse differentia. Quidam perpetui, quando summa accepta non potest redimi ab accipiente, nec perit redditus cum vita dantis, sed manet hæredibus; vt qui dat centũ, vt in perpetuum accipiat octo singulis annis, aut septem, pro se, & hæredibus. Talis est mons, qui Romæ dicitur fidei, à Clemente septimo institutus, in quo septem pro cẽtum dantur perpetuò.

Quidam sunt temporales, quando dantur redditus solùm pro vita illius, qui summam mõti imposuit. Mortuo enim ipso, summa data manet apud mõtem, & talis

est mons, qui Romę dicitur Recuperationis, à Pio quinto institutus, in quo duodecim pro centum dantur.

Est etiam tertia differentia, quæ in fine huius capitis ponitur, in qua montes sunt, reddentes decem pro centum. Isti montes secundùm se, sunt liciti, quia sunt ad modum census cuiusdam, aut perpetui, aut temporalis: tamen ratione alicuius circunstantiæ, possunt esse illiciti.

Sunt enim aliquot conditiones necessariæ.

Prima est, vt talis mons, verè sit redditus aliquis, porta, vel gabellæ, vel aduenæ, vel aliquid simile. Si enim solùm acciperetur pecunia, & pro centum receptis, redderentur octo, vel decem, vel alia summa, nec talis summa esset supra aliquos redditus imposita, esset vsura. Et in hoc, eadem est ratio huius montis, & censuum.

Secunda est, vt supra tales redditus, non sit tanta accepta pecunia, vt non possit pro centum, reddere illam quantitatem quam dat; verbi gratia, mons habet redditus quatuor millium aureorum, in quibus pro singulis centum dantur octo, nō possunt plures pecuniæ assumi supra hunc montem, quàm possint ista quatuor millia continere, singulis annis reddēdo octo; tunc enim esset vsura, quia haberet rationem mutui.

Tertia est, si non sunt plures pecuniæ acceptæ, quàm mons fructificat: aut illa pars reddituum, quæ mōti est posita est, verbi gratia, pro 100. reddit 7. aut 8. hoc tamen fuit, quando mons fuit primò institutus, tamen postea accidit, vt redditus montis sint minores, nec possit pro centū reddere octo constituta à principio, tunc qui habent pecunias supra montē, non possunt plura accipere quàm ille mons reddat, pro centū acceptis. Sed hoc intelligendum est, cùm fuit obligatio facta; vt, cùm montis redditus variarentur, etiā variarentur illæ annuales pensiones pro singulis centū, vt si minus redderet mons, minores essent, si plus, maiores. Cùm tamē non est talis obligatio, sed est certa summa cōstituta, in quocunq; euentu, tunc licitè posset talis summa accipi, cùm quāuis plus mons fructificaret, non ob id summa illa augeretur.

Quar-

Quarta est, vt pereunte monte, omnia pereant. Debet enim esse sicut in censu; non enim census obligat, nisi dum res manet, supra quam est positus; sic istæ pensiones non debent durare, nisi durante monte. Vnde, si casu aliquo periret ciuitas, dominus non tenetur reddere quicquã illis, à quibus acceperat suprà redditus talis ciuitatis. secùs autem si culpa ipsius periret, aut minueretur. Tunc enim teneretur reddere pensiones.

Quinta est, vt in monte temporali, plus pensionis detur, quàm in monte perpetuo, in quo minor pensio datur, & ita fit de facto. nam in mõte Recuperationis, dantur duodecim pro centum, & in primo triennio, non potest perire pẽsio, quamuis moriatur qui eam habet; imò post triennium, admittitur protestatio ad vendendam pensionem, dummodò qui alienat & vendit, superuiuat dies quadraginta, si malè habet, vel absens est; aliàs sufficit, vt ipse compareat personaliter apud eum qui acceptat protestationem.

Sexta est; Vt Domini, Principes, & alij, non instituant tales montes, absq; graui necessitate, & communi, præsertim pontifices, nam per montes destruuntur res successorũ, & tot possunt multiplicari, vt in inopiam rediguntur. Vt enim præsentes domini cõgregent summam magnam pecuniarum, non curant redditus alienare futurorum, & multò maiori causa, & grauiori, debent imponi, & institui montes irredimibiles. Sunt enim Romæ montes aliqui, in quibus non cessat pensio, etiã mortuo pensionario, tamen possunt redimi pẽsiones, & isti sunt decem, pro centum; alij verò redimi omninò non possunt. Hæc igitur necessaria sunt, vt isti montes liciti sint, de quibus parùm, aut nihil scriptum habetur apud doctores, quia non sunt antiqui. Caiet. ver. vsura, in fine, breuiter meminit horum, & approbauit. Aduerte tamen aliquos solere vendere has pensiones supra montes impositas pluris quàm ipsi emerint. ver. gra. aliquis pro centũ, habet supra montem fidei, septem perpetua, vendit alteri pro centũ & quindecim, similiter de alijs etiã temporalibus. Et hoc licitũ est, nã ijdem redditus, diuer-

diuersis temporibus, & locis propter raritatem venditorum, plus, minusve valent. Sicut qui domum emit, potest pluris vendere, quàm emerit; dummodò tamen quando venditur, tale pretium iustum sit, quod putō, se in talibus pensionibus. Sæpè enim raritas redditum emptibilium, auget pretium eorum.

De societate officiorum.

CAP. XL.

SOLET Romæ contractus communissimus versari, qui dicitur societas. cuius origo, & principium hoc fuit. Sunt enim in Romana curia, multa officia, quæ redditus quosdam habent, quæ Papa vendit, certo quodam pretio. Cùm autem essent multi, qui non haberent tantam summam, vt possent soli vnum emere, cóceßum est à Pontificibus, vt simul cum alijs emant talia officia, & quamuis in vno sit officium, tamen pro rata, socio, vel socijs, distribuuntur redditus, putà, decem, aut duodecim pro centum. Paulus enim quartus decreuit, vt vltra duodecim non darentur, quia communiter non faciunt plures fructus. Est autem officium temporale. Mortuo enim officiali, manet officium in manibus Papæ, nisi officialis ante mortem per quadraginta dies renunciauerit alteri officium. Ista dicitur societas officiorum.

Sunt tamen aliquæ conditiones necessariæ, ad talem contractum, vt licitè fiat. Duæ priores sunt impositæ Paulo quarto in bulla quadam super hoc, quę ad nostras venit manus.

Prima est, vt supra alia officia quàm Romanæ curiæ, non poßint similes societates fieri. Si enim fiant, tanquam vsurariæ censendę sunt. Hæc autem conditio non est necessaria ad intrinsecam rationem cōtractus, nam forsan posset idem fieri super alia officia Regalia; tamen quia id Papa prohibet, non fit.

Alte-

X This bull was revoked by Pius IV who died in 1565. Therefore this book must have been written prior to 1565.

Altera eſt, vt non admittantur ſocij vltra medietatem pretij ipſorum officiorum: ſolus enim poteſt officialis admittere ſocium vnum, vel plures, vſque ad valorem medietatis inter omnes eos, ſuprà verò non poteſt. Et iſta etiam conditio, neceſſaria non eſt ex parte contractus; nam poſſet etiam, vltra medietatem, ſocios habere, tamen neceſſaria eſt præcepto Papæ. Vnde, peccaret qui cõtraueniret, & teneretur ad reſtitutionem. Nam Papa iudicat contractum qui non ſic fit, vſurarium. Vltra has duas; etiam aliæ duæ conditiones neceſſariæ ſunt.

Tertia enim neceſſaria eſt, vt ſocij non plus habeant redditus, quàm obueniat ex officio. Vnde, ſi officia non fructificant niſi octo, vel nouem pro centum, non poſſunt ſocij habere duodecim, & in hoc eſt mirabilis abuſus: quia ſemper exigunt duodecim, cùm iam officia multò minus reddãt, & rariſſimè dent tot. Nec excuſantur iſti ſocij hac fictione. Solent enim poſtquàm inierũt ſocietatem, locare fructus ſuos officiali, pro tali pretio. Vnde, ſi poſteà decreſcunt, ipſi tantundem recipiũt, ſed hoc non excuſat, nam non locant pro pretio, tunc exiſtente, hoc enim valeret, ſi pro pretio tunc occurrenti locarent, & eſſet incertum, plus, minusve valituros fructus. Nam tunc poſſet officialis lucrari hoc pro fructu, ſed non ſic faciunt. Semper enim exigunt duodecim, quæ vix reddit officium hoc tempore. Adde etiam, cùm iſtæ ſocietates ſemper ſint tantùm per ſex menſes, debent pretia conſtitui, quæ probabilia ſunt illius futuri temporis, & quod magis eſt, non debent locari pro toto fructu, quod ſperatur, ſed pro minori. Nam incertum, minus valet certo, & præſenti, nec ad id debet cogi officialis. Adde etiam, cùm iſta officia ſint temporalia, & incerta, non debent locari, ſed eſt mera ſocietas, & ſub tali titulo à Pontificibus probata. fructus igitur debent eſſe vniformes, ſocio, & officiali.

Quarta eſt conditio neceſſaria, vt cùm iſta officia aliquam habent induſtriam, ſine qua, tantos non faciunt fructus, nõ poſſunt ſocij tantam partem recipere, quantam

tam officialis,qui laborat vltra ſortem ſuã;ſecùs ſi nihil induſtriæ poſtularent. Hæc eſt ſocietas verè officio; tamen humana auaritia his nô contẽta,adinuenit quandam aliam lucrandi viam. Cùm enim hoc officium pereat mortuo officiali,& cum eo pereant pecuniȩ vtrinſque pro officio datæ, miſta fuit quædam ſors,ſimul cum ſocietate.Socius enim init cum officiali ſocietatem hãc, per ſex tantùm menſes, fitque pactum:ſi intra ſex menſes moritur prius ſocius, pars ipſius,quam ſupra officij habebat,obueniat officiali : ſi verò prius officialis moritur,quamuis officium pereat, dabit ſocio ſuam partẽ ſecuram,& ad hoc,fideiuſſores dat,dummodò mors nõ ſit violenta; hoc enim factum eſt,ne alter alteri inſidiaretur. Quòd ſi ſocius per quindecim dies ante ſex menſes finitos,proteſtatur ſe nolle ſocietatem; tunc nô perdit partem, dummodò ſex integros viuat menſes. Iſta ſors licita eſt, nam nullam facit in alterutro inæqualitatem. Vita enim incerta eſt:& ſicut ſocius lucratur ſua centum,ex alterius morte,qui in officio perierat,ita officialis lucratur centũ in officio, ex alterius morte præcedente.ſimiliter mille,plura,pauciorave,iuxta partem ſocij ſupra officium.Iam igitur non eſt cõtractus ſocietatis purus,ſed cum ſorte côiunctus, ſed iſta ſors eſt ſupra capitale ipſum,& partem officij.

Adhuc tamen his auaritia humana non cõtenta,aliud inuenit lucrum. Solent enim ſocij hoc pactum cum officiali inire; vt ſi facta proteſtatione quindecim diebus ante ſex menſes finitos,ſtatim his completis diebus,officialis non reddiderit ſocio ſuam pecuniam, teneatur deinceps inire ſocietatem, reddendo eos fructus, quos antè dabat,ſed ſocius erit abſque periculo;ita,vt quamuis moriatur ante ſex menſes completos, officialis non acquirat ſibi illius pecuniam,ſed hæredibus ſocij obueniat. Iſte contractus ſæpè fit Romæ,ſed tamen frequentiſſimè eſt vſurarius, quod ex duplici parte conſtat.

Primò ex parte intentionis imponentis pœnam. Nõ enim intendunt hanc imponere pœnam, vt ſuum capitale recipiant. Quæ quidem intentio neceſſaria eſt in

pœna

pœnæ appositione, vt suprà diximus; sed intendũt meum lucrum, & saluum habere capitale, desiderantq; vt officialis non reddat, sed pœnam incurrat.

Secundò, etiam ex eo quòd officialis sæpè non potest reddere tunc, absque culpa sua, & vt suprà diximus, pœna non est exigenda ab eo qui nõ habet vnde reddat bona sua, absq; culpa sua. Quòd si, qui talem imponit pœnam, rectam haberet intentionem, nimirum, quia vult sibi pecuniam societatis reddi, & etiam officialis non redderet culpa sua, tunc licitè posset talis exigi pœna, sed nõ puto has pœnas modò sic imponi. Ob id maximè dissuadendi sunt homines, ab his cõtractibus, quos absque mortali peccato, & obligatiõe restitutionis nõ exercent. Possent etiã eisdem seruatis conditionibus petere, & exigere ab officiali damnũ emergens, si quod incurrissent ex eo quod officialis non reddit, dũmodò in culpa sit nõ reddendi, & socius animũ habeat recuperandi suum capitale; aliàs non licet, & dummodò damnũ sit: nam solent sæpè isti, quando non redditur capitale, accipere eosdem fructus, pro ratione damni, absq; periculo capitalis, quia dicunt non esse iam societatem.

Adhuc tertium adinuentũ est, nimirùm locatio quæ nam partis officij ipsi officiali facta, de qua iã diximus.

Tandem quartum inuentum est, dare partẽ officij alicui tertio. verbi gra. aliquis indiget pecunijs, nec habet qui ei mutuo det; accedit officialem, & petit, vt ad societatem sui officij, admittat aliquem, & ipse dabit fructus omnes, quos officialis daturus erat, & pariter ipsi lucrũ proueniet ex morte socij, ita vt officialis seruetur indemnis, nec perdat, nec lucretur. Iste cõtractus licitus est, nã sicut licitũ est dare pecunias alicui, obligãdo ipsum, vt soluat damnum, aut lucrũ cessans certum ex tali mutuo proueniẽs, ita potest obligare officialis illum tertium, vt soluat fructus, quos ipse soluturus erat pro accepta pecunia, & lucrum etiam ipsi proueniret. Sic etiam licitum est, super domũ propriam imponere censum, pro tertio. Vnde cõtractus est duplex: primus est officialis cũ socio, secundus, officialis cum tertio. Sunt tamen duæ con-

conditiones necessariæ, quæ vt plurimùm non seruentur Romæ; ob id, est illicitus talis contractus.

Prior est. Non potest officialis plura supra officium suum accipere, quàm sit valor medietatis officij sui, isti sumunt absque mensura in quadruplo plus quàm valeat officium, propterea Paulus quartus in sua bulla optimè disposuit, vt nullus admittere posset societatem nisi priùs compareret coram signatura. nam ibi appareret, quàm oneratum esset officium.

Posterior etiã est; vt non plus exigatur à tertio, quàm sint officij fructus pro rata. Et in hoc est mirabilis abusus, nam socij exigunt à tertijs, duodecim pro centum super officia, quæ non dant nisi quinque pro cẽtum. talis contractus pessimus, obligans ad restitutionem quam primo loco tenetur officialis facere illi tertio. quamuis tertius det primo, tamen ex natura contractus obligatur officialis, & eum indemnẽ seruare, & socius secundo loco tenetur officiali restituere, nec excusatur ignorantia, quia est crassa nimis. Debent enim priùs quærere socij isti qui dant tertijs supra officia aliorum an talia officia sint onerata, adeò vt non possint recipere plura, & tenentur contractum cognoscere, maximè cùm bulla Pauli quarti, omnibus fuerit publicata. quamuis ignorantia excuset, id est à peccato, sed non à restitutione facienda, cùm primùm cõstiterit, illicitum esse talem contractum.

Et est tertia cõditio necessaria; vt quando faciunt societatem, dent totum capitale, & non accipiant solutionem anticipatam. Solent enim dare quingentos aureos pro societate, & statim accipere pro fructib⁹ quinquaginta; vnde, non dant verè, nisi quadringentos quinquaginta.

De alijs tribus speciebus.

CAP. XLI.

ALIA est secunda societatis species communis, putà, cùm multi pecunias suas negociationi exponunt; ita, vt singuli pecuniam exponant,

mul laborem, & industriam in negociatione necessaria adhibeant. Talis societas licita est, seruatis tribus conditionibus.

Prima est, vt negociatio sit licita, & non contra iustitiam.

Secunda, vt singuli exponantur periculo perdendi de capitali suo, sicut exponunt se lucro. Vnde, quoties aliquis vult lucrum, & non exponere se periculo perdendi, nisi alius intersit contractus, de quo dicemus pòst, est iniusta societas, nec potest licitè acquirere.

Tertia est, vt lucrum proportinaliter diuidatur, pro portione pecuniæ expositæ, industriæ, & laborum. Minus enim de lucro obuenit ei, cuius capitale minus est. Hæc sunt manifesta.

Tertia alia societas est, quando labor, & industria communis non est, sed vnus industriam ponit, vel laborem, alius pecuniam: vel vnus partem pecuniæ, & industriam, alius solam pecuniam; de qua societate, habetur pro socio, l. societatem. Et quidem licita est, seruatis duobus.

Primum est, vt quisque sit expositus perdendi suum capitale. verbi gratia: qui pecuniam exponit, si fortè pereat, suo damno pereat: qui ponit laborē & industriā, casu nihil lucri obueniat, laborem perdit, salua pecunia alterius.

Alterum est, vt in lucro diuidēdo, computetur quantum valeat labor & industria, & quantum etiam periculum hoc valeat, quòd labor & industria semper peribit, dum nihil est lucri, at pecunia non; nam salua manere potest. & in hoc benè dicit Nauar. cap. 17. num. 255. quicquid velit Soto lib. 6. de iusti. quæst. 6. art. 1. Aduerte tamen hic, quod contractui societatis, possunt adnecti alij duo; puta, assecuratio quædam capitalis. Sicut enim unus potest capitalis assecurationem cum tertio facere, ita potest cum socio, dato iusto assecurationis pretio. Potest etiam locare fructus, & lucrum pretio conuenito, vel assecurationem lucri facere. & ita sentit Caiet. opusc. 16. quæst. 11. & Nauar. cap. 17. num. 255. quamuis

Soto non id recipiat, lib. 6. q. 6. art. vltimo. Sed non videtur id negandum, dummodò, vt Caiet. dicit, non obliget socium ad tales contractus, sed liberum relinquat, sicut & alium tertium.

Quarta alia societatis species est animaliũ, cùm aliquis emit animalia, & alij dat curanda, reseruata parte lucri, & est licita, seruatis quibusdam:

Primò, vt portio reseruata, sit iusta, debet enim haberi ratio laborum, industriæ, & expensarum, illorum quibus animalia committuntur.

Secundò, vt animalia pereant ipsi domino, & nõ ipsis socijs tractantibus.

Tertiò, cùm absq; negociatorum culpa non habent lucrum ex animalibus; quia fortè non exponunt animalia labori, vel alijs negotijs, tunc liberi sint socij à lucro reddẽdo Domino. Hæc omnia sunt clara & communia.

De censibus, quid census.

CAP. XLII.

INTER alia de contractu censuum tractanda, illud primum est, quid sit census. Vt autem in præsenti sumitur, videtur sic posse definiri. Est ius exigẽdi pensionem, de re vtili alterius. In qua definitione, quatuor partes continentur.

Prima est, *Ius.* Sumitur autem hîc ius, pro facultate aliquid faciendi, secundùm iustitiam. Est autem census ius quoddam; quale autẽ sit, exprimitur in secunda particula, putà; *Exigendi pensionem.* Vocamus autem pensionem quotam quandam, vel fructuum, vel pecuniarum, quæ alicui soluitur. Census igitur est, facultas exigendi secundùm iustitiam, pensionem, seu partem quandã fructuum vel pecuniarum. Vnde autem ista pensio sit extrahenda, exponitur in tertia particula, putà, *De re vtili alicuius,* id est, ex fructibus, quos res aliqua apud alterum facit. Debet enim esse res, quæ nõ sit vsu consumptibilis, qualis

is pecunia est: hæc enim vsu consumitur: sed talis quæ vsu non consumitur, sed fructificat salua substãtia, verbi gratia, habet aliquis domum, vel agros, vel alia fructificantia, & facientia aliquos prouentus; alius autem habet ius exigendi ab eo aliquam partem talium prouentuũ, hic dicitur habere cẽsum supra rem illius, quia tale habet ius.

Quarta particula est, *alterius*, id est, res illa vnde pensio soluitur, non debet esse habentis censum, sed soluentis ipsum, ad differentiam locationis, & emphyteusis. Qui enim locat domũ alteri, habet quidem ius exigendi ab eo pensionem, sed nõ dicitur tale ius, census, quia nõ transfert dominium domus alteri, sed tantùm vsum: at verò qui habet censum super rem aliquã, non habet dominiũ eius, sed hoc manet apud soluentem pensionem. Et propter hoc etiã differt ab emphyteusi, in qua quis accipit pensionem de re, cuius dominium habet; sed vsus est alteri in perpetuum traditus. Et ex hoc intelligitur ratio cuiusdam textus, nam in c. constitutus; de religiosis domibus, cõdemnatur quidam Abbas, qui multis annis non soluerat pensionem de re, quam sub censu acceperat. Condemnatur autem, vt omnia soluat, non tamen vt prædium, seu rem amittat; & tamen, si esset emphyteusis, prædium amittebat, & redibat ei, cui soluere pensionem tenebatur, vt habetur l. 2. C. de iur. emphyt. Rationem autem huius dat Gloss. super illud c. constitutus; nimirùm, quia in censu, qui soluit, dominium rei habet, & in emphyteusi non. Ob id, in hac, res reuertitur ad dominum, cùm pensio nõ soluitur, non in censu, quia ipse qui dat, dominus est: solùm cogendus est ille, pensionem totam soluere. Est igitur census, ius exigendi ab aliquo pensionem aliquam, super re, cuius dominium apud ipsummet est. Dices, quare dicitur census? Aduerte. Olim res & bona ciuium, recensebantur ab Imperatoribus, vt iusta fieret ipsorum æstimatio, ad tributum soluendum, vt habetur l. forma. ff. de censibus. Talis autem æstimatio dicebatur census. Inde, nomen hoc ampliatum est, vt ipsa res familiaris, quæ æstimabatur,

diceretur cenſus. Et rurſus tertiò; ipſum tributum, & penſio quæ ſoluebatur, etiam dictus eſt cenſus. Vnde illi interrogabant, an liceret cenſum dare Cæſari. Atque his modis apud auctores hoc nomen vſurpatur: ſed in præſenti apud Doctores Theologos, & Iuriſtas aliter ſumitur. Quarto modo ſumitur cenſus pro ipſo iure, quod eſt in accipiente penſionem, ad exigendum eam ab altero, & ſic in præſenti ſumitur; vt à nobis hoc modo cenſus definitus eſt. Nota hic etiam textum, quod de cenſibus tractant iura.

Quotuplex cenſus.

CAP. XLIII.

NVNC diuiſiones, & modi cenſuum horum, conſiderandi ſunt; nec omnes diuiſiones in medium proponemus, ſed principales, & de quibus minus eſt dubium.

Primò quidem diuidetur in reſignatiuum & conſignatiuum.

Reſignatiuus eſt, cùm quis rei ſuæ dominium alteri transfert, retenta ſibi aliqua fructus penſione; & de hoc cenſu erat illud c. conſtitutus, ſuperiùs allegatum.

Conſignatiuus eſt, cùm quis, retēto dominio rei ſuæ, partem aliquam fructus in alterum transfert. Tales cenſus modò in vſu ſunt.

Horum autem, quidam ſunt perpetui, quidam temporales.

Illi dicuntur perpetui; cùm quis habet ius ſupra rem alicuius, & hæredes ipſius, exigendi penſionem, & non ſolùm hic, ſed etiam ſui hæredes, vel illi in quos tale ius tranſtulerit.

Temporales verò ſunt, qui ad tempus quoddam ſunt, & poſteà ceſſant.

Secundò, perpetui ſunt in duplici differētia; Quidam redimibiles; quidam irredimibiles.

Redimibiles sunt, cùm, qui soluit pensionem, potest se liberare à soluenda ea, reddendo pretium illi qui habebat censum, quo ipse talem emerat censum.

Irredimibiles verò, cùm non potest pretio se liberare à pensione soluenda. Aduerte autem, quod non dicuntur irredimibiles, quia censuarius non possit se liberare à pensione, ipsam pretio redimendo. Nam si velit, & acceptet is, qui supra eum censum habet, potest se redimere, sed dicitur irredimibilis, quia censuarius non potest secundùm iustitiam, cogere alterum, vt pretium acceptet, pro redimenda pensione. Similiter in redimibili intelligas, potest quidem nunquàm redimi, & manere in hæredes; ob id dicitur perpetuus: tamen si censuarius velit, potest cogere alium, vt pretium acceptet, ad pensionem redimendam. Ac ob id dicitur redimibilis.

Rursus tertiò, temporales sunt in duplici differẽtia; quidam ad tempus incertum: quidã ad tempus certum. Illi qui ad incertum tempus sunt, aliquando sunt pro vita alterius, vel vtriusque, & dicuntur vitalitia; vt qui habet ius exigendi pensionem ab aliquo, vel de re alicuius, dum alter, vel vterq; vixerit, quod tempus est incertum. Aliquando non est ad vitam, sed ad alium terminum incertum; vt dum quis hæreditatem cõsequutus fuerit, vel aliquid obtinuerit. Similiter qui ad tempus certum sunt, aliquãdo sunt ad modicum tempus; vt cùm sunt ad annos aliquot infra decem; aliquãdo ad non modicum, vt cùm ad decem, aut suprà.

Rursus quartò. Omnes hi, aut sunt fructuarij, aut pecuniarij.

Fructuarij, cùm pensio est aliqua pars fructus rei, super quam est census.

Pecuniarij, cùm est aliquod pecuniæ pretium taxatũ. Et hi sunt in vsu magis, quàm illi fructuarij. Omnes isti census dicuntur tales, quia impositi sunt super rem aliquam, putà, domum, agrum, prædium, vel quid simile; & hos comprehẽdit definitio census posita. An verò sit census personalis, solùm impositus super personã, absque vllius rei vtilis obligatione, dicendum est posteà.

De emptione & venditione cenſuum.

CAP. XLIIII.

TERTIO loco nunc perſcrutandum eſt, an licitè poſſit quis vendere tale ius alteri ſuper res ſuas, & licitum ſit alteri emere.

Dico primò; abſque dubio fatendum eſt, talem contractum ex natura ſua licitum eſſe, poſſeque vnum vendere, alterum autem emere. Poteſtque hoc probari ex auctoritate multorum doctorum, qui id affirmant; inter quos, ſunt Hoſtien. c. in ciuitate, de vſur. Syluest. ver. vſura, 2. §. 12. Conrad. q. 72. Soto libr. 6. de iuſti. q. 7. art. Nauar. ſuper c. 1. 14. q. 3. in fine ſummæ ſuæ. Hoc etiam alij multi tenent.

Ratio autem eſt aperta; primò quidem in Inſtit. lib. 2. tit. de vſufruct. vbi habetur, poſſe aliquem legare alteri vſum, vel vſufructum rei, idque etiam facere alijs ſtipulationibus, & pactionibus; poteſt ergo vendere.

Probatur etiam ſecundò; Si iſte contractus eſſet ex ſe illicitus, ſequitur, quòd nullis appoſitis circunſtantijs, poſſet fieri licitus, quia, quod ex ſe malum eſt, nulla poteſt conditione appoſita, fieri bonum; hoc tamen aſſerere, eſſet temerarium; nam in extrauag. Martini, & Calixti, tit. de empt. & vend. approbantur iſti cõtractus quibuſdam appoſitis circunſtantijs.

Prætereà tertiò; in iſto contractu eſt materia vera venditionis, & emptionis; Ergo poteſt fieri emptio, vel venditio. Antecedens probo; nam ius exigendi fructus eſt pecunia æſtimabile, ergo licitè poteſt vendi, & emi. Vnde, non ſunt audiendi aliqui canoniſtę; inter quos eſt Innoc. ſuper c. in ciuitate, de vſur. qui dicũt cenſus iam factos poſſe licitè vendi, & emi; vt, ſi ego habeo cenſum ſuper aliquem, poſſum vendere alteri, tamen non licere denuò conſtituere illos per venditionem, & emptionem; quia dicunt, quòd tunc, pecunia emitur, quod non licet. Sed falluntur iſti, vt benè dicit Syluest. loco allegato.

ato; Nam non emitur pecunia,sed ius exigendi pecu-iam,vel fructus:& est argumentum contra istos.Nam ſon licet denuò census constitui, ergo nec licebit fa-ctos vendere,si denuò constituti sunt priùs. Quòd si à rincipio essent illiciti, etiam essent posteà, per regu-m iuris,non firmatur,lib.6. vbi habetur; non firmatur actu temporis, quod ab initio iure non subsistit. Est gitur contractus iste, quo census emitur, & venditur, ue nouus,siue antiquus,ex natura sua licitus.

Dico secundò in particulari; Emptio,seu venditio ensus perpetui, tam redimibilis, quàm irredimibilis, icita est ex natura sua. Et quidem de perpetuo irredi-mibili, minor est ambiguitas; quia est pura emptio, & enditio iuris,supra fructus alicuius rei;potestque ven-di fructus,seu vsusfructus rei.De redimibili autem non est tam certum,an liceat, tamen etiam certum est; nam emptio ista,nō est nisi emptio cum pacto retrouenden-di. Qui enim emit censum,obligatus manet, vt quoties venditor velit reddere pretium,quod ab emptore acce-it, teneatur ius ipsum iterum vendere, quod vocant venditorem redimere censum,id est,iterum emere. At contractus emptionis, cum pacto de retrouendendo,ex se licitus est. Igitur talis census licitus erit,nisi aliqua pponatur mala circunstantia.

Dico tertiò: Census temporalis licitus etiam est;Si-enim ius exigendi pensionem perpetuam, pecunia stimabile est,ita etiam ius exigēdi ad tempus aliquod. icitè igitur potest emi,& vendi, dummodò adsint con-iones,quæ posteà exponentur.

Dico quartò; non solùm emptio census fructuarij, etiam pecuniarij licitus est. Et ratio est,quia fructus sunt æstimabiles pecunia. Sicut ergo licet dare fru-ita etiam licet dare pecunias pro redditu.Hęc sunt, ad iustitiam contractus huius pertinent, si secun-se,& suam naturam consideretur.

De necessarijs ad iustitiam contractus huius, secundùm se.

CAP. XLV.

ALIQVA sunt necessaria vt emptio, aut vendi censuum, etiam secundùm se, licita sit.

Et quidem ad censum perpetuum, tam redimibilem, quàm irredimibilem, hæc necessaria sunt.

Primum est; vt verè sit apud venditorem res illa, cu fructus venduntur, aliàs enim esset fictus contractus, id iniustus, & vsuræ proximus.

Secundum, vt reddat verè illos fructus in quos im mitur. Si enim non reddit tot, quot venduntur, ini est, quia venditur quod non est, aut minus eo quod Vnde supra rem non reddētem fructus, saltem tot q venduntur, aut reddentē quidem, sed alijs censibus ditos, non licet nouum imponere censum, eadem ra ne, quia ficta est emptio.

Tertium; vt si res illa pereat, vel fructus eius perea absque culpa venditoris; tunc emptor non possit pe pere fructus. Cùm enim sit emptio quædam iste co ctus debet leges obseruare emptionis. In emptione tem, si res empta perit, damno emptoris perit. Cùm e go venditor ius in fructus rei suæ vendiderit; qui e debet suo emere periculo. Cùm enim fructus perit, in fructum etiam perit, idemq; censendum est, si res nores facit fructus.

Quartum, vt pretium sit iustum.

Ad iustitiam autē pretij, sunt computanda ista; qu titas fructus venditi, vt si sunt decem, aut octo, aut q que plura enim magis valent.

Rursus perpetuitas; nam octo perpetua singulis nis absque pacto redimendi, magis valent, quàm de temporalia, aut cum pacto redimendi, sicut res emp absque pacto retrouēdendi, magis valet, quàm cùm p cto retrouendendi.

Ru

Rurſus, certitudo fructuum; minus enim valent decem incerta, quàm octo certa. Vnde, quo magis fructus ſunt firmi, & ſecuri, eò maius debet eſſe pretium, quo venduntur.

Quintò; qui emit cenſum, non debebit obligare vẽditorem, vt redimat, ſeu reemat. Nam tunc videtur mutuum virtuale cum lucro, poſtquam percipit emptor fructus, ſaluo capitali. Quamuis autem hoc quintum, non ſit ſimpliciter neceſſarium, quia adhuc cum tali obligatione differt iſte contractus à mutuo, cùm in cenſu emptor ſubeat periculum perdendi capitale, ſi pereat res, ſupra quam eſt cenſus; in mutuo autem hoc periculum non eſt; tamen iudicandum eſt neceſſarium, quia aliàs etiam periculoſiùs contrahitur. Ob id, ab omnibus doctoribus obſeruandum in tali contractu ponitur. Iſta ſunt quæ ad iuſtitiam huius contractus neceſſaria ſunt, ſi ſecundùm ſe iudicetur contractus.

Non tamen neceſſarium eſt, vt ſit res aliqua certa, & ſignata, cuius fructus vendantur. Nam ſicut quis poteſt vendere ius in fructus cuiuſdam rei ſuæ, ita etiam poteſt vẽdere ius in fructus totius rei ſuæ, quamuis frequenter modò ſoleat certa res ſignari.

Rurſus, non eſt neceſſarium, vt venditor in cenſu redimibili, habeat facultatem redimendi cenſum reddendo pretium per partes. nam ſicut licitus eſt contractus, cùm quis vendit cum pacto retrovendendi, vt totum pretium, & non per partes reddat; ita etiam in cenſu. quamuis poſſet fieri illud pactum ſic redimendi; ſed tunc pretium, quo cenſus emitur, decreſcere debet, ſicut decreſcebat, cùm apponebatur pactum retrovendendi. Nec obſtat huic, quòd in extrauag. Martini, & Calixti, appoſita eſt conditio redimendi etiam per partes. nã Pontifices non dixerunt id eſſe neceſſarium, ſed contractum cum tali conditione narratum, approbarunt optimum, tamen non damnantes oppoſitum.

De iuſtitia emptionis cenſuum, vt modò fit.

CAPVT XLVI.

HVMANA cupiditas, ſimplici emptione cenſuum non contenta, timens periculum fructuum rei quia contingit rem ſæpè perire, aut ſterilem fieri, & tunc nullos, vel paruos facere fructus; excogitauit modum, quo tale effugeret periculum. Petit enim à venditore, vt fructuum aſſecurationem quãdam faciat, obligando alia omnia ſua bona, ſuamque perſonam, imò duos aut tres fideiuſſores adhibendo, qui ſe, ſuaque bona mobilia, & immobilia obligent ad certitudinem illorum fructuum, ita vt ſi caſu, aut euentu aliquo, res ſupra quam cẽſus eſt impoſitus, pereat, aut ipſius fructus, tunc ex aliis bonis extrahatur, vnde penſio cenſus ſoluatur, & iſtam vocant apothecationem perſonæ, & bonorum. Non enim bona apothecantur ad ſecuritatem rei, puta; quòd res illa ſit venditoris, aut ad fructuum ſolutionem, ſed etiam ad certitudinem fructuum. Hunc autem contractum ex ſe licitum eſſe, ſi adſint debitæ circunſtantiæ, nullus vel mediocriter doctus dubitare debet. Et hoc probatur;

Primò, nam licèt alicui ementi domũ aliquam, cum pacto retrovendendi, paciſci cum venditore de aſſecuratione domus, dum apud emptorem mãſerit, ſicut poterat cum tertio, dummodò pretium talis aſſecurationis ſoluatur: talis eſt iſte cenſus redimibilis perpetuus cum iſta apothecatione, quæ eſt aſſecuratio quædã. Vnde, ſi emptor ſoluat venditori pretium iuſtum, licet id facere. Similis aſſecuratio poteſt eſſe in ſimplici venditione, abſque pacto retrouendendi, & communiter in cenſu perpetuò irredimibili. nec vlla hîc apparet vſura. Nullum enim eſt mutuum, cùm venditor non cogatur pretium reddere, aut rem redimere. Si vitium aliquod intercedere poteſt, id erit iniuſtitiæ, puta, cùm non eſt iuſtum pretium; hoc tamen poſito, licitus eſt contractus.

Probatur secundò, & hoc argumentum est validissimum. Nicolaus Papa, qui fuit parùm ante Calixtum, & post Martinum anno 1450. bullam edidit ad petitionem Alphonsi Regis Aragoniæ, in qua approbauit huiusmodi contractus, qui fiebant in Regnis Siciliæ citrà, & vltrà pharum; & statuit licitos esse, & absque peccato posse exerceri, & exprimit istas obligationes & apotecationes bonorum stabilium, & mobilium, ad censum firmandum, & alias pactiones, de quibus inter se contrahentes hi conueniunt. Et nota, has obligationes non esse alias quàm eas quæ modò fiunt; nam istæ sunt antiquissimæ, & vincunt memoriam ferè hominũ. Non ergo dubitare licet, hos contractus ex se licitos esse, alias nulli hominum liceret. Idem censendum est de his, apud quos consuetudo talis iam viget, similes contractus faciendi. Nec huic obstant illę extrauagantes Martini, & Calixti, in quibus continentur aliquæ conditiones his contractibus qui modò fiunt, contrariæ. Nam imponuntur hæ circumstantiæ.

Prima est, vt res certa signetur, supra quam census constituatur, & hæc solùm maneat obligata censui, nõ alia bona.

Secunda, vt hac pereunte, venditor non obligetur soluere censum.

Tertia, vt liceat venditori per partes redimere, si velit.

Quarta, vt emptor totum pretium quo cẽsum emit, soluat venditori statim à quo emit. Istæ conditiones illic exprimuntur, sed scito, nõ esse tanquam necessarias à Pontificibus probatas; sed apud illos, qui sedem Apostolicam consulebant, tales tunc fiebant contractus; & narratos, sedes Apostolica approbauit, non tamen voluit damnare contractus, in quibus aliter fiebat. Illa enim prima conditio non est necessaria: nam Nicolaus Papa approbauit posse censum imponi, etiam super res alicuius in communi, nulla in particulari signata, sic enim faciebant Siculi, quamuis aliter faciebãt Germani, quibus respondebant Martinus, & Calixtus.

lixtus: Rursus; secunda non est necessaria, ex natu-
cõtractus, vt probatum est ex eodem Nicolao. Nec ter-
tia est necessaria, vti diximus cap. præcedenti, sed tan-
tùm necessarium est, vt venditor non cogatur redime-
re. Quarta autem est necessaria ad hunc modum, vt em-
ptor non cogat venditorem, vt vendat non toto pretio
rei accepto, sed partim sperato. Quòd si venditor gra-
tis & libens expectare vult pro parte pretij rei, nulla i-
bi iniustitia committitur. Non igitur tales conditiones
necessariæ sunt ad iustitiam talium emptionum, & ven-
ditionum.

De necessarijs ad huiusmodi contractum.

CAPVT XLVII.

QVAE igitur necessaria videntur ad iustitiam hu-
iusmodi contractuum, vt modò fiunt, ista sunt.

Primò, vt sit res aliqua, supra quam impona-
tur census; siue sit determinata aliqua res, siue non, vt
cùm quis supra omnia sua bona in communi, censum
imponit.

Secundò; vt sint veri illi fructus, aut expectentur
qui venduntur, vel in quo emitur ius. Vnde, supra do-
mum fructificantem quinque, aut sex, non potest impo-
ni census exigendi decem. Nec in hoc consentio cum
Soto. Vult enim hoc non esse necessarium, sed posse ta-
les census imponi, quamuis res minùs fructificent: quia
iste doctor putat censum imponi super personam dire-
ctè. Est enim, ait, ius exigendi à persona; res autem illa
potiùs est velut pignus. Sed istud mihi non placet: quam-
uis enim crediderim, posse census imponi super per-
sonam, tamen isti qui modò fiunt, non sunt huiusmodi,
sed super res. nam vendẽs, vendit ius, quod habet supra
fructus, aut eorũ partem suæ rei, & tunc non potest ven-
dere, nisi quod habet. Vnde non licet censum impone-
re supra fructuũ valorem, vt tenet Syluest. loco citato

in communi doctorum sententia. Nec putes me velle dicere, non posse imponi censum supra fructuũ valorem, qui respondent valori rei, v.g. domus aliqua valet mille, & reddit solùm quinquaginta; quibus respondēt quinq; pro centum: nolo dicere, non posse imponi censum, septem, aut octo, pro centum, nam potest imponi. Sed hoc dicere volo, nõ posse censum imponi supra valorem 50. Illud enim non est necessarium; nam illa 50. minus valent emptori, qui non emit nisi fructus, nõ autem rei substantiam; ob id, dat minus pro eis, quàm valeant vēditori, qui simul habet dominium rei. Hoc igitur modo secundum est necessarium.

Tertium etiam necessarium est, vt venditor non cogatur ab emptore ad redimēdum censum; nam tunc videtur mutuum virtuale.

Quartum, vt illa bonorum apothecatio non sit tanta, vt venditor nullo modo possit absq; emptoris facultate rem aliquam vendere, aut alienare. Hæc enim esset iniusta alienatio, cùm plus multò valeat ista obligatio, quàm communiter ab emptoribus pretiũ soluatur. Sufficiet, vt res, supra quam census imponitur, sic obligata maneat, reliqua verò bona ita apothecentur; vt dum in potestate venditoris sunt, census assecurationi sunt obligata.

Quintum etiam necessarium est; vt pretium sit iustum, sed quomodo iustum pretium cognoscatur, nõ est facilè explicare. Aduerte tamen aliqua.

Primum est, non solùm ad cognoscendum iustum pretium, attendenda est quãtitas pensionis quæ emitur, sed valor assecurationis, qui per apothecationem fit, nã vtrumq; emitur. Assecuratio autem tantò minus valet, quantò fructus est certior, & tantò magis, quantò fructus est periculosior. Ex quo sequitur, non oportere esse solicitos in inquirendo, an fructus sit certus siue incertus; nã idem ferè est pretiũ pro vtroq; : puta pensione & apothecatione, siue fructus sit certus, siue incertus: nã si fructus est incertus, tunc dominus pro pensione, plus quàm apothecatione; si verò certus est, contrà, stante eodem

dem pretio. verbi gratia; do centum, pro pensione oc
cum apothecatione: si pensio est incerta, tunc do sex
ginta pro octo, quadraginta pro obligatione & assec
ratione; si verò est certior, tunc do octuaginta pro pen
sione, viginti pro assecuratione.

Secundum est, Regula dignoscendi pretium in ce
sibus, vt conscientiæ ementium possint quiescere, tr
plex est:

Prima est, lex Principis. Cùm enim lege Princip
taxatum est, tunc illud pro iusto est habendum. Va
modò in Hispania, lege Regni sancitum est, vt vnum e
matur quatuordecim, & decem pro centum quadragi
ta in censu perpetuo redimibili, & vtinam alij Princ
pes id facerent.

Cùm tamen ista lex non est; Altera regula est, Co
suetudo communis apud diuites, & inopes, sic vende
di census. Cùm enim sit census, emptio quædam, in e
ptione pretium iustum, aut ex lege, aut ex communi c
suetudine sumitur, non ex huius, vel illius hominis a
bitrio, aut inopia. Sæpè enim pauperes coguntur vili
simè vendere, nec tale pretium iustum est. Ex hoc in
ro vnum; non esse reprobandos census illos, in qui
decem emuntur pro centum, cùm consuetudo viget
munis talium venditionum, vt fit in Marchia, Sicilia,
aliis locis. Quãuis enim meliùs & tutiùs esset, octo
cipere pro centum, tamen non debent damnari, qui
cem emunt pro centum, in perpetuo redimibili, & h
probatur argumento irrefragabili. Nam Nicolaus
illa bulla concedit, vt decem emantur pro centum, e
am cum apothecatione omnium bonorum, dummo
non excedatur ille numerus denarius. Et quamuis h
concesserit & probauerit pro Sicilia intra, & extra p
rum, tamen idem censendum est in illis locis, vbi ta
viget consuetudo.

Deficiente autem lege & consuetudine, tunc Tert
regula est seruanda, similitudo locorum ad loca in qu
bus est lex, vel cõsuetudo. Nam cùm sunt similes regi
nes, quantum ad rerum pretia, & res ipsas, potest simi

fe-

...uari pretium, licèt contractus talis in vsu nō sit. His ...itur viis pretium iustum dignoscitur; quo seruato si... cum aliis conditionibus dictis, tales contractus cū ...othecationibus liciti sunt.

De quibusdam circunstantiis in censibus appositis.

CAPVT XLVIII.

...OLENT aliæ circunstantiæ his censibus addi: Quarum vna est pœna; nimirùm si venditor per duos, vel tres annos, pensionem non soluerit, pos...sione, super quam est census, spolietur. Apponere au... pœnā, licitum est; & ita in lege Tauri.68. apud Hi...nos sancitur. Tamen vt iustè exigatur ab emptore, ...plex est conditio necessaria:

Altera, vt culpa venditoris intersit; puta, qui culpa non soluerit, cùm tamen potuerit. Cùm enim absq; ...pa sua non soluit; nimirùm, quia non habet, nec cul...sua incidit in talem impotentiam, tunc non potest ...è exigi. Non enim pœna exigenda, vbi nulla inter...it culpa.

Altera est, vt sit pœna proportionata culpæ. Non e... licitum est, pro minima culpa, grauem imponere ...nam, nec iustè exigitur post culpam. His duobus ser...s, licitè apponitur illa pœna.

SOLET secundò alia etiam interuenire circunstan... nimirùm, in censu perpetuo redimibili solet poni pacto, ne per tres primos annos redimi possint. ... etiam licitum est, vt benè dicit Soto, sicut etiam li...m est emere domum cum pacto retrò vendendi, hac ...ditione, vt per annum, vel plus, non redimatur. ...men hoc possit iustè fieri, debet emptor augere ...ium, quo emit censum. Nam illa conditio onerat ...ditorem, qui aliàs poterat, quoties libuerat redi...t. Vnde, si centum dantur pro decem, absque ...conditione, iniustum videtur, non plus dare pro ..., apposita illa conditione, per quā plus oneratur

ven-

venditor.Quoties extra communem rationem censui cum illa apothecatione, oneratur plus venditor, t pretium emptoris debet augeri, aut pretium pensio minui.Sicut,cùm emptor magis oneratur; aut pẽsio geri,aut pretium emptoris minui debet.

Solet tertium aliud apponi, in hoc eodem censu dimibili;nimirùm,vt nisi intra certum tempus redi tur,puta quatuor,vel quinque annos,maneat irredi bilis.Et hoc etiam licitum est ex se; tamen debet co derari an sit conditio, an sit potiùs pœna, talis circu stantia.Si enim sit conditio, tũc debet emptor dare ius pretium pro eadem pensione, quam dari solet a tali conditione,quia multùm oneratur venditor:Si a tem sit pœna quædã,tunc videtur contractus vsura nam obligat emptor venditorem,vt reddat sibi capi le cum lucro ex pensione habito. Cùm verò est con tio, non est vsura; nam perinde est, ac emere cens perpetuum, cum hac conditione, vt possit vendit velit,redimere intra tres, vel quatuor annos prim Hoc autem licitum est. Sicut etiam licitum est em irredimibilem,& redimibilem. Iste enim est mistu vtroque quodammodò. Conditio tamen ista poti ex parte venditoris,tamen vt modò fiunt,non est i tales census pretio redimibilium fiunt, & redimi vocantur;ob id hoc iniquum est, & vsurarium app

Solet quartò apponi alia circumstantia,cùm no uit venditor pensionem,emptor facit eam pretium censum auget, verbi gratia, emit quis decem pro tum,nisi ille alius soluat statuto tempore decem, c putantur in censum,& iam tenetur dare pensione spondentem centum & decem, puta vndecim. Ho tem aliquando est licitum,aliquando non.Cùm ve tor habet vnde soluat,& non vult id soluere, iustè potest,sicut,qui mutuat alteri pro certo tempore, s non soluat,cùm possit,ille alius potest iustè exige in pretium pro censu habeat. Cùm verò venditor habet,& absq; culpa non potest soluere, tunc iniu est,id exigere ab eo.

Solet etiam tandem quintò fieri; vt venditor in emptione census, anticipatam soluat pensionem. Vnde fit, vt qui emit decem pro centum, si statim ei' detur pensio, non soluat nisi nonaginta. Hoc autem est iniustum, & nullo modo tolerandum; hic enim verè non emit iusto pretio, nec dat pretium pro pensione. Debet igitur totum pretiũ dare, & pensionẽ suo expectare tempore, nisi fit forsan iam aliquanto tempore factus cõtractus, & solutum pretium; vt si in secundo anno fiat: sed tunc ratione talis conditionis venditorem onerantis, est augendum pretium pro pensione.

De censu temporali.

CAP. XLIX.

CENSVVM temporalem esse licitum, superiùs diximus, tam eum qui ad tempus certum, quàm qui ad incertum fit. In vtroq; id est necessariũ, vt venditor non det pretium, peracto tempore, emptori. Tunc enim non esset nisi mutuum cum lucro. Redderet enim capitale cum lucro, quod est vsura. Non igitur debet obligari venditor, tale capitale reddere.

Debet etiam obseruari in temporali, ad certum tempus; vt non detur pensio ita, vt omnes pensiones sumptæ simul, excedant capitale, verbi gratia, dedisti centum, vt tibi per decennium pensio detur. Ista non potest esse vndecim, quia iam esset vsura virtualis, ac si dares centum, vt post decennium tibi darentur centum & decem, sed debes ad summum exigere decem. Ita dicit Soto lib. 6. quæst. 5. art. 3. & est communis opinio. In hoc casu liceret, cùm pensio est incerta, quæ potest augeri, & minui; vt, si exigeres fructus, qui aliquando decem, aliquando octo, aliquando duodecim valent; tunc casu plus valerent, exigi possent: cùm verò tempus est incertum, non est id necessarium. nam sicuti est periculum pro vna parte, ita etiam est pro altera, quamuis

ſemper eſt attendendum, ne ſit certius vnum, quàm alterum. Ibi enim iniuſtitia eſſet. Iſti verò cenſus temporales, non ſunt multùm in vſu, & præſertim ad certum tempus.

Quid ſit cambium, quot eius ſpecies.

CAP. L.

CAMBIVM eſt permutatio negotiatoria numiſmatis, pro numiſmate. In hac definitione tres ſunt partes.

Prima eſt, *Permutatio*, hoc enim ſignificat verbũ Cambire, vnum pro altero permutare.

Secunda eſt; *Numiſmatis, pro numiſmate*. Non enim quælibet permutatio eſt cambium, vt in præſenti ſumitur. Sunt enim tres ſpecies permutationis.

Prima eſt antiquiſſima, qua res rebus permutabatur. Quidam enim homines habebant res aliquas, & indigebant aliorum rebus, hi pariter illorum rebus indigebant, tunc inuicem mutabatur, & ſic à principio erant emptiones, & venditiones. Videntes autem grauia incommoda, quæ in hoc erant poſita; non enim homines ſemper reb. alterius indigebant; aut non in tanta copia, inuenerunt vnum pretium commune pro rebus omnibus, & hoc fuit numiſma; quod cum omni re commutatur. Et ſic facta eſt ſecunda permutationis ſpecies, numiſmatis pro rebus; in qua emptiones & venditiones modò conſiſtunt. Poſteà verò, quia numiſmata erant diuerſi valoris, quædam maioris, quædã minoris pretij, & homo indigebat aliquando maioribus, aliquando minoribus numiſmatibus, facta eſt tertia mutatio, numiſmatis cum numiſmate. Et hæc vocatur cambium.

Rurſus, quia numiſmata in aliquo loco, vel tempore maioris ſunt pretij, quàm in alio, humana cupiditas inuenit commutare numiſmata quædam pro eis, in alio loco vel tempore. Et hæc permutatio, etiam cambium

dicitur,& quia homo vnus indiget pecuniis in loco, in quo non habet eas, habet tamen vbi non indiget, ob id commutat pecunias illius loci, cum pecunijs huius in quo indiget.

Tertia pars est, *Negotiatoria*. Non enim quęuis talis mutatio, etiam pecuniæ pro pecunia, dicitur cambium, vt in præsenti consideratur, sed quæ est cum spe alicuius lucri: ob id dicitur negotiatoria.

Huius cambij quatuor sunt species.

Prima dicitur, cambium minutum, cùm quis dat pecunias maiores pro minoribus, vel ècontra, cum lucro aliquo.

Secunda, dicitur cambium siccum, cùm campsor dat alteri pecunias, vt in eodem loco post aliquod tempus reddat illas cum fœnore, prout valuerit in loco aliquo distanti tempore solutionis, v.g. dicit campsor; Do tibi Romæ centum aureos, vt post quatuor menses des mihi centum aureos, prout valuerint in nundinis Mediolani. Dicitur autem siccum, quia verè hic non soluit Mediolani, sed Romæ, vbi acceperat.

Tertia, dicitur cambiũ per literas; cùm quis dat campsori pecunias, vt eas accipat in alio loco, in quo verè accipit, prout in tali loco, statuto tempore valẽt. Campsor autem dat suas literas, vt per eas accipiat in illo loco pecunias, ab eo qui campsoris est socius.

Quartò dicitur cambium Reale; cùm est contractum, campsor det pecuias alteri, vt alio in loco rei restituantur, puta dat Romæ, vt reddantur suo socio in Hispania, vel Sicilia, & ob hoc accipit lucrum aliquod, & habes quatuor species.

De iustitia cambij minuti.

CAP. LI.

PECVNIA seu numisma dupliciter potest considerari; Vno modo, ratione materiæ, vt ex auro, argento, aut alio metallo est; Altero modo, ratione formæ, vt numisma & pretium est.

Iuxta hanc duplicem considerationem, duplex est valor pecuniæ.

Vnus, ratione materiæ. nam pecunia aurea, aurum est,& argentea, argentũ est, & habet valorem quem habet pars vna auri, vel argenti, ac si non esset pecunia, & talis valor dicitur naturalis.

Alter valor est ipsius, ratione formæ, & hic est quem habet quælibet pecunia, vt talis pecunia est. nam scutum valet decem iulios, iulius quinquaginta quatrinos,&c. & talis valor dicitur legalis.

Rursus pecuniæ, vt pecunia est,& ratione formæ, duo sunt vsus.

Vnus est, vt sit rerum pretium; Ipsa enim non emitur, sed est qua alia emuntur,& contrahunt.

Alter vsus est permutatio; nam pecuniç pecuniis permutantur, maiores minoribus,& è contra. Potest igitur ex dictis, pecunia tripliciter considerari.

Vno modo, ratione materiæ suæ, vt metallum quoddam est.

Altero modo, ratione formæ, vt pretium est, quo emuntur res.

Tertio modo, quantum ad permutationes. In hac autem tertia consideratione consistit cambium.

Iuxta hæc tria dico aliquot puncta:

Primum est ; si pecunia consideratur modo primo ratione materiæ, potest locari, commutari, emi, vendi & pati alios contractus quos patiuntur res, aut ipsa pateretur, si non haberet sigillum numismatis. Hoc dictum est secundum communem doctorum sententiam, & ratio huius aperta est. Nam quamuis fiat pecunia, non ob id, suam perdit naturam, quam habet ex materia. Semper enim manet aurum, argentum, vel aliud metallum. Hinc duo sequuntur; Alterum est, quòd potest homo locare, vel commodare suam pecuniam , & pro tali contractu, vltra pecuniam, exigere aliquot iustum pretium, sicut exigitur ab aliis rebus, quæ locantur, vel commodantur: verb. grat. Indiget aliquis pecunia aurea, ad coquendum carnes in ea, quia medicinale est, aut ad

quam ostentationem faciendam, aut ad alios vsus; potest alius locare, vel commodare ei ad certum tempus, & pretium locationis, vel commodationis iustum exigere. Alterum est, quòd licet hoc modo vendere pecuniam & excedere valorem legalem, putà, si scutum valet decem, potest vendi supra decem, quia hic non consideratur vt pecunia, aut pretium, sed vt res, ac si aurū esset. Vnde multis causis, potest excedi valor legalis.

Primò, quia illa materia talis pecuniæ, purior est, & nobilior. Nam aurum, auro, & argentum, argento, nobilius est.

Secundò, quia talis materia rara est, nec inuenitur.

Tertiò, quia habet qualitatem pecunia æstimabilem puta, quia forsan est antiqua, aut pulchra.

Quartò, quia vēdenti chara est, nec ipse alienare vult, nisi ob importunitatem emptoris. Hæc enim solent augeri pretium rerum. Similiter etiam aliis de causis, non enim pecunia vtimur semper, vt pretio, sed aliquādo vt re aliqua.

Sit secundum punctum; Si pecunia consideretur, vt est rei petium, quantum ad secundum eius vsum, non licet pretium seu valorem legalem excedere, v.g. non licet emere rem, augendo valorem legalem iuliorum, aut pecuniarum, quibus emitur; Id enim facere peccatum est, ex suo genere mortale, & obligans ad restitutionem, & in hoc omnes conueniunt.

Tertium punctum sit, quantum ad permutationes; licet pecunias pecunijs permutare, maiores minoribus, & ècontra, & vltra valorem legalem aliquid exigere, pro tali permutatione: & hoc est cambium minutum; quod ferè omnes doctores approbant, tamen vt licitè fiat, debent tres obseruari conditiones. Prima, ne sit aliqua in campsore falsitas; putà, quia radit pecunias, aut vnam pro altera dat, aut aurichalcum pro auro, aut minorem pro maiori.

Secundò ne sit fraus, puta, ne decipiat tractantes in valore monetæ. Si enim ei constat monetam plus valere debet veritatem aperire.

Tertiò,vt ſit iuſtum pretium. Iuſtum autem pretium cognoſcitur per regulas ſuperiùs traditas de cenſib. nempe lege; cùm lege determinatum eſt,aut commu ipſius loci conſuetudine; aut ſaltem proportione loci ad eum in quo lex eſt,vel conſuetudo,habita conſideratione copiæ,aut inopiæ talium pecuniarum. His ſeruatis,cambium licet,&non ſolùm hoc licet campſoribus qui talem artem ex officio exercent, ſed etiam aliis qui non ex officio habent,vt dicit Soto,lib.7.de iuſti.q.2.artic.vnico. Vnde,cùm aliquis regnum aliquod ingreditur,in quo pecuniæ alterius regni nõ ſunt in vſu,& vult cum aliquo illius regni mutare,licet huic minus dare quàm ſit valor legalis pecuniarum , dummodo iuſtum ſit pretium.

Sit quartum punctum,ex Soto,loco citato proxime cùm in emptionibus miſcetur aliqua permutatio, abſque dolo, & fraude; licet valorem excedere legalem verbi gratia , emit quis domum valentem quingentos aureos,ſingulos iuliorum vndecim , & paratus eſt reddere pretium hoc in argento, ſi tamen velit venditor ſibi in auro reddi, poteſt emptor offerre minus, puta quadringentos nonaginta, hoc autem non fit ſolius emptionis ratione,nam ſic pretium minui, vel augeri,non poteſt,ſed ratione coniunctæ permutationis.

Quartum ſit;ſi conſideretur pecunia, vt eſt rei pretium,quantum ad ſecundum eius vſum , non licet pretium, ſeu valorem eius legalem excedere, verbi gratia non licet emere rem, augendo valorem legalem Iuliorum,aut pecuniarum quibus emitur, Id enim facere eſt peccatum , ex ſuo genere mortale; & obligans ad reſtitutionem,& in hoc omnes conueniunt. Ex his colligitur huius cambij iuſtitia.

De iustitia Cambij sicci.

CAP. LII.

CAMBIVM quod vocant siccum, quatuor solet fieri modis.

Primus; cùm quis indigens pecuniis, petit à campsore, dari sibi tot libras, aut tot scuta; campsor autem dat hac lege, vt soluat intra certum tempus iuxta valorem, quo tempore aliquo signato, scuta valuerint Venetiis, vel Florentiæ, vel alio simili loco, in nundinis. Hoc dicitur cambium siccum, quia non est pecuniarũ transmissio, cùm in eodem loco accipiantur, & reddantur. Dicitur simul casuale, quia potest accipere, scuta valitura plùs, & valitura minùs. Et iustitia huius contractus, est consideranda ex æqualitate periculi, vt non sit certum, valitura plùs, quàm minùs. Cùm enim ex vna parte est maior certitudo, apparet iniustitia, quia iã vna pars magis oneratur, quàm altera. At verò, vt modò in vsu est, est vsura palliata, & aperta iniustitia. Nunquã enim dat campsor, nisi habeat certam probabilitatem plùs valitura, & tunc perinde est ac mutuum, vt cum lucro reddatur capitale, & illo pallio cooperitur. Si igitur sic fit, est peccatum mortale ex genere suo, ad restitutionem obligans.

Altero modo; fit hoc cambij genus: Indiget quidem Petrus pecuniis, & petit sibi à campsore dari centum; Campsor autem non aliter dat, nisi accipiat ea pro Sicilia, vel alio loco distanti soluenda, & petit ab eo pretiũ, quo solet illa dare pro locis similibus, Petrus autem accipit, & tamen verè non putat reddere pecunias in illis locis, imò nec forsan habet campsor illic respondentes, sed in eodem loco sunt reddendæ pecuniæ; Istud cambium est vsurarium, & ab omnibus doctoribus reprobatum, & peccat mortaliter campsor, & ad restitutionem obligatur, cùm sit fictus contractns. Caiet. opusc. de camb. capit. primo, & Nauarr. super cap. fin. de vsur.

 num.

num.25.dicunt vnum; quòd si campsor paratus era
illo loco dare alteri pecunias illas , & Petrus sibi
petit,tũc ratione lucri cessantis,potest ab eo exige
le pretiũ.Sed aduerti debet,quod aliquãdo minus
debet à Petro,ista petente,quia minus est periculũ,
maneat in eodem loco, & det fideiussores, qui no
lent esse cum aliis. Aliquando per hoc saluantur ca
sores,qui aliquando solent exigere à Principibus & D
minis cambiorum pretia, cùm domini ipsorum pe
nias ad aliquos vsus auferunt ab eis, vnde negotiari
pediuntur.

Tertia species cambij,est composita ex cambio, &
cambio sicco;verbi gratia. Campsor dat Petro cen
soluenda Venetiis , vnde reuera campsor nullos ha
correspondentes,nec Petrus illic habet vnde solu
petiit campsor lucrum ex hoc cambio. Rursus temp
solutionis,fingit Petrus se non habere Venetiis, & i
centum cum lucro iterum cambit cum lucro Rom
vbi accipit centum,& Romæ soliuit totum, puta pre
cum lucro cambij, & etiam recambij. Hoc camb
duas habet coniunctas vsuras; vnam in cambio,qui
ctum est, nullamque habet trãsmissionem pecuniæ,
terum in recambio; estq; mutuum virtuale,perind
si mutuaret centum , & redderentur ei centum in
lucro.

Quarta species cambij est,quæ solet esse Romæ
su,& dicitur cambium aulicorum. Dat enim camp
pecunias quas habet pro mercatoribus aulicis, alibi
cis soluendas.Et aliquando verè alibi soluuntur,& t
est verum cambium; aliquando non, sed fingitur lo
solutionis distans,vt pretium exigatur, & tunc ap
est siccum,& fictũ nec excusatur, nisi ob causam di
lucri cessantis. Vtroque tamen modo fiat, solent
fieri.

Alterum est , petunt ab aulicis non solùm pre
quòd à mercatoribus exigunt, sed supra hoc aliqua
quinque,aliquando octo,plus minusve,pro singulis c
tum,hoc autẽ iustum videtur,Nam ratio propter q
pl

lius exigunt ab aulicis, est, quia dicunt, mercatores certius soluere, minusque esse periculum illis dare, quã aulicis. Sed hoc non valet; nam petunt fideiussores ab aulicis, quos non habẽt à mercatoribus; vnde ex hac parte periculum affertur istud. Rursus non est tantùm periculum, vt tot pecuniæ exigi debeant.

Alterum solet fieri; datur certum tempus, maius, aut minus, pro locorum distantia, in qua solutio fieri debet; hoc autem tempus, est post illud in quo soluere tenetur. Datur autem hoc aliud tempus ad certificandum, id est, qui pecunias accepit hoc tempore, debet campsori dare cautionem & certitudinem, qua ostendat se illo loco, tempore statuto soluisse. Quòd si non dat tali tempore dictam certitudinem, quamuis verè soluerit, fit recambium statim illarum pecuniarum, ad locum primi campsoris. Hoc autem, quamuis aliquo modo possit tolerari, quia est ad modum cuiusdam pœnæ, tamen cùm sine culpa accipientis pecunias, fit, vt non possit certificari, quia aliquando deficiunt literarum portatores, nõ potest iustè recambium exigi, imò licèt statuto tempore non soluat, si id absque culpa sua fit, vel quia non potuit, vel quia non habuit, & in hoc multæ iniustitiæ in cambiis inueniuntur. Si tamen pateretur verè campsor aliquod lucrum cessans, illud posset peti.

De quibusdam notabilibus pro aliis cambiorum speciebus.

CAP. LIII.

ANTEQVAM cambium per literas, & reale explicemus, oportet aliqua fundamenta notare vtilia pro ipsorum iustitiæ intellectione, & discussione. Primum est; pretium pecuniæ tribus de causis prę cipuè variari posse.

Prima est, ratione legis. Nam potest Princeps valorẽ cuiuslibet pecuniæ, augere & minuere. Et hinc est, quòd di-

uersis regionibus; eadem pecunia potest diuersos
bere valores; quia in vna pretium est auctum, lege i
regionis, in altera est diminutum.

Altera causa est, ipse valor materiæ; quia pecunia
dem est in metallis diuersi valoris: vnde ducatus Ca
læ, minùs valet, quàm Lusitaniæ; quia ille est auri im
rioris, hic autem purioris.

Potest etiam variari ratione maioris, aut mino
ponderis; Et attende, quòd hæc variatio deseruit ad
mutationes. nam quamuis ducatus Castellæ vnum
beat pretium, quantum ad emptiones, tamen quan
ad commutationes, potest varia habere pretia, iuxta
ctam considerationem.

Tertia causa est; copia aut inopia pecuniarum.
autem causa, etiam variat valorem, quantùm ad co
tationem; atq; ex hac causa prouenit, vt apud forū
catorium & campsorum, pecuniæ modo plùs, modò
nus valeant. Nam scutum aliquando cōmutatur & c
bitur tredecim, aliquando duodecim iuliis, pro co
vel inopia pecuniarum. Nota tamen, esse duas fra
in hoc augmento pecuniarum in his foris.

Prima est, monopolium. Aliquando solent duo
tres mercatores conuenire, & ante tempus, vel in p
cipio nundinarum à campsoribus accipere omne
cunias soluendas in aliis locis. Cùm autem alij ve
non inueniunt pecunias nisi apud illos, & sic val
getur; sed ista aperta fraus, nec illi licitè possunt
augere pretium.

Altera fraus est: quia simulant campsores, se non
bere pecuniam, cùm tamen habeant, & ex hac ficta
pia, crescit pretium; tamen hoc etiam iniustum est.
bet ergo ex licita causa augeri pretium: puta, cùm
pia prouenit, quia verè est paucitas pecuniæ, aut pro
bella, aut alia impedimenta aut propter multitudi
emptorum, aut petentium cambia.

Aduertendum est secundò; multùm interesse i
cambium, & mutuum. Nunquam enim licet mu
pecunias, in loco vbi minus valent, vt dētur in loco

p

us valent. Hoc enim eſt vſura, cùm vltra capitale, mu-
i in lucro accipiatur. At verò cambire licet pecunias
inus valentes, in loco vno pro pecuniis plus valentib.
alio loco, vt tenet Nauar. ſuper cap. fin. de vſur. num.
Non enim cambium mutuũ eſt, ſed permutatio quæ-
m; in qua ob cauſas pòſt dicendas, licitum eſt plus pro
iori pretio accipere.

Aduertendum eſt tertiò; pretium in cambiis non ali-
commodè menſurari poſſe, niſi per tres regulas præ-
dentes; aut per legem, vbi lex taxauit pretia cambio-
m; aut per vniuerſalem conſuetudinem, vbi lex non
ge; aut arbitrio boni hominis, vbi illa duo ſunt, habi-
conſideratione ad loca, vbi lex vel conſuetudo viget.
c autem pretium datur campſori, ob tranſmiſſionem
tranſportationem, quam ex loco in locum facit, ip-
um pecuniarum, in cambio præſertim per literas. In
li verò, qui dat pecunias pręſentes pro abſentibus, &
vtroq; propter periculum, expenſas, labores, & obli-
ionem quam paratus eſt dare, & accipere.

Aduertendum eſt quartò; generaliter in hoc, & in ſe-
enti cambio vnum multum neceſſarium: nempe, non
ere campſori accipere maius pretium, pro maiori
poris mora; nec licere danti campſoribus minus
e pretium, pro maiori mora ſolutionis. Quotieſcun-
e enim pretium variatur purè, ratione temporis, tunc
vſura virtualis. Dico autem purè, quia (vt dicemus
ſtea) cùm intercedit lucrum ceſſans, in mora maiori,
quid ratione huius exigi poteſt, ſed non ratione ſo-
temporis. Per hanc regulam inferius, iniuſtitiæ ali-
ot apparebunt. nec eſt ſimile de loco & tempore. Li-
enim pro loco diſtantiori augere pretium: quia in
o diſtanti, per ſe, maius periculum, maiorque labor
expenſæ ſunt, non tamen in tempore per ſe lo-
quendo, niſi ratione damni, vel lucri ceſ-
ſantis. His prænotatis, accedamus ad
ſpecies cambij per literas.

De

De Cambio per literas.

CAP. LIIII.

HOC cambium quinque modis fit, quamuis duorum tantùm meminerint. Vnde possumus sum in quinque diuidere species.

Prima est; cùm Petrus dat campsori centum Ro vt det sibi Venetiis nonaginta quinque, aliis quinq ceptis pro pretio ipsius campsoris, qui literas suas Petro pro Venetiis. In hoc autem cambio attenditur lor idem pecuniarum. vt dat Petrus centum aureos, gulos valoris vndecim Iuliorum, & recipit nonag quinque eiusdem valoris Venetiis. Hoc cambium nes probant esse licitum. Et ita est, nec aliam habet, in stitiam, nisi cùm iniustum exigitur pretium; hoc existente iusto, nullus est scrupulus de eo habendus.

Altera species est, cùm quis dat campsori pecun bi minùs valent, vt recipiat illas, vbi magis valent. bi gratia, dat testones centum Mediolani vbi minus lent, vt recipiat Venetijs, vbi magis valent, soluto pretio campsori. Hoc cambium iustum est, secu Syluest. vsura. 4. §. 8. etiam Tabien. verb. vsura. Est declarandum iuxta Nauar. cap. fin. de vsur. num. 6 cuius gratiam aduerte, pecunias absentes minùs v quàm præsentes, quando vtræque eiusdem sunt p vt aureus vndecim Iuliorum Venetus minùs valet mæ, quàm aureus eorundem vndecim Iuliorum e Romæ. Tanto autem minùs valet, quantò est dist maior vel minor; præsertim si accedat periculum. hoc sequitur, quòd qui dat Romæ pecunias camp bus, possit recipere alio in loco alias magis valent Nam istæ minùs valent in illo loco, vbi iste suas p nias dat campsori. Tamē debet esse excessus valoris portionatus distantiæ, vt tanto plus valeant in loco recipiendæ sunt, quātò minùs valent in illo loco vb

ntes sunt;nam si valent ita plus,vt adhuc absentes acce nt valorem præsentium,contractus est iniustus.

Tertia species cambij est;cùm econtrà Petrus dat cam sori Romæ pecunias,vbi plùs valent,vt recipiat eas vbi inùs valent,& soluit pretium campsori. Hoc cambiũ stinguit Sylue.locó allegato. Nam si campsor reddit dem specie pecuniarum; vt,si accepit aureos, reddit reos,licitum est;si verò reddit valorem, iniustum est, ia non seruatur æqualitas. Non enim potest dicere mpsor,pecunias absentes minus valere; nam hoc est ntra ipsum:nam ipse recipit præsentes magis valen- pro absentibus,quæ adhuc minùs valent.Vnde iniu- ia est in cambio hoc ex parte campsoris, nisi velit ex etio auferre illum valorem.

Quarta species dicitur cambium ad incertam solu- dem;cùm quis dat campsori pecunias Romæ, vt ac- piat eas alibi ad pretium fori tunc occurrens; quod odo crescit,modo decrescit.At hoc Soto lib.7.q.5.art. distinguit,cùm est ęquale periculum augmenti,& de- ementi,iustum est;cùm verò probabilius est, plus va- uras pecunias,iniustum est ex parte dantis,nô ex par- campsoris.Hoc intellige,quando excessus est tantus, vocat id quod minùs valet,ratione absentię,vt suprà imus.

Quinta species dicitur cambium ad creditum;fit hoc odo: mercator nolens apud se habere pecunias,dat mpsori, & campsor dat literas quibus se obligat pro o dare tot pecunias,cui ipse per suum chirographum derit:mercator emit merces suas,& soluit,dando chi- grapha pro cambio,venditores recurrunt ad cambiũ, aliquando pecuniam numeratam accipiunt,aliquan- aliqua chirographa pro aliis cambiis; in hoc non vi- tur iniustitia. Solent autem duo hic fieri, vnum est, mpsor solet maius creditum facere mercatori, quàm ceperat pecunię,verbi gratia; accipit mille, & facit editum duorum millium,quia campsores multũ vo- nt apud se habere pecuniæ præsentis; hoc approbat to lib.7.q.4.art.vni.& benè dicit;nam hoc creditum,

est

est quędam fideiussio, quam campsor facit pro mer-
re; vnde sicut nulla pecunia recepta, potest eā facere
minori recepta, potest maiori summa fideiubere.

Alterum est. Solent campsores exigere certum p-
tium ab illis qui ferunt chirographa, cùm accipiunt
lutionem in numerato; & hoc iniustum est, vt bene
Nauar. cap. fin. de vsur. num. 38. Nam debitor non po-
exigere à creditore pretium pro solutione, campsor
tem debitor est, illi verò creditores. Vnde pretium
debent soluere ipsi mercatores campsoribus, pro cu-
dia suarum pecuniarum, & hic apparet iniustitia
rum mercatorum, qui nolunt dare campsori suas pe-
nias, nisi hac lege, vt pretium exigant ab illis qui
runt ipsorum chirographa, & aliter nolunt dare, sed
nantur se alteri campsori daturos; tales tenentur ad
stitutionem campsoribus. Campsores autem, ill
quibus acceperunt. Liceret hoc in casu, quòd merca-
res emerent, tanto carius supra iustum pretium, mer
à venditoribus, quanto isti magis debent soluere
receptione pecuniarum per chirographa. Non ta-
credo ita fieri. Vnum notandum est circa istas spec
Soto enim negat intra vnum regnum posse fieri ista
bia: sed Nauar. cap. fin. de vsur. num. 28. meritò affir
dum pretium decrescat proportionaliter, quia m
debet esse, quàm pro locis distantioribus.

De cambio Reali.

CAP. LV.

CAMBIVM reale vocamus in præsenti, cùm ca-
psor dat mercatori pecunias in alio loco sol-
das, aliquo pretio recepto pro cōmutatione. H
autem cambium ex se licitum est; pretium tamen de
esse iustum, vt superiùs diximus, & nihil plus debet
gi ratione solius moræ temporis. Cùm enim camp
plus exigit, quia solutio in maius prolongatur tem-

ra est. Hinc fit, vt cùm solutiones ex nundinis in nundinas fiunt, (nam mercatores non semper soluunt in nundinis pro quibus acceperunt soluendas pecunias) potest campsor, ratione talis dilationis, exigere pretium, nisi quia cessat ei lucrum, quòd aliàs esset percepturus; tunc ratione lucri potest exigere, sed si pecunia futura erat otiosa. Potest etiam licitè exigere valorem pecuniarum, secundum quem pecuniæ commodantur in foro occurrenti, cùm eas dat. Nam quando plùs, aliquando minùs valent, vti diximus. Quæ verò de diuerso valore pecuniarum ratione diuersorum locorum, iudicari possunt per ea quę diximus capite præcedenti. Non nego multa posse in hac materia tractari; sed per ea quæ dicta sunt, poterit quis adhibita diligentia, ipsa discutere.

De octauo præcepto, Non falsum testimonium dices.

CAP. LVI.

In hoc præcepto prohibetur iniustitia, quæ fit verbo contra proximum. Quæ quidem duplex est.

Vna extra iudicium, vt quæ fit in detractione, murmuratione, irrisione, & aliis huiusmodi.

Altera in iudicio, quæ fit in falso testimonio. Vtraque prohibetur. Tamen quia est grauior illa quæ fit in iudicio, ob id, ipsa exprimitur in hoc præcepto. Nos autem generalius rem tractabimus, discutientes iniustitiam non solùm quæ ex testibus, sed quæ ex alijs personis in iudicio conuenientibus committi solent. Hæ autem personæ sunt præcipuè septem, Iudex, accusator, reus, testis, aduocatus, notarius, procurator. Incipiendum ergo est à Iudicibus.

De Iudicis iniustitia.

VT Iudex sit verus & rectus, quatuor debet h[abere] potestatem, veritatem, formam vim executio[nis].

Potestas quadruplex est; Vna ordinaria, altera de[le]gata, quæ ex commissione ordinarij est; tertia arbitr[aria], quam quis habet ex eo, quod alij ipsum in iudice[m] per aliquo eligunt; & quarta est accessoria, quam habet super aliquẽ, qui licet sit alterius potestatis, [si] delictum commisit in loco iurisdictionis alterius. V[t] Romanus castigatur Neapoli, si illic commisit del[ictum], vt habetur ff. de accusat. l. alterius. Vna saltem h[arum] necessaria est, ad iudicium. Vnde, cùm quis se iud[icem] constituit, absque vlla potestate legitima; vel, si [ha]bet potestatem, non tamen ad illud tale iudicium, vel [si ha]bet, non tamen ad talem iudicandam personam; m[orta]liter peccat ex genere suo; & obligatur ad restit[utio]nem, de damno si quod interuenit. Hinc fit, vt sæcu[laris] peccet contra iustitiam, iudicando siue in ciuili, s[iue in] criminali clericum. non enim potest clericus co[nueni]ri coram sæculari, quamuis possit clericus sæcul[arem] coram sæculari conuenire iudice, ipse tamen co[nueniri] non potest, nisi in his casibus, de quibus vide Sylu[.] Iudex.

Primus est; cùm degradatus est, remissus brach[io sæ]culari.

Secundus; cùm Episcopus dat facultatem, & [in] causa ciuili tantùm, non in criminali. Tertius est, [cùm i]pse clericus conuenit sæcularem, coram iudice s[æcula]ri, & ipse reus reconuenit clericum, tunc, ratione [recon]uentionis, potest iudicari à sæculari; sed hoc in ca[usa tan]tùm ciuili. Nam in criminali, reconueniri non p[otest] coram iudice sæculari. Habetur ista reconuentio [...] & 2. de mutuis petitionibus.

Veritas etiam Iudici inesse debet.

Est autem duplex veritas:

Altera; cùm quod dicitur, ita est in re, sicut dici[tur].

Altera, cùm quod dicitur, ita dicitur sicut e[...]

esse, quamuis aliquando in re ita non sit. Iudex non
per tenetur iudicare secundùm prioremveritatem,
a aliquando est occulta, & indagari non potest: i-
diuino iudicio reseruatur. tamen debet sequi poste-
rem, vt iudicet, quod verum esse cognoscit, & exi-
at.

Rursus, dupliciter cognoscit Iudex; vno modo, vt
sona priuata; puta, quòd ipse per se cognoscit extra
cium, quod cognosceret quamuis Iudex non esset.
Altero modo vt Iudex, cùm cognoscit rem vt in iu-
o probatur. Aliquando contingit, istas duas scien-
esse discordes; nam, vt priuata persona, scit verum,
falsum esse aliquid, per iudicium verò aliter cogno-
vt cognoscit aliquem esse innocentem; tamen in
cio probatur nocens. & quidem, cùm ciuilis causa
nc ferè omnes conueniunt, iudicem debere sequi
tiam iudicis, & ferre sententiam, iuxta allegata
robata. Tamen cùm causa criminalis est, & maxi-
mortis, quamuis in hoc opiniones existant; tamen
munior, & verior est; quòd licitè possit sequi iudi-
cientiam, & damnare innocentem, quem cogno-
innocentem, cùm tamen probatur in iudicio suffi-
ter nocens. Ita tenet sanctus Thomas 2. 2. quæst. 67.
Alex. 3. part. quæst. 40. membr. 6. art. 2. & Bart. in l.
tas, ff. de offic. præsidis. nec tenetur relinquere of-
m, aut remittere ad alium iudicem, vt alij dicunt.
uis teneatur diligentissimè inquirere, & exami-
testes: vt, si forsan posset aliquem in eis defectum
nire. Similiter etiam; latæ sentētiæ appellationem
edere.

rmam etiam iuris debet iudex seruare. Primò qui-
in ferenda sententia, vt secundùm iura & leges iu-
; quòd si ignorat, vel dubitat, tenetur assessorem
ocare: in hoc autem deficere, graue peccatum est,
gens ad restitutionem.

ecundò est in quantitate, & qualitate sententiæ,
non debet suprà pœnam iuris castigare.

ertiò, in præparatoriis, debet enim terminos iuris

concedere, nec ad libitum negare, aut extendere, ... in hoc secundùm leges statuta, exequi.

Denique non debet sine accusatore vllum dam-re, nec in iudicium vllum conuocare nisi in quibus-casibus.

Primus est, cùm crimen est notorium & mani-stum, vt habetur extr. de accusat. Euidentia patrati c-minis, clamore accusantis non indiget.

Secundus, cùm est confessio propria ipsius de-quentis, spontanea, & iudicialis. Dico iudicialem, q-cùm quis extra iudicium se crimen cōmittere dicit, valet confessio vt sententia feratur, sed est indiciu-inquirendum, nisi posteà in iudicio ratificet.

Tertius, cum est infamia; aut semiplena proba-tunc enim Iudex procedere potest, non quidem ad sen-tentiam ferendam, sed inquirendum, donec maior p-batio ad sententiam ferendam inueniatur.

Quartus, cùm est iudicialis denunciatio, puta, c-quis denunciat aliquem iudicialiter, tunc Iudex pro-dere potest, non quidem ad sententiam ferendam, s-ad inquirendum.

Quintus, cùm præcessit fraterna denunciatio a-Prælatum, & vocatus à Prælato, est rebellis, & non v-corrigi: tunc Iudex Prælatus absque alio accusatore p-test etiam vsq; ad sententiam procedere.

Debet etiam Iudici inesse vis executionis, vt l-pœnas exequatur, vel iuris sententiā proferat. In c-gratiam aduerte, Iudicem esse duplicem.

Alterum supremum, qui alteri non subditur in iu-dicando.

Alterum inferiorem: In primis, inferior tene-sententiam iuris exequi, non solùm cùm accusator-accusando non desistit, sed quamuis desistat. verb. gr-est aliquis accusatus homicidij coram Iudice, & con-ctus, posteà accusator remittit; Iudex inferior debet s-tentiam ferre, quamuis possit appellationem conce-re. Supremus verò, cùm accusator non remittit, nul-modo potest, nisi rarissimè, in casu, quo reus est mi-

reip-

reipublicæ vtilis, & magnum detrimentum, vel scandalū in republica fit ex illius morte, tunc Princeps potest compellere accusatorem, vt alia satisfactione sit contentus. Ita tenet Soto lib.5.quæst.4.art.4. Cùm verò accusator remittit, tunc Iudex dispensare potest in pœna iuris, & condonare, si vult. Quamuis in hoc sit attendendum, cum Princeps debeat considerare bonum publicum, etsi talia peccata sint etiam contra bonum publicum, nó debet condonare, cùm persona est nimis nociua, & mala reipublicæ: aut cum aliquod detrimentum reipublicæ sequeretur.

De Accusatore.

CAPVT LVII.

SECVNDA persona in iudicio est accusator. In cuius gratiam nota, multùm interesse, inter denunciare iuridicè, & accusare. Denunciat enim, qui apud Iudicem, tantùm, alicuius crimen tantùm defert, vt ad emendationem propter bonum publicum procedat: nec qui denunciat, tenetur tale crimen testibus cōprobare. Accusat verò, qui crimen, vindictæ causa, in bonum etiam publicum defert. Et hic tenetur testibus probare. Est etiam aliud denunciare fraternè, quod erga Prælatos fit. Quæ denunciatio, bonum particulare denunciati respicit.

Aduerte igitur, peccata in triplici se habere differentia.

Quædam sunt contra bonum commune primò & per se, vt coniuratio in Principem, in Reipublicæ perditionem, falsificatio monetarum, hæresis, & alia huiusmodi.

Quædam sunt in damnum alicuius priuatæ personæ, vt homicidium, furtum priuatum quod non in viis regiis fit; hoc enim est contra commune bonum, sicut peccatum assassinorum.

Quædam etiam ſunt peccata contra ipſum c[...] mittentem ſolùm, vt fornicatio, concubinatus, [...] lia huiuſmodi: qui enim talia committunt, ſibi [...] nocent.

Rurſus, hæc dupliciter ſe habent; quædam [...] ſunt facta quæ tranſierunt, & emendata ſunt: quæ[...] ſunt in fieri, aut in procinctu vt fiant, nondum t[...] facta.

His ſuppoſitis, ſunt obſeruandæ multùm hæ [...] tuor concluſiones.

Prima, cùm iam peccata ſunt facta, nec actu [...] nent; nullus accuſare, nec denunciare tenetur: qu[...] fuerint contra bonum publicum. verbi gratia, co[...] uiſti aliquem, qui fuit falſificator monetarum, aut p[...] uit inſidias Regi, iam tamen deſiſtit omninò à tali [...] çato, non teneris denunciare, vel accuſare. Similiter [...] gnouiſti aliquem in hæreſim prolapſum, tamen ſci[...] lum omninò pœnituiſſe, & ab errore diſceſſiſſe, [...] teneris denunciare, vel accuſare, niſi ſolùm, cùm à [...] ce interrogatus fueris iuridicè, puta, cùm crimini[...] lius eſt infamia, vel probatio aliqua apud Iudicem, [...] neris vt teſtis verum reſpondere; quãuis ſi omnin[...] occultum, nec hoc teneris dicere, quia Iudex non [...] dicè procedit.

Secunda, cùm crimen eſt contra bonum com[...] & adhuc in fieri, vel in procinctu vt fiat, teneris ac[...] re, ſi potes: ſin minus, ſaltem denunciare. verbi g[...] ſcis aliquos parare inſidias Principi, vel monetam f[...] ficare, vel eſſe hæreticos, vel quid ſimile contra bo[...] commune facere; debes per accuſationem, vel per [...] nunciationem, Iudici reuelare. tamen ante talem de[...] ciationem, vel accuſationem, eſt præmittenda frat[...] admonitio; vt admoneatur talis qui paratus eſt cri[...] perficere. Quòd ſi non acquieuerit admonitioni, de[...] ciandus vel accuſandus eſt.

Sunt tamen aliquot caſus, in quibus non eſt o[...] præmittere admonitionem hanc.

Primus eſt, cùm præſumitur incorrigibilis; & [...]

maximè in hæresi cum pertinacia. talis hæreticus est denunciandus, absque præuia admonitione.

Secundus est, cùm non profutura speratur admonitio, tunc enim non est opus eam præmittere, quamuis debet esse multum probabile, quòd non admittetur admonitio, aliàs esset tentanda.

Tertius, cùm timetur magnum damnum in admonitione, nam si timet sibi mortem inde prouenturam, vel damnum graue, debet denunciare ante admonitionem.

Quartus est, cùm non est tempus. nam cum vrget periculum, quòd non dat tempus pro admonitione, tunc denunciare oportet, aut accusare.

Tertia conclusio; cùm peccatum est contra tertiam personam, si graue detrimentũ illi obuenit, idem prorsus, & eodem modo faciendum. v.g. scis aliquem parare alteri mortis insidias, teneris admonere; & si admonitionis non est locus, vel quia non admittitur, vel quia supra prædictæ occurrunt causæ, denunciare debes iudici, non tamen illi tertio reuelare personam, nisi in communi, vt sibi caueat. Intellige ista omnia, quando sunt extra confessionem. Cùm verò iam homicidium est factum, ad nihil teneris, nisi iuxta primam conclusionem, cùm aduocaris in iudicio iuridicè interrogatus, veritatem dicere.

Quarta conclusio: cùm peccata non vertunt in damnum publicum, vel alterius, tunc tenetur homo, iuxta præceptum correctionis fraternæ, corrigere, cùm correctio profutura speratur, aut denunciare Prælato, denunciatione fraterna. Et idem est faciendũ, cùm Prçlati publicè prçcipiunt, vt reuelẽtur concubinarij, fornicarij, vel alij criminosi huiusmodi. Tenemur enim denũciare iudici prælato fraternè, non tñ criminibus omnino existẽtibus occultis, nisi aliqua saltem infamia præcedente. Est autem hîc notandum, clericos non posse accusare in causa mortis, nisi tantùm iuridicè denunciare, & præmissa protestatione, se non ob mortem denunciare, sed ob bonum, vel suum, vel alterius, vel com-

 mune.

mune. Est autem in accusatore necessariò obseruanda iustitia in accusando.

Hæc autem in his quatuor consistit.

Primò, vt seruet veritatem. Veritas autem consistit in hoc, vt affirmet quæ ipse interiùs iudicat ita esse. Quando autem siue in causa ciuili, siue in criminali, falsum imponit, mortaliter peccat, si res grauis est, & tenetur ad restitutioně de damno illato. Et attende, quòd si à principio litis, se verum accusare putabat, tamen posteà, etiam post latam sententiam, comperet fuisse falsum, tenetur reddere ea, quæ illi ex tali sententia obuenerant. Tenetur etiam, si in media lite comperit aliter esse quàm putabat, desistere.

Secundò opus est, vt in verè accusando, & petendo quod iustum est, modum debitum seruet. Ex hac parte potest etiam peccare, vt si ad verum & iustum probandum, vtatur falsis testimoniis, inducendo alios ad iurandum, quod nesciuerunt; tunc enim peccaret mortaliter, quamuis ad restitutionem non teneretur, si reuerà, ita vt erat, intendebat.

Opus etiam est tertiò, vt debitam obseruet intentionem. nam, quamuis iustum petat, & modo iusto, si tamen eo fine, vt alteri noceat, & non vt res suas recuperet, vel in bonum publicum id faciat, peccat, & cùm grauis est materia, mortaliter.

Adhuc Quartò opus est, vt licitè exequatur accusationem propositam, & receptam absoluat. Desistere enim in media causa, aut remittere se in probationibus vt vincatur, peccatum est, & illud vocatur prçuaricatio, hoc est tergiuersatio, vt habetur 2. quæst. 3. can. si quem pœnituerit. Non tamen semper est peccatum, nisi cùm accusatio erat criminis alicuius contra bonum publicum, aut contra tertiam personam, & adhuc, cùm potest accusator probare. Quando verò negotium est proprium, non est peccatum, dummodò non vtatur mendaciis, aut periuriis. Hæc sunt, quæ ad accusatorem spectant.

De Reo.

CAPVT LVIII.

IN Reo id primùm consideratur: obligatio respondendi iudici, & manifestandi verum. Aduerte autem, vt reus obligetur verum respondere, debent tria concurrere.

Primò, vt interrogetur à proprio iudice. Cùm enim non est iudex habens autoritatem in reum, non obligatur reus respondere. Secundò, vt seruetur forma iuris. Hæc autem est, vt reus non interrogetur de crimine, de quo non præcessit infamia, ita vt ille sit infamatus de tali crimine, aut præcesserint indicia, aut semiplena probatio, id est, testis omni exceptione maior. Quando autem est plena probatio: tunc non est dubium quin debeat respondere verum. Quando ista deficiunt, non tenetur respondere reus etiam proprio iudici, quamuis fulminetur ei sententia excommunicationis. Nam occultum manifestari non debet in foro exteriori: & iudices malè faciunt, qui cōtra iuris formam cogunt eos respondere.

Adhuc ista duo non sufficiunt, sed opus est tertio, vt ista iuris forma sit priùs probata in processu, & reo indicata, vt cognoscat se iuridicè interrogari: aliàs in re graui non debet, nec tenetur reus respondere iudici. His igitur seruatis, debet reus respondere verum, quāuis inde cognoscat sibi mortem prouenturam, & peccat mortaliter non respondendo, aut verum negando, tum ratione iuramenti, tum ratione mendacij, quod in iudicio profert, quod absque iuramento est mortale, cùm res grauis est. Cùm verò leuis, potest esse veniale, quamuis neget Caietan. 2. 2. quæst. 69. articul. 1. Debent ergo confessores audientes reos, aduertere; ne absoluant reos tales, qui iuxta iuris formam interrogati, nolunt respondere. nec etiam cogant ipsos verum manifestare, cùm contra talem formam interrogantur.

Et in reo considerare oportet, quòd non tenetur mani-
festare in iudicio, omnia crimina quæ commisit, sed il-
la tantùm, quæ iuridicè interrogari potest. Nam si ali-
quorum infamia præcessit, vel indicia, aut semiplena
probatio, non autem aliorum, non tenetur hæc mani-
festare, sed solùm illa de quibus iuridicè interroga-
potest. Et in hoc malè faciunt iudices, qui vno com-
perto crimine, omnia etiam occultissima inquirunt.
Verum est, quòd, cùm crimen vnum notum est, & indi-
cium sufficiens alterius, iudices possunt inquirere et-
iam illud.

Rursus, reus non tenetur reuelare complices suos
nisi cum illorum aliqua infamia præcessit: aut deni-
seruantur illa tria prædicta. Et in hoc etiam est abu-
Iudicum, qui, nulla seruata forma, inquirunt etiā com-
plices, cùm nec post talem manifestationem licitè pos-
sint contra eos procedere, sicut, nec cōtra reum pro-
crimina manifestantem, si non iuridicè fuit requisi-
Hæc sunt quæ ad rei obligationem pertinent.

Adhuc in Reo est secundum considerandum, pu-
cùm non iuridicè interrogatur, quibus verbis debe-
respondere, cùm verè crimmen commisit. Et in pri-
certum est, posse appellare, aut non respondere. Ta-
tùm tota difficultas, si, cùm cogitur, possit respon-
re, non feci. Et in primis certum est, non licere ei me-
dacium dicere; nam esset periurus, & mortaliter p-
caret in quocunque casu; sed licet ei vti æquiuoca-
ne. Soto libro quinto de iustitia, quæstione sexta, ar-
culo secundo tenet, quòd non licet ei vllo modo di-
re, non feci, quia hîc nulla est æquiuocatio, sed e-
mendacium; tamen Adria. 4. in quæst. de sigil. dicit,
lem reum posse dicere, non feci; & Caietan. opusc.
quæstione 5. dicit, posse respondere, se non habu-
complices, quamuis habuerit. Et ego puto esse hoc pr-
babilius. Tamen cautus debet esse Reus, vt talia ve-
proferat iuxta suam intentionem in sensu vero, pu-
vt intendat dicere, non feci, puta, in carcere, & no-
habui complices in aliis criminibus, vel aliquid simi-
ali-

aliàs esset mendacium : non autem illo modo, quia verba in tali casu, non sunt consideranda, iuxta Iudicis intentionem, sed ipsius rei.

Tertium considerandum est in Reo; obedientia, putà, vt non aduersus Iudicem, vel eius ministros insurgat, vt in carcere moneat. Tamen notari oportet, quod solùm obligatur, nullam vim, vlli custodi, aut personæ inferre; tamen, si citra vim talem, potest fugere à carcere, quamuis iustè sit comprehensus, licet ei, imò rumpere catenam, murum perforare, & portas frangere; quamuis sciat alios comprehensos fugituros, & custodes damnum passuros. nam non tenetur hoc ipse prouidere, sed ipsis ministris incumbit, præsertim cùm res grauis est. Attende tamen, quod tenetur posteà restituere damna illata; putà, ex ruptura catenarum, & portarum fractione. Hanc sententiam tenet Caietan. 2.2. quæstio. 69. Soto libro quinto, quæstione sexto, articulo quarto. Nauar. in summa cap. vigesimoquinto, num. trigesimo octauo. Addit tamen Caietan. quod licet alijs, qui sunt extra carcerem iuuare ipsum, & ministrare instrumenta. Hoc autem negant Soto, & Nauar. Nam ista licent reo, quia sua res agitur. multa autem licent alicui propter se, quæ ipsi non licerent facere propter alium. Addunt tamen Doctores, quòd liceret alijs consulere incarcerato fugam. & hoc quidem verum est, dummodò non sint ipsæ personæ, quæ ad iudicium spectant, vt Iudex, custodes, & alij huiusmodi. Fugienti è carcere, leges imponunt grauem pœnam, tamen, vt Soto dicit, ad culpam non obligant.

De Teste.

CAP. LIX.

QVARTA in iudicio persona, est Testis: in quo tria consideranda sunt; obligatio, repulsa, culpa.

Circa obligationem; puta, quādo quis tenetur

teſtimonium reddere, & teſtificari, ſunt notandæ tres regulę generales, per quas multi caſus in particulari decidentur.

Prima eſt, quando crimen vergit in detrimentum publicum, aut in damnum tertiæ perſonæ notabile, non adhuc eſt emendatum, ſed eſt in fieri, vel in procinctu vt fiat; tenetur homo inquiſitus, teſtimonium reddere, licèt iuridicè non interrogetur: quia, vt ſuperiùs diximus; in his caſibus, tenetur quiſque accuſare, vel denunciare. verbi gratia; interrogatur aliquis de alicuius crimine, puta hæreſis, vel proditionis, vel alterius contra bonum commune, vel de inſidijs contra aliquem, ſi iſte adhuc in crimine tali eſt, tenetur interrogatus dicere verum, & manifeſtare; licèt occultum ſit crimen.

Secunda regula; Cùm verò iam crimen eſt commiſſum, & tranſactum, ſeu etiam emendatum, nullus inquiſitus tenetur reſpondere & manifeſtare, niſi iuridicè interrogetur; ſi tamen iuridicè inquiratur, tenetur verum dicere. verbi gratia, inquiritur Petrus de homicidio Ioannis iam facto], & cuius forſan iam pœnituit ipſum Ioannem, ſi tamē infamatus eſt Ioannes, vel ſunt alia, vnde iudex iuridicè inquirat Petrum, tenetur aperire quod ſcit.

Tertia regula; Quando aliquis patitur detrimentum iniuſtè, ſi quis ſcit verum, & cognouit illum iniuſtè pati, & in carcere detineri, ſiue in ciuili, ſiue in criminali cauſa, tenetur teſtimonium daré, etiam non inquiſitus, ſeruatis tamen duabus conditionibus.

Altera, vt ſperet ſe profuturum: ſin cognoſcit ſe nihil profuturum, non tenetur.

Altera, ne inde aliquod notabile detrimentum incurrat. Cùm enim timet probabiliter id ſibi nociturum, quia aduerſarius faciet ipſum occidere, vel afficiet aliquo malo graui, non tenetur. His poſitis, quòd ſit ſpes proficiendi, & quòd nullum timeatur detrimentum, tenetur teſtificari Soto libro quinto, de iuſti. quæſtione ſeptima, artic. primo. Nauarr. cap. 18. nume. 34. Sanctus Thomas 2. 2. quæſtio. 70. artic. 1. Sylueſt. ver.

teſtis,

Et attende, quòd obligatio in hoc casu, nascitur ex charitate. Vnde, qui non facit, peccat mortaliter contra charitatem, & non contra iustitiam; & consequenter non tenetur ad restitutionem, de damno quod alteri prouenit, ex ipsius taciturnitate. At verò, qui iuridicè interrogatus, dissimulauit verum, tenetur ad restitutionem de damno; si quod ille alius incurrit, quia peccat contra iustitiam. Et hæ regulæ obseruandæ sunt circa obligationem testium.

Circa repulsam, scias in testibus esse quasdam conditiones secundùm iura, requisitas, vt ipsorum testimonia sint valida; quibus deficientibus, infirmum est ipsorum dictum; vt, quòd non sit infidelis, excommunicatus, infamis, & alia huiusmodi. Hinc fit, vt, cùm testes in aliqua causa offeruntur, procuratores contrariæ partis soleant imponere defectus testibus, vt ipsorum dicta inualident, & hanc vocamus repulsam. Et quidem licitum est parti contrariæ, & ipsi procuratori aperire defectus quamuis occultos testium, quibus, ipsorum testimonia infirmantur, vt, se defendant, sed sunt aliquot conditiones obseruandæ.

Vna est, vt adsit veritas; nam imponere falsa crimina, & defectus, graue peccatum est.

Rursus, vt solùm illi defectus manifestentur, qui faciunt ad inualidandum testimonium, & non alia crimina, quamuis vera sint.

Tertia est; vt non obueniat maius multò detrimentum testi ex tali manifestatione, quàm ipsi parti; nam aliquando erit graue crimen, ob quod grauiter punietur testis. Dico multò maius; quia licèt maius detrimentum obueniat testi, dummodò non sit multò maius, quàm quod obuenit parti, licitum est manifestare in sui defensioné, & hoc intelligo cùm est iniusta causa. nam aliàs, cùm quis iustè accusatur, puto, non licere occulta crimina testium aperire, ex quibus ipsis detrimentum obuenit; maximè, cùm iuridicè inquisiti sunt, nec ipsi se spontè ad testificandum obtulerunt.

Circa

Circa culpam, aduerte, quòd testis tenetur veritati testificari, id est, quod ipse existimat verum, nec debet dubium affirmare vt certum. Dicere autem mendacium, peccatum est mortale ex genere suo, propter periurium, quod illic committitur, & hoc prohibetur in isto præcepto; *Non dices falsum testimonium.* Obligatur etiam ad restitutionem de damno illato, ob tale mendacium. Aduerte autem, quòd si quis fortè, cùm testificatus est, dixit aliquid, quia ita esse putabat, tamen posteà intellexit, & comperit ita non esse, tenetur, si absque detrimento suo potest, & si se profuturum sperat, coram Iudice iterum comparere, & dicere quod scit, dummodò sit certus de eo; quod si iam lata est sententia, & nihil profuturum sperat, saltem dicat ipsi parti, in cuius fauorem testificatus est, vt ipse verum cognoscens restituat, nec ad ampliùs talis testis tenetur. Quòd si falsò testificatus est, tenetur reiterare, si alter est in periculo graui, vel mortis, vel infamiæ, quamuis ipsi testi mors obueniat.

Sunt autem hîc duo notanda:

Vnum est, cùm testis accipit pecunias, vt falsum testimonium dicat, quamuis teneatur restituere damnũ illatum alteri, tamen non tenetur restituere pecunias, quas accepit, vt falsum diceret.

Alterum est, si illas accepit, vt verum diceret, tenetur restituere eas domino, quia sine pecunia tenetur veritatem dicere. Hæc sunt, quæ circa testem considerare oportet in præsenti.

De Aduocato.

CAP. LX.

IN Aduocato, consideranda est obligatio. Tenetur enim patrocinari quamuis gratis, in pauperum causa. Obligatur autem sub mortali, in illo casu, in quo aliquis sub mortali tenetur eleëmosynam facere; qui

casu

casus est, cùm est grauis, aut extrema necessitas. Hæc autem est, quando pauper graue detrimentum patitur, & non est, aut difficilè inuenietur aliquis, qui ipsi patrocinetur.

In Aduocato, secundò considerandum est, causa pro qua patrocinatur; Est autem notandũ, causam posse esse in quadruplici differentia; aut est iusta, aut est iniusta, id est, quã aduocatus arbitratur iustam; aut arbitratur iniustam; aut est dubia ex vtraque parte: aut est dubia, sed iustitia magis inclinat in vnam partem.

Hac supposita diuisione; dico primò, pro causa iusta, quam ita esse existimat secundùm suam sententiam aduocatus, licèt fortè, verè, talis non sit, licitè potest aduocatus patrocinari.

Secùs autem existimans, cùm patrocinatur defendẽs causam, mortale peccatum est. Et si fortè verè iniusta esset, & victoriam cõsequutus est aduocatus, ob suam defensionem; tenetur restituere damnum illatum parti. Aduerte, si suus cliens non restituat, tenetur etiam restituere expensas clienti suo, quamuis victoriam non consequatur, nisi fortè ipsum priùs admonuit de iniustitia causæ, & voluit adhuc cliens litem prosequi.

Dico tertiò, si causa est dubia ex vtraque parte, & iustitia non dignoscitur, potest aduocatus patrocinari; tamen, si posteà comperit iniustam, imò si priùs putabat iustam, & posteà certò cognoscit iniustitiam, quamuis sit iam lis inter partes contestata, tenetur desistere, non tamen tenetur parti contrariæ prodere punctum iniustitiæ, sed tamen non ampliùs patrocinari; vt tenet S. Thomas 2.2. At Soto lib. 5. de iusti. quæst. 5. artic. 3. limitat benè hoc; quod cùm notabile est detrimentum partis contrariæ, tenetur etiam prodere iniustitiam, eo casu, quo etiam testificari verum obligatus esset, licèt non requireretur, sed hoc fieri non debet, nisi in graui casu aliquo.

Dico quartò, quando iustitia ex vna parte magis inclinat, licèt altera etiam pars iusta videatur, tunc cum distinctione oportet procedere. Nam, cùm defenditur

reus aliquis, vel actor qui notabile patitur detrimentum, tunc licet, etiam minus iuſtam cauſam defendere. Cùm verò non patitur, ſed potiùs contraria pars patitur, non liceret. In rebus autem non ita grauis momẽti, licitum eſt patrocinari, dummodò pars, quæ minùs iuſtam ſequitur cauſam, admoneatur huius, ſi fortè velit deſiſtere. Aduerte tamen, quod non debet eſſe ita minus iuſta, vt iniuſta dicatur, ſed vt ſit iuſta cum dubio aliquo, non tamen iniuſtitia apparente.

TERTIO principaliter in aduocato conſiderãda eſt ſcientia. Tenetur enim ſcire ea, quę communiter ad ſuum officium ſpectant. Vnde, ſi ex ignorantia in cauſa eſt, vt cliens perdat cauſam, peccat, & tenetur ad reſtitutionem de damno illato, & multò magis obligatur ſcire, quantò doctior reputatur, quamuis non teneatur tantam habere ſcientiam, quantam Bartol. cùm non exiſtimatur, niſi vt mediocriter eruditus. Idem etiam eſt cenſendum de diligentia. Debet enim ſtudere, cùm difficultatem cauſæ iudicat. Vnde, ſi ex negligentia ipſius, cauſa perditur, tenetur reſtituere damnum.

Quartò, etiam neceſſarius eſt modus patrocinandi fidelis, non vt diſtorqueat leges in ſenſus falſos apertè, quamuis poſſet ſequi opiniones probabiles Doctorum, in legum interpretatione receptas. Similiter, non alleget falſum pro vero. Cùm verò modus iſte non ſeruatur, peccatum eſt obligãs ad reſtitutionem damni, quod ex ea prouenit alteri.

Quintò, etiam neceſſariũ eſt, vt iuſtum pretium pro patrocinio non excedatur: hoc enim eſt, quod taxatum eſt per Principes. Quòd ſi non eſt, arbitrio boni viri, taxandum eſt, habita conſideratione horum; putà, grauitatis cauſæ, nam minus pretium eſt in cauſa leui: ſimiliter laborũ in patrocinio: ſimiliter dignitatis, ſeu ſcientiæ aduocati: nam magis meretur magni nominis aduocatus. Similiter etiam conſuetudinis regionis illius.

Sextò, aduocatus non poteſt paciſci cum cliente de aliquota parte cauſæ; putà, ſi vincat,, vt pro pretio det ſecundam, tertiam, vel quartam partem illius quod ex vi-

ctoria

ctoria consequetur. hoc quidem non licet, non quia secundùm se malum sit, sed quia prohibitū est, l. sumptus, ff. de pactis. Ne aduocati, quia sua res agitur, modum legitimum patrocinandi peruertant.

De Notario.

CAP. LXI.

IN Notario seu Tabellione, scientia, fidelitas, & iustitia necessaria sunt.

Circa sciētiam quidem, tenetur scire quæ sui officii sunt, & in eis obseruandis diligentiam adhibere. Vnde cùm ex ignorantia, vel negligentia aliquid omittit in instrumento, vnde alter detrimentum patitur, restituere tenetur, nec excusatio admittitur. Verbi gratia, si omisit necessarium numerum testium in instrumēto: si non signauit diem & annum; si fecit testamentū, quando qui testabatur, erat amens; vel quia nesciebat esse necessarium plenum iudicium rationis in testatore, vel quia nullam fecit diligentiam, vt cognosceret, an ille esset compos mentis. Quòd si ista fecerit ex malitia, iam peccat contra fidelitatem, quæ in multis consistit.

Primò, ne conficiciat falsum aliquod instrumentum, fingendo ea quæ contracta nō sunt; hoc enim graue peccatum est, obligans ad restitutionem, & lege ciuili, pœna graui punitur.

Secundò, vt postquàm est verum instrumentū, in verbis synceritas, & puritas seruetur. Nam in causa præcipuè criminali, multùm refert, cùm hoc, vel illo verbo factum narratur. Cumque notarius in verbis non seruat veritatem, & aliter narrat, quàm res se habeat, etiam quantum ad quantitatem, & qualitatem criminis, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem, de damno intullato.

Tertiò, postquàm verum, & syncerum confecit instrumentum, tenetur apud se seruare registrum quod

vocant,

vocant,& non dare alicui alteri, nisi transumptum ali-
quod, quando verò alteri detrimentum obuenit, ob
quod apud notarium non manet registrum, tenetur de
damno illato.

Rursus quartò, quando apud se retinet registrum,
non debet retinere tantùm in protocollo, seu in breui-
bus, vel albis vt vocant. Scias enim notarios non exten-
dere instrumenta, quia prolixa sunt, nec possunt multa
vna die conficere, vnde sumunt solùm rei substantiam
in chartula quadam, quæ dicitur protocollum, vt postea
cùm eis vacat, in registro extendant. Scias etiam illam
chartulam, nullam vim dare instruméto, nisi in registro
sit extensum, secũdùm iuris formam. Isti autem vix im-
plent, aut extendunt ista instruméta, vnde magnum pe-
riculum potest inde obuenire ijs, ad quos instrumenta
pertinet, præsertim, quia potest mori notarius, & tunc
manent instrumenta, ac si nulla essent, ob id, in hoc gra-
uiter peccant notarij circa instrumenta.

Rursus quintò, non debent occultare instrumenta
quæ ab eis exiguntur. Accidit enim, quod vnus recurrit
ad notarium, vt fidem faciat instrumenti, ratione cuius
vult rem suam, vel quod sibi obuenit, exigere, notarius
autem pretio aliquo ab opposita parte corruptus, occul-
tat, negando se tale confecisse instrumentum, & in hoc
etiam graue committitur peccatum, obligans ad resti-
tutionem.

Rursus sextò, tenetur, etiam nullo exigente, si apud
se manet aliquod instrumentum, vel testamétum, ratio-
ne cuius, aliquibus fiunt legata, nec impleta sunt, igno-
rantibus ijs quibus fiũt, manifestare illud: primùm qui-
dem ijs, quibus incumbit implere, quòd si non impleant
culpa sua, manifestet illis quibus fiunt, & in hoc, quo-
rundam abusus est. nam manifestãt illis qui implere de-
bent, nõ vt impleant, sed vt ab illis exigant pecunias, &
ipsi manifestent eis quibus legata debentur. Hæc sunt
quæ ad fidelitatem notarij maximè spectant.

Iustitia autem consistit in duobus, in instrumento, &
in pretio. In instrumento quidem, adhuc in duobus:

Primum eſt, ne de re illicita, & prohibita faciant inſtrumentum, puta, de vſura. Tunc enim peccant mortaliter, & aliquando tenentur reſtituere. Cùm enim faciunt inſtrumentum de contractu vſurario, manifeſtè exprimendo vſuram, tunc non tenentur reſtituere, licèt peccant, quia illud inſtrumentum nullum vim dat vſurario recuperandi vſuras, ac ſi non eſſet, niſi eſſet in terris vbi præceptum eſſet, licèt iniuſtum. Quandò verò facit inſtrumentum palliando vſuram, puta ſub nomine veri contractus, & legitimi vſuram palliat; vt, dat Petrus Ioanni centum aureos, vt poſt duos menſes recipiat centum & decem, vſura eſt; tamen fit inſtrumentum nomine mutui, quod dat Petrus Ioanni, centum & decem, vt poſt duos menſes, totidem det, cùm tamen nō det Petrus niſi centum, hic palliatur vſura, & notarius tenetur reſtituere vſuram Ioanni. Nam per tale inſtrumentum obligatur in foro exteriori Ioannes reddere centum & decem. Quòd ſi tale inſtrumentum fieret in fauorem Ioannis petentis ad vſuram, & rogantis vt tale fiat inſtrumentum, quia aliter non poteſt habere pecunias, tunc peccatum eſſet mortale notarij, ſed nō obligaretur ad reſtitutionem.

Alterum, in quo iuſtitia circa inſtrumentum cōſiſtit, eſt, ne faciat inſtrumentum prohibitum.

Sunt autem hæc inſtrumenta prohibita duo: quædam quæ continent materiam vſuræ, nempè, ſi quis dominus vellit inſtituere, ne ſoluentes vſuras poſſint repetere illas in iudicio: aut qui acceperunt ad vſuram, vt cogantur ſoluere, nullus notarius poteſt ſuper hoc inſtrumentum conficere, & ſi conficiat, mortaliter peccat, & incurrit excommunicationem, à qua poteſt ab Epiſcopo abſolui. Habetur hoc Clem. de vſur. Quædam alia inſtrumenta ſunt prohibita, nimirùm, quæ fiunt contra libertatem Eccleſiæ, & notarius peccat mortaliter ſi talia faciat, & excommunicandus eſt, non tamen ipſo facto incurrit excommunicationem. Hæc igitur eſt iuſtitia quæ in inſtrumento conſiſtit.

Altera eſt in pretio, & hæc duplex eſt.

Altera;ne accipiat pretium pro re, pro qua nullum est pretium exhibendum. Vnde in Concilio Tridentino sess.21.cap.1. præcipitur, ne pro negotio ordinis, notarius quicquam accipiat; imò nec pro dimissorijs, aut testimonialibus literis, si habet salariũ ab Episcopo. quod si non habet, potest pro his duobus dictis accipere, sed solùm decimam partem aurei.

Altera est; ne excedat pretium iustum instrumenti, pro quo potest pretium accipere. Hoc autem est frequenter lege taxatum. In qua taxatione, notandum est apud aliquas regiones existere taxationes has secundum pretia vilissima, quia sunt antiquissimæ, quando res minimo pretio emebantur: & tunc ipsa officia, minùs multò valebant: modò autem multum valent. & quamuis iustè possit notarius excedere illa taxata pretia; tamen vnum obstat, nimirùm iuramentum, quod singulis annis, aut in principio officij facit; putà, obseruandi illam taxationem, ob id peccat transgrediendo. Vnde sanctissimè facerent Principes, si pretium conueniens habita temporum, & regionum ratione imponerent, aut tale iuramentum, quo multi illaqueantur, auferrent penitùs.

De Procuratore.

CAP. LXII.

VLTIMA persona, ex his quæ in iudicio superius propositæ sunt, est Procurator. In quo, multa etiam exigenda sunt.

Primum est sciẽtia. Debet enim quæ ad officium spectant, scire. Vnde, si ignorantia litem clientis perdat, restituere tenetur, nec excusationem habet.

Secundum est, diligentia. Debet enim necessarios terminos petere in iudicio, appellare, cùm appellandum est; probare, quod probandum est; respondere, cùm respondendum est; & in alijs necessarijs nõ deesse, cum aliqu

aliquid prætermittit ex negligentia probabili, restituere damnum tenetur, quod, ob id, cliens incurrit. & multò magis si ex malitia facit.

Tertium est, veritas. Debet enim dicere quod verum est, & non falsa, aut incerta. Et in hoc grauiter isti peccant, quod nomine suorum clientium respondent in iudicio affirmatiuè, quæ prorsus ignorant. Similiter negatiuè: & hoc iurando super animas suorum clientium, & his non contenti, cùm vident imminere periculum suæ causæ, si cliens aliquid cõfiteatur, quod aliàs verum, & iuridicè inquisitum est, persuadent illi, vt neget fortiter, dicendo irrisiuè, præstat esse martyres, quàm confessores. Vnde peccant multùm tales procuratores, inducentes ad periuria & mendacia in iudicio: dãnificantes alios, qui iustam habent litem.

Quartum est, iustitia, vt nõ nisi iustam causam defendant. Et in hoc, idem dicendum est, quod superiùs diximus de aduocato, quantum ad causam.

Iustitia etiam exigitur, vt pretium iustum tantùm sui laboris exigant. In quo etiam abusus est, plus enim iusto exigunt, imò solent isti à clientibus petere pretia pro se, & pro aduocato, & pro notario, & sibi omnia vsurpant, & aliquando parum quid illis reddunt. In quo peccant, obligati reddere istis suorum laborum pretia, quæ acceperunt. Nam isti procuratores sunt ita exercitati aliqui, vt ipsi velint facere instrumenta, quæ ad notarios pertinẽt, & defensiones, quæ aduocatorum sunt: & rogãt notarios, & aduocatos, vt subscribant, ac si sua essent, & modicum soluunt pro subscriptione, istis hoc acceptantibus, quia melius est, modicum lucrari, quàm nihil, & quia procuratores aliàs non deferrent negotia ad ipsos. Et hoc peccatum etiam est. Imò aliquando isti errant in facto, quia nesciunt aliquando facere vt oportet, & damnificant alios: Vnde, consequenter ad restitutionem tenentur.

Iustitia etiam exigitur, vt lites quas primò acceperunt, patrocinio defendendas, priùs absoluant. Solent enim isti multorum patrocinia suscipere, & vnum, aut

alterum prosequi,alijs dilatis, vt maius ab ipsis exigant pretiū: cùm tamen non possint suscipere nisi quæ commodè, & absque clientum detrimento,ob moram,possint defendere. & susceptorum primū locum obtineant quæ priùs tempore suscepta sunt, nisi aliquod notabile detrimentū aliquis ob moram incurrat,altero non eam incurrente. cumq; etiam primus incurrit,non debet suscipere secundum, nisi secundo admonito, se nō statim posse in ipsius negotio patrocinari.

Iustitia etiam exigitur, ne terminos impertinentes petant,qui ad causæ non faciunt iustitiam,sed solùm puram dilationem, vt cogat oppositos cliētes desistere à causa iusta,vel pactum faciant iniustum, vel saltem eis noceant.

Iustitia etiam exigitur, ne, post causæ victoriā, vltra pretia suorum laborum, petant auctaria, vulgò dicta mangia. Non enim licitè possunt ista accipere, nec illa dant nisi coacti, quāuis dicant,se libenter, & gratis dare. Et quamuis Nauar.c.25.nu.30. dicat posse accipi,tamen dicit debere esse modica. Mihi tamē meliùs videtur, nulla posse accipi, & cùm clientes dent inuiti, signum est quod lite peracta, frequenter dicunt hos procuratores esse rapaces; &(vt inuidia verbo absit)latrones. Quamuis autem tales non sint,tamen tali verbo, isti suum animum produnt, se non nisi ob necessitatem suas illi dare pecunias,etiam quas iustè soluunt.

Quid detractio, quotquot ipsius modi sint.

CAP. LXVI.

CIRCA huius octaui præcepti posteriorem partem,oportet tractare de detractione:ac à definitione incipiendum est. Potest autem sic describi. Est ablatio famæ,per verba,cum intentione nocendi. In qua, quatuor partes continentur.

Prima est, *ablatio*, detrahere enim est, auferre aliquid à pro-

proximo, vnde constat detractionem esse contra iustitiam, quæ prohibet, alteri auferre quod ipsius est.

Altera pars est, *famæ*; fama autem, & notitia, & opinio, quam aliquis apud homines habet, quando bona est, dicitur bona fama, cùm verò mala, dicitur mala. Differt ab honore; nam honor est reuerentia, quæ alicui exhibetur: tamen, tam honor, quàm fama, sunt bona hominis externa; nam sunt alij qui debent habere opinionem, & exhibere reuerentiam. Quando igitur aliquis aufert bonam famam & opinionem, quam aliquis apud alios habet, dicitur detrahere, ob id detractio dicitur ablatio famæ; in quo differt à contumelia, quæ est ablatio honoris.

Tertia pars est, *per verba*; Dupliciter enim potest aliquis bonam famam alicuius auferre.

Vno modo, apud se solùm, vt cùm Petrus habens in se bonam opinionem Pauli, mutat eam, & concipit malam, tunc aufert in se famam Pauli, & si talis mala opinio concepta fuit absque rationabili causa, tunc pertinet hoc ad iudicium temerarium.

Altero modo, potest aliquis auferre famam, non solùm apud se, sed apud alios, & hoc pertinet ad detractionem, cumque homo suos conceptus verbo manifestet, ob id verbo fit detractio; ac propterea, talis pars est in definitione posita. Aduerte tamen; per verba intelligi etiam mutus, & signa; intelligi etiam scripturas, quibus libelli infamatorij fiunt. Rursus, intelligi ista formaliter, & virtualiter; Verbum formale est, cùm quis verbũ profert, similiter de signo, & scriptura; Virtuale verò est, cùm ex taciturnitate verbum insinuatur, cùm quis enim tacet, cùm loqui debeat, virtualiter loquitur, aliquid approbando, vel reprobãdo. Omnia ista per illam partem, *verba*, intelliguntur.

Quarta pars est, *cum intentione nocendi*. Non enim sufficiunt aliæ tres partes ad detractionem, nam cùm quis iuridicè aliquem accusat criminis, vel cõdemnat, famã aufert, nõ tamen detrahit, nam detractor famam aufert, intentione nocendi illi in fama, cui detrahit.

Aduerte autem, aliquem dupliciter intendere nocere alicui in fama.

Vno modo, directè; cùm verè habet talem intentionem nocendi.

Altero modo, indirectè, cùm licèt non habeat talem intentionem expressè, famam tamẽ aufert, ob finem minùs principalem, quàm sit, illius famam offendere; vt, qui ob ludum, & iocum, vel absque fine, alterius famam aufert. Et quamuis etiam auferat ob bonum finem; tamen non seruatis circunstantijs, in quibus licet famam aliquando auferre; vt, cùm licitum est, peccatũ alterius alteri aperire, vt dictum est. Qui enim præfert talem finem minori famę alterius, parùm curat ei nocere, & sic indirectè habet intentionem nocendi. Hæc igitur est detractionis definitio. Sequitur, vt quot modi detractionis sint, proponamus; sunt autẽ octo, de quibus vide S. Thomam 2.2.q.73. & est doctrina communis Theologorum. Qui quidem in duas partes diuiduntur: quidam sunt, quibus detractio versatur circa malum; quidam, quibus versatur circa bonum. Circa malum, quatuor sunt modi detrahendi, hoc carmine contenti.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Imponens, dicitur qui infamat alterum, imponendo crimen, & vitium quod nõ habet, & hic est pessimus detractionis modus. *Augens* est, qui alterius crimen verum, narrãdo ipsum auget, amplificando, & exaggerando, vt maius appareat. *Manifestans* dicitur, qui crimen occultum alicuius propalat & manifestat alijs, illius famam auferre intendendo. *In malum vertens*, dicitur, qui bona acta alterius, in malam partem interpretatur, coram alijs illius famam minuendo. Ille dicitur in malum conuertere bona alicuius; qui quod ex se bonum est, leui ratione motus, & absque causa rationabili, vt malum iudicat, quia possunt etiam ipsa malè fieri.

Modi autem, qui circa bonum versantur, sunt etiam quatuor, qui hoc carmine continentur.

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudatve remißè.

Ille dicitur negare, qui virtutem alterius, ex qua fa-

am apud alios habet, coram his negat. Ille minuit, qui, licèt non neget, tamē minorem quàm sit, suis verbis, aut signis facit. Ille autem tacendo detrahit, qui, cùm de fama alicuius periculum est, cui potest ipse subuenire, nihil dicit: vel, quia alijs laudantibus aliquem, ipse tacet, in quo dat intelligere, se aliorum laudi non consentire. Ille laudat remissè, qui, quod magna laude dignum est, parùm laudat, aut verbo, aut gestu, vel signo. Et hic modus ad secundum reducitur, ob id communiter à Theologis septem modi detractionis describuntur, quos Scotus reducit ad tres, 4. sent. dist. 15. sed distinctiùs habentur, vt sunt propositi.

Quale peccatum sit detractio.

CAP. LXIIII.

PECCATVM detractionis, mortale est ex genere suo; cùm sit contra iustitiam. Et S. Thom. dicit, ex suo genere, esse peius quàm furtum; nam magis est nociuum proximi, cùm per furtum auferantur pecuniæ, per detractionem verò fama, quæ præstantior est pecunijs. Hoc peccatum est cōmunissimum, vnde Glo. super illud prouerb. 24. *cum detractoribus, ne commiscearis*, dicit; hoc specialiter vitio, penè totum genus humanum periclitatur, Deo est maximè odiosum. Vnde Dauid dicebat; *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar*. Aduerte autem, quamuis, ex suo genere mortale sit tamen in tribus casibus, fit de facto veniale. Primus est, cùm est materiæ leuitas. Cùm enim est paruum nocumentum in fama, quamuis sit cum intentione nocendi, est veniale.

Tamen aduerte, leuitatem, aut grauitatē materiæ esse pensandam ex tribus.

Primò, ex quantitate ipsius infamiæ in se, id est, vitij quod imponitur, aut boni quod tacetur.

Secundò, ex parte personæ diffamatæ: nam aliquando vitium impositum vni personæ, leuis est infamia

aliquando nulla. Nam multi in vitijs se iactant;vt iuue-
nes in re venerea, milites in homicidijs, his autem de-
trahere imponendo similia,leuis materia reputatur, a
si sit persona religiosa,aut studiosa,grauior est mater
Vnde,Episcopis, personis Ecclesiasticis, publicis, reli-
giosis,detrahere,maius est peccatum,& crescit multu
materia. Hîc autem aduertenda est excõmunicatio lat
contra scribentes & recipientes libellos infamatorios
contra instituta S.Francisci,& S.Dominici:quæ excom
municatio est Papalis, & habetur in bulla, Ex alio qu
habetur apud S.Antoni.3.par.tit.24.cap.70. De aliar
religionum institutis, peccatum est detrahere, sed no
est subiectum excommunicationi.

Tertiò,consideranda est materia ex parte perso-
rum.numeri,& qualitatis,apud quas infamia inducit
Nam apud vnum diffamare, minùs est quàm apud mu
tos;& apud vnum virum grauem, magis est quàm ap
minùs talem.Quãdo igitur his omnibus adhuc perpe
sis,leuis materia est,fit veniale; quamuis duo priora p
tiùs consideranda sunt.

Secundò,fit detractio venialis, vt dicit S.Thomas
q.73.cùm fit absque intentione expressa nocendi,sed
iocum,vel aliam causam,sed hoc intellige,nisi sit no
bilis infamia,tunc enim esset mortale.

Tertiò,cum quamuis sit notabilis infamia,& cum i
tentione nocendi,tamen actus non fuit omninò delib
ratus,vt cùm quis inaduertenter, ira graui percitus, a
terius crimen propalauit, ita vt in tali manifestatione
non fuerit totius libertatis compos: tunc namq; minu
tur peccatũ, vt sit veniale, sicut in periurio, & blasphe
mia aliquando fieri solet: si tamen actus sit deliberatu
mortale peccatũ esset, tãtam infamiam alteri intulisse

De resolutione aliquorum dubiorum.

CAP. LXV.

DVBIA aliquot sunt, quibus magis in particula
ista materia declaratur.

Primum est, an diffamatum hominem liceat apud eos qui ignorant illius crimen, manifestare: præsertim, cùm infamatus est per iudicis sententiam in vno loco, an liceat id manifestare in alio loco. Ista quæstio fuit controuersa inter Caiet. opusc. 16. respon. 9. & inter Adria. quodlib. 11. quæst. 1. Ille affirmat, hic negat: in gratiam tamen resolutionis, sunt duæ distinctiones aduertendæ.

Prior est, aliquis potest esse dupliciter infamatus:

Vno modo, per iudicialem actum, vt qui conuictus est latrocinij coram Iudice, & castigatus est; aut qui pro crimine hæresis punitus est, aut quid aliud infamię contraxit in iudicio.

Altero modo, per publicum factum, quamuis extra iudicium: vt, qui commisit homicidium publicè, aut est manifestus latro, vel quid simile.

Posterior distinctio est; Qui sic infamatus est, dupliciter se habet: aut enim post talem infamiam iam est bonam famam consequutus, tum, quia temporis longitudine tradita sunt omnia obliuioni, tum, quia vitam emendauit. Aut nondum bonam famam est cõsequutus.

His suppositis, sint aliquot conclusiones:

Quarum prima est, Manifestare crimẽ alicuius, quocumque modo infamati, intentione ei nocendi peccatum est; v. g. si aliquis est publicè conuictus, & punitus pro latrocinio, tamen alius nescit istud, si Petrus huic manifestet, intentione nocendi infamato illi, peccat cõtra charitatem.

Secunda conclusio; Si quis infamatus, siue per crimen publicum, siue per Iudicis sententiam, iam est bonam consequutus famam; qui, absque legitima causa, illius crimen manifestat, peccat contra charitatem, & contra iustitiam. verbi gratia, est aliquis Romæ, qui iã à multis annis fuit per inquisitores publicè punitus, tamen post resipuit, & bonam famam modò habet, nec est qui recordetur illius criminis; si quis hoc aliis manifestat, contra charitatem peccat, & contra iustitiam, & consequenter tenetur ad restitutionem. Contra cha-

ritatem quidem, quia nocet proximo: contra iustitiam verò, (contra Soto lib.4.quæst.10.art.2.) quia quamuis per iudicis sententiam fuerit illi fama antecedens ablata, tamen non sequens, vnde verè possidet bonã famam sequentem, quam qui aufert, iniustè aufert. Liceret tamen in quibusdam casibus:

Primus est, ad vitandum detrimentum corporale alicuius: verbi gratia, si quis existimatus bonus homo, cùm tamen alio in loco esset damnatus latrocinij, versaretur in aliquos, vnde periculum esset ne res eorum raperet, tunc liceret illos admonere, illum conuictum fuisse latrocinij, si aliter non poterat illos auertere à cõuersatione illius. Similiter, si quis se medicum iactaret magnum, cùm esset ignarus, quia est in aliorũ detrimentum; licet id dicere: in quo casu licet etiam occultũ crimen manifestare.

Secundus casus est, cùm vergit in detrimentum spirituale alterius, in quo etiam casu licet occultum aperire: vt si aliquis est hæreticus, cuius statua combusta est alibi, ignorant tamen in alio loco, vbi periculum est inficiendi alios; tunc licet id reuelare. Similiter licet malos mores aliquorũ manifestare, vt admoneamus alios, ne conuersatione illorum peruertantur.

Tertius est, cùm est in publicum detrimentum; Vnde, si quis beneficium aut dignitatem vult assumere, cùm verè sit inhabilis, nec posſit iure recipere, quamuis occulta sit inhabilitas, licet reuelare, quia est in publicum detrimentum. De his vide Nauar. cap.** inter verba, numero octingentesimo quinquagesimo-quarto.

Tertia conclusio: quando nondum est bonam famam consecutus, si per Iudicis sententiam infamatus est, non est contra iustitiam, nec contra charitatem, in eadem vrbe id manifestare ignorantibus: verbi gratia, hodie Petrus est castigatus pro latrocinio publicè, non est mortale peccatum id dicere aliis, quia adhuc nesciebant in eodem loco. In primis non est contra iustitiam, quia illi ablata est, & per accidens est, quòd aliqui in-

potent, vel apud aliquos bona fama maneat. Præterea non est contra charitatem: quia si non tunc, paulò post apud alios diuulgabitur tale factum, ob id, in nullo iste nocet. hunc tamen diffamare in alio loco, mittendo literas, aut verbo in aliis locis factum narrando, non est contra iustitiam, vt tenet Caiet. loco citato, & Bart. l. ex ... ff. de postul. quia iste diffamatus verè non habet famam, sicut si non haberet brachium.

Esset tamen contra iustitiam in duobus casibus:

Prior est, quando tertia persona infamaretur: vt, si frater diffamati est in illo loco, cui fama aufertur, si fratris infamia illuc deferatur.

Posterior est, cùm diffamato aliquod aliud detrimentum corporale obuenit, puta, quia forsan occidetur, vel incarcerabitur, vel priuabitur aliquo bono alio temporali. Nec etiam esset contra charitatem, extra hos casus; nisi quando diffamatus esset præsens in illo loco. Tamen digito notare illum, extra casus secundæ conclusionis, peccatum esset. Præterea quamuis sit absens, verisimiliter creditur, quòd nunquam fama illius criminis perueniet ad locum illum distantem. Cùm verò quis manifestat in alio loco, quò aliàs non perueniret infamia illius, contra charitatem peccat.

Quarta conclusio: Cùm infamia est publica, licèt non per Iudicis sententiam, secundùm Scotum, 4. dist. 15. quæst. 4. non est peccatum, in eadem vrbe aliis manifestare, sicut de infamato per sententiam, dummodo sit verè publica infamia: vt qui occidit hominem in conspectu publico, vel apud maiorem partem est notũ illius homicidium, in alio tamen loco distanti, non liceret manifestare, vt dicit Soto loco allegato. Per hæc resoluitur dubium primum.

De da-

De secundo dubio.

CAPVT LXVI.

ALIVD dubium est, an possit aliquis se infamare. Caiet. verb. detractio, dicit ad hoc, duo:

Primùm est, quòd nulli licet se infamare; sed peccat non solùm contra charitatem, sed contra iustitiam, & consequenter tenetur ad restitutionem; sibi enim debet famam reddere.

Secundum est, quòd non excusatur per torturam: vnde qui in tortura sibi famam abstulit, confitendo crimen quod non fecit, aut reuelando crimen, quod non tenebatur, tenetur negare iterum si falsum fuit, & pati torturam. Fundamentum Caiet. est, quia nullus dominus suæ famæ, sicut nec suæ vitæ. Contrariam tamen opinionem tenet S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 4. ad primum, & Soto loco citato, cum communi sententia.

In cuius explicationem sunt aliquod dicta notanda.

Primum est, se infamare, non est contra iustitiam, quamuis sine causa se infamet, nisi ex consequenti. Dico ex consequenti, quia qui se infamando alium tertium infamat, tunc ratione tertij peccat contra iustitiam, se sine causa infamando; remota tamen alterius infamia, non est contra iustitiam. Nam homo est dominus suæ famæ, sicut & pecuniarum; vnde, eam prodigere, non est contra iustitiam, nec est obligatio ad restitutionem.

Secundum est; Se infamare absque causa, est peccatum contra charitatē, & in duobus maximè casibus, est peccatum mortale.

Prior est, quando infamia est grauis multùm: vt qui sibi imponeret crimen hæresis, aut quid simile. non tamen si imponeret non ita graue crimen, esset mortale, quod non multum est famæ ablatiuum.

Posterior est, quando sua infamia aliis nocet, nimirùm cùm est publica, cuius bona fama aliis prodest. Ad-

de etiam, cùm intercedit periurium, esset mortale. Omne enim, firmatum iuramento mendacium, est mortale. Remotis his casibus, non videtur mortale; præsertim, si non imponit sibi crimen, sed occultum manifestat.

Tertium est, quando aliquis in tortura positus, manifestat crimen alterius verè, quamuis non interrogetur iuridicè, non peccat. Hoc est Soto lib. 5. quæst. 10. art. 2. Verbi gratia, aliquis iniustè torquetur, vt complicem occultum reuelet, potest iste verum dicere, quamuis grauiter peccet Iudex interrogàndo, & sic torquendo. Ratio Soto est, quia nullus tenetur cum tanto sui detrimento, alterius famam conseruare, occultando peccatum commissum illius.

Hoc tamen limitandum est, cùm non est in detrimẽtum publicum illa manifestatio. verbi gratia, cùm quis interrogatur, vt manifestet aliquod secretum alicuius Reipubl. aut alicuius exercitus: ex cuius manifestatione sequitur graue detrimentum Reipubl. aut exercitus illius: vt, cùm comprehenduntur milites vnius ab altero exercitu, solent iniustè interrogari, tunc debent potiùs mori, quàm rem aperire.

Secundò etiam limitari debet, cùm quid scit, & interrogatur, cognouit ratione sacramentalis confessionis: tunc mille mortes pati debet potiùs, quàm aperire. Et ad hoc non solùm tenetur confessor Sacerdos, sed etiam interpres & laicus audiẽs confessionem in necessitate, & literatus homo qui cõsulitur de remedio peccati.

Tertiò etiam limitari debet, quando qui peccatum illud scit, via iniusta cognouit, puta vi, & extortiõe, aut fraude, & dolo, vt qui in occulto loco peccata alterius audiuit, quæ in confessione dicebantur, tunc debet potiùs mori, quàm reuelare. quamuis extra istum casum confessionis, si vi, aut alio dolo cognouit, non tenetur occultare in tortura graui, nisi sit peccatum, quod in mortem, vel occisionem membri alterius, vel alicuius grauis nocumenti cederet. Cùm enim non ista obueniunt illi alteri, posset excusari vi torturæ. Has tres limita-

mitationes ponit Nauar. in summa, cap. 18. num. 31.

Quartum dictum est; Potest aliquis absque peccato in tortura, manifestare suum crimen verum, quamuis non interrogetur iuridicè, & consequenter se infamare. Nec enim tenetur famam sustentare cum tanto labore, cùm sit ipsius dominus. Sed hoc intellige, quando non existimat se alteri nociturum in spiritualibus: verbi gratia, Si quis apud multos esset habitus in magna existimatione, & haberet crimen occultum, quod si manifestaret, illi ad hæresim conuerterentur, potiùs talis mortem debet pati, quàm manifestare. Similiter, quando sequitur reipub. detrimentum, vt superiùs diximus. Potest etiam sine peccato mortali, confiteri crimen falsò sibi impositum, pro cuius cõfessione torquetur, nec hoc est mortale, quamuis sit ob talem confessionem suspendendus, vt benè dicit Soto loco allegato. Sed hoc intelligi debet citra iuramentum. Nam periurium est mortale peccatum, quamuis si iam commissum est tale peccatum iurando, confessor non debet obligare vt iterum verum dicat. Intelligendum etiam est, ne noceat alteri, imponendo falsum ei: nam tunc contra iustitiam peccaret mortaliter, quia non est dominus famæ alterius sicut suæ; ob id obligãdus esset à confessore verum aperire, quamuis patiatur mille torturas. Intelligendum etiam est, ne quod imponitur sibi, sit hæresis. Talis enim forsan mortaliter peccaret. Non tamen post confessionem obligandus esset negare iterum, nisi aliis nocuerit auferendo famam, vel detrimentum inferendo, contra iustitiam. Confessor ergo multùm ista consideret.

De audiente detractorem.

CAPVT LXVII.

NON solùm qui detrahit, sed etiam qui detractori consentit, peccat, vt docet sanctus Thomas 2.2. quæst. 73. art. 4.

In cuius gratiam nota, dupliciter aliquem posse cõsentire detractori: Vno modo directè, altero modo indirectè. Directè consentire potest tripliciter.

Primò, quando quis inducit alterum ad detrahendum, tunc non minus peccat quàm detractor.

Altero modo, cùm non quidem inducit, sed delectatur in illa detractione, ex odio quod habet contra detractam personam, & tunc etiam non minus peccat. Imo aliquando magis, si odium est maius: & de his duobus modis intelligitur illud Bernar. 2. lib. de considera. in fine, detrahere, aut detrahentem audire, vtrùm horũ detestabiliùs sit, non facilè dixerim.

Tertio modo, cùm delectatur, sed non ex odio, sed ob vanitatem, & otiositatem quandam: & tunc frequẽter est veniale peccatum, licet detractor aliquãdo mortaliter peccet. Dico frequenter, & non semper, quia aliquando etiam taliter delectari, est mortale in casu illo, quo non impedire detrahentem, esset mortale, vt statim dicemus. Indirectè detrahenti consentire, est non resistere, seu nõ prohibere detractionem, cùm quis potest. Aduerte autem, quòd qui nõ impedit detractionem, aut est persona priuata, aut publica. Voco publicam, superiorem, & prę fectum illius qui detrahit, vt Episcopum, & priorem, aut generalem, respectu subditorum: patrem respectu filiorum, dominum respectu seruorum & famulorum, &c.

De priuata persona, quæ non est superior ipsi detractori, dico aliquando peccare mortaliter, non resistendo detractori, aliquando venialiter, aliquãdo nec mortaliter, nec venialiter.

Peccat mortaliter, cùm ex illa detractione magnum detrimentum obuenit personæ detractæ. Tunc enim peccat mortaliter contra charitatem, sicut, qui videt furem rapientem bona proximi, & non impedit, cùm possit.

Venialiter verò peccat, cùm non sequitur detrimẽtum notabile proximo.

Aliquàndo verò neutro modo peccat.

Primò,

Primò, quando non impedit ex timore, quia timet sibi probabiliter malum, vel nocumentum magnum, si resistat detractori. Tunc enim non tenetur impedire. Dico magnum, quia quando parum nocumenti timet, & nocumentum proximi notabile est; tenetur aliquam iacturam pati pro proximo, quamuis non notabilem.

Secundò, quia pudet eum ob reuerentiam, puta quia detractor est prælatus, & dominus est persona illustrissima; audiens verò est inferior. quamuis, quando detrimentum est graue, tenetur aliquem pudorem pati ob proximum.

Tertiò, quando putat probabiliter, se nihil profecturum, quia quamuis ipse audiens discedat, aut loquatur impediendo, adhuc ille non desistet à detractione; si verò persona audiens est publica, vti diximus, tunc non restituendo, contra iustitiam peccat, & grauius teneturq; maius detrimentum pati in resistendo, quàm priuata persona. Quòd si nullo modo possit, vel non sine graui suo detrimento, adhuc etiam non peccat, sicut nec persona priuata. Multùm autem quisque quantùm potest, debet fugere detractores, & dicere & facere cum Dauid: *Detrahentem secretò proximo, hunc persequebar.*

De restitutione famæ.

CAPVT LXVIII.

DETRACTOR, tenetur famam, quã alteri detraxit, restituere. Vt autem ad talem restitutionẽ teneatur, aliquæ sunt necessariæ conditiones.

Prima est, quòd verè abstulerit famam; si enim non abstulit, vel quia aliqua persona, cui detraxit, erat infamis, vel quia suæ detractioni non est fides adhibita, non tenetur.

Secunda est, quòd contra iustitiam abstulerit; Vnde Iude

iudex iuſtam ferens ſententiam,& accuſator,& denuntians,& alij qui iuſtè famam alterius auferunt,nō peccant,nec tenentur reſtituere. Quòd ſi faciant iſta ex odio,peccabunt quidem,ſed contra charitatem,ob id reſtituere non obligantur.

Tertia eſt;quòd perſona detracta,non recuperauerit famam alia via;puta,quia aliquis detractorem conuicit mendacij,vel quia ipſe ſuo opere famam bonam recepit. Tunc enim detractor non tenetur reſtituere.

Quarta eſt;quòd perſona detracta non condonauerit famam,aut remiſerit. Si enim pretium accepit,pro infamia,vel gratis nolit ſibi reſtitui,tunc detractor non tenetur. Non tamen ſemper poteſt aliquis famam remittere;non enim poteſt,cùm eſt perſona publica,cuius infamia nocet aliis; nec poteſt cum ex ipſius infamia ſequitur alterius infamia, vel detrimentum ; nec etiam, cùm infamia eſt contra fidem , vt de crimine hæreſis. Cùm tamen ſolius ipſius eſt infamia , & nocumentum, nec de tanto crimine eſt, poteſt condonare, aut pretio aliquo commutare. His poſitis conditionibus, tenetur detractor ad reſtitutionem.

De modis reſtituendi famam.

CAP. LXIX.

QVATVOR modis aliquis poteſt famam alteri auferre.

Vno modo imponendo ei crimen falſum; vnde infamiam contraxit , & qui ſic infamauit , tenetur coram his,in quorum præſentia tale impoſuit crimen, aſſerere ſe eſſe mentitum , & falſum dixiſſe , & ſi opus eſt, id iuramento confirmare debet, vt credatur: & qui libellos infamatorios contra aliquem edidit, tenetur alios in contrarium facere, qui tam efficaces ſint ad auferendam infamiam , ſicut primi fuerunt, ad inferendam.

Alter modus auferendi famam est, cùm quis crimen alicuius, verum quidem, sed occultum manifestat, & tunc non tenetur sic restituere famam, vt dicat se falsum dixisse; hoc enim esset mentiri, quod nullus debet facere, sed debet in præsentia illius, cui crimen manifestauit, illum sæpè laudare, vt quantùm fieri possit, bonam opinionem habeat, ipsius. Aliquando etiam bonum erit dicere, se iniustè dixisse crimen illius, vt per hanc æquiuocationem intelligant alij, illud fuisse falsum: vt qui morti proximus est, & alterius crimé, propter quod morte plectetur, occultum manifestauit, tunc coram notario deberet dicere, se malè & iniustè dixisse; nam verum in hoc dicit; contra iustitiam enim manifestauit. Attende tamen: quòd qui prædicto modo, vel isto secundo infamat aliquem, tenetur de damno illato, quod infamatus, ob infamiam incurrit; verbi gratia, si quis ob crimen sibi falso impositum, vel contra iustitiam manifestatum, perdit beneficium, vel officium aliquod, vel aliquod temporale bonum, tenetur detractor ad restitutionem talis damni. Attende etiam; quòd si crimen occultum, quod quis manifestauit, accidat, posteà manifestum fieri, detractor à famæ restitutione liberatur, sed tamen peccauit detrahendo; quamuis, si aliquod damnum infamatus incurrit ob illam detractionem, antequam esset publicum peccatum, tenetur detractor restituere.

Tertio modo; Aliquis famam potest auferre, negando crimen, quod alter ei verè imponit, & consequenter faciendo mendacem; verbi gratia: Aliquis accusat aliquem coram Iudice de crimine vero, iste negat, & negando infamat accusatorem; quia existimatur homo mendax, & iniquus; tunc si iuridicè accusatur, ita vt possit probari, & probetur crimen, si negat, verè infamat, & tenetur restituere; tamen si non probatur crimen, tunc Caietan. verb. restitut. ca. 10. dicit obligari ad restitutionem, tamen contrarium tenet Syluest. restit. 3. §. 3. Et ita tenendum est; quamuis reus peccat, mendacium dicendo, & mortaliter, si periurus sit. Tamen

non

tenetur reddere famam alteri, qui iniquus extitit accusator.

Quarto modo, potest aliquis famam alteri auferre, crimen manifestando, imperfectè dicendo, se audiuisse ab alio, Petrum esse adulterum, vel quid simile; & quamuis Caietan. 2.2. quæst. 62. art. 6. & Scot. 4. distinct. 15. putent non esse detractorem, tamen contrarium tenet Soto lib. 4. quæst. 6. artic. 3. & verè ita est. Nam negari non potest, qui audiunt ab aliquo dicente se audiuisse, Petrum crimen commisisse minorem famam, & opinionem habere de Petro; ob id, ad aliqualem tenentur isti restitutionem, si verum dixerunt, saltem laudandi il[...]alium, & minuendi certitudinem dicti illius à quo audiuit, si sine mendacio fieri potest.

De tribus dubiis circa restitutionem famæ.

CAP. LXX.

DVBITARE aliquis potest an, cum detrimento famæ propriæ, aliquis teneatur restituere alterius famam, quam detraxit.

Dico primò, quòd tenetur etiam cum propriæ famæ detrimento, alienam iniustè ablatam reddere, sicut tenetur qui furatus est res alienas, cum propriarum detrimento eas restituere; & aliquando cum maiori suo detrimento, quàm sit alterius infamia.

Dico secundò cum Sco. 4. dist. 15. cùm, qui infamauit est persona publica, aut illustris, & magni momenti, infamatus autem, est mediocris conditionis, non tenetur illustris, & talis persona, cum tanto detrimento, famam illi restituere, licèt iniustè ablatam, sed potest resarcire pecunia. Et hoc tenet Soto loco allegato, quamuis etiam ipse nolit pecunia sibi resarciri. Sed tamen hoc intelligo semper, quando est notabilis multum excessus conditionis vnius ad alterum.

Alterum dubium eſt,an cum periculo vitæ teneatur aliquis reddere alteri famam. Dico, ſi infamatus idem etiam periculum vitæ ſubeat,abſque dubio tenetur ille famam reddere,etiam cum proprio vitæ periculo: vt qui crimen hæreſis impoſuit alicui, vnde ille comburetur,niſi detractor ſe falſum dixiſſe affirmet,ob quod occidetur,tunc tenetur verum aperire. Hic attende,quòd ſi ille qui ſubit periculum,nõ hoc patitur ex impoſitione alterius,ſed tantùm ob id peccatum alterius, tunc hic non tenetur verum dicere:verbi gratia. Petrus occidit Ioannem; ob errorem comprehenditur Martinus, & morti adiudicatur,tunc Petrus non tenetur ſe manifeſtare,quia ipſe nõ impoſuit Martino, ſed teſtes.Quòd ſi vellet ſe manifeſtare,aliquando benè,& meritoriè faceret, in illo nempe caſu, quando aliquis poteſt licitè pro alio vitam exponere. Quando verò impoſuit falſum, & perſona detracta non ſubit periculum vitæ, ſed tantùm famæ,aut ſimiliter etiam rerum temporalium, detractor verò ſi manifeſtet, vitæ periculum ſubit,tunc dubium eſt,& quamuis Caietanus loco allegato exiſtimet, nunquam obligari aliquem, cum periculo vitæ propriæ reſtituere famam, aut res alterius, tamen ego puto cum Soto eſſe dicendum,quòd ſi notabilis ſit infamia,tenetur etiam cum vitæ periculo reſarcire. De hoc tamen ſuperiùs plura diximus, cum de reſtitutione tractaremus.

Tertium dubium eſt;cùm ſunt duo,qui ſe ad inuicem infamarunt,an poſſit alter licitè non reddere famam alterius.Dico,cùm infamia æqualis eſt,id licitè poteſt fieri,ſicut fit in pecuniis, cùm duo inuicem rapuerunt res alterius æqualis valoris,quamuis vterque peccauit. Sed aduerte,quòd ſi vnus vult alteri famam reddere, iſte tenetur etiam illi ſuam reddere,nec poteſt cogere vt non reddat,ſed,iſto non reddente,non tenetur reſtituere.

De nono præcepto, Non concupisces res proximi. Ex cap. 22. Exodi.

CAP. LXXI.

AVARITIAE peccatum in hoc præcepto prohibetur. In cuius explicationis gratiam, quid Auaritia sit, explicare oportet. Est autem Auaritia, appetitus diuitiarum voluntarius, & immoderatus. In qua descriptione quatuor sunt particulæ.

Prima est, *appetitus*. Voco appetitum, actum quo volumus, seu desideramus rem aliquam.

Secunda est, *diuitiarum*. Non enim appetitus cuiuscunque, auaritia est; nam si est honorum, & propriæ æstimationis, Superbia est; si rerum carnalium, Luxuria; si verò diuitiarum, Auaritia.

Tertia particula est, *voluntarius*. Dicitur voluntarium, quod est spotaneum, & liberum, quod homo potest facere, & non facere. Quando ergo homo sic appetit quod in sua est potestate, nō appetere, sicut appetere, tunc talis appetitus dicitur voluntarius. Et hoc necessarium est vt appetitus dicatur Auaritia; non enim peccatum est, quod voluntarium non est. Sed adhuc non sunt ista satis ad auaritiam; sed opus est quarta particula, vt sit appetitus *immoderatus*, id est, sine modo, sine mensura, sine regula. Regula autem, quia talis appetitus mensurari debet, triplex est, Iustitia, Charitas, Liberalitas.

Quando igitur appetitus est contra iustitiam, tunc auaritia est; quod duobus modis contingit.

Primò, quando aliena appetit, modo illicito habere, vel habita retinere; vt, qui vult pecunias alterius, ita vt si posset, etiam per furtum, vel rapinam, vel vim, vel modo simili habere, vtique acciperet, aut similibus modis habita vult retinere, & talis appetitus voluntarius, est peccatum mortale, nisi materiæ leuitate fiat veniale.

Altero modo; quando vult habere, quæ ipsi nō possunt

iustè dari, nec data potest licitè retinere; vt qui sciens se omninò indignum & aptum, beneficium, aut officium deliberatè appetit, aut habitum vult retinere, peccat auaritia contra iustitiam.

Tunc autem est appetitus contra charitatem, quando homo sic suis reb. afficitur, vt eas præferat diuino præcepto, & sit paratus retinere, quamuis præceptum dilectionis proximi non seruetur. Obligatur enim homo lege charitatis, in extrema, aut graui necessitate proximi, ei succurrere, cùm possit. Cùm igitur aliquis sic appetit suas res, vt sit paratus in nullo casu subuenire, aut in tali casu nolit subuenire, auarus est, & est mortale peccatum talis appetitus sine modo charitatis. Quando verò sic est appetitus ille, vt nec contra iustitiam sit, nec contra charitatis præceptum, sit tamen contra liberalitatem, qua homo ex superfluis, & ex his quæ non sunt multum necessaria, habet quandam obligationem subuenire necessitatibus aliorum quamuis non grauibus, tunc, vt plurimum, est veniale peccatum, saltem ex genere suo; nec fit mortale, nisi contra iustitiam, aut contra charitatem sit. Est ergo auaritia, diuitiarum appetitus, voluntarius, & immoderatus. De Auaritia tractat S. Thomas, 2.2.q.118. quæ est contraria iustitiæ, charitati, & liberalitati.

Quid Gabella, & quotuplex.

CAP. LXXII.

VT Auaritia in particulari consideretur, oportet ab exactione gabellarũ incipere. Videtur autem gabella sic definiri posse: Gabella est tributum publicum, à Principe in communem vtilitatem exactum. In hac definitione, quatuor sunt partes.

Prima est, *tributum*. Voco tributum id, quod aliquis dat, seu contribuit, siue pecunia sit, siue pecunia æstimabile.

Secun-

Secunda est, *publicum*: nam gabella non ab vno aut alero exigitur, sed à communitate.

Tertia est, *à Principe*. Per Principem intelligo, publicam potestatem, non enim est priuati hominis exigere gabellas, nisi superioris potestatis, vt dicetur inferius.

Quarta est; *in communem vtilitatem.* Non enim gabella contribuitur, nisi in bonum, & vtilitatem publicam. Vnde si dantur aliquando ad Regis sustentationem, id est, quia Regis conseruatio, vtilitas est publica. Vides in hac descriptione, causam materialem, efficientem, & finalem. Materialis est, tributum; efficiens est Princeps, seu publica potestas; finis est, communis vtilitas. Multis modis potest & solet diuidi gabella, de quibus vide Sylue. verb. gabella, 1. nec doctores sibi constant in his nominibus: tamen quę magis videntur in vsu, quatuor sunt.

Primus modus dicitur vectigal, à vehendo, quod ex mercibus quæ inuehuntur in ciuitatem, soluitur. Fuit autem institutum istud tributum, ad expensas, pro extructione pontium, & viarum, & ædificiorum communium, etiam ad Principum sustentationē. Dicitur quoque portorium, eò quòd in porta ciuitatis soluitur. Dicitur Italicè, Dogana. Dicitur etiam pedagium.

Alter modus est, qui soluitur pro ducatu viæ, vt homo securum habeat iter à latronibus, & dicitur, guidagium, quod aliquando è mercibus, aliquando è sola persona soluitur.

Tertius modus est, qui soluitur ex his quæ in ciuitate emuntur, & vendūtur, & dici potest vocabulo restricto, gabella. Defectu enim nominis, commune applicamus particulari.

Quartus modus dicitur Italicè tallia, id est, summa aliqua, quam Princeps aliquando pro occurrentibus necessitatibus, solet exigere ab inferioribus. Hæ species, seu modi gabellæ, videntur communiores, & magis in vsu esse.

De iustitia exigentis vestigalia.

CAP. LXXIII.

QVATVOR sunt necessaria, vt prima species Gabellæ iusta sit.

Primum est, ex parte causæ efficientis, vt sit imposita ab Imperatore, vel Rege, vel Concilio generali, vel sit tam antiqua, vt memoriam vincat hominum. Ita habetur in cap. super quibusdam, de verb. signif. Cum Concilio Doctores intelligunt, Papam, qui etiam potest exigere. Sub Rege, Tabiena, & Armilla intelligunt ciuitates Italiæ, quæ mistum habent imperium, id est, in temporalibus nulli substant. Vnde consequenter, intelliguntur Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, & similes. Quando autem aliquis absque facultate talium, noua imponit vectigalia, iniusta sunt, & excommunicatus est in cęna Domini, qui sine facultate, noua pedagia imponit. Etiam iniustum est, vetera augere, &, vt aliqui volunt, etiam incurri excõmunicationem prædictam. Tamen Armilla verb. gabella, §. 8. dicit, non incurrere, quia ibi solùm habetur, qui noua imponunt, pœnæ autẽ sunt restringendæ. At, in contrarium est communis opinio, quam tenet Ange. ver. pedag. §. 9. & Syluest. excommunicatio. 7. §. 14. Nauar. cap. 29. num. 58.

Secundum est, ex parte materiæ, super quam imponitur vectigal. Non enim de his quæ in proprios vsus inuehitur, exigenda est gabella; hoc enim est prohibitum. C. de vectigal. l. vniuersi, vbi prohibetur, ne vectigal exigatur de his quæ in proprios vsus inuehuntur, aut ad soluendum fisco, aut de his quæ reuehuntur ad colendum rus. Talia autem vestigalia exigere, non solum est peccatum, sed excommunicationi cœnæ domini annexum, vbi excommunicantur, qui prohibita pedagia exigunt.

Tertium est, ne exigatur à personis Ecclesiasticis, nam cap. quanquam, de censibus, prohibetur sub excommuni-

nicatione Episcopali,ne vectigalia exigantur à clericis. quod intelligitur de his,quæ in proprios vsus inuehuntur,secùs de mercibus,quæ negotiandi causa vehuntur. Dices,quæ igitur differentia est, inter ipsos, & laicos? Dico,quòd ante bullam cœnæ,non erat excommunicatio contra exigentes à laicis,post bullam verò cœnæ, est excommunicatio nō solùm à clericis, sed etiam à laicis exigere,& iam non est Episcopalis.Rursus, vt dicemus, differentia est;quòd collectas ex proprio vsu, licet à laicis,sed non à clericis exigere,sine licentia Papæ.

Quartum est,vt sit gabella moderata. Quam moderationem Bal.assignat,super l.2.C.de iure aureor.anul. vt non excedat tertiam octauę partis mercium.His conditionibus,adde finem superiùs positum; vt sit communis vtilitas. Nam cùm Principes, in proprios luxus & prodigalitates,exigunt, non excusantur ab iniustitia. Nota,necessarium etiam esse, vt vectigalia nō excedant 24.partem mercium ex quibus exiguntur. Hic aduerte, Principes videntes se non posse exigere gabellas ex his, quæ in proprios vsus inuehuntur à ciuibus,nomen mutarunt,& idem pretium, & tributum exigunt, sed vocāt collectas,quas Caietan.non probat. verb. vectigal. Tabiena vero & Armilla,probant cum limitatione: puta, cum distinctione procedendo;Regibus, & potestatibus sęcularibus non licet, nisi cum duabus conditionibus, quas ponit Tabien.

Vna, vt sit propter grauem necessitatem.

Altera,quòd à proprijs subditis tātùm exigatur, non à forensibus. At Pontifici,quia ipse non substat legibus Imperialibus,licet etiam à forensibus exigere,per suum statum transeuntibus:non tamen sine vrgenti necessitate,quæ in vtilitatem communem tendat. Et reuera vix potest talis necessitas accidere : nam videtur iniustitia hic committi,cùm plus soluat,qui plus in proprios vehit vsus,plus autem inuehit,qui plus indiget.Quomodo ergo iustum est,plus exigere,à plus indigente? Meliùs fieret,si talis gabella aliter suppleretur.

De iustitia exigentis Guidagia.

CAP. LXXIV.

TABIENA benè dicit, non licere dominis ista guidagia exigere, quia ipsi tenentur suas terras securas facere, & quietas. Quòd si aliquid possint exigere, tunc tenentur ad restitutionem eorum, à quibus viatores spoliantur, cùm eorũ negligentia accidit, quia custodias non ponunt. Cùm igitur hoc in vsu non sit, nõ licet eis tallia exigere. Licet tamẽ istis rusticis, accipere aliquid à viatoribus, vt viam doceant, vt ipsos comitentur ad securitatem; quia ad hoc non tenẽtur isti de iustitia. Ob id, pretium recipere possunt. Guidagia etiam nõ imponi possunt, nisi à quibus vectigalia, c. super quibus, de verb. signific. Circa primam verò speciem gabellæ, non videtur necessarium, vt imponatur ab Imperatore, Rege, vel aliis prædictis personis. Potest enim imponi, etiam à dominis subditis Principibus. nam caput illud prohibens impositionem gabellarum, omnibus præter prædictas personas, non procedit, nisi de pedagiis, & guidagiis; reliquæ verò tres cõditiones, vt moderatum sit pretium, & non exigatur ab Ecclesiasticis personis, sine licentia Papæ, & non exigatur ex his quæ in proprium vsum emuntur; necessariæ sunt. Et quamuis ista tria possint aliquando non seruari, tamen debet esse in necessitate aliqua vrgente, & in bonum commune vergente, cui aliunde vix, aut nullo modo possit succurri. Quæ quidem necessitas, vix potest occurrere. Vnde, tales gabellæ, quæ ex his, quæ ad sustentationem propriã emuntur, exigi solent, magnam speciem habent iniustitiæ, & vix possunt iustificari. Et ex hac parte, illa gabella quæ apud Hispanos dicitur, *alcauala*, videtur iniusta; quæ quidẽ exigitur, tum è mercibus, tum ex his quæ in proprios vsus emuntur. nec solùm ex hac parte iniusta videtur, sed etiam quia iam cessauit finis propter quẽ fuit imposita, puta bellũ Granatæ. Et quamuis bellum esset,

Reges

Reges illi sunt adeò diuites facti, & gabellæ etiam aliæ adeò pingues, vt posset prouideri sufficienter absque tanta exactione.

Circa Talliam verò, obseruandæ sunt conditiones tres, quarum vel vna deficiente, iniusta censebitur.

Prima, vt non imponatur, nisi ob communem & publicam vtilitatem, qua cessante statim cesset. Vnde, non benè faciũt, qui exigunt gabellam, vel talliam aliquam quotannis, pro murorum erectione, vel pro fortificandi ciuitate, vel pro alio bono communi, & cessantibus finibus his, adhuc exigunt tales gabellas.

Secunda est; vt non imponatur, nisi graui existente necessitate communis vtilitatis, cui vix potest ex alijs publicis redditibus succurri.

Tertia est; vt modo iusto imponatur, nec oneretur plus pauper quàm diues, cùm iustitia potiùs exigat, vt qui plus habet, plus ab eo exigatur. Est autem hic considerandum; quòd licèt Principes possint facere aliquos exemptos à solutione gabellarum, debent tamen ita facere, vt quod ab illis exacturi erant, non oneretur super alios pauperes. Esset enim tunc ex aliena arca facere eleemosynam. Maximè autem hoc necessarium est in omni gabella, vt cessante fine propter quem imposita est, ipsa cesset; nisi alius æqualis successerit: ex qua parte, multæ gabellæ, multum habent ex iniustitia adiunctum.

De iustitia soluentis Gabellas.

CAP. LXXV.

QVATVOR punctis continentur ea, quæ ad soluendas gabellas pertinent.

Primum est; nullus tenetur reddere pœnam impositam non soluentibus gabellas, quamuis non soluerit, nisi priùs condemnetur per iudicis sententiam, verbi grat. est pœna, qui non soluit gabellam mercium perdit totas merces; si quis est, qui noluit soluere, quam-

quamuis peccauerit, tamen non tenetur restituere talem pœnã, donec per Iudicem damnetur. Hæc est communissima doctorum sententia, Secundum est; quando gabella cognoscitur iniusta, nullus peccat non soluendo Gabellas, nec tenetur tales restituere. Est autem iniusta gabella, quando deficiunt conditiones superius positæ.

Tertium est; quando gabella est iusta, aut non est certum, esse iniustam; tunc peccatum est, non soluere, & obligatur homo ad restitutionem, quia est contra iustitiam. Dixi autem, quando non cognoscitur iniusta; quia subditus, nisi ei nota sit iniustitia, debet facta Principum vt iusta probare, Vnde. 23. q. 1. c. quid culpatur, dicit Papa, milites posse pugnare in bello iusto, vel in bello, de quo non sunt certi, esse iniustum.

Quartum est; sufficit soluenti gabellas, sine vlla fraude merces suas vehere, paratus soluere gabellam: quòd si non exigatur ab eo, non tenetur ipse quærere exactores. Ista est Tabien. verb. pedagium, §. 8. & Soto libr. 3. de iustit. in fin. Dixi, *sine fraude*: quia non licet abscondere merces, nec pacisci cum custodibus, vel alijs vti dolis. Tunc enim à restitutione non excusantur, sed debet apertè, & absque fraude, ac si gabella non esset exigenda, procedere. Adhuc autem limitandum hoc videtur, quando est consuetudo in illis terris exigere, & custodias ponere. Quòd si consuetudo esset, quòd ipsimet præsentarent merces, vtique tenerentur hoc facere in gabella iusta, Soto adhuc limitat; dummodo non sit magni momenti; sed ego puto, si dubia esset gabella, quòd adhuc non tenetur, dummodo, vt dixi, fraude non vtatur.

Sunt autem valdè dubiæ istæ gabellæ, quæ exiguntur ex his, quæ in proprios vsus, & familiæ quis emit.

Quid beneficium, & quotuplex.

CAP. LXXVI.

BENEFICIVM, vt in præsenti sumitur, & aliàs, sacerdotium dicitur, sic definiri posse videtur: Est ius percipiendi fructus, ex bonis Deo dicatis, clerico, propter diuinum officium competens.

In qua definitione quatuor sunt partes.

Prima est; ius percipiendi fructus, id est, facultas seu potestas secundum iustitiam recipiendi, & exigendi fructus; puta, pecunias, vel alia in sustentationem necessaria.

Secunda pars; *ex bonis Deo dicatis*. Aduerte, in principio nascentis Ecclesiæ, illi Christiani sua bona, seu magnam partem eorum, offerebant Deo, in sustentationem eorum, qui ecclesiæ inseruiebant, & in præparationem eorum, quæ necessaria erant diuino officio, puta vasorum, templorum, & aliorum. Vnde ex bonis, & decimis, quæ etiam in tales vsus soluebantur, collecta erat magna summa redditDeo dicatorum; quæ pòst, diuisa est in quatuor partes à Papa Syluestro, vt habetur cap. 4. suorum decretorum: Vna data est Episcopo, altera fabricæ Ecclesiæ reseruata est, tertia inter clericos talis Ecclesiæ diuisa, pro ministeriorũ qualitate; quarta pauperibus. Est ergo beneficium, ius exigendi fructus ex ista parte, quæ personis ecclesiasticis obuenit.

Tertia pars est, *clerico competens*; nam sæculares non possunt de iure habere beneficia.

Vltima pars est, finis, nimirum, *ob diuinum officiũ*, quod in laudibus diuinis consistit, in sacrificio Missę, & sacrorum administratione, non quòd isti redditus dentur in pretium, sed in sustentationẽ talium personarũ, vt à cura sibi prouidendi liberi Deo meliùs vacare possint. *In populi vtilitatem*; In ista quarta parte, differt beneficium, à præbenda, putà, quæ non est annexa canoniæ. Nam præbenda datur homini sæculari, non ob tale officium; sed,

vel

vel quia benè meritus est de ecclesia, vel quia in temporalibus seruit ecclesiæ, vel ob paupertatem, vel aliam honestam causam. Vnde talis præbenda, est ius percipiendi fructus, sed non ob diuinum officium; ob id, non est beneficium. Et in hoc eodem differt à pensione, quę propter tale officium non datur, licèt in reliquis conueniat. Circa species seu modos beneficiorum, Sylue. verb. beneficium 1. dicit multa; mihi videtur magis ad rem, diuidi posse in quatuor genera. Quædam enim habent curam animarum, & iurisdictionem exteriorem, vt Episcopatus, Abbatiæ aliquæ, & Prioratus: quædam neutrum habent, sed tantùm officium diuinum, vt beneficia dicta simplicia, capellaniæ, &cæt. Alia habent iurisdictionem, sed non curam animarum, quæ in administratione sacrorum consistit: & huiusmodi sunt aliquæ Abbatiæ, quæ dicuntur iurisdictionales; Similiter dignitates, vt Archidiaconatus, & decanatus, qui quandam iurisdictionem in choro habent. Quædam quarto loco, curam habent animarum, sed non iurisdictionem; vt beneficia, quę dicuntur curata.

Quis potest conferre beneficia.

CAP. LXXVII.

PARVM ad confessores pertinet scire hoc, tamen ad doctrinæ plenitudinem dico aliqua.

Primum est; Papa de plenitudine potestatis, habet facultatem conferendi vbi terrarum, beneficia quæcunque. Est enim summus dispensator rerum ecclesiasticarum.

Secundum est; de iure ad ordinarium spectat, beneficia suæ diœcesis conferre, nisi sit aliquod statutum in contrariū, vel aliqua immemorabilis consuetudo; tunc enim alius ab ordinario posset conferre.

Tertium est; capitulum non potest conferre beneficia per se, nisi in tribus casibus.

Primus est; quando ordinarius est suspensus à collatione beneficiorum, vt non possit conferre, aut excommunicatus ca. tanta de exces. prælato.

Secundus; quando vacat sedes, & tale beneficium, quod capitulum cum Episcopo solebat prouidere; tunc enim Episcopo, aut ordinario vacante, solum capitulum potest conferre; secùs, quando solus ordinarius conferre debebat.

Tertius; quando est beneficium iure patronatus, quamuis enim solus ordinarius conferebat; sede tamen vacante, potest capitulum. Extra istos casus, non potest de iure; secùs, si aliquod speciale habebat priuilegium, vide Syluest. beneficium, 2. Aduerte tamen aliud esse beneficium conferre, aliud resignare, præsentare, & eligere. Conferre, est, dare ipsum ius, & titulum exigendi fructus; & potestatem exercendi officium, & hoc solùm ad prædictas personas pertinet. Resignare verò est, signare & determinare aliquem, cui beneficium conferatur; & hoc facit, qui vnum habet beneficium, & vult in alterum transferre. Eligere verò est, vnum aliquem offerre ordinario, vt beneficium conferatur ei: & hoc possunt sæculares facere, & olim fiebat, & modo fit in aliquibus locis, in quibus populus, aut capitulum eligit vnum, vel duos, vt eis beneficium conferatur. Præsentare est, cùm absque suffragiis id facit aliquis ex facultate sibi concessa; vt qui habent ius patronatus, vnum præsentant, cui ordinarius beneficium conferat. Hi tres modi semper indigent primo, qui fit per prædictas personas. Contingit ergo modis quatuor, aliquem dare beneficium, aut per viam collationis, aut per viam resignationis, electionis, aut præsentationis.

Quomodo aliquis debeat dare beneficia alteri.

CAP. LXXVIII.

QVICVNQVE aliqua via ex prædictis quatuor alteri dat beneficium aliquod, duo debet obſeruare.

Primum eſt; vt det gratis, id eſt, abſque pretio vllo re pecunia appretiabilis. Tunc enim eſſet graue peccatum ſimoniæ, de qua dicemus inferiùs.

Secundum eſt; vt det iuſtè. Iuſtitia autem in duobus conſiſtit:

Primum eſt; vt det digno: Qui enim vllo modo dat beneficium indigno, quem ſcit indignum, grauiter peccat, & tenetur ad reſtitutionem eccleſiæ, cuius redditus malè locat. Quantum autem ſit hoc peccatum, indignis beneficia conferre, hinc videri poteſt.

Primò namque iniuria Deum afficit, quia ipſum priuat honore, & cultu ſuo, ad quem beneficium eſt inſtitutum.

Secundò, iniurius eſt eccleſiæ, quia redditus ipſius malè collocat, dando ipſi miniſtrum ineptum.

Tertiò, iniurius eſt multis dignis, quibus tale beneficium poterat dari. Graue ergo peccatum eſt, beneficium dantis indigno. Dices, quæ ſunt neceſſaria ad hanc dignitatem? Dico tria.

Eſt enim neceſſaria ſcientia, ſaltem eorum, quæ ad ſuum officium ſpectant.

Secundum, morum compoſitio, & rectitudo; Qui enim corruptis eſt moribus, ineptus eſt ad Dei officium & conſequenter ad beneficium.

Tertiò, aptitudo ad exercendum tale officium.

Qui enim doctus, & bonus eſt, tamen neſcit exercere officium illud, vel non poteſt, quia aliis occupatus, non poteſt vacare tali officio; vel quia, etiamſi non occupa-

tu

ur, tamen non est datus praxi, & exercitio exteriori, nunc indignus censetur. Est igitur hoc aduertendum, ne indigno conferatur; qui aliter confert, apertè conuincitur de acceptione personarum. Nō enim ex bona causa & rationabili, moueri potest ad sic conferendum.

Secundum etiam est, in quo talis iustitia consistit; vt digniori detur beneficium. Qui enim prætermittit digniorem, etiamsi conferat digno, peccat, vt tenet S. Thomas 2.2. quæst. 63. artic. 2. quamuis ad restitutionem non obligetur. Similiter etiam, qui alia via ex prædictis dat beneficium. Et licèt aliqui velint non peccare, dummodo digno det, tamen probabilior & communior opinio est, quòd peccat. Ratio enim naturalis id videtur postulare: vt, si aliquis habet pecunias alterius, vt ei ministrum prouideat, profectò debet digniorem, & meliorē quàm potest, dare, aliàs iniuria afficit ipsum, qui dedit pecuniam, & digniorem. Verum est, quod debet ille excessus percipi. Quando enim iste est paruus, aut non benè dignoscitur, nullum est inconueniens, si digno detur, præsertim si speratur maior futura dignitas probabiliter, quàm sit in præsenti. De hoc tamen superius diximus, dum de Episcopo loqueremur.

Duo sunt casus, in quibus potest dari beneficium digno, relicto digniori.

Vnus est, in beneficiis patrimonialibus, in quibus distribuendis, potest relinqui dignior, si externus est, & digniciuis dignus; si tamen indignus est, non debet vllo modo dari, sed potiùs externus est admittendus.

Alter est, in beneficiis, quæ quis ex rebus propriis constituit, & vult dari iis, qui sibi sunt cognati, de quibus habetur 16. quæst. 7. cap. monasterium. Talia possunt dari digno cognato, relicto digniori non cognato, cui nō debet conferri. Quamuis, quando talia curam habent animarum, non est bona talis institutio: vt, si quis instituat monasterium, & velit suam cognatā esse Abbatissam. Sunt ergo beneficia ecclesiastica, gratis, & iustè conferenda.

Quando liceat plura habere beneficia.

CAPVT LXXXI.

NON est ita malum, plura beneficia habere, qu
liceat, causis rationabilibus, ea retinere. Caus
tem istæ, quæ hominem in conscientia tutum
ciunt, per tres sequentes regulas explicantur.

Prima est: Licitum est, in casibus iure concessis, p
ra retinere beneficia etiam curata. Pro declaratione
uerte, aliter se habere ius ante Concil. Trident. al
pòst. In antiquo iure licebat in sex casibus, plura si
habere beneficia, etiam curata.

Primus habetur 10. quæst. 3. can. vnio, quando s
exigui redditus beneficij, vt vnus non possit susten
ministrum talem, qualem indiget Ecclesia illa, hab
ratione personæ, loci, & temporis; tunc conceditur
plura possint haberi, donec faciant conuenientem
stentationem, & sic 21. quæst. 1. c. illud concessum e
vnus sit Archiepiscopus Terraconensis, & Episc
Fundensis. Sed attende, quòd isti redditus sunt me
randi iuxta ministri qualitatem, de quo Ecclesia in
get. Si enim Ecclesia potest ministrari per minist
qui centum possit ali, non debet beneficium dari il
qui indiget mille propter luxus suos, vel sublimitat
suam, sat est Ecclesiæ, vt tot redditibus, dignum po
habere ministrum.

Alter casus habetur 21. quæst. 1. cap. clericus, puta
est indigentia hominum, id est, cùm non sunt mini
plures, qui retineant beneficia plura, tunc vni confe
possunt. Sed intellige de indigentia, & defectu dig
rum: licèt enim multi sint, qui beneficia accepten,
mē pauci digni sunt, tunc ex defectu dignorum, vni d
gno plura conferri possunt.

Tertius est, 21. quæst. 1. c. qui plures: cùm vnum be
ficium habetur in titulum, alterum in commendam. S
lebat enim tunc beneficium dari alteri beneficiato, d
nec quæreretur dignus, cui possit conferri: quia qui b

neficiu

neficium iam habet, dignus præſumebatur, & tunc dicebatur illud habere in commendam. Hac via poteſt vnus plura beneficia habere. Sed attende, quòd non debet eſſe hoc cum fraude legis: quales ſunt commendæ perpetuæ, ſeu ad vitam: tunc enim perinde eſt, ac in titulum habere, & econtrà rationem commendę. Sed humana auaritia inuenit fraudes: cùm enim vnus nõ poſſit habere plures Epiſcopatus, aut beneficia, aut ſaltem beneficium, tunc habet in commendam perpetuã: quod profectò fraus eſt contra legem.

Quartus caſus habetur c. eam te, de ætate & qualit. ordi. & præfici. & cap. quia monaſterium, de relig. domi. quando duo beneficia vnita ſunt, & ad vnum redacta. Sed attende, iſtas vniones diuerſarum eccleſiarum, non eſſe licitas, niſi in vtilitatem, vel neceſſitatem eccleſiarum ipſarum fiant, quia aliter non poſſunt commodè miniſtrari, vel ob cauſas, quæ in ipſarum commodum ſint. Cùm tamen fiunt ob auaritiam, & ad ditandas perſonas, contra bonum Eccleſiarum, non ſunt in conſcientia ſecuræ, Et ſic in Concil. Tridẽt. multa dicta ſunt contra iſtas vniones.

Quintus caſus habetur, cap. extirpandæ, de præben. quando aliquis habet Canonicatum in Eccleſia cathedrali, & habet aliquam parochiam annexam; ratione annexionis, poteſt vnus plura beneficia habere: quamuis olim, cùm iſte caſus conceſſus fuit, canonici erant Epiſcoporum conſultores; ob id eis concedebatur in cathedrali Eccleſia reſidere, & vicariũ in parochia conſtituere: modò autem, cùm iam non id faciant, ſed aliquando otioſi ſint, meliùs forſan eſſet, ſi in parochia reſideretur, & vicarius in cathedrali poneretur.

Sextus caſus habetur, cap. de multa, de præben. Sublimibus, & literatis perſonis conceditur plura habere beneficia. Sed hoc intellige, cùm talis ſublimitas, & ſcientia, ſunt ornamenta Eccleſiæ, & vtilitates, aliàs non. Semper enim ante oculos habendum eſt, vt beneficium non detur, nec accipiatur, niſi in Eccleſiæ vtilitatem, cuius bona ſunt, quæ diſtribuuntur. In his caſibus, ius

antiquum concedebat pluralitatem beneficiorum. Tamen Concil. Trident. quatuor statuit de nouo, quæ nostris temporibus magis conueniunt, sicut ius antiquum illo tempore conueniens fuit.

Primum habetur sess. 24. cap. 13. Non potest vnus plures sedes Episcopales habere, quamuis exigui redditus sint: quòd si conueniens videbitur, aliquando vniri dari plures, tunc Concilium prouinciale, debet causam examinare, & remittere Pontifici, vt disponatur quod iustum fuerit.

Secundum habetur ibidem, Nullus potest plura curata beneficia habere, nec quæ residentiam exigunt, vt sunt illa, quę habent iurisdictionem, vel chorum. Quòd si aliquando redditus vnius valdè exigui fuerint, tunc poterit Episcopus dare beneficium simplex, non tamen cum cura, vel residentia. quòd si non fuerit, alatur tunc ex decimis, vel ex parochialium contributione.

Tertium est in eadem sess. cap. 17. Nullus deinceps potest habere plura beneficia, etiam sine cura, quocunque modo, nec etiam ad commendam perpetuam, nisi cùm vnum ad sustentationem pro ratione personæ, loci, & temporis, non sufficit.

Aduerte tamen; quòd Concilium aliter de curatis, aliter de simplicibus loquitur. Nam de curatis, & Episcopatibus, vult, vt qui ante Concilium habuerunt, relinquant, & cum vno maneant: de simplicibus statuit vt in posterum fiat, vt dixi, antecedentes autem in possessione relinquit.

Quartum est, sess. 7. cap. 7. In annexis parochiis ad Canonicatum, Episcopus sua manu cōstituat vicarium perpetuum cum tertia parte fructuum, nisi aliquando id videatur aliter conuenire. Hæc sunt, quæ modò obseruanda sunt post Concilium.

¶ Et prima posita regula sic procedit. Qui plura habet beneficia in casibus à Concilio concessis, tunc licitè habet, quæ de nouo duo sunt pro posteris obseruanda. Quando simplex est cum curato, ratione exigui redditus, & quando ob eandem causam, simplicia plura sunt

Vnde, ius hoc, idem ferè est cū antiquissimo Greg. can. singuli, distin. 89. in quo singuli, singula tantùm habere beneficia sinebantur.

Secunda regula, non obstante isto iure Concilij, qui cum Pontificis dispensatione plura, quæcumque, & quomodocumque beneficia habet, tutus est in conscientia. Sed aduerte, vt in foro exteriori possit illa habere, satis est dispensatio: tamen, vt in conscientia & coram Deo tutus sit, necessaria etiam est causa dispensationis. Hæc autem causa debet esse in vtilitatem Ecclesiæ, vel ob ipsius Ecclesiæ necessitatem. Quando causa non est in bonum Ecclesię, non est bona dispensatio, nec est homo securus coram Deo. Rursus, quamuis ista causa sit, non potest sine dispensatione habere plura beneficia pinguia, quia est contra Concil. sed vtrumque est necessarium; dispensatio cum causa conuenienti.

Tertia regula est: Qui hactenus ante Concilium plura simplicia habent beneficia, quamuis retinere possint in foro exteriori securi, tamen in conscientia securi non sunt, nisi causa iusta sit huius pluralitatis: quæ causa debet esse aliqua ex sex concessis in iure antiquo, vel quæ sit in Ecclesiæ vtilitatem. Denique plura habere beneficia, quorum redditus excedunt conuenientem sustentationem, habita ratione personæ, loci, temporis, malum est, nec in bona conscientia talis pluralitas retinetur: nec idem est de vno beneficio pinguissimo, quia hoc vnum habet officium, at plura beneficia, plura habent officia, quæ sine iusta causa non debent dari vni, etiam digno. Hæc dicta sint de pluralitate, superest de residentia: sed iam diximus de ea in tertio præcepto. Non sat est, istas habere conditiones ad habendum beneficium, sed modus necessarius est, id est, vt sine simonia habeatur, sed gratis, & absq; pretio: sed de simonia paulò inferius dicemus: postquam de pensionibus beneficiorum aliquid dixerimus.

Quid pensio, quotuplex, in quibus à beneficio differat.

CAPVT LXXXII.

PENSIO sic potest describi: Est ius percipiendi fructus, ex alieno beneficio.

In declaratione nota, in beneficio duo esse.

Alterum est, dignitas quædam Ecclesiastica, ad aliquod officium in Ecclesia ordinata, & ista vocatur titulus.

Alterum est, ius quoddam percipiendi fructus, ex bonis Deo datis. Aliquando vni & eidem vtrumque inest, & tunc non est pensio; aliquando accidit, vt vnus habeat titulum, & alter habeat ius percipiendi fructus omnes, aut partem aliquam eorum, & tale ius dicitur pẽsio, & qui istud ius habet, dicitur pensionarius. Ex hoc patet declaratio pensionis, quantum ad eius definitionem.

Pensio triplex est; quædam est temporalis, quædam spiritualis, quædam media, nec omninò temporalis, vt prima, nec spiritualis, vt secunda.

Temporalis est, quæ datur etiam laicis pro aliquo ministerio temporali extra Ecclesiam exhibito, vt militi, vel duci pro Ecclesia pugnanti, dari solet pensio aliqua, siue perpetua, siue temporalis, ex bonis Ecclesiæ. Similiter alteri, negotia eidem ecclesiæ agenti temporalia, vt œconomis, & aliis huiusmodi. Tales sunt pensiones datæ Regibus Hispaniæ, qui habent tertiam partem decimarum. Hoc enim est datum ab Ecclesia, pro defensione & pace, in qua sustentant Ecclesiam ab inimicis.

Spiritualis est, quæ datur ob officium aliquod spirituale erga Ecclesiam; vt quæ datur concionatori propter concionem, & coadiutori Episcopi, vel parochi, vel sacristano, vt ecclesiam præparet, & ei inseruiatur.

Media est, quæ datur alicui ob resignationem, vel cessionem beneficij, & hęc communiter hodie vsitatur.

Cùm

Cùm enim quis alteri ſuum reſignat beneficium, retinere ſolet penſionem aliquam, vel cùm cedit iuri, quod habet circa tale beneficium.

Iſtæ tres pẽſiones, multũ à beneficio differunt: quamuis quædam minùs, quædam magis. Beneficium enim, inter alias, habet iſtas quatuor proprietates.

Prima eſt: Qui habet beneficium, tenetur perſoluere ſingulis diebus, horas canonicas, vt aliàs diximus.

Secunda: Non poteſt beneficium vendere, nec mutare pro re vlla, vel pretio temporali.

Tertia: Poteſt commutare cum altero beneficio, & dignitate ſpirituali.

Quarta, ſi ducit vxorem, perdit beneficiũ, nec poteſt vllo modo retinere. Iſta competunt beneficio.

Penſiones autem, non omnia iſta habent.

Sed prima penſio quæ temporalis eſt, habet quatuor contraria: Non obligat ad perſoluendum horas, nec ad aliud aliquid recitandum; poteſt enim vendi, & mutari pro re temporali, non poteſt commutari pro beneficio eccleſiaſtico, quia eſſet ſymonia, non perditur propter matrimonium.

Secunda autem penſio ſpiritualis, nõ obligat ad perſoluendum horas, ſed ſolùm ad exhibitionem miniſterij, propter quod penſio datur. Non tamẽ poteſt vendi, nec redimi, & in hoc cum beneficio competit, ſed non poteſt commutari cum beneficio, & in hoc à beneficio differt. Quamuis enim penſio hæc, ſpiritualis ſit, quia pro beneficij loco datur, tamen temporalitatem habet, quia titulo caret; perditur etiam per matrimoniũ, quoniam non poteſt cum matrimonio miniſterium tale exhiberi.

Tertia penſio, non obligat etiam ad perſoluendas horas, nec ſine licentia Papæ poteſt vendi, quamuis poſſit redimi. Tunc autem dicitur redimi penſio, cùm qui habet beneficium, conuenit cum penſionario, vt tantam accipiat ſummam, ne ampliùs exigat penſionẽ, quę ſumma ſolet eſſe ex quinque annatis; vt ſi eſt viginti aureorum, redimere centum aureis, quinquies enim viginti

ſunt centum. Rurſus non poteſt penſio commutari cum beneficio, quia eſſet ſimonia. Talis etiam penſio perditur per matrimonium, vt habet Conradus de penſionibus cap. 41. ſed hoc de iure intelligitur, nam in c. vnic. de clericis coniug. in ſext. habetur, quòd clericus coniugatus, non gaudeat vllo priuilegio clericali, niſi duobus; puta, ne conueniatur coram iudice ſeculari, nec in ciuili, nec in criminali, & quòd, qui eum percutit, ſit excommunicatus. His etiam duobus non gaudeat, niſi portet habitum & tonſuram. Ex hoc ſequitur, quod penſionem hanc tertiam, non poteſt habere, quia eſt clericorum priuilegium; non enim datur, niſi habenti tõſuram ſaltem. Sed puto eſſe conſuetudinem iam in contrarium, quod profectò mirabilis eſt abuſus; dum multi relinquũt beneficia, retentis penſionibus, & ducunt vxores; imò hoc animo forſan receperunt, quod profectò peſſimum eſt, nec in bona conſcientia iſti poſſunt tales retinere penſiones, vt ſtatim etiam patebit.

Quomodo quis licitè penſionem habeat.

CAP. LXXXIII.

TRES ſunt conditiones, quibus, aut earum vna deficiente, non poteſt aliquis penſionem habere.

Prima eſt diſpẽſatio. Nullus enim poteſt vllam retinere penſionẽ ſuper bona Eccleſiaſtica, ſine diſpenſatione. Hæc autem non pertinent ad vllum prælatum, niſi ad ſolum Papam; quamuis hoc ex iure non conſtet, ſed ex conſuetudine ſola. Vbi ergo deeſt diſpenſatio, penſio licitè haberi, aut retineri non poteſt.

Secunda eſt cauſa. Sine cauſa enim non habet locum in foro interiori, & coram Deo diſpenſatio; ſed tantùm in foro exteriori. Vnde, qui penſiones retinent, etiam cum diſpenſatione, ſi non adeſt cauſa legitima, ſecuri non ſunt, nec excuſantur, quia Papa dedit; & ipſius eſt conſiderare, quomodo dederit. Hoc inquam, non

non excusat; si enim quis accipiat pecunias ab œconomo, quem scit malè dispensare res domini, & contra iustitiam non potest tunc retinere. Papa autem nõ est dominus bonorum, & reddituum Ecclesiæ, sed tantùm vniuersalis dispensator. Vnde, sicut cùm dispensat in voto, non facit hominem securum in conscientia, nisi causa adsit, ita in pensionum, & beneficiorum distributione. Causa autem hæc, debet esse in vtilitatem Ecclesiæ, cuius sunt bona. Si enim nulla via in Ecclesiæ huius, vel vniuersalis vtilitatem tendat, non est causa legitima.

In iure, duæ causæ in particulari habentur.

Prima; c. nisi essent. de præbend. & c. audiui, de collus. detegen. quando aliqui litigant, & rixãtur de beneficio, ne rixa cedat contra vtilitatem, & in damnum Ecclesiæ, quia priuatur illo tempore ministro, solet de licentia Papæ, illi qui maiorem habet iustitiæ rationem, dari beneficium, conueniente pensione alteri assignata.

Secũda causa habetur, c. ad questiones. de rerum permutat. cùm vna Ecclesia habet beneficium pinguius; altera minus pingue, & fit permutatio; tunc datur pensio ex pinguiori, ad supplendum fructus minùs pinguis beneficij, & hoc solet fieri, cùm personæ permutant beneficia, sed cum dispensatione. Aduertendum tamen hic est, quod pensio non debet dari nisi pro fructibus tantùm qui maiores sunt vnius beneficij. Cùm enim dantur pro ratione ipsius beneficij, quia est maior dignitas, vel honoratior titulus, tunc simonia esset. Vltra has causas, sunt etiam aliæ causæ conuenientes pensionum.

Tertia est, propter ministerium aliquod temporale erga Ecclesiam exhibitum.

Quarta propter ministerium etiam spirituale exhibitũ Ecclesiæ, quia homo inseruit in temporalibus, vel in spiritualibus Ecclesiæ.

Quinta, quia est benè meritus de Ecclesia, licèt actu non inseruiat; & sic, dari potest homini, qui suis lectionibus, vel concionibus insudauit in Ecclesiæ vtilitatem,

aut

aut qui suas etiam operas consumpsit, in vtilitatem temporalem Ecclesiæ.

Sexta potest dari in his qui futuri sunt ministri Ecclesiæ, vt præparentur: & talia sunt illa, quæ Hispani vocãt præstimonialia, quæ dabantur studẽtibus, & futuris ministris Ecclesiæ.

Septima est paupertas, præsertim clericorum. Sunt enim multi beneficio carentes, nec vnde viuant habentes, quibus sanctissimum esset, aliquas assignare pensiones. Etiam laicis possent dari; nam bona Ecclesiæ, etiam pauperibus obueniunt. Denique causa pensionum debet esse pia, quæ in vtilitatem Ecclesiæ, & honestatem conuertatur. Nec solæ istæ conditiones sufficiunt, sed debet esse tertia, nempè modus.

Modus autem in duobus consistit.

Primò, ne pensio quæ ab vno percipitur beneficio, sit adeò pinguis (Corra. tracta. de sacerdotijs, cap. 4. nu. 7.) vt non remaneant fructus cum titulo, quibus possit conuenienter beneficium habens sustentari in suo officio. Vnde iniquissimum est, nec excusabile, omnes fructus exigere pro pensione, & maximè ex beneficio habente curam. Olim non dabatur nisi tertia pars. nec in omni beneficio exigi potest, nam cùm omnes simul beneficij fructus exigui sunt; non est exigenda pensio.

Secundò, ne tot cumulentur pensiones, vt sustentationem excedant, conuenientem hominis. Vnde mirabilis est abusus eorum, qui multis hinc inde se onerant pensionibus; cùm, vnde viuere possint pro conditione sua, habeãt. & quod peius est, nulla adest causa, propter quam, vel vnam possint habere, quibus vix potest persuaderi, vt vel minimam pensionem à se expellant, sed morte coguntur malè possessa, & retenta dimittere.

De Symonia quid sit.

CAP. LXXXIIII.

INTER ea, quæ de Symonia tractanda occurrunt; id primum est, quid sit. Videtur autem, sic posse describi.

Symo-

Symonia est studiosa voluntas cõtractandi pretio, rem spiritualem. Sunt in hac definitione quatuor partes.

Prima est, *studiosa voluntas*, id est, actus voluntatis, seu volitio libera, & deliberata. Non enim peccatum consistit, nisi in voluntate libera. Tunc autem volitio libera dicitur, cùm in manu hominis est, se cohibere à tali volitione. Hac parte prima vtitur S. Thomas, 2.2.q.100. & alij communiter in definitione symoniæ.

Secunda est, *contractandi*, per contractare, significamus quemcumque contractum, in quo pretium intercedit, siue sit emptio, siue venditio, siue locatio, siue permutatio, siue alius huiusmodi contractus. Symonia enim in tali contractatione consistit.

Tertia est, *rem spiritualem*. Cõtractare rem spiritualem, putà, emere, vendere, locare, permutare, symonia est. Dices, quæ res vocatur spiritualis? Dico vniuersaliter, omnem illam rem vocari spiritualem in præsenti, quæ à Deo, vt est auctor gratiæ, procedit; vel ad Deum, vt est auctor gratiæ ordinatur. Explico; fides docet, Deum esse creatorem, & saluatorem; ea quæ ad creationem pertinent, vt omnes hæ res sensibiles, & creaturæ omnes, secundum proprium suum esse, & proprietates, dicuntur pertinere ad Deum, vt est auctor naturæ; Ea verò, quæ ad Deum pertinent, vt est hominum, & Angelorum, etiã saluator, qui creaturam rationalem, ad suum finem supernaturalem producit, dicuntur pendere ab ipso, vt est auctor gratiæ; & dicũtur res spirituales. Huiusmodi autem sunt in quadruplici differentia.

Quædam dicuntur res spirituales essentialiter; quales sunt virtutes, & dona supernaturalia, quæ vi naturæ, nõ possunt obtineri; vt fides, spes, charitas, gratia, & aliæ huiusmodi.

Quædam dicuntur spirituales casualiter; quia sunt causa rerum prædictarum; vt septem sacramenta Ecclesiæ; ad quæ reducuntur sacramentalia, vt aqua benedicta, catechismus, exorcismus, chrismatis confectio.

Quædam dicuntur spirituales effectualiter, quia sunt operationes ex aliqua spirituali potestate procedentes,

vel

vel operationes ad Deum ordinatæ;concionari,cantare in choro,ſepelire mortuos,diſpēſare in voto,marimonia, excommunicare, & ab excommunicatione abſoluere,& alia huiuſmodi.

Quædam tandem ſunt ſpirituales res ex annexione, quæ ſunt in duplici differentia.

Quædam, quæ ad officium ſpirituale ordinantur, vel ex ſpirituali ordinatione depēdent,vt beneficia omnia Eccleſiaſtica. Ius enim percipiendi fructus annexum eſt ordini,& dignitati ſpirituali, & ad diuinum officiū ordinatur.

Quædam,quæ præparatoria ſunt ad ſpiritualia;vt vaſa ſacra,veſtes,candelæ,benedictæ campanæ,templa, & huiuſmodi alia. Omnia hæc quatuor ſub genere rei ſpiritualis concluduntur, & contractare iſta, ad ſimoniam pertinent.Quarta pars eſt,*pretio*. Debet enim intercedere pretium in ſimonia; & vbi deeſt ratio pretij, non eſt ſimonia. Vnde attentè,conſiderandum eſt,quòd,quamuis det aliquis pecuniam, niſi detur, vel accipiatur pro pretio rei ſpiritualis,ſimonia non eſt.

Pretium autem hoc communiter ſolet à doctoribus diſtingui in tria; & ſumpta eſt diſtinctio.1.quæſt.3. can. ſaluator.

Eſt pretium muneris,puta pecunia, vel res pecunia æſtimabilis.

Eſt pretium linguæ,puta,laus vel vituperium,quæ aliquando ſunt pretia,cùm æſtimantur pecunia;vt ſi ipſe laudet coram alijs,vel nimium alium vituperet,tunc eſſet pretium,& ſimonia.

Eſt etiam pretium obſequij, cùm quis inſeruit alicui, in miniſterijs temporalibus, pro retributione; vt œconomus, vel alij huiuſmodi miniſtri. Vbi ergo aliquod horum, pretium intercedit, & tanquàm pretium pro ſpirituali re,ſimonia eſt. Hinc patet, quid ſit ſimonia. Dicta autem eſt ſimonia à Simone Mago,primo authore huius peccati, in lege Euangelica, cuius fit mentio Actuum octauo, qui vt habetur 1. quæſt.3. can. ſaluator,voluit emere donum ſpiritus ſancti,id eſt, virtutem

tem miraculorum, vt idem posset vendere alijs cùm lucro. Ab hoc ergo, qui rem spiritualem vendere, vel emere præsumit, simoniacus dicitur.

Quale peccatum sit Simonia.

CAP. LXXXV.

SIMONIA ex genere suo, mortale peccatum est, contra religionem. Ex triplici autem capite peccat simoniacus.

Primò, quia vendit quod non est venale. Res enim spiritualis vel minima, omnẽ excedit pecuniam, & rem temporalem. Vnde tali pretio non est venalis.

Secundò, quia vendit quod suum non est; nam 1. Corinth. 4. homo dispensator est rerum spiritualium, non dominus; qui ergo vẽdit rem spiritualem alienam rem vendit.

Tertiò, quia facit cõtra originem rei spiritualis; gratis enim huiusmodi dona accepit homo, gratis ergo debet dare, non pretio. Est autem simonia prohibita iure diuino, naturali, & canonico. Iure diuino, ex illo Matth. 10. *Gratis accepistis, gratis date.* Act. 8. *pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et in veteri testamento prohibita erat, vt patet de Giezi, qui lepram contraxit, quia pretium à Naaman exegit, 4. Regum 5. Est etiam iure naturali prohibita, nam, quamuis res spiritualis sit supernaturalis, quia tamen non est venalis, simoniacus cõtra naturam peccat, cùm vendit quod venale non est. Est etiam prohibita iure Canonico, vt patet 1. q. 3. per totam & in multis alijs canonibus. Notandum est tamen, aliquas esse simonias, quæ non sunt prohibitæ, nisi iure canonico; quando res non sunt omninò spirituales, vel non est verum pretiũ; tunc ex se simonia non est, nisi quia prohibita est à Papa. Et hoc modo permutare beneficium beneficio, absque licentia Pontificis, esset simonia, quia prohibetur c. quæsitum, de rerum permutat. Rursus, 1. quæst. 3. can: fal-

ſaluator, prohibebatur vendere officium œconomi Ecclesiæ, & eſſet ſymonia vēdere, non tamen ex ſe, quia illud temporale officium eſt. Hoc modo, puto, eſſet ſymonia, vendere penſiones, ſine facultate Papæ: quia cōſuetudo obtinet, non poſſe transferri ſine licentia. Quando verò res eſt verè ſpiritualis, & pretium eſt temporale, tunc ſecundùm tria prædicta iura, prohibita eſt ſymonia: nec in talium venditione poteſt Papa diſpenſare, ſicut in prima poterat.

De ſpeciebus Symoniæ.

CAP. LXXXVI.

TRES ſunt ſpecies principales ſymoniæ; mentalis, conuentionalis, realis.

Mentalis duplex eſt; Altera cùm quis interius vult rem ſpiritualem pretio contractare, voluntate deliberata, tamen non deuenit ad actum exteriorem; vel quia non inuenit cum quo cōtractet, vel quia pœnituit, vel alia quauis cauſa.

Altera mentalis eſt, cùm exteriùs aliquid ſpirituale tractat pretio, tamen non manifeſtat exteriùs eſſe pretium. Verbi gratia, aliquis dat centum aureos alicui, hac intentione, vt alter det beneficium ei, tamen nec implicitè, nec explicitè ſignificat alteri pretium eſſe, tunc eſt ſymonia mentalis, quæ poteſt committi aut ex parte vnius dantis beneficium, aut ex parte alterius dantis pecuniam, aut ex parte vtriuſq; ſimul. Quando igitur pactum nec implicitum nec explicitum pretij intercedit, ſed tantùm in intentione manet & opus exterius ſequitur, tunc ſymonia mentalis eſt. Quando verò eſt pactum aliquod exterius, implicitum, vel explicitum, tamen nō ſequitur conſummatio operis ex vtraque parte, tunc eſt ſymonia conuentionalis; quæ tripliciter fit.

Vno modo, quando tantùm eſt pactum pretij: tamen nondum eſt datum pretium, nec trāſlatum beneficium.

Alte-

Altero modo, quando cum pacto est translatum pretium, sed nondum acceptum beneficium.

Tertio modo, cùm datum est beneficium, vel res spiritualis, nondum tamen est pretium acceptum. Omnes hæ symoniæ, conuentionales dicuntur. Quando verò est perfecta ex vtraq; parte consummatio; symonia realis est. Requiritur ergo ad realem, intẽtio interior, pretio contractandi, exterius pactum implicitum, vel explicitum. Quando autem datur pecunia, vel pretium, simul cum beneficij collatione, vel promissione, præsumitur pactum implicitum, licèt nihil exprimatur. Requiritur etiam operis consumatio, ex vtraque parte, vt sit beneficij vel rei spiritualis translatio, seu exhibitio, simul etiam pretij acceptio. vno deficiente, vt dicit Armil. verb. symonia, non realis, sed potiùs conuentionalis, aut mentalis est. Hæ sunt symoniæ species, quas multum ante oculos habere oportet. Multum enim inter se differunt, quantum ad pœnam exteriorem, vt dicetur posteà, quamuis omnes tres, ex genere suo, mortalia sint peccata.

De tribus regulis ad cognoscendum Symoniam.

CAP. LXXXVII.

IN particulari, nunc oportet tractare qualiter symonia in singulis spiritualibus committatur; ac ante omnia, quatuor generales regulæ sunt apponendæ.

Prima fundatur in vno hoc supposito; pecuniam, seu aliquid pecunia æstimabile, posse multis rationibus dari, pro re spirituali: Vno modo per modum pretij: altero modo, per modum sustentationis, ipsius ministerij rerum spiritualium, seu per modum eleëmosynæ; tertio modo, per modum oblatiõis, quæ fit Deo, in suo ministro: quartò, per modum liberalitatis, seu spontaneæ donationis, & gratitudinis: quintò per modum laudabilis consuetudinis. Nam consuetudines aliquãdo originem

ginem habent, ex ſuſtentionis ratione, ſeu ex oblatione, & ſic, qui ex tali cõſuetudine dat temporale pro ſpirituali, viſus eſt dare, per modum oblationis, aut eleemoſinæ.

Hoc ſuppoſito, ſit prima regula. Nunquàm ſimonia committitur, niſi cùm temporale datur tanquàm pretiũ pro ſpirituali. Semper ergo aduertendum eſt, an intercedat ratio pretij. Cùm enim datur temporale verè, nõ vt pretium, tunc ibi ſimonia non eſt.

Altera regula innititur alteri fundamento, puta; ſpiritualia ſe habere in triplici differentia.

Quædam ſunt purè ſpiritualia, nullam temporalem mixtionem habentia, vt virtutes ſupernaturales, & poteſtates, ipſarumque vſus.

Quædam ſunt mixta ex ſpirituali, & temporali, tamẽ plus participantia de ſpirituali; vt ſacramẽta, in quibus materia intercedit temporalis. Similiter Sacramẽtalia. Similiter beneficia Eccleſiaſtica.

Quædam ſunt etiam mixta, ſed plus habẽt de temporali, vt vaſa ſacra, templorum loca, officia cantorum, & muſicorum.

Hoc ſuppoſito; ſit ſecunda regula generalis: Pretium dare, vel accipere, pro quacumque re harum ſpirituali, ita vt pretium ſit pro ſpiritualitate, ſimonia eſt. Verbi gratia, ſi ematur calix pluris, quia conſecratus eſt, tunc ſimonia eſt.

Tertia regula generalis. Cùm pretiũ intercedit pro re ſpirituali pura, aut plus habente de ſpirituali, ſimonia eſt: nec oportet diſtinguere, an illud pretium ſit pro re, qua parte temporalis eſt; nam tota ſimpliciter cenſetur ſpiritualis; vnde quocunque modo, & titulo ſacramentum, aut beneficium emere, ſimonia eſt.

Quarta regula. Cùm pretiũ intercedit in mixtis plus habentibus de temporali, non eſt ſimonia, niſi ſpecialiter detur pro ſpiritualitate. Vnde, licet pretium accipere, vendere aut emere calices, etiam conſecratos, pretio eodem, quo emerentur, ac ſi non eſſent conſecrati. Similiter pretio vendere muſicam organorum, & cantorum offi-

officia, & sonare campanas, & alia huiusmodi: dũmodò vt dixi, nihil ampliùs accipiatur pro parte qua spiritualitatem quandam habent.

De simonia in primo, & secundo genere rerum spiritualium.

CAP. LXXXVIII.

NVNC, magis particulari ista tractanda sunt. Ac discurramus per illa quatuor genera rerum spiritualium, quæ posuimus, definitionem simoniæ explicantes. Circa quorum primum dico tria.

Primum est, vendere, aut pretio contractare, virtutũ supernaturalium vsus, seu operationes, est simonia: verbigratia, si quis det pecunias pro alterius ieiunio, vel alterius oratione, vel aliquo alio actu virtutis, aut, vt audiat sacrum, & proximum corrigat, & similia. Alijs vijs quàm prædictis, potest dari pecunia; vt per modũ eleëmosinæ, aut spontaneæ donationis, aut sustentationis.

Secundum. Commutare huiusmodi spiritualia inter se, nõ est simonia, vt orare pro vno, vt alter ieiunet pro se; & audire confessionem vnius, vt alter audiat tuam, & huiusmodi alia, simonia non sunt. Istud est contra Conrad. 4. dist. 25. art. 3. est tamen secundùm mẽtem Soto lib. 9. de iust. q. 5. in fine. Et ratio est aperta, quia commutare spirituale pro spirituali, non est prohibitum iure diuino, aliàs nunquàm liceret Pontifici dispensare in commutatione beneficiorum. Ergo est tantùm de iure positiuo; sed talis commutatio nunquàm habetur prohibita in vllo iure, nisi tantùm in beneficijs; c. quæsitum, de rerum permutat. Ergo illa licita est, nec vlla committitur simonia.

Dico tertiò, pro vsu virtutum naturalium, quæ naturaliter acquiruntur, pretium dare, vel accipere, non est simonia. Vnde, licitè, doctores facultatum, etiam Theologiæ, pretium possunt accipere sui laboris, nec vllam committunt simoniam.

Circa ſecundum genus rerum, puta ſacramentorum, & ſacramentalium, dico etiam aliqua.

Primum eſt: Licet alicui exigere pretium pro labore antecedenti in adminiſtratione ſacramentorum. Eſt Soto lib. 9. q. 6. art. 1. Explico. Duplex eſt labor in ſacramentorum adminiſtratione; Vnus eſt antecedens, qui nõ eſt per ſe coniunctus cum ſacramento, nec ſacramentum cum ipſo: vt ſi quis ſacerdos ad audiẽdam alicuius confeſſionem, duo, aut tria milliaria conficiat, aut aliquas etiam expenſas faciat, labor dicitur annexus; & pro hoc poteſt pretium exigi, & dari. Alter labor, eſt concomitans, qui per ſe coniunctus eſt cum ipſa re ſpirituali, imò in ipſo conſiſtit, aut ſine ipſo eſſe non poteſt: vt labor in audiendo confeſſionem, in baptizando, in ordinando.

Et de hoc dico ſecundò: Pretium exigere pro tali labore, in ſacramentorum adminiſtratione, ſymonia eſt: non enim ille labor diſtinguitur ab ipſa re ſpirituali.

Dico tertiò; Poteſt aliquis exigere pretium pro obligatione qua ſe obligat ad ſacramentorum adminiſtrationem. Verbi gratia, ſi quis ſe obliget per annum, vel duos, aut tempus aliquod, ad ſacramenta miniſtrandum ſeu celebrandum, pretium exigere pro tali obligatione poteſt abſque ſymonia. Ratio eſt; quia hic non vendit rem ſpiritualem, ſed ſuam libertatem. Similiter, qui ſe obligat ad cantandum in choro, aut concionandum, poteſt pro ſola obligatione pretium exigere. Ita habet Caiet. ver. ſymonia, & Glo. ſuper c. ſignificatum, de præb. Imò deducitur ex tali cap.

Dico quartò; pro ipſa adminiſtratione ſacramentorum, non poteſt pretium exigi abſque ſymonia: poteſt tamen per modum ſuſtentationis; quamuis ſi habet officium, vnde ex obligatione incumbit id facere, habetque redditus ſufficientes, non poteſt exigere iſto titulo; poteſt tamen accipere datum per modum oblationis, aut ſpontaneæ gratitudinis. Eſt autem notandum, licèt diues ſit ſacerdos, poteſt exigere per modum ſuſtentationis, quando aliunde habet redditus, nec obligatur

gatur ex officio ob tales redditus miniſtrare. Vnum tamen hic notandum occurrit, circa Epiſcopos, quantum ad ordinum adminiſtrationem, ex Concil. Trident. ſeſſ. 21. cap. 1. de reformatione; vbi tria inſtituuntur & ordinantur circa hoc.

Primũ eſt; ne vllus Epiſcopus pro vllius ordinis adminiſtratiõe, collatione, aut pro literis dimiſſorijs, aut pro ſigillo, quicquam poſſit accipere, quocunque prætextu, etiam ſpontè oblatum, ſed omninò gratis iſta exhibeantur. Vbi nota, nõ excuſari Epiſcopos titulares qui in aliorũ diœceſibus ordinant, ipſis principalibus conſentientibus. Iſti enim nihil poſſunt accipere, ſed petãt à ſuis diœceſanis, ſuam ſuſtẽtationem. Nota etiam, eſſe periculum etiã candelas accipere; nã Cõcilium generaliſſimè loquitur. Secundum eſt, circa notarios. Iſti enim *nihil* poſſunt accipere pro huiuſmodi negotio, niſi pro dimiſſorijs, decimã tantùm partẽ vnius aurei: nec hoc poſſunt accipere, niſi duabus conditionibus exiſtẽtibus.

Prima eſt; vt fuerit conſuetudo ante Concilium, accipiendi aliquid priùs.

Altera eſt, vt ſalarium non habeant. Qui enim habẽt, recipere non poſſunt quicquam. Similiter nec illi, quando conſuetudo erat nihil accipiendi.

Tertium eſt, circa notarium ſimiliter & Epiſcopum. Non poteſt Epiſcopus commodum aliquod habere per viam notarij, exigendo aliquid ab ipſo notario, pro his quæ notario eueniunt. Liberalis ergo, & omninò gratuita, debet eſſe ordinum collatio.

De ſimonia in tertio genere rerum ſpiritualium.

CAP. LXXXIX.

TERTIVM genus rerum ſpiritualium, erat operationum ex officio, aut poteſtate aliqua ſpirituali procedentium, quæ mixtæ ſunt, quamuis aliquæ magis ſpirituales, aliquæ magis temporales ſint.

Prima ſpiritualium, eſt operatio Epiſcoporum, id eſt, actus omnes quos Epiſcopus, vt talis eſt, facit per potestatem iuriſdictionis ſeu ordinis; vt diſpenſare in voto, relaxare teſtamenta, abſoluere à cenſuris, conſecrare templa, & alia huiuſmodi, quæ etiam ad Pontificem ſummum pertinent.

De his dico primò; quod nullo modo poteſt pretium pro iſtis exigi, aut dari abſque ſimonia, cùm ſint ſimpliciter ſpiritualia, & ita docet S. Thom. 2. 2. q. 100. artic. 3. ad 3.

Dico ſecundò. Cùm redditus ſunt ſufficientes Epiſcopo ad ſuſtentationem, non licet, nec etiam per modum ſuſtentationis exigere, ſed ſolùm ſi ſpontè offerrent.

Dico tertiò; non eſſe murmurandum contra Papam, qui exigit pro his pecunias, nō per modum pretij; nam iſta ad ſuſtentationem dantur, qua multùm indiget tanta in eccleſia dignitas. Dantur etiam aliquando per modum pœnæ. Dantur etiam per modum compoſitionis, id eſt, cuiuſdam commutationis. Nam qui petit ab onere alicuius legis liberari, iuſtè poteſt aliquo leuiori pecuniæ onere onerari; & hoc vocatur per modum compoſitionis. Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 3. de reformatione, ordinat, vt Epiſcopi tēpore viſitationis nihil accipiant, nec etiam munera oblata, niſi tantùm pro victualibus ſuis, quæ ſint moderata & frugalia. Ordinat etiam cap. 6. vt diſpenſationes in matrimonio gratis fiant. Hoc autem ad Papam non pertinet, qui non tenetur legibus hiſce, licèt ſit ſanctiſſimum, eas obſeruare.

Eſt aliud genus operationum ſpiritualium, nempè miſſarum celebratio.

De quo dico primò; Simoniam eſſe, pretium accipere pro ipſa miſſa, cùm ſit res ſpiritualis.

Dico ſecundò; Poteſt accipi pecunia per modum ſuſtentationis, aut oblationis gratuitæ, vt fit in alijs ſpiritualibus.

Dico tertiò; non licet ſacerdoti, paciſci de pretio, vt detur tantum pecuniæ, quo non dato, celebrare nolit. Ita dicit S. Thomas 2. 2. q. 10. artic. 4. de ſimili operatione ſpiri-

ſpirituali, puta, de funere. Dicit enim, iniquum eſſe exigere pretium pro funeris ſolemnitate, ita vt aliter nolit ſacerdos opus facere. Caiet. quodlibet. 1. q. 9. temperat hoc, quando ſacerdos diues eſt; quãdo enim eſt pauper, poteſt paciſci de pretio ſuſtentationis. Soto lib. 9. q. 6. art. 1. dicit, non quidem eſſe ſymoniam, ſed iniquum, propter ſcandalum, paciſci de ſuſtentatione. Ego puto ſic dicendum, quando ſacerdos ſuſtentationem habet ſuam ab ipſis, vnde nec poteſt ſuſtentationem exigere, tunc non poteſt paciſci; quia ſi paciſcatur, iam videtur eſſe pretium rei ſpiritualis. nõ enim talis titulum alium habet accipiendi, niſi ex oblatione, in qua exactio non eſt. Quando verò ſuſtentari debet abſque alijs; tunc, niſi ſit ſcandalum, poteſt de pretio conuenienti ſuſtentationis paciſci. In plurimum autem ſcãdalum eſt, pro miſſarum celebratione paciſci, etiam pauperes: non tamen eſt ſimonia, quòd ſacerdos quærat loca in quibus pinguiores ſuſtentationes pro ſacris celebrandis miniſtrantur, & deſerat loca, in quibus minus datur. Eodem modo dicẽdum eſt de concionibus, quæ operatio etiam quædam ſpiritualis eſt, & abſque pretio debet eſſe: licèt poſſit per modũ ſuſtentationis, aut oblationis accipi, & poſſent quæri loca in quibus pinguiores fiunt eleëmoſinæ. ſed cauendum eſt, ne dum ſimonia vitatur, in auaritiam lapſus fiat. Nam, qui ſuæ ſuſtẽtationi, quantũ ſat eſt, habet; & ſimilia loca quærit, & nõ vbi magis fructificare poſſit ſpiritualiter, auarus eſt. Alia etiam quarta operatio ſpiritualis, eſt ingreſſus religionis, præſertim monialium. Solent enim dari pecuniæ monaſterio. S. Thomas loco citato, reſpondet ad hoc.

Primò; dare, aut accipere pecunias pro ipſo ingreſſu religionis, ſimonia eſt; & ſic habetur 1. q. 2. c. quod pro. Dicit ſecundò; poteſt aliquid dari monaſterio, cùm pauper eſt, pro victu, & ſuſtentatione ipſius monachæ. Intellige etiam, quòd liceat paciſci. Dices, quid, cùm monaſterium diues eſt, & habet redditus ſufficientes, pro ſuſtentatione monialium? Sylueſt. ver. ſimonia. § 15. refert quoſdam canoniſtas, dicentes eſſe ſimoniam, paciſci;

cisci; cùm monasterium est opulentum, tamen ipse Syl-
uest. benè limitat; præsumi quidem symoniam, quia videtur tunc potiùs pro ingressu, quàm pro victu dari: si tamen verè pro ipso victu daretur, non esset symonia. gratis verò oblatum accipere, nec præsumitur symonia, nec est. Per has spirituales operationes, possunt iudicari aliæ huiusmodi. Sunt tamen aliæ mixtæ, plus habentes de temporali, vt officium musicorum, & cantorum, & mundantium templa, & præparantium: ista vendi possunt secúdùm omnes & emi, dummodò nihil pro ipsa spiritualitate accipiatur. Et eodem modo dicédum est de rebus spiritualibus, quæ plus habent de temporali, vt vestes, & vasa sacra, quæ ratione materiæ védi possunt, dummodò nihil pro consecratione accipiatur. Imò in vsus profanos vendi possunt, dummodò priùs vasa frangantur, & vestium formæ auferantur, vt habet S. Thom. loco citato. Hoc modo vult Soto loco citato, quòd terra sepulturæ vendi possit, quamuis securiùs sit, per modum oblationis aliquid accipere, quàm exigere pretium, vt dicit S. Thomas. Hæc sunt circa operationes, notanda.

De simonia in sacerdotiorum venditione, & emptione.

CAP. XC.

QVARTVM genus rerum spiritualium, erat sacerdotium, seu beneficium, ecclesiasticumque officium. Simonia erga hæc, potest consistere in tribus: aut in emptione, & in venditione eorum, aut in permutatione, aut in locatione. Ac primò de emptione & venditione tractandum est. Circa quod dico primò; vendere aut emere sacerdotium spirituale vllum, symonia est. est enim prohibitum 1. q. 3. c. si quis, & alijs capitibus, ibidem. Vbi nota, quod non est opus, vt intercedat pecunia, aut res aliqua, quæ vendi pecunia solet; sed si

etiam

etiam intercedat aliquid temporale, pecunia appretiabile, vt obsequium in temporalibus licitis, aut illicitis, similiter laus linguæ, similiter matrimoniũ. Qui enim dat beneficium vni consanguineo, hac conditione, vt eius soror nuberet fratri suo, simoniam committeret, quamuis dare beneficium consanguineo, quia talis est, non est simonia, vt dicit S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 5. ad 2. Aduerte autem, quòd ista debent dari aut accipi, vt pretium. Si enim non intercedat ratio pretij, non est simonia, vt sæpè diximus. Vnde, qui inseruit Episcopo, vt Episcopus sua obsequia respiciens, gratus sit, & det beneficium via gratitudinis, non tamen solutionis pretij, non esset simoniacus. Similiter neq; Episcopus, qui respiciens eiusmodi obsequia, hoc modo daret.

Dico secundò; vendere, aut emere actiones, per quas habetur beneficium, & quę ordinatæ sunt ex se ad illud, est simonia; verbi gratia, vendere aut emere, seu dare pretium pro resignatione beneficij, aut pro electione, aut pro collatione, aut pro possessione, simonia est. Imò pro ipsa etiam interuentione. Qui enim daret alicui pecuniam, vt interueniat, aut pro ipso peteret beneficium simoniacus esset. Hic notat vnum Caiet. quodlib. 1. q. 9. quòd, quando electio esset nimis perniciosa ecclesiæ, posset dari pecunia, ne fieret talis electio: non tamen, vt vlla electio fieret. & ponit exemplum; si Cardinales vellent eligere Papam vnum nimis perniciosum futurum ecclesiæ, tunc posset eis dari pecunia, ne eligerent. Soto libro 9. quæst. 6. art. 1. addit, non solùm pro hoc, sed pro ipsa electione liceret, quando non est nisi vnus dignus Papa, alij autem sunt perniciosi. Tunc enim perinde est, dare pro non electione, ac pro electione. Non tamen liceret, quando sunt multi digni, dare pretium, vt vnus eligatur, quamuis dignissimus esset. Fundamentum Soto est; quia putat non esse simoniam tam prohibitam iure diuino, & naturali, quin in aliqua graui, & extrema necessitate spirituali, liceat dare pecuniã pro spirituali, & mihi probabile videtur, quamuis rarissimus sit talis casus.

Tertiò dico, ſimonia eſt, etiam vendere aut emere ius ad beneficium. Nam illud ſpirituale etiam eſt: Verbi gratia, ſi quis habet ius ad beneficium aliquod, & illud vendat alteri, ſimonia committitur. Rurſus, duo litigāt, & vnus cedit iuri ob pecuniam, ſimonia etiam committitur. quamuis, cùm cauſa ex vtraq; parte dubia eſt, poteſt vni dari penſio, vt ſuprà diximus, ſed interueniente Papæ authoritate.

Rurſus, vendere ius patronatus, ſimonia eſt: nam ius hoc ſpirituale eſt, & ſic eſt prohibitum Concil. Triden. ſeſſ. 25. cap. 9. tanquam contra canones, cùm tamen tale ius eſt annexum villæ, aut caſtello, aut rei temporali, poteſt vēdi cum illa re, dummodò nihil accipiatur plus ratione talis iuris, ſicut dictum eſt de veſtibus, & vaſis ſacris. Ita habet Panorm. c. querela, ne Prælati. vic. ſu. & Armilla ver. ſimonia. §. 4. Et ſic intellige S. Thom. 2. 2. quæſt. 100. art. 4. vbi dicit, poſſe vendi hoc ius. Vnum tamen nota ex S. Tho. q. citata, art. 2. ad 5. quod licet alicui dare pecuniam ad redimendam vexationem, ſed nō ante conſequutionem iuris ad beneficium, ſed poſtquam iam ius habet iuſtum, licet pecuniam dare, ad arcenda impedimenta iniuſta: verbi gratia, aliquis eſt electus iuſtè, & debitè, vel aliquis habet beneficium iam iuſtè, alij volunt lite iniuſta extorquere, vel impedimenta iniuſta opponere, ne ſuo gaudeat beneficio, licet tali, pecunia placare inſequutores hos, ſed tamen, antequā habebeat ius vllum, nō licet. Soto lib. 9. quæſt. 6. art. 1. temperat benè hoc, quando violentia, aut vis infertur, tunc licet pecunia auferre illam, etiam ante cōſequutionem iuris. Verbi gratia: Incarceratur aliquis, ne compareat in tempore propoſito coram Epiſcopo, ad beneficium conſequendum, quæ violenta eſt detentio; aut detinetur vi, ne debito tempore ſuam poſſeſſionem accipiat: tunc iniuſtos detentores poteſt pecunia placare.

Dico quartò, non ſolùm eſt ſimonia, cùm aliquis pro ſe emit beneficium, ſed etiam cùm emit pro altero, & tenetur hic relinquere beneficium, cùm ſciat ſimoniacè eſſe habitum. Vnde, cùm patres pro filiorum be-

neficiis

neficiis pecuniam dant, ſimoniam committunt: & filij cum primum ſciunt, tenentur dimittere beneficia, cap. ex inſinuatione, extr. de ſimon. Rurſus, ſimonia eſt, non ſolùm cùm datur pretium ipſi danti beneficium, ſed alteri, ad petitionem ipſius. Vnde ſi quis det pecuniam cognato Epiſcopi, vt ab Epiſcopo conſequatur beneficium, quia Epiſcopus illi dare noluit, ſimonia eſt. Hic eſt vnum dubium, de eo, qui promitteret dare pecuniã pro beneficio, animo verò non dandi, ſed fictè, & ſic accipit beneficium, an eſſet ſimonia. Ad hoc Soto lib. 9. quæſt. 8. art. 1. & Caietan. quodlib. 1. quæſt. 9. dicunt non eſſe, quia actus exterior, ab interiori rationem ſumit. Vnde, licèt talis promiſſio ficta, inſtrumento confirmaretur, non eſſet ſimonia: quamuis in foro exteriori iudicaretur ſimonia, quia non conſiderat interiora. Ego ita credo, quamuis Nauar. ſuper cap. fin. de ſimonia, nu. 9. alia procedat via, ſed hæc eſt melior.

De ſimonia in permutatione, & locatione.

CAPVT XCI.

NON ſolùm in venditione, ſed etiam in permutatione ſacerdotiorum, ſimonia poteſt accidere.

Circa quam dico primò: Permutare ſpirituale temporali officio, ſimonia eſt; vt, ſi quis ſacerdotium officio ſæculari permutaret.

Dico ſecundò; Etiam eſt ſimonia, ſpirituale beneficium permutare cũ illo ſpirituali, quod maiori ex parte temporale eſt: & hoc modo permutare beneficium cum penſione, ſimonia eſt.

Dico tertiò; etiam permutare beneficium, ſimonia eſt, niſi adſint debitæ conditiones. Et quamuis Innocent. putet hoc non eſſe intelligendum de beneficiis in eadem Eccleſia, & eiuſdem qualitatis, tamen Syluest. ver. permutatio. §. 1. melius dicit, vniuerſaliter intelligendum

gendum esse de quorumcunq; beneficiorum permutatione. Nam vniuersaliter prohibetur, c. quæsitum, de rerum permutatione.

Conditiones autem sunt tres assignatæ à Tabiena, v. beneficium. 3. §. 16.

Prima, ne sit ista permutatio sine facultate superioris. Vocamus autem in hac parte superiorem illum, qui potest beneficia illa conferre. Quoties ergo sine licentia fit, simonia est.

Secunda, vt non fiat absolutum pactum permutationis ante facultatem; possunt quidem illi tractare de permutatione, sed non pacisci absolutè, nisi in ordine ad superiorem, in cuius manus sunt beneficia relinquẽda, quamuis possint renunciari in eius manus cum conditione permutationis. Pacisci autem absolutè inter se, simonia est.

Tertia, ne intercedat spirituale pretium in permutatione. Si quis enim pretium daret alteri, quia alterum beneficium maioris est dignitatis, simonia esset, quamuis, cùm vnum beneficium pinguius est, licitum est exigere pensionem aliquam pro satisfactione fructuum, vt habetur cap. ad quæstiones, de rerum permut. sed id non debet fieri, quin exprimatur pensio ipsi Papæ, vt dicit benè Soto, lib. 9. quæst. 7. art. 2. Adde, permutationem non debere fieri ob aliquod commodum temporale, vt pretium. Tunc enim simonia esset. vt si quis permutaret beneficium cum altero, vt eius soror nuberet fratri suo, vt remitteret iniuriam, aut ob aliquid tale. Permutatio ergo, his conditionibus positis, licita est; cùm verò vna deest, committitur simonia. Quando duę priores deficiunt, simonia est de iure positiuo; quando verò duæ posteriores, est contra ius diuinum. Nam iam est venditio & emptio quædam rei spiritualis. Atq; hæc de permutatione notanda sunt. Simonia etiam cõmittitur in locatione sacerdotiorum, & spiritualium, circa quam dico aliqua.

Primò, locare potestatem iurisdictionis, seu vices spirituales, simonia est. v. g. si quis Episcopus locet suã pote-

potestatem iurisdictionis supra alios, simoniacus est. Similiter si iuratus potestatem ministrandi sacramenta locet, simoniacus est. Ita habet Sylu. v. simonia, §.14.

Dico secundò: Locare, aut vendere obuentiones, & oblationes Ecclesiasticas, non est simonia. v. g. si Episcopus locet, aut vendat commoda quæ sibi obueniunt ex iurisdictione. Similiter, si curatus vendat, aut locet quæ in Ecclesia sibi offeruntur, non est simonia. Ita habet Syluest. ver. simonia. §.14. Notat tamen, cùm huiusmodi vẽduntur, aut locantur, non est permittendus laicus recipere, & in Ecclesiam ad oblationes colligendas intrare, sed clericus est substituendus, qui pro illo huiusmodi munus accipiat.

Dico tertiò; Non est simonia, vendere aut locare fructus beneficiorum, aut sacerdotiorum, si fiant ad concessum tempus. Ista est communis omnium, sed tamen variant in temporis quantitate. Est enim extrauag. ambitiosæ. de rebus eccles. ex Paulo secundo; vbi solùm conceditur huiusmodi alienatio ad triennium, & alienantibus vltra hoc, infligitur excommunicatio Episcopalis, & ipso iure, priuatio eorundem beneficiorum. Et si ista Paulina vbique seruaretur, & recepta esset, nõ esset controuersia; sed non ita est, vt dicit Nauar. cap. 27. summæ, num. 149. & Caiet. v. excommunicatio. In multis enim locis non seruatur, & nullibi quantum ad pœnam priuationis beneficiorum. Vbi autem nõ seruatur; Nauar. dicit posse locari aut vendi huiusmodi fructus ad septennium, secundùm ius, c. querelam, ne prælati vic. su. sed ex hoc capite solùm habetur, quòd Papa iussit locantem ad septennium stare pacto, non tamen determinauit, nõ posse vltra hoc tempus locari huiusmodi redditus. Ob id Sylu. v. locatio. §.3. & Tabien. eo. ver. dicunt posse per modicũ tempus, id est, per nouem annos. In iure enim, tempus modicum, est minus decem annis, Tamen Panor. c. querelam, allegato, dicit posse per tempus vitæ locantis, locari, & vendi fructus, etiam sine licentia superioris. nec est vllo iure prohibitũ hoc, & allegat Hostiẽ. ad hoc, & Federicũ. Imò idem Sylu. v.

simo-

ſimonia.§.14.dicit, non eſſe prohibitum iure, vendere fructus ſacerdotij ad vitam, licèt non ſit honeſtum facere, & ego ita credo. Vbi ergo Paulina non eſt recepta, non eſt ſimonia locare fructus ad quodcunque tempus. Paulus Quartus renouauit bullam Pauli ſecundi, faciẽs nullas locationes vltra triennium: ſed non eſt etiam in vſu. Alia dici poterant de locatione, ſed parùm pertinent ad præſens inſtitutum. Vide ſummiſtas, ver. locatio, & etiam verb. alienatio, qui alia circa hoc dicunt. Hæc tamen tria dicta ſerues. Vide Concil. Trident. ſeſſ. 25.cap.2. vbi ſtatuitur circa locationes, ne fiant in præiudicium ſuccedentium in beneficijs, quando factę fuerunt anticipata ſolutione.

De ſimonia in penſionibus.

CAPVT XCII.

SVPERIVS plura diximus de penſionibus, nunc pauca quæ ad ſimoniam ſpectant, addemus.

Dico primò; penſiones quæ loco beneficiorum dantur, vt quæ dantur pro adiutorio in officio ſpirituali, aut pro aliquo officio ſpirituali, non licet emere, aut vendere abſq; ſimonia. Sunt enim pro ſpiritualibus habendæ, cùm loco beneficiorum inſtitutæ ſint.

Dico ſecundò; ſæculares illæ penſiones, quæ dantur ob ſæculare officium erga Eccleſiam, vt militibus, aut ducibus datæ, vendi & emi poſſunt abſque ſimonia. Ita habet Soto lib.9. quæſt.7. art.2. Atq; huiuſmodi ſunt illæ, quæ vocantur commendæ.

Dico tertiò, penſiones hæ quæ ob reſignationem alicuius beneficij dantur, quæ modò ſunt communiſſimæ, poſſunt redimi abſque ſimonia, imò etiam ſine facultate alia. Solent enim quinque annatis redimi: Quòd ſi modò cum facultate fit redemptio, eſt ad maiorem ſecuritatem, ne alter negare poſſit factam redemptionẽ. Aduertendum tamẽ, hîc poſſe committi ſimoniam hoc modo; ſi quis dat alteri beneficium cum penſione, & facit pactum, vt ſtatim redimatur penſio, ſimoniacus eſt,

est, vt habet Caiet. opusc. 16.q.10. quamuis enim posteà possit redimi pensio, non tamen potest resignari beneficium cum pacto redemptionis huius.

Dico quartò; Pensiones huiusmodi non licet vendere aut emere absque simonia, sunt enim spirituales: &, cùm non nisi clericis dentur, & cum loco beneficij resignati concedantur. Non ergo licet vendere huiusmodi ius. Quòd si quis dicat, non esse prohibitum vllo canone. Dico esse prohibitum consuetudine. Nam Romæ punitur vt simoniacus, qui huiusmodi pensiones vendit absque facultate: Sicut etiam non est prohibitum iure, Episcopis imponere pensiones; ob consuetudinem tamen, & communem stylum Romanæ curiæ, si quis sine Pontificis summi facultate pensiones haberet, simoniacus esset. Cauendum ergo est à talium venditione.

De pœna simoniaci.

CAPVT XCIII.

QVadruplex est simoniaci pœna, quã vide in Sylu. ver. simonia. §. 19. sed duæ sunt præcipuæ.

Vna est excommunicatio Papalis ipso facto.

Altera est, priuatio beneficij ipsius venditi, aut empti, & obligatio ad restituendam pecuniam acceptam, & excommunicatio contra scientes, & non manifestantes simoniacos, vt habetur extrauag. cũ detestabile. sed non est in vsu hoc, vt habet Tabien. v. simonia. §. 75. Aut debet esse cum noti sunt omninò simoniaci. Circa pœnam verò contra ipsos simoniacos, dubium est, an sit cõtra omnem simoniã, mentalem, conuentionalem, realẽ. Et quidem omnes conueniunt non esse contra mentalem quæ solùm consistit in mente, & ad nullum actũ exteriorem progreditur. Tamen de mẽtali quæ progreditur exterius, licèt non exprimatur pactum, aut pretium; sed solùm maneat in intentione, Sot. lib. 9. q. 8. putat, incurri pœnam. Tamen contrarium est tenendum. Nulla enim

enim ſimonia mentalis, incurrendi pœnā eſt cauſa; ſed ſolùm eſt peccatum. Ita Panorm. ſuper c. mandato, de ſi. mon. Imò ipſum caput determinat hoc idem. Hoc etiā tenet Sylueſt. v. ſimonia. §. 20. & Caiet. v. ſimonia, c. 2. circa conuentionalem etiam conueniunt, pœnam conuentionalem quæ ex neutra parte ad opus venit, ſed ſolùm in pacto ſtetit, non incurrere pœnas. Similiter eſſe, nec incurri pœnam ob conuentionalem illam, qua vnus accepit pretium, ſed nondum tradidit beneficium: ſed eſt peccatum mortale, obligās ad reſtitutionem, ad pretiū idem, quod acceptum eſt, vt tenent Caiet. & Soto loco citato. In tertia verò, qua vnus dat beneficium, & nondum alter dedit pretium, ſed promiſit, diſcordia eſt. Nauar. ca. fin. de ſimonia, tenet, non incurri, donec pretium detur. At communis ſententia tenet contrarium, & Soto conatur probare lib. 9. q. 8. §. 1. hanc communem ſententiam quam profecto ego etiam teneo, & credo veriſſimam eſſe. Et eſt vnum caput notandum, quòd omnes iſti nondum aduerterunt c. cum ſup. de confeſſ. vbi Papa damnauit ſimonię quendā canonicum, qui vendiderat electionē cuiuſdam, quingentis aureis promiſſis, & nondum acceptis, & ſpoliauit illū beneficio. Rurſus ſtylus Romæ communiter tenet, hunc eſſe ſimoniacum. Rurſus Pius Quartus in bulla reformationis pœnitentiariæ, conſeruauit ſibi diſpenſationem, in retinēdo beneficio, & fructibus per ſimoniam conuentionalem, & occultam perceptis. Rurſus etiam ratio fauet: nam cum traditur beneficium, etiam cum promiſſione pretij, veriſſima eſt venditio, & emptio realis: ergo & ſimonia realis. Nec iſte doctor vllum habet ſuæ opinionis fundamentum. At, quia hodie multi ipſum ſequuntur, crederem licere aliquando vti ſua opinione, cùm res hæc moralis ſit, & in opinione poſita: ſed non eſt ſemper à ſententia communi hac diſcedendum. In reali ſimonia, omnes conueniunt; pœnas incurri, cùm ex vtraque parte perficitur traditio beneficij, & pretij: tunc beneficium eſt dimittendum in manus conferentis, & pretium reſtituendum.

Sot. loco citato, dicit esse reddendum ei à quo acceptum est. S.Thom.2.2.quæst.100.artic.6. cum communi sententia tenet, esse pauperibus aut Ecclesiæ reddendum, non simoniaco. Et communis est sententia tenenda. Potest autem compositio fieri cum Papa. Istæ pœnæ non sunt contra omnẽ simoniam, nisi contra simoniam in ordine, & beneficiis.

Et hæc sint pro præsenti libro; in quo egimus de preceptis secundæ tabulæ. De decimo præcepto nihil est dicendum præter ea, quæ diximus in 6. præcepto de fornicatione. Est autem decimum præceptum, *Non concupisces vxorem proximi tui.*

FINIS LIBRI QVINTI.

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS LIBER VI.

De præceptis Ecclesiæ.

De Ieiunio. Quid sit Ieiunium, & quotuplex sit.

CAPVT I.

POSTQVAM decalogi præcepta absoluimus, oportet præcepta Ecclesiæ breuiter explicare. Et à ieiunio initio sumpto, quid ieiunium sit, explicãdum est. Videtur autẽ sic posse vniuersaliter definiri; Ieiunium, est abstinentia ab his,

quæ gustu percipiuntur. Cuius definitionis duæ partes.

Altera est, *abstinentia*, id est, actio seu priuatio quædam. Altera est, ab his quæ gustu percipiuntur. Priuatio enim gustabilium dicitur. Aduertendum est, tria genera gustabilium, seu eorum quæ iustu percipiuntur. Quædam dicuntur cibi, & hæc sunt, quæ sumuntur hominibus, in corporis nutritione: quædam dicuntur potus, & hæc sunt, quę sumuntur ad sitim sedandam: potus enim siti, cibus fami opponuntur: quædam sunt medicinæ, quæ sumuntur ob infirmitatem aliquam vitandam, aut expellendam. Aduerte rursus, quòd ista distinguenda per fines ipsos, ad quos ex se ordinantur. Aliquando enim medicina nutrit: qualia sunt multa electuria; tamen, cùm non ob nutritionem, sed ob infirmitatem sumuntur, non dicuntur cibi. Rursus potus multi etiam nutriunt, vt vinum & ceruisia: tamen quia cõtra sitim ex se sumuntur, potus dicũtur sicut aqua, quæ non nutrit. Rursus aliquando potabile aliq̃ inter cibos computatur, quia communiter in cibum non in potum sumitur, vt lac, mel & alia huiusmodi. Est igitur ieiunium, priuatio quædam horum, aut omnium, aut aliquorum. Attende autem, quod non quæuis priuatio horum, est ieiunium, sed tunc est, cùm non intra fauces sumuntur. Si enim quis ista deglutiat, nôn gustando, ieiunium non est: at si gustet solùm lingua, aut palato, non tamen deglutiat, non soluit ieiunium. Vnde coci gustantes cibos in die ieiunij, vt cõdiant, imo carnes, dummodò nihil intrò sumant, per modum cibi; non soluunt ieiunium: nec soluit sacerdos, qui oblitus celebrationis futuræ, incipit cibum mordere, tamen nihil adhuc deglutiuit: potest enim celebrare ieiunus, emittens cibum ab ore. Tamen semel sumptus cibus interiùs, quamuis uomatur soluit ieiunium.

Ieiunium sic in genere definitum, triplex est, naturale, ecclesiasticum, metaphoricum seu, spirituale. Naturale est perfecta abstinentia ab illis tribus gustabilibus, cibo, potu, medicina, modo quo dictum est, à princi-

computatione facta. Dies autem, vt statim dicemus media nocte præcedenti vsque ad mediam noctem sequentem durat.

Ille ergo est ieiunus naturali ieiunio, qui à media saltem nocte, nihil adhuc deglutiuit. Istud ieiuniũ est necessarium ad celebrandam missam, ante celebrationem. Similiter ante communionem; nisi cùm ob infirmitatis necessitatem fit. Vnde qui vel potum, vel medicinam sumpsit post mediam noctem, non debet celebrare illo die sequenti.

Ieiunium verò Ecclesiasticum, est abstinentia voluntaria à cibo, iuxta Ecclesiæ ritum. Dixi, abstinẽtiam voluntariam; nam ieiunium est actus virtutis, qui liber & voluntarius. Dixi à cibo, nam potus, quamuis sit ...m, non soluit ieiunium, siue sumatur ante prandiũ, ...pòst; dummodò vt diximus, potus sit. Nam lac ante prandium, siue pòst, soluit ieiunium; quia per modum cibi communiter sumi solet. Rursus, nec id quod ...mitur, per modum medicinæ, soluit ieiunium hoc, vt ...tiones, & pharmaca, immò licèt nutriant, cùm ob infirmitates sumuntur. Vnde, non soluunt ieiunium, qui ob stomachi debilitationem, vel ob capitis dolorem manè aliquid cibi sumunt; similiter qui negotiaturi sunt, vel lecturi in mensa, vel dilaturi prandium ob aliquam causam: denique qui per modum medicinæ, aliqua rationabili causa existente, aliquid sumunt. Hac etiam ratione dicit Syluest. verbo, ieiunium; posse aliquem cùm bibit interdiu, aliquid sumere per modum medicinæ, ne noceat. At hoc reducitur, id, quod faciunt Architriclini.

Degustant enim parum cibi antequam dominis porrigant: & tamen secundùm Caieta. verb. ieiunium, non soluunt propter hoc ieiunium. Nec enim per modum cibi proprij sumunt, sed per modum probationis cuiusdam ob necessitatem officij sui. Dixi rursus in definitione, *iuxta ritum Ecclesiæ*. Nam sunt certæ quędam conditiones in tali abstinentia obseruandæ, vt sit ieiunium Ecclesiasticum, de quibus dicemus cap. sequenti. Ieiuniũ

autem ſpirituale, eſt per metaphoram ad huiuſmodi ie- iunia, affectiones enim, & cogitationes ſunt cibus ani- mę. Cùm ergò anima ceſſat à cogitationibus, & affecti- nibus, ieiuna eſt. Et, ſi tales ſunt malæ, bonum eſt ieiu- nium: ſi bonæ, malum eſt ieiunium. De Eccleſiaſtico ie- iunio eſt in præſenti ſermo.

Quis finis Ieiunij, & qualis modus ſit.

CAP. II.

IEIVNII finis triplex eſt.

Primus, refrænare carnis concupiſcentias: maxi- mè enim carnis furor tẽperatur per cibi ſubtractio- nes, iuxta illud commune dictum, *ſine Cerere & Baccho, fri- get Venus.* Hinc conſultiſſimè Eccleſia, præcipuum ieiu- nium, quod eſt in quadrageſima, inſtituit in principio ferè æquinoctij hyemalis. Tunc enim ex ſolis acceſſu, caro incipit vigere, & ſanguis feruere, & conſequenter corpus ſpiritibus, qui multum ad luxuriam prouocant, repleri; quod aues continuo, ſuo garritu oſtendunt, & a- nima ſuo motu & inquietatione. Debuit ergo iſte no- ſtræ carnis feruor hoc præcipuo tempore, ieiunio tem- perari.

Alter finis eſt; diuinorum contemplatio. Corpore e- nim pleno cibis, non poteſt mens liberè vacare contem- plationi diuinorum; ob id, inſtitutæ ſunt aliquot vigiliæ ſanctorum, & feſtorum, in quibus ieiunium præcipitur, vt mens poſſit meliùs ſolennitatibus vacare.

Tertius eſt, ſatisfactio pro pœnis peccatorum quam- uis enim culpa peccati remittatur per contritiones & per ſacramenta, tamen ſæpè non remittitur tota pœna, ſed manet obligatio pęnæ temporalis in Purgatorio ſol- uendæ, niſi in hoc mundo ſatisfactio fiat. Quia autem cognoſcit Eccleſia, illas pœnas eſſe nimis graues, & poſ- ſe peccatorem in iſto mundo leui pœna ſatisfacere pro peccato, quod grauiſſima non ſatisfaceret pœna in Pur-

garo-

torio, instituit hoc ieiunium, quod est pœnale, in pœnarum peccatorum satisfactionem: maximè, cùm satisfactio huiusmodi in hoc excedat satisfactionem Purgatorij: non solùm quia leuior multò est, sed quia, cùm in gratia fit, est meritoria gratiæ augmenti, & gloriæ, quod non habet satisfactio Purgatorij, vbi iam cessat merendi tempus. Hos ieiunij fines explicat Ecclesia, in Missæ præfatione, *Corporali*, inquit, *ieiunio, vitia comprimis mentem eleuas, virtutem largiris, & præmia.* Nunc autem, modus, quo ecclesiasticum ieiunium fieri debeat, considerandus: Est autem duplex modus.

Vnus intrinsecus, qui necessarius est, vt sit ieiunium.

Alter est extrinsecus, qui non quidem est necessarius, vt sit ieiuniũ, sed vt benè, & perfectè fiat. Modus intrinsecus consistit in substantia ciborum, à quibus abstinendum est, & in quantitate, & in tempore.

Circa substantiam ciborum, abstinere oportet à carnium esu, & ab ouis, & lacticinijs, quæ ex lacte fiunt. Ista enim sunt, quę carnem multum roborant. Est tamen duplex differentia inter carnes, & lacticinia, & oua.

Primum enim vt dicit, S. Thom. 2. 2. quęst. 147. art. 8. ad tertium, in omni ieiunio cauendum est ab esu carnium vniuersaliter; at verò, à lacticinijs, & ouis, non nisi in quadragesima: nisi consuetudo etiam fuerit in illis locis abstinere ab his omnibus in reliquis ieiunijs. S. Thomas vult dicere posse esse consuetudinem vescendi lacticinijs in alijs ieiunijs, præter quadragesimam, & excusantur homines; tamen non possunt excusari, nec est ieiunium si vescantur carnibus. Nauar. cap. 21. num. 13. dicit etiam posse excusari consuetudinem lacticiniorum in quadragesima, quando à quadraginta saltem annis, est præscripta; quod si nulla esset consuetudo, nec vescendi illis, nec abstinendi, vt in terris Indorum, in quibus de nouo fides viget, tunc posset concedi istis in aliquibus diebus præter quadragesimam. Nam prohibitio hæc in consuetudine fundatur.

Altera differentia est, Caiet. 1. ad 9. artic. 7. & Nauarr. cap. 21. num. 25. quòd cùm dispensator alicui, vt vescatur

lacticinijs, non ob id, liber est à præcepto ieiunij; cùm verò dispensator in carnium esu, non tenetur ieiunare.

Circa quantitatem: nota esse quantitatem continuam quæ consistit in multo & pauco: & esse discretam quæ non consistit in pluralitate manducationum. Dico, quantum ad discretam, semel esse in die prandium, seu manducandum; qui verò pluries mãducat, soluit ieiunium, nisi inaduertenter id faciat. Aliquando enim accidit, quòd aliquis non recordatur diem ieiunij esse, ientaculum solitum sumit, hic ieiunium non soluit, & tenetur ieiunare, ac si nihil sumpsisset. Aliquando etiam, aliqua de causa prandium diuidere licet, absque solutione ieiunij; vt cùm quis in medio prandio impeditus negotio aliquo, non potuit ipsum perficere, potest cùm vacauerit. absoluere adhuc ieiunio saluo. Non tamen propter hanc vnitatem prandij, intendimus auferri quas nostri vocant collationes. Licet enim olim tãtùm per modum medicinæ sumebãtur, quia prandium prope noctem fiebat, tamen iam consuetudo probata obtinuit, vt etiam aliquid per modum nutritionis sumatur, & dicit Caiet. verbo, ieiunium, posse fieri cum pane. Nauar. cap. 21. numer. duodecimo, addit posse similiter cum pane sumi vnum, aut duo genera fructuum, dummodo non sit tanta quantitas, vt potiùs cœna sit, vt statim dicemus.

In continua autem quantitate prandij non est certa mẽsura ratione ieiunij, sed quamuis aliquis multùm excedat, non ob id soluitur ieiunium; peccat tamen contra sobrietatem. Regula ergo debet esse sobrietas, sicut quando non est ieiunium. Licet tamen tempore ieiunij, aliquid plus accipere in prandio, dummodò prædictus seruetur modus. In collatione verò est mensura. Non debet enim esse tanta, vt potiùs sit cœna, tunc enim solueretur ieiunium. Quanta tamen debeat esse, considerãda est consuetudo communis patriæ, quæ viget communiter apud homines bonos, & timorosos. Non enim est peccatum mortale, talem consuetudinem seruare, li-

cet

quantitas sit aliquantulum grandis. Tamen Armill. verbo ieiunium, §.12. probat collationes, quæ fiunt Romæ secundùm consuetudinem, idque ob consuetudinẽ, & quia Pontifex tolerat, cùm sciat: nec ego auderẽ damnare, quamuis misti sint abusus hominum parùm timoratorum. Qui profectò cœnam lautam, non collationem faciunt: Si non sunt vllo modo probandi. Atque hic est modus in quantitate.

Modus in tempore est, vt prandium fiat solito tempore. Olim fiebat hora nona tribus horis post meridiẽ, sed iam hoc abolitum est. Communiter enim solent prandere per horam, aut duas ante meridiem. In hoc, consuetudo communis loci est seruanda, cùm homines illius loci communiter prandere solent. Potest anticipari hora iusta causa, vt quia aliquis facturus est iter, vel hospites habet, vel negotia expectat, quæ impedient horam prandij, & sic excusantur famuli, qui ante tempus prandent, vt possint ministrare posteà dominis: quamuis isti possint cùm dilaturi sunt prandiũ, aliquem cibum sumere, vt possint faciliùs sustinere, moderatum tamen, vt dicit Gabr. 4. distin. 16. q. 3. Qui autem sine causa horam prandij anticipant solitam, Nauar. c. 21. num. 17. putat peccare mortaliter, sed ego credo peccare venialiter. Et ita dicit Alexan. 4. par. q. 103. memb. 3. & Innoc. rubric. de obseruat. ieiunij: dummodò id in contemptum ieiunij nõ faciat. Hic tamen nota, esse aliquos qui collationem nocturnam faciũt manè, & prandium differunt, Quod Caiet. verb. Ieiunium, & Nauarr. nu. 12. nõ probant, nisi aliqua causa rationabilis id exigat; quia non est consuetudo nisi tempore noctis, illam collationem facere; & ego ita credo. Sed puto, si non esset causa rationabilis, solùm esse veniale. In his tribus dictis substantia, quantitate, tempore, modus internus ieiunij consistit. Externus autem modus, in gratia, & caritate est, sine qua nullum opus bonum valet ad vitã æternam consequendam. Vnde consilium laudandũ est, in principio quadragesimæ cõfessionẽ præmittere, qua homo gratiã, quæ amissa est recuperaret, vt ieiuniũ sit validũ, non

tamen dicat quis propterea, ergo, si in peccato sum no ieiunare; decipietur, qui hoc dixerit. Nam ieiunium h minis in peccato existentis, licet non sit meritorium tæ æternæ, valet ad multa.

Primò, ne nouum peccatum mortale committat c tra obedientiam Ecclesiæ exhibendam, quæ præcipit iunium.

Secundum, quia adhuc carnis concupiscentia f natur.

Tertium, quia homo assuefit bono operi, ne postea gratia existens tantam habeat difficultatem.

Quartum, quia à Deo impetrat faciliùs peccator p nitentiam, & cordis contritionem. Nullus ergo, qu uis se peccatorē cognoscat, à bono opere vacare debe

---

Quid sit ieiunium, & qualis obligatio.

CAP. III.

IEIVNIA communia populo Christiano, sunt quadragesima, quatuor tempora, vigilia Natiuita vigilia Pentecostes, vigilia Assumptionis Beatiss virginis, omnium Sanctorum, & Apostolorum, pr vigiliam S. Ioannis Apostoli, & SS. Philippi & Iac quæ est inter Pascha & Pentecostes. vigilia Sancti Io nis Baptistæ, & S. Laurentij. Vltra has, sunt aliquot p ticularia in locis aliquibus particularibus. Hæc om bus nota sunt. At circa obligationem aduerte, esse stincta ista tria, præceptum ieiunij, præceptum ab nendi à lacticinijs, & ouis, & præceptum abstinendi esu carnium. Ista autem distinctio consistit, seu pr pitur in multis.

Primò, in eo, quòd præceptum ieiunij includit Cum ieiunio enim, lacticinia, & caro prohibentur, vt diximus, consuetudo excuset à lacticinio. At ver contrà fit. Aliquando enim prohibentur caro, & lac nia, tamen non est ieiunium, vt in dominicis quadr

inæ. Aliquando etiam prohibetur caro, non tamen lacticinium, vt in diebus veneris communibus & Sabbathis intra annum.

Secundò, cùm dispensatio fit, aut excusatur aliquis ieiunio, non statim liber est ab alijs; vt iuuenes, qui ante vigesimum primum annum non tenentur ieiunare, tenentur tamen obseruare alia duo. Similiter multi alij ieiunio excusati. At verò qui dispensatur in carne, dispensatur, in alijs duobus: nec enim tenetur ieiunare, nec abstinere à lacticinio. Qui verò in lacticinio dispensatur, non ob id in ieiunio, aut in carne dispensatur, sed ieiunare & abstinere debet à carnibus, nisi alia adsit causa.

Tertiò, præceptum abstinentiæ à carnibus, est vniuersalissimum, comprehendit enim pueros ante annos discretionis. Lacticinia similiter non prohibentur pueris ante annos discretionis, prohibentur tamen ante vigesimum primum annum, post quem obligat ieiunium.

Quartò, qui semel soluit ieiunium non tenetur illo die ieiunare, nec nouo peccato mortaliter peccat, quãuis pluries comedat; nisi in contemptum ieiunij id faciat. ita tenet Duran. quart. dist. 15. 4. & Tabien. Syluest. verb. ieiunium, contra aliquos. At verò peccat mortaliter toties, quoties in die prohibitis vescitur cibis, carne, aut lacticinio; quia ista præcepta sunt negatiua de nõ comedendo, quæ franguntur quoties comeditur. & præceptum ieiunij est affirmatiuum, & semel fractum non potest illo die iam seruari sic, nec nouum mortale committit, qui de nouo vescitur, sicut de carne, ac lacticinio, vt tenet Nauar. num. 25. Sermo igitur est de hoc præcepto ieiunij, quod secundum omnium sanctorum doctorum sententiam, obligat sub mortali peccato. Et ita S. Thom. 2. 2. q. 147. art. 3. & alij omnes. Consuetudo enim Ecclesiæ est talis, vt sub mortali ieiunium sit obseruandum. Aduerte tamen, obligari hominem nõ solùm præcepto hoc Ecclesiastico, sed & præcepto diuino ieiunare, cùm aliter non potest prouideri saluti suæ spiritua-

li:nam qui periculo se exponit peccandi mortaliter, nisi ieiunio frænet carnem, ieiunare tenetur diuino præcepto,& hoc obligat omnes cuiuscunque ætatis,& conditionis,& quocunque tempore ; licet sit dies dominicus. Tenetur enim abstinere, quantum necessarium est pro salute spirituali:licèt non sit ieiunium, eodem modo quo Ecclesiasticum obseruãdum. Nam si potest prouidere sibi vescendo carnibus moderatè,aut abstinendo à vino,tunc ad id solùm aliquis tenetur,aliquando tenebitur ieiunare in pane &aqua,si opus est. Tenetur etiam aliquãdo homo ieiunare ratione alicuius voti facti:aliquãdo ratiõe pœnitẽtiæ impositę à cõfessore; & aliquãdo ꝓ salute corporali. Nã diætas necessarias saluti corporũ, sine quib. manifestè periclitatur corpus, obseruare tenetur, prout expedire cognouerit, licèt non teneatur obseruare, quando non sperat nocumentum notabile. Loquor enim de peccato mortali.

Qui excusentur ab obligatione ieiunij Ecclesiastici.

CAP. IIII.

MVLTAE sunt causæ à ieiunio Ecclesiastico liberantes homines. Mihi ad quatuor capita reduci posse videntur, quæ sunt hæc; infirmitas, paupertas, labor, pietas.

Infirmitas à Gabr.4.dist.16.q.3. distinguitur, quadrupliciter. Est enim infirmitas languoris, complexionis, ætatis,& conditionis.

Infirmitas languoris est, cùm quis morbo aliquo laborat,& sic excusatur à ieiunio, vt febrim, aut morbum alium patientes.

Infirmitas complexionis est; cùm quis facilè in morbum labitur, vt valetudinarij: similiter qui inedia statim in dolores vehementes capitis, aut stomachi incidunt: similiter, qui ita debiles sunt, vt non possint vnico prandio

dio necessarium victum accipere, sed indigent frequenti cibatione. Infirmitas ætatis est, cùm nondum est vigesimus primus annus completus. Secundum enim communem sententiam, ante vigesimum primum annum completum non obligat ieiunium Ecclesiasticum; quia tunc indigent adolescentes cibo ad nutritionem, & augmentum, licèt sanctum consilium sit, assuefieri iuuenes hos aliquibus ieiunijs: similiter, senes post septuagesimum annum, secundum communem sententiam, excusantur; licèt in hoc nõ sit regula certa. Aliqui enim senilem contrahunt debilitatem ante sexagesimum, alij robusti sunt, & post septuagesimũ, vt plurimum tamen septuagesimus annus excusat. Infirmitas conditionis est in mulieribus grauidis, & lactantibus; quia hę indigent cibo pro se, & pro fœtu, secundum communem sententiam, liberæ sunt à ieiunio, sed non à qualitate ciborum; licèt medici possint licitè, vsum lacticiniorum ipsis concedere.

Secunda causa, est paupertas. Cùm enim aliquis non potest habere vnum cibum integrum, vt isti qui eleemosynam ostiatim petunt & modo hic parum cibi, modò illic parum habent, non tenentur ieiunare: secùs si vnũ possent habere integrum, & sufficiens prandium. Eodẽ modo excusantur secundùm Gabr. alij, licèt non ostiatim petant, qui propter paupertatem, miserũ prandium & sufficiens habent; possunt enim cœnare, & interdiu comedere.

Tertia, causa excusans est labor. Labor enim corporeus macerans, & defatigans notabiliter corpus excusat, propter quod fossores, messores, aratores, seminatores, fabri lignarij, ferrarij & omnes alij, vt lapicidæ, cursores, iter facientes pedites; & vt dixi, omnes huiusmodi laborantes excusantur à ieiunio. sed non sutores, & qui vestes faciunt, & alij huiusmodi artifices, qui non multum corpus exercent, à ieiunio excusantur. Aduertendum tamen, laborem hunc excusare, cùm prouenit ex vna trium causarum.

Prima est; cùm labor competit alicui ex officio. Qui enim

enim ex officio huiusmodi, labores habent, excusantur, licèt diuites sint. Non enim tenentur cessare à labore ob ieiunium, & ita concessum est ab Eugenio in bulla quadam, cuius meminit Syluester verbo ieiunium, §. vigesimo quarto, quòd diuites laborantes non teneantur ieiunare. Quòd si ex officio non habetur, excusantur, cùm id faciunt in vtilitatem Reipub. aut communitatis; vt qui tempore belli iuuant ad fabricas, vel muros construendos, quamuis id ex officio non habeant, soluuntur à præcepto ieiunij, si fortè tunc temporis occurrat, quia in vtilitatem communem talis labor est. Quòd si nec hoc modo fit, excusatur etiam cum est ad vitandum damnũ proprium; vel proximi temporale, & multò magis spirituale. Et sic excusantur, qui tempore ieiunij laborant, ad extinguendum incendium in re propria vel proximi; vel ad aliud opus corporale faciendũ, quod nisi fiat, inducit damnum. His causis labor huiusmodi excusat à ieiunio.

Quarta causa excusans, est pietas; nempè officia spiritualia, & opera misericordiæ, quę cum ieiunio esse non possunt, vt concionari, legere, & secundùm Caieta. confessiones audire, inseruire hospitibus, peregrinari per loca pia. Nota tamen; quòd huiusmodi non excusantur, nisi cùm ex officio fuerit, aut ex obedientia, aut ex voto aliquo præcedente. Syluester verbo ieiunium, §. vigesimo sexto dicit, quòd cùm conciones alicuius sunt multum vtiles populo, posset excusari à ieiunio, licèt sine obligatione vlla, sed ex propria deuotione faceret. Addit etiam quòd isti, qui in vniuersitatibus legunt, non ex officio, sed ad sui notitiam, & opinionem comparandam, possent legere, & excusari à ieiunio, cùm detrimentum illis obueniret, nisi lectiones continuarentur. Circa peregrinationem autem, omnes notant; non licere peregrinari tempore ieiunij, & ieiunium soluere, nisi cum ex voto peregrinatio est, nec potest commodè differri in aliud tempus. Addit Nauarr. numer. 19. posse fieri, cùm ex deuotione aliqua magna fit; sed, vt credo, non licet absque consilio confessarij iudicantis plus spiritui

pro-

profuturam peregrinationem, quàm ieiunium. Licet etiam peregrinari die ieiunij, ad vitandum detrimentum temporale aliquod; puta, cùm habet socium viæ, quem amittet, nisi iter illo tempore conficiat, aut cùm timet aliquod periculum. Excusatur & à ieiunio, qui non potest reddere vxori debitum, ieiunando. Rursus excusatur vxor, quæ ad vitandas rixias, & odia cum marito, cœnat cum ipso, & ieiunium soluit. ita dicit Tabie. verbo ieiunium, §. vigesimo, & Syluester §. 15. sed intellige, cùm maritus non facit id, in fidei contemptum. Tunc enim potius, est subeunda mors. quod potest accidere modò, cum maritus Lutheranus esset, & vxor Catholica, atque ille petit ieiunium solui, in fide contemptum; tunc non est vllo modo acquiescendum. Hæ sunt causæ excusantes. Circa quas, duo vniuersaliter sunt consideranda.

Vnum est; cùm quis habet aliquam causam dubiam, an excuset vel non, tunc debet petere declarationem, vel à confessario, vel à viro docto, vel à medico, vel à superiori, puta Episcopo, vel prælato. Hi enim duo possunt cum subditis dispensare, in ieiunio cæteri dicti, declarare. Aduertant autem medici, ne sint prodigi in hac parte; cautè enim debent perpendere causas, & non quauis leui causa, concedere facultatem, seu declarare causam sufficientem, ad soluendum ieiunium aut vtendum cibis prohibitis.

Alterum est; cùm pœnitens bona fide putat se habere causam sufficientem non ieiunandi, licèt verè non sit sufficiens, solùm venialiter peccat; nec debet à confessore statim damnari de mortali. Imò nec debet illum à sua fide, & conscientia deponere, sed solùm exhortari vt experiatur ieiunare. Ita docent Anton. secunda parte, & 6. ca. 2. Palud. 4. distinct. decimaquinta, quæstion. quarta, articul. primo, Caietanus secunda secundæ quæstion. 147. artic. 3.

De

De obligatione ieiunij respectu aliorum.

CAP. V.

ALIQVANDO homo non solùm obligatur ieiunare, sed &, siue ieiunet ipse, siue non, aliorum, ieiunio attendere: & peccat, quia alij non ieiunant. Est autem regula; Quoties aliquis est causa, vt alij ieiunium soluant, qui aliter tenebãtur ieiunare, peccat, ac si nõ ieiunaret. In particulari autem sunt iuxta istam regulam sunt casus aliqui.

Primus est; Qui habet seruos, aut famulos, & cogit illos laborare aliquo die ieiunij, ita, vt non possint implere ieiunium, peccat mortaliter; nisi labor ille nõ possit deferri in alium diem, quin damnum alicuius momenti obueniret, tunc enim non peccaret, & famuli excusantur à ieiunio. Ita habet Palud. 4. d. 14. q. 4. art. 1. Gab. 14. d. 16. q. 3. art. 1. Nauar. 4. 2.

Secundus casus, patresfamilias, villici, curam domus habentes, & alii domini debent curam gerere filiorum, famulorum, & aliorum qui domi sunt, ita, quòd si ministrant eis cœnã, vel cibos, quibus ieiunium soluant, mortaliter peccant, cooperantur enim aliorum peccato. Et in hoc, multa solet esse apud multos negligentia. Non enim debent eis ministrare arma malitiæ vllo modo: Ita habent Gabr. q. 3. allegata.

Tertius est casus, ex eodem Gabr. q. 3. ar. 3. dub. 6 Caupones, & qui paratas habent mensas, aut tabulas prandendi, peccant mortaliter ministrãdo cibos prohibitos ijs, qui non possunt comedere: & ministrando cibum, quo alij soluunt ieiunium, peccant etiam in eo solùm quòd parati sunt omnibus dare cibum, licet ieiunium seruent. Non enim licet ministrare, nisi ijs, qui non tenentur ieiunare; vel quos ipsi probabiliter credunt à ieiunio excusari. Cęteris verò tantùm debet prandiũ conueniens ieiunio ministrari.

Quartus est eorum, qui cùm ipsi non ieiunent, vel quia

quia nolũt, vel quia excuſantur, inuitant alios ad cœnã-dum, vt faciant ſoluere ieiunium, quod aliter nõ ſoluerent: hi enim cauſa peccati ſunt, & conſequenter peccant.

Quintus eſt, eorum, qui nolunt conducere operarios, niſi ſoluant ieiunium; quamuis ſi aliqua vrgeret neceſſitas, vt illi multum laborarent poſſet hoc ab illis exigi, ſed debet eſſe communis vtilitas, aut ad vitandum graue damnum aliquod. Vnum tandem dubium occurrit in materia de ieiunio, an quando aliquis peruenit ad locũ in quo ieiunant tali die, in quo non ieiunatur, in loco à quo profectus eſt, an teneatur ieiunare, & abſtinere à cibis prohibitis. Reſpondet Sylue. verb. ieiunium, in fine, cum diſtinctione. Cùm enim illuc peruenit cõmorandi cauſa, tenetur obſeruare tale præceptum: cùm verò non ſed animo remanẽdi, vel vlteriùs trãſeundi nõ tenetur, ſi citra ſcandalum, id poteſt facere.

De ſecundo Præcepto audiendi ſacrum.

CAP. VI.

HOC præceptum habetur de conſecrat. diſt. 1. can. miſſas. Videndum primo eſt quid ſit ſacrum, ſeu miſſam audire.

In primis, non eſt audire ſacrum, intelligere, & intellectu percipere quæ in miſſa dicuntur: non enim ruſtici miſſam audirent. Rurſus, nõ eſt auribus voces percipere: ſurdi enim tunc audire ſacrum non poſſent. nec ij, qui longè à ſacerdote celebrante diſtant, quos tamen certum eſt, implere præceptum. Rurſus, non eſt videre ea quæ in miſſa aguntur: nam cœci tunc non poſſent implere præceptum, quos tamen implere certum eſt. vnde, poteſt aliquis clauſis, ne diuagentur, oculis, miſſam audire. Rurſus, nõ eſt aliquo vti ſenſu erga ea, quæ in miſſa aguntur, ſolent enim aliqui dum hoſtea eleuatur, manũ eleuare contra hoſtiam, & propriam faciem, & tangere, ſolentq; alię huiuſmodi ceremoniæ fieri; in quarũ nulla conſi-

consistit audire sacrum. Est ergo audire sacrum, corpore adesse, & mente attendere, quid fiat in sacro: Nam domi aliquis existens, non potest audire sacrum, quod fit in Ecclesia. Dico, mente attendere. Nam non audit sacrum, qui præsens est corpore, sed dormit dum dicitur sacrum. Opus est ergo aduertere, vt dicatur mentaliter esse præsens rei, quæ fit. Ista autem mentis aduertentia, ad hunc modum intelligenda est; quod homo ita attendat, vt non diuagatur, affectata diuagatione. Cùm enim aliquis venit auditum sacrum, & posteà raptus alijs cogitationibus, parum, aut nihil aduertit, dicitur quidem præceptum missam audiendi, implere, nec tenetur audire aliam, dummodò non sit affectata diuagatio, & inaduertentia. Tunc autem talis est, quando homo aduertens se diuagari, voluit diuagari, nullamque fecit diligentiã, vt attenderet: aut quando elegit facere opus quod ex se diuagationem habet annexam, vt qui, cùm audit sacrum vellet scribere, pingere, aut studere, vel quid simile facere. Isti censentur affectatam habere inaduertentiam, nec audiunt sacrum. Dubium hic occurrit; an, dum quis audit missam de præcepto, possit recitare horas canonicas, quas tenentur ex officio recitare, aut dicere coronã ex deuotione, aut ex iniuncta pœnitentia. Angelus ve. feriæ, §. 46. dixit id fieri non posse, sed contrarium est tenendum: dum enim quis attendat, saltem virtualiter, se adesse missæ, & esse coram altari, satisfacit præcepto: cũ qua attentione potest similiter recitare; præsertim quia ista ad vnum & eundem finem ordinantur; puta, Deum ipsum, & mentis eleuationem in ipsum. Ita habet Adri. tract. de satisfact. quæst. 7. & Medina, tractat. 29. de pœnitentia iniuncta, & Caiet. verb. dies festus, & Nauar. cap. 21. num. 9. Consilium tamen esset, si attenderet potius mysteria missæ, aut attenderet saltem ad ea quæ dicitur in Euangelio, & Epistola. Qui tamen ista nõ potest præstare, vel quia ignorans est, vel quia non potest attendere, sed statim diuagatur, nisi recitet, adhuc meliùs erit recitare.

Quæ

Quæ Missa, quo loco, & quanta sit audienda?

CAPVT VII.

MISSA non eodem modo celebratur: sed aliqua est particularis, aliqua solennis, quæ voce alta decantatur, & dicitur Missa maior. Aliqua est de requiem, aliqua de feria, aliqua de sancto, aliqua ex deuotione. Nullus tenetur certam Missam audire præcepto, sed potest satisfacere præcepto, si audiat Missam de requiem die Dominico. Solùm enim obligatio est, audire Missam, siue priuata sit, siue solennis, siue de feria sit, siue non. Ita habet Anton. 2. part. tit. 4. cap. 10. §. 1. Tabien. ver. Missa, num. 28. & est communis doctrina, licèt aliqui contradicant, sed non sunt audiendi. Consiliũ est vtile, curare audire sacrum tempori accommodatum, præsertim etiam solennes Missas, & maiores in diebus solennibus, & magnæ festiuitatis: sed non est hoc præceptum. Rursus, non est obligatio audiendi eam in parochia propria: satisfit enim præcepto, quamuis domi, & extra Ecclesiam audiatur, aut in Ecclesia audiatur aliena, vt dicit Syluest. ver. Missa, §. 5. quamuis non desint qui contradicant. Verum est, quòd peccaret, qui ex contemptu, propriam dimitteret parochiam, aut ex dimissione scandalum sequeretur, aut quando in parochia declarantur aliqua & traduntur, quæ debet omnis parochianus scire. Tunc peccaret dimittendo. Credo tamen, semper implere præceptum audiẽdi sacrum, quoad Missam quouis loco auditam. Sunt tamen monendi, exhortandique omnes, vt suas parochias frequentent, maximè diebus solennibus, & Concilium Trident. sess. 22. cap. 1. post can. 9. ita monet.

At de quantitate Missæ dubium est, quanta sit audiẽda: Inprimis, secundùm communem opinionem sufficit vna. Nullus enim tenetur plures audire, imò nec in die natalis domini, quando quilibet sacerdos ter celebrat: sufficit enim vnam audire ad satisfactionem præcepti, vt Nauar. cap. 21. num. 7.

Dico ſecundò, & omnes cōueniunt; eſſe audiendam Miſſam, ita vt non dimittatur notabilis pars, puta, media aut tertia pars. Tunc enim non impleretur præceptum, ſi talis pars omitteretur. In particulari autem Tabien. §.50. & Nauar. nu. 2. dicunt: quòd ſi dimitteret vſque ad Epiſtolam incluſiuè, tunc non impleretur præceptum, quia eſt notabilis pars, quamuis, ſi dimittatur totum quod eſt ante epiſtolam, adhuc poſſet implere præceptum. Et ego ita credo; quamuis non deſint, qui dicant, poſſe & Epiſtolam dimitti, ſed non eſt ſecurum, niſi ex neceſſaria cauſa id prouenerit. Hìc tamen aduertendum eſt, quòd ſi qui inſeruiunt ſacro, & aliquando coguntur partem Miſſæ non audire, vt ferant ea, quæ neceſſaria ſunt ſacro, puta, cùm diſcedunt vt adferant illius vinum, hoſtiam vel quid ſimile, non reputantur abeſſe, ſed illis computatur illud ac ſi audierint. Ita habet Anton. 2. parte, cap. 10. §. 1. Sylueſt. ver. Miſſa. 2. §. 1. & Tabien. verb. Miſſa, §. 10.

Dico tertiò; aliqui volunt, quòd ſi quis mediam Miſſam audiret ab vno ſacerdote, & reſiduum ab aliquo alio quòd ſatisfaceret præcepto: nam Miſſam integram audiuit. ita tenet Maior. diſtinct. 45. quæſt. 2. Nauar. cap. 11. num. 2. Idem Soto quarto, diſtinct. 13. quæſt. 2. artic. 9. & mihi probabile videtur. quamuis, ſi aliquis id ſciſſet ſi tempus eſſet, quo vacaret, audiri ſacrum vnum aliud vnius, monerem & conſulerem. nam profectò ſus non eſt audire Miſſam integram, ſed duas medietates duarum Miſſarum, quæ inter ſe non faciunt integritatem.

A quo, & quando, & qua obligatione ſit Miſſa audienda.

CAPVT VIII.

NON à quouis Miſſa eſt audienda. Cauere enim debemus, audire Miſſam à ſacerdote nominatim excommunicato, ſuſpēſo, aut interdicto, & publico

[...]ito clerici percussore, & à concubinario notorio, & [...]nunciato, vt dicit Syluest. ver. Missa. 2. §. 3. aliorum ve-[...] Missas licèt excommunicati sint à iure, vel ab homi-[...]e, dum non sint nominati, possumus audire. Non enim [te]nemur ab omni excommunicato fugere, vt diximus [...] libro primo, in materia de excommunicatione. Si-[m]iliter etiam degradati, aut depositi, Missam non pos-[sum]us audire, sicut nec possumus audire à nominatim [ex]communicato. Tempus autem obligationis solùm [...] in diebus dominicis, & festis de præcepto. In aliis [d]iebus non tenemur, licèt sint dies Quadragesimæ, nec [c]ontra hoc probat cap. solet, de consecr. distin. 1. & cap. [...] de priu. in 6. vbi videtur contrarium dici. Ista enim [ca]pita, vt dicit Tabien. d. §. sunt de consilio intelligen-[d]a. Est enim consilium vtilissimum, quotidie audire, [a]ut saltem quoties homo commodè potest; obligatio [au]tem est præcepti obligantis ad mortale. Qui enim nõ [a]udiret sacrum quo tempore tenetur, mortaliter pec-[c]aret, secundùm omnes, sicut peccat, qui ieiunium [n]on seruat. Obligat autem hoc præceptum omnes ha-[b]entes vsum rationis cuiuscumque sint ætatis, sexus, & [c]onditionis.

Quæ causa excuset ab audiendo sacro.

CAPVT IX.

MVLTI sunt casus, in quibus homo excusatur ab isto præcepto Ecclesiastico; omnes tamen possunt reduci ad quinque causas, ex quibus quin[q]ue regulæ generales possunt desumi.

Prima causa est, ad vitandum damnum spirituale [p]roprium aut alienum. Vnde est regula: Quoties ex sa[cr]o audiendo sequeretur damnum, seu detrimentum [s]pirituale, puta peccatum proprium aut proximi, non [t]enetur homo audire sacrum. Per hanc causam & regu[l]am excusantur, excommunicatus, interdictus nomina[t]im, & interdictrs generaliter non habens priuilegium

aut diploma, vt audire poſſit. Tunc enim nō excuſatur, vt dicit Nauar.cap.21.num. 4. Similiter, qui iuramento ſe adſtrinxit non egreſſurum domo, in qua, loco carceris tenetur. Hi non tenentur audire, quia ſi audiant, peccant; quia obligati ſunt, aut impediti alia via. Similiter mater, quæ timet filiabus ſuis, ne domō egrediantur, ad vitandum damnum filiarum ſpirituale, poteſt manere domi, licèt non audiat ſacrum, dum ſit periculum probabile talis damni. Huiuſmodi poſſunt occurrere alij multi caſus.

Secunda cauſa eſt, ad euitandum damnum aliquod corporeum notabile. Vnde eſt regula: Quoties ſequitur aut timetur damnum corporeum aliquod notabile, aut alicuius momenti, tunc non obligatur homo audire ſacrum. Per hanc cauſam excuſantur infirmi, qui abſque detrimento, non poſſunt à lecto ſurgere, & ambulare. Excuſantur etiam qui inſeruiunt infirmis, & non poſſunt audire, niſi ipſos ſolos deſerant. Similiter matres, quæ habēt domi paruulos, nec poſſunt relinquere abſque periculo probabili alicuius damni. Similiter, qui faciunt iter cum aliis, nec poſſunt audire ſacrum, ne perdant ſocios, vnde detrimentum patiuntur, quia vel viam neſciunt, vel timent latrones. Similiter, qui habent inimicos, nec poſſunt exire domo ſecuri. Similiter mancipia & ſerui, qui timent verbera, & iniurias à dominis, ſi deſerant domum: quamuis domini non excuſantur à peccato, non concedendo iſtis tempus audiendi ſacrum, cùm abſque damno notabili poſſunt. Similiter vxor, quæ timet rixas, & percuſſionem à marito, vel non poteſt neceſſaria domi præparare ad victum, ſi domo egrediatur. Omnes hi excuſantur, quia damnum corporum contrahunt, ſi ſacrum audiant.

Tertia cauſa eſt, ad euitandum damnum honoris. Vnde regula eſt: Quoties non poteſt quis abſque læſione honoris, aut famæ propriæ, vel alienæ, audire ſacrum, non tenetur. Per hanc cauſam excuſantur, quibus non ſunt veſtes conuenientes ſuæ perſonæ, vt domo poſſint exire.

Rursus filiæ nubiles quæ non possunt ita facilè egredi domo, sed timetur infamia aliqua: quamuis non excusentur, cùm egrediantur ad choreas, & festa vana: tum enim non videntur habere causam cur non egrediantur ad audiendam Missam, vt dicit Tabien. §. 46. quamuis, si non permittantur, à matribus excusentur; licèt matres peccent, nisi rationabili causa faciant. Excusantur etiam viduæ, quæ certo tempore post obitum coniugis, solent domi clausæ manere. Tabiena §. 46. dicit, licere hoc saltem per mensem: tamen Nauarr. numer. 4. dicit meliùs, licere & per annum, dum talis sit loci consuetudo: ita vt citra infamiam non liceat egredi. Nec in hoc est limitatum tempus, nisi iuxta consuetudinem loci: quamuis istæ consuetudines debeant corrigi per Episcopos. Qui tamen vltra consuetudinem loci maneret, & prætermitteret sacrum, peccaret mortaliter.

Quarta causa est, cùm timetur damnum rei propriæ, aut proximi: vnde est regula, Quoties aliquis in re propria, vel proximi detrimentum patitur, excusatur.

Per hanc excusantur, qui custodiunt arces, aut carceres, nec possunt dimittere absque detrimento. Rursus, qui seria negotia ex officio, vt consiliarij, & alij huiusmodi tractant, nec possunt differre absq; detrimento. Rursus, qui custodiunt, aut seruant in agris oues, armenta, vineas, & alia huiusmodi, nec possunt sine detrimento deserere. Rursus, qui non possunt suas negotiationes perficere sine detrimento, nisi iter faciant; vnde sacrum audire non possunt. Rursus, qui timent latrones, si domum sine custodia deserant. Rursus famuli, qui non possunt alios inuenire patronos, & ab his quos habent, non datur tempus audiendi sacrum. quamuis in hoc peccent patroni, quando sine detrimento possunt tempus concedere famulis audiendi Missam, & non cōcedunt: famuli verò tenentur ipsos deserere, si cōtinuò non detur eis tempus tale.

Quòd si id non fit continuò, sed aliquando, non te-

nentur, nec peccant obediendo. Quòd si non possunt facilè inuenire alios quibus seruiant, adhuc non tenentur, licèt non audiant sacrum, dummodò patroni non faciant id in fidei contemptum. Tunc enim nullo modo eis esset acquiescendum: quia est contra ius diuinum.

Vltima causa est impotentia; per quam incarcerati & qui iter longum siue per terram, siue per mare faciunt, tamen non inueniunt loca, quibus celebretur, non tenentur audire Missam, si eant in mari. Similiter, qui non habent copiam sacerdotum, qui celebrent, & alij huiusmodi excusantur. In omnibus his casibus notandum est, quòd quamuis aliquando de facto non sit vera causa excusans, tamen aliquis putat bona fide esse veram & sufficientem causam, non peccat mortaliter, sicut etiam diximus de ieiunio.

Quomodo audiendum sacrum, &, quæ vtilitas ex auditione.

CAPVT X.

QVI cum fructu & vtilitate sacrum audire nititur, debet sic dispositus accedere. Primò opus est fide, qua credat in sacramento, quod in Missa adoratur, & sumitur, verè realiter, ac præsentialiter, Christum esse totum. Rursus, in ipsa Missa verè offerri à sacerdote iuge sacrificium Deo patri acceptissimũ. Opus est etiam, vt cum dilectione accedat. In Missa enim celebratur & repræsentatur ipsa Passio Christi, quæ fuit vnum ex summis beneficiis à Christo domino nostro collatis: propter quod homo in ipsius amorem, & dilectionem perpetuò deberet rapi. cumque in Missa memoriale tanti beneficij celebretur, ipsumque memoriale sit magnum & quoddam beneficium; ingrati animi est, accedere sine amore, & dilectione. Quod vnum solent præstare, qui gratias referre non possunt, nec se in-

...pares agere. Opus etiam est, cum reuerentia accedere, non solùm interiùs, qua homo ipsum Christum, & dominum, & Deum recognoscat, seque infirmum, & indignum tanto beneficio iudicet; sed exteriùs, quæ in modestia, & decentia corporis consistit: in quo, reprobandus est abusus multorum, qui, vno genu flexo adstant, & qui oculos hûc illûc immodestè vertunt, & aliquando inter se colloquuntur, quod coram terrenis dominis, qui nihil sunt respectu summi DEI, facere nefas esset.

Istam autem reuerentiam, homo multis de causis debet exhibere.

Primò, quia adstat coram Christo domino, cui omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum debet incuruari.

Secundò, quia est in Angelorum consortio. Adstant enim Angeli coram sanctissimo sacramento, vt docent Gregor. & Ambr. & nobiscum sunt præsentes in Missæ sacrificio. Quis autem est nisi inconsideratus homo, qui requirat cum Angelis adesse, & non curet, vt potest, quã ipsi exhibent reuerentiam, & ipse exhibere?

Tertiò, quia, qui audit sacrum, multa petit à Deo, unde sacerdos frequenter dicit Oremus, & pro omnium nomine orationes fundit. quis autem petit aliquid impetrandum ab altero, & non se erga eum saltem propter hoc, reuerenter gerit? Pauperiores sumus nos respectu Dei, quàm sint homines mendici respectu diuitum, & tamen ob vnum obulum quasdam genuflexiones, & nudationes facere solent.

Quartò, ratione officij quod exhibent, qui audiunt sacrum. Non putes solùm sacerdotem offerre illud sacrificium Deo: offerunt enim & circunstantes licèt mediante sacerdote. Si ergo, qui vas aureum Principi offerendum portat, vasi inanimato reuerentiam quandam exhibet dum manus lauat, dum se ornat, quantò maior est reuerentia exhibenda huic oblationi, quæ Christus ipsemet est, & nõ terreno Principi, sed Deo principi, omnipotentiq; patri offertur? Hæc est dispositio audiẽdi

ſacrum, quæ cum attentione, & conſideratione con-
ſueta eſt, ad quam ſacerdos nos exhortatur, dicendo:
Surſum corda, faxit DEVS, ne aliqui mendaces inueniã-
tur, reſpondentes: *Habemus ad dominum.* Qui tali diſpo-
ſitione accedit, fructu huius ſacrificij non priuatur; qui
licèt multiplex ſit, tamen aliquot præcipuæ vtilita-
proponentur.

Prima eſt, gratiæ augmentum. Qui enim in gra-
eſt, ſacrum audiendo, gratiæ augmentum conſequi-
tum quia offert, tum quia pro ipſo etiam ſacrum o-
fertur.

Rurſus ſecundò conſequitur, pœnæ temporalis p-
peccatis debitæ, remiſsionem.

Rurſus tertiò, quod petit faciliùs impetrat. Nã D-
Patri oblationem acceptiſſimam, puta Chriſtum, off-
Solent autem facilè impetrare ab hominibus, & qui-
na ſecum ferunt ipſis offerenda, & eò faciliùs quod-
gratiora ſunt.

Rurſus quartò, actus virtutum exercet & præc-
trium, quę ſunt magni meriti. Exercetur fides, dum-
dit ea, quæ in myſteriis celebrantur: exercetur ch-
tas, dum in Chriſtum præſentem fertur voluntas p-
morem: exercetur religio per adorationem & lau-
Chriſti in ſacramento.

Rurſus quintò, comparet homo in præſentia C-
ſti, eo quo poteſt modo, puta, per fidem præſent-
det Chriſtum, & habet, ac impetrat, quod impetra-
videret, ſi debito modo putat. Nam cœcus, qui er-
prætereunte cognouit Chriſtum, non minùs obt-
quod petiit, ac ſi vidiſſet. Et hoc puto dat magna-
cem animę, & gaudium ſpirituale: dum homo vide-
tem vbi Chriſtus continetur, poteſtq; dici de huiu-
di audientibus ſacrum: *Beati oculi qui vident quæ vos v-*
Quòd ſi ſe non videre oculo corporeo reſponderi-
poterit dici; *Beati qui non viderunt, & crediderunt.*

De tertio præcepto Ecclesiæ.

CAP. XI.

PECCATA tua sacerdoti proprio, aut alteri cum eius facultate, singulis annis confitetor. Tertium præceptum est, confessio. Et quia multa diximus libro 3. pauca modò attingemus.

Primum est, præcepto confessionis, omnes habentes usum rationis cuiuscunque ætatis, sexus, & conditionis sint, obligari sub peccato mortali, vt habetur c. omnis vtriusque sexus; de pœnit. & remiss. Hoc autem præceptum, nó obligat nisi ad confitendum omnia mortalia, quæ homo memoria consequi potest. Venialia non sunt de necessitate confessionis, quamuis vtile, & sanctum consilium est, confitetur ea; præsertim, quando mortalia desunt. Obligatio hæc est, semel in anno confitendi; ideò, quòd, qui confessus iam est in natali, aut alio anni tempore non teneatur confiteri in Quadragesima, nisi vellet communicare; tamen, si post confessionem præcedentem mortaliter peccauit, iterum debet confiteri. Quòd si non mortaliter peccauit, aut non debet sumere Eucharistiam, non tenetur; quamuis propter scandalũ, quod aliquando sequitur, præsertim, si communicare vult, tenetur accedere ad confessionem, & confiteri venialia, aut dicere se non habere materiam necessariam confessionis. Aliquando autem tenetur homo, statim post mortale confiteri.

Primò, quando est mortis articulus aut periculum mortis; vt, qui intrat, mare, bellum, aut mulier, quæ est prope partum.

Secundò, quando probabiliter credit, quòd nisi tunc confiteatur, non habebit illo anno copiam sacerdotum, seu confessorum.

Tertiò, quando vult sumere Eucharistiam, & est conscius mortalis peccati.

Quartò, quando vouit, aut in iniuncta pœnitẽtia habet,

bet, pluries, & statutis temporibus in anno confiteri. Extra hos casus, solùm tenetur semel in anno; & quamuis non sit tempus determinatum, tamen propter communionem, consuetudo obtinet, vt fiat in Quadragesimâ. non tamen obligat eum qui aliàs est confessus, nec iterum mortaliter peccauit, vt diximus. Ista autem confessio est confessori proprio facienda. Vocamus autem proprium in præsenti, vnum ex tribus; aut qui ex officio habet facultatem absoluendi, vt prælatus, & parochus, aut commissione superioris Episcopi, aut Pontificis, qualem habent multi religiosi, aut ex facultate pœnitenti concessa. Multi enim pœnitentes per priuilegia, aut diplomata, seu bullas, possunt sibi eligere confessores proprios. quocumque modo sit proprius, satis est ad audiendas confessiones. Plura hîc dici poterant de confessione; sed vide quæ dicta sunt libro tertio. Nunc autem, quòd vtile sit frequenter confiteri in anno, immò in mense, ostendam ex multis notãdis vtilitatibus, quæ proueniũnt ex hoc.

Prima est, gratiæ augmentum. Quoties enim homo confitetur, si debito modo accedat, si in peccato est, consequitur gratiam, & peccati remissionem; si autem est in gratia, consequitur augmentum gratiæ. Vnde, si quater in mense confitetur, quater etiam augetur gratia, & si pluries confitetur, pluries augetur gratia. Quanti autem valoris sit gratia, vix potest cognosci; hoc tamen est certum, eligibiliorem esse minimum gradum gratiæ, quàm possidere perpetuò vniuersum orbem, & in altero mundo datur maior gloria essentialis duratura in æternum, ei, qui in hoc mundo maiorem habet gratiam.

Secunda vtilitas est, remissio pœnæ temporalis. Quoties enim homo confitetur, ei remittitur pars pœnæ peccati soluendæ in purgatorio. Si autem quis consideret, quàm acerba sit pœna purgatorij, suam profectò damnabit negligentiam, & ad hoc sacramẽtum pluries accedet. Hoc enim certum est, nullam in hoc mundo, à quouis crudelissimo tyrãno posse pœnam corporalem

malem infligi, quæ adæquet minimam, quam anima patitur in Purgatorio.

Tertia est. Inimicus debilitatur. Dæmon enim, multũ insurgit contra hominem, dum peccata secum recōdita habet, nec medico spirituali aperit, iuxta illud: *Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea.* At cùm homo ad confessionem cōfugit, timet dæmon, nec audet accedere ei, qui omnes eius suggestiones cōfessori manifestat. Caro etiam multùm succumbit spiritui, propter augmentũ gratiæ quod habet anima ex frequenti confessione.

Quarta vtilitas est, Peccatum non ita fortiter radicatur in anima. Hoc dico propter aliquos, qui frequenter solent in mortale aliquod prolabi: & quãuis modò confiteantur, iterum solent in idem peccatum recidere ex aliqua fragilitate. Istis profectò frequens confessio hoc præstat, quòd illud peccatũ semel commissum, nisi pœnitentia, & confessione deleretur, alio sequenti fortiùs animæ inhæreret, alijsque superuenientibus, in habitũ quendam difficillimum posteà ad expellendum, transiret. At confessio ista impedit radicationem, & emendationem faciliùs & citiùs consequitur. Vnde legimus de illo, qui duas ollas luto plenas habebat, vnam singulis diebus mundabat, & iterum luto implebat, alterã multo tempore plenam reliquit; posteà, cùm ab hac lutum extrahere vellet, vix potuit nisi ollam rumperet.

Quinta vtilitas est, Nam, cùm ex frequenti confessione pluries sit gratia, plura bona opera facit in gratia; licèt posteà peccet, tamen, cùm iterum redit ad gratiam, illi restituuntur bona illa opera, quæ per peccatum mortificata erant. At opera in peccato facta, nunquàm sunt meritoria vitæ æternæ, licèt homo ad gratiam redeat. Quòd si est in gratia, semper, cùm illi augeatur gratia, per confessionem, eadem opera bona fiunt magis meritoria, quæ non essent, si in tanta homo gratia non esset.

Sexta, minus est expositus periculo qui sæpè confitetur; nam, si sæpè peccet, sæpè est in gratia. facilius est autem mori in gratia, qui sæpè eam habet, quàm qui rarò.

Septi-

Septima est, homo suam meliùs scrutatur conscientiam. Isti enim qui semel in anno confitentur, vix tertiam partem peccatorum confitentur.

Octaua, liberatur homo à graui fastidio, & timore. Qui enim rarò confitentur, cùm tempus confitendi aduenit, dolores parturientis sibi pati videntur, & magna angustia, & timore semper procrastinant, vsq; in diem vltimum. Quadragesimæ, & quod peius est; aliquando negligunt præceptum Ecclesiæ. Et quod adhuc pessimè, in mortis articulo adeò magna hac angustia premuntur, vt aliquando desperent.

Vltima est, qui in gratia est, conseruatur multum in ea per confessiones frequentes. Homo enim est magis illuminatus, vt se cognoscat, & ea quæ nocēt animæ intelligat. Multa alia bona frequens confessio homini affert, sed ista enarrasse sufficiat. Hæc & alia experietur qui consilium hoc opere compleuerit.

De quarto præcepto, Quid sit Eucharistia.

CAP. XII.

QVARTVM præceptum Ecclesiæ, est præceptum communionis, puta, sumptionis Eucharistiæ. Est ergo breuiter considerandum, quid sit Eucharistia. Videtur autem sic posse describi; Species sensibilis panis, & vini, corpus & sanguinē Christi significantes, & realiter cōtinentes. In qua descriptione sunt tres partes.

Prima est, *Species sensibilis panis, & vini*, vocamus species accidentia ipsa, quæ erant panis & vini, nempè quantitatem, odorem, saporem, colorem; quæ omnia sensu percipiuntur.

Secunda pars est, *corpus & sanguinem Christi significantes.* Ista enim accidentia, sunt signa quædam, corporis quidem Christi ipsa species panis; sanguinis autem, species vini signa sunt.

Tertia pars est, *realiter continentes*. Non enim illæ species habent significare tãtùm corpus & sanguinem, sed verè continent ipsa. Sub speciebus enim panis realiter Christi corpus est: sub speciebus vini, realiter sanguis Christi est. Totum ergo hoc, nimirum species prædictę, corpus & sanguinem Christi continentes & significantes, dicitur sacramentum Eucharistiæ. Ευχαριστία autem, idem est, Græcè, quod Latinè gratiarum actio. Hoc autem sacramentum dicitur Eucharistia: quia est vnum grande; & insigne beneficium, propter quod Christo Domino perpetuas gratias agere debemus. Est autem notandum; quod in hoc sacramento, Catholicus debet secundùm fidem has quatuor veritates recipere, quæ habentur ex Concil. Trid. sess. 13.

Prima est; sub illis speciebus, non esse post consecrãtionem panis, aut vini substãtiam, sed omninò conuersã est in Christi corpus, & sanguinem, manẽtibus dumtaxat speciebus.

Secũda est; sub eisdem speciebus, verè & realiter esse corpus, & sanguinem Christi.

Tertia est; sub vtraque specie, & sub altera tãtùm, esse totum Christum. Verbi gratia, sub speciebus panis, esse totum Christum, nempè corpus, & animam vnitam diuinitati. Similiter totum Christum esse sub speciebus vini. Dices; si totus Christus est sub speciebus panis, & totus sub speciebus vini, quare dicitur cõmuniter, quòd species panis continet corpus, species vini continet sanguinem? Respondeo quodam exemplo: Cùm tu vocas famulum tuum, aut amicum, hic autem venit coram te, clarum est, amicum esse coram te, & non solum ipsum, sed ipsius vestimenta. Nam vestitus venit, si ergo petam te; tu vocasti amicum, quo modo & hic sunt vestes? respondetur ex vi verbi mei quo vocaui, solus amicus adest, & quia ipse vestitus erat, ratione coniunctionis vestimentorum, etiam sunt hìc vestes. Eodem ergo modo intelligas; sub speciebus panis, est tantùm corpus Christi ex virtute verborum consecrationis, quæ erat, *hoc est corpus meum*, at quia corpus est cum anima, & diuinitate; fit,

fit, vt ratione concomitantiæ totus sit Christus. Similiter sub speciebus vini, ex vi verborum sanguis est. Dicitur enim, *hic est calix sanguinis mei*, tamen quia sanguis est cum corpore, & corpus cum anima, & hæc diuinitati vnita sunt, sunt & ista omnia sub illis speciebus. Quod ergo audis sub speciebus panis esse corpus, sub vini, esse sanguinem, intellige, ex vi significationis: tamen ratione concomitantiæ, totus Christus est sub altera specie. Quarta est; illa accidentia panis & vini per se sunt, nec subiectantur in corpore Christi, sicut subiectabantur in pane. In his quatuor veritatibus, præcipuè innititur ratio huius sacramenti.

Quare instituta est Eucharistia.

CAP. XIII.

SACRAMENTVM hoc à Christo Domino, in vltima cœna institutum est, in hos quatuor præcipuos vsus.

Primus, vt esset memoriale quoddam mortis, & passionis eius. Repræsentat autem optimè hoc sacramentũ mortem & passionem Christi. In hoc enim, quod species panis ex vi significationis repræsentant, & continẽt corpus, vt à sanguine separatum; & species vini continent & repræsentant sanguinem à corpore separatum, mors non quæcumque, sed per passionem, significatur & repræsentatur. Est autem repræsentatio maxima. Nã ipsamet, quæ repræsentantur, seu significãtur, sunt præsentia, puta, corpus & sanguis.

Secundus; fuit institutum in argumentum maximi, & feruẽtissimi amoris Christi erga nos. Discessurus enim ad Patrem ex hoc mundo, seipsum in pignus amoris reliquit.

Tertius, fuit etiam institutum in cibum spiritualem. Vt enim corpus cibo naturali indiget, vt in vita sua sustentetur, ita anima indiget cibo spirituali, vt in vita gra-

gratiæ conseruetur,& augeatur. Hic cibus est ipsemet Christus Dñs sub speciebus panis & vini nobis datus.

Quartus; fuit institutum in sacrificium Religionis Christianæ. Voluit enim Dominus nos habere sacrificium,quod Deo in remissionem peccatorum offerremus. Hoc autem noluit esse tauros vel vitulos,vel alia huiusmodi,sed quod ipse obtulit, hoc idem voluit nos offerre. Ipse autem seipsum obtulit in cruce per mortem & passionem,& nobis etiam seipsum reliquit offerēdum, sub panis tamen,& vini specie. Vide quantum excedat hoc nostrum sacrificium omnia legis veteris sacrificia; in qua creatura, in nostra autem creator offertur. Hæc est oblatio munda quam Deus Zach.1.dicebat sibi,ab ortu solis, ad occasum, id est,in toto mundo offerendam. Omnia hæc quatuor in vno hoc sacramento venerabili,similiter continentur, & coniunguntur, vt sit passionis memoriale, amoris argumentum, & pignus; cibus spiritualis,& sacrificium mundum.

De fructibus sumptionis Eucharistiæ.

CAP. XIIII.

MVLTIPLEX est fructus,qui ex hoc prouenit sacramento. Primus est,quod ipsius est, *viuificare.* Iuxta Ioan.6.*qui manducat me,& ipse viuet propter me.* Vnde quoties homo sine conscientia mortalis peccati accedit,probabiliter & rationabiliter putans se esse in gratia, licèt verè non sit, per hoc sacramentum consequitur primam gratiā,& mortalis peccati remissionem; vt dicit S.Thom.3.par.q.79.art.1.

Secundus est,nutrire. Sicut enim cibus corporalis nutrit corpus, augendo substantiam, & reparando quod deperditum est: sic etiam sacramentum gratiæ dat augmētum,& quod deperditum est, ex feruore per venialia reparat,& renouat.

Tertius est,confortare. Anima enim fortis fit, & vt vigorem quendam habeat, & vt mundi calamitates,

& corporis labores fortiùs ferat, ficut corpus cibo fortificatur.

Quartus eſt, perſeuerare. In gratia enim ſuſcepta, conſeruat hominem, & à peccatis futuris præſeruat. Sæpè enim homo in peccata labitur, à quibus virtute cibi huius, liberatur.

Quintus eſt, ſatiare. Anima enim Dei capax non impletur creaturis; ob id ſępè eſt in appetitu homo & ignorat quid appetat. Rurſus habet appetitus, modò horum, modò illorum; hoc ſacramentum animam ſatiat.

Sextus eſt, lætificare. Dat enim pacem & gaudium animo. O quoties homo triſtatur, & patitur melancholias, & anguſtias, ob res creatas, quæ expelluntur communione ſanctiſſima?

Septimus eſt ſedare; Vt enim dicit Girellus lib. 4. ſup. Ioannes. capit. 17. ſacramentum hoc ſedat ſentientem membrorum legem, & animi perturbationes extinguit.

Octauus, copulare & vnire. Vnit enim hominem cum Chriſto, & ipſos homines concordia quadam inter ſe conglutinat. Nam multum valet Sacramentum hoc ad pacificandos animos inter ſe diſcordes.

Nonus eſt, inflammare. Accendit enim deuotionem ad charitatem erga Deum, & hominem facit feruere.

Vltimus eſt, perducere ad gloriam. Dat enim in via iſta, deſiderium mirabile ſtatus illius beati, quem ſperamus, & illûc tranſportat corda, vt à terrenis homo ſeparatus verè dicat, ibi noſtra fixa ſunt corda, vbi vera ſunt gaudia. Hos, & plures fructus Euchariſtia facit in anima fidelium, qui debitè ad ipſam accedere ſtudent, & ſatagunt.

Qualis debeat eſſe ſuſcepturus Euchariſtiam.

CAP. XV.

MVLTA debet habere ille, qui competenter, ad Euchariſtiæ ſuſceptionem accedere debet.

Primò,

Primò, debet esse baptizatus: nulli, enim ante baptismum, etiam habenti fidem, & gratiam, qualis est catecumenus, ministranda est Eucharistia, nisi post baptismum. Imò nec debet vllus non baptizatus permitti videre sacramentum hoc, sed eijciendus est, vt habet S. Thom. 3. par. q. 79. art. 1. Potest autem ista conditio, cum alijs sequentibus, memoriæ causa, reduci ad duo carmina hæc.

Lotus, discretus, sanus, ieiunus, & aptus.

Contritus, fassus, mundus, recteque paratus.

Lotus, id est, baptizatus debet esse, iam de hoc diximus.

Discretus. Debet habere iudicium rationis. Vnde pueris ante annos discretionis nō debet dari Eucharistia. Rursus, non quælibet discretio, & ratio sufficit, sed quæ sit mediocriter apta ad cognoscendum cibi huius qualitatem. Tamen secundùm Alex. 4. par. q. 49. Palud. d. 9. q. 4. Sylu. ver. Eucharist. 3. §. 1. non debet dari nisi pueris iam decimum, aut duodecimum annum agentibus; nisi in aliquo citiùs vigeat multùm ratio, quod confessorum iudicio relinquitur: quamuis non requiratur tātus vsus rationis ad confessionem. Sufficit enim annum septimum superasse, in quo frequenter tempore, vsus rationis lucescere incipit, & homo peccare potest. Rursus, neque amentibus, sicut neque pueris danda est Eucharistia, si amentes sunt à natiuitate, vt habet S. Thom. 3. par. q. 80. art. 9. Quòd si non sunt à natiuitate, sed aliquando habuerunt iudicium rationis, si dum ipsum habebant, petierant sacramentum hoc, aut pœnitentes fuerunt, danda est eis Eucharistia in mortis articulo, vt ibidem dicit S. Thom. & idē habetur 16. q. 6. c. si quis. Vnde phreneticis in mortis articulo ministranda est Eucharistia; si ante phrenesin confessi sunt aut cōtriti apparuerunt, aut petierint eam: nisi sint furiosi, ita vt timeatur irreuerentia aliqua sacramento inferenda.

Sanus: etiam debet esse sanus, qui suscepturus est Eucharistiam; non tamen quæcumque infirmitas prohibet susceptionem Eucharistiæ, sed illa, ex qua irreuerentia

tia sacramenti timetur; vt, cùm infirmus patitur frequentes vomitus, aut tussim, vt probabiliter timeatur expulsio Eucharistiæ: tunc enim non est ipsi ministranda. Infirmis per modum viatici confertur, etiam non ieiunis,

Ieiunus. Debet etiam esse ieiunus qui sumpturus est Eucharistiam, non solùm à cibo, sed à potu, & medicina, vt sit ieiunium naturæ. Qui enim aliquid horum sumpsit, nisi sit infirmus ita vt timeatur mors, non debet suscipere Eucharistiam. Nec soluitur hoc ieiunium per hoc, quod aliquando dum aliquis lauat os, aliquid parum humoris decidit per guttur, aut cùm micæ vel particulæ cibi, quæ manent inter dentes ex cœna antecedenti, diglutiuntur. Hæc enim per modum saliuæ sumuntur, nec soluunt tale ieiunium, vt dicit Sanctus Thomas loco citato, artic.8. Hoc autem ieiunium incipit à media nocte, diei antecedentis. Vnde, si quis post mediam noctem aliquid sumpsit, quamuis dormierit postea, non potest communicare illa die: si tamen ante mediam noctem sumpsit, potest communicare, licèt tota nocte non dormierit, nec cibus sit digestus, vt ibidem docet S.Thom.

Aptus. itidem debet esse, is qui suscepturus est sacrosanctam Eucharistiam. Fit autem ineptus per excommunicationem, vel interdictum. Nam qui excommunicatus est quacumque excommunicatione, aut interdicto, peccat accedendo ad Eucharistiam: quia impeditus & ineptus est propter censuram ecclesiasticam.

De Alijs conditionibus suscipientis Eucharistiam.

CAP. XVI.

ALIAE etiam sunt conditiones suscipientis Eucharistiam, quæ secundo carmine continentur.

Quarum prima est, *contritus.* Nullus enim debet acccedere ad communicandum cum consciētia peccati mor-

mortalis. Qui enim existimans se esse in peccato mortali, accedit communionem, licèt, verè non sit in peccato mortali, peccat mortaliter: &, si habebat gratiam, perdit eam: nam ratione conscientiæ malæ, contemnit sacramentum. Rursus, si in peccato est, debet accedere contritus, & cum pœnitentia peccati, non quòd opus sit vera contritione, sed quòd saltem homo probabiliter putet, se esse contritum, & se non esse in mortali: qui enim sic accedit, non solùm non peccat accedendo, sed consequitur peccati remissionem, vt S. Tho. dicit, 3. par. q.79. art.1. & 2. At verò, qui mortaliter peccauit, & nulla præparatione facta, accedit, siue recordetur peccati. siue non, mortaliter peccat, secundùm omnes.

Confessus, seu *fassus*, quod idem est. Non satis est contritio in eo qui mortaliter peccauit, ad accedendum communionem, sed opus est præmittere cōfessionem sacramentalem. Nam qui accedit post peccatū mortale, seu post conscientiā mortalis ad Eucharistiam, licèt sit contritus, si non est cōfessus, mortaliter peccat. Hoc est contra Caiet. ver. communio & Armill. ver. communio. §.1. qui dixerunt, sufficere contritionē, quamuis posset homo confiteri, & sit copia confessorum. Sed hæc opinio iam non potest sustineri, quia oppositum statuit Cōcil. Trid. sess. 13. cap. 7. & can. 11. vbi excommunicat lata sententia talem opinionem docentes, prædicantes, asserentes, & defendētes. Est ergo necessaria confessio. Excipit vnum casum ipsum Concilium, cùm non est copia confessoris. Tunc enim posset homo accedere cum sola contritione; dum tamen cùm primùm habuerit copiā confessorum, confiteatur, quæ exceptio secundùm Doctores, intelligitur cùm necessitas adest cōmunionis. Nam in his casibus potest hoc contingere.

Primus est, cùm vrget articulus mortis: tunc si sacerdos solus esset in templo, quod vndiq; comburitur, nec spes est salutis, licèt esset in peccato, seu conscientiam haberet peccati, posset per contritionem se disponere, & accedere ad sacramentum, & communicare: idemq; in similibus casibus mortis fiet, si absit sacerdos.

Secundus; cùm est necessitas exequendi officium diuinum: verbi gratia, est parochus qui habet conscientiam mortalis, tamen non habet præsentem confessorem, & si expectet, populus priuabitur sacro in die aliquo solemni; tunc potest celebrare cum contritione, & post confessorem adire, cùm copia fuerit.

Tertius est; cùm aliquis cōtrahit infamiã, si non communicet, verbi gratia, aliquis est monachus qui habet reseruatum casum Prouinciali absenti, tunc tamen occurrit dies solemnis, in quo omnes communicant monachi; si iste desit, infamiam contrahit; potest, cum contritione, accedere.

Quartus est, cùm est necessitas præcepti: verbi gratia, occurrit dies, in quo tenetur communicare de præcepto, nec habet confessorem cui aliquem casum reseruatum communicet, tunc cum contritione potest accedere. Sed Soto 4.d.18.art.4. limitat hoc, cùm scandalum aut infamia sequitur, si nō communicat; aliàs debet seruare præceptum præmittendi confessionem; quod fortius est, cùm sit diuinum, quàm illo die communicare quod est Ecclesiasticum.

Quintus est, cùm est in actu communionis: vt sacerdos, qui post sacrum inceptum, recordatur peccati, debet continuare cũ contritione. Similiter laicus, qui iam est ad altare vt communicetur, non debet se separare, si alicuius peccati recordatur, sed cōmunicare, & postea confiteri, vt dicunt Soto loco allegato, & Ledezma 4. q. 21. art. 4. In his casibus reputatur esse inopia confessoris, & in alijs his similibus. Extra hos, præmittenda est confessio.

Mundus, debet etiam suscepturus Eucharistiam, accedere mundus, id est, non pollutus. Qui enim illa antecedenti nocte passus est pollutionem, non debet accedere die illo ad communionem. Tamen, vt hoc percipias: Aduerte pollutionem posse esse triplicem.

Aliqua est peccatum mortale, vt cùm fit in vigilia, vel in somnis; tamē homo procurauit illam, vescendo cibis hac intentione, vel alia mala causa; & tunc, si ante communionem

...nionem homo pœniteat & confiteatur, non est peccatú mortale accedere, quamuis sit veniale: nisi aliqua deuotio magna aut aliqua causa necessaria excusetur.

Aliqua est veniale peccatum; vt cùm ex negligentia aliqua veniali, se polluerit in somnis aut in vigilia sed contra voluntatem, licèt homo aliquam delectatiunculam imperfectam habeat: & tunc nulla est culpa accedere, sed meliùs est, non accedere, nisi sit aliqua causa rationabilis, puta, cùm homo deuotionem habet celebrandi quotidiè, aut illo die communicãdi, aut est dies præcepti, aut quid simile; tunc enim melius facit communicando.

Aliqua est sine omni peccato; vt actus coniugalis, & pollutio nocturna, non præcedente causa culpabili; & tunc non impedit communionem ex necessitate. cùm tamen potest differri communio, nec est aliqua necessitas, nec causa particularis, vt illo die fiat communio, melius est differre. Debent tamen coniugati abstinere ex decentia, aliquo tempore ante communionem, & ita consulit; c. omnis homo, 21. de consecr. d. 2. vt tribus quatuor aut octo diebus abstineant. Ita est intelligenda ista conditio. Vide Petrum de palud. dist. 9. q. 3.

Rectéque paratus. Hæc est vltima conditio, suscipientis vt conuenienter accedat, & totum fructum percipiat Eucharistiæ, vt sit rectè paratus. Hæc præparatio vltra dicta consistit in tribus:

Primò in fide; Debet enim accedere cum fide qua credat huius mysterij excellentiam, & discernat cibũ hunc spiritualem à cibis communibus.

Secundo; in iudicio, vt conscientiam examinet etiam venialium peccatorum, licèt non sit necessarium; & vt mundetur à macula, etiam veniali, si fieri possit, antequã accedat. Saltem doleat de omni culpa, & imperfectione sua.

Tertiò; cum reuerentia & amore accedat: reuerentia quia Christum sumpturus, accedit; amore, quia summum ab eo recepturus beneficium venit. & quantum fieri poterit non diuagetur, sed actualiter consideret.

licèt aliquãdo diuagatur, non priuetur gratia habitua-
li, quando in ſacramento datur, vt dicit S. Thom. 3. part.
q. 79. art. 8. Ex his ſequitur, Cùm iſti, qui capite damnan-
tur, omnes has conditiones habere poſſint, non eſt, cur
Euchariſtia priuētur: & optimè fieret, ſi in locis, in qui-
bus hoc non fit, deinceps fieret. Nam in antiquis cano-
nibus, hoc habetur præceptum, vt patet 13. q. 1. can. quæ-
ſitum, & c. ſuper eo. de hæret. in 6.

De administrante Euchariſtiam.

CAP. XVII.

MINISTER Euchariſtiæ, qui alios eſt communi-
caturus, debet eſſe ſacerdos: vt habetur can. per-
uenit, de conſecra. diſt. 1. quamuis ex neceſſita-
te, poſſit miniſtrare diaconus de licentia curati, ſi adſit,
& abſque ea, ſi non adſit; vt habetur, diſt. 93. can. diaco-
nos. nec ſufficit quòd ſit ſacerdos, ſed debet eſſe curatus
& habens iuriſdictionem ſuper illum quem communi-
cat aut de licentia curati, à lege habentis iuriſdictionē.
At non poteſt communicare, etiam extra tempus præ-
cepti, & ſi religioſus eſt, incurrit excommunicationem
papalem latam Clemen. Religioſis. Ex priuilegio iam
tamen multi religioſi habent à Papa hanc facultatem, vt
Dominicani, & Franciſcani à Leone. Noſtra etiā Socie-
tas IESV habet ſimilē facultatem. Tamen in die Paſchæ
debet quiſque communicare in ſua parochia, niſi licen-
tiam habeat curati: & facultates conceſſę procedunt de
alijs communionibus extra diem hunc.

Miniſter autem in multis poteſt delinquere.

Primò, ſi miniſtrat Euchariſtiam ſub vtraq; ſpecie in
locis, in quibus non diſpenſauit ſummus Pontifex. Hoc
enim eſt prohibitū in Concilio Conſtantiēſi Seſſ. 13. ſub
pœna excommunicationis.

Secundò, ſi miniſtret Euchariſtiam infantibus ante
vſum rationis.

Ter-

Tertiò, si ministret amentibus, extra mortis articulũ. Immò nec his tunc ministrare debet, nisi habuerint aliquando iudicium rationis, vt suprà dictum est.

Quartò, si ministret infirmis, in quibus est probabile periculum vomitus, aut irrreuerẽtiæ, vt superiùs dictum est.

Quintò, si ministret excommunicatis etiam minori excommunicatione, scienter. Si verò ignoranter facit, excusatur à peccato, nisi ignorãtia sit crassa, quando nulla præmittitur diligentia, & timetur, an qui accedit, sit excommunicatus.

Sextò, si ministret publicis peccatoribus ante pœnitentiam publicam, & manifestam; vt publicis concubinarijs, vsurarijs, histrionibus, & similibus, his enim neganda est Eucharistia, nisi pœniteant, & sit nota pœnitentia, vt notum est crimen. ita prohibetur de consecra. distin. 2. c. pro dilectiõe. quamuis occultè posset eis dari Eucharistia post pœnitentiam secretam, sed non publicè occultis verò peccatoribus, si in publico petant, danda est eis Eucharistia, vt habet S. Thom. 3. part. q. 80. art. 7. exemplo Domini qui suum corpus Iudæ occulto peccatori nõ denegauit coram alijs: at verò si in occulto petat, communis est sententia, quod debet ei negari. Ita tenet Alex. 4. par. q. 49. memb. 2. & Duran. dist. 9. q. 5. S. Tho. dist. 9. art. 5. quęst. 1. & licèt aliqui aliter sentiant, securior est opinio communis.

Septimò peccat & minister, si sua culpabili negligentia infirmus decedit è vita sine communione; vbi abusus quorundam est reprehendendus, qui infirmo satis esse putant, si ei corpus domini ostendatur adorandum, in quo errant; debent enim manducandum dare, nisi causa legitima excuset, vt quia vomitus timetur, aut deglutire non potest. Semper enim sacramentum disposito dat gradum gratiæ, ex opere operato, citra deuotionem recipientis, quo priuatur, qui realiter sacramentum non accipit.

De obligatione communionis.

CAP. XVIII.

PRAECEPTVM hoc cõmunionis obligat sub peccato mortali. Habetur autem hoc præceptum c. omnis vtriusq; sexus, de pœn. & remiss. Obligat autem semel in anno, & in die Paschæ: nisi cõfessor aliter expedire iudicauerit. Per diem Paschæ, declarauit Eugenius in bulla, cuius meminit Syluest. Eucharistia 3. §.15. à die Iouis Sancto in diem octauum post Pascha. Iam consuetudo obtinet ferè vbique, vt incipiat à die Palmarum, & in aliquibus locis per totam Quadragesimam. Aduertendum tamen; hoc præceptum in duobus differre à præcepto confessionis. Primum est, quod hoc communionis præceptum debet statuto tempore impleri: adeò, quòd si quis sæpè intra annũ communicet, tenetur tamen communicare in die Paschæ ad seruandum præceptum. At verò qui semel in anno confitetur, quocunque anni tempore, non ampliùs illo anno tenetur confiteri, nisi posteà mortaliter peccaret, & vellet communicari: tunc ratione communionis præmittenda est confessio. In hoc etiam conueniunt.

Alterum est; qui tempore statuto non communicat, peccauit quidem, sed iam nõ tenetur communicare pro illo anno. sicut qui nõ audiuit sacrum in die dominico, non tenetur audire die lunæ, neque qui soluit diem ieiunij ex præcepto, tenetur alio die ieiunare, sed peccauit nisi iusta excusetur causa. Ita dicit Ant. par. 2. tit. 9. §. & Sylue. verbo Eucharistia 3. §.15. Tabien. verb. communicare, §.7. Medina q. de confessione, Soto 4. d. 18. q. 1. art. 4. quamuis Nauarr. ca. 21. summ. num. 46. contrarium teneat. At verò, qui non est confessus toto vno anno, semper obligatus manet confiteri, & peccat de nouo quoties occurrit cõmoda confitendi occasio. Ita habẽt Soto, & Medina locis citatis, licèt Sylu. loco citato, & Anton. par. tit. 14. cap. 10. §. 3. teneant idem esse de communione dicen-

dicendum. sed contrarium est probabilius, vt aliàs probauimus. At verò, præter hoc tempus, est aliud etiam obligans, puta in infirmitate, quando timetur probabiliter mors, qui dicitur mortis articulus. Tunc enim obligatur communicare. vt habetur 26. quæst. 6. de illis ex Concilio Nicen. vbi dicitur: legem antiquam esse, communicare in mortis articulo. & ita habet consuetudo Ecclesiæ: quamuis Palud. dist. 9. quęst. 1. dicit, si paulò ante communicauit, non obligari sub mortali iterum túc communicare: & probabile hoc est.

De frequentia communicandi.

CAPVT XIX.

PLVRA dixi de hac materia suprà 3. p. S. Thom. q. 80. At verò eorum breuis resolutio in aliquibus his conclusionibus consistit.

Prima: nullus de præcepto, & sub mortali tenetur communicare extra tempus prædictum in capite antecedenti. Olim quidem frequentior pręcipiebatur communio, puta, ter in anno, de consecr. dist. 3. cap. etsi non frequentiùs: in Paschate, Pentecoste, & Natali: at modò præceptum est, semel in anno prædicto tempore communicandi.

Secunda, laudabilis & multùm vtilis est communio frequens, & magis assidua.

Hoc primò probatur ex eo, quòd Eucharistia instituta est in cibum spiritualem: cibus autem frequens debet esse.

Secundò, quia est continua indigentia: datur enim Eucharistia in venialium remissionem, quæ feruorem charitatis remittunt: & in præseruationem à mortali peccato. homo autem frequenter incidit in venialia, & continuò indiget præseruari à peccato, & in gratia recepta conseruari.

Tertiò, ex fructu multiplici, qui prouenit ex communio-

munione, de quo suprà diximus. Hoc tamen præcipuè debet inducere homines ad frequentiam, quòd experimur multos variis peccatis, & grauissimis irretitos, ex frequenti communione, sic esse ad dominum conuersos, vt non peccasse videantur.

Tertia, non eadem frequentia omnibus est consulenda, præsertim laicis. Sunt enim quidam, qui nõ multùm pollent cogitatione, & discretione, qua sacramenti dignitatem penetrent, vt rustici, & serui & alij huiusmodi: & his sufficeret singulis mensibus semel communicare, donec magis à Deo per donum intellectus & sapientiæ illuminentur: alij magis callent, sed cura domus & familiæ, & negotiis sæcularibus occupati, non possunt ita mentem habere à cogitationibus terrenis alienatam, & his sufficeret quindenis communicare: alij licèt occupati negotiis, non tamen tantùm distrahuntur, vt scholastici, & alij etiam coniugati: & his esset expediens, singulis communicari dominicis. Frequentior communio non est in vniuersali consulenda, sed remittendum hoc est ad iudicium confessorum: qui interiùs & exteriùs considerabunt diligenter, quid in particulari cuiq; sit magis expediens. De communionis frequentia est singularis canon. Aug. de consecrat. distin. 1. quotidie communicare, nec laudo, nec vitupero; at singulis dominicis communicare suadeo, & vehementer exhortor.

De Decimis.

CAPVT XX.

VLTIMVM Ecclesiæ præceptum est, de solutione decimarum, quod habetur cap. tua nobis, de decimis. Vide sanctum Thomam 2. 2. quæstione octuagesima septima, & Summistas, verb. decima, & in aliis canonibus.

In cuius declarationem aduerte primò, ex Leuit. 27. quòd

quòd Dominus ex duodecim tribubus, quibus continebatur totus populus Iudaicus, elegit vnam, puta, Leuiticam, ex qua sibi ministros faceret: & quia hi occupati diuino ministerio, non poterant vacare agriculturæ, præcepit aliis tribubus, ex his fructibus terræ quos colligerent, darent decimam partem in sustentationem huius tribus, quæ occupata erat diuino ministerio in templo; & hæc quota dicebatur decima. Quod præceptum fuit iudiciale, & cessauit cum illa lege: tamē quia in noua lege sunt etiam ministri diuino cultui intenti, Pontifices instituerunt, vt eædem decimæ soluerentur, in sustentationem ministrorum. Tamen aduerte, quòd solutio decimarum, partim est de iure diuino, nimirum, quantum ad hoc quod alantur ministri, & alij ipsos sustentent; imò est de iure naturæ. Dignus est enim operarius mercede sua. Tamen quantum ad quotam partem, quòd sit decima, non octaua, aut vndecima, aut alia, hoc est de iure positiuo Ecclesiastico in noua lege, in antiqua enim erat de iure diuino. Nam Deus assignauit tantam partem esse contribuendam.

Aduerte secundò, tres esse species decimarum: quędam sunt prædiales, quæ proueniunt ex terræ fructibus, oleo, frumento, vino, & aliis huiusmodi. Et has solùm soluebant Iudæi: quædam sunt personales, quæ soluuntur ex fructibus quos homo facit sua industria, vt ex venatione, negotiatione, & aliis actibus: quædam sunt mistæ, quæ partem ex vno, partem ex altero habent: vt decimæ ex fœtura animalium, quæ ex terra pascuntur, & tamen industria humana opus est. Et hæ soluuntur in lege noua, licèt non omnes in omnibus locis.

Aduerte tertiò, obligari hominem sub peccato mortali soluere decimas, secundùm omnes Doctores. tamen hoc intelligendum, vt dicit Caiet. ver. decima, vbi est consuetudo soluendi, debent solui non deductis expensis, & tenet Syluest. verb. decima. §. 9. quòd decimæ debent extrahi ex fructibus non deductis expensis, nec his quæ homo seminauit, vel apposuit, vel ex eo toto,

quod

quod homo colligit, decima est soluenda. vbi verò non est consuetudo soluendi, non tenetur homo soluere, dummodò parochus suam habeat sustentationem: aliàs tenentur parochiani ipsum alere. Vbi autem est consuetudo soluendi, non tenetur homo soluere, si is cui debentur remittat. In multis locis, præsertim Italiæ, nó est consuetudo soluendi. Aliqui dicunt, quia à principio fuit extracta decima. Quicquid sit, in his locis non obligantur homines soluere. & breuiter dicendo, consuetudo seruanda est, donec aliud per maiores disponatur.

Aduerte quartò, ex Clem. cupientes, de pœnis, quòd est excommunicatio lata contra eos qui in concione aliquid dicunt hac intentione, vt auertant animos fidelium à solutione decimarum: sed hæc excommunicatio non est contra omnes concionatores, sed contra solos religiosos, & ipso facto incurritur: non tamen est Papæ reseruata, sed potest ab Episcopo absolui. Hæc pauca de decimis sufficiant, plura non puto confessori necessaria esse.

De indulgentijs. Quid sit indulgentia.

CAPVT XXI.

POST completam materiam de pœnitentia, quam per multos libros & capita digessimus, sequitur materia quædam multùm ipsi annexa, puta, de indulgentiis. nam pœna quæ sæpè per pœnitentiam non aufertur, per indulgētiam relaxatur. Primum ergo discutiendum est, quid sit indulgentia: videtur autem, sic posse describi; Est remissio pœnæ tēporalis pro actualibus peccatis debitæ, extra sacramentum facta ex thesauri ecclesiastici dispensatione. Pro cuius explicatione aliquot sunt notanda fundamenta.

Primum est; homo pro peccato incurrit culpam & reatum pœnæ; quamuis non eodem modo in peccato mortali, & veniali. Explico: Cùm homo peccat mortaliter,

liter, incurrit culpam, quæ consistit in hoc, quòd perdit amicitiam Dei, & contrahit inimicitiam eius, perdit amorem, & acquirit odium, incurrit etiam pœnam; nam per hanc culpam, est obligatus pœnæ sempiternæ infernalis ignis post mortem corporalem. At cum homo venialiter peccat, quamuis sit in gratia, contrahit quãdam culpam, sed multò minorem. Non enim fit inimicus, neque perdit amicitiam, sed remittitur feruor amicitiæ, vt non cum tanto feruore, & intentione charitatis amet, sicut amabat sine tali culpa. Ideò contrahit etiam reatum pœnæ sed non æternæ, sed temporalis, in hoc mundo per pœnitentiam, & satisfactionem soluẽdæ, vel in purgatorio post obitum. Est ergo in peccato, tam mortali, quàm veniali, tam culpa, quàm pœna. Aduerte ergo, quòd non quoties remittitur homini culpa, remittitur etiam tota pœna; sed sæpè remittitur culpa & pars pœnæ. Tamen inprimis, cùm alicui remittitur peccatum mortale, tunc culpa tota deletur, & remittitur pœna ęterna, quantùm ad hoc, quòd non manet obligatus ad æternam pœnam: tamen manet illa pœna commutata in temporalem, in hoc mundo, aut in purgatorio soluendam. Similiter, & aliquando remittitur culpa venialis, non tamen tota pœna: sicut per aquam benedictam remittuntur venialia quantum ad culpam, non tamen quantum ad totam pœnam, quamuis quoties culpa remittitur, pars pœnæ remittatur. Aliquando autem tota remittitur, vt in baptismo, in quo omnia peccata, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam remittuntur. Et similiter, cùm aliquis vehementi quadam contritione & deuotione accedit ad Sacramentum pœnitentiæ, aut ad aliud sacramentum. Tunc enim pro quantitate talis deuotionis & contritionis, minuitur & quantitas pœnæ debitæ.

Sit secundum fundamentum; Opera bona iusti hominis, & in gratia existentis, duo habent: & sunt meritoria, & sunt satisfactoria. Meritoria quidem, vitæ æternæ, & augmenti gratiæ: nam iusto per bona opera eius, gratiæ augmentũ datur, per quod meretur, vt post mortem

tem, maior ei detur gloria essentialis. Sunt & eadem opera satisfactoria pro pœnis quas debet pro mortalibus iam remissis quoad culpam, & non quoad pœnam totam, & etiam pro venialibus. Tamen pro quantitate operum, minuitur & quantitas, pœnæ temporalis debitæ. Est autem vnum discrimen inter meritum & satisfactionem hanc: quòd nullus iustus potest per sua opera mereri alteri homini gratiam, sicut meretur sibi. gratia etiam non datur à Deo vlli, nisi per opera ipsiusmet gratiam accepturi: quamuis iustus aliquando impetrat à Deo, vt det alteri huiusmodi opera, per quę consequatur gratiam. tamen non meretur de condigno alteri gratiam. Solus Christus Dominus est, qui omnibus nobis meruit gratiam. Gratia enim hominibus data ex merito Christi est. Ob id dicitur Ioan. 1. *Habitauit in nobis plenus gratia.* At verò vnus iustus potest pro altero satisfacere, quoad pœnam, sicut pro se. V. g. si Petrus ieiunat pro Paulo, remittit Deus pœnam quam debet Paulus, ac si ipse ieiunaret. Meritum ergo nō communicatur ab vno in alterum, sed sola satisfactio.

Tertium sit fundamentum. Multi sunt iusti, qui ob nulla, aut paucissima, eaque venialia peccata, quæ committunt, aut nullius, aut paucæ sunt pœnæ debitores. Et in his redundat satisfactio, quia illorum bona opera sunt satisfactoria; tamen quia non merentur pœnam, satisfactione non indigent, aut non tanta satisfactione, quia maiora sunt opera, quàm pœna debita. Quòd hoc ita sit, habemus scripturam Iob 6. *Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior, quasi arena maris hæc grauior appareret.* Habemus etiam hoc ex capite nostro Christo, qui nullum peccatum fecit, & tamen opera ipsius satisfactoria erant, pro pœnis infinitis. Habemus & ex beatissima virgine Maria, quæ nullum habuit, neque originale peccatum: & tamen opera eius fuerunt meritoria prę omnibus aliis operibus omnium iustorum præter Christum. Habemus hoc etiam ex Apostolis, ex Martyribus, & ex multis, immò ferè omnibus iustis. Aduerte tamen, quòd quamuis ista satisfactio

ctio nō profuerit ipsis, tamen nō perit, sed prodest nobis omnibus peccatoribus, qui satisfactione indigemus. Dices, quomodo hoc esse potest? Dico hoc fieri, quia vt habetur ad Roma. 12. *Omnes sumus vnum corpus in Christo, ipse caput est, reliqui omnes membra.* Ratione ergo vnionis, quod vnius est, alteri communicatur, cùm ille non indiget: & quia etiam ratione gratiæ cognati sumus, bona autem vnius in hæredes cognationis transeunt. satisfactio autem Christi prodest, quia ipse caput est, à quo virtus solet in membra diffundi. Omnes ergo istæ satisfactiones Christi, & omnium iustorum à primo Abel vsque ad vltimum conseruatæ, sunt etiam repositæ in isto corpore Ecclesiæ; vt ex ipsis fiat in indigentia membra communicatio: Et tales satisfactiones dicuntur thesaurus Ecclesiæ militantis; qui quidem infinitus est, nam sola Christi satisfactio infinita est.

Sit quartum fundamentum. In Ecclesia est potestas dispensandi hunc thesaurum membris indigentibus, frustrà enim esset thesaurus, si non esset clauis aperiens & potestas distribuens. Hæc residet in capite, & vicario Christi: potest hic dare, & dispensare thesaurum. Quoties ergo mihi, tibi, vel aliis dat ex hoc thesauro, vt pro nostris debitis pœnis satisfaciamus, tunc talis dispensatio dicitur indulgentia. Vnde Catholicus debet secundùm fidem confiteri, & asserere has tres veritates.

Prima est: esse hunc thesaurum infinitum satisfactionum Christi, & sanctorum in Ecclesia. Ita determinatur in extrauag. vnigenitus, à Clemente VI.

Secunda est: esse hanc potestatem in Ecclesia dispensandi membris hunc thesaurum. Hæc determinatur in Concil. Trid. sess. 25.

Tertia est: esse vtiles indulgentias & prodesse fidelibus, qui conuenienter eis vtuntur. Ita determinatur in Concilio Lateranens. Viennen. Basilien. Ex supradictis facilè est, definitionem indulgentiæ, intelligere, quæ superiùs posita est: cuius singulæ partes in sequenti capite exponuntur.

Expoſitio ſingularum partium definitionis indulgentiæ.

CAPVT XXII.

INDVLGENTIA dicitur remiſſio, quia per eam quædam relaxatio & condonatio. Vnum tamen no hic, quòd multùm conſiderandum eſt, in indulge tia interuenire miſericordiam ſimul, & iuſtitiam qua dam. Sit exemplum, eſt aliquis debitor, ſeu damnat ad triremes; conſtituitur aliquis loco eius, qui tale patiatur pœnam, hîc miſericordia quædam eſt in e quòd acceptetur iſte vt pro eo ſoluat, tamen & iuſti quædam eſt: nam vera eſt ſolutio pœnæ. Similiter, c quis eſt debitor centum aureorum, & ex ærario pub co ei dantur, vt ſoluat. ita in præſenti condonatio & m ſericordia eſt, quòd huic detur pœna, & ſatisfactio terius: & iuſtitia eſt, nam pœna ſoluitur. Vnde S. Th 4. ſent. diſtinct. 20. dixit, non eſſe indulgentiam tam miſsionem, quàm commutationem pœnæ, qua vn pœna mutatur in pœnam alterius. Dicitur ergo ind gentia, remiſſio, condonatio, relaxatio, reſpectu ill cui fit. Rurſus, in definitione dicitur, *pœnæ*, quia culp remittitur per indulgentiam, ſed pœna debita cu Sacramentum eſt, quod culpam tollit. Dices, ſi per i dulgentiam non tollitur & culpa, quare in conceſſio indulgentiarum aliquarum, dicitur, à culpa, & pœ Dico, multos Doctores reprehendere iſtud verbum, dicunt non eſſe profectum à ſede Apoſtolica, ſed a ſtis quæſtuariis: tamen non eſt cur ita ſeuerè repreh datur. Declaratur enim ab Antonino prima parte, decimo, cap. 3. cùm aliquis accedit ad indulgentias c ſequendas, ſupponitur, quòd debet deuotus & con tus accedere, non enim proſunt exiſtentibus in mor li. Ratione ergo præparationis huius, culpa remitti ratione ipſius indulgentiæ, pœna. Ob id, ſemper po tur in indulgentia opus aliquod bonum exequend

Qu

quòd si benè, & meritoriè fiat culpa remittitur. Ob id
go tale verbum ponitur; non tamen quòd ipsa indul-
ntia ratione sui, remittat culpam, sed tantùm. Rursus
mporalis. Non enim pœna æterna, quæ mortali debe-
r peccato, remittitur per indulgentiam, sed per con-
ssionem, vel contritionem, qua ipsa remittitur culpa.
uarto, *pro actualibus peccatis debitæ.* nam pœnæ pro origi-
li peccato inflictæ, vt mors, morbus, & alia huiusmo-
non remittuntur per indulgentias. Quintò, *extra sacra-
mentum facta.* Nam sacramentum ipsum remittit etiam
quando pœnæ partem, aut totam, non tamen dicitur
dulgentia. Hæc enim extra sacramentum est. Additur
dem in definitione *ex dispensatione Thesauri Ecclesiastici,*
ia & per bona opera quæ quisque extra sacramen-
n facit, consequitur remissionem pœnæ debitæ pro
ctatis, non tamen dicitur indulgentia. Hæc enim
Thesaurus Ecclesiæ, vt dictum est. Ex his patet,
id indulgentia sit. Nunc quare sic dicatur, conside-
ndum est. Indulgentia apud Latinos, aliquando
mitur in malam partem pro quadam blanda permis-
ne licentiosa culparum. Vnde valla dicit, Indul-
re, est concedere obsequenter, & blandè tribuere,
de dictum est; *Blanda patrum segnes facit indulgentia na-*
. Aliquando sumitur in bonam partem pro quadam
mentia & lenitate, qua homo non exigit omnia se-
ndum summum rigorem iustitiæ, & ad omnimodam
ensuram, vnde Cicero ad Atticum, *Cæsarem pro sua indul-
tia, in omnes, probaturum spero.* Sic Deus indulget nobis,
m non exequitur rigorem suæ iustitiæ in nos. Quia
go rigor iustitiæ exigere videtur, vt qui debet pœnas,
uat, cùm aliena satisfactio alteri tribuitur, indulgen
quædam dicitur. Non est noua indulgentia in eccle-
Dei, sed antiqua. habetur.n. ex verbis Christi Matth.
quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.
m dicitur *quodcunque*, omne vinculum intelligitur
n culpæ quàm pœnæ, & Ioan. 20. *quorum remiseritis pec-
a.* Peccatum non integrè remittitur, nisi cùm & pœ-
aufertur. & Christus dominus suo facto indicauit,

dum paralytico non solùm peccata dimisit, sed à pœn liberauit;& adulteram à pœna capitis fecit liberam, & Corin. 2. legimus Paulum remisisse aliquid pœnæ ill Corinthio. Huius remissionis intentio habetur, imò in Conci. Ancyra. can. 2. & Nicen. can. 11. & Chalce. act. In quibus remissiones aliquot pœnæ factas legimus; cèt non tam amplas, vt modò fiunt. quia tunc illi hom nes feruentiores erant in bonis operibus, & minùs in digebant indulgentijs, quàm nos: tamen tunc indulgen tiæ erant. Quæ Concilia antiquissima sunt, & idem multis aliis Conciliis inuenitur.

De modo concedendi indulgentias in communi.

CAP. XXIII.

POST eius definitionem: nunc, quibus modis indul gentia concedatur, considerandum est. In cuius declarationem sunt aliquot prænotanda.

Primum est; duplex quantitas in aliqua pœna consi deratur; vna extensionis, quæ attenditur secundũ maius aut minus tempus, quo talis pœna durat. Altera inten tionis, quæ secundum grauitatem ipsius pœnæ atten tur. Potest autem esse, quòd vna pœna sit maior inten sione, & minor intentione.

Hoc supposito aduerte; pœnam purgatorij esse ma rem pœnam huius mundi, quæ pro peccatis datur, qu tum ad intentionem, non tamen quantum ad exten nem. Plus enim durat pœnitentia pro vno peccato hoc mundo, quã in altero: tamen non est tam acerba na, idque meritò; Nam in isto mundo homo debet alijs intentus, & vacare operibus necessarijs ad vitã non posset præstare, si pœna vnius anni esset vna heb mada subeunda; tũc enim deberet esse intensa mul & homo vix posset alteri operi attendere.

Secundò; quia homo debet conseruare vitam tem ralem corporis, cui multum nocet pœna intensa.

Tertiò; quia homo debet omni tempore bona ope

ad quod inducitur magis,per pęnitentiam extensiorem. In purgatorio verò non sic,sed pœna debet esse grauior & acerbior : quia locus est sanctificandi,in quo diuina iustitia exercetur. Debet etiam esse breuior, ne animæ iam Deo inseparabiliter adhærētes diuino aspectu multo priuentur tempore.

Secundò notandum est;olim in pœnitentiæ foro datas pœnas graues pro vno mortali peccato. Hoc enim commune erat,vt pro vno simplici mortali, infligerentur septem anni pœnitentiæ,aliquādo verò plures duodecim,secundùm grauitatem peccati. Cuius rei aliquot sunt exempla in Concil. Eliberitano cap. 5. pro homicidio casuali infligebantur 5.anni, pro voluntario verò quia erat mortale,septem.& in cap. 64. pro adulterio infligebatur pęna decem annorum. & in synodo Romana sub Syluest.vt habetur, 82.dist.can.presbyter.fornicario sacerdoti infligebatur pœna decem annorū. & 30. q.1.can.si quis sacerdos habetur,quòd rem cum filia spirituali habenti infligebatur pęna duodecim annorū peregrinationis,& post peregrinationem, perpetuo claudebatur monasterio. Huiusmodi sunt multi antiqui Canones.Circa quas pœnas notandum est; non respondere tantum tempus pœnæ Purgatorij his pœnis, quantū est huius mundi,verbi gratia: si quis imposita pœna decem annorum,& ea non impleta,obiret, non puniretur in Purgatorio decem annis.& ratio est,quia in Purgatorio pœna est acerbior,& breuior,& quantum ad extensionē,æquatur alteri extensioni,sed minùs intensæ. Rursus notandum est,non esse istam canonicam pœnam totam, qua homo propter peccatum dignus erat secūdum Dei iustitiam;si enim taxandum esset demeritum, adhuc maior,& quoad intensionem,& quoad extensionē pęna esset infligenda. Vnde fit,vt non semper,illa pœna soluta,statim homo euolaret ad cœlum: sicut nec modò soluta pœna in confessione imposita, sed aliquid restat in Purgatorio soluendum.

Tertiò notandum est,ex S.Thom.distin.20.& Alberto & Antonino,prima part.tit.10.cap.10.quòd indulgentia

non ſolum remittit pœnam, quæ ſecundum canones infligitur, aut infligenda eſſet, & conſequenter pœnam Purgatorij quæ ei reſpondet, ſed & remittit pęnam, quæ ſecundum Dei iuſtitiam eſſet infligenda. Vnde, cùm remittitur pœna vnius peccati mortalis deleti quoad culpam per indulgentiam, tunc nulla reſtat illius ſoluenda; cùm autem remittitur pœna omnium, tunc omnino liber eſt homo ab omni pœna. Iſta autem pœna computatur ſecundum dies ſeu tempus huius ſæculi. Ex quo intelliges rationem, quare in indulgentiis aliquando concedãtur millæ, & plures anni indulgentiarum; nam remittitur pœna, pro qua homo deberet ſatisfacere per mille annos pœnitentiæ in hoc mundo. Nec mireris tantam ſummam annorum: nam multi plura peccata mortalia quam mille commiſerunt; & ſecundum canones, deberent ſeptem millia annorũ in pęnitentia tranſigere. quod ſi verò eſſent ſecundum iuſtitiam Dei pœnæ infligendæ, adhuc plures eſſent, quamuis in Purgatorio non ſit iſta pœna ſoluenda tam extenſa, ſed in maxima parte conuertenda in intentiorem. Totum hoc deletur per indulgentiam.

Quartò notandum eſt cum communi ſententia contra Caietanum; cùm abſolutè conceditur indulgentia, non apponendo illam particulam, *de iniunctis*, tunc valet quantum ad remiſſionem pœnarum, quæ in confeſſione nobis iniunguntur à confeſſore; & quæ etiam eſſent iniungendæ, vel in confeſſione, vel in Dei iuſto iudicio, & modò ſub tali forma conceduntur. Ex hoc ſequitur vnum illud: nimirum, quod per indulgentias conceſſas ſatisfaciat homo pœnis impoſitis in confeſſione. vt ſi confeſſor impoſuit ei diſciplinam, ieiunium, eleemoſynam, vel ſimilia aliqua opera exercenda, ſi indulgentiam conſequatur non tenetur illas ſubire pœnas, vt habet Anton. loco citato, Sylu. Armill. v. indulgentia. Duran. diſtin. 20. quæſt. 4. & ita omnes ſentiunt. Tamen optimum conſilium eſt, illas implere pœnitentias. Et quamuis multæ huius ſint cauſæ; hæc vna eſt præcipua: nam per illa opera, homo conſequitur augmen-

mentum gratiæ; per solam verò indulgentiam pœnæ remissio fit. Plus autem valet vnus gradus gratiæ, quàm magnæ pœnæ remissio.

De modis particularibus indulgentiarum.

CAP. XXIIII.

HIS suppositis, facilè erit modos plures, quibus indulgentiæ conceduntur, intelligere. Hi autem sunt sex.

Primus est; cùm conceditur indulgentia plenaria; & tunc remittitur pœna peccatorum mortalium remissorum, & venalium: ita, vt nec vlla in hoc mundo, nec in Purgatorio maneat soluenda pro illis, si debitè sit homo consequutus indulgentiam. Aliqui ponunt differētiam inter plenam, & pleniorem & plenissimam indulgentiam; inter quos est Palud. dist. 20. qu. 4. sed communiter nulla ponitur differentia in re.

Secundus modus est; cùm conceditur limitata indulgentia tertiæ aut quartæ partis peccatorum, & nihil ampliùs; & tunc intelligitur, de pœna debita pro tanta parte peccatorum mortalium, & venialium, quanta signatur in indulgentia.

Tertius; cùm conceditur limitata indulgentia temporis: vt mille annorum, aut bis mille, aut plurium, aut pauciorum: & tunc remittitur pœna illa, quæ remitteretur, si homo illo tempore pœniteret, secundum canones, aut secundum Dei iustitiam pœnitentia taxata; & consequenter pœna purgatorij ei respondens.

Quartus modus est; cùm conceditur indulgentia annorum, aut temporis alicuius, cum numero quarentenarum. In cuius gratiam nota; istas quarentenas esse dierum; nec debere computari extra tempus annorum concessorum. &, si conceduntur viginti anni, & decem quarentenæ, istæ quarentenæ sunt & in illis viginti annis. Scito enim, cùm olim pro peccato infligebatur pœna 7. aut plurium annorum, non in his æqualis, erat subeũda

pœna;dabantur enim aliquot dies, vt arctiùs pœnitentiam agerent, & hi sic dies intelliguntur per quarentenas: v.g.dist.82.can.presbyter, imponit sacerdoti fornicario pœnitentia decem annorum, sed arctior in tribus mensibus primis;vt nimirum remotus à quacunq; conuersatione,pane tantùm vescatur, & aquam puram bibat,& in diebus festis paruis pisciculis,& leguminibus, & modico vtatur vino:reliquo tempore, non tam arcta erat pœnitentia. Huius ergo arctiores pęnæ dicebantur quarentenæ:modo autem remittitur per indulgentiam pœna Purgatorij,quę remitteretur,si homo talem faceret pœnitentiam.

Quintus modus est;cùm conceditur indulgentia tot annorum,& aliquando plenaria : & adiungitur cum tertia parte peccatorum,vel quarta parte. Aliquando à tota pœna,& culpa;& tunc per culpam, seu tãtam partem peccatorum possumus intelligere venialia ipsa. In cuius gratiam,nota vnum ex Palud. dist.20.q.4.&Anto. 1.part.tit.10.c.3.1.quòd opus ipsum quod in indulgentia ab homine exhibetur;nimirum,*Pater noster*, aut eleemosyna,aut quid simile,cum ipsa indulgentia remittit venialia omnia,aut tantam partem signatam , quod opus per se non poterat facere tantam remissionem. Ecclesia enim habet potestatem instituendi sacramentale in remissionem venialium culparũ. vnde sicut deuotio,quę adhibetur in sumptione aquæ benedictæ , aut benedictionis Episcopalis remittit venialia, ratione ipsius sacramentalis;ita,& de indulgentia.Et hæc est optima declaratio.Profectò bonus huiusmodi concedendi indulgentias vsus quo nunquam sedes Apostolica vteretur, nisi aliquid verum contineret.

Vltimus modus est;cùm conceditur indulgentia Iubilæi. Et quidem ista indulgentia non dicitur per se à plenaria à culpa, & à pœna,nisi in adiuncto : quia frequenter in Iubilęo conceditur facultas absoluendi à reseruatis casibus,& commutandi vota multa. olim non concedebatur nisi rarissimè.Bonif.8.extrauag.Antiquorum;qui videtur fuisse primus,qui concessit indulgẽtiam

ple

plenarias, concessit hoc Iubilæum centesimo quoque anno visitantibus vrbem Romanam, ob reuerentiam sedis, quæ in ea est; & vt fideles in fide confirmarentur, & in charitate accenderentur visitantes martyrum sepulchra. Posteà Cœlest. in extrauag. Vnigenitus, transtulit in quinquagesimum quemque annum. Posteà Paulus II. in vigesimumquintum quemque; & sic manet. Nomen Iubilæi venit ab Hebræo nomine *Iobel*, quod significat cornu arietis. Solebant enim Iudæi in signum liberationis alicuius, sonare hoc cornu; quia Dominus liberauit Isaac offerendo arietem quem Abraam sacrificauit loco Isaac. Vnde Leuit. 25. in anno illo quinquagesimo, quo tanta liberatio fiebat, (tunc enim vacabat terra à labore, tunc possessiones venditæ redibant ad Dominos suos, tunc serui ex filijs Israël liberi erant.) solebant vti sonitu cornu huius, Ob id, ille annus dicebatur Iubilæú: & sic apud nos, ob tantam remissionem spiritualem in Indulgentia dicitur Iubilæum, id est, remissio, sumpta significatione seu analogia, à prædicta causa.

Quid possit indulgentias concedere.

CAP. XXV.

INDVLGENTIAS concedere possunt Pontifices, Concilium generale, Episcopus, & Legati Pontificis: sed cum triplici discrimine.

Primum est; Pontifex, & generale Concilium possunt indulgentias concedere, etiam plenarias: & sic cócessit Concilium Lateranens. indulgentiam plenariam quorumcunque annorum. At verò Episcopi, Legati, & Archiepiscopi tantùm quadraginta dierum, & in dedicatione Ecclesiæ, vnius anni: Ita habetur cap. cùm ex eo. & capit. nostro, & de pœnit. & remission. vbi restringitur Episcopo, & Archiepiscopo potestas ista dandi indulgentias. Felinus autem in tractatu de indulgentijs, idem dicit esse iudicium de legato.

Secundum est; quòd Pontifex, & Concilium possunt per-

perpetuas concedere indulgentias;at verò reliqui, temporales solùm,præter legatū, qui potest suas indulgentias perpetuas facere, vt habetur 6.cap.fi.de offi. Legati.

Tertium est,quòd Pontifex in toto mundo concedere potest indulgentias.At verò Episcopi in sua diœcesi, & Archiepiscopi,in sua prouincia,vt habetur in cit.cap. Legatus autem tantùm in sua legatione. Hæc dicta sunt citra speciale priuilegium Pontificis. Potest enim concedere alicui maiorem potestatem concedendi indulgentias.Cardinales etiam habēt facultatem à Papa concedendi indulgentiam certam.

Indulgentia prodest mortuis in purgatorio.

CAP. XXVI.

NON solùm viuis, vt statim dicemus, prodest indulgentia,sed & mortuis. Et hæc veritas fide tenenda est; si quis enim negaret, indulgentiam quidpiam prodesse existentibus in Purgatorio,esset hæreticus,tum quia obuiat determin. Concilij Tridentini sess.vlt.vbi hæc veritas catholica stabilitur: tum quia contradicit ritui vniuersali Ecclesiæ quæ indulgentias mortuis applicat:tum quia negat facta multorum Pontificum,qui animab. Purgatorij indulgentias concesserunt:tum etiam cōtrauenit rationi ex scriptura sumptæ Machabæ.libr.2.cap.12. *sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare,vt à peccatis soluantur.* Si ergo opera bona fidelis boni,& iusti prosunt mortuis, multò magis satisfactio & opera matris Dei, Apostolorum, martyrū, Sanctorum, qui ita applicanda Ecclesiæ,vt matri reliquerunt.Dico igitur primo;prodesse indulgentias mortuis per modum suffragij.hoc patet, ex multis Pontificibus, qui modo hoc,tales indulgentias cōcesserunt.Paschalis enim secundus cōcessit Ecclesiæ sanctæ Praxedis indulgentias pro mortuis,per modum suffragij; qui ferè fuit primus,qui pro mortuis concessit iam à quadringentis annis. Has easdem indulgētias,vndecim sequentes Pontifi-

tifices cõfirmarunt; vt habetur in Bulla S. Praxedis. Rursus, Sixtus, & Calixtus, hoc modo eas concesserunt, vt refert Gabr. lect. 57. super can. & Leo. x. in epist. ad Caiet. declarauit, viuis, per modum absolutionis, mortuis per modũ suffragij prodesse. Et Pius IV. sic etiam nostro tempore, voce viua, declarat eas prodesse. Rursus, omnes doctores scholastici ferè hoc modo docent indulgentias mortuos peruenire.

Dico secundò; secundum communem sententiam antiquorum Theologorum; dare indulgentias per modum suffragij, est liberare à pœna, applicando solùm satisfactiones aliorum, in pretium. Sit exemplum: Est aliquis in carcere comprehensus à iudice ob debitum centum aureorum. Aliquis amicus pro illo dat centum aureos ex thesauro publico hic verè dicitur liberare eum à carcere, sed aliter, quàm iudex; hic enim per modum potestatis, & absolutionis iuridicè liberat, amicus verò per modum adiuuantis, & offerentis pretium liberationis. Sic intelligas, Pontificem, per indulgentias liberare à pœna debita viuos, per modum potestatis, & absolutionis, quam exercet super terram; & mortuos per modum adiutorij, offerendo id quod soluere tenebantur: & hoc est per modum suffragij. Ita explicãt Alexand. 4. par. quæst. 83. memb. 5. & Bonif. dist. 20. quæstion. 5. Dicitur & ob aliam causam dare indulgentiam mortuis per modum suffragij: quia viui pro mortuis faciunt illud opus, quod in consequutione indulgentiarum imponitur: & quia causa, pro qua datur viuis, etiam se extendit ad mortuos. Viui ergo suffragantur in opere, & in causa, mortuis, quantum ad indulgentiarum concessionem. Hic est modus suffragij, secundum cõmunionem doctorum sententiam. Non tamen hinc existimes, indulgentias esse incertas mortuis, quia Ecclesia applicat per modũ suffragij. Semper enim eas Deus acceptat, sicut etiã pro viuis. Hoc enim est ex pacto diuino, seu ex merito Christi satisfactionem & sanctorum, quòd prosint indigentib. membris. Tamen malè in hac parte loquutus est Caietanus, qui dixit esse incertas: ꝙ profectò

est contra Ecclesiæ dignitatem,& ritum. Non enim oraret,nisi cognosceret,mortuis prodesse;vt expressè dicit Dionys.cap.7.de Ecclesiast.Hierarch.

Dico tertio;si quis sit in peccato mortali, dum sumit pro mortuis indulgentias, faciendo id opus per quod eis applicatur,in peccato, indulgentiæ valent mortuis ipsis,qui in gratia Dei sunt,& in Purgatorio detinẽtur. Aliqui tenent,nihil prodesse,sed mihi magis placet quod dixi.& ita Gabr.sentit lect. 57. super cano. Et ratio est; quia ratio satisfactionis seu pretium pœnarum, non est opus illius,qui est in peccato, sed indulgentia ipsa,& thesaurus meritorum Christi,& sanctorũ. Illud autem opus particulare,per quod indulgentiæ applicantur, fit ab illo nomine Ecclesiæ,in qua nunquam deest gratia. Opus autem,cùm ab aliquo fit nomine alterius,nõ perdit valorem;quamuis qui facit immediatè, nõ sit in gratia.Sicut,qui dat eleemosynam per seruum, qui dum dat cum vana gloria dat,non perdit valorem, si qui iusserit, benè iusserit dandam.Ecclesia autem est, quæ constituit viuos,vt consequantur indulgentias pro mortuis.opera viuorum huiusmodi nõ perdunt valorem pro mortuis, licèt instrumenta per quæ fiunt,mala sint.

Quòd indulgentia prosit viuis.

CAP. XXVII.

INdulgentiam in hac adhuc vita existentibus, prodesse superiùs ostendimus, fide catholica esse firmiter tenendum; non tamen modo eodem quo mortuis,sed per modum absolutionis, & potestatis iuridicæ,quam Papa habet in viuos,vt explicauimus. Vnde, non dicuntur indulgentiæ viuis per modum suffragij concedi.Aduertendum tamen,eos,quibus suffragia profutura sunt, debere quibusdam conditionibus non carere.

Quarum prima est;quòd in gratia sint. Existentibus enim in mortali,non prosunt indulgentiæ.Et ratio huius

ius est;nam satisfactio vnius non prodest alteri,nisi quia coniunctus est ei in vno corpore mystico; quæ coniunctio fit per gratiam. In hoc autem indulgentia fundantur,vt diximus.

Secunda est;quòd sit causa pia, propter quam indulgentia cõceditur. Non enim indulgentia concedi debet absque causa pia. Illa autem est pia causa, quæ ad Dei honorem,vel Ecclesiæ vtilitatem pertinet.

Tertia est,aliquod opus particulare, per quod singulis indulgentia applicatur;vt visitatio templi, vel eleemosyna,vel aliquid simile. Hoc autem eatenùs est necessarium, quatenus pertinet ad piam causam propter quam datur indulgentia.Non enim idem sunt causa, & & opus particulare.Aliquãdo enim posset esse causa magna & opus paruum;vt,si indulgentia cõcedatur, vt omnes orent pro vna vrgenti Ecclesiæ necessitate;tunc magna est causa,præsens necessitas Ecclesiæ:at opus potest esse paruũ,puta,vnum pater noster.Imò aliquando posset dari sine tali opere,sed cum sola causa: vt si illis qui Ecclesiam defenderunt, Pontifex simpliciter indulgentiam cõcederet. Quando verò imponitur opus aliquod in Indulgentia,tunc implendum est;alter homo nõ consequeretur indulgẽtiam.Dubium autem posset hic suboriri;an si quis opus hoc facit in mortali,cũ tamen consequenda est indulgẽtia,est in gratia an obtineat indulgentiã:v.g.datur indulgentia ter ieiunantibus in hebdomada,& in dominica communicantibus,quando indulgentiam consequuntur, si quis ieiunauit in peccato,tamen pœnituit in Dominica,an consequatur indulgentiam;Aliqui negant,sed contrarium magis placet mihi, quòd consequatur.Et ita tenet Antoni.1.p.10.cap.3. Syluest.ver.indulgentia,§.32.Soto.4.dist.21. q.2.art.3. Duo tamen hic sunt notanda.

Alterum est;cùm dicitur in indulgẽtia,confessis,& cõtritis;non est opus cõfiteri statim,nisi aliis verbis explicetur hoc in cõcessione;sed satis est illo anno fuisse cõfessum,& habere tunc cõtritionem cum proposito confitendi tempore debito.Ita tenet Sylue. verb. indulgentia,

tia,§.20.Armil.ver.indulgentia §.18.Parnor. ſuper cap. omnis vtriuſque ſexus,de pœniten.& remiſ.

Alterum eſt, cùm in iubilæis quibuſdam conceditur facultas abſoluendi à caſibus aliquibus reſeruatis,ſi fortè,qui confeſſus eſt,& oblitus eſt,abſque ſua culpa,alicuius reſeruati , ſi poſteà recordetur poteſt abſolui à quolibet confeſſore proprio,ac ſi tale peccatum non eſſet reſeruatũ,quamuis aliàs habuiſſet cenſuras.Nam verè per illam confeſſionem remiſſum eſt.Confeſſio enim & indulgentia extenduntur,non ſolùm ad ore confeſſa, ſed ad oblita;facta tamen mortali diligentia.

De cauſa indulgentiæ ſeu ipſius valore.

CAP. XXVIII.

ALIQVI dubitant ; an magnæ indulgentiæ conceſſæ pro cauſis paruis ſint validæ, & reſpondent negatiuè.Inter quos ſunt Adria.& Caiet.opuſ.de indulgentia.Dicunt enim,indulgẽtias magnas pro exiguis cauſis conceſſas,eſſe nullas;Alij dicunt nõ eſſe prorſus nullas,ſed valere aliquid,quãtum talis cauſa exigit. At verò mihi videtur, per aliquot dicta eſſe ad hoc reſpondendum.

Primò;Peccat ac male facit qui pro cauſa parua indulgentias largiſſimas concedit.

Hoc probatur primò;quia non eſt dominus , ſed diſpenſator,collator indulgẽtiarum.Diſpenſatoris autem eſt,conuenienti cauſa,res ſibi creditas diſpenſare,& diſtribuere.

Probatur ſecundò ; quia maiores noſtri non niſi ob graues cauſas concedebant indulgentias, nedum magnas.Sic Gregorius conceſſit indulgentias in ſtationibus Romæ,in quibus licèt ſit cauſa magna , non eſt data indulgentia plenaria , ſed determinatorum annorum. Vt autem intelligas ſtationum originem;Aduerte, ex Tertulliani cap. trigeſimonono Apolog. ea tempore perſequu-

sequutionis, Christianos solere noctu conuenire in basilicis Martyrum, tum ad laudes Dei, & orationes: tum ad precandum pro bono communi; puta, pace, Imperatore, statu Ecclesiæ, & aliis: tum ad negotia circa religionem tractanda: tum ad corrigendum fratres, qui non benè ambulabant. posteà persequutione cessante, fideles remittebantur, & negligentes iam erant in stationibus continuandis. Propter quod Gregorius ad attrahendos animos fidelium, ne vacarent à diuinis laudibus, & ne à reuerentia martyrum remitterentur, adiunxit magnas indulgentias visitantibus loca. Et quamuis olim noctu solebant fideles esse in oratione, & visitare ea loca; propter peccata euenientia, factum est, vt in die fierent. mansit autem idem nomen stationis. Hoc enim nomen, inter alia significata, significat locum in quo frequenter conueniri solet id negotia aliqua tractanda. Ex hoc patet, non nisi ob grauem causam, Indulgentias concessas esse: non quòd debeat esse æqualis causa indulgētiæ; hoc enim non est necessariū; sed quod proportionaliter, sit causa magna, respectu eius, propter quam paruæ dantur indulgentiæ.

Secundum dictum est. Indulgentiæ magnæ, etiā pro paruis causis concessæ, validæ sunt in totum. Vnde verum illud est quod dici solet; Indulgentiæ tantùm valent, quantum sonant. Quamuis ergo malè faciat qui sic eas dat, tamen datæ tenent. Hoc mihi persuadeo propter autoritatem multorum, qui id asserunt. Ita enim tenet Sanctus Thom. 4. distinct. 20. quæst. 4. Anto. 1. part. titul. 10. ca. 3. Syluester verb. indulgentia. quæst. 3. Gloss. extrauagant. antiquorum, Gabr. supplem. distin. 45. q. 3. art. 1. Rursus hoc mihi persuadeo propter cap. cùm ex eo, de pœnit. & remiss. vbi dicuntur per indiscretas indulgentias claues cōtemni, & pœnitentias sacramentales eneruari. Si ergo pœnitentiæ impositæ in confessione eneruantur propter huiusmodi indulgētias, ergò valorem habent. Præterea etiam quia minùs est incōueniens dicere, Pontificem nō benè facere cōcedendo tales indulgentias, quàm asserere, ipsum errare, & populū deci-

decipi. Non ergo dubitandum est, esse validas, quamuis, vt benè concedantur, debent cum causis rationabilibus, & proportionatis dari.

Tertium dictum est; Quilibet inferior debet existimare Pontifices habere causas sufficientes in concedendis indugentijs, nec debet temerè iudicare maiorum facta, licèt suo ingenio non appareant, ita magnæ rationes circa huiusmodi Indulgẽtias hoc notare oportet; quod, quando aliquæ harum ad certum tempus concedũtur, vnus non potest consequi, nisi semel; cùm verò sunt perpetuæ, & conceditur indulgentia plenaria visitantibus locum aliquem, & Indulgentia hæc perpetuò manet, tunc obtinetur toties, quoties aliquis visitauerit, licet sæpius in die. Et sic est, perpetua indulgentia 40. dierum, visitantibus templum S. Petri Romæ; obtinet enim toties quoties, etiam in vno die visitauerit.

FINIS LIBRI SEXTI.

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS LIBER VII.

De Matrimonio.

Quid sit Matrimonium.

CAPVT I.

HOC vltimo instructionis huius libro, de vltimo sacramento agendum est, puta, de matrimonio. Ante omnia autem opus est, quid sit, statuere. Videtur autem sic posse definiri. Est contractus viri & fœminæ legitimus, quo mutua corporũ traditur potestas, gratiæ spiritualis collatiuus.

In hac definitione aliquot sunt partes.

Prima est, *Contractus*. Hoc enim sacramentum ab alijs differt in eo, quod istud est contractus, quidam naturalis inter duas personas, non quaslibet, sed virum, & fœminam, ob id additur, *viri & fœminæ*. At quia non omnis vir cum qualibet fœmina potest hunc tractare contractum, sed sunt multa impedimenta, de quibus statim dicemus; ob id, dictum est in definitione, *legitimus*. Deinde in quarta parte describitur, circa quid versetur iste contractus; & dicitur, quod per ipsum, vir accipit potestatẽ super corpus fœminę, & fęmina accipit potestatẽ super viri corpus in his quæ ad vitam communem, & filiorum procreationem pertinẽt. Dicitur autem, *traditur*, de præsenti; Nam cùm fit solùm promissio quædam futuræ traditionis; tunc non matrimonium, sed sponsalia dicuntur. Vltima pars est, *gratiæ collatiuum*. Non enim matrimonium

nium est purus contractus, sicut venditiones, locationes, mutua, & alia huiusmodi; sed est, & sacramentum, ob id, gratiam dignè suscipientibus confert, sicut vnum ex aliis sacramentis. In quo multum errauit Duran. 4. distinct. vigesima sexta, quæstion. 2. qui dicit; matrimonium non esse sacramentum sicut vnum ex aliis, nec gratiam cõferre ex opere operato suscipientibus, quod etiam dicit Gloss. 1. quæstion. 1. capit. quicquid, sed ista est hæretica sententia reprobata in Concilio Tridentino, sessio. 24. can. 1. vbi statuit, matrimonium esse verè & propriè sacramentum, & vnum ex aliis, & sessio. 7. can. 6. & 7. vbi statuit, quodlibet sacramentum esse gratiæ collatiuum, & conferre dignè suscipientibus. Hic tamen notandum est, multùm differre matrimonium in lege euangelica inter fideles, & inter Paganos factum; est enim triplex discrimen.

Primum est, matrimonium infidelium est purus contractus naturalis, non tamen est sacramentum, immò in lege naturæ, & lege Iudaica, erat solus contractus: at inter fideles in lege Christi, est etiam sacramentum. Christus in contractum ipsum naturalem ordinauit in sacramentum; vnde in Concilio Tridentino, sessione 7. determinatur, omnia septem sacramenta à Christo instituta fuisse.

Hinc sequitur secundum discrimen, quod extra Ecclesiam contractus hic non dat gratiam contrahantibus ex opere operato; nec dabat illam in lege naturæ, aut veritati: at in lege Christi dat gratiam, quia sacramentum est.

Tertium discrimen; Actus coniugalis extra Ecclesiam non est meritorius, sed tãtùm est licitus. Infideles enim qui rectè matrimonium contrahunt, non peccant in copula carnali; at verò fideles, si in gratia sint, & ob debitum finem actu hoc vtantur, merentur in ipso actu, sicut in alio bono opere, vt dicit S. Thom. in addition. quæstion. 46. artic. 6. tunc autem est debitus finis, quando actus fit ex iustitiæ zelo & religione, vt homo faciat id, ob quod, & in quod matrimonium est institutum.

In

In quo fuit hæresis Manichæorum; qui nuptias damnabant, dicentes: talem actum esse peccatum mortale. Sed damnata est hæresis in Concil. Florent. & c. ad abolendam, de hæret. Hinc patet, quid sit matrimonium.

De causis matrimonij.

CAPVT II.

QVATVOR causæ sunt in matrimonio: Finalis, Efficiens, Forma, & Materia: Finis matrimonij triplex est.

Primus est, bonum prolis: puta, vt filij procreentur, procreati educentur, educati instituantur.

Secundus est, in remedium concupiscentiæ. Homo enim post originale peccatum, multum procliuis remansit in actum carnis. Instituit ergo Deus matrimonium, vt homo concupiscentiæ aliquod remedium haberet, possetque absque peccato talem actum exercere. Et hoc est, quod dicit Paulus 1. Corinth. 7. *Bonum est homini, mulierem non tangere, tamen propter fornicationem, vnusquisque suam vxorem habeat, vnaquæque suum virum habeat.* Inde status coniugatorum bonus est, & in eo saluus potest esse homo, si rectè iuxta statum viuat. tamen perfectior est status cœlibatus, vt determinatur in Concil. Trident. sess. 24. ca. 10. & oppositum dicere, esset incidere in hæresim Lutheri.

Tertius Finis est; mutua obsequia viri & vxoris. Homo enim indigens factus est, nec potest vir sibi in omnibus prouidere, nec sola mulier: at simul vterque coniunctus, sibi in necessariis prouidet. Hic est finis matrimonij. Efficiens causa sunt ipsi contrahentes, in quantum est contractus quidam. At verò, vt sacramentum, tum Deus est causa principalis, & minister est causa instrumentalis, sicut in aliis sacramentis. Materia est consensus interior vtriusque, quo consentiunt in vnionem quandam mutuã, siue fiat per se, siue per Procuratores.

Formalis autem causa, sunt signa exteriora, verba, au nutus, aut aliud huiusmodi, quibus exprimitur consen sus. Hæc sunt causæ in matrimonio: tamen notandum e discrimen inter eas. Finis non est necessarius in actu i contrahentibus; quamuis enim intendant contrahe ob malum aliquem finem, matrimonium erit, licèt pec cent sic contrahentes: finis enim prædictus triplex est i psius matrimonij, ex se, & ex institutione sua, non e parte contrahentium. Minister ante Concilium Tride tinum nõ erat necessarius: quia poterat esse verum ma trimonium sine ministro. At verò sessio. 24. cap. 1. de re format. est annullatum matrimonium clandestinum; statuit, vt nisi adsit ordinarius, vel curatus, aut sacerdo de ipsorum licentia, & ad minus duo testes, tunc nu lum est matrimonium. Iam ergo pertinet ad essentia matrimonij minister cum testibus: antè autem non per tinebat. Reliqua duo semper fuerunt necessaria. Ad ma trimonium enim est necessarius consensus vtriusque nec sufficit vnius, sed debet esse amborum, aliàs non e matrimonium, licèt sit consensus; sicut nec esset matri monium quando est signum exteriùs, & nõ est interi consensus: quamuis hoc secundum in foro exteriori putabitur matrimonium, quia præsumitur consens interior, sed verè coram Deo non est. Ecclesia tamen iu dicat de exterioribus: ob id, reputat pro matrimon non tamen in foro interiori confessionis, quod voca forum poli, seu forum DEI. Hæc de causis matri monij.

De impedimento erroris, & conditionis.

CAPVT III.

IMPEDIMENTA, quæ impediunt contractum matrimonij inter virum & vxorem, sunt in dupli differentia. Quædam sunt talia, quæ non solùm tant quominùs attentetur matrimonium, sed & fi tam

ratum fuerit, nullum est matrimonium, & dicuntur impedimenta impedientia contrahendum, & dirimentia contractum. Quædam alia sunt, quæ prohibent, ne contrahatur; tamen si contractum fuerit, tenet, & est verum matrimonium: peccauit tamen qui attentauit contrahere contra impedimentum. De impedimentis prioris generis, quæ nullum faciunt matrimonium, etiamsi attentatus sit contractus, loquendum est priùs. Hæc autem sunt multa, quibusdam versibus contenta, quæ talia sunt:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis.
Hæc celebranda vetant connubia, facta retractant.

Singula horum suo ordine sunt explicanda:

Primum impedimentum est, erroris. Potest autem error, & deceptio esse in duobus; aut in substantia personæ, puta, cùm coniux putat, alterum esse talem personam, puta Petrum, & non est, Mariam, & non est; sicut Iacob putabat esse Rachel, & erat Lia. Aut potest esse error in qualitate personæ, vt cùm putat, quod sit diues, nobilis, virgo, & non est. Iuxta hanc distinctionem dico primò; Error in qualitate personæ non dissoluit matrimonium: verbi gratia, si quis duxit aliquam, existimans esse virginem, & non erat, matrimonium tenet. Rursus, si quæ nupsit alicui, putans esse nobilem, & diuitem, & non erat, licèt erroris causa sit ipse coniux, quia se talem esse mentitur, nihilominùs matrimonium est verum.

Dico secundò, Error in substantia personæ dirimit contractum: verbi gratia, Maria nubit Petro, existimans esse Ioannem, nō est matrimonium. & similiter ex parte viri, si error sit circa personam fœminæ. Vtraq; propositio habetur 29.q.1.ca.1.

Dico tertiò, Aliquando error videtur esse circa substantiam, & est circa qualitatem: aliquando fit econtrà: verbi gratia, si qua nubat alicui putans esse filium Ducis, aut primogenitum, tunc iste error est examinandus.

Nam potest esse substantiæ, si mulier determinabat Du-cem & patrem; puta, quia putabat esse illam personam qui est filius talis Ducis; aut illum, qui est primogenitus talis patris: & tunc nullum est matrimonium. quod si ipsa considerabat in generali Ducem & patrem. puta, putabat illum esse filium Ducis, sicut putabat esse nobilem, aut diuitem, sic etiam primogenitum, tunc error est in qualitate, & non impedit. Vide Nauar. sum.ca. num.32.

Secundum impedimentum est conditionis. Circa quod sunt notandæ quatuor propositiones per quas re-soluuntur, quæ in hac parte accidere possunt.

Prima est, potest esse matrimonium inter seruos inter se, & inter liberos, & seruos. verbi gratia, potest seruus cum serua, vel libera contrahere, vel serua cum libero vel cum seruo. Prior pars, de seruis inter se, habetur cap.1. de coniugio seruorum. Posterior pars de seruo cum libera, habetur 29.q.2.cap. si quis liber. Non solùm autem tenet matrimonium annuentibus dominis seruorum, sed etiam ipsis contradicentibus, aut ignorantibus: licèt cum discrimine. Nam cùm tale matrimonium ex dominorum voluntate contractum est, non potest dominus vendere seruum in locis vbi impediatur vsus coniugalis; at verò cùm factum est ipso ignorante, vel contradicente, tunc potest vendere, quamuis nó debet id facere absq; graui necessitate: sed si faciat, non ob-mortaliter peccauit. Nunquam tamen potest impedi-thorum illorum, dum præsentes sunt.

Tertia propositio: Quoties intercedit error conditionis, tamen non fit deterior, aut melioratur conditio errantis; matrimonium tenet: verbi gratia, seruus ducit seruam, putans esse liberam, matrimonium tenet, quia non fit deterior conditio errantis. Similiter, si serua nubat seruo, putans esse liberum. Rursus seruus ducit liberam, putans esse seruam; vel serua nupsit libero, putans esse seruum, adhuc est matrimonium, quia melioratur conditio errantis in conditione. Ita habet sententia communis, quam tenet S. Thom. 4. dist. 36.

Ter

Tertia propositio: Quando deterior fit conditio errantis, non tenet matrimonium: verbi gratia, liber duxit seruam, putans esse liberam, aut libera nupsit seruo, putans esse liberum, non est matrimonium. Ita habetur c. ad nostram, de coniug. seruor. Limitatur ista propositio à Richardo. 4d. 39. q. 1. art. 1. & Nauar. cap. 22. & 23. nisi qui errat, sic contrahat, quod esset paratus contrahere, etiam cognita tali conditione seruitutis.

Quarta propositio: Si cognita deteriori conditione post contractum, iterum habet copulam, errans, affectu maritali, est matrimonium, saltem in foro exteriori. Ita habetur cap. 2. de coniug. seruor. V. g. liber duxit seruã, putans esse liberam, nõ est matrimonium: posteà sciuit esse seruam, & affectu maritali accessit iterum, est matrimonium. Hîc tamen aduerte duo.

Vnum est: quia si post contractum matrimonium cum ista ignorantia dominus manumittat seruum, vel seruam, adhuc non est matrimonium, nisi cognito errore, ille alius iterum consentiat, aut accedat affectu maritali: verbi gratia, liber duxit seruam, putans esse liberam; dominus, hoc cognito, manumittit seruam, cum qua iterum liber etiam affectu maritali habet copulam, adhuc non est matrimonium, donec error auferatur, & fit nouus cõsensus, aut copula, cum maritali affectu. Ita habet Rosella. v. impedimentum. 3. §. 2. & Nauar. cap. 22. num. 33.

Alterum est, ex eodem Nauar. quòd si liber sciat impedimentum conditionis post contractum, & velit adhuc contrahere, non fit matrimonium, nisi de nouo vtriusque accedat consensus, potestque alter nolle, & sic nullum erit matrimonium.

De impedimentis voti & cognationis.

CAPVT IIII.

TERTIVM impedimentum, est votum, non quodcumq; sed solenne, & religionis per Ecclesiam approbatæ. Hoc enim dirimit contractũ: vt, si mona-

chus intentet contrahere post professionem. Notat Syl-
uest. v. matrimonium. 8. §. 5. quòd non quodcumq; vo-
etiam Religionis approbatæ dirimit contractum, nam
votum tertij ordinis Dominicanorum, & Francisca-
norum non dirimit. Hoc etiam & habet votum solenne
Ordinis maioris, vt inferiùs dicemus. Aduerte autem
quòd votum hoc non solùm impedit, & dirimit, sed et-
iam excommunicatus est lata sententia clericus, & mo-
nachus, qui post votum solenne in ordine, vel religione
emissum contrahit, quæ excommunicatio habetur Cle-
ment. 1. de consang. & affin. & est Episcopo absolutio
reseruata. Impedit autem non solùm votum solēne ex-
pressum, sed etiam tacitum, quod fit in religione post
annum probationis, per hoc, quòd quemlibet actū pro-
fessi facit, ac se vt professum gerit.

Quartum impedimentum, est cognatio. Est autem
triplex cognatio: Spiritualis, Legalis, Naturalis. Spiri-
tualis contrahitur, in susceptione sacramentorum duo-
rum Baptismi, & Confirmationis. Hæc autem cognatio
spiritualis, secundùm ius antiquum, quod habetur c.
de cognat. spirit. contrahitur tripliciter, seu triplex est.

Vna est paternitatis, & hæc inter Baptizantem, &
baptizatum, & inter susceptores & ipsum baptizatum.
Idem dicimus de Confirmatione: non enim valet ma-
trimonium inter ipsos, putà Baptizantem & Baptiza-
tum, susceptorem, ac patrinum, & ipsum Baptizatum,
quia est cognatio paternitatis. Sunt enim patres spiri-
tuales.

Altera est compaternitatis, & hæc contrahitur inter
baptizatum, & patrem ac matrem baptizati, & inter su-
sceptores cum eisdem parentibus baptizati. Imò vxor
susceptoris, licèt non suscipiat, si est post copulam, con-
trahit cognationem eandem, quam maritus contrahit.

Tertia est inter filios legitimos & naturales bapti-
zantis, & baptizatum; & inter filios etiam naturales &
legitimos susceptorum, & baptizatum. Similiter de fi-
liabus, quæ dicitur confraternitas. In his omnibus
impedimentum hoc, secundùm ius antiquum, tamen

Con-

Concil.Trident.seß.24.c.2.de reformatione,limitauit, & statuit tria.

Primò, aufert cognationem confraternitatis, vnde non est impedimentum inter filios susceptorum, & baptizantis cum baptizato.

Secundò, statuit ne sint plures duobus susceptoribus;quòd si sint, non potest cognatio contrahi nisi cum duobus quos nominauerint parentes baptizati, qui debent in libro scribi,& hi contrahunt cognationem cum ipso baptizato & patre,ac matre baptizati.Similiter eã(dem) contrahit baptizans.

Hinc fit tertiò, quòd susceptorum vxores cùm ipsæ non suscipiunt, non contrahant cognationem cum baptizato,nec cum parẽtibus ipsius. Hîc vnum nota,quòd (cu)m aliqui fiunt patrini,& mittunt procuratores ad suscipiendum, ipsi non contrahunt cognationem, vt habent Panorm.de cognat.spirituali, c. veniens, & Ioan. Andr.c.potest quis,de regul.iur. in 6. Ipsi procuratores tamen contrahunt, si intendunt cõtrahere,vt habet Armilla v.matrimonium. §.12.

Legalis cognatio, insurgit ex adoptione seu arrogatione,qua quis alienum filium recipit in suum. Hæc autem habet tres gradus.

Primus est, inter ipsum adoptantem, & adoptatum,ac adoptati filios & nepotes, vsq; ad quartum gradum. Adoptans enim non potest contrahere cum aliquo horum.

Secundus, inter adoptantis filios, & ipsum adoptatum.Aliqui volunt omnes filios,etiam naturales adoptantis contrahere cum adoptato hanc cognationem; at Innoc.& Hostiens.c.vnic.de cognat. legal.volunt,legitimos solos contrahere cognationem.

Tertius gradus est inter vxorem adoptantis,& adoptatum,& inter adoptantem, & vxorem adoptati. Hic gradus habetur c. vnic. de cognatione legal. Est tamen discrimen, nam secundus non est perpetuum impedimentũ.Non enim durat,nisi filiis existẽtibus sub patris potestate;mortuo enim patre,aut facta emancipatione,

aut si adoptatus non est in adoptantis potestate, tunc cessat inter eos impedimentum.

Primus verò, & tertius gradus, sunt impedimenta perpetua, nisi fiat dispensatio per Papam. Alius gradus non est præter istos. Vnde duo filij adoptati, puta filia & filius, possunt contrahere, nisi aliunde habeant impedimentum. Rursus potest adoptans cum matre adoptati contrahere, vt habet Sylu. v. matrimonium. §.8.

De cognatione naturali, seu consanguinitate.

CAPVT V.

TERTIA cognatio est naturalis, quę secundùm generationem carnalem consideratur. Obid, consanguinitas dicitur. Est enim vinculum multorum ab vna stirpe descendentium. Est autem notandum, in generationibus duas considerari lineas, seu ordines.

Altera linea dicitur recta, secundùm quam multi ab vno descendunt, tamen inter se vnus ab altero procreatus est, vt pater, filius: nepos, pronepos, &c.

Altera est transuersalis linea, secundùm quam multi ab vno descendunt, tamen non veniunt vnus ab altero, vt pater & filius ex vna parte, & alter filius ex altera, qui sunt duo fratres, & sunt filij vnius, & filius alterius fratris, & sic consequenter. Ad cognoscendum autem in quo sint gradu, sunt ante oculos tres habendæ regulæ, quas communiter ponunt summistæ.

Prima est pro linea recta. Tantus est numerus graduum, quot sunt personæ inter personam propositam communem, & stirpem, ipsis extremis computatis, & adempta vna: V.g. volo scire, in quo gradu sint pater & filius, tunc, quia nulla est persona intermedia, sed solùm duæ extremæ, vna dempta manet vna, & sic erunt in primo gradu. Rursus, volo scire, in quo gradu sint auus & nepos; computo extrema, quæ duo sunt & intermedium vnũ est, puta pater nepotis, & filius aui,

faciunt tres personas, quarum vna dempta, manet duæ. Erunt ergo in secundo gradu. Consequenter pronepos cum proauo erit in tertio gradu, & sic de singulis.

Secunda regula, pro linea transuersali, propositis duabus personis ab vna radice descendentibus, sed non inuicem in quoto gradu, altera est cum radice communi, in tanto sunt inter se. Verbi gratia, sunt duo fratres vnius patris, volo scire; in quoto sint gradu, considero, in quoto gradu sint pater & filius, & quia per primam regulam sunt in primo pater & filius, in eodem ergo erunt duo fratres inter se. Rursus, volo scire, duo filij duorum fratrum, in quoto sint gradu; considero in quoto sint gradu cum radice communi, scilicet auo, & per primam regulam inuenio, auum & nepotem esse in secundo. Erunt ergo illi duo nepotes filij fratrum diuersorum in secundo; & sic consequenter.

Tertia regula, adhuc pro linea transuersali: Propositis duabus personis ab vna communi descendentibus, sed non inuicem, tum vna est propinquior illi radici, altera remotior; sunt istæ duæ inter se in eo gradu, in quo erat remotior. Habetur ista regula, c.fina. de consang. & affinita. verbi gratia, volo scire, in quo sunt gradu filius vnius fratris, & nepos alterius fratris; tum per primam regulam, vnius fratris filius, cum auo est in secundo, at fratris alterius nepos est in tertio cum illo suo proauo; idem enim vnius auus, alterius est proauus. Erunt ergo illi duo in tertio; nam remotior gradus trahit minùs remotum. Exempla horum sunt facilia. Hæc dicta sunt secundùm canones. Leges ciuiles aliam seruant computationem, quæ nostro proposito non multum conducit. His ergo constitutis; illas personas, quæ sibi sunt coniunctæ intra quartum gradum inclusiuè nõ posse contrahere, habet c.non debet, de consanguin. & affinit. Olim autem septem gradus erant prohibiti. Iam verò, restrictus est numerus vsque ad quartum. Quando verò duæ sunt coniunctæ in quinto, licèt ex vna parte sint coniunctæ in tertio vel propinquiori gradu, etiam in primo, vt dicit Syluest. ver. matrimonium, 8. §. 5. tunc

 pos-

possunt contrahere. Intra quartum verò, peccatum est contrahere, & contractum dirimitur, & sunt excommunicati scienter sic contrahentes Clem.1. de consanguinitate, & affinitate, & excommunicatio est latæ sententiæ, sed Episcopalis. Vnum hîc notare oportet, ex Panormitan. c. quod, de consanguinitate, & affinitate: quòd si aliqui sint in quarto ex vna parte, ex altera in secundo, vel tertio, & petitur dispensatio à Papa pro quarto, non narrato gradu propinquiori, quod tenet dispensatio, nam illi verè sunt in quarto. Nam iuxta regulam tertiam ratio habenda est remotiorum. Addit & Sylu. ver. matrimonium, 8. §. 5. num. 6. cùm conceditur alicui facultas, vt dispensetur in quarto, illi conceditur virtualiter, vt dispensetur in quarto côiuncto cum gradu propinquiori ex altera parte. Aduerte auté, quod diximus, vsque ad quartum gradum esse prohibitum matrimonium, esse intelligendum de linea transuersali, nam in recta linea nunquàm licet, nec valet matrimonium in gradu remotissimo, vt tenet Sylu. cum communiori sententia, quamuis vix contingat matrimonium propter breuitatem vitæ.

De impedimento criminis.

CAP. VI.

CRIMEN quod impedit matrimonium, est adulterium, & homicidium, & vnum alteri mistum. Hoc autem contingit in quatuor casibus.

Primus est, cùm vnus coniugum conuenit cum altero tertio, vt occidant alterum côiugum, vt possint inter se contrahere; tunc, si occidant, illi non possunt contrahere. Vbi nota, quòd non sat est velle occidere, sed debet esse realis occisio. nec adhuc ista sufficit, sed opus est, vt intentione hac occidât, id est, vt contrahât, quamuis Caiet. ver. matrimonium, dicat sufficere occisionem; sed communis opinio tenet, requiri quòd fiat ab vtroq; vel ab vno, altero côsentiente, & hac intentione

Iste

Iste casus habetur c. laudabilem, de conuersione infidel. Et procedit hoc impedimentum, quamuis coniux occidat coniugem infidelem, vel occidere faciat, vt conuertatur ad fidem, & contrahat cum fideli. Tunc enim non potest cum criminis consorte contrahere.

Secundus est, cùm vnus coniugum occidit alterum, per se vel alterum, vt contrahat cum adultero, quamuis adulter non sit consors, aut conscius criminis. Similiter si adulter occidat vnum coniugum vt cõtrahat cum altero, & hoc ignorante. Vbi nota, quòd requiritur occisio cum hac intentione contra Caieta. tunc enim nõ potest esse matrimonium, vt habetur c. super hoc, de consang. & affinitate. Aduerte, esse casum distinctum à præcedenti. In priori enim, non interuenit culpa adulteri, sed occisio ex pacto vtriusque; in posteriori verò requiritur culpa, & tunc sufficit quòd adulter vel adultera occidat, etiam altero ignorante.

Tertius casus est, cùm vnus coniugum cõmittit adulterium, & promittit ei cum quo adulteratur, se contracturum post obitum coniugis. Quando ergo intercedit promissio matrimonij inter adulterum, & adulteram, cum copula siue antecedente, siue consequente promissione, tunc est impedimentum, vt contrahere nequeant. vt habetur de eo qui dux. vxor. quam polluit, & c. significasti, de consang. & affinitate.

Quartus casus est, cùm vnus coniugum, qui per verba de præsenti contraxerunt matrimonium, cum alio contrahit etiam de præsenti, & habet copulam, tunc etiam mortuo priori coniuge isti non possunt contrahere. Sed aduerte, quòd sunt duæ cõditiones necessariæ, vt sit hoc impedimentum.

Prima est, vt intercedat, vel intercesserit copula cum secunda; aliàs, non est impedimentum.

Secunda est, quòd vterque sit conscius criminis si enim alter ignorabat esse coniugatum, tunc, non est impedimentum. Habetur hic casus, c. de eo, de consang. & affinitate. His continetur impedimentum hoc criminis. Et hæc satis de hoc.

De

De impedimento disparitatis cultus.

CAP. VII.

QVATVOR sunt notanda circa impedimẽti huius intelligentiam.

Primum est; non baptizatus non potest contrahere cum baptizata, & non baptizata cum baptizato; & si contrahant nullum est matrimonium. vigesima octaua, quæstione prima, can. Caue. Quamuis autem non baptizatus seu baptizata sint Cathecumeni, & fidem habeant, adhuc nõ est matrimonium, vt tenent doctores. vnde, cũ hæretico vel hæretica, aut apostata, vel excommunicata, peccatum esset contrahere; tamen tenet matrimonium, vt habet Glossa communiter recepta, c. non oportet. 28. q. 1. vnde fit, quòd si vnus fidelium coniugum incidat in hæresim, vel ad infidelitatem peruertatur non dissoluitur matrimonium, vt habetur cap. 4. de diuortijs.

Secundum est; quando infideles cõiuges ad Christianismum conuertuntur, tunc in suo matrimonio debent perseuerare, quamuis contraxerint contra ius canonicum, dummodò non habeant aliquid contra ius naturæ. Hoc habetur c. gaudemus, de diuortijs. vbi notat Papa; quod si in secundo vel tertio vel quarto gradu contraxerunt, adhuc debent manere, quia hi gradus sunt prohibiti iure canonico, quod non obligat infideles. At si in primo contraxerunt pater cum filia, filius cum matre, soror cum fratre, sunt separandi, quia est contra ius naturæ, & à principio nullũ fuit matrimonium, etiam antequàm conuerterentur. Vnde illi qui duxerunt plures, vxores, si conuertantur, non possunt retinere nisi primam, eamque debent monere, quamuis dederint illi repudium. Quòd si ista non conuertatur, tunc possunt de nouo eligere vnam ex conuersis, cum qua contrahant nouum matrimonium.

Tertium est; cùm vnus infidelium coniugum conuer-

titur, altero manente in infidelitate, tunc si infidelis nō vult cohabitare cum conuerso; aut si vult, non id vult, nisi vt inducat in aliquod mortale, aut retrahat in infidelitatem. Hoc enim modo dicitur velle habitare cum iniuria creatoris, cùm aliquid petit, quod est peccatum: tunc conuersus potest illam relinquere & contrahere cum altera in Christiana religione. Quando verò coniux infidelis vellet cohabitare, relinquendo conuersum in sua libera voluntate seruiendi Creatori, non est relinquendus, iuxta illud Pauli: *Si quis frater vxorem habet infidelem, non dimittat illam.* Hoc totum habet cap. gaudemus, de diuortijs.

Quartum est; Cùm vnus infidelium cōuertitur, tunc si Iudæi sunt, quicumque conuertatur, siue vir, siue fœmina; paruuli filij debent sequi conuersum, & separandi sunt ab infideli. Ita habetur 28. q. 1. c. Iudæi. Et idem dicendum est de alijs infidelibus, qui serui vel mancipia sunt Christianorum. Aliud verò de alijs infidelibus, & dominis seruorum: tunc filij enim sequuntur patrem conuersum, non matrem. c. ex literis. de conuersio. infidel. Hæc intelligo de filijs ante vsum rationis, nam de adultis, non sic, sed relinquendi sunt in sua libera voluntate, fides enim sine coactione est prædicanda infidelibus.

De vi & ordine.

CAP. VIII.

CIRCA impedimentum violentiæ, tria dicta sunt aduertenda.

Primum est, Matrimonium per vim seu metum contractum, licèt interior fuerit consensus, nullum est. Ita habetur c. cùm locum, & c. veniens. 1. de sponsal. & c. significauit, de eo qui coniu. Tamen hic notare oportet; quod non quicumque metus dirimit contractū matrimonium, sed debet cadere in virum constantem. Solet

let communis regula adhiberi hæc hunc explicās, nimirum; quādo maius est malum id, ex cuius metu, id facit, quàm illud, quod ex metu facit, id est, cùm minus mali facit, vt euitetur maius malum. Vnde metus mortis propriæ aut filiorum, aut rei suæ amissionis, aut verberum, aut carceris perpetui, dicitur metus cadens in virū constantem. Maiora enim sunt hæc mala, & similia, quàm ducere vxorem, & contrahere cum quacumque re, cum qua licitè potest contrahere, talis metus dirimit contractum, non alius, cùm minus est quod timet, quàm quod ex timore malum contrahitur.

Secundum est, si post violentiam, is cui incussa est vis, consentit, etiam tacitè, manente altero coniuge in suo consensu, est matrimonium. Ita habet c. ad id, de sponsali. & potest accipere is qui passus est violētiam, si vult alterum coniugem, cui non est violentia incussa, etiam nolentem, & mutantem propositum; si fuit talis consensus post violentiam.

Tertium est, si post violentiam intercessit copula, in foro exteriori compellentur ad contrahendum, & reputabitur matrimonium: at in foro interiori non censetur matrimonium, nisi fuerit consensus maritalis. Hoc de impedimento iusto.

Circa ordinis impedimentum aduerte; quod qui recipit subdiaconatū & reliquos maiores ordines, habet votum solenne castitatis, licèt ipse interiùs noluerit se obligare ad hoc, cùm sumebat ordines. nā ex ipsa susceptione obligatur, secundùm modum, quo Ecclesia eos dat: & illa nolitio fuit, solū, quàm nolleitas, qua nollet se obligare, tamen absolutè voluit, dum voluit ordines suscipere. Hoc autem votum dirimit contractum; quod intellige, si priùs vouit, & posteà contraxit. & qui sic attentat contrahere, peccat mortaliter, & excommunicationem ipso facto incurrit, Clement. vnica de consanguinitate & affinitate. Quæ excommunicatio, Episcopalis est. Aliqui dicunt etiam contrahere irregularitatem: inter quos sunt Palud. in distinctione trigesima prima, quæstione prima, Antoninus, tertia parte, titulo

primo, capite sexto. Nauarr. cap. vigesimo secundo, numero quinquagesimo secũdo. sed non probatur hoc per textum aliquem: ob id, incertum est.

De impedimento ligaminis.

CAP. IX.

IMPEDIMENTVM ligaminis, est matrimonium ratum non consummatum. Cùm enim aliquis contrahit cum aliquo per verba de præsenti, nondũ tamen est subsequuta copula, dicitur matrimonium ratum nõ consummatum: Hoc autem impedit, ne, vno viuẽte, alter coniugum contrahere possit cum alio, & si contrahit, nullum est matrimonium, licèt cõsummetur per copulam, & habeat filios: sed debet redire ad primum, c. de despon. duorum. Ante Conciliũ Tridentinum, magnum sequebatur inconueniens. Aliquando enim homines secundò contrahebant, nec poterant redire ad primam, quia fortè fuit clãdestinum, & in foro exteriori probari non poterat; vnde cogebatur ab eodem foro exteriori manere in secundo, quod non erat matrimonium; at forum interius obligabat ad primum: Ob id, Cõcil. Trident. vti diximus superiùs, matrimonia clandestina futura annullauit, nec vllum voluit esse matrimonium, quòd non posset etiam in foro exteriori probari. Vnde prædicta discordia cessat inter vtrumque forum.

Hic duo aduerte;

Alterum est, cùm vnus coniugum contrahit altero viuente, ipse tamen eum putans mortuum probabili æstimatione ducit aliam, vel contrahit cum alio, non peccat, etiamsi reddat, & exigat debitum, cùm tamen primum sciuerit viuere, nõ ampliùs reddere debet. Quòd si dubium tantùm fuerit aliquod, abstineat à petẽdo, licèt non à reddendo. Ille tamen coniux, qui viuus reuersus fuerit, tenetur recipere suam coniugẽ, nisi probetur habuisse copulam cum secundo postquam sciuit illum

esse

esse superstitem. Ita tenet cõmunis opinio Doctorum. Circa istud impedimentum tamen, nota quod debet nõ leuis, sed probabilis esse existimatio, qua putat coniugem mortuum, aliàs peccat contrahendo cum secundo. Probabilis existimatio absque scrupulo ea erit, quã iudex probabit, vel viri prudentes, vel confessarius cordatus, omnibus perpensis circunstantijs iudicat.

Alterum est; cùm aliquis coniux contrahit cum altera, putans suam viuere vxorem, quæ reuera mortua est, non est matrimonium. Similiter, cùm fit ex parte vxoris, quæ contrahit, putans viuere maritum. Et ratio est, quia tales non habent maritalem consensum seu fornicarium. Ita habet Nauarr. cap. 22. nu. 56. quod intelligitur, quando cum tali existimatione contrahit, & scit se non posse ducere secundam, viuente prima. Aliàs valet, vt habet Syluest. verb. matrimonium. 8. §. 5. quæstio, cum Nauarr.

De Impedimento Iustitiæ publicæ honestatis.

CAP. X.

IVSTITIA publicæ honestatis insurgit ex sponsalibus, & ex matrimonio rato, etiam nulla copula carnali intercedente. Quod ex sponsalibus insurgat, habetur cap. vnico, de sponsal. in 6. Quod verò ex matrimonio rato, colligit Panor. c. sponsam, extr. de sponsalib. per locum à minori: si sponsalia, quæ minùs ligant, inducunt hoc impedimentum, ergo & matrimonium. Hoc autem impedimentum tale est, quod qui sponpondit cum aliqua, non potest contrahere cum consanguinea ipsius siue ipsa viuente, siue mortua, nec ipsa cũ consanguineis sponsi vsque ad quartum gradum, vt notat Panor. c. sponsam, de sponsal. Et idem dicendum est de matrimonio de pręsenti, etiam non intercedente copula. Aduerte autem vnum ex c. vnic. de sponsal. in 6. quod hoc impedimẽtum contrahitur ex sponsalibus, quæ
spon-

sponsalia sint nulla, propter aliquod impedimentum aliud, dummodò, non sint nulla ex defectu consensus: vt si sponsi erant ante vsum rationis, aut amẽtes, aut dummodò non sit facta in generali, vt si quis spondet ducere filiam cuiusdam non determinando personam ipsam, aut dummodò non sint cum conditione de futuro, tunc enim non contrahitur impedimentum hoc ante conditionem. In reliquis casibus, licèt sponsalia nulla sint, inducunt hoc impedimentum honestatis. Circa omnia hæc Concilium Trident. sess. 24. cap. 3. duo de nouo ordinauit.

Alterum est; quòd cùm sponsalia nulla sint, quacumque de causa nulla sint, non inducunt hoc impedimentum honestatis, sed debent esse valida sponsalia.

Alterum est; Adhuc ista sponsalia non inducunt impedimentum, nisi in primo gradu solo. Vnde vir nõ potest contrahere cum consanguineis sponsæ suæ in primo gradu solo, cum alijs potest. Similiter, sponsa cum consanguineis viri in primo gradu non potest. Idem de matrimonio rato nõ consumato. Vnde Concilium tres abstulit gradus. Caput autem Concilij sic habet; *Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacumque ratione valida nõ fuerint, sancta synodus annullat, vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedat.* Hæc de isto impedimento.

De impedimento affinitatis.

Cap. XII.

Affinitas, est cognatio quędam ex copula carnali procedens. Quando enim habent copulam duo, consanguinei illorum affines sunt inuicem. Insurgit autem affinitas non solùm ex copula licita matrimonij, sed etiam ex copula illicita; vt habetur c. discretionem, de eo qui cogno. consangui. vxor. Debet tamen esse naturalis copula inter virum, & fœminam, & non contra naturam, sed secundùm vasa naturalia,

 aliàs

aliàs non contrahitur affinitas, vt habetur c. extra ordinarium, 34. quæst. tertia. Notant autem doctores, quòd debet esse talis copula in qua vir seminet. Si enim non seminat vir, licèt intret claustra fœminæ, & licèt fœmina seminet, nòn contrahitur affinitas. Hæc affinitas extenditur vsque ad quartum gradum, vt habet c. non debet, de consang. & affinitate. Vir enim non potest contrahere cum consanguineis fœminæ, cum qua habuit copulam intra quartum gradum. Circa hoc autem Concilium Triden. sess. 24. cap. 4. vnum disposuit. quòd cùm affinitas prouenit ex copula illicita, nõ extendatur nisi ad duos primos gradus tantummodò. Hîc tamẽ aliqua sunt aduertenda.

Primum est, cùm affinitas superuenit alicui matrimonio iam rato, nõ soluit illud, sed facit, vt qui fuit in culpa, non possit petere debitum citra dispensationem, sed solum reddere; verbi gratia: Sunt duo iam coniugati de præsenti, vnus habet rem cum consanguinea alterius in secundo; iuxta Concilium contrahit impedimentum, vt non petat debitum, tamen cùm est ante ratum matrimonium, tunc impedit contrahendum, licèt sint sponsalia; & si contrahatur ante dispensationem, nullum est matrimonium.

Secundum est; Aliquando incidit, vt simul sit impedimentũ affinitatis & honestatis: & tunc, qui petit dispensationem, debet vtrunque saltem implicitè declarare, aliàs inualida est dispensatio, vt tenet Syluest. verb. matrimonium. 8. §. 24. Verbi gratia: Aliquis duxit Mariam vxorem, cum qua habuit copulam consummãdo matrimonium, hic ratione matrimonij solius contraxit impedimentum honestatis cum consanguineis vxoris vsque ad quartum gradum; ratione copulæ cum eisdẽ contraxit affinitatem; moritur vxor, & vult cõtrahere cum consanguinea vxoris in tertia, si iste petat dispensationem hoc modo, quod vult contrahere cum affine in tertio, non valet; nam nõ exprimitur honstatis impedimentum, si verò dicat, cum cõsanguinea vxoris in tertio, tunc est valida, quia vtrumque implicitè exprimitur.

Te-

Tertium est; aliquando accidit, quòd coniunguntur impedimenta honestatis, & affinitatis; sic, vt homo qui antè poterat vnam duarũ ducere, posteà verò neutram sine dispensatione. Verbi gratia; mater habet filiam, quam vult despondere cuidam, & verè despondet; post sponsalia ille habet rem cum matre, vel sorore sponsæ, tunc ratione affinitatis, non potest cõtrahere cum sponsa sua; ratione verò honestatis, non potest cum matre, nec sorore, nec cum alijs intra quartum gradum, & si contrahere intendat, quamuis habeat filios, & filias, nullum est matrimonium, nec potest cum filia, nec cum matre, citra dispensationem, contrahere.

De impedimento impotentiæ.

CAP. XII.

IMPOTENTIA coëundi, impedimentum est dirimens contractum, & impediens cõtrahendum, sicut prædicta impedimenta. Illa autem dicitur impotentia, quia non potest semen effundi, vt benè notauit Panor. c. quod sedem, de sponsa. Vnde castrati vtroque testiculo non possunt contrahere, quicquid alij velint. Similiter nec qui membra habet abscissa, aut talia, vt non possit in vas fœminæ emittere. Similiter fœmina tam arcta, vt nõ possit semen recipere, nec arte medicorum remedium vllum esse potest citra abscissionem, quam non tenetur pati, non potest contrahere. Similiter, qui ex complexione naturali, vel ex infirmitate contracta, non potest seminare; qui dicuntur frigidi, & qui arte dæmonis, impediti sunt à generatione, id est, seminis effusione; qui dicuntur maleficiati, non possunt contrahere, vt habetur tit. de frigi. & malefic. per totum. qui tamen possunt seminare, licèt steriles sint, possunt contrahere. Aduerte tamen duas esse conditiones necessarias, vt impotentia hæc sit impedimentum.

Altera est, vt præcedat matrimonium. Si enim superue-

peruenit matrimonio rato, non dissoluitur matrimonium, & tunc, qui Eunuchus esset, non peccaret cognoscendo vxorem, vt notant Caieta.22.quæst.154. artic.1. Et Nauar.cap.22.num.6. licèt non speraretur generatio futura.

Altera est, quòd impedimentum sit perpetuum. Nam si est temporale, non dirimit, & iura solent expectare triennium ad examen impotentiæ huius. Aliqui solent assignare tertiam conditionem, dummodò non sit ignorantia, nam si vtrique sciunt tale impedimentum, dicunt posse contrahere: sed oppositum est tenendũ, id est, non est matrimonium, & ita tenet Panor. Host. Innoc. c. consulta, de sponsal. & Nauarr. loco citato. Est autem differentia inter frigidum, & maleficiatum: nam iura non concedunt frigido, vt post separationem ab vna, ducat alteram, quia quod naturale est, respectu cuiusq; est; maleficiatis concedunt, quia aliquando dæmon impedimentum facit alicui respectu vnius, nõ autem respectu alterius. Ita habet S.Thom.4.sent.dist.34.art.3. Armilla ver. matrimoniũ.§.49. Lege canones de frigidis, & maleficiatis. Hæc de impedimento impotentiæ.

De impedimento conditionis & raptus.

CAP. XIII.

QVADRVPLEX potest conditio poni in matrimonio.

Vna est contra bonum matrimonij, sunt enim tria bona matrimonij; proles, fides seu fidelitas, & indissolubilitas. Potest ergo poni conditio cõtra aliquod horum. Contra prolem, sic; duco te in vxorem, si sumpseris potiones, vt fias sterilis, cõtra fidelitatem sic, duco te in vxorem, si promiseris, posteà copiã tui his quos ego signauero, contra indissolubilitatem sic; duco te in vxorem si non inuenero posteà aliam ditiorem te. Hæc dicitur conditio contra bonum matrimonij. Et huiusmodi

modi positæ cõditiones, faciunt matrimonium nullum. 32.q.2.can. solet, can. aliquando.

Secunda conditio dicitur turpis; quando sub conditione petitur aliquod peccatum, quod tamen nõ est contra bonum matrimonij, sic; duco te in vxorem, si occideris tuum patrem: nubo tibi, si furatus fueris posteà centum aureos: huiusmodi dicitur cõditio turpis, & hîc habetur pro non apposita. &, si interfuit verus consensus de præsenti, est matrimonium. etsi non in foro exteriori censebitur matrimonium. Conditio enim turpis habetur pro nulla, c. 1. de conditio. appositis.

Tertia conditio est impossibilis, vt duco te in vxorẽ, si pater consentiat, & tamen qui talem cõditionem posuit, scit illius patrem esse mortuum: talis conditio habetur pro non posita, sicut de turpi dictum est, & censetur matrimonium in exteriori foro, & si interfuerit consensus interior de præsenti, etiam in foro interiori est matrimonium.

Quarta conditio est honesta: Et hæc duplex est.

Vna est de præsenti aut præterito, vt contraho tecum si es diues: contraho tecum, si patrem es alloquutus. & tunc, stante, vel concedente, est matrimonium, non stante, non est matrimonium.

Altera est de futuro, vt contraho tecum si dederit mihi pater tuus centum aureos, tunc cùm conditio implebitur, fit matrimonium perseuerantibus illis in sua voluntate: ante conditionem verò impletum non est matrimonium. & si vnus interim contrahat cum altera, tenebit hoc secũdum matrimonium, sed peccabit mortaliter, & compellitur ab Ecclesia contrahere cum prima, vt notat Nauarr. De ista conditione honesta tractatur, de condit. appo. cap. super ea. Huiusmodi conditionata matrimonia de præsenti, vix iam possunt accedere post Conciliũ Tridentinum; secundùm quod, vt diximus, clandestina matrimonia annullantur, at in sponsalibus, quæ possunt fieri clandestina, possunt faciliùs accidere.

Post Concil. etiam Trident. sess. 24. cap. 6. nouum

aliud impedimentum habemus, puta, raptus. Cùm enim aliquis rapit fœminam è domo patrum, aut eorum in quorum est cura, ipsis inuitis, non potest cõtrahere cum illa, toto illo tempore quo fuerit in raptu; & si contrahit, matrimonium est nullum, sed debet in loco libero constitui; & tunc, si vult, potest de nouo contrahere, veruntamen tamen grauis pœna est contra raptores illic posita. Nam ipsi & qui illis consilium, auxilium, vel fauorem dederint, sunt ipso iure excommunicati, perpetuò infames, omnium dignitatum incapaces: &, si clerici sint, de proprio decidunt gradu, & raptor tenetur dotare raptam, siue contrahat cum illa, siue non. Hæc sunt impedimenta prioris generis, quæ impediunt contrahendum, & dirimunt contractum. Alia sunt secundi generis, in quibus peccant attentantes contrahere, sed matrimonium contractum tenet. De horum singulis tractandum est, in sequentibus modò capitibus.

De impedimentis interdicti & voti, sponsalium, & Catechismi.

CAP. XIIII.

QVINQVE sunt impedimenta quæ impediũt contrahendum, sed non dirimunt contractum. Huiusmodi sunt, interdictum, votum, sponsalia, catechismus, crimen.

De interdicto nota; cùm Episcopus vicarius, aut iudex, interdicit aliquibus, ne contrahant, donec causa aliqua, aut impedimentum examinetur, tunc tali interdicto prohibetur sub mortali ne cõtrahant, tamẽ si contrahant, tenet matrimonium, nisi aliud de prædictis impedimentis prioris generis interfuerit. ita habetur cap. 1.2.3. de matrimonio contra interdictum, contracto.

Secundum impedimentum est, votum simplex castitatis, aut religionis. Hoc enim impedit contrahendum, sed nõ dirimit contractum. Circa quod sunt aliqua notanda.

Pri-

Primò; Qui vouit votum Castitatis, aut Religionis, & ante dispensationem contrahit, siue de futuro, siue de præsenti, mortaliter peccat; tamē matrimonium est validum, & in hoc omnes conueniunt.

Secundò; Qui tale votum vouit, nō solùm peccat contrahendo, sed consummando matrimonium, nam antequàm cōsummetur matrimonium ratum, potest ingredi religionem, & implere votum. Et tenetur. Vnde peccat consummando & faciendo se inhabilem prorsus ad voti impletionem. Hoc tenet Anton. 3. par. tit. 1. cap. 4. & est communis sententia.

Tertiò; Qui vouit votum castitatis, non potest petere debitum, sed tantùm reddere petenti, expressè aut tacitè, nisi obtineat dispensationem, quam potest dare Episcopus, cùm non est facilè recursus ad Papam, iuxta Siluest. verbo, Dispensatio. §. 14. Armilla verò verbo matrimonium, §. 55. tenet posse simpliciter Episcopum dispensare. De voto verò religionis non est eadem ratio, sed potest petere absque dispensatione; quia non vouit castitatem, nisi in religione seruandam. Ita tenet Soto, libr. 8. de Iusti. & iure, quæst. 2. artic. 1. cum alijs doctoribus.

Quartò; mortuo coniuge, tenetur alter qui vouit, implere votum, aut castitatis, aut religionis. Quòd si iterū contrahat, incurrit eadem peccata quæ in primo contractu commissa sunt.

Tertium impedimentum est, sponsalium. Qui enim contraxit cum altero de futuro, non potest contrahere cum altero de præsenti, & si contrahat, tenet quidem matrimonium contractum, tamen mortaliter peccauit, nisi causa extiterit rationabilis, vt dicemus in materia de sponsalibus.

Quartum est, catechismi. Cùm enim aliquis fuit susceptor in catechismo tātùm, & non in Baptismo, aut confirmatione, tunc contrahit eandem cognationem, quæ in sacramento contrahitur, sed cum discrimine. Nam, vt diximus, cognatio sacramenti dirimit contractum: at verò ista impedit solùm contrahendum,

& non dirimit contractum, vt habetur, c. per Catechismum, de cognat. spirit. in v.5. Armilla, verb. matrimonium, §.60. putat non esse mortale cum hoc impedimento contrahere, nisi contemptus esset, sed veniale. Sed nō auderem ego affirmare, si scienter cōtrahat: nec video, cur priora obligent sub mortali, & hoc non.

De impedimento criminis.

CAP. XV.

ALIQVOT sunt crimina, propter quæ homo prohibetur ne possit contrahere, in pœnam criminis, & peccati commissi; contractum tamen matrimonium tenet, nisi aliud obstet impedimentum.

Primum crimen est incestus cum consanguinea coniugis vsque ad quartum gradum. verbi gratia, si vxor rem habeat cum consanguineo viri, intra quartum gradum, aut vir cum vxoris consanguinea, mortuo altero non potest ampliùs contrahere ad modum prædictum. Ita habetur, c. 1. de eo qui cogno. consangui. vxo.

Alterum crimen est vxoricidium. Qui suam vxorem occidit, non potest contrahere cum alia. 23. quæst. 1. can. admonere. Et aduerte; quod si id facit intentione contrahendi cum adultera, non potest contrahere cum illa, & contractum est nullum, tamen si sine hac intentione facit, tunc non est huiusmodi impedimentum: at si fecit respectu aliarum ab adultera. Sed hoc impedimentum non procedit in vxore occidente virum: quia nullus est canon de hoc, vt tenet Armil. §.58.

Tertium crimen est, raptus alienæ sponsæ. Qui enim rapuit alienam vxorem, vel sposam, non potest contrahere. 27. q. 2. can. statutum.

Quartum est, cùm quis sit susceptor filij proprij malo animo, vt contrahat cognationem cum vxore ne reddat debitum; talis enim mortua vxore, non potest cum alia contrahere, 39. q. 1. c. de eo.

Quin-

Quintum eſt, occidere ſacerdotem, c. presbyterum, de pœnit. & remiſſ. ſed ibidem Panor. limitat, dummodò ſit in iudicio damnatus de tali crimine.

Sextum eſt, ſi quis monialem in vxorem accepit. 27. q. 1. can. Si verò. Hæc ſunt crimina, propter quæ homo à matrimonio contrahendo prohibetur. Armil. §. 60. putat hæc omnia non prohibere ſub mortali; ſed, vt iam dixi, non id auderem affirmare. Non enim talis prohibitio fieret, & pro crimine tam graui, niſi obligaret ſub mortali. Vnde cùm ſciens quis contrahit, & abſque diſpenſatione, quam Epiſcopus poteſt dare, vix à peccato mortali excuſarem, quamuis non conſtanter affirmo.

De ſponſalibus, quæ dicantur ſponſalia, & quibus modis contrahantur.

CAPVT XVI.

SPONSALIA ſic poſſe deſcribi videntur, promiſſio mutua futuri matrimonij, ſigno ſenſibili expreſſa. In qua deſcriptione tres ſunt partes.

Prima eſt, *promiſſio futuri matrimonij*. Non enim ſponſalia ſunt matrimonia, nec enim fiunt per conſenſum, & verba de præſenti, ſed de futuro.

Secunda pars eſt, *mutua*. Debet enim eſſe ex vtraque parte, puta, viri & fœminæ promiſſio. Cùm enim vnus tantùm promittit, tenetur quidem ratione promiſſionis, ſeruare quod promiſit, tamen non ſunt ſponſalia: debet enim inuicē alter alteri promittere, ob id in plurali dicuntur ſponſalia.

Tertia pars eſt, *ſigno ſenſibili expreſſa*. Hoc enim in matrimonij ſponſalibus neceſſarium eſt, vt conſenſus & promiſſio ſigno aliquo ſenſibili, verbo, nutu, aut alio modo ſignificentur: vt, ſi duo inuicem ſibi promitterēt, tamen eſſet interior tantùm promiſſio, tunc vterque obligaretur ſeruare promiſſum, tamen non dicerentur

ſponſalia, niſi promiſſiones exteriùs innoteſcerent ipſis. Ex his duo ſequuntur.

Alterum eſt, cùm ſponſalia ſint promiſsiones quædam contrahentium, & promiſſio ſit actus rationis, non fiunt ſponſalia, niſi inter habentes vſum rationis. Vnde canones determinarunt, vt ante ſeptennium non eſſent valida ſponſalia, cap. vnico, de deſponſat. impuber. in ver.

Alterum eſt, cùm ſponſalia ſint promiſſiones matrimonij: ſequitur, vt in omnibus caſibus ſeu impedimentis, in quibus matrimoniũ non poteſt fieri, & ſponſalia nulla ſint. Non enim promiſſio eorum quæ fieri non poſſunt, aut licitè fieri nō poſſunt, efficaciam habet. Per hæc notum eſt, quæ dicantur ſponſalia.

Nunc de modis quibus contrahantur, agendum eſt. Hi autem ſunt quatuor.

Primus, per ſimplicem & abſolutam promiſſionem. Abſolutam dico, id eſt, ſine conditione: ſimplicem verò, id eſt, ſine aliquo alio onere augente obligationem: vt, cùm quis dicit, ego ducam te in vxorem, altera autẽ, ego nubam tibi.

Altero modo, per abſolutam promiſsionem, ſed aliquo onere accedente, puta iuramento, donatione annuli, aut alicuius arrhæ.

Tertio modo, per promiſsionem conditionatam. Et poſſunt eſſe quatuor genera conditionum, de quibus dicenda ſunt prorſus eadem omnia, quæ diximus de matrimonio conditionato: ob id, non opus eſt repetere.

Quarto modo, fiunt per virtualem promiſſionem. In cuius gratiam nota, ex cap. vnico, de deſponſat. impuber. in c. cùm duo impuberes, vel vnus impubes contrahunt de præſenti, tunc non cenſetur matrimonium, ſed ſponſalia. Non enim vult Eccleſia, illum conſenſum admittere, niſi tanquam de futuro, cui tamen æquiualet. Anni verò pubertatis in fœmina ſunt duodecim, in maſculo quatuordecim: ante quos non eſt matrimonium, ſed ſponſalia. & modò, iuxta Concilium

Triden-

Tridentinum: nisi talis consensus de præsenti, sit cum testibus,& parocho, vt dictum est, nullius est efficaciæ, nec æquiualet sponsalibus. cùm tamen ista sunt, procedit canon antiquus.

De differentijs sponsalium, & matrimonij.

CAPVT XVII.

PRAETER dictas differentias, sunt tres inter sponsalia,& matrimonium.

Prima est, iuxta Concil. Trident. sess. 24. c. 1. matrimonia clandestina, quæ non habent duos aut tres testes cum parocho, nullam habent efficaciam: at verò per hoc caput non annullantur sponsalia clandestina, sed sunt valida, licèt careant testibus & parocho, quamuis prohibita sunt capit. cùm inhibitio, de clandest. desponsat. vbi olim inhibebantur matrimonia clandestina. Et ibi Panorm. intelligenda esse dicit sponsalia: tamen non annullabantur, modò annullantur. In qua re unum est multùm notandum, olim in iure antiquo, vt habetur cap. 15. qui, extr. de sponsalibus. quando sponsalibus accedebat copula cum consensu maritali, fiebat matrimonium: at verò, quia iam ad rationem matrimonij pertinent testes, & parochus, id locum non habet, alias esset fraus contra Concilium facilis. Duo enim possent sponsalia clandestina contrahere, & statim copulam consummare, & sic esset validum matrimonium clandestinum. Sed quid si sponsalia facta fuerunt corã testibus & parocho, & tunc subsequuta est copula. Crederem in hoc casu esse matrimonium, quia inueniuntur omnia, quæ statuit Concilium. Non nego rem esse dubiam, & non carere difficultate: &, si talis casus accideret, remittendus esset ad Papam, qui sibi huius Concilij reseruauit declarationem.

Altera differentia est inter sponsalia, & matrimonium; quòd matrimonium non potest contrahi, nisi post

ſi poſt annos pubertatis contrahentis vtriuſque, vt iam diximus ex c.vnic. de deſponſat. impub. ſponſalia verò poſſunt ſtatim poſt ſeptimum contrahi.

Tertia differentia eſt, in ſolubilitate. Vinculum e-nim matrimonij eſt magis indiſſolubile. Multis enim caſibus ſoluuntur ſponſalia, in quibus matrimonium ſolui non poſſet.

Quorum primus eſt: quando vterque ſponſus ſoluit promiſſionem factam. Tunc enim, etiamſi iuramentum interceſſerit, ſoluitur: & liber vterque manet, vt cum a-lio poſſit contrahere. Ita habetur cap. præterea.1.de ſponſal.

Alter caſus eſt: cùm alter ingreditur religionem vt habetur cap. ex publico, de conuerſio. & Syluest.ver. ſponſalia, quæſt.12.dicit, quòd ſtatim ſoluuntur per in-greſſum ante profeſſionem: ſed in hoc caſu, ſcilicet an-te profeſſionem, matrimonium non ſoluitur, etiam ra-tum: nam ratum non ſoluitur niſi per profeſſionem, con-ſummatum autem nullo modo.

Tertius caſus eſt: per ordinis maioris ſuſceptionem 27.quæſt.2.c.ſcripſit, vt per ſubdiaconatum, & maiores ordines.

Quartus eſt, per votum caſtitatis ſimplex. Si enim votum fecit caſtitatis, & poſt contrahat, ſponſalia nul-la ſunt, c.rurſus, qui cler.vel monach. Si verò votum fe-cit poſt ſponſalia, tunc annullantur, vt habet Armilla ver. ſponſalia, & Nauar. cap.22.nu.25. niſi ſit votum reli-gionis. Tunc enim tenetur ingredi, vt dicit Nauar.

Quintus eſt, per matrimonium de præſenti cum al-tero, ſiue conſummatum, ſiue non, licèt peccet mortali-ter, qui validis exiſtentibus ſponſalibus, contrahit cum altera de præſenti; tamen tenet matrimonium, c.ſi ex literis, de ſponſal.

Sextus eſt, quando vnus illorum in longinquas par-tes abiit, vnde incertus eſt reditus; tunc enim ſoluuntur ſponſalia, c. de illis, de ſponſal. nec ſecur dùm canones expectandum eſt tempus, licèt leges ciuiles definiant tempus duorum annorum in eadem prouincia, Cod.

ſpon-

sponsal.l.2.& trium annorum in aliena prouincia, c.de derepud.l.2.

Septimus casus est, cùm superuenit affinitas: vt, si sponsus habuerit rem cum consanguinea sponsæ, vel econtrà intra quartum gradum, & post Concilium Trident.inter secundum,cùm copula est illicita,tunc sponsalia soluuntur.

Octauus est,quando ante annum septimum duo cõtraxerunt sponsalia per parentes, & posteà peruenientes ad tempus legitimum noluerunt ratificare: tunc enim soluuntur sponsalia, c.de illis. 1. de desponsat.impub.& tunc per huiusmodi sponsalia non producitur impedimentum publicæ honestatis, quia deest consensus,c.literas,de desponsa.impub.

Nonus est, quando fuit signatum certum tempus pro futuro matrimonio,& tunc vnus illorum deest.Soluuntur enim sponsalia: & qui fuit in culpa imponitur pœnitentia,c.sicut ex literis,de sponsal.

Decimus, quando post sponsalia vnus illorum contraxit contagiosum morbum:puta,lepram,morbũ gallicum,vel similem,aut deformitatem notabilem: vt abscissionem nasi,extractionem oculi,vel quid similis deformitatis.Tunc enim soluuntur sponsalia,c.literas, de coniugio leprosorum.

Vndecimus, cùm vnus illorum incidit in fornicationem. Tunc enim si alter vult soluere sponsalia, soluet:sed qui fornicatur non potest soluere,nisi priùs requirat alterum an vellet,c.quemadmodum, de iureiurando.

Duodecimus, cùm alter illorum post sponsalia fit hæreticus,aut infidelis,can.non solùm.28.quæst. 1.

Decimus tertius, quando post sponsalia superuenit inimicitia notabilis inter sponsos: tunc potest vnus petere solutionem, secundùm Hostiens. in summa, verb. sponsalia,§.fin. Coacta enim matrimonia malos exitus habere solent,c.requisiuit,de sponsal.

Decimus quartus, cùm sponsa promisit se daturam certam summam pecuniæ,vel apposita est conditio aliqua

qua honesta, & non est impleta : tunc non valent sponsalia, sicut diximus de matrimonio. Notat Nauar. ca. num, 26. quòd cùm sponsa tempore sponsalium di... erat, & posteà facta est pauper : non tenetur sponsus ea contrahere, quia conditio est virtualis, qua omnia quæ habet sponsa, promittit sponso.

Decimusquintus, cùm est fama, esse inter spo... impedimentum matrimonij, tunc soluuntur, c. cum tua, de sponsal.

Decimus sextus, cùm vnus illorum est nimis asp... & rigidus : vt habet Panorm. c. veniens, qui cleric. ... monach.

Decimus septimus, quando superuenit aliquid p... sponsalia, quod si superueniret antè, mutaret ani... sponsorum ad contrahendum, vt habet Thom. 4. dist. 27. Quòd intellige, quando rationabiliter mutaret a... mos, aliàs enim non soluuntur sponsalia. His casi... soluuntur sponsalia, non autem matrimonium: ... differentia magna est inter sponsalia & matrimoni... quantum ad solubilitatem. Magis enim insolubile ... matrimonium.

De peccatis quæ in ipso matrimonio committi possunt.

CAPVT XVIII.

MVLTIPLICITER possunt contrahentes p... care, & in ipsomet matrimonio, & in vsu ip... In ipso quidem ex sex capitibus potest proc... re peccatum.

Primò, ex parte intentionis, seu interioris con... sus: cùm enim alter, vel vterque illorum exteriùs f... fictos consensus, & tamen interiùs non habent, tun... graue peccatum mortale sacrilegij, cōtra sacrame... ipsum matrimonij, nec est in foro interiori, verum ... trimonium: quamuis in exteriori iudicabitur matri... nium, & compellentur simul habitare.

Secundò, ex parte finis. Pro quo aduerte, contra-
entes posse contrahere ob vnum ex his tribus fi-
ibus.

Vnus est, ipsemet finis matrimonij: vt prolis, re-
edium concupiscentiæ, & mutua obsequia. Et qui ob
liquod horum contrahit, non peccat, immò benè
cit.

Alter est finis malus, qui quidem est mortale pecca-
m, & tunc contrahere ob talem aliquem finem, mor-
le est: vt, qui contrahit vt abutatur vxore, vt furetur,
occidat, vt simile quid faciat, mortaliter peccat: ta-
en matrimonium verum est, & tenet, si cætera quę di-
nus adsunt.

Tertius finis est, cùm sumitur pro fine aliquo, quod
itum est contrahenti, tamen non est finis matrimo-
, sed qui contrahunt, faciunt sibi talem finem. Verbi
atia, delectari carnali copula, acquirere diuitias ad
stentationem status, licita sunt coniugatis, tamen nõ
nt veri fines matrimonij. Si quis enim contraheret ob
, & faceret finem, peccaret, sed solùm venialiter, vt
bet Caietan. verb. matrimonium: quia non egredi-
à limite matrimonij. Vnde non est mortale. Adde,
òd ista aliquando sunt motiua tantùm, & non finis.
ouet enim pulchritudo fœminæ aliquem, vt con-
hat: sicut Iacob motus fuit à Rachel. Similiter mo-
ur ob delectationem futuram; tunc si ista & simi-
motiua sunt tantùm; & non finis, nullum est pec-
um.

Tertiò, accidit peccatum ex parte impedimẽtorum,
quæ prohibentur contrahere, & de hoc dico;

Primò, scienter attentare contrahere, existente im-
dimento dirimente contractum, est mortale. Vt qui
ntrahunt in gradibus prohibitis, vel cum simili im-
dimento: & in hoc omnes conueniunt.

Dico secundò, contrahere scienter cum impedimẽ-
prohibente, sed non dirimente, est mortale, si impe-
nentum sit interdictum, votum, & sponsalia: at si sit
quid aliorum. Caietan. & Armil. vt suprà diximus,

tenent esse veniale, licèt non multùm affirmatiuè. se
iam dixi hoc esse dubium. Et vbi talia impedimenta sū
in consuetudine, forsan esset mortale, secundùm illo
doctores, potest Episcopus dispensare.

Dico tertiò, solus Papa dispensat in impedimento
dirimente contractum. At in vno casu potest Episco
pus dispensare: puta, cùm intercessisset copula, & co
traxerunt in facie Ecclesiæ, & impedimentum est occ
tum, & scandalosa esset separatio, nec esset facilis re
sus ad Papam propter paupertatem, vel aliam causa
Stantibus his, posset fieri dispensatio per Episcopu
& in gradibus prohibitis, & alio simili impedimen
Ita tenet Syluest. verb. dispensatio. §. 15. & Tabien. ve
eodem. §. 14. & Armil. verb. eodem. §. 19. & 20. Naua
cap. 22. num. 86.

Dico quartò: Qui contrahunt cum talibus impe
mentis ante habitam dispensationem, etiam cum
certa habendi eam, mortaliter peccant, & nullum e
matrimonium: & habita dispensatione opus est de
uo contrahere, quia semper manet impedimentum,
nec actu sit dispensatio facta. Nauar. cap. 22. nu. 27. di
quòd illi qui scienter contrahunt, & habent copula
vt faciliùs impetrent dispensationē à Papa, debent
rare Pontifici, se illa intentione habuisse copulam,
contraxisse, vt faciliùs eis dispensaretur, quo non
rato dispensatio nulla est. Aduertendum tamen est
tutum esse in Concil. Trid. sess. 24. cap. 5. de reformat
ne matrimonij, huiusmodi contrahentes carere spe
spensationis, cuius verba sunt hæc: *Si quis intra gradus p
hibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separet
spe consequendæ dispensationis careat: idque in eo multò magis
habeat, qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam co
mare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, si quidem sole
requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subj
pœnis. Non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè ex
tur, cuius salubria præcepta temerè contempsit.*

De aliis tribus peccatis in matrimonio accidentibus.

CAP. XIX.

ACCIDIT etiam quartò peccare ex parte modi. Modus autem hic, antiquus est. Tamen renouatur, & perficitur in Concilio Triden. sess. 24. ca. 1. i statuit.

Primò, cùm aliqui contracturi sunt matrimonium, denunciationes in Ecclesia tribus diebus festis cōuis, inter Missarum solennia, vt, si fortè aliquod sit ultum impedimentum, manifestetur.

Secundò; si forte timetur, ne aliqui malitiosè impent, tunc vna solùm præmittatur, & si adhuc timetur, lla prætermittatur.

Tertiò; cùm nulla in tali casu præmittitur, non conment matrimoniū contrahentes, sed solum de præi contrahant; & ante consumationem fiant tales deciationes; nisi aliter visum fuerit Episcopo: hoc eipsius prudentiæ relinquitur. Hic est modus, conquem agere peccatum esse mortale.

Accidit etiam quintò, peccare in benedictione nuarum: cùm non debito fiunt tempore. Circa quod etConcilium loco allegato disponit.

Primò hortatur; vt coniuges non consumment ante edictionem; tamen aduerte, quòd si consummant, est mortale, sed veniale, sicut erat ante concilium. abet Armill. verbo debitum, & Caietan. verb. matrinium.

Disponit secundò; vt ista benedictio fiat per ordina, aut Parochum vel Sacerdotem alium, de eius ta licentia: & annullat omnem consuetudinem, & ilegium in contrarium, per quod Sacerdos alius ab inario, & Parocho poterat huiusmodi benedic.

Diſponit tertiò, vt Sacerdos, qui benedicere attentauerit, ſine licentia horum, ſit ipſo iure ſuſpenſus, donec aliter Ordinario contrahentium viſum fuerit. Tempus autem in quo nuptias celebrare non licet, eſt triplex: à Aduentu vſque ad Epiphaniam: à Septuageſima vſque ad dominicam in Albis: à Litaniis vſque ad dominicam Trinitatis. An verò iſti termini ſint excluſiui an incluſiui ſumendi, ſtandum eſt conſuetudini loci. Concilium verò Trident. ſeſſion. vigeſimo quarto, capit. 10 abſtulit tertium tempus, & ſecundum limitauit; vt ſit à die Cinerum vſque ad Octauam Paſchæ incluſiuè.

Accidit etiam ſextò, peccare ratione indiſpoſitionis ſubiectorum. Qui enim cum conſcientia mortalis, hoc accedit ſacramento, peccat mortaliter, & priuat ſe gratia, quæ per hoc datur ſacramentum. Vnde in Concil. Triden. ſeſſ. 24. cap. 1. de reformatione; hortatur contracturos, vt per tres dies ante confiteantur, & communicent. Peccant etiam qui excommunicati maiori vel minori excommunicatione contrahunt.; nam excommunicatio à paſſiua participatione ſacramentorum prohibet. His modis peccare in matrimonio contingit.

De peccatis in vſu Matrimonij.

CAP. XX.

MVLTIS modis etiam peccare contingit in ipſo matrimonij vſu, qui modi his duobus carminibus continentur:

Sit modus, & finis, ſine damno, ſolue, cohære.
Sit locus, & tempus, tactus, ne ſpernito votum.

Oportet ſingulas explicare partes.

In primis, circa modum contingit mortaliter peccare, quando contra naturam, puta, in vaſe non debito

ſi copula. Quando etiam ſemen effunditur extra vas, voluntariè. His enim duobus modis eſt mortale: at quando in vaſe proprio ſemen effunditur, quamuis modus non ſeruetur; puta, ſiue fœmina ſit ſuperior, ſiue à poſteriori parte ſemen recipiat, ſiue alius ſit præpoſterus modus, tunc non eſt mortale; niſi cùm eſt periculum effundendi ſemen extra vas, quo periculo non ſtante, vt dicit Alber. 4. diſtin. 32. non eſt mortale, ſed ſi fiat ob delectationẽ ſolam, eſt veniale; ſi ob neceſſitatem aliquam nullum eſt peccatum.

Circa finem, nota, quòd cùm coniux accedit ad vxorem tanquam ad non ſuam; quia nimirum ita accedit, quod habeat animum accedendi, licèt non eſſet ſua vxor, tunc eſt mortale: quando verò accedit, vt ad ſuam tamen cauſa delectationis, tunc eſt veniale. Hæc eſt doctrina Sanct. Thom. 4. diſtinction. trigeſimo ſecundo.

Circa damnum, aduerte; quòd accedere ad grauidam, quando eſt notabile periculum abortus, eſt mortale; quòd ſi nullum eſt periculum aut paruum, veniale eſt, quia frequenter eſt periculum: niſi ſit ad vitandam incontinentiam. Accedere, & menſtruatam veniale eſt; quamuis, ſi fœmina perpetuum patiatur menſtruum, aut eſt periculum incontinentiæ, nullum eſt peccatum, vt dicit Syluester verbo debitum, §. ſexto. Tempore autem menſtrui dicit Sanctus Thomas, loco citato, quòd non poteſt fœmina petere debitum, ſed reddere petenti, primùm admonendo ipſum de menſtruo. Hoc autem peccatum, eſt tantùm veniale, quia nullum eſt periculum notabile, nec impeditur generatio.

Circa illud verbum *Solue*, nota; habere coniugem vtrumque poteſtatem ſupra corpus alterius; ita, vt alter de iuſtitia poſſit ab altero debitum copulæ petere: &, qui negat, (nulla cauſa exiſtente rationabili) mortaliter peccat, cõtra illud 1. Cor. 7. *Nolite fraudare inuicem*. Sunt tamen hic notanda aliqua.

Vnum eſt, quòd ſunt caſus aliquot in quibus vnus

poteſt negare alteri, etiam petenti debitum; de quibus vide Palud. 4. diſtin. triceſimoſecundo, & communiter Doctores Theologos eadem diſtin. & Summiſtas, verb. debitum.

Primus eſt; quando eſt impotens, qui non poteſt reddere, tunc non obligatur ad id quod non poteſt. Verum eſt, quòd ſi ſua culpa factus eſt impotens, mortaliter peccauit in eo, quòd ſe impotentem fecit: tamen poſtea non facit nouum peccatum in non reddendo poſt pœnitentiam primi peccati.

Alter caſus eſt; cùm timetur probabiliter grauis infirmitas ex ipſa copula. Nòn enim tunc tenetur accedere, nec hoc eſt contra illud cap. quoniam, de coniug. lepros. vbi dicitur, quòd debet accedere ad leproſum coniugem. Hoc enim intelligitur, cùm non timetur contagio conſilio medicorum. Si enim timetur probabiliter, non tenetur.

Tertius caſus eſt; cùm vnus coniugum commiſit adulterium. Tunc enim perdit ius petendi, & ille alter poteſt negare abſque peccato, niſi etiam ipſe commiſerit, vt ſtatim dicemus.

Quartus caſus eſt; quando matrimonium eſt ratum, & nondum conſummatum, & vnus vult ingredi religionem: tunc non tenetur reddere petenti. Et can. ex publico, de conuerſio. coniug. aſſignat tempus duorum menſium, in quo debeat talis deliberare ſtatum, & ingredi, aut reddere debitum.

His adde quintum caſum; quando vnus illorum fecit votum caſtitatis ante matrimonium, aut pòſt, ſed ex conſenſu alterius; tunc enim non habet ius petendi contra votum, & alter negare poteſt, niſi intercedat diſpenſatio voti.

Aduerte ſecundò aliquando non ſolùm coniugem poſſe non reddere debitum alteri, ſed mortaliter peccare reddendo, & hic caſus vnus eſt; nempè, cùm vxor in adulterio pertinaciter manet ſeu perſeueranter, nec emendatur; tunc maritus tenetur illi non reddere debitum, vt habetur 32. quæſtion. primo. can. ſi quis vxorem.

rem. Iste tamen casus limitatur à doctoribus.

Primò, à Richard. 4. dist. 32. quando illa vult desistere à peccato, & non perseuerare in adulterio: tunc enim potest reddere maritus absque peccato, non tamen tenetur.

Secundò limitatur à Syluest. verb. debitum, §. 1. quando vir timet peccatum incontinentiæ, nisi accedat ad vxorem. Tunc enim potest; nec enim tenetur cum periculo animæ procurare correctionem alterius. Nam hic canon fuit factus ad emendationem fœminæ.

Tertiò limitatur ab Armilla, verb. debitũ, §. 16. quando timentur rixæ graues, & scandalum, nisi reddat debitum.

Quartò limitatur à Paludan. distinct. 32. quando nulla speratur emendatio ipsius: cùm enim vir non potest corrigere. non tenetur abstinere. Limitatur & ab eodem, quòd solùm obligetur vir non reddere debitum vxori perseueranti in adulterio, non tamen obligatur vxor non reddere viro adultero perseueranti in adulterio. nam canon solùm, est contra vxorem.

Aduerte quintò, quòd sunt multi casus in quibus, vir tenetur reddere debitum vxori, etiam postquam commisit adulteriũ, dummodò non perseueret in illo.

Primus est; cùm & ipse vir adulterium commisit. Ita habetur cap. significat. de diuor.

Secundus est; quando potuit prohibere fornicationẽ, & noluit; vel ipse prostituit vxorem, cap. descriptionem de eo qui cognoscit consanguin. vxoris.

Tertius, quando vir cognoscens vxorem fornicatam, accessit ad eam 32. quæstion. primo, can. dixit Dominus.

Quartus; quando vxor fornicata est violẽter; vel, quia credens maritum mortuum iterũ nupsit; vel, quia credens alienum esse suum maritum, accessit, tunc non perdit ius petendi, quia fornicatio hæc est materialis, & non peccatum. Ita habetur 34. quæstione secundæ, canon. cùm per bellicam, 3. 2. quæstion. 5. canon. proposito.

Quintus casus solet addi; quando vir dedit occasionem fœminæ adulterandi, quia noluit reddere debitum. Tunc si adulteretur fœmina, tenetur vir reddere debitum. 33. quæstion. quinto, can. secundum verba, & ita dicit Sanctus Thom. 1. Corinth. 7. & Armill. verbo matrimonium, § 73.

De aliis peccatis in vsu matrimonij euenientibus.

CAP. XXI.

SEQVITVR in carminibus propositis, *cohæret*, per quod, cohabitatio mariti, & vxoris in eodem thoro & domo significatur. Vnde peccant isti, qui demittunt vxores suas, & vagantur per alienas prouincias, noluntque redire ad eas, nec sunt absoluendi donec firmum saltem propositum habeant, absq; mora redeundi. Sunt tamen aliquot casus, in quibus licet separari inuicem.

Primus est, per vxoris fornicationem, 32. quæstion. primo, canon. si quis vxorem. Non tamen per hoc soluitur matrimonium, ita, vt possint illi de nouo cum aliis contrahere, vt malè dixit Caietanus Matth. 19. q. hoc enim asserere est hæreticum, vt habetur in Concilio Tridentino session. vigesimoquarto, canon. Non enim soluitur, nisi quoad thorum & habitationem, & in casibus propositis cap. præcedenti, in tertio notabili. Adhuc non licet facere huiusmodi diuortium. Iste autem casus procedit, cùm mulier fornicatur, non autem cùm vir.

Secundus casus est, cùm alter coniugum trahit alterum ad peccandum, ita, vt alter non possit se ab ipso liberare, quin peccet; tunc iste potest se separare ab illo, qui sibi est causa peccandi. Ita habetur Innoc. c. maritus, de adulter. & Paludan. distinct. 3. q. tertio.

Te-

Tertius est; cùm alter conuertitur ad infidelitatem, vel fit hæreticus, ita habet Nauarr. capit. quæsiuit. de ...or.

Quartus est; cùm ex mutuo consensu vouent ambo ...itatem. Tunc enim seperantur quo ad thorum; &, ... consensu vtriusque, vnus ingrediatur religionem, ...tero, & etiam ingrediente, vel faciente votum perpe... continentiæ.

Sequitur in carmine, *fit locus*. Copulam habere in ...co sacro, secundum communem sententiam est mor...le. Richard. verbo distinct. trigesimosecundo artic. 1. quæstion. 3. & Angelus, verbo debitum. §. tertio. li...itant; nisi essent violenter in illo loco, puta, tempore ...lli, aut vt à Iudice se defendant, aut simili causa, & ...ulto tempore illic cogantur esse; tunc enim non esset ...ccatum. Syluest. verò verbo debitum. §. 3. dicit me...is; quòd cum redditur debitum ob periculum incon...entiæ, non est peccatum, nec violatur Ecclesia, aliàs ...peccatum.

Sequitur in carmine, *tempus*. Sanctus Thom. 4. distin. ...igesima secunda, dicit generaliter, nunquam est mor...le peccatum copulam coniugatorum ratione tempo...licèt enim accedant die Veneris sancti; & nocte præ...dente cõmunionem, non est mortale: tamen in huius...odi solemnitatibus, dicit esse veniale, quamuis acce...nt ob periculum incontinentiæ. quia possunt adhibe... remedium orationis, vel ieiunij, vel simile quid, ne ...ciderent in peccatum. Ego ita credo, nisi cùm non ita ...cilè aliud occurrit remedium. Tunc enim nullum est ...ccatum.

Sequitur in carmine, *tactus*. Caietanus verbo ma...imonium, notat; tactus, qui fiunt ante futuram copu...m inter coniugatos, non esse peccatum: qui verò fiunt ...sque copula esse veniale: cùm verò timetur pollutio ...cum tali probabilitate, vel eo fine fiant, sunt mortale ...ccatum.

Vltimum verbum est, *ne spernito votum*. Qui enim vouit ...stitatem, & contraxit postea; aut qui post contractum

ex consensu coniugis vouet castitatem, non potest copulam habere absque mortali peccato, nisi prius dispensationem à Papa habeat, de quo iam diximus suprà. Hæc sunt quæ de matrimonio aduertenda videntur.

Et sic absoluitur iste liber instructionis. Desunt quidem aliqua de Ordine, & extrema vnctione, & aliis quibusdam, quæ etiã & in medio libri prætermisimus, quæ omnia, cùm ad emendationem eius, diuino fauore, reuersi fuerimus, addemus, & quę dicta sunt, exactiùs elimabimus, & disponemus. Laus Deo qui nos ad finem perduxit & gloriosissimæ matri eius Virgini Mariæ, in vigilia Pentecostes, IX. Iunij, 1568.

FINIS HVIVS INSTRVCTIONIS.

Laus Deo.

TRACTATVS DE SEPTEM PECCATIS MORTALIBVS.

Quid sit peccatum Mortale.

CAPVT I.

CVM de ſeptem peccatis, quæ vulgò mortalia vocantur, agere debeamus, meritò prætermittendum eſt, quid ſit peccatum mortale. Videtur autem ſic poſſe deſcribi. Eſt receſſus à regula diuina voluntarius, Dei gratia peccantem priuans, & terne morti adiudicans. In qua deſcriptione ſex partes ontinentur.

Prima eſt, *receſſus*, id eſt, ſeparatio ab aliquo principio ſtabili. Peccatum non eſt aliud quàm ſeparatio ab aquo principio.

Hoc autem principium, explicatur in ſecunda parte, ua *à regula*. Regula enim eſt principium dirigens hoinem in ſua operatione, per quam cognoſcit, quid, & uomodo ſit operandum. Quando autem homo non fat ſecundum regulam, tunc recedit ab ea: & talis receſus dicitur peccatum.

Additur tertia pars, *diuina*. Nam duplex eſt regula; vna uæ dirigit hominem ad operationes artium; vt quę docet modum faciendi domos, ſcamna, militandi, facieni denique alia huiuſmodi, & dicitur regula artis. Altea regula eſt, quæ dirigit hominem ad operandum ſeundum virtutes, vt ad ſuum finem perueniat, & dicitur egula moris, & diuina; quæ quidem regula continetur

 in præ-

in præceptis diuinis & humanis, quæ homines Dei au-
thoritate imponunt. Recedere à priori regula, pecca-
est quidem, sed non de quo loquimur modò; sed dicitur
peccatum artis, id est, error quidam artis. Recessus ve-
rò à diuina regula, & à præcepto cui debebat homo se
in sua operatione cõformare, peccatum dicitur, de quo
loquimur in præsenti.

Additur quarta pars, *voluntaria*. Non omnis recessus à
regula, etiam diuina, peccatum est, sed qui est volunta-
rius, Vt autem aliquod opus dicatur voluntarium, tres
conditiones sunt necessariæ.

Vna est, quòd à voluntate procedat, vel quia est actus
elicitus ab ipsa, vel quia est imperatus ab ea. Quando
ergo aliquis actus in nobis est, qui à nostra non est vo-
luntate, quia nec ipsum volumus, nec volũtas ipsius fuit
causa; nullum est peccatum, quia nõ est voluntariũ. Vn-
de excusantur multæ imaginationes turpes, & inhone-
stæ & cogitationes repentinæ, etiã contra fidem, quæ non
sunt peccata, cùm homo sua voluntate non consentit;
sæpè ista ab inimici suggestione procedunt.

Secunda conditio est, quòd sit *liberum*, id est, sic à
nostra voluntate procedat, quòd sit nobis liberum il-
lud facere & non facere. Vnde, quæ in nobis necessariò
eueniunt, quamuis à voluntate proficiscantur, quia de-
plene libertas, non dicuntur voluntaria, & sic, nec pec-
cata censenda sunt. Ex hac parte excusantur, saltẽ à mor-
tali, multi motus repentini, ex passione vel ex incon-
deratione aliqua procedentes, vel ex defectu rationis
quibus homo vult occidere, aut nocere alteri, q
homo statim, cùm suæ potestatis sit, prætermittit,
sedat.

Tertia conditio est, vt non procedat opus ex ignoran-
tia regulæ. Cùm enim aliquis operatus est liberè con-
regulam, sed quia ignorabat regulam & præceptũ, q
si sciuisset, non vtique fecisset, illud tunc opus non c
setur voluntarium, nec est peccatum. vt, qui ignor
prorsus esse diem ieiunij sumpsit carnes, vel ignorã
se diem dominicum fecit opus seruile. Hic tamen an

quòd non ſemper ignorantia facit opus inuolunta-
um,aut excuſat ; niſi cùm eſt ignorantia eorum quæ
n tenebatur ſcire aliàs : vel,ſi tenebatur,non potuit
re,nec per ipſum-ſtetit quo minus ſciret. Vnde igno-
tia præceptorum Decalogi non excuſat,quia tenen-
omnes ſcire,& per ipſos ſtat quo minùs ſciant, quia
t naturalia præcepta,quæ vel ipſa natura docet. De-
ergo peccatum eſſe receſſus à diuina regula volun-
ius.

Additur in definitione,octaua pars, *priuans peccantem*
ia Dei: id eſt,faciens hominem Dei inimicum ſic per
catum,& cùm inimicus eſt,fit magis inimicus.Et iſte
nus effectus peccati mortalis, qui dicitur macula.
lchritudo enim animæ, eſt gratia Dei, qua remota,
net anima deformis.

Alter defectus in ſexta parte deſcriptionis, *Aeternæ*
iadiudicans. Per mortale enim deputatur homo pęnæ
erni,quæ perpetua eſt,quam ſubibit, niſi ante mortẽ
nitentiam peccati egerit.

Huiuſmodi autem pœna peccati,duplex eſt.

Altera conſiſtit in priuatione diuinæ viſionis; nam
nnatus nunquam Deo fruetur, & dicitur hæc pœna
nni.

Altera conſiſtit in eo, quòd igne torquebitur per-
uo; & dicitur pœna ſenſus. Infligitur autem hæc
lex pœna propter duo quæ in mortali peccato ſunt.
enim auerſio à Deo. Cùm enim homo mortaliter
cat, à Deo ſe auertit, dum eius negligit præcep-
, & ob hoc, ei infligitur pœna damni. Eſt etiam
uerſio ad creaturam. Qui enim peccat in aliqua
atura,ſue complacet, ob hoc punitur pœna ſenſus
à creatura ipſa, puta ab igne. Hæc vtraque pœna
dicitur mors animę;à qua peccatum dicitur
mortale,quia talis mortis
eſt cauſa.

Quo-

Quotuplex mortale, & quomodo differat à veniali.

CAP. II.

PECCATVM mortale duplex est; Vnum, quod dicitur absolutè mortale. Alterum, quod dicitur mortale tantùm ex genere. Illud est, quod definitum est in cap. antecedente. Mortale vero ex genere est, quod ex se inductiuum est mortis æternæ, & priuatiuum gratiæ; tamen ex aliquo impedimento non consequitur effectum; verbi gratia, est aliquod opus contra aliquod præceptum Dei, hoc mortale est; &, si perfectum est, vt consequatur effectum, est mortale absolutè. Si verò impeditur, quò minus talem obtineat effectum, est mortale tantum ex genere.

Impeditur autem peccatum, quò minùs sit absolutè mortale dupliciter:

Vno modo; ob leuitatẽ materiæ; vt furari mortale est contra Dei præceptum, tamen furari teruncium, non est perfectum mortale, nec priuat hominem gratia, quamuis non semper leuitas materiæ excusat.

Altero modo; ob defectum libertatis: quia homo non erat omninò sui compos; vt, cùm quis repentina ira, mortem alicui vult infligere, potest esse tam subitus motus, vt non fuerit omnimodè libertas; & tunc non est mortale perfectũ, sed ex genere suo. Actu verò computantur inter leuia peccata, quæ dicuntur venialia. Dices; in quo differt peccatum mortale à veniali? Dico, & nota, pro intelligentia, quòd recedere ab aliquo præcepto contingit multipliciter.

Vno modo; quando homo non agit quod præceptum est, seu quod regula diuina agere præcipiebat.

Altero modo; quando agit contrarium omninò eius quod regula exigit; vt qui occidit, furatur, cùm dominus non

non occidendum, non furandum præcipit.

Tertio modò; quando licèt nil agat contra regulam, nec prætermittat, id quod exigit regula, facit tamen aliquid, quod non eſt ſecundum finem regulæ: finis enim regulæ Deus eſt, & beatitudo noſtra. In hoc enim ordinantur, & ad hoc nos dirigunt præcepta omnia. Recedit autem homo, cùm facit aliquid, quod non eſt contra præceptum, tamen non eſt ordinabile in Deum, & hoc dicitur præter regulam, vt verbum otioſum mendacium iocoſum, & alia huiuſmodi. Quicquid ergo eſt contra regulam modo primo & ſecundo, eſt mortale ex genere ſuo abſolutè: tertio verò modo dicitur veniale.

Mortalia ſolent diuidi communiter in ſeptem, quæ vulgò mortalia vocantur, includunturq; in iſta dictione *Saligia*. In nomine, cuiuſque peccati ſumpta prima litera, S. per quam denotatur ſuperbia, & ſic de ſingulis, auaritia, luxuria, ira, gula, inuidia, accedia. Vbi nota; quòd plura multo ſunt vitia. hæc tamen, quia multa ex his oriuntur, ob id ſeparantur ab aliis in hoc numero præſcripto, vt habet S. Thom. 2. 2. quæſt. 162. art. 8. Aduerte etiam, quòd iſta non benè dicuntur mortalia, ſed capitalia, vt habet S. Thom. & Greg. 3. moralium. Poterunt tamen dici mortalia, quia radices ſunt multorum mortalium. Et cùm de ſingulis ſit agendum, de ſuperbia agendum eſt primo loco.

Quid ſit Superbia.

CAP. III.

SVPERBIA ſic videtur poſſe deſcribi. Eſt appetitus celſitudinis peruerſæ, voluntarius. Tria prima verba ſumuntur ex Auguſtino 14. lib. de Ciuitate. capit. 13. Vltimum additur à nobis, gratia maioris explicationis.

Dicitur primo loco, *Appetitus*. Superbia enim non conſiſtit

sistit in cognitione,sed in appetitu,& volitione. Est e-
nim velle quoddam.

Additur secundum verbum,*Celsitudinis*, seu excellen-
tiæ Velle celsitudinem,est velle supra id quod est. Hoc
enim superbire est, cùm vult homo esse maior eo, quod
est.Dico id fieri tripliciter,aut in sua cogitatione, & iu-
dicio;cùm vult suo intellectu reputare se supra id,quod
verè in se est.

Secundò,in aliorum iudicio , cùm vult reputari ma-
ior quàm sit.

Tertiò in opere, cùm vult id facere quod superat i-
quod verè est,quamuis non se iudicet maiorem, sed ta-
tùm sit inconsideratio, qua non aduertit,quantus sit,&
quantum possit.Hoc ergo modo superbus appetit celsi-
tudinem.

Additur tertium verbum , *peruerse*, id est,inordina-
tè,& contra rationem. Non enim velle hominem cel-
situdinem,semper est superbia': quando enim id fit se-
cundum rationem,puta quando , & quomodo, & fine
quo, oportet,virtus est Magnanimitatis . vt,qui aggre-
ditur magna,debito fine,& circunstantijs , non super-
bus ,sed Magnanimus dicitur . Superbia verò est,velle
esse super id quod est contra rationis regulam. Super-
bus enim per se finem constituit in ipsa propria excel-
lentia .

Additur vltimum verbum , *voluntarius*,ad significan-
dum,quod debet hic esse appetitus voluntatis. Nam su-
perbia est in voluntate,non in parte sensitiua. Et rursus
debet esse voluntatis actus liber, & qui in nostra sit po-
testate;ad excludendas inclinationes in primos motus
in quibus homo aliquando vult esse super id quod est.
Hæc enim non sunt superbia. Dicitur autem su-
perbia vt dicit Isidor. quia volo esse su-
per id quod sum.

Quot species superbiæ, & quale peccatum.

CAP. IIII.

QVATVOR sunt superbiæ species.

Prima est; cùm quis sic appetit suam excellentiam, vt bonum ab altero habet, sibi tribuat, ac si à se esset, ponendo finem in ipsa excellentia.

Hoc autem pluribus fit modis. Vno modo, cùm in sua existimatione & iudicio, id sibi tribuit quod est ab alio.

Altero, cùm vult id ita esse in aliorum existimatione, vt qui vult ab aliis existimari. ac si scientiam à se habuisset.

Tertiò, cùm vult ipso opere id monstrare, id est, ita se gerit, ac si tale bonum à se habuisset.

Quartò, cùm desiderat saltem & vellet à se habuisse tale bonum. His modis ista prima superbiæ species exercetur. Non solùm autem fit hoc per volitionem modo prædicto, sed per nolitionem, & dolorem; vt cùm homo non vult non existimari, vel à se, vel ab aliis talis, qui bonum aliquod acceperit ab alio.

Secunda species est; cùm bonum quod ab alio habet, absque vllo suo merito, appetit habere, ac suo merito ei esset datum; & hoc totidem modis: aut apud se ita existimando, aut volendo, vt ita ab aliis existimetur, aut ita opere ostendendo, ac si ex suo merito habuisset, aut saltem desiderando, similiter etiam per nolitionem, & dolorem de contrario.

Tertia species est; cùm quis, sibi vult tribuere excellentiam, quam non habet, aut in sua existimatione, aut aliorum existimatione, aut ipso opere, aut desiderio, & de contrario dolendo.

Quarta species est; cùm quis appetit excellentiam supra alios, ponendo finem in ipsa, & hoc eisdem modis; aut in sua, aut in aliorum existimatione, aut desiderio, aut ipso opere, quia nimirum cõtemnit alios,

aut

aut vult se ab aliis, vt excellentem tractari, & de contrario dolet. His omnibus speciebus, & modis fit superbia, quorum cuique erunt exempla facilia. Est enim cómunissima materia. Est autem notandum; quòd non semper superbia est mortale: imò frequenter est veniale. Est enim mortale in tribus casibus.

Vnus est; cùm quis ita superbit, vt Dei habeat contemptum: tunc autem est Dei contemptor, cùm quod à Deo habet homo, existimat non habere, aut vult ita ab aliis existimari, aut desiderat, aut dolet de eo, aut se Deo æquat, vel anteponit, talis superbia mortale grauissimum est.

Secundò; cùm homo ita appetit suam excellentiam, vt sit paratus Dei præceptum transgredi, & mortaliter peccare potius, quàm à sua excellentia cadere.

Tertiò; cum sequitur iniuria proximi notabilis; puta, inhonorat, infamat grauiter: vel alia iniuria, quæ mortalis culpa est, afficit. Aliis modis superbia commissa veniale est, sed valdè periculosum; quia radix est multorum malorum, & impeditiuum bonorum spiritualiũ. Et meritò, nam, qui se replet excellentia, dignus est vt à Deo bono spirituali non repleatur; sicut humilis multa à Deo impetrat, quia per eam homo vacuum coram Deo se repræsentat. Religiosis autem multum est nocíua superbia, & spiritualis profectus multũ impeditiua.

De remediis contra Superbiam.

CAP. V.

MVLTA sunt remedia contra superbiam; inter quæ maximè ad rem mihi facere videntur ista quatuor.

Primum est; si homo consideraret, quàm parua sunt bona in quibus superbit, & quàm minimus sit ipse respectu aliorum. Si superbit homo de scientia, de fortitudine, de nobilitate, de potentia; consideret quot sint in

in mundo ipso excellentiores: quòd si non inuenit, consideret, vel dæmones inferni, qui cùm sint inimici Dei, excedunt omnes homines excessu valdè magno, in bonis naturalibus. Consideret Angelos bonos. Deniq; consideret alios se maiores.

Secundum est; si consideret, quòd omne bonum accepit à Deo, nec est suum, sed Dei, qui potuisset Deus aliis communicare, qui meliùs ipso vterentur.

Tertium est; si consideret quàm odiosus sit superbus, non solùm Deo, qui superbis resistit, sed hominibus, qui interiùs maximè superbiam detestantur, & etiam ipsimet superbi, alios superbos ferre non possunt.

Quartum est; si consideret homo, quot se priuet bonis spiritualibus, & quàm incapacem se faciat gratiæ, & bonorum spiritualium ob superbiam, quamque nihil lucretur ob eam. Quid enim habet ex hoc, quòd se magnum existimat, aut ab aliis vult existimari. Si enim alij non existimant, sua voluntate id efficere non poterit. Istæ sunt considerationes multùm vtiles contra superbiam. Et si hic homo adiungat exercitium actuum humilitatis, cum diuina gratia præualebit vtrique contra vitium hoc, & multùm in bono proficiet, & virtutes & bona quę habet, pulchriora erunt: superbia enim maculat, & deturpat omne bonum hominis.

De vana gloria, & quid sit.

CAPVT VI.

VANA gloria, sicut præsumptio & ambitio, ex superbia nascitur. Est autem vana gloria appetitus gloriæ inordinatus.

Sunt tres partes:

Prima est, *appetitus*. Est enim vana gloria quædam volitio seu desiderium, aut complacentia, qui actus voluntatis sunt.

Secunda pars est, *gloriæ*. Appetere enim non quamcumque rem, sed gloriam, spectat ad vanam gloriam. In cuius gratiam nota esse differentiam inter ista; famam, honorem, laudem, & gloriam: Fama enim est bona opinio quæ habetur de aliquo. Ille enim dicitur habere famam, qui sui habet apud alios bonam existimationem, & opinionem. Mala fama, non fama, sed infamia dicenda. Laus verò est sermo manifestans alicuius boni excellentiam. Laudamus enim, cùm alicuius excellentiam manifestamus. Honor verò, est reuentia exhibita alicui in testimonium alicuius excellētiæ ipsius, & maximè virtutum. Gloria verò, est clara cum laude notitia, id est, fama coniuncta cum laude. Appetere ergo hanc gloriam, est vanæ gloriæ. Et in hoc differt Vana gloria à Superbia. Superbia enim appetit excellentiam. Vana autem gloria appetit manifestationem excellentiæ, pręcipuè apud alios. Appetere autem hāc gloriam non est ex se malum, sed indifferens, sicut appetere pecunias, quod potest malè, & benè fieri. Cùm igitur appetitus gloriæ est inordinatus, tunc vitium est. ob id additur tertia illa particula in definitione, *inordinatus*. Cùm verò est appetitus secundùm rationem, tunc non vitium, sed actus bonus est. Superest tamen explicare, quando sit ordinatus talis appetitus, & quando non. Vt igitur sit bonus, & ordinatus, tres debent esse conditiones.

Prima est, vt ista gloria appetatur de eo, quod vere dignum est gloria, id est, de bono aliquo.

Secunda, vt non appetatur maior gloria, quàm res illa digna sit.

Tertia, quòd sit ob finem bonum; nimirùm, in Dei gloriam, aut in proximi vtilitatem, aut in propriam, siue corporalem, siue spiritualem.

Inordinatus verò est hic appetitus multis modis:

Primò, cùm appetitus gloriæ est de eo, quod non habet appetens ipse.

Secundò, cùm appetit gloriam maiorem, quàm sit dignum opus, de quo appetit.

Terti-

Tertiò, cùm appetit gloriam de aliquo, quod nõ est suum, ac si esset suum.

Quartò, cùm appetit gloriam de eo quod malum est & indignum gloria.

Quintò, cùm appetit gloriam, & non propter debitum finem. Debitus enim finis est aliquis ex tribus prædictis. His modis appetitus, seu desiderium, seu complacentia in gloria, dicitur vana gloria, & est vitium ex superbia nascens, quamuis ipsa differat, vt dictum est.

Quale peccatum sit vana gloria.

CAPVT VII.

VANA gloria in quatuor his casibus, est mortale peccatum.

Primò, cũ est de peccato mortali aliquo. Qui enim complacet, aut appetit laudari de aliquo mortali, peccat mortaliter.

Secundò, cùm appetitur talis laus ob finem mortalem; vt si qui vult laudari de aliquo facto, vt appetatur ab aliqua fœmina.

Tertiò, cùm homo paratus est transgredi, aut de facto transgreditur aliquod præceptum ob vanam gloriam; vt medicus, qui, ne laudem populi amittat, non vult in morbo periculo, quem non benè dignoscit, socium accipere, mortaliter peccat. Similiter, qui errorẽ docuit perniciosum, & non vult recantare, ne laudem perdat. Peccant isti mortaliter in vana gloria, propter quam Dei transgrediuntur præceptum.

Quartò, cùm ob vanam gloriam sequitur notabile damnum proximo: vt, si medicus ignarus laudatur multum ab aliquo, ex qua laude sequitur, vt totus populus ad ipsum concurrat, quem ipse nescit curare, mortaliter peccat, nisi laudem non admittat, dicendo, non ita esse. In his casibus, gloria vana, peccatum mor-

tale eſt, in aliis eſt veniale: quamuis contingat, bona opera, vt ieiunium, eleemoſynam, & alia huiuſmodi facere, propter vanam gloriam. Tale peccatum eſt niſi aliquid ex prædictis adſit, veniale eſt, tamen homo talium operum amittit meritum. Licèt enim in gratia ſit, tamen defectu finis debiti, opera eius non ſunt meritoria licèt ex ſe bona ſint, & ſi bonus finis apponeretur, meritoria eſſent. Vana gloria multas habet filias, quæ ad ipſam ordinantur. Hæ autem ſunt octo; puta, iactantia, hypocriſis, contentio, diſcordia, pertinacia, nouitatum inuentio, curioſitas, inobedientia. De quarum ſingulis oportet breuiter tractare, quid & quale peccatum ſint.

Quid, & quale peccatum ſit iactantia.

CAPVT VIII.

IACTANTIA ſic poteſt deſcribi. Eſt manifeſtatio excellentiæ propriæ, ſupra id quod vel in ſe, vel in aliorum exiſtimatione eſt, verbis inordinatè facta. In qua deſcriptione aliquot ſunt partes:

Prima eſt, *manifeſtatio propriæ excellentiæ*. In hoc enim differt à ſuperbia & vana gloria. Superbia enim eſt appetitus excellentiæ. Vana gloria, appetitus eſt manifeſtantis. Iactantia verò, ipſa manifeſtatio, quam quiſque de ſe facit.

Additur ſecunda pars, quòd iſta manifeſtatio fit *verbis*. Iactãtia enim potiùs in verbis conſiſtit. Eſt enim laudare ſeipſum.

Tertia eſt, *inordinatè*, id eſt, contra rationem. Aliquando poteſt homo abſq; vitio ſe laudare, cùm bono fine fit, nec laus eſt ſupra id quod res in ſe eſt.

Quarta pars eſt, cùm laus eſt *ſupra id quod res eſt in ſe, vel in aliorum exiſtimatione*: aliquando enim homo non eſt excellens in ſe, & tunc laudare ſe ſupra id quod eſt, iactantia dicitur. Aliquando licèt ſit in ſe, non tamen

ıstimatur ab aliis: & tunc etiam laudare se supra id uod est in aliorum iudicio, iactantia est, nisi ordinatè at, vt diximus. Ex his videri potest, quid sit iactantia. st autem iactantia veniale peccatum ex se. Fit autem ortale in his casibus.

Primò, cùm homo se iactat de aliquo peccato mortali, siue quod cōmisit, siue quod sibi imponitur: vt qui e iactat de homicidio, adulterio, raptu, vel alio simili; ue illud fecerit siue non.

Secundò, cùm se iactat, cum iniuria Dei; quale fuit llud peccatum Regis Tyri, Ezech. 28. *Eleuatum est cor tuum dixisti, ego sum Deus.* Similiter si se iactat, negando se habere à Deo, quod habet.

Tertiò, cùm se iactat cum iniuria notabili proximi, t Luc. 18. se Pharisæus iactabat, dicens: *Non sum sicut cæteri omines, raptores, adulteri, velut etiam hic publicanus.*

Quartò, cùm sequitur notabile detrimentum proximi: vt qui se magnum iactat medicum, aut Aduocatum, cùm non sit, vnde alij decipiuntur, & damnū prouenit eis, eò quod ad ipsum confluant: tunc peccatū est ortale ad restitutionem obligans.

Quintò, cùm iactantia fit ob aliquem finem, qui sit ortale peccatum, tunc & ipsa fit tale peccatum. Extra os casus, iactantia ferè semper est veniale.

De Hypocrisi, quid, & quale sit peccatum.

CAPVT IX.

ALTERA filia vanæ gloriæ est hypocrisis. Hæc autem sic potest describi, Est simulatio virtutis. In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est, *Simulatio.* Est autem simulatio, cùm quis fingit opere aliquo se non habere quod habet, aut habere, uod non habet. Vt enim est mendacium, cum verbo dico aliter quā sentio, ita est simulatio, cùm opere aliter e exhibeo, quam sim, intendens occultare meipsum.

At quia non omnis simulatio est Hypocrisis, ob id additur altera particula, *virtutis*. Simulare enim virtutem, aut sanctitatem, quam homo non habet, aut occultandi vitia, aut manifestando virtutem exteriùs, hypocrisis est.

Aduerte autem, esse duas species hypocrisis.

Vna est, quando homo non vult virtutem illam, sed apparere, habere eam.

Altera est, cùm homo non habet quidem virtutem, tamen simulat se habere, & non solùm vult homo apparere, sed & vult contrarium virtutis, & ideò multò peior est quàm prior. Vt autem quale peccatum hypocrisis sit, percipiatur, aliquot dicta sunt notanda.

Primum est; Hypocrisis quocumque fine etiam bono fiat, semper est peccatum, hoc est Caie. 2. 2. quæst. 111. Vnde si aliquis velit fingere virtutem, ne alios scandalizaret, peccat saltem venialiter. Et ratio est, quia est mendacium quoddam, & mendacium, quocumque fine fiat, semper est peccatum.

Secundum; Hypocrisis in duobus casibus est mortale.

Vnus est, cùm est coniuncta cum voluntate transgrediendi præceptum aliquod: vt, cùm homo vult fornicari, & apparere curat castus: aut vult iniustum committere, & fingit se iustum.

Alter est, cùm fit ob finem, qui est aliquod mortale peccatum: vt qui fingit se doctum, sanctum, vt consequatur Episcopatum, vel beneficium, quo est indignus: aut fingit se castum, vt possit fornicari si in sua custodia ponatur fœmina.

In aliis casibus est veniale, vt cùm aliquis simulat se castum, cum non sit.

De contentione, quid, & quale sit peccatum.

CAPVT X.

TERTIA filia vanæ gloriç est Contentio. Est autem contentio, sermo contrarius, veritatem alterius oppugnans. Cùm enim vnus verbo vel scripto veritatem oppugnare alterius vult, contendere cum illo dicitur. Vt autem sciatur, aliquot sunt notanda dicta.

Primùm, impugnare veritatem notam, animo disputandi solùm, vt fieri solet in scholis, nullum est peccatum, nisi in modo peccetur, vt dicetur statim.

Secundò, impugnare veritatem, animo impugnandi, & contradicendi, peccatum est. Et, si veritas illa erat in Dei honorem, aut proximi notabilem vtilitatem, est mortale peccatum: vt, cùm impugnantur res fidei, aut veritates morales, quæ in proximorum redundant vtilitatem. Cùm verò non est talis veritas huiusmodi, quales reperiuntur in scientiis multæ, est veniale.

Tertiò, Hoc etiam dicendum est, cùm quis impugnat veritatem, quàm putat esse falsitatem, sed absque ratione putat. Vnde non excusantur hæretici impugnantes nostras veritates, licèt putent esse falsitatem. Id enim temerariè iudicant. Obseruandum hoc totum etiam est, in priuatis contentionibus, quæ quis facit in colloquiis familiaribus. Aliquando enim contentio fit de aliquo, ex quo infamatur proximus, aut damnum patitur: & tunc talis contentio peccatum est mortale, cùm graue est detrimentum proximi. Solet & altera via esse peccatum in contentione, puta, in modo. Cùm enim modus scandalum aliis ingerit, peccatum est. Similiter, cùm in eo miscentur iniuriæ: immò, cùm fit cum magna excandescentia, & perturbatione. In hac enim frequenter est aliquod veniale; quamuis cum feruore aliquo, seruato modo pro loco, & persona, non est peccatum, imò studiosum est. Iniuriæ verò, & scandalum, si grauia sunt, mortale peccatum est.

De Discordia, & pertinacia.

CAPVT XI.

QVARTA filia est, discordia: de qua S. Thom. tract. 22. quæst. 37. Est autem discordia, voluntatum contrarietas. Cùm enim circa vnum & idem, vnus vult, alter non vult, dicuntur discordes, id est, differ corda. Cor enim voluntatem significare solet. Aliquando discordia est peccatum mortale, aliquando veniale, aliquando nullum est peccatum. Tunc est mortale, cùm vnus alteri discordat, ex intentione contradicendi, & hoc fine, nempè, vt discors sit ab eo, & est circa rem perniciosam, quia est contra Dei honorem, aut in graue proximi detrimentum. Vnde, talis discordia in rebus, quæ ad fidem pertinent, aut in rebus, quæ ad aliorum vtilitatem notabilem spectant, mortale peccatum facit. Ex quo fit, vt sit multùm periculosa inter eos discordia, qui gubernandi munus habent. Tunc enim, his duobus accedentibus, nempè animo discordiæ, & detrimento graui proximi, fit mortale. Cùm verò animus est quidem contradicendi, tamen non cedit res contra Dei honorem, aut in graue detrimentum, est veniale. Deficiente verò tali animo, quia reuera discordia est: quia vtrique ita ratio dictat volendum, & ratio probabilis, tunc nullum est peccatum per se.

Quinta filia, est pertinacia: quæ quidem est animi adhæsio in propria sententia plus quàm oportet. Quando enim aliqui firmiùs tenent sententiam contra alios, quàm res ipsæ & argumenta probent, dicuntur pertinaces: & in rebus contra Dei honorem, aut in graue detrimentum proximi, vt fit in rebus moralibus, aut in rebus medicinæ, tunc est mortale. His verò deficientibus, est veniale, pertinetq; hoc vitium ad intellectum, sicut præcedens ad voluntatem.

De curiositate, quid, & quale pecatum sit.

CAP. XII.

CVRIOSITAS non est propriè filia vanæ gloriæ, quamuis quodãmodò reducatur ad ipsam, vt inferiùs dicemus. Potest autem sic describi; Est appetitus sciendi inordinatus. In cuius declarationem aduerte, duos esse appetitus in homine.

Vnus est, ex parte corporis, & hic est ad cibos, potus, & delectationes carnis.

Alter est ex parte animæ, qua parte homo ex natura rationali constat, & hic est ad sciẽtiam, & rerum cognitiones. Et sicut ille nunquàm satiatur, sed semper viget, adeò, vt, sæpè limites rationis excedat; ita etiam hîc. Ad temperandum hos duos appetitus, ne contra rationem ferantur, duæ ponuntur virtutes. Nam temperantia fręnat appetitum corporeæ naturæ. studiositas verò appetitum alterum. Hæc ita frænat appetitum hunc cognoscendi, vt faciat, ne homo velit scire contra rationem, nec prætermittere. ea scire, quæ secundùm rationẽ sunt necessaria. Sæpè enim homines ob laborem addiscendi, negligunt scire quæ scire debent: sæpè, & ob appetitum plura volunt, quàm debent. Hæc virtus, medium ponit: quando ergo homo excedit, vt velit plura scire, quàm ratio postulat, tunc est vitium curiositatis. Ob id, sic definitur; Est appetitus sciendi inordinatus. Per scientiam autem, hic intelligi volumus, non solùm cognitionem, quæ fit per intellectum, sed etiam, quæ fit per imaginationem, & per sensus exteriores, visus, auditus, &c. Dices, quando iste appetitus dicitur inordinatus? Dico, tunc dici inordinatum, cùm peccatum est, seu contra rationem est. Hoc autem quadruplici ex parte prouenire potest; nempè ex parte subiecti, obiecti, finis, & circumstantiæ.

Ex parte quidem subiecti; cùm homo non est capax eorum quæ vult scire. Velle enim scire cõtra proprium captum, & intelligentiam, curiositas est. Vnde dicendi

sunt curiosi, seculares rudes, qui volũt res arduas Theologicas, sibi proponi. Similiter etiam ex parte subiecti, cùm res tales non pertinent ad ipsum addiscentem. Etiã religiosus est curiosus, qui vult sibi manifestari negocia militaria, & res seculares, si videlicet, fiat hoc propter cognitionem, secùs si id fiat ob proximorũ vtilitatem, vel Dei honorem.

Ex parte obiecti, multipliciter contingit curiositas.

Primò, cùm res, quæ desiderantur sciri, sunt inutiles scienti, quæ nec ad propriam, nec ad proximorum vtilitatem, nec ad DEI honorem faciunt. Talis curiositas peccatum veniale est, sicut & illa quæ erat ex parte subiecti.

Secundò, si res sunt noxiæ, nimirum, cùm sunt occasio peccandi. Tunc enim quando res scita, est probabilis occasio peccandi, velle eam scire, aduertendo periculum, est peccatum: &, si est occasio vel periculum mortalis peccati, tunc curiositas etiam est mortale: si verò periculum est venialis, erit veniale. Vnde, qui scit se multum procliuem in luxuriam, & ex industria vult videre animalia aliqua inter se coëũtia, mortaliter peccat; quia se disponit periculo probabili mortalis peccati. quamuis, si non esset tantum periculum, esset veniale. Idem dicendum est de lectionibus librorum inhonestorum.

Tertiò, si res sunt prohibitæ. Velle enim scire res prohibitas sub mortali, est mortale. Vnde, velle discere magicas artes mortale est. Sunt enim prohibitæ, c. de malefic. & mathemat. Similiter, velle audire ea quæ in Confessione dicuntur, est mortale. Similiter etiam peccat mortaliter monachus, qui per duos menses integros vacat iure ciuili, aut Medicinæ, si egressus est à monasterio, vt hoc faciat: & similiter etiam est excommunicatus. Similiter peccat mortaliter, & est excommunicatus sacerdos, qui idem facit: non tamen excommunicatio, & prohibitio ligat non Sacerdotes, licèt diaconi sint, aut ordines habeant inferiores, imò licèt habebeneficia

beneficium: nisi habeant dignitatem vel personatum: tunc enim excommunicatio hæc ipso facto incurritur, nempè finitis duobus mensibus. Non tamen est reseruata, sed potest absolui ab Ordinario. Totum hoc habetur c non magnoperè, & c. super specula, ne cleric. vel monac. & c. 1. eo. tit. in 6.

Rursus quartò, si res sunt malę; vt qui vellet experiri aliqua arte & modo, sine copula carnali, quanta sit delectatio carnalis coitus, solùm ob scientiam, mortaliter peccaret. His modis committitur curiositas ex parte obiecti.

Cõmittitur & tertiò, ex parte finis. Cùm enim finis est mortale peccatum, aut veniale, & curiositas est talis, Vnde qui vult scire vsuras palliatas, vt eas faciat, mortaliter peccat: licèt posteà non faciat. Similiter, qui vult scire defectus alterius, vt infamet, mortaliter peccat, licèt non infamet, qualis finis est, talis erit appetitus sic sciendi.

Committitur & quartò curiositas ex parte circũstantiæ, quamuis non sit defectus, ex alijs tribus partibus. Et hoc multipliciter fit.

Primò, Si quis velit scire ita, vt Dæmonũ arte scientias compararet: tunc est mortale peccatum.

Secundò, si ita velit scire, vt alium inducat ad mortaliter peccandum. vt qui vult scire ea quæ alius occultare tenetur, ratione iuramenti, vel ratione excommunicationis pœnæ impositæ, vel ratione ipsius secreti; talis curiositas, quamuis ille talis non manifestat, est mortale peccatum.

Tertiò, cùm vt sciat ea quæ scire non tenetur, prætermittit scire ea quæ obligatur scire: vt si clericus velit scire negotia secularia, prætermissis his, quæ scire secundùm suum statum tenetur. Et denique, cùm, vt sciat homo, prætermittit implere præceptum aliquod; vt qui, vt vacet studijs rerum aliquarum, non necessariarum, prætermittit audire sacrum in die festo. Tunc enim est mortale.

Quartò, cùm sequitur scandalum graue aliorum.

Cùm

Cùm enim ex eo, quod aliquis discere, aut cognoscere vult, quæ non tenetur; dat graue scandalum alijs, peccatum mortale est; aliàs veniale.

De inuentione nouitatum.

Cap. XIII.

Alia filia inanis gloriæ, est inuentio nouitatum, quam S. Thom. 2.2. quæst. 133. artic. 5. & alij multi solent nominare præsumptionem nouitatum. Est autem vitium hoc, cùm aliquis vult mirabilia aliqua exhibere, vt laudem aliorum comparet: & quia noua mirabilia solent esse, ob id vitium hoc dicitur inuentio nouitatum. Fit autem hoc tam in dictis, quàm in factis. Cùm enim aliquis noua aliqua facta, & inusitata facere vult, hoc fine, vt nouas opiniones sustinere, & proferre videatur, inuentor est nouitatum. Est autem hoc vitium ex se veniale, nisi aliqua circunstantia mortalis ei adiungatur, puta, quia est contra Dei honorem, aut in notabile detrimentũ proximi, aut in finem mortalem, vt diximus de alijs.

Quid inobedientia, & quibus sit obediendum.

Cap. XIIII.

Vltima filia vanæ gloriæ est inobedientia. Vt autem quid sit, rectè percipiatur, opus est scire quid sit obedientia. Obedientia igitur est virtus, quę promptum facit hominem ad implendum mandatum superioris, vt tale est. In qua definitione tres sunt partes.

Prima est, virtus. Est enim obedientia, pars quædam iustitiæ, quæ in voluntate ponitur ad perficiendum hominem, in his quæ sunt ad alterum.

Secunda pars est, quæ facit hominem promptum ad implendum ea, quæ à suo superiore ei mandantur. Ad-

uerte

tente tamẽ, quòd dupliciter poteſt aliquis implere mandatum alterius:

Vno modo, materialiter; puta, dum facit ea, quæ alius mandat.

Altero modo formaliter, dum facit ea, hac intentione, & motiuo, quia ab alio ſibi mandata ſunt.

Primum pertinet ad virtutes alias, ab obedientia. Qui enim credit per fidem, & diligit per charitatẽ, & ſuffert labores per patientiam, facit ea, quæ Deus mandat.

Secundum tamen pertinet ad obedientiam. Velle enim iſta facere, quia Deus ita vult, obedientiæ eſt. Ob id additur in definitione, illa pars tertia; vt tale eſt, id eſt, obedientiæ eſt, facere mandatum, quia mandatum eſt. Obedire ergo mãdato ad quamlibet virtutem pertinet; & obedientia generaliter quælibet virtus eſt: tamẽ formaliter obedire, eſt vnius & determinatæ virtutis, ab alijs omnibus diſtinctæ. Ex hac definitione facilè eſt cognoſcere, quid inobedientia ſit. Eſt enim tranſgreſſio mandati ſuperiorum, quia mandatum eſt. Tranſgredi enim mandatũ, materialiter, omnium eſt vitiorum commune. Per eam, enim, homo recedit è regula rationis & tranſgreditur mandatum, hoc motiuo, quia ſibi mandatum, & præceptum eſt; & pertinet ad vitium peculiare, quod dicitur inobedientia. Habes ergo quid obediẽtia, quid inobedientia ſint. Dices, quibus eſt obediendum? Dico, ſuperioribus; Non enim eſt obedientia niſi ratione alicuius ſuperioris. Vnde, filij parentibus, ſerui dominis, milites Duci, Populi Principibus, clerici Epiſcopus, religioſi Prælatis, fideles Põtifici, omnes Deo obedire debent. Similiter de alijs ſuperioribus dicendũ eſt.

In quibus ſit obediendum.

CAP. XV.

VT cognoſcatur, in quibus ſit obediẽdum, duo ſunt dicenda. Primò in genere in quibus nõ ſit obediendum. Secundò, in quibus ſit obediendum.

In genere nulli obligamur obedire in septem casibus.

Primus est, Nullus obligatur obedire suo superiori in actibus interioribus puris, puta, intellectus siue voluntatis. Istud est, S. Thom. 22. q. 104. art. 5. & communis doctrina. Explico, si superior dicit inferiori, dilige inimicum, vel hunc hominem, aut, crede istam opinionem, nõ obligatur inferior hoc facere: pertinet tamẽ ad perfectionem obedientiæ, (vt ipse S. Thom. dicit) hoc facere, & in his obedire: sed non est obligatio, quia anima ipsa soli Deo subditur. Vnde patet, hominem non potuisse perfici per omnes humanas leges, quæ nõ obligant ad actus interiores puros, nisi accederet diuina, quæ tantum potest obligare hominem, & obligat de facto. Istud dictũ limitatur à Sylu. ver. excommunicatio. 7. § 4. quod intelligitur, de actibus purè internis, qui non sunt commisti cum externis: Aliquando enim ratione exterioris potest esse obligatio interioris: vt, qui præcipit aliquid facere, similiter etiam præcipit absolutè facere: aliter enim non faceret. Et hoc modo in Clem. 1. de stat. monach. excõmunicatur monachus, qui sine licentia Prælati sui fugit ad curias Principum secularium, hac intẽtione, vt suo monasterio nocumentum inferat.

Secundus casus est, S. Thom. in eod. loco. Nullus ex obligatione obedire tenetur in his quę ad statũ proprij corporis pertinent. Verbi gratia: Pater præcipit filiæ, vt nubat, aut fiat monacha, non tenetur obedire. Et si quis præcipiat alteri, vt viuat in continentia, non est ei obediendum ex obligatione.

Tertius est; Non est obediendum inferiori cõtra præceptum superioris. Verbi gratia; quando duo Superiores præcipiunt opposita vni, inferior debet obedire superiori maiori, prætermisso minori. Vnde, obediendũ est potiùs in rebus Ecclesiasticis Papæ, quàm Imperatori, & Deo quàm hominibus. Si igitur Papa præciperet alicui, vt resignaret suum beneficium curatũ in aliquem indignum, nõ esset ei obediendũ: quia est contra diuinum præceptum. Ita habet Panorm. in c. inquisitioni, de sent. excom.

commun.& Io. Andr.c.cùm à Deo, de rescript.

Quartus est; Nulli superiori præcipienti aliquod peccatum, vel veniale, est obediendum. Ita habet c. literas, de rest. spol. & 11. q. 3. can. quid ergo. Hic tamen insurgit dubium; quid debeat facere inferior, quãdo dubius est, an quod ei præcipitur sit peccatum? Dico, debet obedire: ita tenet Sylu. ver. obedientia, §. 2. & habetur hoc expresse. 23. q. 1. can. quid culpatur. vbi statuit; cùm non est certum, superiorum factũ esse malum, esse obediẽdum. In dubijs enim debet inferior credere superiori.

Quintus est; Nulli superiori præcipienti aliquid, ex quo sequitur scandalum, vel notabile detrimentũ aliorum, est obediendum in tali præcepto. Ita habet Panor. vbi suprà, & Syluest. ver. Obedientia, §. 5. vbi dicunt; non esse in hoc obediendum, quando superior sub excommunicationis pœna præcipiat. Hæc enim nõ ligat quando malè imponitur.

Sextus est; Nulli est obediendum in his in quibus non est superior. Inferior enim solùm obligatur obedire in his, in quibus inferior est: vt seruus in seruilibus, filius in rebus domesticis, in disciplina, & sic de alijs. Ita habet Innoc. c. inquisitioni, de senten. excommu. & est cõmunis doctrina.

Septimus est; Nullus obligatur obedire superiori, quamuis cognoscat voluntatem eius, nisi talis voluntas sibi fuerit manifesta exterius, tacitè, vel expressè. Ita habent S. Thom. q. 23. de virtute, & Sylu. ver. obedientia. §. 1. Non tamen negant isti Doctores, esse perfectiorem obedientiam; obedire, & facere voluntatem superiorũ, antequàm ei manifestetur; sed dicunt non esse obligationem obediendi. Hi sunt casus negatiui.

Circa secundum verò, in quibus obediendum sit, regula est generalis: Vnicuique superiori obediendum est ex obligatione, in his tantùm, in quibus est superior. Hic tamen vnum emergit dubium, quid sit faciendum, quando duo superiores æquales prçcipiũt vni res oppositas: verbi gratia, miles est subditus Duci, & parẽti, si præcipiat pater vnum quod nõ potest implere

cum

cum eo quod Dux præcipit, quid faciendum est, an debeat obedire patri in domesticis, an Duci in militaribus. Respondet Sylue. ver. obedientia. §. 10. quod cæteris omnibus paribus, tum obediendum est ei, qui præcipit in ordine ad nobiliorem finem. Vnde, si æquale sequitur detrimentum, in re domestica, & re militari, potius est obediendum Duci: quia præcipit in ordine ad bonum commune, quod nobilius est bono particulari- nius domus.

De obedientia Religiosorum respectu Prælatorum.

CAP. XVI.

HACTENVS in generali loquuti sumus, quæ sint ea in quibus obediendum est, nunc ad particularia ista applicare oportet. Ac primùm, de obedientia Religiosorum erga suos Prælatos agere debemus. De quo sunt aliquot dicta notanda.

Et primum est; Nullus religiosus tenetur obedire suo Prælato in his quę pertinent ad maiorem perfectionem quàm sit religionis quam professus est. Istud est, S. Tho. 2. sent. dist. 44. quæst. 2. art. 3. vbi dicit, religiosum teneri in his tribus obedire Prælato; in his nempè quę in regula continentur; & in his sine quibus illa in regula contenta impleri nequeunt, & in pœnis inflictis propter culpas contra præicta duo. Si aliquis verò superior vellet alia exigere quæ ad maiorem perfectionem pertinent, vt ieiunia, disciplinas & alia, quæ non sunt in regula, quamuis perfectius esset ei obedire, non obligatur subditus in talibus obedire. Non enim votum extenditur ad huiusmodi opera.

Secundum; Religiosus non tenetur obedire Prælato in his, quæ sunt præter illa tria: puta, nec pertinent ad regulam, nec ad ea, sine quibus regula non seruatur, nec ad pœnam. Ita habet Innoc. c. veniens, de iureiurando.

Tertium; non tenetur etiam subditus obedire Prælato

ro in his quæ ſunt contra regulam. Vnde, ſi Prælatus
præcipiat alicui, ne ieiunet tali die, ſi regula præcipitur
hoc ieiunium, non tenetur obedire: licèt poſſit Præla-
tus diſpenſare. Ita dicit Syluest. ver. religioſus. §. 6. Ad-
ditur; niſi Prælatus id præcipiat ex aliqua cauſa ratio-
nabili: puta, cùm ieiunium obeſſet multū ſubdito. Hæc
itur tria dicta hoc vno verbo concluduntur; Non te-
netur religioſus obedire Prælato, in his quæ ſunt ſupra,
præter, aut contra, ſed in his quæ ſunt tantùm ſecun-
dùm regulam, quam eſt profeſſus.

Quartum; tranſgredi mandatum Prælati eſt mortale
peccatum. Ita habet S. Thom. loco citato. Sed declaratur
à Caieta. ver. præceptum: nimirum cùm Prælatus
præcipit aliquid cum intentione obligandi ad mortale,
aliàs non. Rarò autem ſolent habere hanc intentionem,
exprimitur, cùm præcipiunt in virtute ſanctæ obe-
dientiæ. Cùm enim taliter non præcipit, non eſt morta-
le niſi quod præcipit Prælatus, ſit aliàs præceptum di-
uinum, aut Eccleſiæ, obligans ad mortale.

De obedientia reſpectu legum.

CAP. XVII.

QVALITER obedientia legibus ſit exhibenda, ne-
ceſſarium quidem, ſed difficile eſt determinare.
Omiſſis autem alijs definitionibus quæ pluri-
mæ ſolent dari, ſic poſſe deſcribi; Lex eſt rationis ordi-
natio homini quid agendum, quidve non agendum ſit,
oſtendens, in commune bonum inſtituta. In qua defini-
tione ſunt tres partes.

Prima eſt, *rationis ordinatio*, id eſt, principium quoddam
per rationem conſtitutum. Eſt enim lex opus rationis.

Quid autem hoc principium faciat, explicatur in ſe-
cunda parte, nimirum: *quid agendum, quidve non agendum.*

Finis autem explicatur in tertia parte, nimirum *inſti-
tuta in bonum commune.* Leges enim in vtilitatem eorum

Xx qui-

quibus imponuntur, institutæ sunt. Dicitur lex à legendo, quasi homo in ipsa legat, quòd facere debeat; seu à ligando, quasi hominem liget, & obliget facere quod in ea continetur. Solet alijs nominibus appellari. Dicitur enim ius, quia iustum statuat in rebus: dicitur præceptum, quia firmitatem debet habere: dicitur constitutio, quia aliquando multi conueniunt ad legem stabiliendam. Hæc lex quinque actus habet: nempe præcipere, prohibere, permittere, (sunt enim aliquot leges mala aliqua permittentes ad bonum commune) punire (sunt enim leges aliquot pœnales, pœnam pro malefactis determinantes) præmiare. Aliquando enim lex præmium statuit implentibus ipsam: & hoc præcipuè conuenit legi diuinæ, iuxta illud Psalm. 18. *in custodiendis illis retributio multa.*

Lex in duo diuiditur genera: in diuinam, & humanam.

Lex diuina est, quæ à Deo est immediatè instituta: qualis est Euãgelica, quæ à Christo domino, & lex Moysis quæ à Deo per Moysen data est.

Humana verò est, quæ ab hominibus est instituta per potestaté sibi à Deo datam; quales sunt illæ, quæ à Principibus, & alijs huiusmodi potestatibus sunt institutæ.

Diuina iterum diuiditur in naturalem & positiuam.

Lex naturalis est, quæ sic à Deo est data, vt rationi hominis naturaliter impresserit, ita, vt ratio hominis ea dictet. Huiusmodi sunt decem præcepta decalogi: enim Deus ea ordinauit, vt naturale lumẽ rationis [illegible] gat, & cognoscat talia præcepta esse, & esse obseruanda.

Lex verò diuina positiua est: quæ data est à Deo, [illegible] natura humana non eam dictat. Huiusmodi fuerunt in veteri testamento leges cæremoniales, & iudiciales multæ: in Euangelio verò sunt præcepta sacramentorum, & fidei. sunt enim incognita homini, secundum naturam, nec ei innotescunt nisi per diuinam manifestationem.

Lex etiam humana diuiditur in Ecclesiasticam, & secularem.

Eccle-

Ecclesiastica est, quæ à potestate aliqua Ecclesiastica instituta, nimirum à Papa, Concilio, Episcopo, vel Ecclesiæ aliquo prælato: diciturq; canonica lex. Canon enim idem est, quod regula. & quamuis lex etiam dici possit canon, tamen attribuitur Ecclesiasticæ regulæ, quæ inter humanas est potissima.

Secularis autem, aut ciuilis est, quę à potestate seculari est instituta; nimirum ab Imperatore, vel Rege, vel Duce, vel Republica, vel alio Principe, aut aliquo alio superiori. Est ergo lex diuina naturalis, & diuina positiua, Canonica, & ciuilis. Aliæ diuisiones ad rem pertinentes non sunt.

Quando lex vim obligandi habeat.

CAP. XVIII.

Lex humana nō statim obligādi eos quibus datur, vim habet, sed sunt aliquot cōditiones necessariæ.

Primò enim debet esse iusta; Lex enim humana, quæ iniusta est, non obligat. Ad iustitiam autem legis, sunt quatuor necessaria, vt tradit S. Tho. par. 2. quæst. 96. artic. 4.

Vnum est ex parte finis. Debet enim institui in bonū commune. Vnde leges, quæ instituuntur, & dantur communitatibus in bonum vnius particularis tantùm, sunt iniustæ; nisi bonum illius in totam redundet communitatem.

Alterum est ex parte agentis; vt lex instituatur ab eo, qui habet superioritatem, & potestatem, & ita, vt nō excedat limites suæ potestatis, aliter efficitur lex iniusta.

Tertiū, vt sit materia bona, neq; cōtineatur, siue præcipiatur in lege res aliqua mala, vel prohibeatur bona.

Quartum est, vt sit forma bona, id est, lex seruet proportionem ciuium, vt non plus oneret eū, qui minus est onerandus. Propter quod superiùs diximus leges gabellarum, quæ extorquēt tributum ex his quæ ciues in proprios vsus & sustentationes emunt, esse iniustas. Tunc

enim qui plus indiget, plus soluit, quod est iniquu
Quando ergo in lege, ista non reperiuntur, est iniust
& non habet vim. Tamen notandum est ex codẽ S.Tho-
ma, quod lex dupliciter potest esse iniusta.

Vno modo, quia est contra bonum humanum,
quæ est in bonum priuatum ordinata, vel excedit lim
tes potestatis, institutionis, vel non seruat debitam fo
mam.

Altero modo, quia est contra bonum diuinum, nim
rum, quia præcipit aliquid contra Dei legem.

Si priori modo, est iniusta, licèt in conscientia nõ o
liget, tamen propter scandalum debet aliquando ser
ri, iuxta illud Matth.5. *Qui te angariauerit per mille passus,*
& alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium.

Si verò, posteriori modo est iniusta, nullo modo
seruanda; vt si lex præciperet non esse colẽdos sanct
non esse adorandam crucem, esse fornicãdum, vel q
simile. Et sic intelligitur istud Act.4. *Obedire oportet*
Deo quàm hominibus. Debet ergo primùm lex esse iust
vim habeat.

Nec hoc satis est, sed secundùm omnes, necessari
est secundò, vt sit promulgata; ante promulgatione
nim & manifestationem, quamuis constet volunta
gislatoris, non habet vim obligandi lex, vt probat So
lib.1. de iust. q.1. art.1.

Nec adhuc satis promulgatio, sed debet tertiò esse
cepta ab his quibus lex datur, vt habetur can. in istis d
4. si enim lex promulgata est, sed non recepta non obl
gat, saltem eos à quibus recepta non fuit. Nam pot
vna parte communitatis recipi, ab altera verò non.

Adhuc hoc non sufficit, sed opus est quartò, vt po
quàm est recepta, non sit per aliam contrariam le
aut consuetudinem derogata. Multi enim extant
qui canones, & leges, quæ olim promulgatæ, & rece
fuerunt, modò tamen non obligant, quia per cõtra
consuetudinem, aut leges alias sunt derogatæ.

Adhuc ista non sufficiunt, vt lex obliget vnumq
que in particulari, sed opus est quintò; vt nõ sit inuinc
bili

liter, seu probabiliter ignorata. Cùm enim aliquis obabiliter seu inuincibiliter ignorat legem, quamuis illam transgrediatur, non peccat. Loquor autem hacte-us de lege humana. Aduerte tamen quòd non quæuis ignorātia excusat à lege, vt aliàs diximus; sed illa, quando homo ignorat ea quæ scire nō tenebatur, aut si tene-tur, nō potuit scire, nec per ipsum stetit quò minus sci t. Hæc autem dicitur inuincibilis, seu probabilis. His go quinque positis, lex humana vim habet obligandi, e canonica, siue ciuilis sit. At lex diuina, non sic se ha-t. Nulla enim lex diuina, iniusta est, non enim indiget omulgatiōe, quia iam promulgata, & recepta est. nec iam potest derogari consuetudine, sola ignorātia est, æ excusat ab obseruatione legis huius, sed non natu-alis diuinæ. Nullus enim peccans contra præceptum ecalogi, excusatur: nam lex naturalis, nunquàm igno-ratur inuincibiliter, sed crassè vt habet Syluest. ver. præ-ceptum. §. 7. In sola autem diuina positiua locum habet ignorantia. Vnde, infideles, qui nihil audierunt de Euan elio, nec credunt Christo, non peccant peccatum infi-delitatis in non credendo. Excusantur enim ob ignoran tiam: damnātur tamen propter alia peccata, quæ com-mittunt contra ius diuinum naturale, quod obligantur obseruare.

Quanta sit legis obligatio.

CAP. XIX.

LEx diuina tam naturalis, quàm positiua non obli-gat semper ad mortale. Aliquando enim obligat ad veniale. Mendacium enim iocosum, & verbum otiosum, venialia sunt, licèt non sint secundùm legem diuinam; frequenter tamen obligant ad mortale, præ-sertim decalogi præcepta. Cùm enim nō est leuitas ma-teriæ, & actus est deliberatus, mortale peccatū est trans-gressio. De positiua autem lege, vsus Ecclesiæ, & Docto-rum quando transgressio sit mortale, quando non. At

verò de lege humana, tam canonica, quàm ciuili difficultas est. Sunt autem notanda aliqua in quibus doctores conueniunt.

Primum est; Possunt superiores, tam Ecclesiastici quàm seculares obligare ad mortale subditos, & facere præcepta obligantia ad mortale. Et in hoc conueniunt Doctores, & probatur à Soto, libr.1. de iustit. quæst. artic.4.

Secundum est, quando superior intendit obligare ad mortale, tunc obligat. Quando autem intendit non obligare, non obligat. Itaque illud præceptum obligat ad mortale, cùm constat, talem fuisse intentionem præcipientis. Similiter etiam, si constat non fuisse, non obligat. Vnde sanctus Thomas 2.2. quæst.186. artic.9. dicit præcepta sancti Dominici non obligare ad peccatum, quia ipsius regulæ institutor dixit & expressit, se non obligare ad peccatum. In hoc etiam omnes conueniunt.

Tertium est, si quis ex contemptu, seu intentione non obediendi, vult facere aduersus id quod ei præcipitur à superiore, licèt non præcipiatur sub peccato mortali, peccat mortaliter. Verbi gratia, præcipit prælatus inferiori aliquid non obligans ad mortale; si inferior non facit hac causa, quia nolit obedire, aut ex contemptu, peccat mortaliter. Similiter dicendum est respectu cuiusque alterius superioris, etiam respectu Dei. Qui enim consilium diuinum non faceret ex contemptu, seu quia nolit Deo obedire, etiam mortaliter peccaret. Ita habet Caietan. secunda secundæ, quæst.104. artic.2. & Siluest. ver. lex. §.8. & ver. contemptus. §.2. In hoc omnes conueniunt.

Quartum est, Cùm aliquid præcipitur sub pœna excomunicationis, aut alterius pœnæ, quæ homini in gratia existenti non potest cõuenire: vt sub pœna maledictionis à Deo, & indignationis Apostolorum, aut alterius similis; obligat ad mortale; quamuis excommunicatio non imponatur ipso facto. Siue enim ipso facto incurratur, siue non; excommunicatio non potest ferri

tari, nisi in materia peccati mortalis.

Limitat autem hoc Caiet. ver. præceptum, quòd cùm excommunicatio non imponatur immediatè, sed, ita vt admoneatur prius, qui est excommunicandus: tunc non facit mortale peccatum talis inobedientia, donec præcedat talis admonitio.

Quintũ est; Illa lex humana obligat ad mortale, cùm, licèt non constet præcipientis intentio, tamen vsus Ecclesię, aut Doctores communiter solent interpretari de tali obligatione ad mortale. Verbi gratia: Est lex ieiunij in Quadragesima; non habet expressum an obliget ad mortale: at communis sensus Ecclesiæ ita interpretatur cum Doctoribus etiam ita declarantibus; ob id, censendum est, obligare ad mortale. Similiter etiam dicẽdum est de præcepto communionis tempore Paschæ, & Confessionis, iuxta cap. omnis vtriusque, de pœniten. & remiss. Non enim habetur expressum, an obliget ad mortale; tamen Ecclesiæ vsus ita declarat. In hoc dicto nullus etiam discordat.

Sextum est; Agens iuxta intentionem legis, licèt agat contra verba ipsius, aliquando non peccat.

Hoc est dictum etiam commune, & habetur, apud S. Tho. 1. 2. quæst. 96. art. 9. Verbi gratia: Est lex, quòd portę ciuitatis noctu sint clausæ; tamen si accidat, vt hostes insequantur ciues, per quos ciuitas seruatur, essetque ciuitati damnosum si non aperirentur, tunc aperire non est peccatum: nam est ob bonum commune, quòd lex illa intendebat; &, si in tali casu adesset legislator, vtique ita iudicaret. Aduertit tamen S. Thom. non licere agere semper secundùm intentionem legis, contra ipsius verbalem sensum, nisi cùm causa vrgens est, & cùm princeps, seu superior cuius est legem interpretari, non adest, nec facilè conueniri potest. Si enim posset, non licet tunc cuilibet, sic contra legem agere. Hæc sunt, in quibus non est discordia inter Doctores erga obedientiam legum, seu præceptorum.

De diuersitate Doctorum erga legum obedientiam.

CAP. XX.

TRIA sunt, in quibus Doctores discordant erga obedientiam legum humanarum. In cuius gratiam notanda est distinctio.

Leges humanæ se habent in duplici differentia.

Quædam sunt purè præceptiuæ, quæ aliquid faciendum iubent, vel faciendum prohibent.

Quædã sunt pœnales, quibus pœna infligenda transgressoribus statuunt. Sunt ergo leges Ecclesiasticæ & ciuiles puræ præceptiuæ, & vtræque pœnales. Et in his tribus est difficultas.

Circa leges Ecclesiasticas, Nauar. cap. 23. summæ, nume. 48. & sequentibus, dicit quòd generaliter, quoties in lege Ecclesiastica ponitur verbum exprimens præceptum, aut prohibitionem, aut necessitatem, obligat ad mortale: vt, cùm dicitur, præcipimus, inhibemus, oportet, debet, & similia. Ratio huius Doctoris est, quia hoc est declaratum iam à Papa; & cùm legislator explicat intentionem suam, vt diximus; tenendum est, legem obligare secundùm intentionem talem. Quòd autem Papa declarauerit, hoc probat ex Clemen. exiui, de verbo. signifi. vbi Clemens tertius fratribus sancti Francisci petentibus, an omnia quæ in eorum regula erant, ad mortale obligarent, an nulla præter tria vota, respondit, aliqua obligare, puta quæ sunt per verbum præceptiuum data, alia verò non. Dicit secundò Nauarr. quòd, cùm non habetur verbum tale, sed dicitur, declaramus, ordinamus, vel est loquutio per modum imperatiuum, id est, fiat hoc vel illud, tunc non obligat ad mortale, quia non est declarata intentio legislatoris. Probat ex sancto Thom. 2. 2. quæstio. 186. artic. 9. qui ita dicere videtur. Contra primum dictum tenet Caietan. verb. præceptum, vbi dicit; quòd quamuis lex verba talia contineat, adhuc non obligat ad mortale, nisi sit mate-

materia alicuius momenti. Si enim decalogi præcepta ex leuitate materiæ obligant ad solùm veniale, multò magis præcepta humana. Et ego ita credo. Nec argumētum Nauar. valet: nam Pontifex ille supponebat materiæ grauitatem. Erant enim diuina consilia, quæ monachis tantę religionis sunt res magni momenti. Alterum etiam dictum Nauar. eodem modo est intelligendum. Cùm enim res quæ declaratur grauis est, obligat ad mortale, nec refert illo modo loqui. Nam in similibus loquutionibus includitur verbum præceptiuum. Nec sanctus Thomas ita vniuersaliter loquitur, vt dicit Nauarrus.

Circa leges humanas ciuiles, est secunda difficultas. Idem Nauar. tenet, quòd nulla illarum obligat ad mortale, quamuis sit verbum præceptiuum, nisi res quæ pręcipitur, sit alio iure diuino, vel naturali præcepta: tunc enim obligat, sed ratione iuris præcedentis. vt lex quæ prohibet adulteria, obligat ad mortale, ratione iuris naturalis, aliàs non. Ratio eius est; quia non constat, neque est expressa intentio legislatoris volentis obligare ad mortale. Contrarium tenet Soto libro 1. de iustitia, quæst. 6. artic. 4. vbi probat leges humanas obligare ad mortale, nec requirit illam explicationem intentionis: immò dum non constat intentio, quòd noluit legislator obligare ad mortale, tenendum est obligare. Intellige cùm res est grauis. cùm enim leuis est, quòd ciues nō induantur serico, vel non habeant tales, vel tales vestes, non esset peccatum mortale aliter facere. Ita ego credo, nam eo ipso quòd aliquid graue præcipitur, includitur intentio obligandi ad mortale in legibus, nisi contrarium exprimatur, immò legislator forsan nō meminit, nec aduertit quicquam de intentione mortalis vel venialis, sed solùm vult obligare. Quanta autem sit obligatio relinquitur grauitati materiæ, quæ præcipitur.

Circa leges pœnales tam ciuiles, quàm Ecclesiasticas, est tertia inter Doctores difficultas. Aliquando volunt, eas ad nullam obligare culpam, nisi res ipsa aliàs

ex se esset mala, absque tali lege. ita habet præfatus Nauar. & Castr. libro 1. de lege pœnali, cap. 9. & videtur idem tenere Caietan. verb. præceptum. Tamen contrarium tenet Soto libro 1. de iustitia, quæst. 6. art. 5. Syluest. verb. inobedientia. §. vltim. vbi reprehendit distinctionem Henrici quodlibet. 3. quæst. 22. & verb. præceptum. §. 3. Idem etiam tenet Armil. verb. præceptum. §. 6. Dicunt isti, quòd obligant tales leges ad culpam, & statuunt regulam. Quando in lege humana ponitur grauis & notabilis pœna, vt pœna capitis, aut amissio omnium bonorum, aut perpetui exilij, obligat ad mortale: quando verò pœna non est tam grauis, non obligat nisi ad veniale, quod intellige, nisi supposita grauitate materiæ, quæ in lege iusta, est coniuncta cum grauitate pœnæ. Ego ita puto dicendum cum istis. Est enim communis sententia: & in rebus dubiis non debet homo exponere se periculo peccandi, agendo cõtra tales leges. Videntur enim istæ exprimere maiorem intentionem obligandi ipsorum legislatorum, cùm non solùm præcipiant, verùm etiam pœnas infligãt transgressori. Pœnam autem nullus tenetur soluere ante condemnationem, quamuis aliqui putent contrarium. Sed opposita sententia communissima est, & vera. Vnum autem est argumentum contra istos forte: nam cap. final. de celebratione Missæ. præcipitur, ne Latinus in Occidentali Ecclesia consecret in fermentato pane, aliàs priuatur officio, vel beneficio. Illa lex est pœnalis, & secundùm hos non obligat ad mortale: at nullus profectò auderet dicere, non esse mortale peccatum scienter consecrare in fermentato. Lex ergo pœnalis obligat. Hæc sunt, in quibus non est tanta Doctorum discordia circa obedientiam legibus exhibendam: tutior pars tamen tenenda est Nam si leges humanæ, & pœnales præsertim, nõ obligant ad culpam, multa fient mala contra bonum commune, nec id affirmare est Doctoris, sed principis, aut alicuius Concilij. Simus ergo in communi sententia.

De obedientia quam debent clerici Episcopis, & filij parentibus.

CAPVT XXI.

CIRCA obedientiam clericorum erga Episcopos aliquot sunt dicta notanda.

Primum est, Clerici in his quæ ad statum proprium clericalem pertinent, tenentur suis Episcopis obedire; & absque rationabili causa, nolentes obedire in graui, præceptis Episcoporum, mortaliter peccant, vt tenet Syluest. verb. obedientia. §. 7. & Angel. ibid. num. 9. Si ergo Episcopus præcipit clerico, vt tali vestitu vtatur propter modestiam, vel taliter se gerat erga cultum diuinum, tenetur obedire.

Secundum est, laici etiam tenentur obedire Episcopis in his quæ ad salutem ipsorum spirituale pertinent. Ita habent Innoc. & Panorm. c. veniens, extr. de sent. excommun. In his ergo quę ad sacramentorum susceptionem, & præceptorum Ecclesiasticorum, & diuinorum impletionem spectant, debent laici obedire superioribus Ecclesiasticis.

Tertium est, clerici non sunt subditi sæcularibus potestatibus, nisi sit ex Pontificis aliqua concessione: ita habetur c. Ecclesia, extr. de constitut. Vnde, non tenentur obedire ipsorum præceptis, nisi in his quæ faciunt clerici, vt sæculares, seu laici. Vnde si in negotiis & contractibus secularibus se ingerat clericus, stare debet statutis sæcularium Principum.

Circa obedientiam filiorum erga parentes, id vnum notandum est; teneri obedire parentibus, dum sub eorum sunt potestate, in his, quæ ad res domesticas & bonos mores pertinent, & in re graui nolle acquiescere parentum præcepto, mortale est, vt tenet Syluest. verb. obedientia. §. 1. & Angelus ibidem num. 1. Quando ergo mater præcepit filiæ ne inhonestè viuat, obedire tenetur, & quando pater præcepit filio, vt literis vacet, vt abstineat à mala aliqua conuersatione, vt domus curam

curam habeat, obedire tenetur. Attende autem, quod ſpernere parentum conſilia, vel præcepta, etiam obligatia ad veniale, aut nolle facere hoc motiuo, vt non obediant, eſt mortale.

De præſumptione.

CAPVT XXII.

ALTERA filia ſuperbiæ, præſumptio eſt. Hæc autem poteſt ſic deſcribi. Eſt appetitus ſe exhibendi ſuprà propriam poteſtatem. Cùm enim homo vult dicere, vel facere ſuprà id quod verè poteſt, ac ſi talia exhibendi haberet poteſtatem, dicitur præſumptuoſus. Eſt autem præſumptio in quibuſdam caſibus mortale peccatum.

Primò, cùm præſumptio coniuncta eſt cum notabili damno proximi, vel ſaltem periculo talis damni: vt, qui cùm ignarus ſit medicinæ, aut parum ſciat, vult exerceri medendi artem, & qui ignarus eſt legum, patrocinandi munus aſſumit, & qui neſcit Theologicas veritates, vult concionari populo de rebus multùm arduis.

Secundò, quando eſt vſurpatio alicuius dignitatis, aut officij ſecularis, vel Eccleſiaſtici: vt qui audit cõfeſſiones, cùm non habeat facultatem, aut iudicat, cùm nõ habeat poteſtatem.

Tertiò, cùm exponit ſe periculo mortaliter peccandi: vt qui cognoſcens ſe ſæpè labi in mortale, cùm alloquitur fœminas ſolus, adhuc vult, confidens ſuis viribus, alloqui. Immò, & ſi confidat diuinæ gratiæ, cùm homo aliàs de ſe habeat prædictam experientiam. Tunc enim eſſet tentare Deum: ſecùs, cùm homo non haberet talem notitiam periculi ſui, ſe expoſuit. His caſibus, mortale eſt præſumptio, in aliis frequenter eſt veniale. Eſt enim alia præſumptio, quæ eſt contra ſpem, vnam ex virtutibus Theologicis, de qua S. Thom. 2. 2. quæſt. 21.

Hæc

Hæc autem eſt, cùm homo plus fidit diuinæ miſericordiæ, quàm debeat. Tunc autem fidit plus quàm debet, quando contra diuinam legem aliquid à Deo ſperat, vt qui putaret, ſeu vellet ſola diuina miſericordia ſaluari, nullo ſuo exiſtente opere & merito, & hæc, cùm actus perfectus exiſtit, eſt mortale peccatum.

De ambitione.

CAPVT XXIII.

TERTIA filia ſuperbiæ eſt ambitio. Hæc autem eſt appetitus inordinatus honorum, & dignitatum. Ex genere ſuo non eſt mortale, ſed veniale. In aliquibus caſibus eſt mortale.

Primò, cùm appetitur honor de aliquo mortali peccato. Vt enim laudem de mortali peccato velle, eſt mortale, ita & velle honorem, & dignitatem, pro mortali.

Secundò, cùm appetitur honor, vel dignitas modo illicito, qui eſt mortale peccatum; vt velle dignitatem per ſimoniam, vſuram, homicidium, vel per dolum, & fraudem.

Tertiò, cùm ponitur vltimus finis in ipſo honore, & dignitate: puta, cùm homo paratus eſt mortaliter peccare, vt dignitatem conſequatur. Hoc modo peccat, qui cùm ſit indignus Epiſcopatu, vel beneficio aliquo curato, ipſum deliberatè appetit. Malè enim appetitur id quod abſq; peccato retineri non poteſt.

Quartò, cùm propter finem aliquem, qui ſit mortale peccatum, appetitur honor, vel dignitas: vt cùm appetitur propter vindictam, vel ad alium malum vſum mortalem. His modis ambitio mortale peccatum eſt: in reliquis verò veniale eſt.

De aua-

De Auaritia, quid sit.

CAPVT XXIIII.

SECVNDVM capitale vitium est auaritia, de qua tractat S. Thom. 2. 2. quæst. 118. Hæc autem sic potest describi: Est amor immoderatus habendi. In qua descriptione sunt tres partes.

Prima est, *amor*. Est enim auaritia appetitus, & affectus quidam, pertinetq; ad voluntatem.

Secunda pars est, *habendi*. Per hoc vocabulum intelligimus res vtiles, puta pecunias, & alia quæ pecunia æstimantur, ad proprios vsus, qualia sunt pecora, vineæ, domus, & alia huiusmodi, quæ diuitiæ vocantur. Amor enim harum, est auaritia.

Tertia pars definitionis est, quòd sit *immoderatus*, puta, sine modo & regula, seu mensura rationis. Aduerte autem, quòd auaritia consistit his duobus quæ explicatur verbo habendi, id est, in retinendo, & non dando, quando, quomodo, & quibus oportet. Et secundò in acquirendo huiusmodi, & congregando præter modum. Aduerte rursus: quòd auaritia non solùm consistit in ordine ad alterum, puta non dando alteri, aut accipiendo ab altero, sed erga seipsum potest homo esse auarus, cùm sumptus necessarios sibi negat, ex affectu pecuniæ. Ista auaritia habet vitium quoddam sibi contrarium, & extremum, puta; Prodigalitatem. Hæc autem consistit in dando plus quam potest aliis, vel sibi. Liberalitas consistit in medio: dat enim, & quando, & quomodo oportet. Vnum tamen hîc aduertẽdum est, quod auaritia opponitur, & contraria est duplici virtuti, puta iustitiæ, & liberalitati. Tunc enim est contra iustitiam cùm versatur circa alienum, puta, cùm non datur quod debetur, ex amore ipsius pecuniæ: aut, cùm accipitur quod alienum est, per furtum, rapinam, vsurã, vel alia iniusta via. Cùm verò versatur circa propria, puta circa immoderatum affectum in rebus propriis, tunc est contra liberalitatem. Similiter etiam prodigalitas opponitur

iustitiæ,& liberalitati. Iustitiæ, cùm prodigus est aliquis ex alieno : vt, cùm multa debet, inutiliter consumit pecunias,& fit impotens ad soluendum. Liberalitati, cùm ex propriis, tantùm immoderatè consumit. Patet ergo quid auaritia, quid prodigalitas sit, & quibus contrariæ sint virtutibus.

Quale peccatum sint auaritia, & prodigalitas.

CAPVT XXV.

AD cognoscendum quale peccatum sit auaritia, oportet considerare & distinguere, quando contra iustitiam, quando contra liberalitatem sit. Cùm enim est contra iustitiam, ex genere suo est mortale peccatum: & de facto est mortale, nisi ob leuitatem materiæ, vel ob defectum deliberationis fiat veniale. Vnde, qui ex auaritia, & pecuniæ affectu retinet alienum, nolens restituere, aut accipit alienum via aliqua iniusta, mortaliter peccat. Quando verò est contra liberalitatem, tunc ex se veniale peccatum est: quamuis fiat mortale, cùm opponitur præcepto charitatis: verbi gratia, retinere multùm pecunias proprias, nolendo dare & succurrere alteri, & habendo immoderatum appetitum earum, veniale est. Si tamen homo ex tali affectu nō succurrat indigenti, posito in extrema, aut graui necessitate, cùm obligatur præcepto Charitatis, mortaliter peccat. Similiter, cùm est paratus negligere, seu transgredi diuinum præceptum potiùs, quàm separare affectum à pecunia, peccat, & mortaliter: vt, qui paratus est, si possit furari, aut vsuram dare, aut negare indigenti extreme, aut quid simile. Idem etiam dicendum est de prodigalitate. Cùm enim est contra iustitiam, tunc ex genere suo est mortale peccatum: & verè est mortale peccatum, nisi excusetur vna illarum duarum causarum, quas diximus de auaritia. Vnde, mortaliter peccat prodigus consumens pecunias alienas,

vt

vt tutores, & curatores, res pupillorum consumentes: & dispensatores, rem sibi traditam prodigentes, peccant mortaliter. Prodigus autem peccat mortaliter, cũ se impotentem facit ad soluenda debita sua, & cùm relinquit prouidere familiæ, seu vxori, & liberis. At verò cùm est contra liberalitatem ex genere suo est veniale, vt qui ita de propriis est prodigus, quòd nullam iniustitiam committat in alterum. Tamen hoc modo fit etiam peccatũ mortale, cùm transgreditur aliquod præceptum Charitatis: vt qui notabile scandalum ingerit aliis sua prodigalitate, maximè si est persona Ecclesiastica, vt qui dum viuit prodigè, indigenti in graui, aut extrema necessitate nõ succurrit, & qui paratus est mortaliter peccare potiùs quàm à tali liberalitate, quã peruersè liberalitatem vocat, desistere.

De filiabus auaritiæ.

CAPVT XXVI.

MVLTAE sunt filiæ auaritiæ, quę ad finem ipsius ordinantur, seu ab ipsa procedunt, quas sanctus Thom. quæst. 118. artic. 8. refert ex Gregorio. Hæ autem sunt numero septem: obduratio, inquietudo, fraus, fallacia, periurium, violentia, proditio. Quarum prima obduratio est contra misericordiam, quæ consistit in retinendo. Ex eo enim, quòd auarus vult inordinatè retinere pecuniam, fit obdurati cordis, & animo immisericordi ad subueniendum necessitatibus proximorum.

Ex eo etiam, quòd immoderatè habeat affectum, consequitur inquietudo, vt semper sollicitus sit mente, & variis curis, & anxietatibus distrahatur.

Ex eo etiam, quòd vult acquirere immoderatè, sequitur, vt sæpè vtatur fallacia in verbis, & fraude in factis, & periurio, falsum confirmando, & violentia furãdo, rapiendo aliena, & aliquando prodendo personas,

vt Iudas, qui ex auaritia Christum Dominum prodidit. Inter has filias oportet primò, examinemus obdurationem cordis ad miserendum. Et quia ad hanc pertinet præcipuè non facere eleemosynam, nec subuenire indigenti, oportet, tractemus istam materiam de eleemosyna & misericordia, per quã cognoscetur, quale, & quantum peccatum sit illa cordis obduratio.

De Eleëmosyna quid sit.

CAP. XXVII.

ELEEMOSYNA, non potest benè percipi quid sit, nisi priùs, misericordia quid sit, cognoscatur. Est igitur misericordia; displicentia mali alieni, ad ipsi subueniendum inclinans. In qua descriptione, duæ sunt partes principales.

Vna est, *Displicentia mali alieni.* Per misericordiam displicet homini miseria proximi, nolletq;, in malis eum esse.

Altera pars est, *inclinans ad subueniendum.* Per misericordiam enim, homini, non solùm displicet malum, & miseria aliena, sed inclinatur ad volendum ei subuenire, & malum ipsius subleuare, vt potest. Tractat S. Thomas de hac virtute, 2.2. quæstion. 30. Nascitur autem ex Charitate, hoc modo; nam per Charitatem, homo vnitur cum suo proximo, ac malum illius, vt proprium etiam sibi reputat, ac ex hac parte displicet. Nascitur etiam ex charitate; quia cùm quis diligit se ipsum, cumq; malum quod est alteri, sibi posse accidere considerat, sic ipsum detestatur, sibique displicet. Vnde Aristotel. 2. Rhethor. dicebat, prudentes & senes esse misericordes: prudentes quidem, quia considerant malum alterius etiam sibi accidere posse; senes verò quia timent notum sibi malum. Et ob hanc causam, etiam fœminæ, & miseri homines, ac formidolosi naturaliter quadam misericordia mouentur facilè. Hoc supposito potest sic describi; Eleemosyna est opus quo indigẽtiæ alterius subueni-

uenitur, ex misericordia procedens. Velle.n.subuenire, est actus misericordiæ, & illud opus quo talis subuētio fit, dicitur eleemosyna. Quod verbum, græcè idē valet, ac apud Latinos misericordia. Solet enim nomen ipsum virtutis ipsi effectus attribui. Vide S.Thom.2.2.q.32.

Qui poßint facere Eleëmosynam, & quomodo religiosi.

CAP. XXVIII.

NON omnes possunt facere eleemosynas, vt habet Thomas 2.2.quæst.32.art.8. Nullus enim subditus, & inferior potest facere eleemosynam de ea re secundum quam subditus est alteri. Potest quidem si quid habet proprium, erogare in eleemosynam, tamen de re superioris non potest. Vnde, religiosi, vxores viuentibus viris, filijfamilias, famuli, serui non possunt facere eleemosynas, nisi in quatuor his casibus, videlicet.

Primus; cùm est extrema necessitas indigentis. Quando enim aliquis laborat extrema necessitate, potest inferior eleemosynam facere de re superioris, & etiam ipso nolente, vt habet Gloss. 12.quæstion. primo, canon. cùm dicatur, quam sequitur communis Doctorum opinio.

Secundus, cùm est grauis etiam necessitas indigentis alicuius; tamen tunc, si potest haberi facultas à superiore est habenda, vt habet Panormit.cap.si quis, de furtis.

Tertiò, cùm ipse superior dat commissionem, & facultatem inferiori, vt possit erogare eleemosynam.

Quartò, cùm inferior cognoscit de suo superiori, ipsum lætari, & sibi esse gratum, quòd tales erogentur eleemosynæ. His casibus potest quilibet subditus facere eleemosynam de re superioris. At in particulari opus est ista discutere.

Rel-

Religiosi enim vltra prædictos communes casus, possunt in duobus eleemosynam facere.

Alter est, cùm peregrinantur, vel iter faciunt. Tunc enim de datis in propriam sustentationem, vel à prælato, vel ab aliis facientibus eleemosynam, possunt etiam erogare indigentibus, vt habet Armilla, verb. Eleemosyna, §.1.

Alter est, cùm cognoscunt superiorem suum gaudere de tali eleemosyna, & si ipse adesset, vtique facturum, vel facultatem daturum. Ita habet Syluester verb. Eleemosyna, §.5. At in aliis casibus, non licet eis. Idem dicendum; quando sunt extra conuentum suum, in studiis, vel vniuersitatibus, commorantes. Tunc enim possunt facere eleemosynam, ac si peregrinantes essent, vt habet Armilla.

Quando maritatæ poßint facere eleëmosynam.

CAP. XXIX.

PRAETER illos generales casus, in quibus licèt cuilibet inferiori facere eleemosynam, sunt etiam aliqui, in quibus licèt vxoribus.

Primus est, cùm sciunt gaudere, & lætari suos coniuges, cùm ipsæ faciunt eleemosynam, licet nunquam facultatem expressam fecerint.

Secundus, cum maritus est amens: Tunc enim rei administratio relicta est vxori.

Tertius, cùm profectus est in longinquam regionem.

Quartus, cùm ipse reliquit rei administrationem ipsi vxori.

Quintus, cùm determinat certam summam pecuniæ quotannis ipsi vxori pro ipsius expensis. Ipsa autem restringit se, nec expendit multùm, vt aliquid residuum sit. ex hoc potest tunc facere Eleemosynam.

Sextus;cùm ipse maritus est multùm auarus, nec vult facere eleemosynam,etiam cùm deberet; tunc vxor potest facere, exemplo Abigail,1.Reg.25.quæ donauit Dauid,viro suo nesciente.

Septimus;cùm ipsa, vltra dotem, aliquid habet proprium,vnde posset facere eleemosynam,sicut potest dispensare in aliis,vt ipsi libuerit.

Octauus; cùm proprio labore lucratur aliquid. Et hoc potest facere eleemosynam;quamuis non in omni loco id fit.nam in Hispania, quæ mulier proprio labore lucratur,sunt etiam communia marito.

Nonus,cùm aliquis donat mulieri ipsi aliquid, tunc potest de illo erogare eleemosynam.

Decimus,potest etiam de pecuniis, quas malè lucratur,puta per adulteriũ. Harum enim domina est; & potest distribuere,vt ipsi placuerit, vt habet Soto lib.4. de iusti.q.7.art.1.

Rursus Vndecimus,potest de re,etiam communi marito,facere eleemosynam modicam, propter quam non fiet pauper,nec incidet in inopiam. Hæc omnia procedunt,quando non est licentia mariti, qui caput est vxoris,quantum ad rei familiaris administrationem. Nam cùm est talis licentia, tunc potest erogare absolutè eleemosynam.

Quando serui et filij familias,poßint eleemosynam facere.

CAP. XXX.

DE seruis vnica est conclusio. Extra casus dictos communes non possunt facere eleemosynam.nisi leuem & rarum.Filij autem qui sunt sub potestate patris præter prædictos generales possunt facere in his casibus.

Primus,quando habent aliquot bona, quæ in bello consequuti sunt, quæ dicuntur bona castrensia.

Secundus,quando iter faciunt, pro quo peragendo, certam

certam ſummam à Patre accipiunt;tunc poſſunt ex hac facere eleemoſynam.

Tertiùs,cùm manent extra domum,in ſtudiis, & vniuerſitatibus,vel alijs locis ad negotia aliqua, accipiuntque ſummam pro ſuſtentatione; tunc ſe in expenſis reſtringendo, poſſunt erogare reſiduum in eleemoſynam.

Quartus,cùm habent aliquod officium publicum; vt cùm ſunt Notarij, Aduocati, Medici: vel aliquam habent dignitatem Eccleſiaſticam,aut beneficium,tunc ex redditibus,aut ex ijs quæ lucrantur, poſſunt erogare eleemoſynam.

Quintus,cùm ſunt eleemoſynæ tenues,& modicæ.

Sextus,cùm ſciunt parentes eorum gaudere, quòd erogent tales pauperibus eleemoſynas. His caſibus poſſunt filij familias facere eleemoſynas.

Quibus ſit facienda eleemoſyna.

CAP. XXXI.

ELEEMOSYNA indigentibus eſt faciẽda. Eſt enim actus miſericordiæ,quę non verſatur,niſi circa mala,& miſerias proximorum. Non ſolùm autem bonis, ſed etiam malis fidelibus, & infidelibus eſt benefaciendum;nam miſericordia naſcitur ex charitate,quæ nullum excludit. Sunt tamen aliquot conditiones requiſitæ in indigente,vt ei ſit eroganda eleemoſyna.

Prima eſt,vt nequeat laborare. & comparare ſibi victum.Cùm enim poteſt, ſed otio vacat, nõ tenetur quis ei dare,niſi ſit in extrema neceſſitate, quando iam non poteſt laborare;& niſi etiam ille non inuenit, qui ipſius labore velit vti;vt habet Sylueſt.verbo eleemoſyna, §. 3.Sed iſta conditio intelligenda eſt,cùm per laborẽ non acquirit homo detrimentum honoris. Sunt enim nobiles viri,& fœminæ,quibus eſſet multum indecens, aliis inſeruire,& manibus laborare: his nõ eſt neganda eleemoſyna,quamuis non laborent.

Secunda, quòd talis indigens non accipiat ansam, & occasionem peccandi, eò quòd habeat talem eleemosynam. Sunt enim qui conuertunt, de eleemosyna in res illicitas, & malas: his meliùs est negare eleemosynam, vt corrigantur, dummodo nõ sint tamen in extrema necessitate. Ita habetur apud Aug. sup. q.5. can. non omnis. *Vtilius*, inquit, *esurienti panis tollitur, si de cibo securus, iustitiam negligat, quàm esurienti panis frangatur, si iniustitiæ, seductus acquiescat.*

Tertia, cùm indiget in pœnam, vt propter iustitiam iudicis: vt, qui damnati sunt siti & fame perire, his non tenemur facere eleemosynam, vt dicit S. Thom. 2.2. q.32. articul. secundo, tamen qui voluerit, licet ei dare eleemosynam, vt dicit Soto lib.5. de iustitia, quæst.5. artic. vltim. dum non sit minister iustitiæ. Ministris enim, opus est exequi sententiam, & iudicis damnationem. Dicit autem Soto, quòd ille damnatus potest, si vult, non acceptare cibum, & permittere se mori, & ita est; licet Caiet. 2.2. q.69. dicat, eum obligari sumere cibum talem, & conseruare vitam, vt potest.

Quarta, cùm talis indigentia est in bello iusto. Cùm enim ciuitas inimicorum est circundata iustè, & fame cogetur se tradere, tunc non est ei ministrandus cibus, nec liceret, sed esset graue peccatum; secùs in bello iniusto, cùm iniustè est circundata. Tamen aduerte vnum, quòd non solùm aliis extra se homo potest facere eleemosynam, sed si distributor est eleemosynarum alterius, sed etiam potest sibi & suis facere de tali pecunia eleemosynam, si ita indiget, ac illi, quibus talis est eroganda eleemosyna, vt habet Caiet. 2.2. quæst.32. art.9. & Syluester verb. Eleemosyna, §.34. & S. Thomas, ibidem ad tertium, & Tabien. verb. Eleemosyna, §.13. Vt autem rectè dispensetur, debet se considerare, ac si esset tertius, & quam faceret tertio indigenti, eleemosynam eandem sibi faciat.

Ex quo facienda est eleemosyna.

CAP. XXXII.

ELEEMOSYNA debet fieri ex propria substantia. Vnde notandum est; primò, quòd non est facienda eleemosyna de alieno quod est apud nos, vt de deposito, de commodato. Hæc enim dominis propriis sunt reseruanda, nisi occurreret extrema necessitas, quando ei liceret ab altero sumere, ad erogandum eleemosynam.

Secundò, non est facienda eleemosyna de obnoxio ad restitutionem; vt qui multa habet debita, quibus vix potest satisfacere sua pecunia, non debet erogare eleemosynam, & se impotentem facere ad soluendum, nisi in casu præcedenti.

Tertio, non est etiam facienda eleemosyna de acquisitis contra iustitiam, vt per vsuram, per rapinam, furtum, vel per alium iniustum contractum. hæc enim sunt dominis restituenda. Dixi autem de acquisitis contra iustitiam; nam aliqua malè acquirunt pro aliquo peccato, tamen ipsa acceptio non est contra iustitiam; vt, qui acquirunt pro aliquo peccato, tamen ipsa acceptio non est contra iustitiam, vt, quæ mulier accipit pro abusu corporis, quæ dicuntur turpia lucra. & de his potest fieri eleemosyna, vt habet S. Thom. 2.2.q.32.art.7. Hoc etiam modo diximus, libr. 5. instruct. cap. 21. cùm aliquis accipit pecuniam, vt occidat hominem aliquem, quamuis aliqui velint debere dari pauperibus, sed nos illic diximus, non teneri, sed posse sibi retinere, quia dominus est talis pæcuniæ. Potest tamen, si velit, facere eleemosynam, & consilium esset vtile id facere.

Rursus quartò; facienda est de non necessario ad vitæ conseruationem. Non enim cum dispendio suæ vitæ debet aliquis alteri erogare. hoc tamen meliùs explicabitur in sequentibus capitibus.

Quando sit obligatio faciendi eleëmosynam.

CAP. XXXIII.

NON parua difficultas est, scire quando homo sub peccato mortali obligetur facere eleemosynam. In cuius gratiam, sunt duæ distinctiones multùm considerandæ.

Prior est: Pecunia, & pecunia æstimabile quadrupliciter se possunt habere respectu habētis, seu possessoris. Vno modo; est talis pecunia necessaria ad vitæ propriæ & suæ familiæ conseruationem, ita vt, sine illa non possint vitam propriam aut suorum, conseruare. Et hæc necessitas naturæ dicitur.

Altero modo, potest esse necessaria ad status sui decentiam simpliciter; ita, vt sine illa, nullo modo possit sui status decentiam conseruare, & dicitur hæc necessitas personæ.

Tertiò, potest esse necessaria, siue ad vitam, siue ad status decentiam, non simpliciter, sed secundum quid, id est, sine illa posset homo decentiam sui status conseruare, tamen ægrè, & non commodè.

Quarto modo, est pecunia quæ nullo horum modorum est necessaria, & hæc dicitur superflua. Aduertetamen ex Caiet. Syluest. & Armil. verb. eleemosyna, & aliis Doct. quod necessarium, vel superfluum non debet considerari respectu præsentis, sed etiam respectu periculorum, quæ probabiliter possunt accidere: verb. gratia modò vnus solùm habet vxorem, seu sponsam; non ob id, est censendum habere pecuniam superfluam, quamuis habeat plusquam necessarium ad decentiam status. Nam sperat filios, & filias quibus computatis, non erit forsan superfluum. Similiter, vno anno, quando res minus valent, forsan videtur superfluum, tamen si computentur pericula probabilia, quia altero anno carius valebunt, non erit superfluum: tamen non sunt fingenda

aut

aut imaginanda periculo, sed solùm ea cõsideranda, quę probabiliter, & iudicio viri prudentis accidere possunt. Aduerte etiam, quòd sunt diuersi status in repub. ecclesiastica & sæculari. nec debent expensę esse ęquales omnibus, sed quibusdam maiores, quibusdam minores, ratione status sui.

Posterior distinctio sit, Necessitas est triplex.

Vna extrema quando homo iam est constitutus in periculo propriæ vitæ. Vbi aduerte, ex Sot. lib. 5. de iust. q. 3. ar. 4. quod non solùm est censenda extrema necessitas, cùm quis est in mortis periculo, sed cum probabiliter speratur mors, nisi antè subueniatur.

Altera necessitas est grauis; vt, cùm est graue periculum perdendi honores, & decentiam status; aut peccandi; vt cùm mater pro indigentia vult prostituere filias.

Tertia est, communis indigentia, quæ nec extrema, nec grauis multum est. Hæc omnia sunt ante oculos habenda, pro intelligentia eorum, quæ dicuntur in cap. sequenti.

De obligatione faciendi eleemosynam.

CAP. XXXIIII.

SVNT aliquot conclusiones notandæ, super dictis præcedentibus distinctionibus.

Quarum prima est: Eleemosyna est in præcepto, obligamurque sub mortali aliquando facere eleemosynam. In hac conclusione omnes Catholici conueniunt. Est enim de fide, & contraria, est hæretica. Est de fide, vt probatur ex scriptura: 1. Ioan. 3. *Qui habuerit substantiã huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* 1. Iacob. 2. *Iudiciũ sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam,* Luc. 3. *quod superest date eleemosynam, &* Matth. 25. *Ite maledicti, &c. quia esuriui & non dedistis mihi manducare, &c.*

Secunda conclusio; De necessariis simpliciter, ad vitę

propriæ aut familiæ conseruationem, nullus tenetur alteri succurrere, etiam in necessitate extrema laboranti, id est, cum dispendio suæ vitæ, aut parentum, & familiæ, nullus tenetur vitæ alterius succurrere, sed potiùs sibi. Vnde, si laborent duo in extrema necessitate, vnusque cibum sibi necessarium, tantùm haberet, non obligatur alteri dare. & in hoc omnes conueniunt. At S. Thom. 2. 2. q. 33. ar. 6. excipit, quando persona cui succurritur esset per necessaria reip. & à qua bonũ cõmune dependet ciuitatis, aut exercitus; tunc enim potius huic quàm sibi succurrendum esset. At verò difficultas est, an iste obligetur sub præcepto id facere. Omnes enim conueniunt, quòd licet ei facere; tamen de obligatione discordant. Syluest. verb. eleemosyna, §. 2. & Armill. verb. eleemosyna, 4. tenet quod solùm est consilium; & S. Th. videtur dicere esse præceptum: & ita tenet Soto lib. 5. de iust. q. 1. art. 7. Et ita est; nam propter bonum commune tenetur, quis proprium negligere. Quòd si non esset illa persona tam necessaria reip. licet esset multũ, tunc consilium esset. De hoc tamen diximus lib. 5. Instruct.

Tertia conclusio: Ex necessariis ad decentiam status, tamen non necessariis ad vitæ conseruationem, tenetur homo facere eleemosynam in extrema necessitate existenti. In hac omnes conueniunt. Potiùs enim homo debet facere iacturam decentiæ status sui, & debet seminuere, & restringere, quam quòd alius moriatur, ob defectum eleemosynæ, ab ipso faciendæ. Tamen aduerte istas tres necessitates, esse intelligendas, quando homo in ipsis manet absque culpa & potestate sua. Nam si aliquis diceret; ego me volo occidere, nisi des mihi centum aureos, & de facto vult se occidere, nõ ob id, sunt ei dandi. Culpa enim potiùs eius est, quàm necessitas.

Quarta conclusio: Ex necessariis secundùm quid ad decentiam status, seu ad vitæ conseruationem, non tenetur homo facere eleemosynam, extra necessitates extremas, & graues. Non enim, vt succurat communibus indigentiis, tenetur ex præcepto pati incommodum, & restringere ea, quę ad vitę, & status conseruationem necessaria

cess-

cessaria sunt. Hæ sunt conclusiones quatuor, in quibus Doctores conueniunt: in sequentibus duabus est controuersia.

De discordia Doctorum circa præceptum eleëmosynæ.

CAP. XXXVI.

DVO sunt, in quibus doctores discrepant circa præceptum Eleemosynæ.

Alterum est; an ex superfluis teneatur homo, sub mortali, non solum in necessitate extrema, sed etiam in graui succurrere. De extrema enim nullus dubitat. De graui verò, multi dicunt, non obligare, sed ex consilio, & æquitate; vnde solum obligatio est sub veniali. Ita habet Alexan. 4. par. q. 113. memb. 1. & Gab. 4. d. 18. q. 4. consil. 5. At verò alij dicunt teneri sub mortali, & ex præcepto etiam in grauibus erogare eleemosynam. Ita habet S. Thom. 4. dist. 15. quæst. 2. art. 1. q. 3. Anto. 2. par. tit. 1. con. 4. §. 4. Richard. 4. d. 15. Sylu. Tabien. Armil. verb. Eleemosyna, & Medina. con. de pœnit. tractat. 5. de Eleemosyna. Et ita tenendum.

Vnde sit conclusio iuxta hanc veram sententiam, Tenetur quisque ex superfluis sui status, sub mortali peccato, facere eleemosynam in grauibus proximorum necessitatibus. Ista conclusio, præmissa Doctorum citatorum auctoritate, videtur manifesta esse in scriptura, Matth. 26. *Ite maledicti in ignem æternum, quia sitiui, & non dedistis mihi bibere, esuriui, & non dedistis mihi manducare, nudus eram, & non cooperuistis me, infirmus, eram, & non visitastis me.* Hic vides profectò non esse has extremas necessitates, & tamen damnari hominẽ quia nõ succurrit. Ergo obligatio est sub mortali etiam extra extremam necessitatẽ. Hoc etiam potest colligi ex illo, Iacob. 2. *Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam*, & ex illo Ioan. allegato. Quæ testimonia nõ possunt intelligi de sola extrema necessitate. Et manifesta est ratio. Amicitia humana nõ

solùm

solùm solueretur si amicus non succurreret in extre-
necessitate amico, sed in graui. Multò ergo magis sol-
tur amicitia diuina, cùm plus timeamus, Christo erog-
re, quàm cuilibet amico; quod autem pauperi fit, Chri-
sto fit, vt ipse dixit; *quod vni ex ministris meis fecistis, mihi fe-
stis, &c. sitiui, & dedistis mihi bibere.*

Alterum est, an ex superfluis teneamur facere ele-
mosynam communibus necessitatibus ex præcepto, it-
vt nullus superflua possit sibi retinere absque mort-
sed debeat pauperibus distribuere. Caiet. verb. Eleem-
videtur dicere, ita esse. & S. Thom. 2. 2. quæstio. 32. arti-
juxta aliquorum expositionem: tamen communis o-
nio tenet contrarium. Omnes enim illi Doct. præ-
dicunt, non obligari: immò aliqui nec etiam oblig-
in graui, sub mortali. Sit ergo altera conclusio. Nul-
sub mortali tenetur distribuere superflua, extra ext-
mas & graues necessitates. Istam teneo propter comm-
nem Doct. sententiam; nec audeo obligare sub mort-
eos quos tot & tanti Doctores, excusant. Vnum tam-
admoneo eum, qui superflua habet, debere, multum-
mere, & confessarios debere illis maximè consulere,
distribuant, nec apud se retineant, quia etsi Docto. sch-
lasticorum communis sententia eos excusat, tamen D-
ctores sancti illos damnant, vt sit profectò sentẽtia p-
babilis illos obligari sub præcepto. Adducam aliq-
istorum testimonia. Hieronymus, vt habetur in Dec-
distin. 42. cap. 1. *Aliena*, inquit, *rapere conuincitur, qui v-
sibi necessaria retinere probatur.* Ambros. & habetur disti.
can. *Sicut plusquam sufficit*, inquit, *ad sumptus, violenter ob-
tum est, non minus est criminis habenti tollere, quam cùm possi-
abundans sis, indigentibus denegare.* Et inferius, *Esurientium
panis quem tu detines, nudorum est indumentum, quod tu recl-
miserorum redemptio est pecunia quam in terra defodis.* Hæc A-
brosi. Augustin. super Psalm. 147. *Superflua*, inquit, *di-
necessaria sunt pauperi, aliena rapit, qui ista detinet.* Basil. in h-
mil. de diuite, multa de hoc cumulat, & dicit, quod
ues ille damnatus est, quia nesciebat ex præcepto
neri, superflua distribuere in pauperes. Chrysost.

mil.34.ad popul.Antioch.dicit, *diuites habentes superflua, & economos in Dei familia, & ex præcepto teneri distribuere ea pauperes.* Vides tot sanctos damnantes superflui retentionem sub mortali, multùm ergo timendum est. Circa hoc autem, & præcedens caput, vnum obseruãdum est; aliter teneri eos qui aliorum habent, quantum ad præceptum Eleemosynarum. hi enim satisfaciunt his indigentibus qui occurrunt erogando: illi verò vltra hoc tenentur inquirere. Nam Episcopus & quilibet superior in sua ditione, debet inquirere necessitas vt eis succurrat, aliter non satisfacit præcepto: Superfluum autem magis inuenitur in Ecclesiasticis personis, qui, cùm non habent filias, & filios, non ita indigent, ac sæculares; & cum ipsorum etiam victus & vestitus maiorem requirat modum, & modestiam.

De quodam dubio circa Eleemosynas.

CAP. XXXVI.

CVM certum sit; eum, qui est in necessitate extrema, posse accipere ab alio, & rapere quæ sibi sunt necessaria, dubium est; an huiusmodi homo teneatur restitutionem, si ad pinguiorem venerit fortunam. quo dubio sunt variæ doctorum sententiæ. Quidam tant eum non teneri, vt Scot.4. distinct.15. quæst.2.& br.ibidem, & Soto 4.de iustit.quæstion.septimo, arul.primo. Alij verò tenent eum obligari, vt Nauar. .sum.numer.60.& Adrian.in mater.de restit. in peliari quæstione de hoc. Medina verò Cod. de pœnit. ctat.5.de Eleemosyna, tenet mediam sententiam. m enim accipit de superfluo alterius, non tenetur reuere: cùm verò accipit de non superfluo tenetur. uerte autem, quòd prædicti doctores in multis coniunt: in vno autem est descrepantia. Conueniunt; in quod dicit Scot. quòd si quis ante necessitatem extream, accipit aliquid ab altero; ratione cuius acceptionis

nis tenebatur restituere, & posteà incurrat illam neces-
sitatem, & vtatur illo quod acceperat, non ob id solui-
tur ab obligatione restitutionis, si ad pinguem vener
fortunam. Rursus cōueniunt, vt dicit Soto, cùm aliqui
patitur extremam necessitatem in vno loco, in alte
tamen habet, vnde posset succurrere suæ necessitati,
quod accipit, tenetur reddere: vt, si mercator aliquis
ues comprehendatur in loco vbi nullas habet pecu-
nias, ita vt inimici velint occidere, nisi det centum au-
reos, tunc iste potest illas accipere ab alio, tamen tene-
tur reddere, cùm in suo est loco. Rursus tertiò conue-
niunt; quando aliquis verè habet aliquid pecunia ap-
pretiabile, tamen non sufficiens, nec vtile illi ad sua
necessitatem, vt si habens domos, vineas, indigeat pe-
cunia; tunc si accipiat, & rapiat, tenetur reddere poste
Rursus etiam conueniunt; cùm res accepta ab altero, ad-
huc perseuerat expleta necessitate, vt qui manus inim
corum fugiens, quas aliter euadere non poterat, equu
alienum rapuit, tunc superstitem tenetur equum redd
re domino. In his omnibus non est contradictio. Se
difficultas posita est de eo quod accipitur verè & abso
lutè ab indigente, & ipso vsu consumitur, & satis
necessitati, & de hoc procedunt prefatæ opiniones, q
uis adhuc in hoc vno conueniunt: quando res est mod
cæ quantitatis, non tenetur reddere, quia præsumit
quod donaret is à quo accepta est, si scisset: immò adh
conueniunt; quòd qui acceperit, non obligatur labo
re, & negotiari, vt restituat; sed difficultas est; an si i
factus fuerit ditior, teneatur restituere; & in hoc pu
cto dico duo.

Alterum: Esse probabilē illā opinionem, quā habe
nō teneri ad restitutionem, potestq; securus esse pœ
tens per illam, non restituendo: & confessarius etiā
curè potest illum in sua opinione absoluere.

Dico secundo, alterum mihi esse probabilius, illū
neri ad restitutionem, vt dicit Medina. Cùm enim acc
pit ex non superfluo, ille à quo accepit, nō obligatur
nare; nam poterat mutuare: Vnde, nisi præsumatur,
sci

ciatur esse donatum, obligatio est ad restitutionẽ. Cùm verò accepit ex superfluo, ob eandem rationem, credo etiam obligari ad restitutionem contra Medinam. Ratio est, nam hic à quo accepit, non tenetur donare, sed potest mutuando succurrere necessitati illi: vnde nisi præsumatur donatũ, ille alius tenetur reddere, ad pinguem veniens fortunã. Ob eandem ergo causam, siue accipiat ex superfluo, siue non; debet reddere. Hoc idem diximus superius ca. 24. lib. 1. instructionis, vbi adduximus aliam rationem, vt ibi poteritis videre.

De aliis duobus modis erga idem.

CAP. XXXVII.

ALIVD dubium est, ex quo pendet solutio præcedentis; an obligemur in extrema necessitate alterius succurrere per donationẽ, an sufficiat per mutuum vel venditionem, vel cambiũ aut alio modo. Sunt etiam duæ opiniones. Adri. & Nau. locis citatis, dicunt, nõ obligari ex præcepto donare, maximè si est magna quantitas; sed sufficit mutuare: nam hoc modo succurritur necessitati illi. Alij verò dicũt, obligationẽ esse donandi. Medina loco citato dicit, ex superfluis esse donandũ, ex nõ superfluis sufficere mutuare. In hoc cõueniunt oẽs, quòd quocunq; modo donandũ sit, est tamen, nisi ille acceptet mutuũ, donare debeamus. Rursus cõueniunt, ꝙ si debet dari sub mutuo, quòd nõ obligatur reddere, nisi fortè ad pinguiorem venerit fortunã. Puto autem posse sub hoc modo succurri, nec obligari sub præcepto donare. Nam Gen. 47. legimus, in illa necessitate Aegypti, Ioseph non donasse, sed dedisse sub conditione quadam. & Tob. 1. dedit bonus Tobias Gabelo indigenti summã argenti mutuò sub chirographo. Consiliũ tamẽ laudabile est, præsertim ex superfluis donare. Hinc fit, quòd si quis artifex vel robustus, laboraret extrema, aut graui necessitate, quia nõ inueniret materiã exercẽdi artẽ vel laborẽ, posset aliquis succurrere ꝓpter vsum artis

vel

vel laborem ipſius, nec tenetur donare, quamuis tunc de præſenti malè valeret.

Aliud dubium eſt;an qui debent pecunias aliis creditoribus, ſi occurrat aliquis in extrema neceſſitate, dent ei ex tali pecunia,ſint obligati reddere creditori illud,ſicut poterant accipere aliis, ſi ipſi non haberent & miniſtrare exiſtenti in neceſſitate extrema. Hoc dubium mouet Medin.loc.citat. nempe teneri reddere, soluere creditoribus. Nam quamdiu in ſua poteſtate ſunt,ipſorum ſunt & dare tenentur indigenti illi, nec aufertur obligatio reſtituendi creditori, ſicut iam diximus de illo qui priùs erat debitor, & poſteà incidit in extremam neceſſitatem,non ob id tollitur obligatio reſtituendi. Qui verò accipit ab alio, vt reddat indigenti extremè,non obligatur, nam nomine indigentis accipit,& indigens eſt qui ad modum prædictum reſtituere tenetur ad pinguem veniens fortunam.

De aliis dubiis circa præceptum Eleëmoſynæ.

Cap. XXXVIII.

Cvm conſtet iam Eleemoſynam eſſe in præcepto, dubium eſt,an illud præceptum ſit obligans tantùm fideles,ſeu Chriſtianos. Ad quod dico; non ſolùm obligare fideles,ſed etiam infideles omnes.Eſt enim non ſolum diuinum præceptum, ſed etiam naturale,ſicut præceptum honorandi parentes, non furandi,non mœchandi:quæ quidẽ obligant omnes; vt habet Cypr.ſermo.de Eleemoſynis. Vnde peccat mortaliter paganus & infidelis qui non ſubuenit extremæ aut graui neceſſitati proximi,vt ſuperiùs eſt dictum. Et non ſolùm non ſubueniendo alteri pagano, ſed etiã non ſubueniendo fideli:ſicut & fidelis peccat,non ſubueniendo etiam infideli. Naturale enim eſt; vt vnuſquiſq; his qui ſuæ ſpeciei ſunt,in neceſſitate ſuccurrat;niſi aliquando ratio aliud poſtulet.vt ſuperiùs diximus.

Aliud

Aliud dubium eſt:an præceptum Eccleſiæ magis ob-
iget Eccleſiaſticas perſonas reſpectu bonorum Eccle-
æ,quàm ſæculares, aut etiam Eccleſiaſticas reſpectu
onorum quæ non ab Eccleſia,ſed aliunde habent. Poſ-
int enim habere bona aliqua ex patrimonio, vel alio
odo cõquiſita,& nõ Eccleſiæ beneficio,& in his per-
de habentur,ac ſæculares. Ad hoc dubium Caiet. 1. 2.
uæſt.87.art.1.& 185.art.7.tenet,quòd tenẽtur de ſibi ſu-
erfluis ad vitam, & ſtatus decentiam facere eleemoſy-
am,non ſolùm ex miſericordia,ſed ex iuſtitia; vt ſi nõ
aciant, ad reſtituendum teneantur. Putat enim Caiet.
uòd non ſunt horum bonorum Eccleſiæ domini, ſed
iſpenſatores, & ſublato ſibi ſufficienti, reliquum eſt
auperum.Soto verò libro 10.de iuſtitia,quæſt.4. arti.3.
enet contrarium.dicit enim,quòd illius portionis quę
ibi ex diuiſione obuenerit, ſunt verè domini, ſicut do-
nini temporales ſunt domini ſuorum bonorum.& pec
ant non faciendo eleemoſynam, ſicut & alij, & in iiſ-
em caſibus,quamuis magis teneãtur ſuccurrere,quàm
æculares: quia patres pauperum ſunt, vt habetur 12.
uæſtio.1. per totum. Et ita tenendum eſt,vt ſatis oſten-
imus in Inſtructione.Dicit autem vnum Tabiena, ver.
eſtitutio.§.19.quòd quamuis diſpenſatores ſint talium
onorum, tamen nomine eleemoſynæ poſsint ſuis con
nguineis donare,ſi indigent,& maritare neptes, eti-
m filias illegitimas, poſsintque non ſolùm pro ratio-
e conditionis ipſorum abſolutè illis diſpenſare,ſed e-
iam habita ratione ſui ſtatus. Neptes enim Pontifi-
um,Cardinalium & ſimilium,pluribus indigent ad de-
entiam ſtatus. ſed hoc profectò ſecuriùs dici poteſt,
enendo,tales perſonas eſſe dominos talium bonorum.
ebent tamen in hoc vitari ſcandala, & ſuperfluitates,
prius neceſſitates grauiores aliorum ſuppleri,vt ſta-
m dicemus.

Quo ordine ſit eleemoſyna facienda.

CAPVT XXXIX.

QVAMVIS difficile ſit, ordinem vniuerſalem & certum faciendi & diſtribuendi eleemoſynas conſtituere, vt omnes Doctores fatentur, tamẽ aliqua notitia ex ſequentibus concluſionibus haberi poterit.

Quarum prima eſt; Maiori ſeu grauiori neceſsitati priùs eſt ſuccurrendum, quàm minus graui, in quocunque ſubiecto ea ſit. In hoc omnes conueniunt: quamuis enim conſanguineis, amicis, benefactoribus, notis, & aliis ſit eroganda, tamen priùs indigentiori eſt eroganda, quicunque ſit ille. Vnde, ſi neceſſitas alieni eſt extrema, & conſanguinei eſt communis, aut grauis, priùs extraneo danda eſt eleemoſyna. Similiter, ſi illa eſt grauis, & hæc eſt communis. Hinc ſequitur, quòd perſonæ Eccleſiaſticæ, qui volunt ſuos nepotes ditare, & ſæculares qui volunt augere ſuos ſtatus, non poſſint, ſtantibus neceſsitatibus grauibus proximorum, & Reipublicæ.

Secunda concluſio: Exiſtente æquali neceſsitate & indigentia, priùs homo ſibimet quàm aliis prouidere debet. In hoc etiam omnes conueniunt. Vbi aduerte, cùm aliquis eſt in neceſſitate extrema vel graui, & alius in ſimili, nec ipſe ſibi & aliis poteſt prouidere, tunc debet ſibi, ſed non ſemper ad id tenetur. Aliquando enim eſt conſilium attendere aliis, aliquando pręceptum, aliquando verò eſt peccatum. Tenetur quidem aliis, cùm id vergit in beneficium commune. Vt enim ſuperiùs diximus, cùm eſt perſona publica, ex qua ſalus communitatis pendet, tunc tenetur quilibet particularis, illi potiùs quàm ſibi in neceſſitate extrema aut graui ſuccurrere. Cùm verò non eſſet ita vtilis perſona, tamen vtilis aut vir bonus aliquis, aut amicus, aut pater, aut filius, aut multùm cõiunctus, tunc eſſet conſilium, his potiùs quàm ſibi conſulere. Cùm verò ipſe eſſet publica perſona, & multùm vtilis Reipub. & ille alius non, tunc tenetur ſibi

bi potiùs prouidere. Tamen circa hanc conclusionem, duo dubia breuia existunt.

Alterum est; an homo potiùs sibi in extrema necessitate, quàm creditori suo in eadem necessitate existenti succurrere teneatur, ex his quæ ei debet. Ad quod dubium Scot. 4. distin.15. quæst.2. respondet; quòd si priùs incidit in extremam necessitatem, quàm creditor, non tenetur ei dare, tamen si simul inciderunt, aut creditor priùs, tunc teneatur ei dare. Nauar. cap.17. numer.70. dicit, quòd si res quam habet, est in specie reddenda, nempè quia erat commodato aut deposito accepta, tunc tenetur reddere alteri potiùs, quàm sibi seruare. Si verò non est res in eadem specie reddenda, non tenetur. Sed meliùs habet Caietan. verb. restitutio. & Tabiena eodem verb. §.4. & Sotus libro 4. de iustitia, quæst.7. art. 1. quòd non tenetur dare creditori, sed potiùs sibi succurrere potest. Omnes tamen conueniunt, quòd nulli licèt etiam existenti in graui necessitate, sumere ab alio in eadem necessitate existente: immò nec licet accipere, quamuis sit persona publica, & cui alter tenetur dare.

Alterum dubium, an sicut licet seipsum anteponere creditori, in extrema necessitate, ita etiam liceat anteponere parentes, vt potiùs succurrere debeat parentibus, quam creditori? Tabiena verb. restitutio. §. 4. dicit, succurrendum potiùs creditori. Soto verò loco allegato tenet, quòd liceret dare parentibus, relicto creditore. Immò etiam filios & vxorem, non tamen fratres, licet anteponere creditori. Et sine dubio de parentibus est sententia S. Thom. quæstio. 31. artic. 3. vbi dicit, obligationem parentum vincere omnem obligationem aliam. Et ita credo: immò non solùm quod Soto dicit, sed etiam de fratribus, & his qui in primo gradu sunt. Vide librum 5. Instruct. cap.24. vbi contrarium diximus, quia totum est probabile, sed modò hoc probabiliùs videtur.

Tertia conclusio: parentibus potiùs quàm filiis in eadem necessitate est succurrendum: verbi gratia, Laborat pa-

rat pater alicuius extrema neceſſitate: laborat ſuus filius, neque poteſt niſi alteri prouidere: potiùs patri & matri ſuccurrendum eſt, quàm proprio filio. In hoc omnes conueniunt, & S. Thomas 2. 2. quæſt. 31. artic. 3. Aduerte tamen, quòd ſi ordinem charitatis ſpectes, potiùs homo debet amare proprios filios, immò & vxorem, quàm parentes, vt author eſt S. Thom. 2. 2. quęſt. 28. Et ratio eſt, quia plus eſt ſibi cõiunctus filius, cùm ſit de propria ſubſtantia, & vxor, quæ eſt vna caro ſecum, quàm parentes, à quibus procedit. Ordo autem charitatis incipit à coniunctioribus. At verò non ſic eſt ordo eleemoſynæ, quæ cùm ſit beneficium quoddam & retributio, plus reſpicit debitum: & quia parentibus plus debemus, quàm filiis, hinc eſt, quòd plus illis eſt eroganda eleemoſyna quàm filijs & vxori.

Quarta concluſio eſt, in æquali neceſſitate iſte ordo communiter eſt ſeruandus, vt primum locum conſanguinei, ſecundum hi quorum nobis eſt cura, tertium benefactores, quartum amici, quintum noti, ſextum extranei obtineant. Hoc intellige, cæteris paribus: nam tam vtilis poteſt eſſe extraneus Reipub. vt præponendus ſit conſanguineo: & tam amicus, vt præponendus ſit minimo benefactori.

In ſingulis autem ordinibus obſeruanda eſt quinta concluſio; meliores & vtiliores reipub. ſunt pręponendi in neceſſitate æquali: verbi gratia, inter æquales conſanguineos, præponendus eſt melior & ſtudioſior reip. & vtilior. Similiter & inter amicos, & inter alios ſingulorum ordinum. Per has concluſiones mediocris poteſt haberi notitia ordinis erogandi eleemoſynas.

Quanta debeat eſſe eleemoſyna.

CAPVT XL.

OMNES conueniunt abundantem eleemoſynã eſſe faciendam. Tamen aduerte, aliquam eleemoſynam eſſe abundantem ex duplici parte; ex parte acci-

accipientis,& ex parte dantis.Ex parte quidem accipiẽtis dicitur duplex abundans.

Vno modo, quando supplet omnem necessitatem indigentis:vt qui indiget centum, si accipiat centum,abundanter accipit.

Altero modo,cùm non solùm supplet necessitatem sed superfluit.Plus enim accipit,quàm indiget.

De hac ergo abundantia, ex parte accipientis dico primò; Quisq; tenetur abundanter dare,vt sufficiat toti necessitati,cùm extrema aut grauis est,&;ipse potest esse sine periculo æqualis aut maioris indigẽtiæ proprię. Quãdo igitur laborat quis necessitate extrema aut graui,tenetur qui potest,liberare eum à graui seu ab extrema. Verum est,quòd si essent multi,qui vni vellent conferre,tunc sufficeret singulis dare quantum sufficit, vt vnà cum aliis succurratur necessitati indigentis.

Dico secundò, in communibus necessitatibus, bonum est abundanter dare,non tamen est obligatorium: satis est dare partem aliquam ad subleuandam necessitatem indigentium:pręsertim cum alij etiam simili modo eleemosynam faciunt.

Tertiò dico,dare abundanter,ita,vt superfluum sit, potest & benè & malè fieri. Benè quidem,si bona intentione datur,vt indigens nõ solùm sibi, sed aliis habeat, vel is ita habeat ea quibus commodè viuat. Malè fit, si cognoscitur indigens abuti superfluo, in ludis, vel aliis vitiis,& ad hoc ei detur:aut,cùm datur ad ostentationẽ & vanam gloriam,aut cùm alteri negatur necessarium, dum alteri ministratur superfluum, aut cùm tale superfluum perit,& fit prodigalitas quædam. Et huiusmodi peccata ex se venialia sunt: nisi cùm constaret indigentem mortale aliquid committere ob huiusmodi superfluum.

Est etiam eleemosyna abundans ex parte dantis,cùm multum datur.Hoc autem multum non tantùm est considerandum in se, quàm habita ratione facultatis ipsius dantis.Aliquando enim qui minùs dat, plus dat & abũdantiùs:quia minus habet,& plus est sibi illud paucum,

 quàm

quàm diuiti illud multum. Et sic dicta est illa vidua, Lucæ 21. abundantiùs dedisse, cùm tamen in se paucum dedisset. Hoc autem modo abundanter dare, laudabile est, & meritorium, dummodò homo non incurrat, seu contrahat indigentiam tantam, vt familiæ suæ commodè succurrere non possit.

De vtilitate eleemosynæ.

Capvt XLI.

Plena est scriptura vtilitate eleemosynæ: tres tamen sunt præcipuæ ipsius vtilitates.

Prima quidem, quòd eleemosyna, est meritoria gloriæ & gratiæ augmenti, si fiat ab homine existente in gratia, & propter Deum. Aduerte tamen, quòd dupliciter ex parte crescit eleemosyna, & vna est magis altera meritoria. Primò, ex affectu dantis. quæ enim maiori charitate fit, magis est meritoria. Vnde, si quis dat vnum scutum tali affectu, vt si haberet centum, daret, habet meritum ac si daret centum. Si quis etiam magna deuotione & feruore charitatis dat vnum Iulium, magis meretur, quàm qui cum minori deuotione daret etiam Iulium. Altero modo crescit ex parte rei, seu operis ipsius. Vnde, si duo habeant æqualem charitatis feruorem, tamen vnus dat plus, alter minùs, magis meretur ille, quàm hic. Debet tamen considerari quantitas ista eleemosynæ datæ per proportionem ad facultatem vtriusque. Aliquando enim plus dat, qui minùs dat, vt diuimus, quia pauperior est.

Est autem altera vtilitas eleemosynæ, quòd sit satisfactoria pro pœnis peccatorum dimissorum. Et hoc est quod in Scriptura dicitur, *Peccata tua eleemosynis redime.* Multum enim pœnæ in hoc mundo, aut in Purgatorio soluendæ, remittitur per eleemosynam in gratia factam. Non solùm autem valet ad satisfactionē pro propriis peccatis, sed & pro peccatis aliorum, siue in Purgatorio,

gatorio, siue in hoc mūdo sint, si sunt in gratia pro quibus offertur.

Tertia vtilitas est, quòd est impetratoria. Consequitur enim multa beneficia à Deo: & quæ petit obtinet, qui facit eleemosynam, iuxta illud Matth. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Imò, si est in mortali peccato, est dispositio ad obtinendum à Deo vt per gratiam disponatur ad contritionem, qua consequatur peccati remissionem.

De solicitudine, seu inquietudine mentis, & quid sit.

CAPVT XLII.

ALTERA filia auaritiæ, est solicitudo, seu inquietudo mentis, de qua tractat S. Thom. 2.2. quæst. 55. art. 6. & Antoni. 2. part. tit. 1. cap. 25. Potest autem sic describi: Est vehemens applicatio mentis cum timore coniuncta. In qua descriptione tres sunt partes.

Prima est, *Applicatio mentis.* Applicare autem mētem, nihil aliud est, quàm per mentem operari, intelligendo, cogitando, volendo: sicut applicare manum ad scribendum, est ipsum scribere.

Secunda pars est, *vehemens.* Non enim quælibet applicatio mentis dicitur solicitudo, sed quæ est intensa, & fortis.

Adhuc hoc non sufficit, nam vehemens applicatio mentis si aliud non adsit, dicitur studium. Sed tertia pars est necessaria, puta, *cum timore coniuncta.* Cùm applicamus mentem, ad cogitandum & volendum aliquid, & timemus de consequutione, tunc dicimur solicitari. Vnde, qui applicat mentem ad volendum scribere lectionem, & timet quòd non poterit assequi, dicitur solicitus. Ista solicitudo est causa diligentiæ & velocitatis ad operandum: vnde Isidorus hoc vocabulum, solicitus, dicit deriuari à duobus, solers, & citus, quasi dili-

genter motus ad operandum. Est etiam ista solicitudo causa cuiusdam ineptitudinis & interioris, & exterioris, ob id Caietan. 2. 2. quæst. 47. art. 9. aliunde trahit vocabuli originem, à solum & citus, quasi loco motus quia, qui est solicitus, nescit in vno manere loco. Quãuis hæc deriuatio non sit multùm exacta, cùm illud o in vocabulo solicitus, sit natura longum, in illo verò vocabulo, solum, quod significat terram, sit breue. Est etiam causa, ista solicitudo, vt homo intra se sit cogitabundus, nec externa aduenit: ob id forsan deriuatur vocabulum à solus & citus, quasi solus seu solitarius agat intra se. Quicquid sit, habemus quid sit solicitudo & effectus ipsius.

Quomodo solicitudo sit peccatum.

CAPVT XLIII.

SOLICITVDO, vt definita est, de se nec bona, nec mala est, sed & potest esse studiosa, & vitiosa. Studiosa est, quando est de re bona, & debitis circumstantiis, quando & quomodo, & fine quo oportet. Vnde in scripturis exigitur solicitudo ista, tum in his quæ sunt ad Deum, ad Roman. 12. *Solicitudine non pigri, spiritu feruentes, domino seruientes*: tum in his quæ sunt ad se, Deuteronom. 4. *Custodi teipsum, & animam tuam solicitè*: tum in his quæ sunt ad proximum, ad Ephesios 4. *Soliciti seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis*. Vitiosa est aliquando solicitudo, immò & mortale peccatum, & veniale peccatum. In cuius declarationem aliqua sunt aduertenda dicta.

Primum est, solicitudo de re mala, est mala, & quidem si res ipsa, de qua solicitamur, est mortalis, ipsa solicitudo est mortalis, si verò venialis, etiam venialis erit solicitudo: verbi gratia, est aliquis solicitus de occidendo inimico, de obtinenda vxore aliena, de rapienda re alterius, est peccatum mortale. Est aliquis solici-
tu-

tus de prodigalitate quadam in conuiuio facienda, de mendacijs iocosis fingendis, de rebus inutilibus sibi, est veniale peccatum.

Secundum est; solicitudo de re temporali, constituendo finem vltimum in ipsa, est etiam peccatum mortale. Hoc est S. Thom. loco citato. Tunc autem aliquis ponit finem vltimum in re aliqua temporali, quando est paratus potiùs mortaliter peccare, quàm omittere rem. Qui sic ergo est affectus pecunijs & diuitijs, & hoc modo solicitus est de ipsis acquirendis, vel conseruandis, mortaliter peccat.

Tertium est; qui ex solicitudine dimittit id quod tenetur facere, mortaliter peccat, vt dicit sanctus Thomas, si tenebatur facere illud sub præcepto: si verò aliter, venialiter peccat. Vt qui præ nimia solicitudine omittit audire sacrum in die festo, confiteri & communicare quando tenetur, mortaliter peccat: qui verò pro solicitudine, non vacat orationi, aut non attentè, vt decet, diuina officia exercet, venialiter peccat.

Quartum est; qui timet quando timendum non est, venialiter peccat: vt qui pro solicitudine, timet se non consequuturum quod intendit, etiam positis medijs conuenientibus & sufficientibus, venialiter peccat. Est enim timor vanus.

Quintum est; qui solicitus est extra tempus proprium, quo solicitandus est, peccat ex se venialiter, vt, qui tempore Maij solicitatur de vindemia; quamuis sit prudentia respicere & solicitari de futuro; hoc tamen est, quando in præsenti possumus prouidere futuro, quando verò nihil possumus prouidere in præsenti, aut non debemus, est vana solicitudo, & peccatum. Similiter peccat, qui dum est in Ecclesia, solicitus est de familia & de re; non enim tali tempore solicitudo hæc assumi debet. Omnia enim tempus suum habent.

De proditione.

CAP. XLIIII.

TERTIA filia Auaritiæ, vt diximus, erat proditio. Hæc autem poteſt ſic deſcribi: Manifeſtatio oc-culti, illatiua nocumẽti. In qua deſcriptione ſunt duæ partes.

Altera eſt, *occulti manifeſtatio*. Prodere enim, eſt manifeſtare id quod latebat.

Tamen non in ſola manifeſtatione conſiſtit ratio proditionis, vt quoddam vitium eſt, ſed eſt neceſſaria altera pars, quòd iſta manifeſtatio ſit inferẽs nocumentum, ſeu apta ad inferendum nocumentum ei, cuius occultum manifeſtatur, aut erga quem occultum manifeſtatur. Vnde, qui manifeſtat pecunias alterius latroni, vt eas capiat, dicitur ipſum prodere. Similiter, qui ciuitatem alicuius inimico tradit, dicitur etiam prodere. In vtroque autem caſu eſt manifeſtatio quædam. In priori manifeſtatione eſt per verbum, in poſteriori, per factum, dum viam capiendi ciuitatem, ipſo facto aperit.

Fit autem iſta proditio quadrupliciter.

Primò, circa perſonas; cùm prodit quis perſonas, ad nocumentum ipſis inferendum. quo modo Dalida prodidit Samſonem, & Iudas Chriſtum Dominum. Et hæc eſt graue mortale.

Secundò, circa res immobiles; vt qui prodit caſtra, villas, ciuitates ſuorum dominorum, qui veri domini illarum ſunt. Et hoc eſt mortale obligans ad reſtitutionem.

Tertiò, circa res mobiles, vt qui abſconditam alterius pecuniam, vel veſtes latroni oſtendit, vt rapiat. Et hoc eſt mortale etiam obligans ad reſtitutionem.

Quartò, circa ſecreta; vt qui alterius ſecretum aperit in eius detrimentum. Et hoc eſt etiam mortale, cum res eſt grauis, & quam celare tenebatur. His modis committ-

nitti poteſt proditio; tamen ad maiorem declaratio-
em aliquot dubia in capite ſequenti examinare opor-
et.

De quibuſdam dubijs circa proditionem.

CAP. XLV.

ALIQVA occurrunt dubia circa proditionis modos.

Primum eſt; an ſi Tyrannus aliquis iniuſtè de-
ineat caſtrum, vel ciuitatem, vel villam alterius, liceat
licui priuatæ perſonæ quæ ſub poteſtate ipſius tyran-
i eſt,& cui eſt commiſſa cura illius caſtri, ipſum trade-
domino vero,tyranno inſcio.Ad hoc reſpōdetur per
rmil.Anto.2.par.tit.2.cap.22.§.7.& dicunt aliqua.

Primum eſt;ſi qui tradit caſtrum,facit hoc, cupidita-
pecuniæ, vel odio,& inimicitia motus, vt ſine præci-
io,tunc mortaliter peccat.

Secundò,quando id facit zelo Iuſtitiæ, licèt cum ſpe
ecuniæ,non peccat mortaliter, ſi aliquæ adſint condi-
iones nimirum.

Primò,vt non ſequantur mortes,& occiſiones homi-
um,in tali traditione.

Secundò,vt non ſequantur grauia ſcandala.

Tertiò, vt dominus verus nequeat alia via recupera-
tale caſtrum. His ſtantibus,non eſſet peccatum: ali-
o verò, vel omnibus deficientibus, eſſet peccatum.
quia ferè ſemper vnum horum eſt, ob id raro licet
e caſus.

Dico quartò: quòd ſi quis etiam his deficientibus
ſtrum tradat,mortaliter quidem peccat,tamen ad re-
itutionem non tenetur: quia non rapit alienum à ve-
domino, immò reddit propriò domino, licèt malo
indebito modo. Conſentit his Tabien.verb.interro-
tio.§.19.& Armil.verb. proditio. Et ita mihi videtur
icendum.

Aliud

Aliud dubium eſt; an tyrannum qui habet obſeſſam ciuitatem iniuſtè liceat alicui priuato per proditionem occidere, an liceat medico ipſius, aut coco, miniſtrare venenum occultè & interficere. Reſpondent idem Antoni. loco citato & præcipui Doctores, quod nullo modo licet, ſed eſſet mortale. Nam ſeruare fidem, eſt iuris naturale, quod quidem cum omnibus eſt ſeruandum. Non ergo illi ſub fide data poſſunt occultè nocere. Quamuis poſſet miles vnius exercitus, duce concedente, in nocte aggredi contrarium exercitum, cuius causa iniuſta eſt, & inuadere & occidere dormientes: quia nulla illis debetur fides, & ipſi debebant cautè agere & attendere, cùm alios inuadāt. Et hoc modo licet venenum imponere fontibus, vt bibentes pereant, cùm ipſi iniuſtè inuadant terras aliorum. Sub fide tamen data non licet occidere, ſicut nec ſub ſaluo conductu. Et ſic etiam non licet perſonæ priuatæ inuadere loca & terras Turcarum, & ipſos occidere in domibus degentes, licèt infeſti & inimici ſint noſtri. Hinc fit, quòd ſi in hoc prædicto caſu nō licet huiuſmodi homines occidere tali modo, quòd etiam nulli alteri liceat conſulere tale factum, aut ad id iuuare ipſum aliquo modo.

Aliud dubium eſt; an ſi quis eſſet deliberatus iam occidere per proditionem talem tyrannum, liceret alteri promittere pecunias, ſi faciat & occidat. Antonin. reſpondet licere; nam hic nō occidit, cùm iam ille animo decreuerit occidere, ſed Armil. ver. proditio §. 3. negat, & ita negandum eſt: nam conſentit in peccato, & hoc ſufficit ad peccandum. Adde etiam, quod iſte occidit: nam promiſſione pecuniæ magis confirmatur animus illius ad occidendum; adeò, quòd poſſet forſan retardari & remoueri ab illo facto, ſpe tamen pecuniæ non retardabitur.

Aliud dubium eſt, in ſecretis: an liceat aperire ſaltem ſecretum alicuius Tyranni; vt ſi haberet obſeſſam ciuitatem, & vellet occultè inuadere, an liceret alicui manifeſtare ſecretum. Dico, ſi iniuſtè agit, & inuadat, poteſt manifeſtari. Non enim ſecretum, prǽter ſigillum

nfessionis, esset seruandum in damnum tertij iniustũ, præsertim communitatis; & sic habemus exemplum scriptura, 2. Reg. 17. de illo Chusi, qui se finxit amicum bsalon, & manifestauit Dauid secretum consilium Aitophelis. Si verò iustè ageret Princeps aliquis contra terum, tunc non liceret ipsius secretum prodere. Per oc patet resolutio peccati eorum qui literas sigillatas terius aperiunt. Est enim mortale, cùm res est grauis; ando verò scit res esse leuis momenti, esset veniale. d tamen periculosum est; nam difficilè cognoscitur iusmodi leuitas materiæ ante apertionem: & si, non gnito, aperiuntur literæ, mortale esset, nisi in aliquis casibus.

Primus; quãdo qui aperit, probabiliter cognoscit, esse damnum proprium illas conscriptas, vel in damnum rtij, præsertim communitatis alicuius.

Secundus; cùm est superior, & sic Prælati subditorum eras aperiunt.

Tertius; cùm apertio fit cum ratihabitione, quia speur rationabiliter, quòd ille cui mittuntur, id ratum bebit, & acceptabit. Hæc de proditione.

De fraude.

CAP. XLVI.

QVARTA filia Auaritiæ, est fraus: quæ sic describi potest; Deceptio alterius opere exhibita. In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est, *deceptio alterius*. Est autem decipere, falsam stimationem in alterius animum inducere; & ille as, qui mediante hoc fit, dicitur deceptio.

Altera pars est, *opere exhibita*. Nam deceptio aliquando solis verbis; & dicitur dolus seu fallacia; aliquando rò fit etiam factis, vt cùm vendo pro libra, quæ non libra, & hæc dicitur fraus. Vtrumque autem tam do, quàm fraus filij sunt auaritiæ. Sed nunc de fraude aga-

agamus. Procedit autem fraus ex astutia, quæ est vi-
tium contra prudentiam. In cuius gratiam aduerte,
prudentiam esse quandam virtutem, qua circa bonum
finem media conuenientia applicamus. Disponit enim
prudentia media bona ad finem bonum. Cùm ergo sint
duo in prudentia, & finis bonus, & media bona, duplex
ei vitium opponitur.

Vnum est ex parte finis; cùm quis intendit finem ma-
lum, & huic media proportionata, secundùm se apta.
Et vitium hoc dicitur prudentia carnis; vt, qui inten-
dens occidere inimicum, vel committere adulterium,
media apta applicat.

Alterum est ex parte mediorum; vt, cùm quis bo-
num aut malum finem intendens excogitat media ma-
la, sed apta fini, & dicitur astutia. Exemplum est in il-
Villico iniquitatis Lucæ 16. qui vt ablata villicatione
haberet vnde viueret, media, sed mala, apta excogita-
uit, nempè remittere debitoribus domini sui partem
debiti, quod quidem ei non licebat: fuit in hoc astutus,
vbi laudatur prudentia eius, quæ est prudentia carnis.
Astutia solùm est in excogitandis medijs: ipsorum ve-
rò exequutio ad dolum, cùm verbis, ad fraudem, cùm
operibus fit, pertinet. Est autem fraus ex suo genere
peccatum mortale: & de facto est peccatum mortale,
nisi excusetur duplici causa: aut quia materia est leuis,
vt qui fraudem facit in baioco vel quatrino; aut licèt
in magna quantitate, tamen non fuit intentio defrau-
dandi. Tunc enim cùm ignorantia interfuit, excusatus
est peccati: tamen cùm primùm veritas cognita fue-
rit, tenetur qui fraudem commisit, reddere quod per
fraudem accepit, aliter peccat mortaliter, ac si inten-
tionem habuisset, & manet obligatus ad restituendum.
Prudentia carnis, & astutia, mortale peccatum sunt,
cùm circa finem vel media quæ mortalia sunt, versan-
tur; aliter sunt venialia. De his vide sanctum Thomam
2.2.quæst.55.

De fraude in emptione, ratione iniusti pretij.

CAP. XLVII.

QVIA fraus præcipuè in emptionibus & vēditionibus committitur, ob id, in particulari de his aliqua tractanda sunt. Cumque multipliciter roueniat fraus in his contractibus, prima radix est ratione pretij. In cuius gratiam notandum est, iustum in retio esse duplex.

Vnum est legitimum, & hoc est quod lege aliqua taatum est, & definitum.

Alterum est naturale, quod nulla lege est taxatum, ed iuxta rei valorem. Valor autem hîc dupliciter sumitur.

Vno modo à communi existimatione bonorum mercatorum. Tantùm enim valet res, quātum communiter ali loco & tempore ęstimatur, vt habetur cap. pretia. ff. d leg. Falcid.

Altero modo, cùm non est res quæ communiter venitur ab arbitrio mercatorum, arbitrio alicuius pruden is viri & intelligētis taxatur, vt habet Sylue. verbo emtio, §. 7. De vtroque isto pretio, tam legitimo, quàm naurali loquitur Arist. lib. 5. Ethico. cap. 7. Est autem inter æc duo pretia duplex discrimen.

Alterum est; quod pretium legitimum consistit in diuisibili. Cùm enim sit taxatum lege, vnum & idem stat naturale non sic; nam non semper communis æimatio aut arbitrium prudentium in vno & indiuisili pretio confirmatur; sed hi pluris, illi minoris æstiant, licèt sit in modico differentia, iuxta pretij quanatem. Vnde solent Doctores communiter pretium na rale diuidere in tres partes: in rigidum, medium, & fimum. Rigidum est summum, quod in communi æstiatione vel iudicio mercatorum inuenitur; vt si vnus iceret, valet centum, alter nonaginta quinque, terus nonaginta, centum esset rigidum, infimum, quod

minus

minus æstimatur. Inter hoc vtrumque medium est. Omnia ista dicuntur pretia iusta, nec est fraus, modò rigidum, modò infimũ eodem loco & tempore pro re vna exigere & accipere.

Alterum discrimen est; legitimum pretiũ manet immobile, nec variatur per augmentum, vel diminutionē at verò naturale variatur. Sunt enim aliquot causæ quæ variant iustum pretium naturale.

Prima causa est; copia vel inopia mercium. Cùm enim copia multa est mercium, tunc minuitur pretium quod ante erat iustum, & ex copia fit iniustum, nam iustum minus est iam. Contra verò, cùm est magna inopia mercium, augetur iustum pretium, sęd hæc causa intelligitur, cùm non interuenit fraus. Nam solent mercatores duo vel tres conuenire, & facere monopolium emendo omnes merces nundinarum, aut abscondentes eas, vt inopia appareat, vt augeatur pretium: tale autem augmentum est iniustum, & est obligatio ad restitutionem.

Altera causa; copia vel inopia emptorum. Cùm enim multi sunt emptores, tunc crescit pretiũ: cùm verò pauci, minuitur. nam multitudo emptorum inopiam inducit mercium: paucitas verò copiam. Ad hanc causam reducuntur aliqui casus.

Primus est, Caieta. verb. emptio. Ea quæ vęneunt sub hasta, vel à proxenetis, vilius possunt emi quàm valeant communiter illa in officina mercatorum. Vnde, quod valet cētum, potest emi sexaginta, & minoris, dummodò non sit fraus: coemptores, ne emant: semper enim quocunq; pretio, cùm intercedit fraus, non est licitum.

Rursus, etiam potest carius vendi, cùm emptores inter se certant augendo pretium: dummodò nõ sit etiam fraus, vt venditor secretò emptores supponat falsos, ad augendum pretium.

Alter casus est; Syluest. verb. emptio §.8. cùm aliquis mercenarius non habet aliquem qui cõducat ipsum, & rogat aliquem vt saltem dimidio pretio, quàm alij soleant dare, ipsum conducat; tunc licitè potest hoc fieri.

Ter-

Tertius casus est,modus emendi. Vilius enim emuntur merces quæ simul in magna quantitate emuntur, quàm quæ per partes.

Cognitio fraudis in emptione ratione iniusti pretij declaratur tribus conclusionibus.

CAP. XLVIII.

CONSTITVTO iam, quid sit iustum pretium, oportet nunc aduertere; res esse in duplici differentia. Quædam pertinent ad vitæ necessitatem: tales sunt,quæ ad victum,vestitum, & huiusmodi spectant: quædam pertinent ad vitæ delectationem, & ornatú: vt gemmæ, pretiosi,equi,statuæ,canes,accipitres, & alia huiusmodi.

Sit ergo prima cóclusio:Res ad vitæ ornatum seu delectationem pertinentes,non habent pretium naturale certum,sed tanti possunt vendi,quantum potest venditor extorquere,citra fraudem vllam. Vnde, non est iniustitia,accipere quatuor millia aureorú pro statua antiqua,pro gemma, pro alia simili re, dummodò talis sit res,qualis venditur. Ista est Soto libr.6.de iustit.quæst.2. art.2. in fine.

Secunda conclusio;Excedere iustum pretium,siue legitimum,siue naturale, scienter,est mortale, obligãs ad restitutionem,cùm est notabilis excessus; & hoc tam in venditione quàm in emptione. Vnde, qui vilius iusto emit, aut qui cariùs iusto vendit, peccant, & obligantur restituere. Aduerte tamen,quòd non semper in exteriori foro compelletur venditor vel emptor reddere quod accepit, sed cùm est iniustitia infra aut supra medietatem iusti pretij, puta, qui emit quatuor quod valet decem,aut qui vendit sexdecim, quod valebat decem; tunc enim rescinditur iste contractus iure ciuili, C.de rescinden. venditio. l.2. & cap. cùm dilecti, & cap. cùm causa, de emptio. & venditio. Qui autem vendit

ſupra medietatem, tenetur in foro exteriori redde
acceptum ſuperfluum, vel ſuam rem accipere, & man
optio apud ipſum. Cùm verò res eſt empta infra medi
tatem, optio eſt emptoris, aut reddendi rem, aut æqua
di pretium iuſtum, vt habet Syluest. verb. emptio. §. 9.
foro verò conſcientiæ ſemper tenetur homo, quam
fraus non ſit tanta, ad reſtitutionem, vt docet D. Th
mas 2. 2. quæſt. 77. art. 1. & Innoc. c. in ciuitat. de vſu
& Panorm. in c. plerique, de immunit. Eccle. & Soto l
6. q. 6. artic. 1. contra aliquos, qui dixerunt non pecca
cùm quis defraudat præter iſtam legis taxationem, a
ſaltem, non teneri ad reſtitutionem. Sed hoc falſum
& contra rei naturam. Leges enim ad lites vitandas
tùm id permittunt, nec reſcindunt contractum, niſi
do prædicto.

Tertia concluſio; qui vendit, poteſt ſupra iuſt
pretium rei, exigere damnum emergens in venden
non tamen poteſt vendere vtilitatem, quam qui e
accipit ſupra rei valorem. Iſta etiam ſunt S. Thom.
quæſt. 1. artic. 1. Explico, Petrus habet domum va
tem centum, rogatus ab alio, vt vendat eam ſibi,
non vult; tandem precibus victus vendit; tum quia
erat multum commoda, & detrimentum patitur ex
ditione, poteſt exigere totum damnum, admonito
men emptore de hoc. At verò ſi nullum damnum p
tur, tamen domus eſt multum vtilis emptori, non
teſt vltra iuſtum pretium exigere aliquid ratione ip
vtilitatis. Ratio vtriuſque eſt; quia damnum eſt ſu
vtilitas alterius. Nullus autem vendere poteſt, niſi q
ſuum eſt.

De fraude ratione rei venditæ.

CAP. XLIX.

SECVNDA radix, vnde oritur fraus in emption
venditione, eſt ratione ipſius rei venditæ: cùm
ipſa vitium aliquod habet, & venditur, ac ſi no
b

ret. In cuius gratiam aduerte; esse triplex vitium in re
qua vendita.

Vnum est, in substantia; dum quod non est, venditur
pro eo quod est. Vt quod non est aurum, pro auro, quod
n est argentum, pro argento, quod non est gemma,
gemma.

Alterum est, in quantitate, vt quod non est tantũ, ven
e pro tanto, non libram pro libra, non modium pro
dio, non cadum pro cado.

Tertium est, in qualitate, vt quod non est tale pro tali
ditur, equus cæcus pro non cæco, mancus pro non
co, vinum lymphatum pro puro, latinum pro græ-
& sic de alijs. Horum trium vitiorum eadẽ est ratio.
e enim de vno, de alijs etiam dici possunt. Ad cogno-
das autem fraudes ratione rei vitiosæ, aliquot sunt
ndæ conclusiones.

Prima est; rem vitiosam vendere tanto pretio quan-
non haberet vitium, peccatum est obligans ad re-
tionem, & mortale, si materia non est leuis, & scien
it. In hac omnes Doctores conueniunt. Vendere er-
quum habentem vitium, vel mancum, centum au-
quos tantum valeret, si vitium non haberet, iniusti-
st.

ecunda conclusio; vitium rei manifestum non tene-
enditor manifestare. Vnde, potest iustè vendere
vitiosam, dummodò non excedat pretium, accipi-
o tantum ac si non esset vitiosa, licèt emptor non
rtat esse vitiosam. Verbi gratia, aliquis habet e-
m monoculum, potest vendere pretio iusto, quod
cum illo defectu, quamuis sciat emptorem non
rtisse esse monoculum. Ista est S. Thom. 2. 2. quæ-
e 77. artic. 3. Tamen contrarium tenet Panormitan.
iniustum, de rerum permutatio. & Conrad. quæ-
e 54. de contractibus. Dicunt enim, cùm vendi-
idet emptorem ignorare vitium, debet eum ad-
ere, licèt manifestum sit. Sed mihi in hac parte
ur distinguendum. Aut enim emptor poterat ad-
re, & ex negligentia non aduertit, aut non poterat

aduertere, quia impotens erat, nimirum cœcus, aut in expertus, quia ignorat quis sit defectus. Si modo prio non aduertat, puto non esse iniustitiam vendere, n obligari ad restitutionem, facta rei venditione, sed lùm ex charitate: &, si vitium est in magnum detrim tum emptoris, erit mortale contra charitatem, alite rit veniale. Modo verò posteriori tenetur de iustitia si vitium esset occultum: vt dicemus statim.

Tertia conclusio; Quando vitium est occultum, n licet pretium iustum accipere, quantum cum vitio let, sed est manifestandum in tribus casibus.

Primus, quando illud vitium est in damnum e ptoris. Verbi gratia: vendit aliquis equum militi vitio occulto, quod periculosum est in bello: tale vi um est manifestandum, quia est in damnum emptor qui pro bello emit equum. Similiter, vendit quis vi quod scit parùm duraturum, volenti emere ad cons uandum, tenetur manifestare, neque sufficit iustum p tere pretium.

Secundò, cùm res erit inutilis emptori, verbi gra Pharmacopola vendit scammoneam, quæ licèt non cebit, tamen non erit vllius vsus infirmo: vendit a pro alio vtili quod petit emptor: iniustè facit, quam pretium rei iustum exigat.

Tertiò, cùm cognoscit probabiliter venditor, e ptorem emere ad reuendendum, tunc debet manife re vitium: nam vendet emptor ille rem tanto pretio si non haberet vitium. His casibus occultum vitium manifestandum: aliàs, est mortale peccatum ex gene suo obligans ad restitutionem.

Aduerte tamen vnum, ex sancto Thoma, loco ci to, quod non sat est, vitium manifestare in genere & vniuersum: Aliquando enim astuti homines vende equum habentem aliquod occultum vitium dicere s lent: omne vitium habet, est cæcus, est claudus, est lis & talis, & numerant verum defectum. Hoc aut non sufficit: nam virtualiter negant vitium occult dum affirmant vitium, quod videt emptor non esse. De be

ergo vitium clarè,& distinctè aperire.

Quarta conclusio, Quando nullum horum trium ,& causa rationabilis existit,nullumque mendacium tercedit,licet vendere rem iusto pretio, non detecto tio occulto. Ista est Soto libr.6. quæst.3. artic.2. & decit eam ex sancto Thoma. verbi gratia; est aliquis i iusto pretio non potest vendere vinum, vel propter iquitatem iudicis, vel propter emptorum malitiam, i conueniunt inter se, vt pauci emant, ad remittenum pretium , vel propter aliam causam rationabiem: tunc iste potest minuere mensuram, aut parùm aæ miscere,& vẽdere pro puro,ac pro completa menra, iustum exigendo pretium, dummodò non dicat endacium. Quod si dicat, non erit perniciosum,nec ortale,nec obligans ad restitutionem. Similiter, aliis habet sericum Granatense, quod verè æquat bonitem alterius serici. Tunc,si non potest vendere iusto retio,licet pro eo serico quod petitur vendere,non taen mentiẽdo, vt diximus. Eodem modo,licet aliquano latinum pro græco vendere, & alias similiter meres. Aduerte tamen,quod non licet hac intentione meres emere, vt vendantur pro alijs, sed emptas licet sic endere,tali causa rationabili existente.

Quinta conclusio : Emptor tenetur manifestare enditori ignoranti rem venditam,valorem ipsius: veri gratia, rusticus vendit gemmam magni valoris,vili retio ex ignorantia ; emptor cognoscens tenetur ei ritatem aperire, & dare valoris iustum pretium : aias peccat, & obligatur ad restitutionem. Non tamen t eadem ratio de eo qui emit vineam alterius, in qua cit esse magnum thesaurum, & non manifestat, donec nat,& possideat ipsum. Hic enim licitè id facit, nec netur manifestare, vt habet sanctus Thomas 22. quæio.66.artic. 2. ad secundum & Syluester verb. inuenum.§ 2. & Soto libro sexto, quæst. 3. articu. 2. Et ratio t, quia, cùm venditur vinea, vel emitur, sola planies est quæ venditur, cùm his quæ supra sunt, non auem ea quæ subtus sunt. Vnde pretium iustum inde

est sumendum, non ab his quæ sub terra occulta s
Et quamuis ista sententia nonnihil habeat diffi
tis, tamen teneri securè potest, propter authori
Doctorum.

De fraude ratione modi vendendi.

CAP. L.

TERTIA radix vnde fraus oritur, est ex modo dendi, vel emendi; puta, cùm res emitur, vel ditur credito, aut numerata pecunia. Ad qu fraudum manifestationem, sunt tres regulæ, seu co siones notandæ.

Prima est; licet vendere rem summo pretio, numerata pecunia, vel anticipata non venderetur. plico; diximus superiùs esse tria pretia iusta nat vnius rei, summum, medium, infimum. Dico quod potest venditor exigere summum pretium, credito vendit, quòd non exigeret, si numerata pe venderet. Rursus, licet emptori emere vilissimo, & mo, & iusto pretio, cùm anticipata pecunia emit, tamen res ista emeretur, medio, vel summo pretio esset talis anticipatio. In hac conclusione omne ueniunt.

Secunda conclusio; Non licet supra totũ iustum tiũ, vendere rem, quia creditò venditur, nec licet infra infimum pretiũ, quia anticipata pecunia em In hac etiam omnes conueniunt. Exemplum sint duo abusus communes.

Alter est mercatorum, qui solent in fine nun rum, cùm res minùs valet propter inopiam empto vendere suas merces creditò, exigendo pretium valebat in medio nundinarum tempore, quod pr emptorum copiam multò maius erat: hoc iniquu & obligatur venditor restituere, nec excusatur, q psæ merces tanti stant nec lucrantur quicquam; q

enè dicit Soto libr.6.quæst.4.artic.1. merces huic peri-
ılo ex se sunt expositæ, vt & minus, & plus valeant, &
liquando perdat, aliquando lucretur mercator, neque
mper debent vendi tanti, vel pluris, quanti stant ven-
itori ipsi.

Alter abusus est quorundam, qui videntes rusticos,
laboratores, terras, & vineas suas colere ex inopia,
bministrant pecunias, emendo anticipata solutione
inoris quàm creditò res suo tempore valituras, & sic
munt frumētum, vinum, & alia huiusmodi. Quod qui-
em nullo modo licet: sed est vsura palliata, obligās ad
stitutionem.

Tertia conclusio; Res tanti debet vendi, aut emi, quan
valet, aut valitura probabiliter creditur tempore,
uo res ipsa traditur: hæc conclusio est radix præceden-
um, & per eam multorum casuum solutio habetur.
xplico; aliquando non traditur simul res & rei pretiū,
d priùs vnum altero; tunc pretium iustum sumendum
à tempore quo traditur res, vt valeat tantum, quan-
m probabiliter valitura creditur, tempore illo. Ex
oc patet solutio huius casus: Aliquis in mense Ianua-
j cùm modus frumenti valet, verbi gratia, tria scuta,
nit frumenta tradenda mense Augusto. Si creditur
obabiliter quod tantum valebit tunc, tribus scutis
etio taxato, & siue res minus, vel plus, tunc valet, ni-
l refert, sat est, quòd empta est probabili pretio, tunc
turo, licèt sit minus præsenti. Ita deciditur iste casus,
nauiganti, de vsur.

Alius casus est; Multi mercatores vehunt frumentum
nauibus ad aliquā ciuitatem, in qua valet modius sex
reis, accedente tamen tanta copia valebit tribus; tunc
vnus mercatorum hoc præuidens, præcurrat, & citiùs
æueniat, & vendat tāto pretio antequàm alij venien-
s sint in causa diminutionis, licitè id potest facere, nec
monere tenetur. Vendit enim frumentum pretio,
nc existente, cùm res traditur. De futuro enim non te-
tur curare. Ita habet sanctus Thom.2.2.quæst.77. art.
d 4.

Hoc etiam modo soluitur alius tertius casus. Si quis Princeps vellet taxare & moderari merciũ pretia, post tres dies, verbi gratia, diuulgabitur pretium, potest aliquis mercator hoc sciens, vendere merces maiori pretio tunc currenti ante illam taxationem, nec admonere futuri: non tamen liceret ei, qui mãdatum habet à Principe, tali tempore pretiũ taxæ differre, donec suas merces vendat.

Soluitur etiam quartus casus, Aliquis vendit merces, soluendas post sex menses, quæ quidem, cùm futura est solutio magis valebunt, quàm modò, cùm traduntur, non licet huic vendere pretio futuro, sed præsenti. Hoc tamen intelligitur, quando ille aliàs non erat seruaturus suas merces, vsque ad illud tempus. nam si seruaturus erat, & precibus emptoris cogitur vendere, potest exigere pretium probabile futurũ, & pacisci, licet postea minus valeat.

Et sic intelligendus est casus, capitulo nauiganti, de Vsur. vbi videtur absolutè iste casus concedi; sed limitandus est, iuxta capitulum in ciuitate, de vsuris. quando merces erant seruandæ. Et ita tenet Soto libro sexto, quæstione quarta, artic. secundo, quamuis Caietanus secunda secundæ, quæstione 78. articulo primo, distinctionem metaphisicam imaginetur, quæ parùm aut nihil ad res morales has facit. Soto tamen loco citato, limitat prædictam regulam, limitatione bona & notanda. Sunt enim aliquot merces, quæ non possunt vendi, nisi creditò, aliàs enim non posset nisi iustum percipi pretium: vt fit in serico apud Florentinos. vehitur enim magna copia serici. Quòd si venderetur soluta pecunia, vilius iusto venderetur propter paucitatem emptorum; solet vendi creditò alijs mercatoribus, donec ipsi reuendant, & habeant, vnde soluant: in his pretium potest exigi à tempore solutionis pecuniarum. Quando enim probabiliter creditur, tunc merces valituras, potest exigi, siue tunc plus, siue minus valeant. Rursus, sunt merces quæ aliter vendi aut emi nequeunt, nisi anticipata solutione, quales, merces lana-

lanarum. Non enim aliter mercatores poſſunt eas habere, niſi anticipando ſolutionem, qua paſtores poſſint paſcere oues, & expenſas ſuas facere. In his pretium iuſtum eſt ſumendum à tempore ſolutionis, non à tempore quo lanæ traduntur. Hoc tamen non licet in aliis mercibus, niſi in his quæ aliter contractari nequeunt.

De quibuſdam dubijs.

CAPVT LI.

DVBIVM vnum occurrit, an liceat, cùm res creditò venditur infra iuſtum pretium, exigere lucrum ceſſans ratione pecuniæ numeratę. Eſt mercator vendens ſuas merces, quæ valent centum, ſi venderet numerata pecunia, & poneret in negotiationi centum hæc, & lucraretur plura: an liceat ab emptore exigere illa centum quæ merces valent, & lucrum ceſſans. Antoni. ſecunda parte, titul. cap. 8. §. 2. omninò negat, ſed putat eſſe vſuram. Soto lib. 6. quæſt. 4. arti. 1. dubitat, tamen inclinat in partem Antoni. At Ricard. & Caietanus, quos ipſe citat, tenent licitum eſſe. Mihi videtur, cum diſtinctione procedendum. Aut enim venditor ſponte vendit ſua: aut rogatus ab emptore, cùm aliàs ipſe habeat emptores qui emãt numerata pecunia: modo priori non licet, poſteriori verò licitum eſt. Nam tunc videtur iam damnum emergens, quod, vt ſuperiùs diximus, poteſt exigi.

Aliud dubium eſt; An liceat ſupra iuſtum pretium exigere aliquid ab emptore, ratione periculi quo exponuntur merces, cum credito venduntur: certior enim habetur pecunia præſens, quàm futura. Medina, cod. de reſtitutione, quæſt. 38. tenet licitum eſſe. Conrad. verò quæſt. 59. de contract. & Soto loco citato, negant. Concedunt quidem poſſe exigi aliquid ratione expenſarum, quando timentur dictæ expenſæ probabiliter futuræ: vt qui vendit homini ſolito non ſoluere, quin

prius coram Iudice ſæpè compareat; poteſt pretium mercium aliquid exigere ratione periculi probabilis expenſarum: tamen propter nudum periculum, quod in ipſo credito eſt, non licet. Hoc mihi videtur ſecuriùs, & tenendum: nam aliàs aperiretur porta ad vſuras. Poſſet enim tunc in omni mutuo aliquid exigi ratione periculi talis, & tunc vſura ſuum conſequeretur intentum.

De emptione cum pacto retrouendendi.

Capvt LII.

QVARTA radix, vnde oritur fraus in emptione, & venditione, eſt; cùm res non ſimpliciter venditur, aut emitur: puta, cùm ſic venditur, quòd obligatur emptor, quoties ſuam accipiet pecuniam, iterum reuendere rem venditori, & hic contractus dicitur emptio ſeu venditio cum pacto retrouendendi: & licitus eſt ex ſe, & ſolet etiam apponi conditio, vt niſi intra ſex vel tot annos venditor redimat, ſit emptoris omninò. Et hoc etiam licitum eſt. Res autem ſic empta, minùs valet, quàm cùm emitur ſimpliciter, & ſine pacto. Nam emitur res cum tali onere: quamuis minus ſit iſtud onus, cùm apponitur prædicta conditio, vt redimatur intra tot annos, aliàs redimi non poſsit. Ad iuſtitiam huius contractus duo exiguntur.

Vnum eſt: vt qui emit, intentionem habeat emendi: nam aliàs eſſet vſura & mutuum virtuale cũ lucro. Nam accipit capitale, poſteà & lucrum rei emptæ: & maximè cognoſcitur intentio emendi, cùm ob neceſſitatem fit. Aliqui etenim volentes viliùs emere, quia non aliter poſſunt, tali vtuntur contractu. Hic autem in immobilibus fit rebus, vt domibus, vineis, &c.

Alterum eſt, vt cùm reuenditio fit, non plùs accipitur à venditore, quàm fuit quod ei datum fuit. His ſtantibus duobus, non eſt fraus in huiuſmodi contractu.

De Negotiatione.

CAPVT LIII.

NEGOTIATIO quędam emptio est. Est enim emptio rei inuariatæ ad reuenditionem rei ordinata. Emere enim ad reuendendum est negotiari, non quocumque modo. Nam aliqui emunt rem, sed non emunt, vendunt, sed mutando rem: vt qui emit ferrum, & vendit clauos, emit lignum, & vendit scamna. Hoc autem non est negotiari: sed vendere rem, & ipsam sic manentem vendere: vt qui emunt vinum, frumentum, mel, vt iterum vendant. Negotiatio necessaria est in republica. Non enim omnes regiones abundant omnibus: sed in quibusdam hæc, in aliis alia reperiuntur: vnde conueniens fuit, esse homines, qui ab vno loco in locum alium transportarent rem eam, qui ibi esse nō potuit, nisi per negotiationem. Potest autem fieri illicita negotiatio multis modis.

Primò, ratione finis. Negotiatio enim propter solum lucrum, turpis est, vt habet S. Thom. 2.2. quæstione 32. articulo quarto. Lucrum enim, nisi in finem bonum ordinetur, ex se bonum non est. Negotiari ergo propter ipsum solum, & non propter sustentationem familiæ, vel alium bonum finem, peccatum est ex se veniale.

Secundò, ratione personarum. Non enim clericis licet negotiari, vt habetur distin. 88. per totam.

Tertiò, ratione eorum, cum quibus negotium fit. Est enim mortale peccatum, & excommunicatio in cœna Domini, vendere Turcis & fidei inimicis, arma, ferrum, puluerem, ligna, & alia huiusmodi, quæ ad bella necessaria sunt.

Quartò, ratione temporis. Non enim diebus festis negotiandum est, vt habetur c. 1. de feriis.

Quintò, ratione loci. Non enim in templis, & locis sacris negotiandum est: quod Dominus significauit, cùm ementes & vendentes flagello eiecit à templo.

Ita

Ita habetur c. decet, de immu. Eccles. in 6. Vnde si essent nundinæ & aliæ negotiationes tumultuariæ, esset mortale in templo negotiari, aliàs esset veniale.

Sextò, est illicita negotiatio, quando fit in communitatis detrimentum: solent enim aliqui ex frumento necessario ad communitatis vsum, aut ex vino, vel oleo, aut aliis, emere ad conseruandum, vt alio tempore vendant. Vnde in causa sunt, vt sit eorum inopia, neque inueniant pauperes vnde emant ad sui sustentationem, & sic mirum in modum augentur pretia. Talis negotiatio est pessima, & nociua Reipublicæ, essentque huiusmodi homines relegandi. Quando verò esset magna abundantia, vt etiam abundaret post satisfactionem cuiusque necessitatis, posset tunc talis negotiatio licita esse: aut quando aliquis ex propriis terris illa colligeret, liceret seruare in aliud tempus. Similiter, etiam licitum est emere ab his qui necessitate aliqua vendunt, nec habent facilè emptores, ad iterum reuendendum: vt Romæ faciunt Iudæi, & in aliis locis multi faciunt, ementes libros & vestes veteres, & alia huiusmodi.

Septimò, potest esse negotiatio illicita in pretio. Quamuis enim liceat istis negotiatoribus plus exigere pro mercibus, quàm sibi in aliis locis vel temporibus steterint, ratione modi vendendi, quia per minutum vendunt, vel ratione laborum, & expensarum, tamen non licet immoderatum exigere pretium, supra id quod tali loco communis æstimatio recipit. Nec excusantur aliquando, quòd ipsis tanti merces steterint: nam, vt suprà diximus, his periculis exposita debet esse negotiatio. Aliquando etiam fiunt inutiles & imprudentes expensæ, & harum ratio non est habenda in augendo pretium. Vide de negotiatione Soto lib. 6. quæst. 2. art. 2. & Summistas, verb. negotiatio. Atque hæc satis dicta sint de fraude.

De Men-

De Mendacio.

CAPVT LIIII.

ALIAE tres filiæ auaritiæ supersunt; nempè periurium, fallacia, mendacium. De periurio diximus satis in octauo præcepto lib. 5. Instruct. Fallacia autem est fraus in verbo, vt diximus superiùs: & ferè eadem quæ de fraude dicenda sunt. Cùm enim est in damnum notabile proximi, mortale est. Secùs est veniale plurimum. De mendacio autem, nunc pauca dicenda sunt: nempè quid mendaciũ, quotuplex, & quale peccatum.

Mendacium potest sic describi: Est verbum falsum cum intentione fallendi. In primis dicitur *verbum*, nam mendacium propriè est peccatum oris, & per verbum non solùm vocem, sed scripturam, quæ loco vocis datur, intelligimus.

Rursus dicitur *falsum*, vbi nota: quod verbum dupliciter potest dici falsum.

Vno modo, quando aliter per ipsum enunciatur res quàm ipsa sit in se: vt si quis dicat, Papa non est Romæ, falsum dicit verbum, nam nõ enunciat rem, vt est, cùm verè sit Papa Romæ.

Altero modo dicitur falsum, cùm aliter enunciatur res, quàm homo, qui profert verbum, existimat: vt si ego putans Romæ esse Papam, dicam, Papa non est Romæ, dico falsum. Et aduerte, quòd aliquando dicatur falsum modo priori, & non hoc posteriori. Si enim ego putans Papam non esse Romæ, cùm tamen sit: dicã, Papa non est Romæ, dicam falsum modo priori, non posteriori. Non enim est mendacium dicere quod non ita est, sed dicere aliter quàm homo putat, siue sit, siue non sit ita in re. Ob id dicitur mentiri, quasi contra mẽtem ire.

Tertium verbum est, *cum intentione fallendi.* Qui enim aliter quàm sentit proloquitur, alterum fallit, & fallere intendit. Non etenim sic profert, nisi vt diuersam

opinionem in animo alterius generet: hoc autem est fallere.

Est autem mendacium triplex, perniciosum, officiosum, iocosum.

Perniciosum est, quod est in damnum & detrimentum alicuius.

Officiosum, quod potiùs est in vtilitatem alicuius.

Iocosum, quod nec in detrimentum, nec vtilitatem alicuius est.

Dico ergo primò, omne mendacium, vniuersaliter loquendo, est peccatum, ipsum etiam officiosum, quod videtur mendacium minus culpabile.

Dico secundò, omne etiam mendacium, si cum iuramento fiat, est peccatum mortale. Est enim periurium, quod in quacunque materia est mortale.

Dico tertiò, perniciosum mendacium ex genere suo est mortale, & de facto etiam est mortale, nisi excusetur leuitate materiæ. Cùm enim est leue detrimentum, fit veniale: aut etiam nisi excusetur indeliberatione: quãdo enim homo non fuit plenè compos sui in mendacio tali proferendo, etiam est veniale.

Dico quartò, mendacia officiosa & iocosa esse venialia, si sunt sine iuramento.

De Luxuriæ filiabus.

CAPVT LV.

QVIA in libro quinto Instructionis supra sextum præceptum multa diximus de luxuria, ob id supersedendum huic tractatui censemus: solùm dicam de filiabus ipsius quas illic prætermisimus, de quibus vide S. Thom. 2. 2. quæst. 113. & art. 5. & Gregor. lib. 31. moralium. Hæ autem sunt octo; nimirum, cœcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, odium Dei, amor huius mundi, horror futuri sæculi.

Pro

Pro quarum intelligentia aduerte primò; animam nostram, quamuis vna sit, habere varias potentias, tam cognoscitiuas, quibus cognoscit, quàm appetitiuas quibus appetit: maximè autem hæ in duas diuiduntur partes, & in potentias superiores, puta intellectum & voluntatem, & inferiores, puta sensus corporis tam interiores, quàm exteriores, & appetitus hos sensus consequentes. Cùm autem omnes hi in vnica fundentur, seu ab vna moueantur anima, fit, vt dum intensè vna potentia operatur erga suum obiectum, altera autem nullo modo, aut remissè operetur erga suum obiectum. Hoc experientia ostendit: Auditu enim multum occupato in audiendo, visus vix videt quæ sunt ante se: scilicet sensu interiori occupato in imaginando. Similiter sensu interiori occupato in imaginando: sensus exterior aut nullo modo aut remissè sentit. Hoc etiam fit respectu potentiarum superiorum. Cùm enim istæ occupatæ sunt, inferiores parum sunt suis obiectis intentę, & contra, his multùm erga res corporeas intentis, superiores turbantur, & vix erga sua operantur.

Aduerte secundò, quantò potentia magis delectatur in obiecto, tantò intentiùs & fortiùs operatur erga ipsum: & econtrà, aliæ potentiæ remissè operantur & impediuntur ab illa. Cùm igitur inter omnes corporeas delectationes, primum obtineat carnalis & luxuriosa delectatio; hinc est, quòd ipsa facit partem sensitiuam corpoream fortissimè, & intentissimè intentam in tali obiecto, vnde delectatio procedit. Parte autem hac multum occupata in suo obiecto, consequens est, vt superiores potentiæ perturbentur, & ratio remissior fiat, & debilis in operando, ex eo, quòd rapitur & absorbetur ab inferiori parte. In hac ergo turbatione rationis, & remissione, consistunt filiæ luxuriæ. Est enim duplex potentia superior, intellectus, & voluntas. Intellectus autem ipse quatuor habet actus.

Primus est, simplex consideratio, qua apprehendit rem bonum, & secundùm rationem.

Alter

Alter est,consilium,quo disquirit media,quibus cō-
sequendus est finis.

Tertius est,iudicium,quo iudicat de vnoquoq; qua-
lis sit.

Quartus est imperium,quo voluntati ea quæ facien-
da sunt, proponit, vt ipsa præcipiat potentiùs executi-
uis,vt faciant.Omnes hi quatuor actus turbantur ex ip-
so raptu potentiarum inferiorum.

Intellectus enim fit ineptus ad considerationem fi-
nis boni,dum rapitur ad cogitanda quæ carnis delecta-
tionem faciunt,& hæc est cœcitas mentis.

Rursus, fit ineptus ad consultandum de mediis ad
finem bonum, & hæc est præcipitatio, qua homo non
curat vti consilio, in bonis, ex mentis occupatione in
carnalibus.

Rursus remittitur iudicium,& examen rei, dum nō
curat,quale sit quod faciat,& hæc est consideratio.

Rursus fit debilissimus homo ad exequenda bona
apprehensa & cognita : nec vires in ea habēt bona pro-
posita,quæ aliquando proponit facienda:& hæc est in-
constantia. Omnes hæ filiæ, sunt contra quatuor actus
præcipuos prudentiæ enumeratos. Vnde benè dixit A-
ristotel.6. Ethic. quòd intemperantia destruit pruden-
tiam.Est enim præcipua intemperantia, luxuria. Hinc
sequitur quàm perniciosum sit hoc vitium hominibus
contemplatiuis,rectoribus, gubernatoribus, Regibus
Principibus,iudicibus literatis,& his qui maximè pru-
dentia vtuntur & intellectu.

Ex parte etiam voluntatis, sunt aliæ filiæ. In volun-
tate enim sunt duo actus.Est volitio,qua homo vult bo-
num finem, & volitio qua vult media ad talem finem.
Hęc etiam duo turbantur.

Nam rapitur voluntas ad volendum quod sensus
vult,& peruertitur finis bonus, & hinc insurgit amor
sui,dum homo quæ sibi delectabilia sunt,vult. Et con-
sequenter est odium Dei, id est, quædam auersio animi
à Deo,quæ,si perueniat ad consensum plenum, vt odio
habeatur Deus, est mortalissimum peccatum.

Rursus

Rursus rapitur etiam voluntas erga media, vt ea velit quæ ad propriam delectationem carnis ordinantur, & hinc insurgit amor sæculi, & mundi huius, & futuri horror, quo ei displicet futura vita, dum vellet permanere in mundo, in quo delectationes suas habet. Atque hi actus, si plenus consensus voluntatis sint, sunt mortalia. Si verò imperfecti quidam actus, & indeliberati, venialia. Priora verò circa intellectum tunc sunt mortalia, aut quando finis vltimus in creatura ponitur, aut quando prætermittitur ex incōsideratione, aut præcipitatione, &c. aliquod diuinum mandatum hæc sufficiant de his filiabus.

De ira, quid & quotuplex sit.

CAP. LVI.

QVARTVM vitium capitale est Ira: hæc autem potest sic describi; Est appetitus vindictæ. In cuius gratiam aduerte, iram non solùm homini, qua parte homo est, & animam habet rationalem, conuenire, sed etiam ratione partis sensitiuæ, in qua cum animalibus aliis conuenit.

In ira ergo communi homini & animalibus, hæc tria reperiuntur.

Est primò, apprehensio alicuius mali illati difficilis ad repellendum. Non enim animal irascitur, nisi cùm sensu percipit aliquod malum sibi illatum, vel proximè inferendum, quod non potest facilè repellere à se.

Secundò, est quidam sanguinis ebullitio & feruor, circa cor. Cùm enim congregantur spiritus vitales in corde, ad adiutorium ipsius animalis, contra malum illatum, sanguis, aduentu spiritum calidorum, feruet & ebullit.

Tertiò, est quidam appetitus seu potiùs appetitio inferendi malum ei à quo est sibi malum illatum, & hoc

quidem,ad releuandum malum illatum.Et hoc terti propriè est ira. Ob id,definita est,appetitus esse vin ctæ.Hæc ira est irrationalis,quæ quidem contingit ho mini in parte sensitiua, aliquando ipso nolente & co tradicente. Altera ira est,soli homini propria, quæ parte rationali,puta,in voluntate,accidit: & in hac d concurrunt.

Alterum ex parte intellectus,puta,perceptio alicui mali,& iniuriæ illatæ.

Alterum ex parte voluntatis, puta, volitio repelle di tale malum, & inferendum malum ei à quo mal sibi illatum est. atque hæc volitio quæ dicitur appet rationalis vindictæ,dicitur,& est ira: quæ quidem pl rimùm coniuncta est cum ira sensus,& motione corp ris.Non enim mouetur pars superior, quin pars eti inferior & sensitiua moueatur. Dicitur ira ab eund quasi homo per iram,extra se eat. Vnde, quiescere ira,dicitur in mentem redire.

Huius iræ solent tres species assignari ab Arist. Et cor.& Damasc.lib.2.de fide capit.& S.Thom. 2. 2.q. & ab aliis communiter. Species autem sunt hæ ira,i cundia,& furor.

Ira dicit[ur] appetitus vindictæ,citò insurgens, & c etiam desinens.Sunt enim homines,qui facili ex caus rascuntur vehementer,& citò sedantur; & isti dicun ab Aristot. acuti,& inter animalia bruta, aliqua sun milis conditionis.

Iracundia verò, est ira permanens. Vnde dicit Damasceno,mania,quasi manens, à verbo græco, μ id est,insanio:quasi insania,qua homo diu permane apprehensione mali illati,& appetitu vindictæ. Et vocat Aristot.amaros:& inter animalia,sunt aliqua huiusmodi sunt,& hæc memoria pollent. Furor v est,quando manet quidem memoria mali illati: & memoria mali illati,scilicet sed appetitus vindictæ quaquam insurgit, nisi tempore conuenienti, c se potest domo vindicare;& dicuntur hi ab Aristot: d

ficiles:& inter animalia sunt multa huiusmodi;& maximè illa, quæ astuta & ingeniosa sunt.

Quando Ira sit peccatum.

CAP. LVII.

ADVERTENDVM est, iram, quæ in parte sensitiua hominis est, ex se non esse peccatum, cùm non sit ex libertate procedens, nec etiam est meritoria, ob eandem causam. At verò, cùm consensus hominis accedit, seu ex consensu voluntatis procedit, tunc potest habere rationem boni vel mali, sicut ira rationalis.

Vnde aduertant homines cholerici, qui citò inflammantur & prorumpunt in appetitus vindictę irrationabiles & inordinatos, quòd non peccant, saltem mortaliter, nisi cùm voluntas liberè consentit; aut cùm sunt negligentes, vt cùm possint frænare, tales appetitus, non frænant, nec cohibeant. Dixi autem iram habere rationem boni vel mali, cùm ex libera volũtate est; quia non semper ira est peccatum. Aliquando enim est virtus, cùm secundum rationem rectam irascimur contra dæmonem à quo malum accepimus. Irascimur autem inferendo ei malum, dum in nullo ei acquiescere decernimus. Irascimur etiam contra peccatum, ipsum à nobis relegare conantes.

Aliquando ira est peccatum, & hoc in quinque maximè casibus.

Primò, ex parte eius cui irascimur; cùm non est dignus illo malo, quod per iram volumus ipsi inferri.

Secundò, cùm, & si dignus sit malo, tamen non tanta.

Tertiò, cùm, etiam si tanto dignus sit, tamen præter ordinem inferri volumus: vt qui per se ipsum mortem

vult inferri occiſori patris ſui. Quamuis etenim dign
ſit, tamen non eſt rectus ordo talis.

Quartò, quando etiamſi omnia iſta ſeruentur, tam
non eſt debitus finis. Non enim ex iuſtitiæ zelo, vel
more virtutis, ſed potiùs ex odio perſonæ, id volun
His quatuor caſibus, ira eſt mortale peccatum ex gene
ſuo. Et verè eſt mortale, cùm eſt materia grauis, nec
eſt plenus rationis conſenſus.

Quintò, his quatuor ſeruatis, puta, quòd ſubiect
ſit dignum malo, & tanto, & ſeruetur ordo & finis,
huc poteſt eſſe peccatum ira, ex parte motus ſen
tiuæ partis, cùm eſt nimia perturbatio. Et hoc e
veniale eſt.

De filiabus Iræ.

CAP. LVIII.

IRA ſex habet filias, indignationem, tumorem me
tis, clamorem, contumeliam, blaſphemiam, ſeu m
ledictionem, & rixam. In quarum declarationē, a
uerte, iram tres habere ſtatus.

Primus enim concipitur interiùs tantum.

Secundus exteriùs, aliquo ſigno manifeſtatur.

Tertius ad opus pertinet, in quo vindicta conſiſtit. H
ſtatus ſignificantur Matth. 5. per illa verba, *qui iraſcit*
fratri ſuo, qui dixerit, Racha, hæc enim vox, interiectio eſt,
ram manifeſtantis, *qui dixerit fatue.* Iam enim per tale v
bum, iniuria afficitur frater. Ratione horum, duas hab
virtutes contrarias.

Nam ira interior opponitur manſuetudini. Hæc e
nim virtus frænat motus, & concitationes, & appetit
interiores ad vindictam, ne inſurgant, aut immodera
inſurgant.

Rurſus ira opponitur clementiæ, ratione exterio
actus. Clementia enim animum iam concitatum cob
bet, ne exteriùs procedat ad vindictam. Vnde Cicero d
xit,

it, animus concitatus ad puniendum, per clementiam retinetur. Qua parte ergo ira interiùs consistit, duas habet filias; indignationem, & mentis tumorem.

Indignatio; qua homo indignum reputat sua familiaritate, & colloquio eum à quo malum accepit; & hæc mortale est in tribus casibus.

Primus, cùm in tantum proceditur, vt homo paratus sit non iuuare proximum illum, etiam in his, in quibus tenetur de præcepto.

Secundus, cùm adest contemptus interior personæ.

Tertius, cùm scandalum notabile sequitur ex tali subtractione ab amicitia & conuersatione. Extra hoc casus, est veniale.

Tumor mentis, est audacia quædam, qua homo insurgere audet ad vindictam sumendam, ex qua variæ cogitationes in mente sequuntur, quibus homo cogitat modum vindictæ, & iuxta peccatum quod est in vindicta, sic etiam erit in hoc tumore.

Qua parte verò ira in signo exteriore consistit, oriuntur tres filiæ.

Clamor, qui est inordinata & confusa loquutio, & ex se veniale est, nisi ob scandalum fiat mortale.

Contumelia, id est, verbum iniuriosum.

Blasphemia, id est, maledictio in Deum vel proximũ: de quibus dixi in instructione satis.

Qua parte autem ira est in opere, habet filiam rixam, sub qua est bellum, & vulnera, & contentiones, & alia huiusmodi. Hæc sufficiant de Ira.

De Gula, quid sit, & quæ eius species.

CAP. LIX.

QVINTVM capitale vitium, est Gula. Hæc autem sic descri potest: Est appetitus inordinatus cibi & potus. Cibus & potus ad corporis sustentationem ordinantur: quando igitur ista sumuntur propter

hunc finem, modo & circunstantia debitis, non est vitium, sed potiùs virtus. Quando verò aliquid horum prætermittimus, tunc inordinatio fit, & est vitium gulæ.

Hæc autem gula, vt habet Greg. 20. lib. moralium, & S. Tho. 2. 2. q. 148. quintupliciter committitur.

Primò, circa substantiam cibi & potus, cùm præter modum sunt pretiosa & lauta.

Secundò, circa quantitatem, cùm quis vescitur, vel bibit supra id quod indiget.

Tertiò, circa qualitatem, cùm cibos delicatos nimis, & exquisitos quærit.

Quartò, circa ipsam delectationem gustus, cùm nimis complacet in gustus delectatione.

Quintò, circa tempus, cùm indebito tempore sumuntur cibus & potus.

Huius gulæ duæ sunt species:

Altera, quæ in cibo immoderato consistit, & dicitur Comessatio & Crapula.

Altera quæ in immoderato potu, & dicitur ebrietas, de quibus meminit Paulus ad Galat. 5. ponens has inter opera carnis.

Quale peccatum sit Gula.

CAP. LX.

GVLA, tam quæ in cibo, quàm quæ in potu cõsistit, in sex casibus est mortale peccatum.

Primò, quando aliquis in his ponit vltimum finem, iuxta illud Pauli, *Quorum Deus venter est*. nimirũ, cùm homo nihil quærit quàm comedere & bibere, ita vt potiùs sit paratus committere quodcumque peccatũ, quàm pati defectum in cibo & in potu.

Secundò, quando ex appetitu cibi & potus, homo prætermittit id quod ex aliquo præcepto tenetur facere: vt qui diebus prohibitis vescitur carnibus, & diebus ieiunij non seruat ipsum, & qui vt cibis lautis & pretiosis fruatur, se facit impotentem ad debita soluenda credi-

toribus, aut non ſuccurrit grauibus vel extremis neceſſitatibus proximorum, aut filias in debito ſtatu non collocat.

Tertiò, cùm damnum aliquod notabile corporis ſibi infert, vt qui ob nimium cibum vel potum incidit in febrim, vel alteri etiam ſic miniſtrat cauſam, & hoc ſi aduertenter facit, aut ſaltem, cùm debuiſſet aduertere. Nam ſi expertus eſt, ſibi talem cibum, vel alteri multùm nocere, quamuis non aduertat, à culpa non excuſatur. Quando verò damnum non eſt graue, tunc erit veniale; vt infirmus patiens febrim, ſi bibat aquam, quam ſcit futuram cauſam alicuius augmenti, ſolùm venialiter peccat, ſicut etiam qui ei miniſtrat.

Quartò, quando graue ſcandalum datur proximo; Vnde, ſi alij grauiter ſcandalizētur ex cibi vel potus ſuperfluitate alicuius, tenetur ſub mortali cauere à tali gula. de quo ſcandalo dicebat Paul. ſe non manducaturū carnes in æternum, ſi ſciret fratrem ſuum inde ſcandalum accepturum.

Quintò, quando cibus vel potus eſt contra naturam. Vnde veſci carnibus hominis aut humanum bibere ſanguinem, mortale pecatum eſt; vt habet Caiet. 2.2. q. 148. art. 2. & Nauar. in ſumm. cap. 23. nu. 130. Eſſet tamen hoc licitum ob infirmitatem, vel in graui aliqua neceſſitate, cùm iam homo occiſus inueniretur: non tamen liceret occidere propter hoc, in vllo caſu. Ita limitant præfati doctores.

Sextò, quando timetur probabilitet ex nimio potu aliquod peccatum mortale: vt qui ſe ſcit multùm in luxuriam procliuem, & peccare, cùm modum non ſeruat, tunc mortale peccatum eſſet gula. Si quis tamen cognoſceret ſe nocturnam pollutionem paſſurum ex potu vel cibo inordinato, ſi non aſſumeretur hoc fine, & propter talem pollutionem, cibus; non eſſet mortale, ſed veniale, vt aliàs diximus in 6. præcepto. His caſibus eſt mortale: in alijs veniale vt plurimum, eſt peccatū, vt communiter docent Theologi, & Summiſtæ, verb. Gula.

De ebrietate, quale sit peccatum.

CAP. LXI.

CIrca ebrietatem, id eſt, actum illum, quo quis in potu vtitur, vt vſum rationis ad tempus perdat, ſunt aliqua dicta notanda.

Primum eſt, quando aliquis ſciens ſe vſum rationis perditurum, ſeu in ebrietatem venturum, adhuc potum talem ſumit, mortaliter peccat. Ita habet S. Thom. 2. 2. q. 150. art. 2. quia damnũ notabile ſibi infert, nempe amiſſionem rationis.

Secundum, quando ſciens alterum in eandem ebrietatem lapſurum, ei potum miniſtrat etiam ob eandem cauſam, mortaliter peccat.

Tertium, quando aliquis expertus eſt aliàs ſe vel alium, quoties tanto vel tali potu vtitur, inebriari, peccat mortaliter ſumendo vel miniſtrando.

Quartum, quando hoc fine, nempe vt inebrietur, aliquis potum ſumit, vel alteri miniſtrat, mortaliter peccat.

Quintum, quando ebrietas non eſt perfecta, ſed imperfecta, quæ turbat aliquo modo rationem, ſed non omninò, tunc eſt graue veniale. In his omnes cõueniunt. Sunt tamen aliquot dubiola.

Vnum eſt, an liceat ob ſanitatem inebriari. Paucos puto caſus, in quibus ebrietas ad ſanitatem obtinendam neceſſaria ſit; tamen ſi aliquis ſit, dubitatur, an liceat talem ſumere vel miniſtrare potum. Ang. ver. ebrietas, tenet, non licere; ſed eſſe mortale. At Syl. verb. ebrietas, & Caietan. 2. 2. q. 150. art. 2. tenent licere. Mihi videtur cum Sylueſt. & Caietano dicendum, licitum eſſe, ad tempus velle amittere vſum rationis, vt poſtea meliùs & diuturniùs poſſit recuperari. Tamen id licitum erit, duabus poſitis conditionibus.

Prima eſt, vt alia via, vel medicina non poſſit recuperari ſalus.

Altera

Altera eſt,vt in illa ebrietate non timeatur aliquod damnum,putà,quòd ebrius blaſphemet, vel aliud committat malum. Tunc enim non liceret, alias eſſet licitũ hoc.

Alterum dubium eſt,an actus mali,quos ebrius facit in ebrietate exiſtens,ſint peccata; vt ſi fornicetur,ſi occidat,vulneret,&c. Ad hoc reſpondent S.Tho.2.2.q.150. art.4.Caiet.verb.ebrietas,& ibidem Sylu. Et reſponſio in his conſiſtit.

Primò,quando ebrius citra culpam ſuam factus eſt ebrius, tunc nullam contrahit culpam per quoſcunque actus malos in ebrietate factos.

Secundò,quando culpabilis fuit ebrietas,tunc, ſi ſolitus erat aliàs inebriari,eſſe furioſus, & vulnerare,vel blaſphemare, vel ſimile facere,peccat,nõ ſolùm ebrietatis peccato,ſed etiam alia noua,quod probabiliter timebantur in ebrietate,ſiue fiat poſtea,ſiue non. Et dicit Sylueſt.quòd ſi occidat in ebrietate,fit irregularis, quãdo ſolitus erat aliàs eſſe furioſus; vt diximus. Quando verò non erat ſolitus talia mala facere, nec timebantur;tunc nõ ſunt noua peccata,ſed ebrietatis peccatum fit grauius.

Aliud dubium eſt,ſi validi ſunt contractus ebrij. Sylueſt.verb.ebrietas,reſpondet quòd non, & ita eſt. Vnde nec valet matrimonium,nec alij contractus,nec qui in ludo lucrantur ab ebrio, poſſunt lucrum retinere, ſed tenentur ad reſtitutionem. Ebrius enim,tempore ebrietatis,reputatur vt amens.

De filiabus Gulæ.

CAP. LXII.

QVinque ſunt filiæ gulæ, de quibus vide S.Tho.2.2. q.148.puta,mentis hebetudo, inepta lætitia, multiloquium,ſcurrilitas,& immunditia.

Mentis hebetudo,potiùs pœna eſt, quàm peccatum; fit enim ingenium hebes, & ineptum ad percipiendum

& iudicandum,ex nimo cibo & potu.Esset quidem peccatum;quando homo aduertenter ita fieret ineptus; vt non posset vacare his quæ præcepto tenetur facere, vt habet Angel.verb.hebitudo. vt,si medicus deberet tali tempore studere pro aliqua re graui,& infirmo necessaria;& ipse se ita repleret,vt non posset attendere. Similiter de Aduocato & concionatore dicendum est, in his casibus vrgentibus.

Altera filia est,inepta lętitia,qua homo congaudet in his,quę nullam delectationem ex se sunt apta facere. Etiam hæc ex se veniale peccatū est,nisi sit materia mala & quæ faciat mortale.

Tertia est,multiloquium & loquacitas,quæ ex se veniale est,nisi sit mixta cum contumeliis & infamiis contra proximum,vel blasphemijs contra Deum.

Quarta est,scurrilitas,nempè verba vel facta inhonesta,vel ad risum prouocantia.Et hæc si fiant causa delectationis venereæ,mortale peccatum est.Si verò solùm ad risum prouocandi,veniale graue est.

Vltima est immunditia, qua quis vsque ad vomitum vescitur & hæc est veniale. Quamuis enim aliquis vsque ad vomitum vescatur,vel bibat; nisi sequatur aliquod damnum notabile corporis,vel scādalum;non est mortale.Imò potiùs qnamuis aduertēter hoc fiat vt euomat, vt Caiet.ver.regula,& Nauar.cap.23.nu.127.dicunt,contra Angel.verb.gula,qui contrarium tenet.

De Inuidia, & quid sit.

Cap. LXIII.

Sextvm capitale vitium est Inuidia. Hæc autem sic describitur à S.Tho.2.2.q.36. Tristitia de alieno bono in quantum propriæ excellentiæ est diminutiuū. In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est,*tristitia de alieno bono*.Est enim inuidia, vitiū, quo bonū proximi nobis displicet,& de ipso tristamur, volen-

volentes non esse tale bonum. Non tamen quęcunq; huiusmodi tristitia est inuidia, sed quæ procedit ex hac causa, & motiuo, nimirum quia nobis videtur, per bonũ alterius, nostram gloriam & excellentiam minui, dum nobis æqualis, fit maior per tale bonum. Ob id additur posterior illa pars in definitione, *vt propriæ excellentiæ est diminutiuũ.* Est enim inuidia inter æquales, vel eos qui ferè æquales reputantur ob id dicitur inuidia, quasi non videre. Inuidus enim non vult alterius videre bonũ, nec ipsum inuidiosum coram se, ne bonum quod displicet, videre. Aduertendum autẽ est, quòd multipliciter contingit aliquem tristari de bono alterius.

Primò quidem, quia aliquod malum inde prouenturum putat, vt qui dolet de electione alicuius in dignitatem, quia sibi mors vel damnũ aliquod inde proueniet, & hæc tristitia est affectus, seu effectus timoris.

Secundò, tristari potest aliquis de alterius bono, quia ipse caret eo; vt, quia videt hominem doctum, tristatur de illo bono, non quia in altero sit, sed quia ipse eo caret, & hæc tristitia est æmulatio.

Tertiò, tristari potest de bono alterius, quia eum tali bono indignum iudicat; vt qui tristatur de malorũ prosperitate temporali, quia indigni sunt. Et hæc est indignatio. De quibus vide Aristo. 2. Rethor.

Quartò, potest tristari, quia malum illi vult. Quando enim volumus alicui malum, bonum eius nobis displicet, & hoc est odium.

Quintò, potest tristari de bono alterius, vt propriæ excellentiæ est diminutiuum, & hęc tristitia inuidia est, vti diximus.

Sextò, potest tristari, quia illi maius bonum volumus: vt tristantur boni de bono temporali malorum, quando illi occasionem ad peccatum futuram vident. & hęc tristitia ex charitate est.

Septimò, potest esse huiusmodi tristitia ex iustitia, vt qui dolet de beneficio collato indigno, quia iniustè datũ est, & hæc ex zelo est. Cùm ergò multis modis accidat tristari de bono alicuius, vno tantùm contingit inuidia;

ob id

ob id in definitione duæ partes positæ sunt. prior communis est alijs propter inuidiam, posterior autem propria est ipsius.

Quale peccatum sit tristitia ex timore.

Cap. LXIIII.

NOn solùm de tristitia, quæ inuidia est, sed de alijs etiam oportet considerare, qualiter se habeant. Illa ergo tristitia de bono alterius, quia inde malum timemus, quod ad timorem pertinet, aliquando est peccatum, aliquando nō, ob id sunt notanda tria dicta.

Primùm est, quando timemus malum iniustè inferendum ab alio ob bonum ipsi collatum, & nobis certi est, tale malum prouenturum, iustum est tristari. Vt eligitur in iudicem homo, qui committit iniustitias multas, & mihi probabile est, commissurum esse; licet mihi tristari de tali potestate ei data. Ratio & signum huius est; quòd si ego haberem potestatem priuandi tali potestate illum, in tali casu liceret. Licitum ergo est, tristari de bono alicuius, quo licitè possemus eum priuare, si in nobis esset potestas, ob illam causam propter quam tristamur, vt dicit Caiet. 2.2.q.36.art.2.

Secundò, quando malum quod timemus, iustè ab illo inferendum est, tunc tristari de bono, malum est: v.g. eligitur in iudicem homo rectus, qui vitia exterminabit, & castigabit malos iusta pœna, si quis ob timorē tristetur de potestate illi concessa, malè faceret. Quamuis enim liceat timere ipsum malum, nō tamen licitum est ob timorem hunc displicere & tristari de bono illius, sicut neque liceret ob id, priuare illum tali bono. Huiusmodi autem tristitia, si esset ex consensu voluntatis pleno, & esset de magno bono, esset peccatum mortale, sicut inuidia, vt dicemus.

Tertiò, quando malum timemus, iniustè quidem inferendum, tamen nō est nobis certum, tale malum prouenturū, sed leui suspicione colligimus; tunc talis tristi-

tia est mala, sicut esset malum etiam in tali casu priuare illum tali bono. Per hęc possumus iudicare in aliis multis casibus similibus.

De æmulatione.

CAPVT LXV.

AEmulatio est tristitia de bono alterius, quatenus nos eo priuati sumus, vti diximus. De hac autem tria etiam dicta sunt notanda.

Primum est; cùm bona quæ æmulamur, sunt spiritualia, & ad animæ salutem pertinentia, talis æmulatio sancta est, & licita: verbi gratia, video hominem pœnitentem, deuotum, religiosum, contristor ex tali bono, non quia in illo sit, sed quia in me nō est. Hoc licet, imò laudatur à Paulo 1. Cor. 12. *æmulamini charismata meliora.* 1. Cor. 14. *sectamini veritatem, æmulamini spiritualia.*

Secundum; quando bona de quibus tristamur, sunt temporalia, si nobis sunt proportionata, licitum est tristari, sicut etiā licitum esset desiderare talia. v. g. aliquis non habet, quo possit familiam sustinere, videt alios sibi æquales habere, tristatur de hoc, quia simili sustentatione priuatur, bonum hoc est.

Tertiò, quando bona sunt temporalia, sed homini tali improportionata, tunc tristari bonum est, sicut neque desiderare: vt, si mediocris homo tristetur, quia nō est Rex, quia non est Papa, & hoc veniale est ex se. Quando autem appetuntur in malum finem temporalia, tunc tristitia omnis mala est, & tantum peccatum, quantum est desiderium talium bonorum ob illum finem.

Indignatio autem est, qua tristamur de bono alicuius, quia indignus est tali bono, & hoc locum habet in temporalibus. Et attende, quòd non loquimur, quando ista dignitas est contra iustitiam, & qui dolet ob hoc, dolet quia iniustitia committitur (de hoc enim dicemus postea) sed de eo qui dolet, quia videt huiusmodi temporalia collata in hominibus indignis, & non ob alium

finem

finem dolet. Huiusmodi indignatio, vt dicit S.Thom.&
Caiet, loco citato, si non aliud habet quàm quòd dictū
est, mala est, & ex se veniale: nam cùm id de quo dolet,
nec sit malum culpæ, nec pœnæ, videtur quodammodo
arguere Deum, & dolere, quasi in iustitia sit ex parte da-
toris. Est ergo mala talis indignatio, & si prorumpat in
id quod Deum arguat, quòd iniustus sit, & malè distri-
buat, est grauissimum mortale peccatum, & blasphemia.
Hæc indignatio Psal. 36. reprehenditur, *Desine ab ira*, in-
quit, *& relinque furorem*. Si autem talis indignatio sit, quia
mali abutuntur bonis, vel alio bono fine, iam ad aliam
tristitiam pertinet hoc, vt dicemus.

De odio, inuidia, & tristitia bona.

CAP. LVXI.

TRISTITIA quæ eo odio procedit, iudicanda est
ex ipso odio. Cùm enim malum alicui volumus
propter ipsum subiectum & personam, quæ inimi-
ca est nobis, tunc peccatum est: &, si malum est graue &
odiū ex libera volūtate, mortale est; secùs veniale. Simi-
li modo se habet huiusmodi tristitia; quę si de bono gra-
ui & ex libertate fit, mortale est, secùs autem, veniale.

Inuidia autem secundùm S.Tho. & omnes Doctores
ex genere suo mortale est: & de facto est mortale, si duæ
adsint conditiones.

Vna est, cùm est voluntatis consensus. Sępè enim so-
lùm est quidam motus in parte sensitiua, aut voluntate,
sed subitus & ferè naturalis, quo homo tristatur de bo-
no æqualis; & tunc, ad summum est veniale, nam morta-
le exigit voluntatis plenum consensum.

Altera est, quòd bonum de quo tristamur, sit graue.
Cùm enim leue est, vt pueris solet accidere, qui in ledi-
bus solent sociis inuidere; veniale peccatum est. Reli-
quæ duę tristitiæ quæ ex charitate & iustitia sunt, bonæ
sunt. Licet etiā tristari de sanitate alicuius, quia occasio
est illi peccandi mortaliter. In quo casu, licet illi ma-

velle, & infirmitatem ob bonum maius. Licet etiam tristari, quia dignitates dantur indignis, & violatur iustitia. Licet tristari, quia viuunt Hæresiarchæ & aliorum corruptores, & licet illis mortem desiderare, ne alios inficiant, ne aliis tantum malum inferant. Ex his multorum casuum resolutio patet.

De filiabus Inuidiæ.

CAP. LXVII.

QVINQVE filiæ Inuidiæ assignatur; odium, susurratio, detractio, gaudium in aduersis proximi, & afflictio in prosperis.

Odium est, quo alicui malum volumus, ob malum ipsius, & non ob aliquod bonum eius vel alterius; & hoc peccatum est, de quo diximus in lib. 4. Instructionis.

Susurratio est, qua famam auferimus in occulto.

Detractio verò, qua in manifesto: & de his diximus in lib. 5.

Gaudium in aduersis proximi, peccatum est; &, si malum proximi, de quo gaudemus, graue est, & gaudium sit ex rationis consensu, mortale est.

Afflictio in prosperis, est tristitia de bonis proximi. Inuidus enim duas habet tristias.

Altera est de bono proximi, prout per ipsum videtur, propria minui excellentia, & hæc est ipsa inuidia.

Altera est consequens. Nam inuidus vellet nihil boni accidere inuidioso, & bonum eius impedire conatur, saltem desiderio. Quando ergo ei tale bonum euenit, quia contra inuidi voluntatem euenit, affligitur, & tristatur. Et hæc tristitia, est filia inuidiæ, vt habet S. Thom. loco citato. Est est peccatstm eo modo, quo gaudium in aduersis. Hæc satis sint de inuidia.

De

De Acedia, quid sit.

CAP. LXVIII.

VLTIMVM capitale vitium, Acedia est. De q primum percipere oportet, quid sit. Potest aute sic describi: est tristitia de bono spirituali, vt ad ipsum hominem attinet.

In cuius declarationem aduerte, bonum spiritu vocari hominis beatitudinem, quę in fruitione Dei co sistit, & ea bona, quæ ad ipsam consequendam ordin tur, vt charitatem, virtutum opera, diuina præcepta, cramenta, & alia huiusmodi. Hæc bona tripliciter p sunt considerari.

Vno modo, vt à Deo procedunt vt ab omnium bon rum principio & authore.

Alio modo, vt in proximis nostris sunt.

Tertio, vt ad nos ipsos etiam pertinent.

Aduerte rursus, quòd cùm per charitatem non sol diligamus Deum, sed etiam proximum, & nos ipso charitatis sit, gaudere de bono illius quem charitate ligimus, fit vt charitas inclinet nos ad gaudendum huiusmodi bonis, secundum illam triplicem consid rationem.

Primò quidem vt à Deo sunt; qui enim diligit De gaudet de bono opere ab ipso Deo procedente, qu nus eius potentia, & bonitas, iustitia, sapientiaque m nifestantur. Similiter, qui diligit proximum, gaude bono spirituali ipsius, quatenus per ipsum benè se bet & disponitur ad suum finem cõsequendum, vel q iam ipsum est consequutus. Qui etiam diligit se prop Deum, gaudet cõsequenter de tali bono spirituali, q ad ipsum pertinet, & gaudet se ad Deum ipsum ordi per tale bonum, propter quẽ, scilicèt Deũ, diligit se ipsum. Aduerte rursus, iuxta triplicẽ eandem boni sp tualis considerationem, ꝙ triplex potest esse tristiti homine de tali bono, & vnaquæq; est contra charit

el qua diligendus eſt Deus, vel qua diligendus eſt proimus, vel qua ipſe ſe debet diligere propter Deum.

Prima triſtitia eſt, qua homo contriſtatur de bono ſpirituali, vt à Deo eſt, quaſi nolens ipſius manifeſtatioem & gloriam. Et iſta triſtitia eſt peſſima, & naſcitur odio Dei, quod eſt grauiſsimum peccatorum, & maimè in damnatis reperitur.

Secunda triſtitia eſt, qua homo triſtatur de tali ſpiituali bono, vt eſt in proximo, quaſi nolens ipſum proimum tali bono prædıtum. Et hæc eſt graue peccatum, dicitur inuidentia gratiæ fraternæ; & eſt vnum ex eccatis contra ſpiritum ſanctum, quæ dicuntur nō reitti, quia difficilè remittuntur, talisq; inuidentia ex geere ſuo, eſt mortale peccatum: &, ſi adſit conſenſus raionis & grauitas materiæ, de facto eſt mortale.

Tertia triſtitia eſt, qua homini diſplicet bonum ſpiituale, qua parte ad ipſum pertinet, quaſi nolens & faidiens ſe capacem talis boni, & ſe ad id ordinari. Triatur enim de beatitudine, de diuinis præceptis, de ſaramentis, de bonis aliis ſpiritualibus, quaſi volens ne dipſum pertinerent. Hæc triſtitia dicitur acedia, qua omo velut nauſeam habet rerum ſpiritualium, & naitur pręſertim ex duplici capite.

Vno quidem, ex nimio affectu, quem homo habet erum temporalium, & huius mundi delectatione.

Altero, ex terrore laborum & ſtudiorū, quibus ſpiitualia bona ſunt conſequenda. Et hoc ſecundum ex riori naſcitur. Nam per prius perditur guſtus ſpiritua ium: Guſtu deperdito, ſtatim res laborioſa fit, vt in his ui veſcuntur cibis multum ſaporem habentibus. Aceia autem nomen eſt græcum, ἀκηδία enim dicitur ſine la ore, aut ſine cura. Nam κῆδος, græcè curam vel laborē gnificat. Aliqui putant eſſe nomen Latinum deriuaum ab acidus, a, um, id eſt, frigidus: quia ſicut frigida on facilè mouentur, ita acidoſus ex nimia triſtitia toreſcit. Hæc enim nomina ab effectu ſumuntur: ſed meius puto dici quod diximus, eſſe græcum. Vide S. Thoam 2.2. quæſt. 35.

Quale peccatum sit Acedia.

CAPVT LXIX.

ACEDIA, vt habet S. Thom. loco citato, ex genere suo est mortale peccatum: cùm sit contra charitatem, vt superiùs declarauimus. De hac dicitur 2. Corinth. 7. *Tristitia huius sæculi mortem operatur*, fit tamē veniale dupliciter.

Vno modo, quando non accedit plenus rationis consensus, sed sistit solùm in parte sensitiua, aut in ratione imperfecta. Suboriuntur enim aliquando quidam motus, & tristitiæ internæ, quibus homo plenum non adhibet consensum: tunc in his nō est mortale, sed ad summum veniale peccatum.

Altero modo, quando, & si ratio consentiat, tamen materia est leuis: tunc autem dicitur materia leuis, quando homo non verè tristatur de bono spirituali, secundùm se, sed de eo, ratione alicuius circunstantiæ loci, & temporis: vt qui cōtristatur de ieiunio, quia tali die obseruandum est, qui tristatur de concione quæ tali tempore fit, tamen absolutè non contristatur de his, quasi nolens esse concionem, esse ieiunium, & alia huiusmodi. frequenter in his, est tantum veniale. Quando verò acedia est de ipso bono spirituali absolutè, & ex rationis cōsensu, tunc est mortale. solet etiam acedia esse peccatum, ratione effectuū suorum, sed iā hoc potiùs pertinet ad filias ipsius, de quibus modo agendum est.

De filiabus acediæ.

CAPVT LXX.

SEX sunt filiæ acediæ; desperatio, pusillanimitas, torpor, malitia, rancor, mentis euagatio.

Desperatio est, qua homo diffidit se finem consequturum supremum. Hęc autem facilè oritur ex acedia qua homo velut à se reiicit talem finem. Est autem desperatio peccatum mortale graue, cùm ex consensu rationis

tionis pleno fit. Quando verò solùm est quidam motus imperfectus, veniale est.

Pusillanimitas est, qua homo non audet diuina consilia quæ perfectionis sunt, exequi. Et hæc veniale est ex se.

Torpor verò est, quo negligit homo se, & omittit facere quæ ex præcepto tenetur, & hic mortale est.

Malitia autem est, qua homo odio habet ipsa bona spiritualia in se, qua vellet ea non esse, aut qua etiã pœnitet hominem benè fecisse, & impleuisse quæ tenebatur facere, aut contemnit Dei beneficium, desiderando, nõ fuisse natum, & cognouisse Christum, dolendo, &c. Et hæc est mortale.

Rancor est, quo homines qui inducunt ad spiritualia, vt religiosi, concionatores, & alij huiusmodi, sunt ei fastidio, & eos auersatur. Et hic est veniale, nisi coniungatur cum odio, quo eis malum notabile deliberatè desiderat.

Euagatio mentis, est defectus intentionis, quę rebus spiritualibus exequendis & exercendis est adhibenda. Et hæc ex se veniale est, nisi, cùm exigitur ex præcepto aliquo talis attentio, vt in recitandis horis Canonicis, quando homo obligatur recitare, & in audiendo sacrũ dieb. festis. In his enim rebus euagatio mentis esset mortalis, si notabilis esset, & culpabiliter seu ex negligẽtia haberetur. Sed de his satis diximus in instructione.

Finis tractatus septem peccatorum mortalium. Laus Deo, gloriosæq; eius genitrici,

EIVSDEM AVTHO

RIS EXPLICATIO CASVVM IN BVLLA COENAE DOMINI RESERVATORVM.

NTEQVAM accedamus ad singulos c
sus, explicanda sunt tria. 1. agendum
de materia huius bullæ. 2. de antiqui
te. 3. de qualitate excommunication
Quoad primum; hæc bulla conti
duo:

Primò, quasdam excommunicationes particular latas in quibusdam casibus specialibus; quorum ali iam erant sub excommunicatione in iure, aliqui nu habebant excommunicationem, sed de nouo prohib tur sub excommunicatione.

Secundò, continet reseruationem excommunica nũ. Fit enim in hac bulla, reseruatio absolutionis à qu cunq; excommunicatione harum, sedi Apostolicæ. V de nota esse differentiam inter excommunicationẽ seruatam Papæ, & excommunicationem in bulla cœ Domini. Sunt enim multæ excõmunicationes reseru Papæ à iure, sed non in cœna Domini. Verum est, qu omnis excõmunicatio quæ est in cœna Domini, est P palis. Hinc est, quòd quando in Iubilæis conceditur cultas absoluendi ab excommunicatione, exceptis h quæ sunt in cœna Domini: per huiusmodi concessio potest confessarius absoluere à quacumque Papali communicatione à iure.

Quoad secundum, non videtur valdè antiqua bu ista. Doctores enim scholastici considerauerunt exco municationes, & huius bullæ nõ meminerunt. Vide tam

tamen incępisse tempore Martini V. in Concilio Constant. quando viguerunt hæreses Bohemiæ, anno domini 1420. cuius bullæ meminerunt duo Pontifices Paulus II. & Sixtus IV. in extrauag. & Leo contra Lutherum auxit illam, & posteà Paulus III. & sequentes.

Quoad tertium, nota duplex esse genus excommunicationis: à iure, & ab homine. A iure est quæ continetur in canone, vel statuto aliquo ecclesiastico; cuiusmodi sunt in Conciliis & Decretis, &c. Ab homine est, quæ à iudice per aliquam sententiam fertur. Est autem differentia inter huiusmodi excommunicationes: quòd excommunicatio à iure manet, etiam mortuo conditore, & excommunicatio ab homine perit mortuo illo, qui fulminauit illam, vel deposito ab officio.

Est modò difficultas, an istæ excommunicationes Bullæ cœnæ Domini sint à iure vel ab homine. Si enim sunt à iure, ligant incidentes in huiusmodi casus etiam sede vacante, manent enim mortuo conditore. Si autem sunt ab homine, non ligant sede vacante, incidentes in huiusmodi casus. Soto lib. 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 3. tenet, esse ab homine, sicut Regulæ Cancellariæ. Idem tenet Nauar. cap. 27. in summa, nu. 54. &, si ita est, nō ligat eos qui in sede vacante incidunt: tamen qui inciderunt ante sedem vacantē in huiusmodi casus, manent ligati & excommunicati. Vnde sede vacante manent huiusmodi casus, sicut erant ante bullam. Quidam enim nullā habebant excommunicationem: & ille qui peccat sede vacāte, vel nullam incurrit excommunicationem, vel excōmunicationem à iure. Ego credo hoc esse verum.

Probatur primò: quia si esset à iure, sequitur omnes bullas antecedentium Pontificum obligare modò, etiā in illis quæ renouauerunt Pontifices sequentes, quia sequentes non derogarunt.

Secundò, si à iure sunt, ergo non pereunt Papa mortuo. Ergo manent in suo vigore: quod tamen non ita est, nam olim erat excommunicatio in cœna Domini contra addentes vnum punctum in literis Apostolicis, modo verò non est.

Tertiò, quia excommunicationes à iure non renouantur, istæ autem renouantur singulis annis, & immutantur frequenter.

Prima excommunicatio in Hæreticos, & schismaticos, &c.

PRIMA excommunicatio fulminatur contra decem genera personarum. Hæreticos, schismaticos, Hæreticorum credentes, ipsorumq; receptatores & fautores, defensores, libros hęreticorum scienter quomodolibet legentes, in domibus suis retinentes, imprimentes, defendẽtes quolibet colore vel ingenio, quauis causa publicè vel occultè. Ante huiusmodi bullam erant excommunicati in iure hæretici, credentes, fautores, receptatores, defensores, sed excommunicatio non erat reseruata Papæ. Ita habetur in c. excommunicamus, extr. de hæret. & c. quæcunq;. de hæret. in 6. schismatici etiam erant olim excommunicati, c. nulli, 19. dist.

Hoc supposito, explicandum est, qui sint hæretici, schismatici, &c. Duo sunt necessaria, vt homo dicatur hæreticus, supposito quòd sit baptizatus.

Primum est, vt habeat errorem contra fidem Catholicam, id est, dissentiat iis, quæ fides docet, vel non assentiat iisdem, vel assentiat contrariis.

Secundum est, pertinacia. Ita habet August. 24. quęst. 3. cùm dixit Apostolus, & can. qui in Ecclesia. Est autem pertinacia, quando homo affirmat id quod scit esse contra Ecclesiam, vel contra scripturam, vel contra Concilium, vel contra principium fidei, & adhuc perseuerat. Vnde, qui ex ignorantia tenet aliquid contra fidem, licèt peccet mortaliter, quando ignorantia est crassa, tamen non censetur hæreticus, nec excommunicatus. In quo non est audiendus Sotus in 4. distin. 22. quæst. 1. art. 3. tenens contrarium. Non solùm autem est hæreticus, qui errat pertinaciter, sed etiam qui dubitat pertinaciter contra fidem. Ille verò dubitat pertinaciter; qui, cùm sciat aliquid esse ab Ecclesia definitum, adhuc deliberato animo dubitat. iste talis censetur hęreticus, c. 1. de hæret.

ret. vbi dicitur; dubius in fide infidelis est. & c. 1. de summa Trinitate, censetur hæreticus qui dubitat animam esse immortalem, & esse formam corporis. Nota, quòd hæreticus se habet dupliciter. Vno modo interiùs, non explicando quicquam exteriùs, alio modo interiùs & exteriùs simul.

His suppositis sit prima conclusio: Hęretici tantùm interiùs non incurrunt excommunicationem, ideò possunt absolui à quocumque confessore. Ita tenet communis sententia, & Alex. Alen. 2. part. q. 182. memb. 2. & 5. S. Thom. 2. 2. q. 91. art. 4., vbi dicit, quòd non potest Ecclesia circa actus purè internos, aliquid præcipere vel punire. Quod in particulari de hæretico tenet Anton. 3. p. tit. 25. cap. 4. Caiet. ver. hæresis. Palud. in 4. dist. 13. q. 3. cũ aliis multis, licèt contrarium teneat Glos. Clem. multorum, de hæret. & Adria. quodlib. 8. q. 1. Prior tamen sententia est communissima & tenenda.

Secunda conclusio: In foro exteriori non incurrit excommunicationẽ hæreticus exterior tantum sine hęresi interiori. Hæc conclusio est contra Caiet. 2. 2. q. 94. art. 1. qui tenet contrarium, sed conclusio est vera & tenenda. Ita Anto. 3. p. tit. 12. cap. 5. Tabien. v. hæresis, nu. 2. & Syluest. v. hæresis. 1. §. 9. v. g. sit homo qui metu aliquo fecit actum hæreticum, sed interiùs est Catholicus: non est excommunicatus, quamuis in foro exteriori censebitur hæreticus, & excommunicatus, sed in conscientia non est. Nam si iste esset excommunicatus, esset propter excõmunicationem latã contra hæreticos, sed iste nõ est hæreticus. Nullus enim est hæreticus, nisi habeat errorẽ cum pertinacia. Ergo non est excommunicatus.

Tertia conclusio: Hæretici qui verè sunt hæretici, & aliquo exteriori signo hæresim manifestarunt, etiã occulto & secretissimo, sunt excõmunicati. Hęc conclusio est Caiet. ver. hæresis, Sylu. v. excommunicatio. 7. gl. 24. q. 1. can. Acatius. 1. Palud. 4. d. 13. q. 3. v. g. si quis exprimat scripto suam hæresim, & statim rumpat chartam: vel, si exprimat verbo vel omissione alicuius exterioris quod debet facere, & ex errore omittit, quamuis sit occultissimè,

tissimè,incurrit excõmunicationem,quia est verè hæ-
ticus,& canon ligat hæreticos quoscunq; ligare pote
Sed hos potest ligare Ecclesia.Ergo ligat. Nam menta
hæreticos non potest,secundũ S.Thom.Probatur min
quia Ecclesia habet potestatem super actus exteriores
tiam occultos.Vnde homicida etiam occultissimus
irregularis.Notandum est hic; quòd licet excommu
centur hæretici,& aliquorum sectæ exprimantur; n
tamen ob id sunt nominatim excõmunicati, quousq;
Ecclesia declarentur tales: & propterea non tenem
eos vitare,quamuis maximè debeamus vitare hęretic
propter periculum peruersionis, cùm probabiliter i
minet;quia sermo eorum serpit vt cancer.

Secundum genus personarũ,quæ cõprehenduntur
hoc primo casu sunt schismatici,qui in alijs bullis a
tecedentibus non continebantur. Schismatici autem d
cuntur à schismate.Schisma est peccatum contra cha
tatem:& est separatio rebellis ab ecclesiæ capite. D
requiruntur necessariò ad peccatum schismatis.

Primò,vt separetur homo à Vicario Christi, & sum
mo Pontifice per inobedientiã,quia nõ vult illi pare

Secundò,vt sit cum rebellione,id est, non recogno
cendo eum pro pastore,& capite.Hæc duo faciunt schi
maticũ:multi enim nolunt obedire, sed tamen recog
scunt illũ.Schisma aliquando est cum hęresi coniunct
aliquando sine illa.Tunc est cum hæresi, quando hom
nõ vult recognoscere Pontificem pro vicario Christi,
ita credit.Quando autẽ nõ vult recognoscere ex ani
passione, est purum schisma sine hęresi.Verum est,qu
ferè semper schismatici sunt hęretici, nã hæresis est p
lium schismatis;sed nihilominùs schismatici sunt exc
municati in isto casu, licèt non sint hæretici, sed tam
quando exteriùs exprimunt suum schisma vel verb
vel factis,vel aliquo signo exteriori.

Tertium genus personarum, sunt credentes hære
cis.Qui autem sint credentes explicant benè Archidia
c.quicunque,de hæreti.in 6.& Palud.in 4.distin. qu
3.& Syluest.ver.hæresis.7.§.10. qui errorem expres
exp

explicitè non habent, sed implicitè. Ponit exemplum Palud. cùm quis dicit, velle mori in fide Gulielmi habentis scilicet multos errores, quorum ipse nullum scit in particulari. Gulielmus est hæreticus, & hic alius dicitur credens, qui absque dubio est etiam hæreticus; sed dicitur credés, quia implicitè, & in alio profitetur. Vnde, sic inter Catholicos rustici implicitè tenent fidem, credentes quod credit Ecclesia. Credentes ergo hæreticorum excommunicati sunt, quando errorem implicitum exteriùs exprimunt: vt dicentes, Caluinum fuisse virum bonum, se velle mori in fide illius &c.

Quartum genus est, defensores hæreticorum. Qui autem sint defensores hæreticorum, explicat Archid. in c. quicumque, de hæret. in 6. & Syluest. ver. hæresis. 1. §. 10. qui viribus aut potentia defendunt hæreticos, ne veniant in manus Iudicum inuestigandi, examinandi, vel capiendi. Dicit etiam Cardin. Clem. 1. de pœnit. defensores esse aduocatos, qui patrocinium præstant eis, & defendunt illos, cùm sciant esse hæreticos. Et hoc in causa hæresis. Addit etiam Palud. 13. q. 3. quod notarij & reliqui ministri qui simile patrocinium adhibent in causa hæresis, dicuntur defensores. Non tamen dicitur defensor hæreticorũ, qui hæreticos defendit, ne occidantur à priuato latrone. Rursus, non est defensor aduocatus qui defendit hæreticum de crimine extra hæresim, puta in homicidio vel in causa ciuili.

Quintum genus, sint fautores hæreticorũ: qui autem sint fautores, explicant benè prædicti Doctores, Archidiac. Syluest. & Palud. loco citato. Dicuntur autem fautores dupliciter, vel omissione vel commissione.

Omissione; qui, cùm iudices sint, & cùm ad ipsorum officium pertineat causa hæreticorum, sunt negligentes in officio, non comprehendendo, cùm possint, non incarcerando, nec procedunt iuxta cap. ad euellendam, de hæret. Hoc intelligitur in causa hæresis. Et addit fautores esse Syluest. qui ex officio, vel iuramento tenentur accusare hæreticos. & non accusant, etiamsi sint homines priuati. Qui enim iurant exequi tale ministerium, si

non implent, peccant non denunciando, & incidunt i
istum canonem. Alij verò quibus non ita incumbit, s
solùm ex charitate, tenentur quidem nõ denunciand
sed non incidunt in istum canonem.

Commissione dicuntur fautores, qui faciunt verb
vel factis, sed in causa hæresis. Verbis, vt, si dicunt, i
iniustè sunt condemnati, inquisitores non benè proc
dunt contra istos &c. Factis, in causa hæresis; vt si mi
strant eis alimoniam, vel pecunias, vel arma, quibus i
iuuentur ad suam liberationem.

Sextum genus, sunt receptatores. Notat Archidi
loco citato, quòd quamuis apud Grammaticos recep
tores dicantur qui frequenter recipiunt, tamen in C
none non ita sumitur, sed satis est, si semel recipiant.
Dicuntur autem receptatores, qui in domibus suis, v
in alio loco recipiunt hæreticos, vt occultent ipsos, n
veniant in manus Iudicum. Ita habet Archidia. Sylue
& Tabien. verb. excommunicatio, 5. casu 2. §. 7. Vnd
non dicuntur receptatores, qui recipiunt ipsos gra
hospitij, aut inuitant ipsos publicè, sed qui hoc mod
ipsos recipiunt occultè, ne veniant in manus iudicum.
Probatur etiam hoc ex lege 1. ff. de receptatoribus, &
1. ff. de officio Præsid. vbi receptatores dicuntur, si
quibus latro diù latere non potest; at si dicat, qui late
ter recipit, & dolosè, ne comprehendãtur. Hoc est qu
dicit Caietan. verb. excommunicatio, cap. 1. Receptat
res, fautores, defensores esse illos defendunt hæretic
formaliter, id est, vt hæretici sunt. Noluit dicere q
defendunt hæreticos propter hæresim, sed qui defe
dunt hæreticos in fauorem hæresis, etiamsi propter h
resim non faciant, sed propter infamiam vitandam: p
ta, si est suus consanguineus qui occultat eum. Nam
vellet dicere Caieta. eum esse receptatorem, qui defe
dit hæreticum motiuo hæresis, apertè errauit, nam l
de receptatorib. ff. habet, consanguineos & affines o
cultantes latronem non esse absoluendos, sed verè p
niendos. Vide quomodo dicuntur receptatores, etia
non receptant propter furtum: quia consanguineus

rec

cipit furem, quia fur est, sed quia consanguineus, quia
men illa receptio est in fauorem furti, & eius occulta-
onem, censetur receptator, sic in præsenti.

Septimum genus est, Legentes libros hæreticorum.
ota vnum verbum, esse necessarium in legentibus vt
currant istam excommunicationem, sicut in fautori-
is; nempè vt scienter id faciant, id est, vt sciant libros
se hæreticorum, & ipsos legant. Libri hæreticorum
nt in duplici differentia: quidam continent hæreses,
uidam doctrinam extraneam. Rursus quidam legunt
x professo, quidam verò vnam vel alteram lineam.
ursus quidam legunt propter hæresim vt sciant, alij
ropter alias rationes. Isti excommunicantur; & hoc si-
nificat, quando dicitur quomodolibet legentes. Hîc
men aduertendum est, aliud esse legere libros hæreti-
orum, aliud libros prohibitos legere. Multi enim sunt
rohibiti, qui non sunt hæreticorum; & qui legunt li-
ros hæreticorum sunt excommunicati hac excommu-
icatione; legentes verò libros prohibitos, qui nõ sunt
æreticorum, licèt peccent mortaliter, quia contra prę-
eptum in indice, vel catalogo expressum faciunt, non
amen sunt excommunicati hac excommunicatione.
Quando tñ libri prohibiti sunt propter aliquos errores
el errorũ suspicionem, legẽtes eos excõmunicati sunt
lia excommunicatione non reseruata; licèt eorum au-
hores non sint hæretici, vt patet in indice.

Reliqua personarum genera non indigent exposi-
ione; scilicet libros hæreticorum in domibus suis re-
inentes, imprimentes, eos quomodolibet defenden-
es, si hoc fiat scienter, sunt excommunicati, & ideo
efendentes libros hæreticorum, ne ab inquisitoribus
apiantur & comburantur, sunt excommunicati, vt su-
prà diximus de defensoribus hæreticorum. Similiter,
qui verbis eos laudant, affirmando non esse comburen-
dos, & similia.

Secunda excommunicatio contra latrunculos maritimos.

IN hac excommunicatione, excommunicantur p ratæ, curſarij, latrunculi maritimi: illi præſer qui à Monte Argentario vſque ad Tarracinam ſcurrunt deprædantes, mutilantes, interficientes, ſuis nis ſpoliantes eos qui nauigant. Similiter excommu cantur qui hos receptant, aut eis auxilium aut fauor præbent.

Sed eſt dubium, qui vocentur pyratæ. Angel. ve Pyratæ, exiſtimat eum dici Pyratam, qui deprædatu mari vel flumine, id eſt, prædones qui prædantur in quis, qui ſi deprædentur in mari, dicuntur maritim in flumine, fluuiales: illi tamen qui in mari deprædā eſt excommunicatus in cœna domini: non autem qu fluminibus. Qui autem cenſeantur maritimi, Sylu ver. excommunicatio. §. 57. Tabien. ver. excommuni tio, 5. caſu. 25. nu. 4. exiſtimant, non eſſe pyratam abſol tè qui deprædatur in mari tantùm, ſed eſſe neceſſar tres conditiones, vt aliquis dicatur pyrata.

Prima; indifferentia in ſpoliando, id eſt, vt ſpolie nationem determinatam, ſcilicet hos vel illos, ſed differēter homines cuiuſuis nationis. Vnde Veneti ſp liantes Genuenſes, non ſunt pyratæ.

Secunda; vt habeat intentionem principalem de dandi. Vnde ſi aliqui nauigant præcipuè ob negotia nem, vt mercatores, & caſu aliquo in itinere ſpolia aliquos, non eſſent pyratæ.

Tertia; vt non ſit bellum indictum. Quando enim indictum bellum, etiam iniuſtum, qui deprædatur ſpoliat oppoſitam partem, pyrata non eſt; quia py eſt qui abſque titulo belli iuſti, vel iniuſti deprædā Ego puto primam conditionem non eſſe neceſſari &, ſi hoc non placet, ſaltem ſub nomine latrunculo tales comprehenduntur. Vnde quicumque depræd tur in mari, bello non indicto comprehendūtur ſub

exc

communicatione siue in verbo pyrata, siue in verbo, trunculus. Nec admitto quod ait Syluest. idem esse pytam & latrunculum. Nam latrunculi dicuntur quimque deprædantur in mari, bello non indicto, siue id ntra vnam nationem siue multas. & optimè Caietan. , ver. excommunicatio, c. 18. omne genus latrunculom comprehendi in isto Canone. Vnde quamuis pyra- qui in mari versatur, ingrediatur flumen aliquod, & i deprædetur, censetur latrunculus maritimus & est communicatus. Cætera de receptatoribus, auxilium ntibus, vel fauorem, intelligenda sunt verba dicta, P. excommunicatione. & ablatum est verbum, conlium, quòd anteà ponebatur, quia comprehēditur sub xilio.

Notandum; quòd pyratæ non statim ad mare inciunt discurrere, incurrunt hanc excommunicatiom, vt benè ait Caietan. verb. excommunicatio. ca. 18. dest necessaria vna harum trium actionum: scilicet prædari, mutilare, interficere, vel spoliare, cùm priùm vel semel aliquid horum faciunt, excommunicasunt. Et procedunt hæc, de spoliantibus Christianos, n infideles.

Excommunicatio tertia contra omnes qui in terris suis noua pedagia imponunt.

TERTIA excommunicatio, comprehendit imponentes noua pedagia in terris suis, & prohibita exigentes.

Pro cuius intelligentia est primum dubium, quid telligatur per pedagia. Respondeo ex gloss. c. super ibusdam, de verborum significatione, & ex Doctoris, ibidem, & ex Summistis, ver. gabella, aut pedagium; t ver. vectigal: pedagium vocatur tributum quod acpitur pro inuectis mercibus & pro transitu, quando ntes eriguntur, & viæ aptantur: ad differentiam guigij, quod pro ducatu, viæque securitate soluitur; quam-

quamuis pædagium etiam extendatur absolutè vt com
prehendat gabellas, & guidagia, & quodcumque trib
tum impositum in mercimonijs: & sic sumitur in præ
senti, scilicet pro quauis gabella imposita pro inuectio
ne mercium, venditione, vel emptione rerum, vel p
transitu, vel ducatu, vel alia causa.

Secundum dubium est, qui sint imponentes noua p
dagia. Pro solutione nota, pedagia esse posse triplici
parte iniusta.

Vno modo, ratione personarum quibus imponũtur
Non enim licet personis ecclesiasticis imponere trib
ta sine licentia Pontificis, & imposita absque licentia
cuntur iniusta, vt habetur c. clericis, de immunit. eccle
in 6. Imponentes ergo huiusmodi tributa personis ec
clesiasticis sine auctoritate sedis Apostolicæ, licèt no
incurrant hanc excommunicationem, incurrunt tame
aliam inferiùs contentam, vt ibi dicetur.

Secundò, sunt iniusta ex parte causæ, vt si causa sit
iusta, insufficiens, vel nulla, & modus ac mēsura non
uetur. De quo vide Summistas loco citato, & quę nos
ximus in instructione. Imponentes autē huiusmodi g
bellas non excommunicantur in hac excommunicatio
ne: quamuis contrarium existimauerint Ang. & Tab
ver. pedagium, dicentes excommunicari hac excom
nicatione qui iniustas gabellas imponunt ex parte ca
sæ; sed decipiuntur, non enim excommunicãtur qui
iustas gabellas imponunt ex parte causæ, sed qui no

Tertiò, sunt iniusta ex parte personæ imponent
non enim licet quibuscunque imponere suis territo
ua pedagia, aut gabellas. Illi ergo qui non habentes a
ctoritatem imponendi gabellas, imponunt etiam iu
gabellas, ex parte causæ excommunicantur hac exco
municatione.

In cuius gratiam nota; tria genera personarum p
imponere gabellas, vt habetur in c. super quibusdam
verb. signifi. & c. innouamus, de censibus.

In primo gradu est Imperator, vt habetur in l. ve
galia. ff. de publ.

Sec

Secundò, Reges non tantùm Romanorum, ſed quicumque Rex, vt habet Innoc. c. ſuper quibuſdam, & Panorm. in c. innouamus.

Tertiò, Concilium generale, & à fortiori Papa in terris ſuis.

Quartò, conſuetudo antiqua de qua non extat hominum memoria probat pedagia eſſe licita. Notāt Panor. & Inno. in c. ſuper quibuſdam etiam ciuitates Italiæ, & ſimiles, qui habent mixtum imperium, poſſe imponere noua pedagia, vt Veneti, Genuenſes, Dux Florentiȩ, &c. Ciuitates verò quæ non habent imperium, ſed ſunt ſub Principe, non poſſunt. Ita habetur c. vectigalia noua. Hinc eſt, quòd Duces, Comites, Marchiones, Barones, & Domini, qui nō habent imperium, ſed ſub alterius ſunt iuriſdictione, ſine licentia ſedis Apoſtolicæ aut Imperialis, aut Regis, imponētes vectigalia, aut pedagia, ſunt excommunicati iſta excommunicatione.

Tertium dubium, an incidant in hanc excommunicationem qui antiquas gabellas ſine licentia augent. Armil. ver. gabella, §. 8. Roſel. excommunicatione, 44. §. 5. exiſtimant non incidere in iſtum Canonem, quādo vetera pedagia erant licita; quia illud nō eſt imponere gabellas, ſed augere tantùm. Sententia tamen contraria eſt communis, & ſine dubio tenenda. Ita tenet Syluest. ver. gabella, 3. §. 7. & Angel. verb. pedagium, & Tabien. ver. excommunicatio, 5. caſu, 25. Ratio eſt, quia illic eſt virtualis inſtitutio nouæ gabellæ. Eſt quidem augmentum præcedentis, ſed tota gabella eſt noua, quoniam ex alteratione & augmēto nouum tributum reſultat, & eſt ibi noua impoſitio.

Quartum dubium eſt; an exigere huiuſmodi gabellas prohibitas à ſponte ſoluentibus ſit prohibitum ſub hac excommunicatione. Nota, pro declaratione, quæ in ſecunda parte huius excommunicationis ſub illo verbo, *& prohibita exigunt*, excommunicantur exactores harum gabellarum, quæ ſine auctoritate imponuntur.

Nota ſecundò, quod eſt diſcrimen inter clericos & ſeculares. Exigentes enim has gabellas iniūctas à ſecula-

ribus

ribus spontè soluentibus, non sunt excommunicati. habet Syluest. verb. excommunicatio. 7. §. 54. Exigen vero à clericis etiam spontè dantibus, sunt excommunicati, quando gabellæ sunt sine auctoritate Pontif positæ, vt expressè habetur in alia excommunicatio inferiùs.

Quarta excommunicatio contra falsarios literarum Apostolicarum.

HAEC excommunicatio fertur cõtra quatuor nera personarum.

Primò, contra falsarios literarum Aposto carum.

Secundò, contra falsarios supplicationum, grati vel iustitiam cõcernentium signatarum per Roman Pontificem, aut Vicecancellarium, aut gerentes vi illorum.

Tertiò, contra signantes easdem supplicationes mine Pontificis Romani, vel Vicecancellarij, vel ge tis locum ipsorum.

Quartò, contra falsificantes vel mutantes suppli tiones per Romanum Pontificem signatas, & datas licentia ipsius vel eius datarij.

Pro intelligentia sit primum dubium; quæ dica literæ Apostolicæ. Dico breuiter, esse illas quæ no summi Pontificis expediuntur, sicut Bullæ plumb & breuia Apostolica. Vnde inquit Palud. 4. dist. 18. qu 2. art. 3. non sunt literæ Apostolicæ, literæ pœniten riæ, quia expediuntur nomine summi pœnitenti Rursus literæ Legati Apostolici non censentur lit Apostolicæ, & consequenter neque Nuncij Aposto & multò minùs alicuius Prælatorum, vel Episcopor quia non expediuntur nomine Summi Pontificis, se mine aliorum. Vnde, has literas falsificantes non in runt hanc excommunicationem.

Secundum dubium; quare dicitur in hac excom ni

cation e extendi cap.ad falsarios,cum omnibus pœnis
i contentis?
Pro solutione,nota in d.c.excommunicari 1.falsifican
per se vel per alios,literas Apostolicas.
Secundò, vtentes literis Apostolicis falsis,scienter,
ellige si laici sint,vt optimè ibi Panorm.dicit,contra
ostiensem.
Tertiò impetrātes literas falsas, etiamsi laici sint:sed
n censentur impetrantes literas falsas,qui impetrant
eras per falsi suggestionem,vel supprimendo verita-
m,vt optimè notat Ricard.4.dist.18.q.4.art.12.Syluest.
r.excommunicatio,7.§ 9.& Tabiena, excommunica-
.25.casu 5.quia tales literæ in se veræ sunt,vt à Ponti-
e conceduntur: immò, nec censentur impetrantes li-
as falsas, qui sub nomine alieno impetrāt literas per
Nam in his casibus literæ non dicuntur falsæ: sed so-
n illi censentur, qui ab alijs obtinēt literas falsifica-
,postquàm emissæ sunt de manu Pontificis. Hi ergo
o facto excommunicantur ibi.
Et vltimò,excommunicantur defensores & fautores
sariorum. Illa tamen excommunicatio non est reser-
a,sed ab ordinario potest absolui.Rursus apponitur
ena;nam si clerici sunt & per alios falsificant,priuan-
sunt omnibus beneficijs: si per se falsificauerint,vltra
uationem, sunt degradandi & tradendi brachio se-
ari,vt pœnis legitimis afficiantur. Excommunicatio
o hæc bullæ cœnæ Domini est strictior illa, in quan-
n non comprehendit vtentes, nec impetrantes, nec
tores vel defensores falsariorum, nec falsificantes
alios.Est tamen ex alia parte latior,inquantum cap.
d,ad falsarios, comprehendit tantùm falsarios lite-
um Apostolicarum;hæc verò excommunicatio com-
hendit etiam falsarios supplicationum, & signantes
dem nomine Pontificis. Hæc omnia genera falsario-
n priuanda sunt beneficijs sicut falsificantes literas a-
tolicas. Ideo enim dicitur,extēdi c.ad falsarios,cum
nibus pœnis contentis in eo.
Tertium dubium; Vtrùm incidant in hanc excom-

municationem, qui in literis Apostolicis corrigunt
nam literam, aut errorem in Grammatica, vel addu
aut minuunt aliquid, sensum non mutantes. Est va
opinio inter Doctores.

Quidam tenent huiusmodi esse excommunicato
& comprehendi in bulla Cœnæ Domini: nam corrig
re pertinet ad officiales, ita tenet Host. lib. 5. summæ,
crimine falsi, §. porrò. & Panorm. c. ex literis, de fide i
strum. Syluest. verb. excommunicatio. 7. §. 10. & Card
ver. excommunicatio. §. 26. & in fauorem huius opini
nis est hoc, quod in priuilegijs concessis summo Pœ
tentiario, dicitur, vt possit absoluere ab excommunica
tione, quæ ex mutatione vnius literæ, vel puncti sen
non mutato, incurritur.

Alij verò tenent contrarium: nempè, huiusmo
correctorem non esse excommunicatum, nisi mutet s
sum: ita vt ex inualidis literæ fiant validæ, vel ex vali
validiores. Ita tenet Ricard. 4. dist. 18. quæst. 4. art. u
Anton. 2. par. titu. 24. casu 16. & Ange. verb. excommu
catio, 5. casu. 3. num. 3. Tabien. excommunicatio, 25. ca
cum alijs multis. Et ita tenendum est. Ratio est, quia m
dò in bulla Cœnæ, immò multis iam annis retrò, nó
positum illud verbum, excommunicamus eos qui mu
punctum aut literam, sicut olim ponebatur; vt pate
Hostien. loco citato, propterea tunc dabatur illa fac
tas summo Pœnitentiario; & tunc erat verior prior
tentia, modò verò non ponitur illud verbum. Dices
les sunt falsarij. Respondeo, nequaquàm; quia tunc
mutantes punctum in supplicationibus, inciderent
excommunicationem; quod omnes negant, & tame
fasarij essent, inciderent.

Secundò probatur ex c. ex cõscientia, de crimine f
si; vbi habetur, quòd per rasuram bullæ in loco non
specto, non censetur falsa. Ergo nec censetur falsari
qui literam radit, sensu non mutato.

Quartum dubium, an habentes literas Apostoli
falsas, & illis non vtentes incurrant hanc excommu
cationem. Respondeo, quòd nec incurrant hanc exc
mu

municationem, nec aliam. Si tamen intra viginti dies, postquàm sciuerint, eas esse falsas, nō lacerauerint, vel assignauerint, sunt excommunicandi per ordinarium; & semel excommunicati, non possunt absolui nisi à Papa. Ita habetur c. ducta, de crimine falsi. In quo c. excommunicati sunt ipso iure, qui literas Apostolicas accipiunt ab alio quàm à manibus Papæ, vel Officialium & bullatorum; nisi sint Magnates, qui per internuncium possunt accipere; quod de existentibus in Curia intelligunt Ioan. And & Doctores, sed iam non est in vsu hæc excommunicatio, vt ibi notat Gloss. & Panorm. nisi vbi periculum falsitatis timeretur.

Quinta excommunicatio contra deferentes arma infidelibus.

HAEC excommunicatio diuiditur in duas partes. In prima excommunicantur tria genera personarum.

Primò, deferentes ad Turcas, & Sarracenos, vel quoscumque Christiani nominis inimicos, aliquid ex his osequos, arma, armorum materiam, vt ferrum, filum ferri, stannum, chalibem, & alia metallorum genera, instrumenta bellica, lignamina, funes, materiam funium, aliaq; prohibita, quibus infideles prædicti Christianos impugnant.

Secūdò, facientes certiores huiusmodi inimicos de rebus ad statum reipublicæ Christianæ pertinentibus, in perniciem & damnum Christianorum.

Tertiò, consilium præstantes eisdem in eandem perniciem. In secunda parte reuocantur, omnes concessiones & priuilegia Principibus vel priuatis super hoc à Sede Apostolica concessa.

Pro explicatione, est primum dubium circa illud verbum, *deferentes arma*: an vendentes tantùm sine eo, quòd deferant ad terras infidelium, comprehendantur in isto canone, sicut qui in terris Christianorū venderent fer-

rum,equos,& reliqua prohibita. Responde cum Ca ver.excommunicatio,cap.20.& Nauar.super c.ita q rundam,de Iud.not.1.num.4. quòd non: quia cùm materia sit pœnalis, verba sunt intelligenda in sua p pria significatione,& præcisè.Non enim debet fieri pliatio.Deferre autem dicit motum ad locum,neque idem quod vendere.

Secundum dubium. Vtrum qui in vna terra infid lium existens, defert hæc ad aliam terram eorund censetur deferens, Tabien.ver.excommunicatio,6.n 7.& Syluest.ver.excommunicatio, 7.§.65.responde negatiuè; quia iste propriè non dicitur deferre ad i deles, cùm maneat inter illos, & allegant prædicti ctores declarationem Grego.9.in extrauag.quod po lastis.qui ita declarauit;quam Tabien.dicit esse reno tam quantum ad excommunicationem,non quãtum declarationem.

Tertium dubium est: an qui mandant deferre hu modi prohibita, dicantur deferentes, ita vt incur hanc excommunicationem. Syluest.verb.excommu catio.7.§.24.& Panormit.in c.mulieres,de sententia communicationis. & c.significauit, de Iudæis, dicunt neraliter, quòd cùm aliquis actus prohibetur sub communicatione, comprehenditur & mandans fier lem actum;& potest probari, quia in illo capite mu res,respondet Papa,in canon. si quis suadente diab comprehendit etiam mandantes percuti, quia qui dat fieri,facere dicitur.His tamen non obstantibus,c trarium est tenendum cum Caietan.ver.excommuni tio,in principio,& Nauar.cap.24.num.33.& Tabien. communicatio,5.§.49.num.5.quia mandans, licèt ciens interpretatiuè,non tamen formaliter:& licèt mum sufficiat ad rationem peccati, non tamẽ ad ra nem pœnæ,quia in lege pœnali verba in formali si ficatione sunt intelligenda. Nec obstat c. dictum; q ibi Papa declarauit, qui habet authoritatem interp tandi. Ibi autem est amplectenda tantùm interpreta vbi facta est,non in alijs casibus,nam si mandans su

in

cluderetur in faciente, non esset necessarium exprimere in bulla; & tamen mandans aliquãdo exprimitur, aliquando non.

Quartum dubium: an deferentes huiusmodi prohibita ad hæreticos, comprehendantur in hac censura. Respódeo quod nullo modo. Ita Nauar. cap. 27. nu. 62. quia non dicuntur Christiani nominis inimici, cùm Christũ profiteantur, & nomine Christiano militent, licèt opere, & fidem Christianam nõ habeant. peccant ergo mortaliter prædicti, sed non incidunt in hanc excommunicationem.

Quintum dubiũ: quid per arma intelligitur? Respondeo cum Syluest. verb. excommunicatio. 7. §. 59. Tabien. excommunicatio. 6. §. 1. & communi opinione intelligi tam offensiua, quàm defensiua: quod probatur ex l. armorum. ff. de verb. signific. & ex l. 3. ff. de vi, & vi armata, vbi habetur; arma esse scuta, galeas, gladios, fustes, & lapides: dicuntque hi Doctores, ea dici arma quæ principaliter & verè instituta sunt ad præliandum, offendendo vel defendendo. Vnde cultri ad scindendum panem, vel ad scindendos calamos, non sunt arma; vt etiam dicit Panorm. c. clerici, de vita & honestat. clericor. nec alia instrumenta in vsum agriculturæ: possunt tamen secundùm prædictos auctores, hæc censeri arma, ex intentione vtentis. Nam si aliqui vellent his vti ad præliandum, tunc dicerentur arma etiam cultelli, & alia huiusmodi, & qui ea deferrent ad infideles, includerẽtur sub hac censura. Econtrà verò in alijs armis etiamsi desit intentio vtendi illis ad præliãdum, qui ea deferret ad infideles, incurrit hanc excommunicationem, vt notat Io. Andr. Panorm. & Gloss. super c. ita quorundam, de Iudæis.

Sextum dubium, quæ dicantur ligamina. Respondeo cum Syluest. excommunicatio, 7. §. 19. & Tabien. excommunicatio. 6. num. 3. intelliguntur ligna, ex quibus possunt triremes, naues, vel aliæ machinæ ad impugnandũ fieri, & non alia ligna ad comburendum, vel in alios vsus extra bellum: vt patet ex verbo bullæ, vbi dicitur,

quibus Christianos impugnat. Nauar. super c. ita quo
rundam not. 7.nu.14. dicit,comprehendi etiam sub h
nomine ipsas triremes, & naues iam factas; quod mi
placet.licèt Caiet.ver.excommunicatio.c.20.solam m
teriam intelligat, quia latiùs hîc sumitur, quàm in d
vbi dicitur,lignamina galearum; hîc verò sine addi
dicitur lignamina, vt comprehendat materiam, & q
ex ea fiunt.

Septimum dubium; quid significent alia prohib
Pro solutione notatur, tria esse genera prohibitor
in iure.Quædam prohibentur absolutè,omni tempor
& omni loco. verbi gratia,deferre prohibita, vt arm
& instrumēta bellica;alia tantùm tempore belli,vt me
cimonia,victualia,& alia huiusmodi, c. quod olim,
Iudæis. Alia prohibentur omni tempore,sed non om
loco, quia deferre hæc in Alexandriam, Aegyptum,
terram Soldani nullo tempore licet, vt habetur in e
trauag.multa,de Iudæ.

Secundò,nota tempus Treugæ, reputari pro temp
re belli,vt habetur c.significauit, de Iudæ. Tempus
men extra actuale bellum, & induciarum,nō reputa
tempus belli, vt benè notat Tabien.verb. excommu
catio, nu.5.qui ad quæst. respondet ver.excommu.6.§
Omnia hæc tria genera comprehendi sub illo verb
*alia prohibita.*Syluest.ver. excommunicatio.7.§.60. & C
ietan.verb.excommunicatio. c.20.dicunt, tātùm ea q
pertinent ad bellum ibi intelligi; & ego ita credo. q
illud relatiuum,alia,refertur ad antecedentia in quib
continentur tantùm prohibita,ad præliandū pertine
tia.Item verbum sequēs(*quibus Christianos impugnant*)ad i
determinatur:nam mercimonijs aut victualibus non
cuntur impugnare,licèt tempore belli ministrentur.

Octauum dubium;an qui deferunt ista ad infidel
non vt impugnēt Christianos,sed alios infideles,inc
rant hanc excommunicationem. Respondeo,si ista q
deferūt,permaneāt,vt possint posteà impugnare Ch
stianos,absque dubio incidūt in hunc Canonem; si v
ea quæ deferunt.verisimiliter consumuntur.talia def

re n

non est prohibitum. Hæc de primo genere.

Secundum genus personarum contentum in hac excommunicatione, non comprehēdit omnes qui faciunt certiores infideles de quibuscumque rebus Christianorum; sed quomodo huiusmodi res cōcernant ad statum communem alicuius reipublicæ, & cedunt in damnum & perniciem ipsius. Vtrumque enim est necessarium ad incurrendam hanc censuram. Eodem modo est intelligendum de tertio genere personarum: quod non quicumque dant côsilium, statim sunt excommunicati; sed solùm, quando hoc consilium cedit in damnum & perniciem Christianorum.

In posteriori parte huius excommunicationis, quia aliqui potuissent allegare priuilegium aliquod à sede Apostolica obtentū, vt possint ad infideles deferre prohibita huiusmodi: ideo Papa derogat in totū huiusmodi priuilegium. Vt autem conferamus prædicta cum iure antiquo: Nota, quatuor maximè esse inter alia Pontificum decreta in iure similia huic excommunicationi bullæ cœnæ.

Primum est Alex. 3. cap. ita quorundam, de iudicijs, vbi excommunicat tria genera personarum.

Primò, deferentes Sarracenis arma, ferrum, lignamina galearum.

Secundò, gerentes gubernationem & regimen in galeis, & in pyraticis nauibus.

Tertiò, subministrantes necessaria ad impugnandos Christianos eisdem Sarracenis. Per Sarracenos autē intelligere oportet, omnes qui sequuntur sectā Mahometanam. Iste canon, vel istud ius in multis excedit bullā; & est illa latior, in quantum sub illo verbo (*subministrant necessaria*) comprehenduntur tempore belli, victualia deferentes, quæ in bulla cœnæ non continentur, vt suprà diximus. Et simile est de dantibus, vel mutuantibus pecunias eis ad impugnandum Christianos. Primum verò genus personarum continetur in bulla cœnæ, & etiā secundum sub illo verbo (*consilium præstantes.*) Est tamen strictius ex alia parte.

Primò, quia bulla cœnæ, præter Sarracenos ad qu-
uis Christiani nominis inimicos extenditur.

Secundò, quia complectitur curam Gubernatio-
gerentes, non tantùm in galeis, & nauibus pyratic-
sed omnium infidelium contra Christianos, licèt py-
tæ non sint.

Tertiò, complectitur deferentes non tantùm ar-
& ferrum, sed etiam stannum, plumbum, & alia meta-
armorum materiam & equos, etiam tempore pacis: q-
illic nō includuntur, nisi prout necessaria sunt illis Sa-
racenis ad bellum contra Christianos.

Quartò, complectitur certiores faciētes infideles-
rebus pertinentibus ad Christianos; quæ non comp-
henduntur in iure.

Alterum decretū est Clem.3. c. quod olim, de Iuda-
vbi excōmunicat habentes commercia cum Sarrace-
tēpore belli, & eos, qui per se, vel per alios, nauibus,
quouis alio ingenio, aliqua rerum subsidia, vel consi-
duxerint impendenda, etiā tempore belli durante, in-
ligendo etiā tempus treugæ, vt suprà diximus. Hæc e-
communicatio non est reseruata, neq; pertinet ad bu-
cœnæ, nisi merces sint alia omni tempore & loco pro-
bita, vt suprà diximus. Item impediētes subsidia; nisi-
aliquid eorū quæ in hac bulla prohibentur, non incu-
runt excōmunicationem bullæ; vt, si victualia, pecuni-
& similia impendantur, quia non sunt in ea prohibita.

Tertium decretum est Innoc.3.c. ad liberandum,
Iudæ. vbi excommunicantur omnes, quos Alex. exco-
municauit, vt suprà; & insuper addit vendentes gale-
vel naues, & qui machinas, auxiliū vel consiliū præsta-
Sarracenis, in dispendiū Terræ sanctæ: & non est rese-
uata. Apponitur etiā inter alias pœnas; vt hi non abso-
uantur, nisi totum quod habuerunt ex damnato cōme-
cio, & tantundem de suo reddant in fauorē Terræ san-
ctæ. In bulla verò cœnæ, non continentur hi, nisi sim-
deferant ad ipsos, vt suprà diximus. Non continent-
inquam, vendentes galeas & naues: reliqui verò con-
nētur, & licèt hic can. procedat tantùm, cū fit in dispe-

dium

dium Terræ sanctæ:tamē absolutè sunt excommunicati per c.ita quorundam, de Iudæ. quia ministrant Sarracenis necessaria. Et dicuntur necessaria, non quia Sarraceni illis indigeant, sed quia ex se sunt necessaria.

Quartum decretum est Clem. 5. in extrauag. multa, de Iudæ. vbi excommunicat deferentes equos, arma, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcunque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ Aegypti, & mittentes hæc, vel portantes, vel de portubus eorum, vt eis deferantur, extrahentes, vel extrahi permittentes, vel talia agentibus quomodolibet fauorem vel auxilium præstantes. Estque hæc excommunicatio Papæ reseruata. Vbi patet, multos excommunicari, qui in bulla cœnæ Domini non continentur, & econtra in bulla non tantùm ad Sarracenos, sed ad infideles alios ista prohibentur deferri. Ibidem continentur certiores facientes tempore pacis, & pro redemptione captiuorum arma deferentes, quod olim licebat in c. significauit, de Iudæ. secundùm aliquos, vt refert Syluest. ver. excommunicat. 7. §. 61. sed ego contrarium censeo cum glos. illius c. quod intelligendum est de aliis mercibus, extra arma, ferrum, &c.

Restant quoque duo dubia. Primum est, quæ priuilegia sunt quæ Papa derogat in hac excommunicatione. Respondet Tabien. verb. excommunicatio. 6. num. 5. referens duo priuilegia Genuensib. concessa; primum à Sixto IIII. viuæ vocis oraculo, vt possint illi exercere commercia cum Turcis, & Sarracenis: & deferre quascunque merces, præter arma, etiam tempore belli. Secundum fuit à Iulio II. puta, vt possent deferre quædā genera metallorum, scilicet plumbum, stannum, electrum, siue aurichalcum. Syluest. verb. excommunicatio. 7. §. 58. refert Venetos habere priuilegium pro mercibus deferendis, extra arma, ferrum, &c. Et licet dubitet de hoc priuilegio, tamen Conrad. quæst. 51. affirmat. Possent alij alia habere priuilegia, de quibus certus non sum: sed Papa non derogat in hac bulla cœnæ priuilegia deferendi merces extra arma, ferrum, &c. & ex-

ercere commercia, non derogatur in bulla cœnæ; cùm non fiat mentio de ferentibus talia, vt diximus: sed derogat alia priuilegia de ferendis armis, & aliis in ea prohibitis.

Alterum dubium est; vtrùm remigantes in infidelium triremibus contra Christianos, peccent & sint excommunicati. Nauar. super c. ita quorundam, de Iudæis, tria dicit: Primò peccare mortaliter. Secundò, non contineri in hac bulla cœnæ, neque hanc excommunicationem incurrere. Tertiò, quòd incurrunt excommunicationem iuris, quia necessaria ministrant, & auxilium dant ad impugnãdum Christianos. Ego semper de hoc dubius extiti; sed semper inclino in eandem sententiam, quia non licet auxilium dare alicui volenti alium occidere iniustè, etiam metu mortis. Ergo peccant remigantes contra Christianos in perniciem ipsorum: licèt id faciant ad saluandam vitam, atque adeò non licebit etiam metu mortis, auxilium dare infidelibus volentibus occidere Christianos, capere, aut furari res eorum. In hoc enim casu loquimur. Sunt & aliæ multæ rationes; quibus nunc supersedeo, quia longum opusculum super hoc paramus, diuino fauore.

Similiter placet Nauar. in aliis duobus, licèt Syluest. verb. excommunicatio. 7. §. 64. videatur hoc sub nomine exequutorum, ab excommunicatione iure liberare, tamen absque ratione: quia comprehenduntur sub illo verbo, *ministrant necessaria*, & sub illo, *subsidia impendunt*.

Sexta excommunicatio.

CONTINET quinque genera personarum. Primò impedientes victualia deferentes, vel alia necessaria ad vsum Romanæ Curiæ. Secundò, inuadentes eosdem. Tertiò, impedientes ne deferant. Quartò, perturbantes, ne deferantur. Quintò, eos qui hoc faciunt, vel defendunt talia facientes. Et extenditur excommunicatio ad omnes, licèt Pontificali, Regali, vel Regina

li dignitate, vel alia quauis Ecclesiastica, vel sæculari præfulgeant.

Circa quintum genus personarum, Caiet. verb. excommunicatio, cap. 19. & Nauar. cap. 27. num. 64. putāt, vbi dicitur (*faciunt*,) supplendum esse infinitiuum fieri, & tunc sex genera personarum; sed mihi non placet hæc opinio, quia nunquam est tale verbum positum à prima bulla Martini Quinti, vsque ad vltimam: & tamen, si esset defectus, credibile est, quòd aliquando fuisset emendatus, maximè post aduertentiam Caietani: cùm etiam in aliis locis bullæ dicatur, *qui fieri faciunt*: & cùm sit materia pœnalis, non debet ampliari. Item nos interfuimus in consultatione, cum summo Pœnitentiario, super hanc bullam: & cùm ad hunc locum peruenimus, cum Iuris Doctis ibi adstantibus, fuit reiecta hæc Caietani opinio, vel additio. Verbum ergo *faciunt*, repetitio est præcedentium, & significat excommunicari non tantùm prædicta facientes, sed etiam eos defendentes. Secundò nota ex Caiet. ibi, quòd cum quis suis terris consulens, impedit hæc victualia, non incidit in hanc censuram: quia non vult per se impedire, sed sibi consulere, idq; honesta causa: vt, si ciues proprij paterētur defectum notabilem in victualibus, non est contra bullam, si dominus tunc prohibet ne extrahantur; vel si existente peste in curia Romana, prohibet ne quis eat Romam, volens reuerti, ne afficiat peste conciues.

Septima excommunicatio.

CONTINET vigintiquatuor genera personarum, quia prohibētur octo genera actionum circa tria genera personarum. Excommunicantur ergo, qui venientes ad sedem Apostolicam, vel ab ea recedentes, vel in curia Romana morantes, rapiunt, spoliant, detinent, vel ex proposito deliberato, mutilare, verberare, interficere præsumunt; & qui talia fieri faciunt, & mandant: quorum primum plus extenditur, quia non omnis fieri faciens, dicitur mandare.

Pro

Pro intelligentia sunt quædam dubia.

Primum est, quid intelligatur per *venientes ad sedem Apostolicam.* Respondeo, eos intelligi qui ratione summi Pontificis veniunt, & non qui ratione stationis, vel indulgentiarum, &c. Sed habentes negotium, prætentionem, gratiam, vel quid aliud; mediante, vel interueniente Papa, siue sit Romæ, siue alibi.

Secundum dubium, qui sint morantes in curia Romana. Respondet benè Caieta. verb. excommunicatio, cap. 14. intelligi curiales ipsos vulgò dictos, qui ratione curiæ Pontificiæ in Roma sunt, siue mediatè, siue immediatè Pontifici inseruiant, siue sint cum Cardinalibus, siue Episcopis qui curiæ adsunt. Vnde Romani ciues, & alij aliis de causis Romæ existentes, propter quas ibi adessent, licèt curia Pontificis alibi moraretur, non dicantur morantes in curia.

Tertium dubium, quid sit *ex proposito deliberato mutilare, &c.* Respondet benè Caiet. ibi, non omne homicidium, quod est peccatum mortale, dici in præsenti, ex proposito deliberato, sed commissum ex præmeditato, & animo pacato cōceptum, id est, extra rixam & flagrans delictum, & idem dicunt de mutilatione. Et aduertant confessarij, quòd sunt excommunicati, verberantes ex tali proposito mutilantes, occidentes curiales, &c. & venientes ac recedentes à sede Apostolica.

Quartum dubium est: vtrùm illa tria verba, scilicet, *rapere, spoliare, detinere*, eodem modo se habeant respectu morantium in curia, & aliorum. Respondet Caiet. ibi, quòd non: quia respectu venientium, vel recedentium à sede Apostolica, sufficit aliquid horum facere ad incurrendam censuram, sed respectu morantium, requiritur, vt fiat authoritate vsurpata, tanquam, si esset iudex, aut potestatem habens: vt, si orator Regis comprehenderet aliquem Romæ, vt castigaret, vel mitteret ad castigandum: quod videntur significare verba; quia dicitur *excommunicamus illos qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam non habentes, morantes in curia, temeritate propria rapiunt, spoliant, detinent, &c.* Quæ sententia est probabilis: &, licet

no

non placeat Nauar.cap.27. num. 65. mihi tamen placet, quia in materia pœnali, vt iſta expoſitio reſtringens eſt amplectenda, cùm eſt commoda. Illa ergo verba, *mutilare, verberare, interficere.* requirunt propoſitum deliberatum reſpectu venientium, recedentium, & morantium, ſed illa tria, nempè, *rapere, ſpoliare, & detinere.* non requirunt authoritatis vſurpationem, niſi reſpectu morantium in curia.

Octaua excommunicatio.

COmprehendit octo genera perſonarum: ſcilicet mutilantes, verberantes, interficientes, capientes, incarcerantes, detinentes Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos. Similiter aliquid horum mandantes. vbi nota, non comprehendi hîc Cardinales, qui nõ ſunt Epiſcopi, ſed eſt alia excommunicatio in fauorem illorum, cap. fœlicis, de pœnitentia, de qua infrà dicemus.

Secundò nota; Epiſcopos debere eſſe conſecratos, ad incurrendum cenſuram hanc: nam quamuis electus, confirmatuſque ſit Epiſcopus, niſi ſit conſecratus, non incurritur hæc cenſura, ſed alia Papalis, 17. quæſtio. 4. can. ſi quis ſuadente, & Caieta. verb. excommunicatio, cap. 12.

Aduerte etiam, in iure eſſe latam excommunicationem Papalem contra omnes hos: vt habetur Clemen. ſi quis ſuadente, de pœnis. quæ quidem comprehendit omnes hos, & alios plures qui in bulla cœnæ non continentur. Excommunicantur enim Epiſcoporum percuſſores. Sub quo verbo intelliguntur mutilatores, & verberatores: nam hi etiam percutiunt. Excommunicantur enim interfectores, ſimiliter captores; ſub quo verbo intelliguntur incarcerantes, & detinentes. Excommunicantur etiam blandientes Epiſcopos: & hi non ſunt in bulla cœnæ Domini excommunicati. Similiter excommunicantur qui hæc mandant, vel ſunt ſocij, vel dant conſiliũ, vel ratificãt, vel dant fauorẽ, vel ſcienter rece-

receptant illos. Similiter excommunicantur Potestates, Rectores, Consiliarij, Consules, Baliui, Scabini, Aduocati, Officiales, quocunq; nomine vocentur, qui in aliquo horum culpabiles extiterint. Omnes hi in cœna non continentur. Vnde Clementina est multò amplior in hac parte, quàm sit bulla cœnæ. Aliæ autem pœnæ ibi apponuntur, de quibus dicendum est posteà.

Nona excommunicatio.

COmprehendit multa genera personarum: & est amplissima: quia est in defensionem sedis Apostolicæ, & libertatis Ecclesiasticæ. Continet tres partes principales.

In prima continentur quinq; excommunicationes.

Secunda complectitur quatuor genera personarum: nempè verberantes, mutilantes, interficientes, & bonis spoliantes per se, vel per alium, aliquas ex his personis, scilicet recurrentes ad Romanam curiam, super negotiis & causis propriis, vel prosequẽtes in curia, easdem causas, vel eorum solicitatores, & aduocatos, vel procuratores, vel auditores, aut iudices super eisdem causis, vel negotiis deputatos, siue personæ læsæ sint Ecclesiasticæ, siue sæculares. Limitantur tamen hæ quatuor actiones propter quas excommunicatio fertur, quando occasione, & intuitu causarum, vel negotiorum fiunt. Dices, suprà sunt excommunicati qui morantes in curia verberãt, mutilant, &c. sed hi modo numerati in hac excommunicatione, possunt esse simul morantes in curia. Ergo tales incurrent duas excommunicationes. Respondeo, ita esse, quia propter varia delicta potest quis multis ligari excommunicationibus, vt habetur 3.q.4.c. Engeltrudam. Vnde, his duabus egent absolutionibus vel vna complectente duas, respectu duarum excõmunicationum quas incurrunt.

Secunda excommunicatio complectitur quinq; genera personarum: nempè prohibentes, ne literæ Apostolicæ, etiam in forma breuis, gratiam vel iustitiã concerne-

cernētes, etiam monitoria,citationes,exequutoriales, executioni mandentur sine eorum beneplacito & examine. Secundò,capientes notarios, exequutores, subexecutores prædictarum literarum,citationum,monitoriarum,exequutorialium. Tertiò, eosdem incarcerantes. Quartò,detinentes. Quintò,capi,detineri, incarcerari facientes. Et intelligitur ratione dictarum literarū vel citationum,&c. puta,ne denuntient, vel quid aliud faciant. Hi omnes sunt excommunicati. Sed est dubium vtrùm prædicta facientes,excusentur, quando id facerent in vtilitatem reipublicæ propriæ. Respondeo, hāc excusationem, nullius esse momenti: quicquid ipsi dicant esse in detrimentum Reipublicæ,quia non licet ipsis propria authoritate, summo Pastori resistere, nisi quando ipse se tyrannicè gereret, & contra iustitiam vellet eos opprimere, quod non est in præsentia. Si enim ipsi proponerent Papæ difficultates, & suæ reipublicæ detrimentum,& nollet vlla via prouidere, excusationem haberent: quod tamen nō faciunt, nec damna sunt ista maxima,vt iactantur, sed maiora sunt scandala,quæ sequuntur ex eorum inobedientia.

Tertia excommunicatio continet duo genera personarum.

Primò, inhibentes,ne aliqui pareant mandatis, aut literis Apostolicis, gratiam, vel iustitiam concernentibus,aut Legatorum sedis Apostolicæ, aut Nunciorum ipsius,vel iudicum delegatorum,ipsorum,& eorum rebus iudicatis,decretis, processibus, aut exequutorialibus, donec ipsi consentiant per suas literas exequutoriales,quas vocant,& aliàs nuncupatorias, certo soluto pretio.

Secundò,inhibentes, ne tabelliones vel notarij super huiusmodi literarum,vel processuum exequutione aliqua instrumenta conficiant, vel confecta parti cuius interest,tradant,sine ipsorum etiam beneplacito.

Quarta excommunicatio continet tria genera personarum: nempè directè vel indirectè prohibentes, statuentes,mandātes sub quibusuis pœnis, quibuscumque

per-

personis in genere, vel in specie, ne accedant ad Romanam curiam pro quibuscumque negotiis gerendis, vel gratus impetrandis, vel ne à dicta sede gratias impetrẽt, vel ne impetratis vtantur.

Quinta excommunicatio comprehendit omnes pertinaciter se subtrahentes ab obedientia summi Pontif. vel quomodolibet recedere præsumentes. Vbi nota, non hic includi schismaticos in prima excommunicatione contentos: nam hi habẽt inobedientiam cum rebellione, vt dictum est: sed inobedientes Roman. Pontif. cum pertinacia, id est, cognoscendo esse mandatum eius, & nolendo obedire.

Secvnda pars principalis huius excommunicationis continet duas excommunicationes.

Prima, ligantur omnes, qui suo officio, vel ad instantiam quorumcunque personas ecclesiasticas, capitula, conuentus, vel collegia Ecclesiasticorum quorumcumque, coram se ad eorum tribunal, audientiam, cancellariam, consilium, Parlamentumve, præter communem iuris dispositionem, vt infrà declaratur, trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directè vel directè, quouis quæsito colore.

Secunda ligantur, qui hactenus fecerunt, ordinauerunt vel publicauerunt, vel in posterum facient, & ordinabunt, vel publicabunt statuta, ordinationes, constitutiones, Pragmaticas, vel quæuis alia decreta, in genere vel in specie, quauis causa, vel quouis quæsito colore, etiam prætextu literarum Apostolicarum vsu non receptarum, vel reuocatarum, quibus decretis, ordinationibus, &c. libertas Ecclesiæ tollitur, vel in aliquo læditur, vel deprimitur, vel aliàs quouis modo restringitur, vel quibusuis sedis Apostolicæ iuribus, quomodolibet tacitè, vel expressè præiudicatur.

Circa primam excommunicationem, nota tres præcipuè esse casus, in quibus iudex sæcularis, iudicare potest personas Ecclesiasticas.

Primò, qñ traduntur per iudices Ecclesiasticos brachio sæculari, vt habetur in c. cùm nõ ab hoïe, de iud.

Secũ

Secundò in causa ciuili, de licentia Episcopi proprij, t habetur cap.2.de foro compet. Ita habet etiam Sylue. erb.iudex 1.§.4.

Tertius est,per viam reconuentionis, vt habetur 3.q. .can.1.quod eodem modo intelligitur in causa ciuili, t ait ibidem idem Syluest.

TERTIA pars principalis continet quinque particulas.In prima excommunicantur tria genera personarum; nempè vsurpantes,surripientes, sequestrantes sine xpressa licentia sedis Apostolicæ iurisdictiones, fructus, redditus, prouentus ad Ecclesiasticas personas, ratione monasteriorum,Ecclesiarum , vel aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum ab ipsis obtentorum, pertinentes.

Et notatur ex Caiet.verb. excommunicatio, cap. 27. uòd , vt hæc excommunicatio incurratur vsurpando, urripiendo,& sequestrando.

Primò,requiritur,vt sint bona pertinẽtia ratione beneficiorum,&c.quia si personæ ecclesiasticæ habẽt alia ona,aliunde prouenientia,propter eorum vsurpatioem non incurritur.

Secundò,requiritur, vt sint bona pertinentia ad ipsas ersonas Ecclesiasticas,ratione beneficiorum , &c. Vn-e,cùm beneficia vacant, & ad nullam personam aduc pertinent, licèt per vsurpatione eorum , peccatum t restitutioni obnoxium, sicut est præcedens, non taen incurritur hæc excommunicatio.

Tertiò requiritur, vt vsurpatio , vel surreptio sit cum uadam appropriatione, quasi ad ipsum vsurpantem, el surripientem pertineret ; quod intelligit Caietan. ùm dicit surripere bona Ecclesiæ,vt sunt Ecclesiæ. Vn-e,non ligantur hac censura fures,latrones, & milites, ui vsurpant fructus vel bona clericorum rapiunt,quia d nõ faciunt sibi appropriantes, quasi ad suum ius pererent.

Quartò , requiritur vt sit sine expressa licentia sedis postolicæ.

In secunda particula,excommunicantur tria genera

personarum;imponentes personis Ecclesiasticis, & ea-
rum Monasteriorum,Ecclesiarum , vel beneficiorũ bo-
nis,Fructibus, redditibus , & prouentibus , absque ex-
pressa licentia se Apostolicæ collectas,decimas, tallias,
præstantias, & alia onera , & exigentes variis & exqui-
sitis modis hæc eadem, & accipientes etiã à sponte dan-
tibus.Vbi nota;non tantùm excõmunicati,imponentes
exigentes aliquid ex prædictis,vel accipientes ex bonis
beneficiorum Ecclesiarum & monasteriorum , sed etiã
quando hęc imponuntur ipsis personis Ecclesiasticis,li-
cèt beneficia non habeant , vel alia bona habeant, nisi
quando personæ Ecclesiasticæ negotiationibus sæcula-
ribus se immiscent.Tunc enim licet illis imponere ga-
bellas,sicut sæcularibus super tali negotiatione, vt no-
tat Syluest.verb.gabella,3.§.11. Vnde non est audiendus
Nauarrus,cap.26.num.68. qui putat hanc excommuni-
cationem tantùm comprehendere imponentes, exigen-
tes,accipientes,&c.onera super bonis beneficiorũ,quia
in bulla vtrumque ponitur.In iure antiquo , ca.non mi-
nùs , extra de immunit. Eccles. excommunicati sunt
imponentes hæc onera personis Ecclesiasticis , sine li-
centia sedis Apostolicæ,nisi propter vtilitatem vel ne-
cessitatem communem,quando bona sæcularium ad id
non suppetunt.Quæ excommunicatio non fuit reserua-
ta.Posteà verò in Concil.Lateranensi , vt habetur ca.
aduersus, extra,eodem titul. fuit ablata hæc exceptio
sub Innocen.IV.Posteà Bonificacius VIII.in cap. cle-
rici,de immunit.Eccles.in 6. reseruauit sibi excommu-
nicationem,& extendit ad accipientes quocunque mo-
do etiam à donantibus;& vniuersitatem talia facientes
supposuit interdicto, & extendit excommunicationem
ad ipsas personas quouis modo,etiam spontè soluentes
onera prædicta. Posteà Benedict. Vndecim.in extrauag.
quod olim,de immunit.Eccles.reuocauit hoc vltimum
Decretum,quoad hoc, ne habeat locũ in accipientibus
sponte dantibus.Posteà Clemens V. in Clem.quoniã, de
immunit.eccles.reuocauit vtrumq; decretum, & voluit
obseruari illa capita ex Concil.allegata, scilicet nõ mi-

nùs

nus,&,aduersus. His omnibus successit bulla excommunicans etiam sponte accipientes à sponte dantibus; & quod amplius est, innouat omnia decreta & cōcilia generalia, etiam Cano. super his. Vnde decretum Bonifacij locum habere videtur, ac si esset in Cœna.

In tertia particula, omnia prædicta in his tribus partibus huius nonæ excommunicationis extenduntur ad, per se & per alios, directè vel indirectè, aliquid prædictorū facientes, exequentes, procurantes, palàm vel occultè suffragiū vel votū dantes; vbi valdè nota: hanc extensionem cadere super omnia à principio huius nonæ excōmunicationis dicta, vt notat Sylu. verb. excommunicatio, 7. §. 70. 71. & 72. Tabien. verb. excommunicatio 6. num. 12. & propterea, sub vno contextu copulatiuè legitur.

In quarta particula extenduntur omnes hæ excommunicationes ad omnia personarum genera, cuiuscūque conditionis, status, præeminentiæ, vt patet in litera.

In quinta particula innouantur canones antiqui super hæc dicta, cum interdicto, de quo diximus suprà, & cùm alijs pœnis in eis contentis. Sed nota non innouari decretum Bonifacij, quantum ad hoc quòd ipsi clerici soluentes sunt excommunicati, sed quantum ad ipsos imponentes, vel accipientes, vel exigentes, quia non innouantur Canonem nisi quātum ad prædicta in hac excommunicatione, in qua non comprehēduntur soluentes, nec sponte nec alio modo.

DVM hæc legeremus, publicata est bulla Pij V. in qua multa sunt addita & aliqua mutata.

Primò addita est in secundo loco post primam excōmunicationem alia excommunicatio, contra appellantes ad futurum Concilium, vt sequitur.

Excommunicatio decima.

CONTINET tria genera personarum, nempè appellantes ad futurum Concilium, à mandatis ordinationibus, & sententijs Papæ.

Secundò dantes consilium ad hoc. Tertiò dantes auxilium ad hoc, vel fauorem, vt fiat appellatio, cuiuscunque status personæ. Similiter siue sint personę, siue capitula, siue collegia, siue vniuersitates. Circa hanc excommunicationem sunt notanda tria.

Primò ponuntur duo verba, scilicet *excommunicamus & interdicimus.* Primum verbum refertur ad personas. Secundum ad collegia, Vniuersitates & capitula appellantia, vel quæ dant auxilium; vel consilium; quia hæc non possunt excommunicari, vt habetur cap. Romana, de sent. excom. in 6. Ob id interdicuntur.

Secundò nota, hanc excommunicationem contra eadem tria genera personarum esse antiquam, latam à Pio II. & confirmatam à Iulio II. Cuius extrauag. meminit Caie. verb. excommunicatio, cap. 25. licèt tunc non erat reseruata, & modo hic reseruatur occasione quarundam monacharum in Hispania, quæ tẽpore præsenti appellarunt ad Concilium, consilio nescio cuius aduocati.

Tertiò nota ex eodem Caietano, non incurrere hanc excommunicationem, dantem consilium vel auxiliũ, nisi de facto sequatur appellatio, quia sunt actiones accessoriæ, & non inducunt pœnam, nisi sequatur principalis.

Circa octauam excommunicationem, etiam est facta additio, quia extenditur ad mutilantes, percutientes, interficientes, incarcerantes, detinentes, captiuantes Cardinales non Episcopos, quod ante non erat, vt ibi diximus, & ad Nuncios, & ad Legatos Apostolicos etiam nõ Episcopos, nec Cardinales.

Item comprehendit non tantùm mandantes, vt priùs sed etiam dantes consilium, vel auxilium, & addita est excommunicatio contra eiicientes Nuncios vel Legatos prædictos à terris suis. Hoc autem erat etiam illud sub eadem Censura prohibitum in extrauag. super gentes Ioan. Vigesimi secundi. licèt in hac extrauag. latior fuerit excommunicatio, quàm cõtra impedientes Nuncios, vel Legatos, quo minùs exequerentur suum officium.

cium. Plus autem est, impedire, quàm eiicere, vt patet. Prædicta verò iuris excommunicatio non est reseruata, & additur in ea noua pœna; quia Regna integra, ciuitates & loca, ipso facto sunt interdicta, quandiu in eadem pertinacia durauerint.

Circa nonam excommunicationem, qua excommunicantur in prima parte, prohibentes, ne recursus fiat pro negotijs gerendis, vel gratiis impetrandis ad sedem Apostolicam, additur etiam pro literis impetrandis; & excommunicantur de nouo, qui tales literas apud se, vel notarium, vel alias personas detinent, contra abusum quorundam has literas detinentium, & accipientium à partibus, ac nolentium dare, ne eis vtantur, & augentiũ moras, donec illi absque literis recedant.

Sunt & alia mutata atque minuta addita, sed non magni momenti: vt ex ipsa bulla apparebit. Illud etiam verbum, contra recedentes ab obedientia Romani Pontificis, est mutatum, & positum in prima omnium excomm.

Habemus ergo iam decem excommunicationes cum hac quam diximus additam esse in secundo loco in bulla Pij V.

Vndecima excommunicatio.

ADDITA est nunc de nouo hæc excommunicatio ad maiorem expressioremq; declarationem Romani Pontificis, contra duodecim genera personarum, quæ in aliquam ex quatuor actionibus se intromittunt. Hæ personæ sunt: Magistratus, Senatores, Præsidentes, Auditores; Iudices quocunque nomine nuncupati, Cancellarij, Vice cancellarij, Notarij, Scribæ, Exequutores, Subexequutores. Omnes, quomodolibet se intromittentes in quatuor actionibus, excommunicantur. Actiones sunt quatuor; in causa criminali contra personas ecclesiasticas, capere, processare, sententiam ferre, vel exequi. Et reuocantur omnia priuilegia etiam

à ſede Apoſtolica conceſſa Regibus, Ducibus, Princi-
bus, Rebuſpublicis, Monarchis, Ciuitatibus, alijſq; Po-
tentatibus, quouis nomine nominentur. Satis hæc ſu-
clara. Vtinam Principes Chriſtiani aperiant oculos
videndum, & aures ad audiendum. Non enim iam ex-
ſationem, vel ſubterfugium habere poſſunt.

Duodecima excommunicatio.

COMPREHENDIT tredecim genera perſona-
propter aliquam ex octo actionibus, ſiue per ſe, ſi-
ue per alium fiant: nempè Cancellarios, Vicecan-
cellarios, Conſiliarios ordinarios, vel extraordinari-
Præſidentes Cancellariorum, Parlamentorum, Con-
liorum, Procuratores generales eorundem, & Impera-
torum, Regum, &c. Iudices ordinarios & delegatos, Ar-
chiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, Cómendatarios, Vi-
carios, Officiales.

Primò, qui auocant cauſas beneficiales vel decima-
les vel ſpirituales, vel annexas ſpiritualibus, ab Audit-
ribus Commiſſariis Apoſtolicis, aliiſve Iudicibus eccle-
ſiaſticis: licèt id fiat prætextu exemptionum, gratiarum
& aliarum literarum Apoſtolicarum.

Secundò, qui auctoritate laicali impediunt exequ-
tiones monitoriorum, citationum, inhibitionũ, ſeque-
ſtrationum, exequutorialium, & aliarum literarum A-
poſtolicarum, tam gratiam, quàm iuſtitiam concernen-
tium, à Papa, vel Camerario, vel à Pręſidentibus Cam-
ræ, Auditoribus, Commiſſariis, aliiſve Iudicibus Apo-
ſtolicis, in eiſdem cauſis emanatarum.

Tertiò, Qui auctoritate laicali impediunt illarum
curſum, & audientiam, perſonas, capitula, collegia, con-
uentus, cauſas ipſas exequi volentes.

Quartò, qui ſe in eiſdem cauſis, vt Iudices intro-
mittunt.

Quintò, qui compellunt, vel, ordinant partes aucto-
ces ad reuocandum, vel faciendum reuocare prædict-
citationes, monitoria, &c.

Sex-

Sextò, qui compellunt, vel ordinant easdem partes ad faciendum absolui eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à pœnis & censuris in eis contentis.

Septimò, qui quomodolibet impediunt exequutionem literarum Apostolicarum vel exequutorialium.

Octauò, qui ad prædicta suum fauorem, consilium, vel assensum præstant.

Remouentur autem duo prætextus.

Primus, violentiæ prohibendæ personis & subditis suis; qui meritò excluditur, quia debent recurrere ad sedem Apostolicam pro remedio, & non faciunt.

Secundus, quia solent comparere per procuratorem vel fiscalem, coram Iudice Ecclesiastico deputato ad exequutionem literarum, & dicere, se supplicare ad sedem Apostolicam de prædicta exequutione, & cum hoc accipiunt literas, & nunquam supplicationem coram Papam exequuntur. Excluditur hic prætextus, nisi prædictam supplicationẽ legitimè prosequantur. Qui prætextus secundus, de nouo est in hac bulla adiunctus.

Decima tertia excommunicatio.

EST contra nouem genera personarum, sex principalia, & tria vltima accessoria; scilicet, mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, detinentes, depredantes Romipetas, id est, accedentes ad vrbem, deuotionis, vel peregrinationis causa; & in ea morantes, vel ab ea recedentes, & qui illis auxilium, consiliũ, vel fauorem dant. Caiet. verb. excommunicatio, cap. 13. benè notat. Intelligi etiam non existente Romæ sede Apostolica; quia est in fauorem visitantium limina Apostolorum, & olim etiam erat contra talia facientes contra peregrinos in terram sanctam, vt refert Tabien. ver. excommunicatio, 6. in fine.

Decimaquarta excommunicatio.

CONTINET quatuor partes. In prima excommunicantur quinque genera personarum, nempè occupantes, detinentes, hostiliter destruentes, inuadentes, occupare, detinere, destruere, inuadere præsumentes; & hoc per se, vel per alios directè, vel indirectè, quouis titulo, vel colore, in toto vel in parte almam Vrbem, Regnum Siciliæ, Insulas Sardiniæ, & Corsicæ, Terras citra Pharum, Patrimonium B. Petri in Tuscia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venusinum, Sabiniensem, Marchiæ Anchonitana, Massiæ, Tribariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimas prouincias, illarúque terras, & loca, & terras specialis commissionis Arnulphorum, Ciuitatesque Bononiam, Cæsaream, Ariminum, Beneuentum, Perusium, Auenionem, ciuitatem Castellæ, & Turderum, & alias ciuitates, terras, vel loca, vel iura ad ipsam Romanam Ecclesiam spectantia, & pertinentiæ, dictę Romanæ Ecclesię, mediatè vel immediatè subiecta.

In secunda parte excommunicantur quatuor genera personarum; vsurpantes, perturbantes, retinẽtes, varijs modis vexare præsumentes supremam iurisdictionem in prædictis illis locis Ponfici & Romanę Ecclesiæ competentem.

In tertia parte, duæ excommunicationes extenduntur ad adhærentes, fautores, defensores illorum, & consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstantes.

In vltima parte excommunicantur illi qui, sede vacante, & alio quouis tempore, abstulerunt à sacro palatio vasa aurea, argentea, vestimenta, suppellectilia cuiusque generis, libros, scripturas, & alia bona, & dictorum detentores, ac quicunque ad quorum manus bona ipsa, quouis titulo. & quauis causa scienter peruenerint, & illi in quorum manibus ad præsens existunt.

In bulla præcedenti etiam excommunicantur rapientes,

entes,

entes bona de naufragiis, & à raptoribus accipientes; ſed iam hoc eſt tranſpoſitum ad tertiam excommunicationem.

Poſt has excommunicationes, Papa declarat, & proteſtatur tria.

Primò, abſolutionem ſolemnem die Iouis Cœnæ faciendam, vel aliàs etiam faciẽdam ſolemniter, aliquem ex prædictis omnibus excommunicatis nõ comprehendere, neque eis ſuffragari, niſi priùs à prædictis, cum vero propoſito ſimilia non committendi, deſtiterint.

Secundò, idem proteſtatur contra eos, qui ſtatuta, Pragmaticas, &c. fecerunt contra libertatem Eccleſiæ, niſi prius illa reuocauerint, & de ſuis Archiuis, vel locis capitularibus, & libris deleuerint, & de reuocatione Papam certiorem fecerint. Sed nota, quòd Papa in die Cœnæ, nec aliàs, abſoluit etiam iſta facientes: ſed dicit, quòd ſi fortè fuerit aliqua ſolemnis & generalis abſolutio facta, hæc non comprehendit, niſi cum dictis conditionibus.

Tertiò, reuocat priuilegia omnia per non obſtantia, vbi etiam reſeruat ſibi abſolutionem omnium prædictorum; niſi in articulo mortis, cum præcepto, vt etiam tunc non fiat, niſi priùs facta ſatiſdatione vel præſtita cautione de ſtando mandatis Papæ, & reuocat omnia priuilegia, quibus abſolutio ab alio quàm à Papa ipſo, extra dictum articulum poterat exhiberi, reuocatque inter alia, Concilia generalia. Ex quo habes Concilium Tridentinum, ſeſſ. 24. cap. 6, eſſe reuocatum, vbi facultas dabatur Epiſcopis, vt per ſe, vel per ſuos Vicarios, abſoluerent ab omnibus caſibus Papæ reſeruatis, occultis etiam ab hæreſi, tamen per ſe tantùm non per alium, totum hic reuocatur.

Vltima Excommunicatio.

EST contra præſumentes abſoluere aliquem ex prędictis: & interdicuntur etiam ab officio lectionis, prædicationis, adminiſtrationis ſacramentorum,

& audiendi confeſſiones,& aliæ pœnæ infligendæ pro-
mittuntur;& ipſa abſolutio irritatur.

Vltima hæc excommunicatio eſt reſeruata ſicut ali
Olim enim in bulla Pauli I. in hac excommunicatio
ponebatur noua reſeruatio. Excommunicabat enim a
ſoluentes,& addebat,vt iſti à nullo,niſi à Romano Po
tifice poſſunt abſolui.Quæ verba modò non ſunt, vt re
fert Felin.in cap.Paſtoralis,de officio iudicis ordinarij
§.præterea,num.9.Ratio dubij eſt,quia ſicut ſuprà dix
mus, hæc bulla eſt ab homine,& vt habetur in dicto ca
excommunicatio ab homine,ab eodem fulminante, ve
ſuperiore abſolui tantùm poteſt Nauar.cap.27. num.7
dicit,non eſſe reſeruatam,quia eſt generalis, nec eſt la
ta contra perſonam particularem,& determinatam.Ta
lis autem excommunicatio aſſimilatur excommunica
tioni à iure,quæ ſi non eſt reſeruata expreſsè, cenſetu
non reſeruata.Citat Imol. ca.graue, de præbend.qui de
tali excommunicatione generali,ita ſentit. Felinus ta
men loco citato num.4. citans Imolam in hanc ſente
tiam,dicit eſſe ſingularem opinionem; communem eſ
in contrarium,nempè tam generalem,quàm particula
rem excommunicationem ab homine,ab eodem, vel ſu
periore eſſe abſoluendam. Quod videtur probabiliu
quia eſt communis ſententia, & quia oppoſita non pro
batur. Item quia cap.nuper, de ſent.excommunicatio
nis,in ſola excommunicatione à iure dicitur,quòd ſi n
ponitur reſeruatio expreſsè , cenſetur non reſerua
Vnde præſens excommunicatio reſeruata eſt; imò pu
eſſe in Cœna domini,quia eodem proceſſu bullæ cont
netur.Et quòd ſit reſeruata, tenet Syluest.verb. excom
municatio,7.§.26.,Caietan.etiam verbo excommunica
tio,capit. 77. Tabiena verb. excommunicato , ſext. i
fine.

In reſidua parte bullæ tria alia continentur.

Primò;præceptum Papæ,in virtute ſanctæ obedien
tiæ, quo obligat ſub mortali ſingulos Patriarchas
Archiepiſcopos,Epiſcopos, omnes curam animaru
habentes, omnes confeſſores tam regulares quàm la
co

ces, vt hanc bullam habeant, & ſtudeant attentè, & diligenter legere.

Secundò, præcipit Epiſcopis, vt faciant eam in ſuis diœceſibus publicari, & ſaltem ſemel in anno in Eccleſiis Cathedralibus legi.

Tertiò, declarat hanc bullam habere vigorem, donec alia promulgetur, ſiue per eundem Pontificem, ſiue per ſucceſſorem. Vnde iuxta hoc, non ceſſat in ſede vacante. Atque hæc notanda ſunt circa hanc bullam.

Laus Deo.

FINIS.

INDEX

INDEX EORVM QVAE HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

A.

re al

Amor

B.

Bapti-

Contu[illegible]

Em-

Eucha-

Excom-

Ieiu-

Iura-

L.

M.

Menda-

Nota-

O.

Pactum

P.

reue-

R.

Rapiens

Resti-

S.

T.

V.

Votum

FINIS.